Silauer

Dr Davor VIDAKOVIĆ

SILVANA

MONOGRAFIJA O ŽIVOTU I RADU DOBOJSKE UMJETNICE SILVANE ZILHE ARMENULIĆ

Doboj, 2023. god.

IMPRESSUM

Dr Davor Vidaković
SILVANA

Izdavač:
Narodna biblioteka Doboj

za izdavača:
Lidija ŽARIĆ, v.d. direktor

Recenzenti:
prof. dr Vesna IVKOV, etnomuzikolog i muzički pedagog, Univerzitet u Novom Sadu
prof. dr Ivan ŠIJAKOVIĆ, sociolog
mr. sci Damir GALIJAŠEVIĆ, etnomuzikolog, BHRT, fondacija "Sevdah" Sarajevo

Stručni konsultant:
Nebojša MIĆIĆ, Arhiv Republike Srpske

Saradnici na prikupljanju arhivske građe:
Đorđe STANKOVIĆ, Niš
Violeta NIKOLIĆ, Beograd

Digitalna obrada i restauracija fotografija:
Danica HERIBAN BLAGOJEVIĆ, dipl. grafički dizajner

Digitalna obrada arhivske građe:
Vladimir S. ILIĆ, dipl.ing. inf.

Lektura, redaktura i korektura:
prof. Biljana JANKOVIĆ

Naslovna fotografija:
Silvana Armenulić,
arhiva časopisa "Studio" 1971. god.

Fotograf:
Danijel MANJA, Doboj

Prelom, obrada i korice:
Danica HERIBAN BLAGOJEVIĆ,
dipl. grafički dizajner

Štamparija:
Eurografika d.o.o. Zvornik

Za štampariju:
Vaso STANOJEVIĆ

Tiraž: **1.000**

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

784.4.071.2:929 Арменулић С.

ВИДАКОВИЋ, Давор, 1981-
Silvana : monografija o životu i radu dobojske umjetnice Silvane Zilhe Armenulić / Davor Vidaković. - Doboj : Narodna biblioteka, 2023 (Zvornik : Eurografika). - 513 стр. : илустр. ; 28 cm

Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - O autoru: стр. 507. - Библиографија: стр. 494-496.

ISBN 978-99976-725-5-1

COBISS.RS-ID 139142401

Ova monografija u cjelini ili u dijelovima ne smije se umnožavati, preštampavati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača, niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvom distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama Zakona o autorskim pravima.

Ja sam čitala jako puno o sebi, što stvarno nema nikakve veze sa mnom.
Najviše me nervira što su čačkali po mom privatnom životu
i onda da su bar iznosili istinu na videlo, ne bi mi bilo možda ni toliko krivo,
nego što u svim tim napisima o nekim mojim porodičnim sukobima,
o nečemu, to je, da stvarno budem vrlo ovako iskrena i da kažem,
nije bilo ni 10 posto istine.

Intervju sa Silvanom Armenulić objavljen u emisiji
Televizije Beograd "Vrti, vrti kolo" (1972)

Kada se kaže Silvana, zna se, nepogrešivo, da to može biti samo jedna Silvana Zilha Armenulić iz Doboja, takvi drugi jednostavno ne postoje...

Izvor fotografije: RTV Revija

Ova monografija je lišena bilo kakvog senzacionalizma i tendencija u smislu popularnosti po svaku cijenu, i kao takva ona nema komercijalni karakter. Nije izrađena u svrhu zarade i profita nego isključivo kao uspomena na slavnu Dobojku Silvanu Armenulić i njenu sestru Mirjanu Bajraktarević. Cijena koštanja monografije samo pokriva troškove štampanja. Osnovna misija ove monografije jeste da stigne u što više domova, da je pročita što više čitalaca i da se sveukupna javnost upozna sa istinom o životu, radu i preranom stradanju Silvane Armenulić i Mirjane Bajraktarević.

Draga čitalačka publiko i sveukupna eks-ju javnosti,

Pred vama se nalazi opsežna, detaljna i potpuno istinita priča o životu i radu poznate umjetnice i velike jugoslovenske zvijezde, Dobojke Silvane Armenulić. Ideja za ovo istraživanje i izradu monografije potekla je od gospodina Obrena Petrovića, nekadašnjeg gradonačelnika Doboja. Na njegovu inicijativu je dobojski parlament 2020. godine usvojio odluku da se Silvani Armenulić u njenom rodnom gradu dodijeli jedna ulica. Tako je krenula priča o oživljavanju uspomene na ovu umjetnicu i vraćanje na mjesto koje joj pripada. Gospodin Obren Petrović, duboko uvjeren u ispravnost ove ideje, istovremeno svjestan da mnogo toga napisanog i objavljenog o Silvani Amrenulić može biti dovedeno u realnu sumnju, inicirao je sastanak sa temom Silvana i donesena je odluka da se formira tim stručnjaka koji će uraditi opsežno istraživanje sa ciljem pribavljanja tačnih podataka. Za vođu tima istraživača, a ujedno i urednika ove monografije, izabran sam ja. Aktuelni gradonačelnik grada Doboja, gospodin Boris Jerinić, pobrinuo se da budu obezbijeđena sva potrebna materijalno-tehnička sredstva i kompletna logistika za tim koji će raditi ovo istraživanje i monografiju, a sve u cilju što boljeg i kvalitetnijeg prikaza stvarnog stanja o životu i radu Silvane Armenulić.

Zamršena životna priča prave i istinske nekrunisane kraljice narodne muzike Silvane Armenulić, osim nevjerovatne slave i tragične, prerane smrti u saobraćajnoj nesreći, krije brojne istine o drugim ličnostima sa kojima joj se povremeno ukrštao put, ali i elemente šekspirijanskih zapleta, idile ruskih bajki, mračnih tokova, ponekad epskih razmjera, i munjevit, iznenadan kraj. Često žrtva (kvazi)novinara, kao i raznih nevoljnih ljudi, koji su, usljed svojih neizlječivih kompleksa i frustracija, imali potrebu da izmisle mržnju i neprijateljstvo prema ovoj nevinoj duši, umjetnici bez presedana, Silvana se uspješno borila i u toj borbi nikada nije posustala. Malo je mjesta da se navedu sve netačnosti, tendenciozni natpisi i izmišljene priče o životu Silvane Armenulić. Mašta ljudi, koji su o njoj pisali, vrlo često ima elemente ozbiljnih psihohorora i ostaće djelimično nejasno zbog čega se toliko neistinito govorilo o Silvani.

Nakon vrlo opsežnog istraživačkog rada cijelog tima stručnjaka, koji je mjesecima radio na prikupljanju, analizi i obradi dostupne arhivske građe, obrade velikog broja sati snimljenog materijala, detaljne analize svih dubinskih intervjua i ostalih materijala, a u skladu sa prethodno utvrđenom istraživačkom metodologijom, donosimo vam opsežnu monografiju sa iscrpnim, ali preciznim i tačnim podacima. Jedan od ciljeva ove monografije jeste i taj da se demantuju netačne informacije napisane u stotinama novinskih članaka, različitih internet portala i drugih mjesta na kojima je pisano o životu Silvane Armenulić. Napominjemo da je velika većina tih podataka apsolutno netačna, počev od Silvaninog datuma rođenja, pa nadalje. Sa sigurnošću možemo reći da preko 70% napisanog i objavljenog materijala o ovoj divi predstavlja gomilu neprovjerenih, netačnih i većim dijelom bezvrijednih informacija.

Posebnu osudu zaslužuju priče iz Silvaninog privatnog života, koje su izmišljane i konstruisane do domena naučne fantastike, a zapleti i raspleti tih situacija spadaju u domen Hičkokovih filmova. Samo lična percepcija i zamagljena imaginacija pojedinaca, koji su iz nekih, samo njima poznatih razloga, mrsili i onako složen tok života Silvane Armenulić, mogli su sve ove godine zbunjivati eks-jugoslovensku javnost. Da li je to rađeno po nečijem nalogu ili nije, istorija će pokazati. U tom smislu, od izuzetne je važnosti to da se desila ova monografija, koja će po prvi put prikazati stvari kakve one jesu.

Duboko razočaran, kao čovjek i naučnik, nisam mogao oteti se osjećaju da iza svega ovoga stoji cijeli tim isfrustriranih pojedinaca koji Silvani nisu mogli oprostiti tri stvari: ljepotu, talenat i uspjeh. Sigurno da nije potrebno biti genije da bi se prostim logičkim zaključivanjem shvatilo stvarno stanje u odnosu na ono imaginarno i neracionalno, koje je godinama unazad predstavljano kao istinito, a to nikada nije bilo. Ohrabruje činjenica da je nakon svih ovih godina Silvana ostala da traje, a svi njeni neprijatelji i mrzitelji se danas nalaze na smetlištu istorije. Imena im nisu dostojna ni pomena. Istorija je pokazala da je Silvana vanvremenski fenomen u cijelom XX vijeku, a vezano za prostore ne samo Jugoslavije, nego cijelog Balkana. Ona važi za jednu od važnijih figura u muzici i muzičkoj umjetnosti navedenog geografskog prostora.

Iskreno se nadam da smo moj tim i ja uspjeli u povjerenom nam zadatku. Kada smo počeli sa radom, nisam ni slutio da će ovo biti impozantno djelo od 500 stranica, ali desilo se. Riješen u svojoj nakani da uradim dobru stvar, zahvalan sam timu ljudi koji su me na ovom putu pratili. Takođe, zahvaljujem se mojoj porodici: suprugi **Jeleni** i djeci, **Pavlu** i **Jovani**, na strpljenju, jer sam mnogo vremena uskratio njima, da bih se posvetio ovom djelu koje je pred vama. Praštajte ako se u ovoj monografiji bude potkrala neka greška, vjerujte da nije namjerna.

Želim vam ugodno druženje sa monografijom, pomno i detaljno čitanje i to više puta, zato što je ponavljanje majka znanja.

U Doboju, avgusta 2023. godine

Dr Davor Vidaković

U ovoj monografiji korištena je arhivska građa novinskih kuća BORBA i POLITIKA Beograd, arhivi: Radio-televizije Srbije i Hrvatske radio-televizije, građa iz Arhiva Jugoslavije, Historijskog muzeja Sarajevo, Zavičajnog muzeja Aleksandrovac Župski, arhiva Matice Srpske Novi Sad, Arhiva Republike Srpske, arhiva fondacije »Sevdah« Sarajevo, arhiva Jugotona/Croatia records Zagreb, arhiva Diskosa Aleksandrovac Župski, te privatni arhivi i kolekcije. Najiskrenije se zahvaljujemo pomenutim institucijama na susretljivosti, uviđavnosti i visokom stepenu profesionalizma.

POSEBNA ZAHVALNOST

Osjećajući veliku potrebu da se zahvalimo svima onima koji su pomogli pri izradi ove monografije, ovim putem se najiskrenije zahvaljujemo na pomoći:

1. **Elena Stojanović** – direktor arhiva Borba
2. **Andrija Bajić** – estradni umjetnik
3. **Ljubiša Pavković** – estradni umjetnik
4. **Ismet Krcić** – estradni umjetnik
5. **Srba Ivkov** – estradni umjetnik
6. **Bora Višnjički** – estradni umjetnik
7. **Dina Bajraktarević Nikolić** – estradni umjetnik
8. **Zoran Kuzmanović Munja** – estradni fotograf
9. **Marina Atanasković** – direktor Turističke organizacije Aleksandrovac Župski
10. **Nebojša Kuzmanović** – direktor Arhiva Vojvodine Novi Sad
11. **Marko Radovanović** – Arhiv Jugoslavije Beograd
12. **Aleksandar Novaković** – direktor RTV Doboj
13. **Svetlana Luković** – TV voditelj
14. **Tina Milanović** – TV voditelj
15. **Vesna Vukmirović** – TV reporter
16. **Bojana Lugonjić** – Šef IT Centra RTRS Doboj
17. **Aleksandar Lukić** – dopisnik SRNA iz Doboja
18. **Milomir Marić** – TV HAPPY Beograd
19. **Erda Redžepagić** – RTV TK Tuzla
20. **Ivan Brborić** – Kustos Zavičajnog muzeja u Aleksandrovcu Župskom
21. **mr Mladen Gajić** – direktor bolnice "Sveti Apostol Luka" Doboj
22. **Velibor Jerinić** – sekretar Skupštine Grada Doboj
23. **Sanja Vulić** – poslanik u Predstavničkom domu Parlamenta BiH
24. **Milena Damjanović** – direktor Medicinske škole Doboj
25. **mr Jasmina Bogdanović** – profesor Medicinske škole u Doboju
26. **Petar Tubić** - osnivač baze "Paraghost"- Staro naslijeđe, Krčmarice-Okolišta, Ozren
27. **Mija Milutinović** – direktor DISKOS-a
28. **Ivan Mandić** – profesor i filmski producent iz Beograda
29. **mr Slađan Jović** - generalni direktor Željeznica Republike Srpske
30. **Klaudija Čular** – Jugoton / Croatia Records Zagreb
31. **Tadija Vrbić** – Vrbić Transporti Zagreb
32. **Suzana Jambrešić** – direktor Doma učenika "Dora Pejačević" Zagreb
33. **Bojan Šupuković** – advokat u Zagrebu
34. **Enisa Šojko Hajdarević** – muzički urednik Radija Bosne i Hercegovine
35. **mr Enver Šadinlija** – TV lice
36. **mr Ajdin Jašarević** - projektni menadžer i muzikofil Ljubljana
37. **Nedim Pustahija** – Historijski muzej Sarajevo
38. **Ekrem Milić** – novinar
39. **Mirko Cvijanović** – Regionalni muzej Doboj
40. **Aleksandar Radović** – Biblioteka Matice Srpske Novi Sad
41. **Ivana Bojković** - Radio-televizija Srbije
42. **Ksenije Čelar Repač** - Hrvatska radio-televizija
43. **Nikola Kankaraš** – Radio-televizija Nikšić
44. **Lidija Žarić** – direktor Narodne biblioteke Doboj
45. **Boris Mićić** – vozač Gradske uprave Doboj

I poglavlje

Rođenje i djetinjstvo

Svoga ranog detinjstva se ne sećam mnogo,
ali ono što mi je urezano u sećanju jeste ljubav.
U našoj kući je uvek bilo mnogo ljubavi i poštovanja.
Iako su to bile teške godine, u jednom nismo nikada
oskudevali, a to je ljubav. Ona uvek pokreće sve.

Silvana Armenulić, intervju iz 1971.god.

Doboj 1939.god.

Doboj u praskozorje Drugog svjetskog rata

Mi cičimo od veselja, vešamo se o njega i tražimo da nam priča kako ih je ulovio. Jednom je čak doneo i lisicu. Nama se činilo da je naš tata najhrabriji čovek na svetu[2].

Međutim, na svjetskom planu dešavale su se velike promjene i globalnu prijetnju je predstavljao rastući nacizam, koji se iz Njemačke širio svijetom. Bilo je jasno da će Kraljevina Jugoslavija, htjela to ili ne, postati dio velikog globalnog sukoba, koji će za balkansko područje postati neminovnost. Neposredno prije izbijanja, i u prvim godinama Drugog svjetskog rata, Jugoslavija je nastojala očuvati svoju neutralnost. Razlozi za to bili su, prije svega, slabost države izazvana posljedicama velike ekonomske krize, kao i unutrašnji sukobi, prvenstveno na etničkom planu. Od njih je bio najvažniji onaj između Srba i Hrvata, tek djelimično riješen kompromisom na temelju koga je formirana Banovina Hrvatska u avgustu 1939. godine. Slabosti Jugoslavije pridonosio je i njen izuzetno nepovoljan geostrateški položaj, to jest okruženost državama koje su (Italija, Mađarska i Bugarska) prema njoj pokazivale iredentističke pretenzije. Nakon pada Francuske, postalo je jasno da Jugoslavija ne može očekivati neku efikasnu pomoć od zapadnih saveznika, pa se službena politika vlade Cvetković–Maček sve više okretala Hitlerovoj Njemačkoj, odnosno Sovjetskom Savezu, s kojim su 1940. uspostavljeni diplomatski odnosi. Nastojanje Hitlerove Njemačke da sačuva sigurno zaleđe za operaciju „Barbarossa", to jest da obezbjedi strateški važne naftne instalacije u Rumuniji od britanskog bombardovanja, bio je razlog za planiranje operacije „Marita", odnosno njemačke intervencije u italijansko-grčki rat. Jugoslavija je njemačkim trupama morala dati siguran prolaz, te je, slično kao i druge države regije, 25. 3. 1941. prisiljena na potpisivanje Trojnog pakta i formalno priključenje silama Osovine. Međutim, samo dva dana kasnije u Jugoslaviji je izveden puč grupe probritanskih oficira sa Dušanom Simovićem na čelu. Iako je nova vlada signalizirala da Trojni pakt ostaje na snazi, Hitler je donio odluku da se Jugoslavija vojnički napadne, kao i Grčka. Rezultat te odluke je bio Aprilski rat, tokom kojeg su njemačke snage, relativno lako, porazile jugoslovensku vojsku i prisilile je na kapitulaciju 17. 4. 1941. godine. Nakon što je jugoslovenska vojska poražena, a Simovićeva vlada se sklonila u izbjeglištvo, pobjedničke sile Osovine su odlučile Jugoslaviju podijeliti među sobom. Njemačka je tako anektirala današnji slovenski dio Koruške i Štajerske. Italija je sebi priključila zapadni dio Slovenije i tu oblast nazvala provincijom Emona, a preuzela je i veliki dio istočne obale Jadrana, uključujući Hrvatsko primorje, veći dio Dalmacije i Boku kotorsku. Italija je preko personalne unije s Albanijom priključila i zapadnu Makedoniju i veći dio današnjeg Kosova. Bugarska je preuzela istočni dio Makedonije i jugoistočni dio današnje Srbije. Srbija je okupirana, ali je u njoj instalirana tzv. Vlada nacionalnog spasa, pod vođstvom proosovinskog generala Milana Nedića. Italijanske snage su formalno obnovile nezavisnost Crne Gore, kojoj je pripao dio Sandžaka. Mađarska je anektirala Prekomurje, Međumurje, Baranju i Bačku. Ostatak je pripao novoosnovanim proosovinskim državama, od kojih je najveća bila Nezavisna Država Hrvatska, formirana u Bosni i Hercegovini, najvećem di-

jelu današnje Hrvatske i manjem dijelu današnje Srbije. Nezavisna Država Hrvatska – NDH, bila je djelimično priznata marionetska država stvorena za vrijeme Drugog svjetskog rata u okviru poretka nacističkih sila Osovine, pod direktnim uticajem nacističke Njemačke i fašističke Italije. Njeno osnivanje proglašeno je 10. aprila 1941. godine, a funkcionisala je kao italijanski i njemački protektorat, te nije bila međunarodno priznata izvan okvira ratom uslovljene njemačke i italijanske uticajne sfere. Vlasti NDH ubrzo su nakon proglašenja države uvele rasne, diskriminacijske i represivne zakone, te počele sprovoditi represivnu politiku prema Srbima, Jevrejima i Romima, kao i nad hrvatskim i muslimanskim stanovništvom, koje je takođe postalo žrtva progona ustaša, a progon je

Gornja Ćaršija - gornji trg

Stara željeznička stanica prije bombardovanja

vlast NDH, koja preuzima stari državni aparat i prilagođava ga svojim potrebama, a sve Srbe i Jevreje zamjenjuje „hrvatskim kadrom". Postavljaju se ustaški povjerenici u sve institucije i privatne radnje, a uvodi se nedjeljni prisilni rad za Srbe, Jevreje i ostale nepodobne novoj ustaškoj vlasti. Nažalost, desilo se ono što je malo ko očekivao. Ubrzo će nova ustaška vlast napraviti simbiozu sa zloglasnim Dragutinom Kamberom, sa kojim će krenuti u internaciju i pogubljenje uglednih dobojskih srpskih i jevrejskih porodica, ali i partizanskih i onih koje su sarađivale sa pokretom otpora. Njihova imovina će biti oduzeta, a nova vlast nije birala načine da se obračuna i sa njihovim prijateljima.

Preuzimanje vlasti od strane okupatora 1941. god.

S obzirom na to da se rođenje malene Zilhe desilo u predvečerje Drugog svjetskog rata, bezbrižno djetinjstvo na obroncima dobojske Gornje čaršije prekinuli su ratni dani, koji su stigli i u Doboj. Prva Zilhina sjećanja vezana su za rat i često očevo odsustvo, koji je uveliko, ali tajno, sarađivao sa ustanicima, ubijeđen da radi ispravnu stvar. To nije dugo potrajalo. Ustaše su 1943. godine saznale da Mehmed sarađuje sa pokretom otpora i da u svojoj slastičarnici „Jagoda" krije Jevreje i ostale „označene" koji su bili na listi za deportaciju u koncentracione logore ili na listama za strijeljanje. Jedne noći Mehmedu je javljeno da će mu slastičarnicu zapaliti, a njega uhapsiti i otjerati u logor. On je spakovao stvari, oprostio se od supruge Hajrije i djece i otišao u partizane. Ustaše su sutradan tražile Mehmeda, ali ga nisu uspjeli pronaći. Vješto je prikrio tragove, a potrudio se da do ustaša stigne pogrešna informacija da je prebjegao u inostranstvo. Ustaše su odmah njegovu slastičarnicu zaplijenile i prostor je dodijeljen nekom od njihovih saradnika, a o Mehmedu više nije bilo glasa. Sav teret oko četvoro djece, svi rođeni u razmaku od po dvije godine, pao je na suprugu Hajriju, koja je to stoički podnosila i brinula se o kući i djeci. Za vrijeme dok je bio u partizanima Mehmed je dolazio kući

Okupirani Doboj, maj 1941. god.

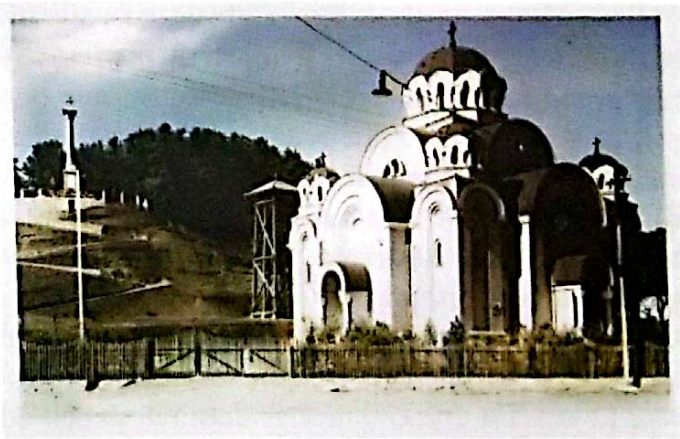

Pravoslavna crkva Doboj, 1941. god.

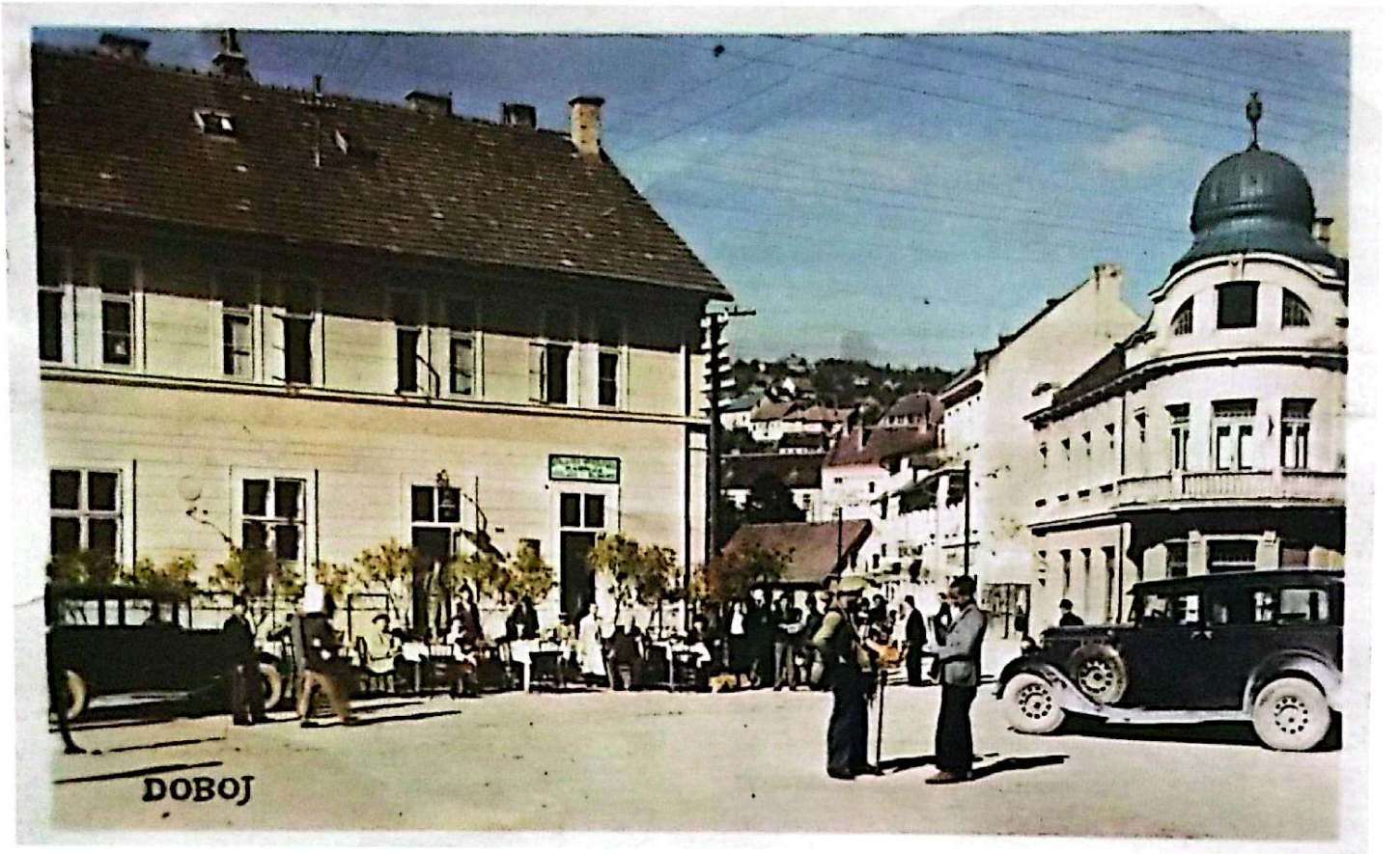

Doboj, glavni gradski trg u vrijeme Kraljevine Jugoslavije

u noćnim satima, ali se kratko zadržavao. Majka Hajrija je djeci govorila da, ako ih neko pita, kažu da ne znaju gdje im je otac. Iako djeca nisu ni znala šta su to partizani, činilo im se da je tata tu, ali da zbog nekih opakih ljudi ne smije da im se javi – sjećala se Silvana tog vremena. Vrijeme dok je Mehmed bio u partizanima za Silvanu nije bilo nimalo lijepo i prijatno. To je bilo vrijeme kada se nije znalo hoće li se preživjeti do sutra, nije bilo prilike da se maloj Zilhi pruži ono što imaju djeca u mirnodopskim uslovima, niko je nije mazio, nisu je okruživale igračke. Majka nije imala vremena da joj posveti pažnju, jer joj je bilo najvažnije da su djeca zdrava i sita. Ali, neke nepredviđene okolnosti nisu im išle naruku. Kad je već izgledalo da će kuću Mehmeda Bajraktarevića mimoići nesreća koju je rat donio u mnoge domove, počele su nevolje i tamo gdje ih nisu očekivali. Do tada zdrava i napredna, Zilha iznenada dobija groznicu i pada u postelju.[3] Majka, koja je već izrodila šestoro djece, u početku nije mnogo brinula nadajući se da će i ova, kao i većina dječijih bolesti, sama da prođe, baš kao što je i naišla[4]. Ono što Hajrija nije znala bila je informacija da je u Evropi izbila velika epidemija difterije, smrtonosne bolesti koja je odnijela veliki broj života. Epidemija se brzo širila, stigla je i u Doboj, te četvorogodišnja Zilha obolijeva od nje. Ni poslije nekoliko dana Zlhi nije bilo bolje, više nije mogla da guta hranu, a kroz grlo zahvaćeno difterijom vazduh gotovo da nije mogao da prođe. Jedne večeri majci se učinilo da je sve gotovo. Ječanje i naporno disanje je prestalo. Izmučeno dječje tijelo se zloslutno umirilo, a lice je počelo da dobija žutu, beživotnu boju. Ne obazirući se na policijski čas, koji je tada bio na snazi, majka Hajrija se rastrčala po Doboju i nekako us-

pjela da pronađe nekog ljekara. Kada ga je dovela kući, on je samo odmahnuo rukom. *Nažalost, ja Vam više ne mogu pomoći. Trebalo je ranije da me pozovete.*[5] Na insistiranje majke Hajrije ipak je dao Zilhi injekciju, napomenuvši da ne vjeruje mnogo u čudo, ali ako je ono moguće, desiće se za jedan sat do sat i po. Vrijeme je prolazilo, počelo je već i da sviće, a na obamrloj djevojčici se nije opažala nikakva promjena, nikakav trag života. Mali Hajrudin, koji je Zilhu volio više nego ostale sestre, počeo je da plače, predosjećajući da se nešto strašno dogodilo. I tada, kad se činilo da je sve izgubljeno, dotad nepomična Zilha polako je otvorila oči. Upinjala se da nešto kaže i najzad je sa malih ispucalih usana dopro šapat: *Vode... Hoću vode...* Tešku bolest koja ju je snašla Silvana je upamtila: *Sjećam se, dugo sam posle toga morala da ležim. Svi su bili dobri prema meni. Ono što sam dotad samo uzaludno priželjkivala – da mi majka posvećuje pažnju, da bude uz mene i da mi priča priče – najzad se obistinilo. Ta uvek prezaposlena žena, večito zauzeta oko pune kuće dece, sada se gotovo nije odvajala od moje postelje. Ti dani oporavka, i pored svega što sam prepatila, danas mi zbog toga izgledaju čak lepi.*[6] Teški ratni dani, koji su uslovili nedostatak adekvatne zdravstvene njege i opšte brige za djecu, posebno kod onih nepodobnih za ustaški režim, bili su preduslov

Kuća u kojoj je formiran aktiv SKOJ-a za Doboj (Historijski muzej BiH)

Kuća u kojoj je formirana prva partijska organizacija u Doboju (Historijski muzej BiH)

da mala Zilha ne preživi, ali sudbina je odredila drugačije. Djevojčica Zilha je ipak preživjela, jer je imala drugačiju ulogu u istoriji koju je trebalo odigrati. Da je otac bio tu, sve bi bilo lakše, ali on je morao otići. Da nije to učinio, sasvim sigurno ne bi dočekao kraj rata, ustaše bi ga likvidirale.

Otac je djeci, posebno Zilhi, sve više nedostajao. U jesen 1944. godine neko je zakucao na vrata: *A onda, jedne noći, tata se zaista vratio. Bila je jesen, padala je kiša, već smo bili polegali. Odjednom, na kapiji se začulo kucanje. Majka, uplašena da to nije vojska, rekla nam je da se pravimo da spavamo, ogrnula se i izašla. Šćućureni u mraku, pretvorili smo se u uvo. Ubrzo su se u predsoblju začuli koraci, neki glasovi i tatin prigušen smeh. Niko me više nije mogao zadržati. Skočila sam iz postelje i jurnula iz sobe. U hodniku je stajao tata sa dvojicom nepoznatih ljudi. Bio je u uniformi, neobrijan, umornih očiju, ali veseo i nasmejan. Raširio je ruke i ja sam mu poletela u zagrljaj. Onda me je podigao iznad glave gotovo do tavanice.* ***Vidi ti nje, kolika je porasla! Je li, ženo, zar je ovo zaista ona naša kćerka?*** *Bila sam presrećna kao nikada do tada.*[7] Iako kratak, ovaj susret je za Zilhu mnogo značio. Sada je znala da je tata živ i da će se ipak jednog

Drugi svjetski rat, borbe oko Doboja (privatna kolekcija)

Završne operacije za oslobođenje Doboja, 17. april 1945. god. (Regionalni muzej Doboj)

Doboj, druga polovina 40-ih godina

dana potpuno vratiti kući. Nakon ovog događaja, partizan Mehmed se prije svitanja morao ponovo vratiti u odred. Do kraja rata on je još nekoliko puta ugrabio priliku da obiđe svoje, ali se nikada nije zadržao duže od dva, tri sata, tek toliko da vidi da su njegovi živi i da oni vide da je on živ. Dane bez oca, u uslovima rata i velikih nedaća, mala Zilha je provodila u igri sa drugom djecom. Njihova kuća tada je bila mala prizemnica, a u predsoblju ispod prostirke nalazio se skriveni ulaz u podrum, što će im kasnije spasiti život. *Svuda naokolo bila je bašta. Tu među voćkama i lejama kad je vreme bilo lepo, i kada u gradu nije bilo pucnjave, ja sam se igrala sa starijim sestrama. Pored njih, jedino društvo mi je bila Zehra, devojčica iz susedstva. Ona je imala jednu dragocenost na kojoj sam joj silno zavidela: lutku i to pravu, kupovnu, koja je sklapala kapke očiju kad spava. Jedna ruka je ko zna kada i ko zna gde izgubljena, ali kome je to onda smetalo! Čuvala je Zehra svoje blago, nikome nije davala u ruke i jednom se bogami zbog toga zavadismo. Ta Zehra mi je godinama posle bila najbolja drugarica. Ona i danas živi u Doboju. Kad god tamo odem, ne propustimo da se vidimo. Ona je možda zaboravila tu lutku, ali ja nisam.*[8] Pune dvije godine Mehmed se uspješno skrivao od ustaša i borio u partizanskim redovima, a da oni nisu znali gdje je, sve dok ga neko nije odao. U Doboju su mnogi znali da on nije tek tako iščezao, već da se nalazi u partizanima, te je ustašama stigla dojava da je Mehmed Bajraktarević skupa sa svojim bratom Halilom u partizanima i da se bori u okolini Doboja. Policija je nekoliko puta noću pokušala da ga iznenadi, ali ga nijednom, na sreću, nisu zatekli u „velikoj kući" na Bešlagića brdu. Pri kraju rata, kada je već bilo očigledno da je Pavelićevoj ustaškoj „državi" došao kraj, njegove uspaničene pristalice su riješile da se obračunaju sa partizanskim porodicama. Odluka ustaša o pretresu domova partizana i njihovih porodica poklopila se sa činjenicom da su oni bili u velikom strahu i panici, jer su sa svjetske scene stigle po njih loše vijesti, posebno sa sovjetskog

fronta, o ogromnim gubicima Vermahta (njem. Wehrmacht) napredovanju Crvene armije prema Evropi. Mnogi u ustaškim redovima pribojavali su se da li će nacistička ideologija opstati i da li će NDH imati budućnost, a ozbiljan problem im je predstavljao partizanski pokret. S obzirom na to da su imali informaciju da se Mehmed Bajraktarević nalazi u partizanima, jedna od meta bila je njegova porodična kuća, u kojoj su bili njegova supruga Hajrija i djeca. Majka Hajrija je čula da će tog dana ustaše ići po kućama svih onih za koje se sumnjalo da imaju veze sa partizanima, pa je pripremila skrovište. Naime, u njihovoj kući je postojao podrum sa tajnim prolazom u predsoblju, koji je bio prekriven tepihom. Ustaše su stigle na Bešlagića brdo, kako je Hajrija i bila obaviještena, i krenule sa pretresima, a ona je sa djecom bila skrivena u podrumu. Ovog događaja Silvana se odlično sjećala: *Na vest o raciji majka je podigla tepih u predsoblju, uklonila poklopac i spustila nas u podrum. I ona je sišla za nama, pa je odozdo sve ponovo namestila. Posle nekog vremena, na ulaznim vratima začuli su se udarci, tresak polomljenog stakla, a malo zatim i bat cokula nad nama. Ja sam se bila smrtno uplašila. Kad sam čula pretnje i psovke vojnika koji su vršljali po našim sobama, počela sam da plačem. „Ćuti, Zilha!" – pokušavala je da me umiri majka. Ali uzalud. Iako sam se savlađivala koliko sam mogla, iz grudi bi mi sam od sebe probio jecaj. U jednom trenutku učinilo mi se da su nas otkrili. Vojnici su se nešto dogovarali u predsoblju, čulo se kako pominju neki poklopac. Daske nad nama počele su da se ugibaju, kao da će svakog časa popustiti. Dok mi je majka držala ruku na ustima, gore se ponovo začula lupa. Nezvani gosti pokušavali su da se popnu na tavan, ali im je muke zadavao poklopac na plafonu. Ne znam koliko je to trajalo. Mi smo još dugo ostali u podrumu iako su glasovi i koraci bili iščezli. I sad me jeza prođe kad se setim tih trenutaka*[9]. Od sigurnog stradanja spasila ih je mudrost majke Hajrije, koja je budno pratila sva dešavanja i imala uvijek prave

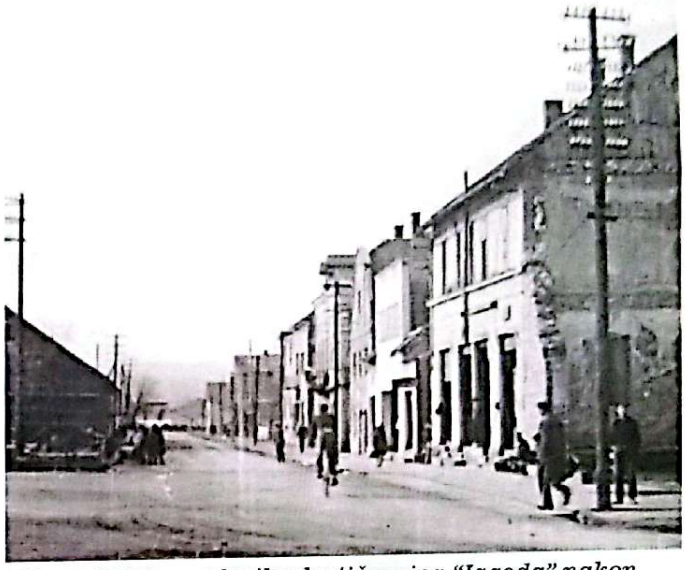

Ulica u kojoj se nalazila slastičarnica "Jagoda" nakon završetka rata, sadašnja ulica Vojvode Mišića.

Doboj nakon savezničkog bombardovanja, 1944. god.

informacije. Ovo skrivanje im je pomoglo da prežive, jer da su ih otkrili, vjerovatno bi im sudbina bila zapečaćena. U Drugom svjetskom ratu Doboj je oslobođen u zoru 17. aprila 1945. godine, kada su se Nijemci i ustaše povukli iz grada, a ušle jedinice partizana. Otac Mehmed se konačno vratio kući i svojoj porodici. Sam Drugi svjetski rat je na cijeli Doboj ostavio velike posljedice, mnoge porodice su uništene, neke su se raselile, veći dio grada je bio porušen. Nastupile su godine krize, gladi i nemaštine. Međutim, Zilhin otac Mehmed, kao vrsni poslastičar, nije dozvolio da mu porodica gladuje, nego je zasukao rukave i krenulo se u obnovu posla. Slastičarnica „Jagoda" vraćena je Mehmedu i nastavlja sa radom punom parom, na istoj lokaciji.

Djetinjstvo nakon završetka rata ni za jedno dijete dobojske čaršije tog vremena nije bilo lagano. Ipak, dječija bezbrižnost bila je imperativ za sve koji su željeli imati zdrave porodice, pa je tako i poslijeratno djetinjstvo Zilhe Bajraktarević bilo obilježeno bezbrižnošću i dječjom igrom u malenom sokaku koji pripada Ulici Osmana Đikića, odmah preko puta muslimanskog groblja „Humka". Tu je Zilha provodila svoje dječije dane ispunjene srećom, osmijesima i igrom. U sjećanju svojih vršnjaka Zilha je ostala kao prelijepa djevojčica izrazito guste crne kose, pa su je svi odmilja zvali Gara, o čemu će ona u više navrata govoriti za razne štampane medije. Imala je lijep glas i često je pjevušila, ali niko nije mogao ni da posumnja da se u tom malenom djetetu krije buduća najveća zvijezda narodne muzike Jugoslavije. Svoje obaveze Zilha je redovno obavljala, pomagala u svakodnevnim poslovima, posebno oko mlađe braće i sestara, ali i majci Hajriji u pravljenju kolača i poslastica za njihovu porodičnu slastičarnicu. U pamćenju mnogih ostalo je da je Zilha od malih nogu pokazivala vrstan talenat za kolače i kulinarstvo, a kasnije će o tome govoriti i njena kćerka Gordana. Svog oca Mehmeda posebno je voljela, a on bi svaki put kada ode u lov samo za svoju Garu ulovio divljeg zeca, kojeg je spremao na poseban lovački način, a to je za Zilhu bilo nešto posebno. Nakon što bi ručali, Mehmed bi Garu uzeo u krilo i dugo bi razgovarali, a bilježimo svjedočenje da je ona još kao mala djevojčica bila izuzetno oštroumna, a to saznanjemo iz sjećanja njenih školskih drugova, komšija, kao i svjedočenje njenog učitelja Ratka. Bila je posebno dijete i vidjelo se da će napraviti nešto veliko u životu, ali niko nije mogao ni naslutiti šta bi to moglo biti. Pogotovo niko nije mogao zamisliti da bi to mogao biti svijet muzike. U to vrijeme bavljenje muzikom ni za mušku djecu nije bilo poželjno, a naročito za žensku djecu, uprkos činjenici da je Mehmed bio "svjetski čovjek", ne treba zanemariti provincijalni karakter male sredine u kojoj je Zilha rođena i odrastala. Harizmatična i veoma posebna djevojčica, u mnogo čemu je odudarala od sredine u kojoj je odrastala.

Doboj, 1956. god. (Historijski muzej BiH)

Izgradnja parka Narodnih heroja Doboj

Nakon završetka Drugog svjetskog rata Doboj je krenuo putem razvoja

II poglavlje

Porodične prilike

Publika o meni zna samo toliko koliko su novine pisale, ali pored objektivnih napisa često se o meni pisalo senzacionalistički.Sve to remeti moj lični mir ali i odnose u mojoj porodici.Od kako su ukinuti neki bulevarski listovi, ja sam odahnula.

Silvana Armenulić, intervju iz 1971.god.

Mehmed Bajraktarević Garan
otac Silvane Armenulić

Otac Silvane Armenulić, **Mehmed Bajraktarević Garan,** rođen je u Doboju 1908. godine za vrijeme austrougarske uprave. U to vrijeme Doboj je bio u fazi velikog industrijskog i urbanog razvoja pod upravom Austrougarske monarhije. Postao je prava varoš sa Gornjom mahalom i Donjim gradom. Razvoj saobraćajne infrastrukture, a posebno željezničkog čvorišta, bitno je uticao na razvoj ne samo Doboja, nego i njegovog stanovništva. U Doboj su se doselili mnogi stručnjaci, inženjeri, ljudi od struke iz raznih područja. Industrija je bila u punom zamahu. Zanatstvo i trgovina doživljavaju procvat. Nakon završetka Prvog svjetskog rata i uspostavljanja Kraljevine SHS 1918. godine, u Doboju privredne prilike nisu bile sjajne, posebno zbog ratnih stradanja i Dobojskog logora, ali se ipak privreda oporavljala. Međutim, već potkraj 20-ih godina situacija se drastično mijenjala nagore, pod uticajem globalnih kretanja i nekih drugih faktora. Zanatska radinost bila je naročito pod udarom u vrijeme velike ekonomske krize (1930–1934). Umanjena kupovna moć agrarnog stanovništva reflektovala se na smanjenje zanatske radinosti, jer je selo bilo glavni potrošač zanatskih proizvoda. Međutim, iako su prilike u zanatstvu bile teške, u gradu Doboju u to vrijeme radile su 72 zanatske radnje[10], ali među njima nije bilo niti jedne poslastičarske zanatske radnje. To je bila izvrsna prilika za Mehmeda Bajraktarevića, koji se još kao mladić zanimao za poslastičarstvo i sve je ukazivalo da će ovaj skromni mladić iz dobojske čaršije napraviti dobru zanatsku i poslovnu karijeru i da će biti uspješan.

Početkom 1930-ih godina Mehmed izučava poslastičarski zanat i nakon što se 1933. godine oženio mladom ljepoticom **Hajrijom Miričanac,** zajednički otvaraju slastičarnicu u Ulici Kralja Aleksandra, odmah ispod dobojske tvrđave Gradina, na mjestu gdje se danas nalazi ulaz u grafičko preduzeće „Grafičar". Slastičarnica je radila solidno, ali Mehmed je znao da će mu promjena lo-

Ulica u kojoj se nalazila kuća Bajraktarevića

Doboj 1930-ih godina

Ulica u kojoj se isprva nalazila slastičarnica " Jagoda"

Ulica u kojoj se nalazila slastičarnica "Jagoda" (današnja ulica Vojvode Mišića)

kacije i približavanje željezničkoj stanici i centru starog grada sigurno povećati promet. On uspijeva da u Ulici Kraljice Marije (kasnije Mladena Stojanovića, danas Vojvode Mišića), preko puta stare željezničke stanice, između hotela „Balkan" i „Griz", odmah pored prodavnice „Zema", u manjem prostoru otvori slastičarnicu, kojoj daje naziv „Jagoda". Ona će vrlo brzo postati kultno mjesto sa najboljim slatkišima u cijeloj dobojskoj regiji. Mehmed je bio poslastičar, ali i veoma uspješan poslovni čovjek i strastveni lovac. Družio se sa viđenijim ljudima Doboja u to vrijeme, a često su odsjedali u dobojskoj kafani „Lovac", koja se nalazila preko puta željezničkog vodotornja u Starom gradu. Sve je tih godina izgledalo prilično dobro, ali već potkraj 30-ih godina osjećalo se da dolaze velike nevolje i 1940. godine bilo je jasno da su na svjetskoj sceni stvari izmakle kontroli. Sljedeće, 1941. godine, Doboj je okupiran od strane nacističke Njemačke i Nezavisne Države Hrvatske i u gradu biva uspostavljen Štab ustaške komande. Mnogi privrednici i poslovni ljudi priklonili su se novim vlastima, neki djelimično, a neki potpuno, ali Mehmed nije želio biti ničiji vazal i sluga, svjestan lošeg puta kojim svijet pod nacistima ide. Izbor nije bio veliki, valjalo je prehraniti porodicu i ostati pribran u suludim vremenima. Mehmed se odlučio za veoma mudru taktiku. U njemu je buktao revolucionarni duh, nije trpio nepravdu i ugnjetavanje slabijeg. Slastičarnica je nastavila da radi, ali pod velikim pritiskom. Međutim, Mehmed se nije dao zaplašiti. U to vrijeme nisu postojali

frižideri i rashladne vitrine. Ispod slastičarnice bio je ukopan podrum u kojem je Mehmed skladištio led za čuvanje kolača i sladoleda. U taj prostor, koji nije bio mali, moglo je stati dosta ljudi. Kada bi se u Doboju najavile racije, hapšenja i odvođenja, Mehmed bi potencijalne stradalnike i obilježene pojedince skrivao u svoj podrum. Kada bi ustaše došle kući da traže nekoga, porodica bi rekla da je on otišao nekuda, nestao ili nešto treće, a za to vrijeme ljudi su se krili u Mehmedovom podrumu i to je znalo trajati po nekoliko dana. Spasio je mnoge živote, a to je jedan od odličnih pokazatelja da je riječ o velikom čovjeku i humanisti koji nije gledao ni na šta, osim na čovjeka kao centralnu figuru društva. Međutim, ustaški štab je identifikovao sve one koji su sarađivali sa partizanima i obračunavao sa sa njima. U tim aktivnostima su im pomagali domaći izdajnici i saradnici, koji su za sitan novac ili druge stvari odavali pokret otpora. Potkraj 1942. godine Mehmed sa svojim bratom Halilom odlazi u partizane i od tada se u ustaškim evidencijama vodi kao nestao. Sumnjali su da je otišao u partizane, ali nisu znali na kojem području se nalazi. Tim povodom su 1944. godine, kada je uveliko bilo jasno da situacija na svjetskom planu nije povoljna za nacističku hitlerovsku ideologiju, ustaše krenule u obračun sa porodicama onih za koje se sumnjalo da su otišli u partizane. Porodica Bajraktarević je, kako je navedeno u prethodnom poglavlju, pretrpjela velike strahove, ali uskoro je došao kraj rata i Mehmed se vratio kući i svojoj porodici.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata i propasti nacističke ideologije, kao i fantomske države NDH, Mehmedu su ratne aktivnosti i sve što je radio za narod i te kako priznate i omogućeno mu je da nastavi da radi svoj posao. Slastičarnica i imovina mu nisu nacionalizovane, iako je to vrijeme bilo vrlo surovo za privatni sektor jer je nova ideologija komunizma bila isključivo protiv privatnog vlasništva i buržoazije, kojoj je Mehmed pripadao i po imetku i po statusu, a u

Ulica Kraljice Marije (kasnije Mladena Stojanovića) u kojoj se nalazila slastičarnica bila je centar svih dešavanja u Doboju (fotografija gore iz 1940. god. a razglednica dole iz 1930 - ih

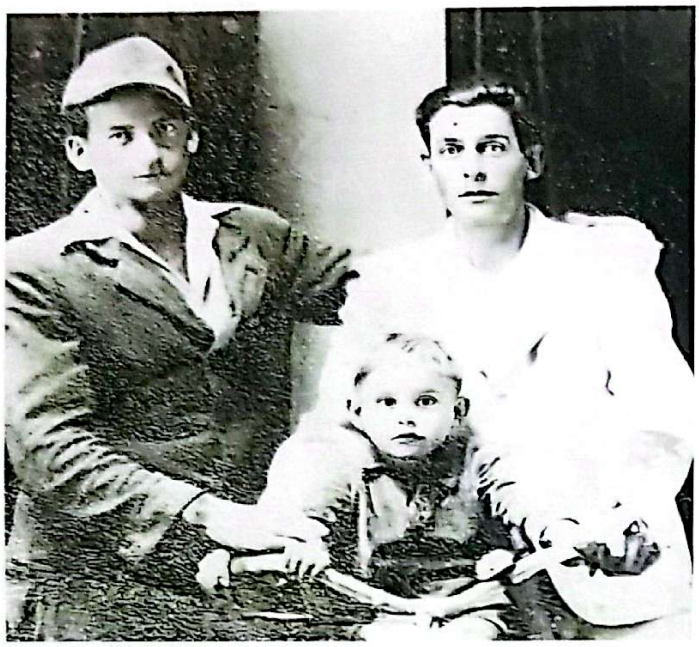

Mehmed Barjaktarević (desno) sa bratom i sinom Muhamedom

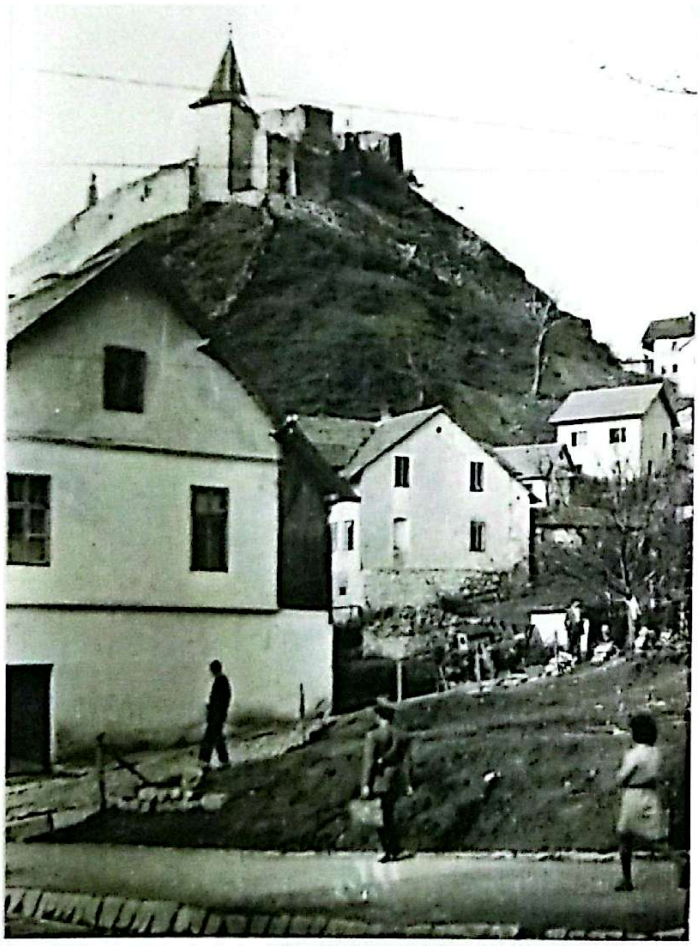

Doboj nakon Drugog svjetskog rata

duši je bio revolucionar i socijalistički orijentisan. U godinama nakon rata život u porušenom Doboju nije bio nimalo lak, ali Mehmed nije posustao. Često se desilo da u slastičarnicu svrati neko ko nema da plati, pa mu Mehmed da neki slatkiš, bombonu ili nešto drugo.

U privatnom životu Mehmeda i Hajrije Bajraktarević stvari su bile prilično dobro posložene. Porodica je živjela u ljubavi i harmoniji. U kući Bajraktarevića uvijek je bilo veselo, čula se pjesma i dječja graja. Rodilo im se ukupno trinaestoro djece, od kojih je devetoro preživjelo: **Šefika** (1934), **Abida** (1936), **Zilha** (1939), **Muhamed** (1940), **Zekija** (1942), **Sabahudin** (1944), **Hajrudin** (1946), **Abudin** (1947), **Izudin** (1949), **Mirjana** (1951), **Hajrudina** (1953) i blizanci **Ismet** i **Ismeta** (1955). Zekija, Sabahudin, Hajrudin i Ismeta su umrli kao djeca, dok su ostali preživjeli.[11] Svu svoju djecu Mehmed je podjednako volio, ali je posebno bio vezan za mlađanog Hajrudina, koji se nesrećnim slučajem, u igri oko kuće, sapleo i pao na zarđalu žicu koja je imala oštre bodlje i ozbiljno posjekao nogu. To je skrio od roditelja, braća i sestara, i nekoliko dana je ćutao i trpio bolove. Kada su roditelji doznali, bilo je već kasno. Hajrudin je pao na postelju pod visokom temperaturom i stanje mu se iz sata u sat pogoršavalo. Otac Mehmed ga je odmah spremio, stavio na konjska kola i odvezao poznatom ljekaru **Izudinu Džananoviću**. Došavši kod doktora Mehmed je sav uplakan otvorio novčanik, koji je bio prepun novca, i rekao doktoru: *Uzmi koliko hoćeš, samo mi sina spasi.* Međutim, spasa za Hajrudina nije bilo. Dobio je sepsu i ubrzo je preminuo. To je za Mehmeda bio takav udarac i šok od kojeg se sve do svoje smrti nije oporavio. Sve više je utjehu pronalazio u alkoholu, ali nije postao alkoholičar, niti ga je ikada iko kući pijanog doveo. Godine 1953. rađa mu se kćerka, kojoj daje ime Hajrudina po preminulom sinu Hajrudinu. Ona će kasnije postati pjevačica narodne muzike, kao i starije sestre, i uzeće umjetničko ime Dina, što je skraćeno od Hajrudina. Go-

dine koje su uslijedile za Mehmeda su bile godine poslovnog uspjeha, ali i godine tuge za preminulim sinom. Ipak, on je radio punim kapacitetom i u sezoni je znao angažovati dodatnu radnu snagu, često djecu iz komšiluka. Ti ljudi se i danas sjećaju kako su radili kod Garana i kako ih je dobro nagrađivao.[12] Kasnije će proširiti svoje poslove, te će pored slastičarnice ići i po gradovima, gdje bi na velikim dešavanjima, zborovima i vašarima imao svoj štand sa poslasticama, bižuterijom i ostalom robom sličnog asortimana. Posao je išao razvojnom putanjom, kao i privatni i porodični život, ali ni društvene aktivnosti nije zapostavljao.[13] Politički nije želio biti aktivan, jer je po završetku rata vidio da su na nekim važnim pozicijama ljudi koji nisu bili istinski revolucionari, nego su to postali po potrebi pred kraj rata, ali je svoje društvene aktivnosti usmjerio na razvoj lovstva i jedan je od inicijatora osnivanja lovačkog društva u Doboju, zajedno sa svojim kumom Sabitom Đapom, o kojem će biti riječi u jednom od narednih poglavlja u kontekstu Mirjane Bajraktarević. Nepovoljna vijest za Mehmeda bila je saznanje da se njegova *Gara* odlučila otisnuti u pjevačke vode. Sve je nekako mogao prihvatiti, ali to ne. Mehmed je shvatao da je ona više nego talentovana, ne samo za pjesmu, nego za umjetnost uopšte, kojoj je i sam bio privržen cijeli svoj život. Činjenica da će kćerka pjevati u kafani nimalo mu nije prijala. Međutim, činjenica da je Zilha bila sa svojom sestrom Abidom i njenim mužem Tihomirom, Mehmedu je ulijevala nadu da će biti sve u redu. Nekoliko puta je između oca i Zilhe došlo do diskusije, kada bi otac tražio argumente zašto je ona krenula put estrade. Kako je očeva riječ bila veliki autoritet u kući, Zilha je otvoreno sa ocem razgovarala, naglašavajući da od svoje ideje nema namjeru odustati. Ona sebe nije vidjela u kasabi i u ulozi nebitne žene čiji neosporni talenat propada, a s druge strane imala je potrebu da napravi nešto veliko u životu. Kada je otac vidio da je njegova Zilha odlučna, popustio je i rekao da, ako je to njen izbor, on joj neće biti

Poznati dobojski ljekar dr Izudin Džananović

prepreka na putu. Sjećajući se svog oca, pet godina nakon njegove smrti, Silvana je izjavila: *Mnogi me pitaju zbog čega pevam samo tužne pesme? Razmišljala sam. Možda je krivo moje detinjstvo. Ne mogu da kažem da je bilo nesrećno. Ne mogu da kažem da smo bili siromašni. Tata je poticao iz jedne od najbogatijih porodica u kraju. Bio je veliki boem. Lep čovek, strastveni lovac, izvrstan pevač, voleo je društvo. Mnogo godina kasnije pitala sam mamu zašto je trpela tatin boemluk? Odgovorila mi je da ga je volela baš zbog toga što je bio takav: divlji momak, lep, bekrija, veseljak.*[14]

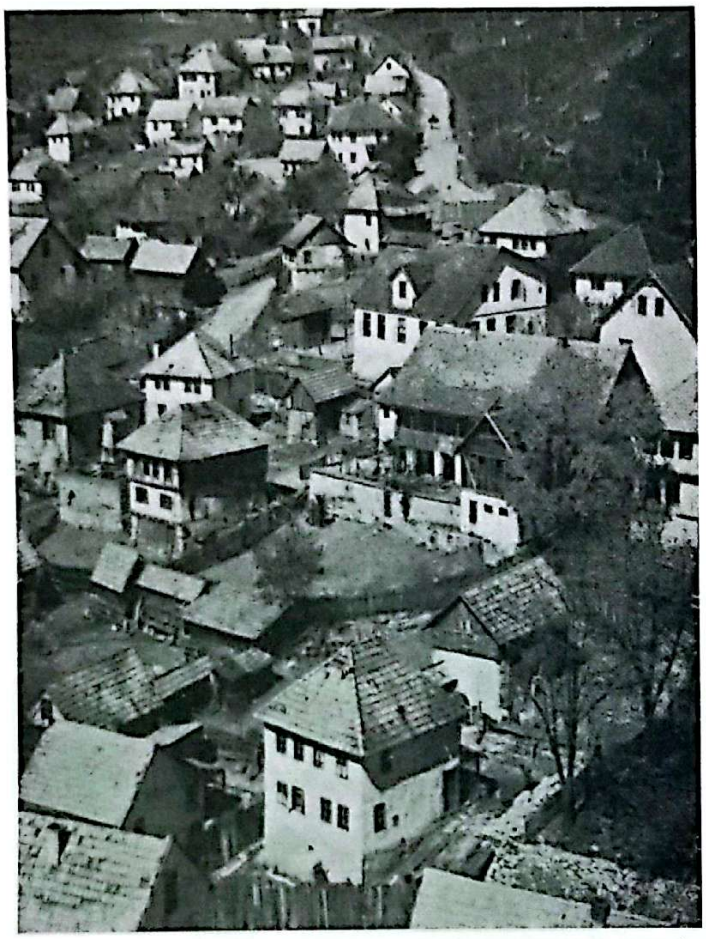

Pogled sa Gradine na kuću Bajraktarevića

Početkom 60-ih godina Mehmed obolijeva, te odlazi kod ljekara, koji mu saopštavaju nimalo dobre vijesti. Naime, dijagnostifikovan mu je karcinom grla. Tada započinje proces liječenja, u koji se aktivno uključuje Silvana. Liječenje je potrajalo, a gotovo da nema klinike u tadašnjoj Jugoslaviji u koju Mehmeda nisu odveli. Jedno vrijeme je proveo kod Silvane u Beogradu. Bila je jako zabrinuta za njegovo zdravstveno stanje i činila je sve da spase oca. Nije poznato koliko je tačno svog novca Silvana potrošila na očevo liječenje, ali su pretpostavke da je mogla kupiti stan prosječne veličine za taj iznos. Silvana je oca mnogo voljela i bila mu je privržena bez obzira na sitne razmirice i neslaganja nastala kada je ona odlučila zaplivati estradnim vodama. Mehmed je kasnije bio ponosan na nju, kao i na Mirjanu. Nakon nekoliko godina neuspjelog liječenja, 1965. godine Mehmed Bajraktarević Garan, živa urbana legenda grada Doboja, boem i najbolji poslastičar kojeg je Doboj ikada imao, umire. Na njegovoj sahrani je bio veliki broj ljudi, kako iz Doboja, tako i iz okolnih gradova. Zabilježeno je da je to bila jedna od najvećih sahrana u to vrijeme.

Mehmed Bajraktarević Garan je bio snažna i stabilna ličnost, patrijarhalan i tradicionalan, pravičan i realan. Familijaran čovjek sa izraženim osjećajem za posao kao porodičnu manufakturu u kojoj svi imaju svoj zadatak. Na taj način je djecu od malih nogu vaspitavao u duhu rada i borbe za život i opstanak. Pomalo krutog karaktera, sa izraženim osjećajem za lijepo, bio je ljubitelj umjetnosti i istinski boem u duši. Nije bio alkoholičar i svi navodi na tu temu koji su se pojavljivali godinama po raznim medijima su neistiniti. Družio se sa svim viđenijih ljudima tog perioda, a ostalo je upamćeno da je često viđan sa **Husom Avdićem**, izuzetnim čovjekom, prijeratnim i poslijeratnim gradonačelnikom Doboja. Znali su Mehmed i Huso dane i noći provoditi zajedno. Huso je bio cijenjen i visokopoštovan čovjek. Mehmed se družio

Politički skup na platou ispred stare željezničke stanice u blizini slastičarnice " Jagoda" (Arhiv Republike Srpske - Doboj)

i sa drugim istaknutim građanima i zaslužnim pojedincima, uspješnim trgovcima i zanatlijama sa cijelog područja Doboja i okoline, ali i vjerskim licima, značajnim za noviju istoriju Doboja, poput čuvenog pravoslavnog sveštenika **Ljubomira Ljube Dučića** i katoličkog župnika **don Petra Ajvazovića**[15]. Sa navedenim ličnostima se nije mogao baš svako družiti, ali Mehmed nije bio svako. Bio je cijenjen i poštovan, uspješan i ugledan čovjek. Tvrdnje, koje se provlače po nekim medijima, da Mehmed nije vodio računa o svojoj porodici su neistinite, a priča da je maltretirao ukućane i novac trošio na kafane i kocku su najblaže rečeno notorna laž. Mehmed je bio istinski domaćin, ličnost bez presedana, stabilan i snažan, svoju porodicu je vodio na najbolji mogući način i činio je sve da djecu izvede na pravi put. Mnogo je pomagao ljudima, bio istinski filantrop i čovjek pun empatije za druge. Volio je život, živio ga je punim plućima, voleći sve ljude bez obzira na vjeru i naciju. Za Mehmeda nisu postojale druge karakteristike osim ljudstva i karaktera. Ono što je Mehmeda slomilo, kao što je već rečeno, bila je smrt sina Hajrudina, ali je i tu prazninu barem dijelom nadomjestila mala Hajrudina, koja će kasnije postati estradna umjetnica kao i starije sestre. Mehmed Bajraktarević Garan u duši je bio ljubitelj lijepe pjesme, poezije i umjetnosti, uživao je u lijepim stvarima i bio je boemski nastrojen. Zanimljivo je primjetiti da je imao gospodske manire, koje je Silvana od njega naslijedila. Bez obzira na obrazovanje, oni su imali i manire, ali i istančan ukus za umjetnost, za lijepo i kulturu uopšte. Od Mehmeda su mnogi poslastičari učili zanat, među njima i poznati dobojski poslastičar Turalić, koji će kasnije otvoriti najpoznatiju slastičarnicu u Doboju pod nazivom „Kiki". Nije štedio znanje, a rado ga je prenosio i na svoju djecu, pa je tako ostalo upamćeno da je mala Silvanina kćerka Gordana govorila kako majka pravi najljepše kolače. Mnogi, koji su se privatno družili sa Silvanom, su to potvrđivali. Socijalni karakter Garanove ličnosti se jednim dijelom ogleda u velikom poštovanju koje je uživao među komšijama, jer su mnogi dolazili kod njega na dnevnicu. Djeca iz komšiluka su rado išla sa Mehmedovom djecom po vašarima i prodavali poslastice iz Garanove radnje, a on bi ih nagradio novcem i slatkišima[16]. Pisanje nekih medija o tome kako je Mehmed teško živio i da je išao da vozi ugalj i radi druge teške poslove kod nekih ljudi za dnevnicu, potpuna je neistina. To mu nije bilo potrebno jer je bio za te prilike imućan i ugledan čovjek kome nisu trebali dodatni poslovi da prehrani porodicu. Istini na volju, važno je naglasiti, ono što je i Silvana u svojim intervjuima govorila, da se poslije Drugog svjetskog rata teško živjelo. Koja je porodica tada dobro živjela i poslije kojeg rata se ne živi teško? Međutim, nemoralni pojedinci iz svijeta štampanih medija tražili su senzaciju i nastojali da što više oblate nekoga ko je izuzetno popularan, kao što je to bila Silvana. Važno je istaći i to da je Mehmed Bajraktarević bio patrijarhalan i porodičan čovjek vezan za svoju porodicu. Supruga i djeca su mu bili sve i nije pravio nikakvu razliku među njima. Volio ih je više od sebe, te nastojao da ih izvede na pravi put. U tome je uspio, svi su se snašli, formirali svoje porodice i započeli sopstveni život. Iako je najveću karijeru

Sokolski dom Kralja Aleksandra u Doboju, dolaskom komunista na vlast preimenovan je u Dom fiskulture (Historijski muzej BiH)

napravila Silvana, a na pragu velike karijere bila je i Mirjana, ne može se osporiti životni uspjeh ni ostale Mehmedove djece[17].

Doboj će u godinama koje su došle nakon smrti Mehmeda Bajraktarevića još dugo pripovijedati o njemu i njegovoj ljudskosti i karakteru. Nažalost, niko ga nije pomenuo u nekoj monografiji ili barem brošuri o zaslužnim Dobojlijama. Dobojsko poslastičarstvo će osjetiti veliku prazninu koju je odlazak Mehmedov ostavio i kako tvrde stariji, koji se sjećaju tih divnih poslastica, nikada više neće biti takvih kolača, tulumba i šampita kakve su se mogle pojesti u čuvenoj slastičarnici „Jagoda" u vlasništvu urbane dobojske legende Mehmeda Bajraktarevića Garana. Otišao je strastveni lovac, jedan od začetnika ideje o formiranju lovačkog udruženja u Doboju. Bio je pomalo i disident. Odreako se prizanja za ratne zasluge, nije vjerovao u novu vlast, u komunističku elitu sumnjive prošlosti. Iza sebe je ostavio mnogo prijatelja, mnogo pojedinaca ali i cijelih porodica kojima je pomogao. Ostavio je veliku porodicu koja će ga pamtiti kao velikig i dobrog oca. Međutim, ono što je još važnije jeste to što je on otac dvije nezaboravljene ličnosti kojih se Doboj sa ponosom sjeća: Silvane Zilhe Armenulić i Mirjane Bajraktarević. Nakon duge bolesti, sklopio je svoje izmučene oči Mehmed Bajraktarević Garan, ne uspjevši da vidi koliko će se visoko vinuti njegove mezimice Zilha i Mira.

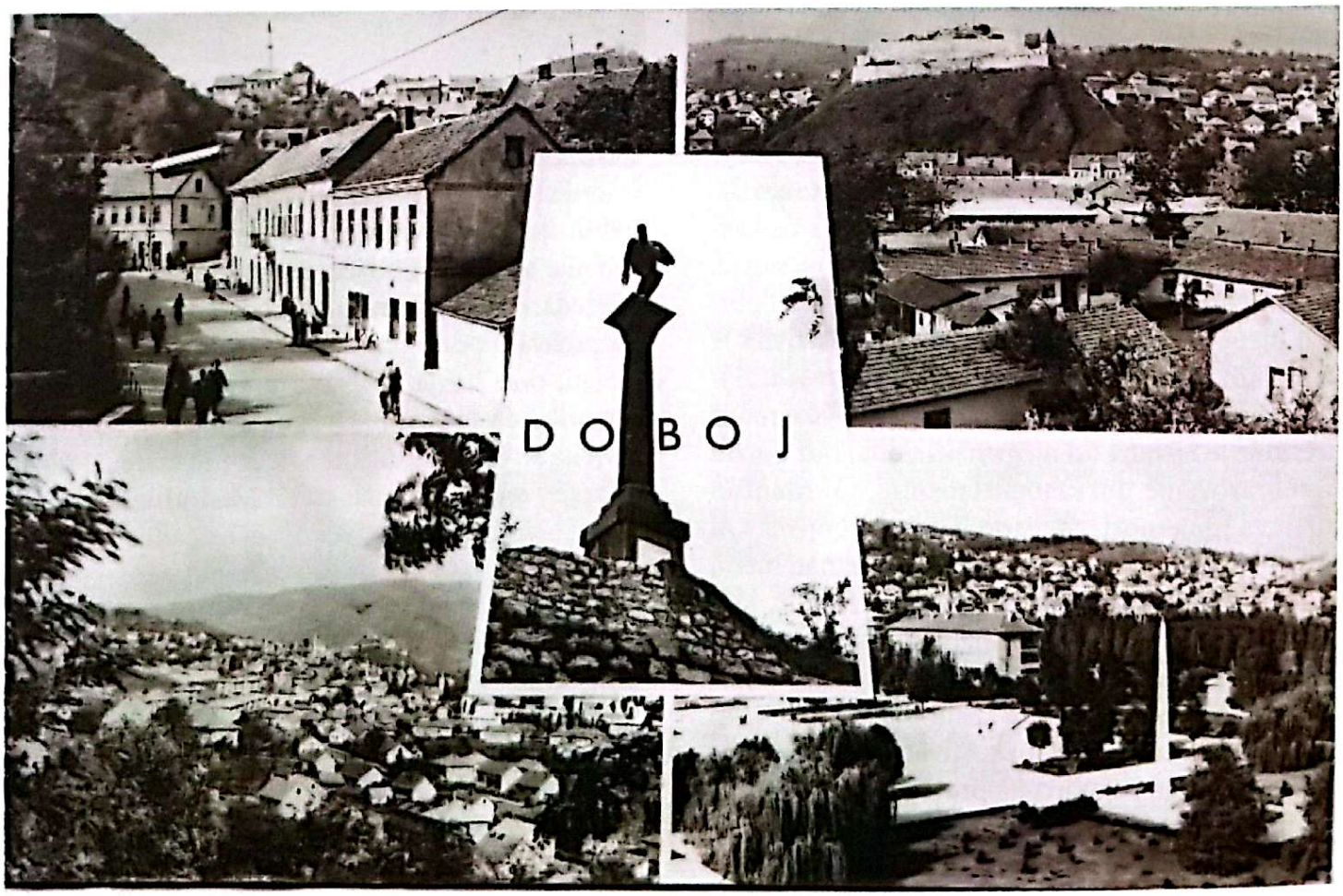

Doboj se gradi, 1950-ih
(arhiva Regionalnog muzeja u Doboju)

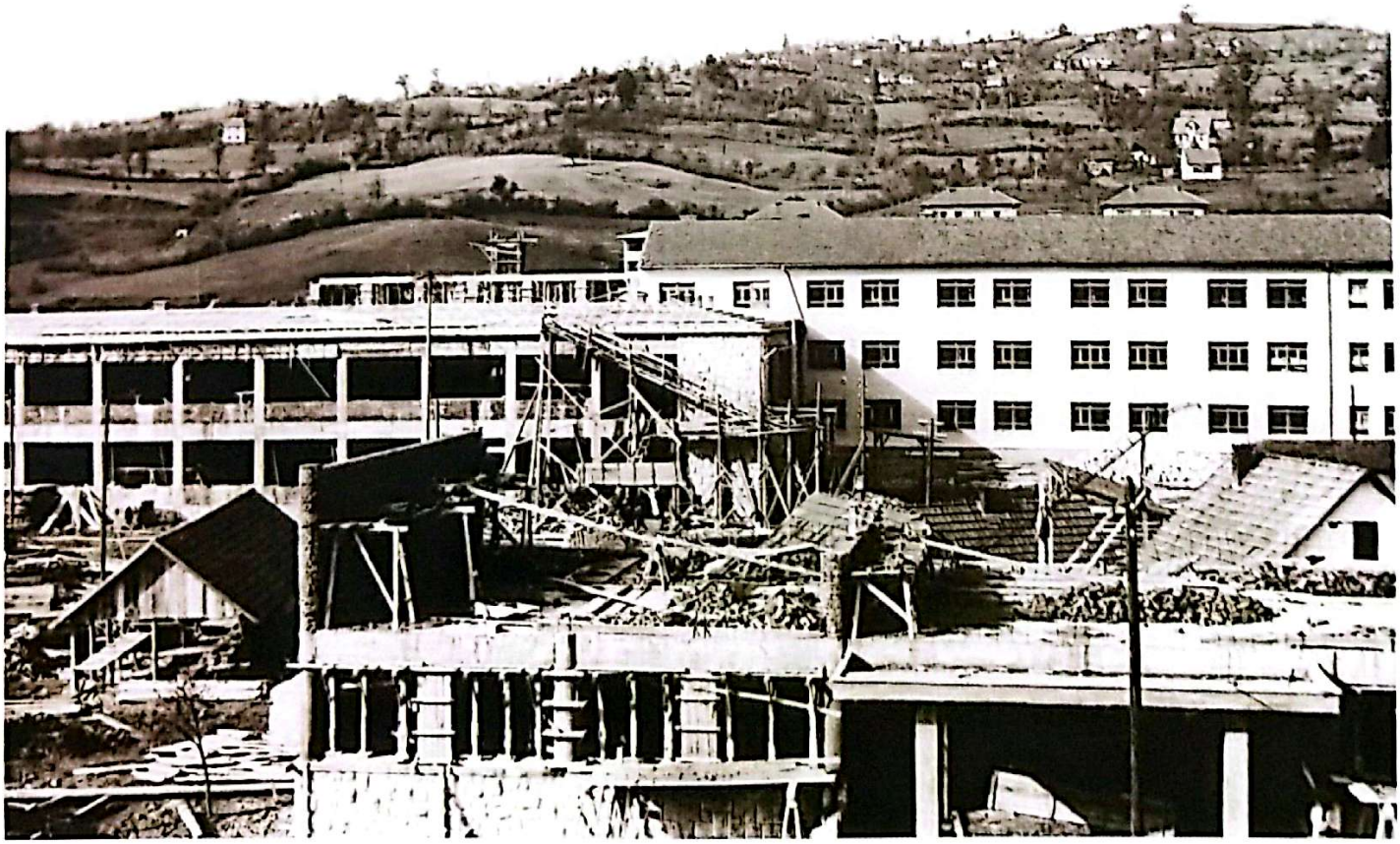

III poglavlje

Školovanje i muzički počeci

Više od svega bila sam zadivljena učiteljem Ratkom. Bio je mlad i lep čovek, izrazito crne kose, uvek blag i strpljiv. Umeo je divno da priča i mnogo je voleo pesmu. Ceo razred ga je obožavao i činilo nam se da je on najvažniji čovek na svetu.

Silvana Armenulić, 1971. god.

Narodna osnovna škola Doboj

Uskoro će dječju igru zamijeniti đačke brige. Roditelji odlučuju Zilhu upisati u osnovnu školu školske 1946/47. godine. Sa sedam godina Zilha pravi prve đačke korake. U to vrijeme se osnovna škola nalazila u maloj pomoćnoj zgradi pored Građanske škole u Doboju, gdje se danas nalazi srednja Medicinska škola, a nosila je naziv *NARODNA OSNOVA ŠKOLA – SREZ DOBOJSKI*. Prva učiteljica, koja je Zilhu učila, zvala se **Nevena Marković.** O njoj se malo zna, osim da se na tom radnom mjestu zadržala dvije godine i nije poznato kuda je otišla, a na njeno mjesto dolazi učitelj **Ratimir Pavičić** iz Slavonije. U to vrijeme je fluktuacija prosvjetnog kadra bila velika i tadašnji opštinski sekretarijati u saradnji sa republičkim sekretarijatima su raspoloživi prosvjetni kadar raspoređivali u skladu sa potrebama. Sa učiteljem Ratimirom Pavičićem u Doboj je stigao i njegov otac Marko, koji je bio nastavnik muzike. S obzirom na to da su bili iz Slavonije, oni su u Doboj sa sobom donijeli kulturu sviranja na tamburicama, posebno na mandolini. *Više od svega bila sam zadivljena učiteljem. Bio je mlad i lep čovek, izrazito crne kose, uvek blag i strpljiv. Umeo je divno da priča i mnogo je voleo pesmu. Ceo razred ga je obožavao i činilo nam se da je on najvažniji čovek na svetu. Naravno, ja sam u ono vreme mislila da ništa nije lepše od njegovog zanimanja. Zato sam uveče, kad se svi okupimo, volela da pred svojom braćom i sestrama izigravam učiteljicu. „Predavala" sam isto ono što sam tog dana i sama prvi put čula u školi. Nažalost, nisam imala uspeha. Sem sestre Abide, svi ostali su slabo pazili na mojim časovima*[18], sjećala se Silvana kasnije svog učitelja Ratimira, koga su svi zvali Ratko.

U školi je Zilha pokazivala zavidan uspjeh u učenju i vladanju, što je vidljivo iz školskih dnevnika, u kojima su joj upisane dobre ocjene. U dnevniku za školsku 1947/48. među 57 učenika nalazimo Zilhu Bajraktarević pod rednim brojem 7. Broj glavnog imenika je 7046, gdje jasno stoji da je Zilha Bajraktarević rođena **10. 2. 1939. godine,** (a ne 18. 5. 1939. kao što na pojedinim mjestima piše), da je od oca Mehmeda poslastičara i da stanuje u Doboju. Odličan je učenik, a ocjene su:

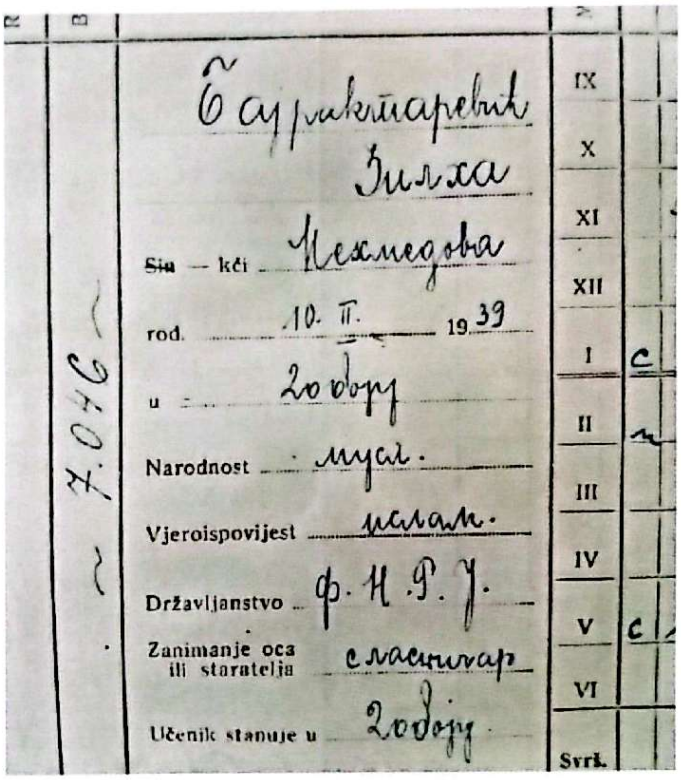
Бајрактаревић
Зилха
Име — кći Мехмедова
rod. 10. II. 19 39
u Доboj
Narodnost муш.
Vjeroisповijest исл.
Državljanstvo ф. Н. Р. Ј.
Zanimanje oca ili staratelja слаткиџија
Učenik stanuje u Доboj
7046
IX X XI XII I II III IV V VI Svrš.

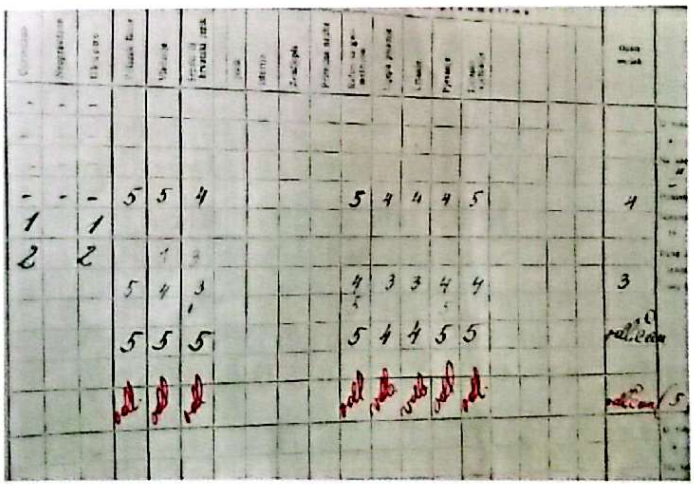

Detalji iz školskog dnevnika za školsku 1946/47 god. (Arhiva OŠ "Vuk Stefanović Karadžić" Doboj)

1.	Srpski ili hrvatski jezik	**odličan (5)**
2.	Račun sa geometrijom	**odličan (5)**
3.	Lijepo pisanje	**vrlo dobar (4)**
4.	Crtanje	**vrlo dobar (4)**
5.	Pjevanje	**odličan (5)**
6.	Tjelesno vježbanje	**odličan (5)**

Narodna osnovna škola Doboj krajem 1940-tih god. današnja Medicinska škola Doboj

Zilha je bila odličan đak, marljiva i vrijedna. Nije izostajala sa nastave. Voljela je da uči, ali je voljela i da pjeva. Muzika je bila njena ljubav od djetinjstva. Najveća konkurencija u razredu bila joj je njena drugarica Ljiljana Seksan, koja je takođe dobro učila, ali je učiteljeva prelazna zastavica za najboljeg učenika uvijek bila u Ljiljaninim rukama. Međutim, jedne godine ju je Zilha preotela i dobila status najboljeg učenika u razredu. Otac Mehmed je bio izuzetno ponosan na svoju kćerku, posebno na dodjeli knjižica, kada je kao odlikaš dobila na poklon knjigu Branka Ćopića *Priče partizanke*. U školi su učitelji Ratimir i Marko Pavičić primijetili Zilhin talenat za muziku. Kao učenik osnovne škole počela je da svira mandolinu, što je sa lakoćom usvajala i napredovala je nevjerovatnom brzinom. Toliko je dobro svirala da je nekoliko puta od učitelja pohvaljena kao izuzetan talenat. Kad je to vidio, otac Mehmed je jedne večeri pred Zilhu spustio neki umotani predmet i rekao: *Uzmi, ovo je za tebe. Učitelj mi je rekao da imaš smisla za muziku, pa eto, pokušaj...* Kada je odmotala papir, unutra je vidjela novu mandolinu. To je bilo veliko oduševljenje i Zilhinoj sreći nije bilo kraja. U jesen 1948. godine Zilha će, pored redovnog školovanja, dva puta nedjeljno ići na časove muzike. Ugled u porodici joj je naglo porastao kao i među drugom djecom u komšiluku. Prva pjesma koju je mala Zilha naučila da svira na mandolini bila je „Ide Tito preko Romanije". Prvi nastup Zilhe Bajraktarević desio se u školi 1948. godine, kada je sa školske razglasne stanice dopirao zvuk mandoline u vještom izvođenju. U to vrijeme u školi se razglasna stanica zvala Radio. Kultura slušanja radija bila izuzetno popularna, ali ne tako razvijena jer radio-uređaj nije bio dostupan velikom broju domova. Samo su imućnije porodice posjedovale radio-aparat,

tako da je školska razglasna stanica djeci tog vremena predstavljala veliko napredno čudo tehnologije. Pomenuto muziciranje na mandolini je bilo impresivno za djecu koja su pomno slušala. Nakon odsvirane kompozicije sa razglasne stanice se začuo glas spikera, koji je rekao: *Drugovi i drugarice, upravo ste slušali našu drugaricu Zilhu Bajraktarević iz trećeg razreda, koja nam je svirala na mandolini.* Zilhinoj sreći nije bilo kraja, a njena popularnost među ostalom djecom je porasla. Od učitelja je dobila pohvale i podršku da nastavi sa vježbanjem. Poslije toga će Zilha postati član školskog orkestra. Taj orkestar će kasnije prerasti u veliki orkestar mandolina i 1954. godine će svirati Titu. Silvana nije imala tu čast, jer je školu završila 1950. godine.

Orkestar mandolina pod upravom učitelja Pavičića

Pored ostalih predmeta, iz kojih je imala dobre rezultate, posebno se isticala u čitanju. Imala je veliku ljubav prema lektirama i voljela je književnost, što će i u kasnijim godinama da ispoljava, ali i u slikanju je bila izuzetno dobra. Tako je ostao zabilježen jedan zanimljiv događaj iz školskih dana Zilhe Bajraktarević. Ona je, naime, jednog dana, vrativši se kući sva naduvena od plača, svojim ukućanima ispričala šta joj se dogodilo u školi, a što ju je mnogo povrijedilo. Prethodno im je učitelj dao zadatak da naslikaju nešto što sami izaberu, a Zilha se odlučila za jedno zdanje koje joj je uvijek izgledalo tajanstveno i privlačno. Bila je to stara dobojska tvrđava Gradina, koja veličanstveno stoji na brijegu ispod kuće Bajraktarevića i prkosi vremenu. Uvijek je Zilha, kada bi prolazila pored nje, sa oduševljenjem posmatrala tu veličanstvenost i grandioznost, koja je u očima djeteta bila velika. Izuzetno je lijepo i precizno naslikala, ali je učitelj tog jutra, kada je pregledao učeničke crteže, došao do nje i zastao, a zatim je upitao: *Je li, Zilha, ko ti je ovo naslikao?*, a ona je ponosno odgovorila: *Ja sama.* Učitelj se sumnjičavo nasmiješio i rekao: *De, de, neću ti ništa, ali mi kaži pošteno, neko ti je, zar ne, malo pomogao?* Najzad je Zilha shvatila da joj učitelj ne vjeruje i tada je uslijedio šok. Pocrvenjela je, nešto joj se steglo u grlu, nije mogla više nijednu riječ da izusti. Učitelj je spustio njen rad na sto i otišao dalje. To je za Zilhu bilo nešto strašno, čak ni na velikom odmoru nije izašla napolje da se igra sa drugom djecom. Sjedila je u učionici i plakala. Nije mogla da prihvati to da joj njen učitelj Ratko, koji je za nju bio veliki uzor i jedinstvena ličnost, ne vjeruje, da je smatra lažljivicom. Nije mogla prestati da plače. Na početku sljedećeg časa jedna od školskih drugarica je rekla učitelju da Zilha plače, a on joj je prišao da je pomiluje i ohrabri riječima: *Zilha, ti si već velika, nemoj da se sramotiš. Nije to ništa i meni su stariji pomagali kad sam bio đak.* Na te učiteljeve riječi ona je odgovorila: *Ali ja sam to sama i niko mi nije pomogao.* Učitelj je shvatio da je Zilha jako povrijeđena i onda joj je predložio da ponovo naslika Gradinu, što je ona i učinila i ubrzo pred učiteljem Ratimirom je bio novi Zilhin rad, identičan prethodnom, samo što je ovaj bio umrljan krupnim dječjim suzama. Učitelj je tada shvatio da je pogriješio, da Zilha ima dara za slikanje i da je jako osjećajna i emotivna. Iz ovog se jasno vidi njen karakter prema generičkoj suštini crta ličnosti. Zilha je bila drugačija: emotivna, osjetljiva, izraženog senzibiliteta, ali i umjetnička duša sa talentom za slikanje, muziku i čitanje. Iste te crte ličnosti će ostati do kraja njenog života uz nju. Fizički se mijenjala, ali je u duši uvijek ostajala ona ista Zilha koju vrijeme nije promijenilo. Karakter i emocije su uvijek bili kod nje prisutni. Narednih nekoliko dana, nakon pomenutog događaja, Zilha je izigravala teško uvrijeđenu osobu i nikako

nije mogla oprostiti svom učitelju takvu grešku, ali je vremenom sve to zaboravljeno i on je ponovo postao ono što je do tada bio za nju: jedan od najljepših likova njenog djetinjstva.

Mnogima će 1949. godina ostati u sjećanju kao dio jednog tegobnog vremena u kome su čak i predmeti za svakidašnju upotrebu bili smatrani kao pravi luksuz. Osnovne životne namirnice su mogle da se kupe samo uz naročite karte u ograničenim količinama. Pa ipak, tu godinu će Zilha pamtiti isključivo po jednom lijepom događaju. Otac učitelja Ratimira Pavičića, Marko, predavao je dobojskoj djeci muziku, a osim toga vodio je muzičku sekciju i tu je djecu podučavao sviranju na raznim instrumentima. Među djecom je bila i desetogodišnja Zilha, koja je te godine već iza sebe imala dvije godine marljivog vježbanja na mandolini koju je dobila od oca Mehmeda. Nastavnik muzike bio je zadovoljan njenim napredovanjem. Možda bi cijelo to učenje ostalo samo dječija zabava i lijepa uspomena za dane kad otpočne pravi život, da se nije umiješao slučaj. U to vrijeme Doboj je imao svoj „radio", to jest mjesnu razglasnu stanicu, na kojoj je često gostovala muzička sekcija starog nastavnika Marka Pavičića. Za jedan takav program bila je izabrana i Zilha. Sjećajući se ovog događaja Silvana će kasnije pričati: *Premrla sam od uzbuđenja kada mi je Ratkov otac saopštio da ću svirati. Odmah sam otrčala da javim vest svojima. Majka je iznela iz ormara moju najlepšu haljinu, začešljala me i namirisala iz bočice koju joj je moj otac poklonio. U razglasnoj stanici bila sam kao na iglama. Nastavnik Marko me je potapšao po ramenu, a onda je spiker kao treću tačku najavio:* ***Solo mandolina – drugarica Zilha Bajraktarević.*** *Ne sećam se koju melodiju sam svirala,*

Doboj krajem 40-tih, putanja kojom je Silvana svakodnevno išla u školu

ali se sećam da je sve prošlo kao san. Čim sam završila tačku, okrenula sam se prema nastavniku. On mi je samo veselo klimnuo glavom. Znači – uspelo je. Desetogodišnja Zilha osjećala se kao da je sluša cijeli svijet. Nimalo joj nije smetalo što je napolju padala kiša i što su dobojske ulice za vrijeme te, za nju istorijske emisije, bile gotovo prazne. Koračala je ponosno, kao opijena, ne primjećujući čak ni da kiša lije i da je pokisla do kože. To nije bilo važno, jer je prvi velik korak prema uspjehu i slavi napravljen.[19]

U to vrijeme nije bilo previše hljeba i mesa, tekstila i šećera. Kriza je bila u cijeloj Jugoslaviji, oronuloj i uništenoj u teškom Drugom svjetskom ratu, ali u nečemu se barem nije nimalo oskudijevalo. Pod uticajem zvanične ideološke konstrukcije jačanja patriotizma, razna kulturno-prosvjetna, diletantska i školska društva često su izvodila priredbe. To je bilo izuzetno plodno doba za one koji su imali volje i smisla za muziku, glumu ili recitovanje. Tih godina Silvana se sa sjetom sjećala: *Mene su u početku pozivali da sviram na mandolini, a onda me je neko ponudio da pevam. Ja sam do tada, u kući i u školi, često pevala, ali niko nije pravio razliku između mene i moje braće i sestara. Uostalom, u to vreme daleko najčuveniji pevač između nas Bajraktarevića bio je moj otac* ***Mehmed Bajraktarević****. I sada se po Doboju priča kakav je to bio glas!*[20]

Emisija na dobojskom mjesnom „radiju" zauvijek je izmijenila Zilhin život i buduće interesovanje. Kada je po očevoj želji krenula u Nižu gimnaziju (tako se tada zvala osmogodišnja škola od 5. do 8. razreda), njene misli su bile na drugoj strani. Sve više se počela zanimati za muziku i javne nastupe, mada učenje nije ostavljala po strani. I dalje je bila marljiv i vrijedan đak, a kada je trebalo da se sprema za priredbu, nije znala za umor. Brzo i lako pamtila je nove pjesme. Iako u početku nije mnogo birala, već tada se vidjelo da najljepše od svega pjeva sjetne sevdalinke. Polako se u Doboju počelo pričati da onaj crnooki djevojčurak iz Bajraktarevića kuće „zorli dobro pjeva". Nakon završene osnovne škole Zilha nije nastavila dalje školovanje, niti je maturirala u Gimnaziji, kao što je to ranije navođeno (tada se završetak osnove škole zvao mala matura), nego je zajedno sa starijim sestrama pomagala ocu i majci u poslu oko slastičarnice. Takođe je zabilježeno da je čuvala dijete porodici Simeunović, koja se doselila iz Prijedora u Doboj nakon rata.

Prošlo je mnogo godina od Zilhine osnovne škole i na jednom od gostovanja, početkom 70-ih godina, u rodnom Doboju, nakon završenog nastupa, rekli su joj da je neko čeka. Otišla je da vidi ko je. Bio je to neki sijedi čovjek, malo povijen u leđima, za koga joj se učinilo da ga nikada ranije nije vidjela. Ali, čim mu je prišla, gotovo da je ciknula od iznenađenja. Iako više nije bio mlad i lijep, pred njom je stajao njen učitelj iz osnovne škole, Ratimir Pavičić Ratko, kome je na licu titrao onaj isti dobrodušni osmijeh koji je Silvana dobro pamtila. Uzbuđena i radosna, zagrlila ga je poslije toliko godina i još jednom pred njim zaplakala.

Doboj, pogled iz malog parka prema Gradini (Regionalni muzej u Doboju)

IV poglavlje

Kako je Zilha postala Silvana

Silvana Armenulić nije ničija kopija, nije pala s neba.
Ja sam stvorila Silvanu Armenulić,
vezana sam za nju i ostajem joj verna.
Ona je nastala između Doboja, Beograda i Zagreba.
U jednom sam rođena, u drugom živim, trećeg volim.

Silvana Armenulić, 1976.god .

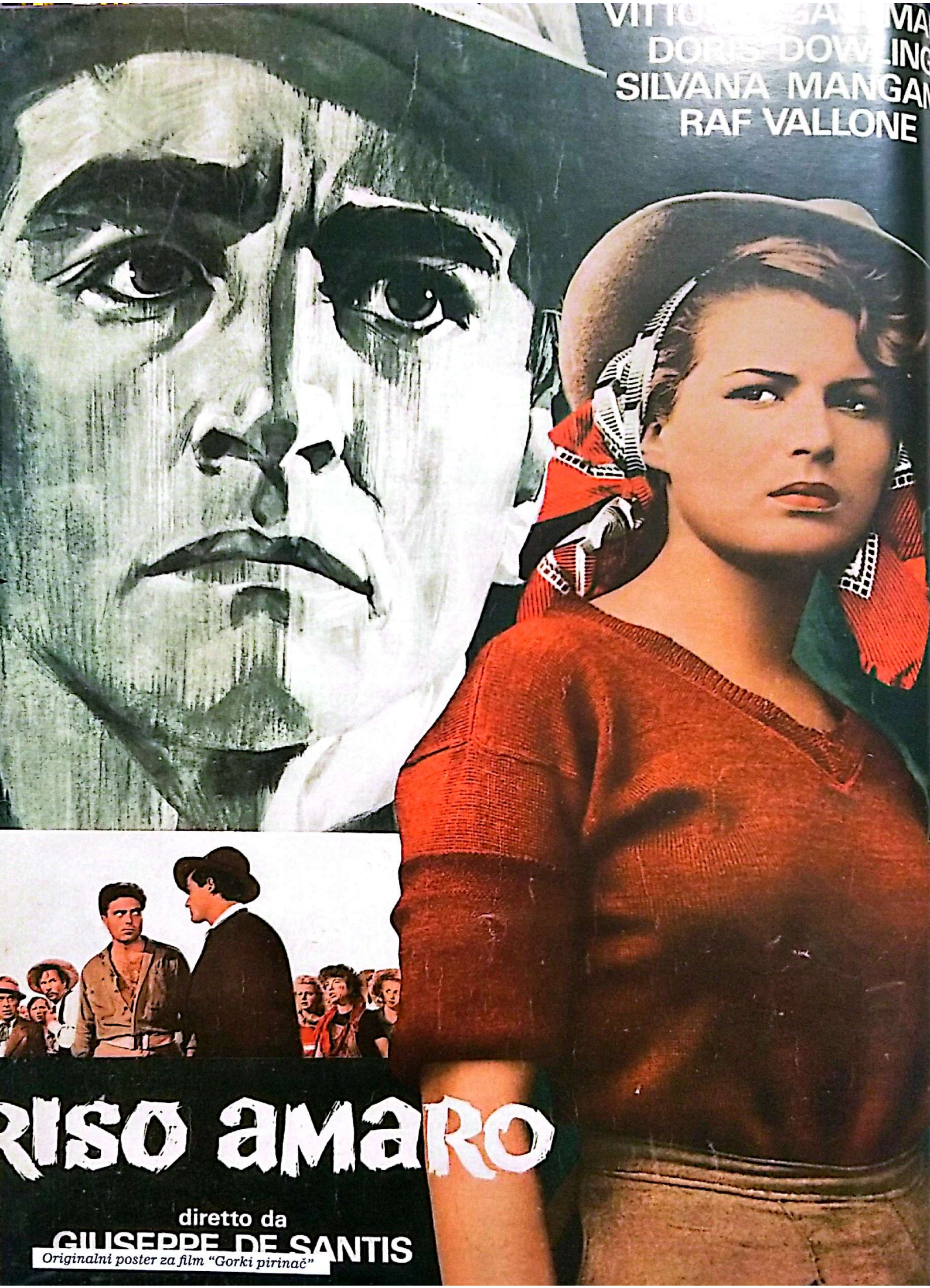

Originalni poster za film "Gorki pirinač"

FILM "GORKI PIRINAČ" (1949)

Zajednički imenilac većine država pogođenih nacističkom ideologijom, nakon završetka Drugog svjetskog rata, bilo je siromaštvo. Jedna od glavnih zamisli komunističke ideologije bila je riješiti se siromaštva, prevazići socijalne razlike i postići društvenu harmoniju u kojoj su svi zadovoljni. Na tragu takvih ideoloških koncepcija bila je i Jugoslavija, ali zbog slabo razvijenih institucija i uopšte društva koje je tek trebalo da poprimi svoj smisleni oblik, mnogo stvari je nedostajalo. Jedna od njih je bila i film. Kako Jugoslavija nije imala svoju filmsku industriju, a situacija nije bila mnogo bolja ni u ostalim zemljama komunističkog lagera u Evropi, odlučeno je da se mogu koristiti i emitovati filmovi i iz nesocijalističkih zemalja. Uslov je bio da oni njeguju tematiku radničke klase, kritike nacizma koji je stvorio veliko siromaštvo i tematiku socijalne drame. Ova odluka se dogodila u vrijeme *Rezolucije Informbiroa*, kada Jugoslavija, na svom putu u komunizam, odlučno pravi zaokret i stidljivo se otvara prema Zapadu, smjelo izlazeći iz okvira rigidnog komunizma, gdje zauzima svoj kurs gotovo uopšte ne gledajući na Istočni blok. U svjetlu tih dešavanja, a u skladu sa navedenim okvirom koji je zadat, na prostoru Jugoslavije događa se latentni prodor italijanske kinematografije. Mnogima je to bilo čudno, posebno zbog poznate činjenice da je Italija samo nekoliko godina ranije imala neslavnu ulogu u društvenom ludilu izazvanom nacističkom i fašističkom ideologijom. Međutim, jugoslovenski ideolozi su ipak znali šta rade, jer ovom odlukom nije bio dozvoljen ulaz cijeloj italijanskoj kinematografiji, nego samo njenim podobnim i, za jugoslovenske prilike, korisnim dijelovima, među kojima su filmovi italijanskog neorealizma koji se za zvaničnu ideologiju činio prihvatljiv, kako po tematici, tako i po glumi i glumcima, režiji i sveukupnom utisku koji nudi.

Silvana Mangano, ikona italijanskog neorealizma

Italijanski neorealizam je nacionalna filmska škola koju karakterišu priče radničke klase i sirotinje, a filmovi su većim dijelom snimani na originalnim lokacijama i često s neprofesionalnim glumcima. Filmovi italijanskog neorealizma se uglavnom bave moralnim i ekonomskim posljedicama Drugog svjetskog rata na psihu i svakodnevni život pojedinca. Prikazuju savremene ideje i priče koje su snimane na ulici jer su filmski studiji velikim dijelom bili oštećeni u ratu. Osnovna težnja italijanskog neorealizma bila je prikazivanje poratnih društvenih prilika u kojima je obični „mali čovjek", iz nižih društvenih slojeva,

deklasirani pripadnik društva, svjedok drama svakodnevnog života i njegov život se prikazuje realno, bez sladunjavog stereotipa komercijalne kinematografije. Težnja za autentičnošću se manifestuje angažovanjem neprofesionalnih glumaca s namjerom da „igraju sami sebe" (naturščik), a jedna od takvih zvijezda bila je mlada ljepotica **Silvana Mangano**, koja je imala zapaženu ulogu u, po mnogima, jednom od najboljih filmova italijanskog neorealizma, filmu Đuzepea De Santisa[21] *Gorki pirinač*, italijanski *Riso Amaro* (1949). Radnja ovog filma događa se na poljima riže u dolini rijeke Po, tokom trajanja sezone berbe riže (pirinča) i vodi nas kroz melodramatičan zaplet lične priče jedne od sezonskih radnica Silvane. U njen život iznenada ulaze dvoje sitnih kriminalaca, Valter i Frančeska, u nastojanju da se sklone od policije, pokušavajući se priključiti tamošnjim beračima riže. Frančeska susreće lijepu Silvanu i u nju zaljubljenog vojnika Marka, čiji se vojni rok bliži kraju, ali Silvanu sve više zavodi novac koji je Valter zaradio kriminalom. Buntovni i neobuzdani Valter slijedi Silvanu u rižinim poljima, a ona se zaljubljuje u njega, te je on ubjeđuje (zloupotrebljava) da mu pomogne u krađi riže. Četiri lika postaju tako upetljani u priču o krađi, ljubavi i

Film "Gorki pirinač" je u to vrijeme bio jedan od najpopularnijih filmova

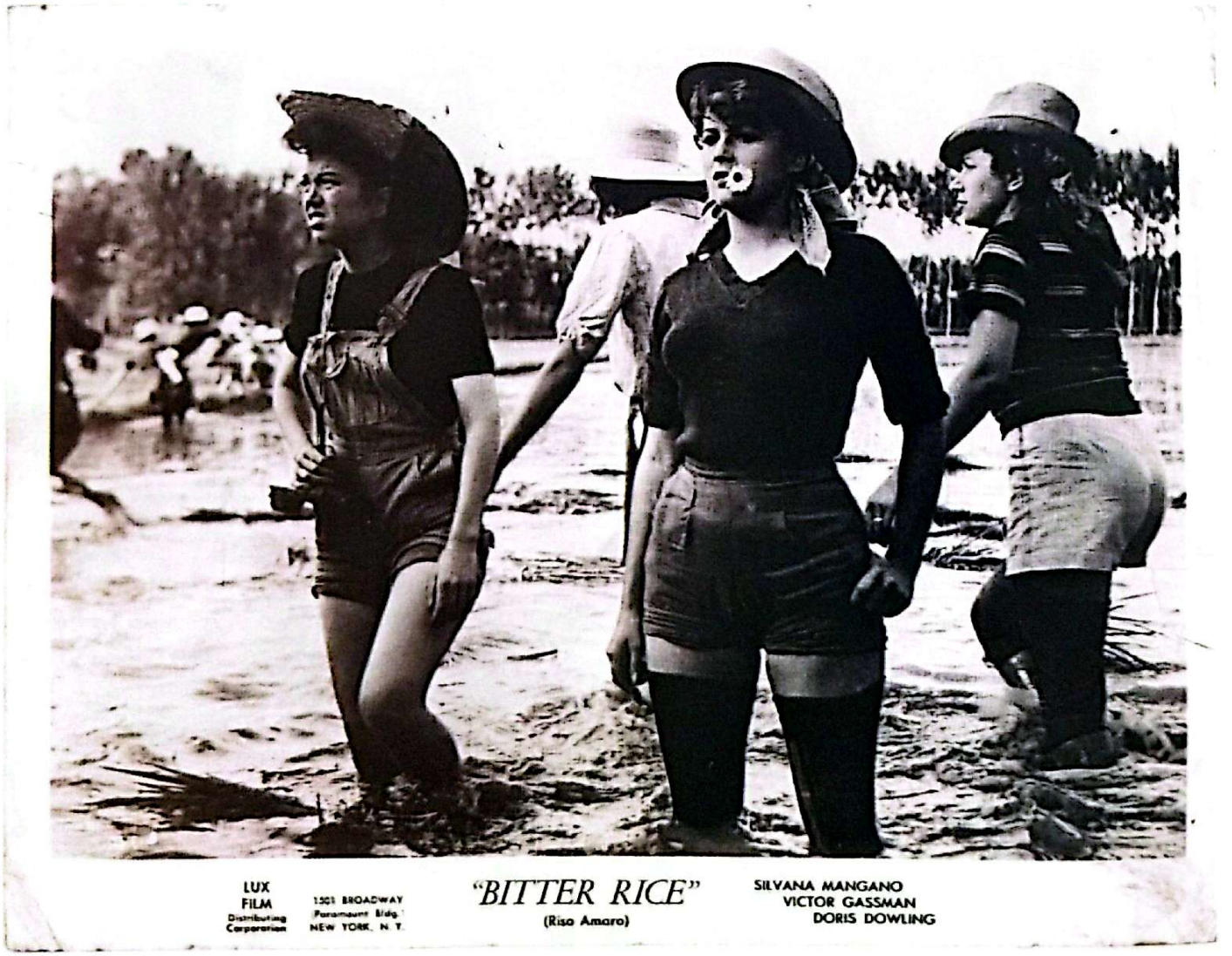

ubistvu. Nakon razotkrivanja prave istine, Silvana se sveti Valteru i na kraju oduzima sebi život. Film se ističe detaljnim i realističnim prikazom ekonomskih prilika siromašne poslijeratne Italije i ima sve elemente složene socijalne drame. Reditelj filma De Santis uvodi i antagoniste glavnim likovima, koji imaju funkciju ne samo strukturalnog obogaćenja same radnje filma, nego i pomoću njih prenosi lična ideološka ubjeđenja i inkorporira ih u radnju filma. U pomenutom filmu osnovna ideja rijetko, neodređeno, izbija napolje i to ne da bi bila zamijenjena jednom ili sa više drugih ideja, već da se izmiješa s njima u jedan, gotovo nerazmrsiv splet[22]. U ovom filmu Silvana Mangano predstavlja ličnost koja je očarana ponašanjima modeliranim u američkim filmovima, kao što je žvakanje žvake i plesanje *boogie-woogija*, a njen moralni pad prikazuje rediteljevu osudu produkata američkog kapitalizma i konzumerističke kulture posrnulog *Zapada*, što je u to vrijeme, a s obzirom na neslavnu nacističku prošlost fašističke Italije, bilo, može se reći, i poželjan obrazac. Osim toga, Silvanina naglašena senzualnost, kao i melodramatično prisustvo smrti i samoubistva, uzrokuju ulazak u dramu, a upravo je ova vrsta drame bila potrebna društvu. Zahvaljujući ovom filmu, mlada i do tada manje poznata, Silvana Mangano postaje zvijezda i jedan od prvih seks simbola poratne italijanske kinematografije.

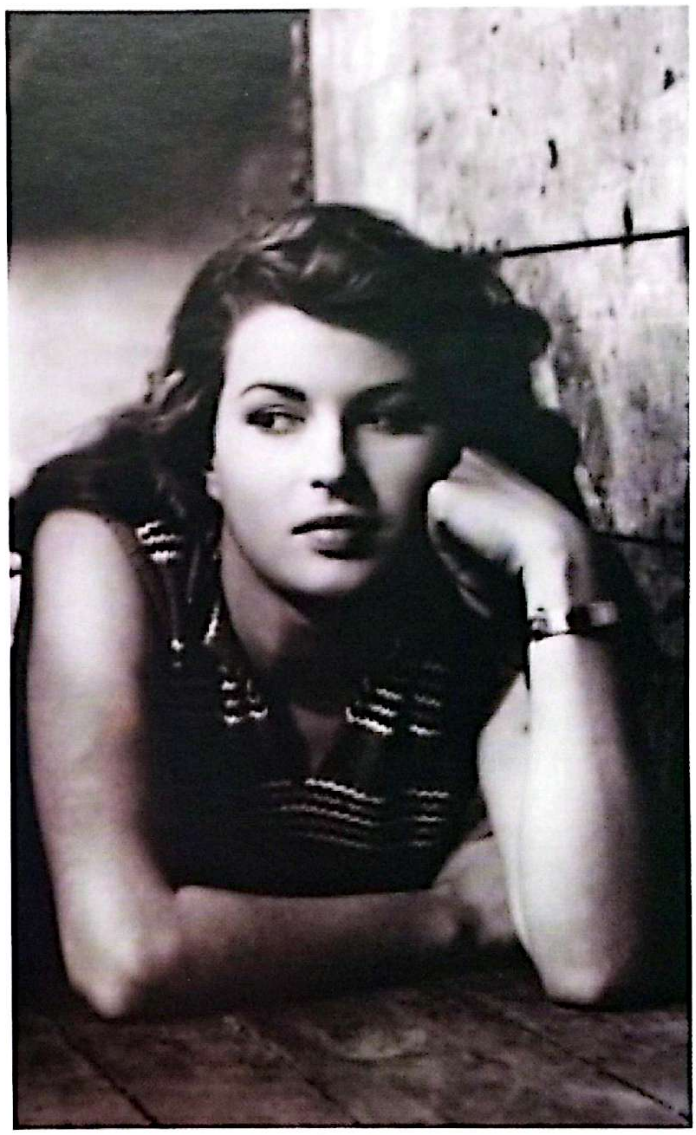

Silvana Mangano u filmu "Gorki pirinač" (1949)

Inače, naslov ovog filma se bazira na zanimljivoj dosjetci. Naime, riječ riso na italijanskom jeziku istovremeno znači i „pirinač" i „smijeh", pa se naslov može tumačiti kao „gorki smijeh" ili „gorki pirinač". Komercijalni uspjeh pomenuti film je ostvario kako u Evropi tako i u SAD-u. Predstavljen je na 3. Kanskom Festivalu i bio je nominovan za Oscara u kategoriji najbolje priče.

"GORKI PIRINAČ" JE STIGAO U DOBOJ

U vrijeme distribucije i prikazivanja filma *Gorki pirinač* prilike u Doboju nisu bile naklonjene filmu, dobrim dijelom zbog tehničkih uslova, ali i uopšte zbog društvenih prilika toga vremena. Naime, Doboj tada nije imao namjensko kino, kao ni dom kulture, odnosno radnički univerzitet, koji će tek kasnije biti izgrađen, a dolaskom nove vlasti Sokolski dom je pretvoren u Dom fiskulture. Staro kino iz vremena Kraljevine Jugoslavije, koje se nalazilo u starom dijelu grada u neposrednoj blizini stare željezničke stanice, porušeno je u savezničkom bombardovanju 1944. godine. S obzirom na navedene okolnosti, a kako su društvene potrebe zahtijevale, odlučeno je da privremeno sa radom krene kino u zgradi sadašnjeg Regionalnog muzeja Doboj, sa ograničenim brojem sjedišta, ali je ipak bilo funkcionalno. U proljeće 1953. godine u pomenuto kino dolazi italijanski crno-bijeli film *Gorki pirinač*, a javnost je o tome obaviještena putem postera koji je bio veoma primamljiv. Važno je naglasiti i to da je sama pojava filma u prilično nerazvijenom i ratom devastiranom jugoslovenskom društvu, a naročito u manjoj sredini i društvenim prilikama koje su vladale u Doboju tog vremena, za običnog čovjeka značilo mnogo, posebno zbog činjenice da nije bilo mnogo sadržaja koji su nuđeni narodu, a sam razvoj kulture je još uvijek bio u povoju. Za projekciju filma vladalo je veliko interesovanje među urbanom publikom, uglavnom omladinom, koja je bila znatno pismenija u odnosu na starije, s obzirom na to da je riječ o italijanskom filmu koji je titlovan. Među onima koji su kupili kartu i obezbijedili sebi mjesto na projekciji ovog filma u Doboju, bila je tada već 14-godišnji djevojčurak Zilha Bajraktarević, koja je došla u pratnji nekoliko rođaka i drugarica iz kraja i to će biti prva velika prekretnica u životu

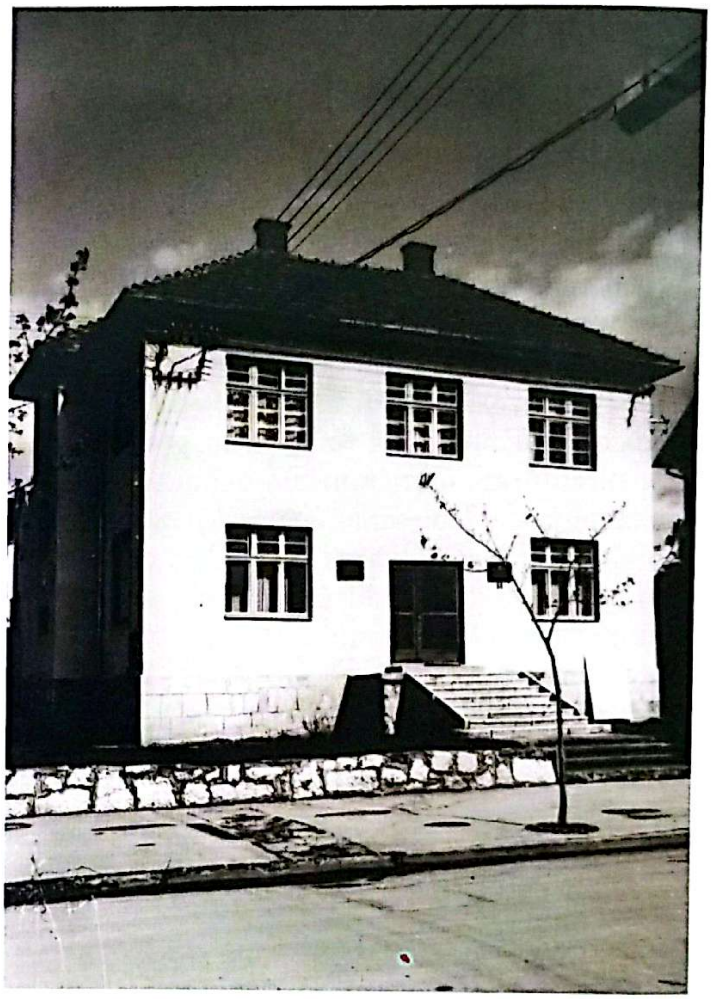

Zgrada tadašnjeg kina u kojem je Silvana gledala film "Gorki pirinač", danas pripada Regionalnom muzeju u Doboju

ove mlade djevojke. Nakon odgledanog filma, svi prisutni u sali bili su vidno oduševljeni, što samim filmom, koji ima poprilično napetu i zanimljivu radnju, što ljepotom i harizmom mlade glumice **Silvane Mangano**. Prijatelji su Zilhi počeli govoriti kako dosta liči na glumicu Silvanu Mangano i neko je predložio da mladu ljepoticu **Zilhu** počnu zvati **Silvana**. To Zilhi nije smetalo. Naprotiv, prijalo joj je, ali **to nije trenutak kada Zilha postaje Silvana**. Priča je mnogo kompleksnija i zadire u pore unutrašnjeg presjeka ličnosti.

Zilha Barjaktarević sa rođakom u Doboju 1953. god. (privatna kolekcija)

Najstarija dostupna fotografija Silvane Armenulić jeste ta na kojoj se ona nalazi sa svojim rođakom Mehmedalijom. Fotografija je nastala u Doboju u vrijeme emitovanja filma "Gorki pirinač" i fotografisana je u dobojskom parku Narodnih heroja, kod fontane. Na njoj se pored Silvane nalazi njen rođak Mehmedalija Miričanac (sin od Silvaninog ujaka). Razlog zašto nema starijih fotografija je taj što fotografije iz porodičnih albuma Silvanine majke nisu sačuvane, a dio fotografija je nakon njene pogibije ostao u Silvaninom stanu u Beogradu, i za sada te fotografije nisu dostupne javnosti.

ZILHA POSTAJE SILVANA

U pomenutom dobojskom kinu će se desiti taj, za mladu Zlihu sudbonosni događaj, kada je ovaj popularni film predoredio mnoga buduća dešavanja u njenom životu i bitno uticao na njen kasniji karakter. U nekoliko svojih intervja Silvana će, kada je pitaju koji joj je omiljeni film, reći *Gorki pirinač* i kao da nije imala nijedan drugi da joj se sviđa, a gledala ih je na stotine. Ovaj film je za nju bio nešto posebno. Poznato je da film ne utiče samo na psihu čovjeka i na njegove društvene postupke, već i na njegov pogled na svijet, stvarnost koja ga okružuje, na snove, imaginarno i fantastično, na religiju, politiku, smrt, kao i smisao postojanja uopšte. Budući da se zna da čovjek najveći postotak utisaka iz vanjskog svijeta prima baš preko vizuelnih percepcija, a film mu pruža autentičnu sliku koja se kreće kao i sam život i, uz to, zvuči i čuje se kao sama stvarnost, jasno je da takav totalni uticaj filma mora imati snažan utisak na gledaoca koji je čitavim svojim bićem obuzet u doživljavanju filmske iluzije.[23] Film *Gorki pirinač* je priča u kojoj se prožimaju dva snažna elementa, a to su ljubav i neorealistična drama, koja je izazvana različitim okolnostima, među kojima dominantnu ulogu ima socijalno stanje koje se može nazvati siromaštvo i to se uklapa u tzv. *dijalektalni neorealizam*, koji propagira „kult siromaštva". Upravo je Silvana bila, uglavnom, okružena siromaštvom, jer je rođena i rasla u godinama oko Drugog svjetskog rata. Bez obzira na to što njena porodica nije bila siromašna, okruženje u kojem je rasla bilo je siromašno. Gledajući taj film, Silvana je vidjela sebe, ali ne toliko daleko, mada će mnoge scene iz ovog filma ona kasnije doživjeti u svom privatnom životu. Ali, ni za to se ne može reći da je slučajno, jer uticaj filma je takav da se urezuje u čovjekovu podsvijest odražavajući se u svim vidovima ljudskog života. Čini se da se u psihi gledaoca za vrijeme percipiranja filma obavlja veoma složen mentalni i emotivni proces i da sve što je on vidio ostavlja na njega veliki emotivni utisak, te nesvjesno djeluje na njegov način mišljenja, ophođenja i razumijevanja života[24]. Ovaj film je ostavio toliko veliki utisak na Silvanu da je u njenoj ličnosti usmjerio mnoge razvojne faze i tokove u procesu konstituisanja kompletne ličnosti. Tako Zilha nije postala Silvana samo deklarativno ili zato što je svojom ljepotom podsjećala na Silvanu Mangano. Razlog zašto se Zilha transformiše u Silvanu mnogo je dublji i kompleksniji.

Scena iz filma "Gorki pirinač"

Silvana Mangano u filmu "Gorki pirinač"

Film *Gorki pirinač* kroz svoj sadržaj demonstrira opasnost koja se krije u novim, površnim životnim shvatanjima. Najupečatljiviji simbol ovoga jeste skupocjena ogrlica, koja je ključni element zapleta filma, a koja se na kraju ispostavlja bezvrijednim falsifikatom. Isto će se kasnije manifestovati i u Silvaninom životu jer je, uprkos velikom novcu koji je zarađivala i skupocjenom nakitu koji je mogla sebi kupiti, shvatila da životna sreća nije u tome, da je takva sreća samo faslifikat kao ogrlica u filmu. U daljem određenju uticaja ovog filma na Zilhu Bajraktarević primjetna je njegova sposobnost da zabilježi kulturno-moralne dileme svog vremena, što prvenstveno teži ka raskidu sa estetikom neorealizma i početak ponovnog usvajanja „star sistema", po ugledu na holivudsku kinematografiju. On doprinosi Silvaninom raskidu sa dotadašnjim poimanjem života i odlazak u neki, za nju nepoznat, svijet u kojem se nije snašla. Tačnije, nikada ga nije mogla prihvatiti, jer je lažan. S druge strane pojava naturščika nagovještava njene buduće uloge u filmovima i serijama koje su upravo takve – glumila je samu sebe, bila je ono što jeste. U filmu *Gorki pirinač* glavni ženski lik je Silvana i nju privlači skupocjeni nakit, ona pleše bugi-vugi, žvaće žvaku, čita foto-romane. Svojim aspiracijama prema amerikanizovanom italijanskom snu i avanturi, bogatstvu i eskapizmu, ona na kraju izdaje sopstvenu klasu, vrlo slično kao što će se kasnije desiti u životu Silvane Armenulić. Sekvence iz filma su bitno uticale na tok njenog budućeg života i nova ličnost je mogla biti predstavljena javnosti – bila je to ***Zilha Silvana Bajraktarević***.

Sasvim sigurno možemo reći da se ona nije odrekla svog rođenog imena, nije krila da se zove Zilha i nije smatrala da će joj to bitno uticati na karijeru. Imala je potrebu za svojim drugim *Ja*, koje će biti ne klasični *alter ego*, nego koji će upotpuniti Zilhu kako bi ona postala kompletnija ličnost. Trabalo je usavršiti Zilhu da može postati i muzička i filmska zvijezda. Da bude ličnost kojoj

Silvana Mangano i Raf Valone u filmu "Gorki pirinač"

se mase dive i oduševljeno joj kliču, ali isto tako da ne zaboravi ko je i odakle je potekla, svoje porijeklo, identitet i svoj lični karakter. U tome je, može se reći, u velikoj mjeri uspjela. Uspjela je stvoriti Silvanu, osobu koja je sve u jednoj ženi: kćerka, supruga, majka, domaćica, poslovna žena, drug i prijatelj, muzička i filmska zvijezda, seks-simbol i nepatvorena ljepota koja očarava milione ljudi. To sama Zilha ne bi mogla postići, ali Silvana je postigla. Zato možemo reći da je na taj način, paradigmom neorealističke poetike, rođena Silvana koja verističkom panoramom života, bez prozaične retorike i klišea, ukazuje na skučenost i sumornost provincije iz koje će, osjećala je to u sebi, morati da ide tamo gdje će svoju pažnju, kreativnost i talenat usmjeriti prema poboljšanju egzistencije, ne samo svoje, nego i njoj bliskih ljudi i tako postići svojevrsnu epopeju života običnog čovjeka. Ovdje se jasno vidi mozaična struktura Silvanine ličnosti, sukcesija sekvenci koje nisu povezane jasno uočljivim uzročno-posljedičnim vezama, a sve je zapravo počelo od jednog filma. Ona predstavlja eksperimentalnu avangardu, ali uprkos sklonosti ka žanrovskom eksperimentiranju, Silvana je uvijek tematski jasna i konsekventna. Konstanta njenog opusa je intenzivno promišljanje iskonskog, lošeg u ljudskoj prirodi: ljubav, sjeta, socijalna segregacija, odbacivanje, stereotipi, tuga kao osnovni i ujedno i najvažniji motivi.

DOBOJSKA SILVANA JE ROĐENA

Prvi put pravu ljubomoru prema sebi Zilha će osjetiti upravo onda kada su je prozvali Silvana. Njena ljepota je već tada plijenila i momčići su počeli da se zanimaju za nju, ali joj niko nije mogao ni prići. Uskoro će se dobojskom čaršijom pronijeti vijest da Doboj ima svoju Silvanu Mangano. Međutim, patrijarhalno vaspitanje i očev ugled za nju je bio svetinja i nije u obzir dolazilo ništa što bi joj otac zamjerio. Kao 15-godišnji djevojčurak Silvana se, istina, počela zanimati za igranke, pa je i Mehmed primijetio da je njegova Gara naglo izrasla i stasala u lijepo djevojče, ali je govorio: *Prerano je to za nju.* Prema Mehmedovom konzervativnom mišljenju, te omladinske igranke bile su nepristojna stvar i da je to samo izgovor da se mladići grle sa djevojkama. Pošto je većina igranki bila matine, odnosno održavale su se nedjeljom u podne, Zilha je ipak povremeno išla sa drugaricama, ali su joj roditelji uvijek strogo naglašavali da pazi na svoje ponašanje. Otac Mehmed bi teško podnio da njegova djeca učine bilo šta što bi mu ukaljalo obraz. Samo je tražio

Silvana Mangano i Silvana Armenulić (kolaž Danica Heriban Blagojević)

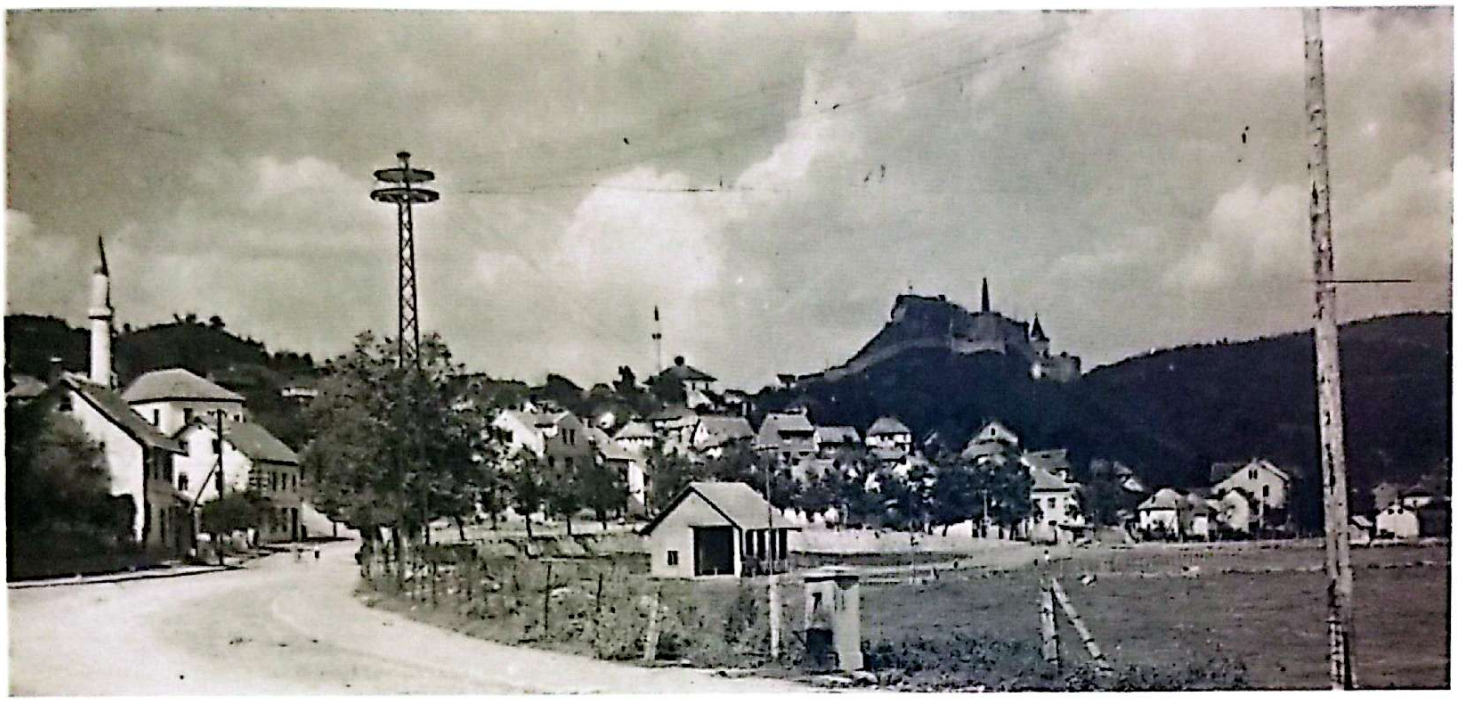

Doboj, 1953 god. (Regionalni muzej u Doboju)

od njih da ga nikada ne osramote i Zilha se čvrsto držala obećanja datog svom voljenom ocu. U kontekstu boljeg razumijevanja navedenog odnosa društva prema Zilhi i odnosa Zilhe prema ocu, porodici i zajednici, važno je reći da ljubomora prema njoj nije došla samo zbog ljepote. Problemi su tada proisticali i iz činjenice da Zilha dolazi iz bolje kuće, od viđenijih ljudi, jer je Mehmed, kao ugledni poslastičar i uticajan čovjek u Doboju tog vremena, iako u siromašnom poslijeratnom periodu, sa svojom porodicom živio iznad prosjeka, a to mu je dozvoljavala i činjenica da je bio u partizanima, pa mu natprosječan imovinski status nije pravio smetnje od strane nove vlasti. Samim tim je postojala ljubomora i prema njemu, a tako i prema njegovim kćerkama. Ostalo je zabilježeno da je Zilha, pored svoje prirodne ljepote, bila i veoma lijepo obučena, iznad tadašnjeg prosjeka, ne mnogo, ali dovoljno da se razlikuje od drugih i da time privlači pažnju i neželjene poglede. Stanovništvo poslijeratnog Doboja postajalo je sve heterogenije pod uticajem socijalističkih perspektiva samoupravnog društva sa težištem na industrijskom razvoju. U grad su se doseljavali novi stanovnici različitih zanimanja, ali i interesovanja. Okolina u kojoj je Silvana rasla ostajala je prilično nepromijenjena i kako je ona stasavala u izuzetnu ljepoticu, počela se javljati ljubomora, posebno zbog njenih karakternih crta ličnosti. Silvana je još tada bila odmjerena i dostojanstvena, često ćutljiva. U njoj se mogla primijetiti umjetnička duša koja traga za svojim izražajem, a svjesna da je Doboj sredina u kojoj se neće moći ostvariti kao umjetnik-stvaralac u punom intenzitetu. Znala je da će morati krenuti dalje, ostaviti topli dom, oca i majku, braću i sestre, jednostavno je morala to uraditi, jer umjetnik je osuđen da luta, tragajući za smislom i izražajnošću. Umjetnik je emocija koja traga, to je onaj koji po bespućima surovog svijeta traži smisao u nečemu. Silvana je znala da je smisao njene umjetnosti na sceni, ona je osjećala da je scena jedino mjesto na kojem ona može biti to što jeste. Samo je scena mjesto na kojem nema boli, jer je umjetnik dijeli sa okolinom, ne rješava je se, nego svoju patnju kazuje drugima. Kao talentovan vokal Silvana je često pjevala, ali više za ukućane i za sebe. Voljela je muziku, uživala je u njoj i vidjela se na sceni, ali nije znala odakle da krene, sve dok se nisu otvorili putevi, ali ne prema estradi, nego prema industrijskoj zoni grada Travnika.

V poglavlje

Odlazak iz Doboja

Podsećam se i ponosim da je kafanski mikrofon bio moj pevački univerzitet. I ne samo moj. Tozovac, Toma Zdravković, Lepa, Serbezovski i mnogi drugi. Da nije bilo kafane, ne bi se održala ni pesma, to je bar jasno.

Silvana Armenulić, 1974.

Doboj 1951. god. (Izvor: Historijski muzej Sarajevo)

TRAVNIK

Ranije je pisano o tome kako je Silvana otišla iz rodnog Doboja i, nažalost, nikada nije objavljeno ono što je istinito. Sve što je o tome do sada napisano potpuno je netačno[25]. Naime, 1955. godine, kada je Silvana napunila 16 godina, njene starije sestre Abida, koja je tada imala 18, i Šefika, 20 godina, odlučuju da odu u Travnik, kako bi se zaposlile u poznatoj fabrici „Bratstvo"[26], koja je tada tražila veliki broj radnika, jer su sa vojnog segmenta 1955. godine svoje proizvodne kapacitete proširili na civilno tržište i počeli da proizvode čelične otkivke za potrebe automobilske industrije, rudarske opreme, različitih proizvoda za potrebe željeznica i slično.[27]U dogovoru sa ocem i majkom odlučile su da sa njima krene i maloljetna Zilha, jer je okončala svoje osnovno obrazovanje u Doboju i dalje se nije školovala, već je željela da radi. Važno je napomenuti da u to vrijeme Doboj još uvijek nije doživio privredni procvat. Potreba za radnom snagom nije bila velika, te su mnogi potražili zaposlenje izvan Doboja, koji će tek 60-ih godina krenuti s ubrzanim razvojem. Njihovi roditelji se toj odluci nisu protivili s obzirom na to da su u Travniku imali familiju, pa su njih tri otišle tamo. Po dolasku u Travnik počele su da rade u fabrici, a slobodno vrijeme su provodile u druženjima. Bile su komunikativne i vesele po prirodi i vrlo poželjne u društvu. U fabriku „Bratstvo" u to vrijeme, iz Fabrike alata u Trebinju, dolazi grupa radnika na specijalizaciju i tada Šefika upoznaje svog budućeg muža, sa kojim će, uz dozvolu roditelja, stupiti u brak i odseliti se u Trebinje. U isto vrijeme u Travnik dolazi orkestar iz Beograda u kojem je violinu svirao **Tihomir Marinković**, koji je ujedno bio i šef orkestra, i počinju nastupati u jednom restoranu u Travniku. Jednom prilikom se Tihomir upoznaje sa sestrama Bajraktarević i saznaje da Abida izuzetno lijepo pjeva. S obzirom na to da je Tihomir već dobio ponudu da idućih mjeseci nastupaju u Sarajevu, on nudi Abidi da pjeva u njegovom orkestru, što ona prihvata, ali pod uslovom da sa sobom povede i mlađu sestru Zilhu. Tihomir nije imao ništa protiv, jer je imao priliku da čuje i nju kako pjeva, pa su se dogovorili da Abida i Zilha nastupaju zajedno.

Travnik 1955. god.

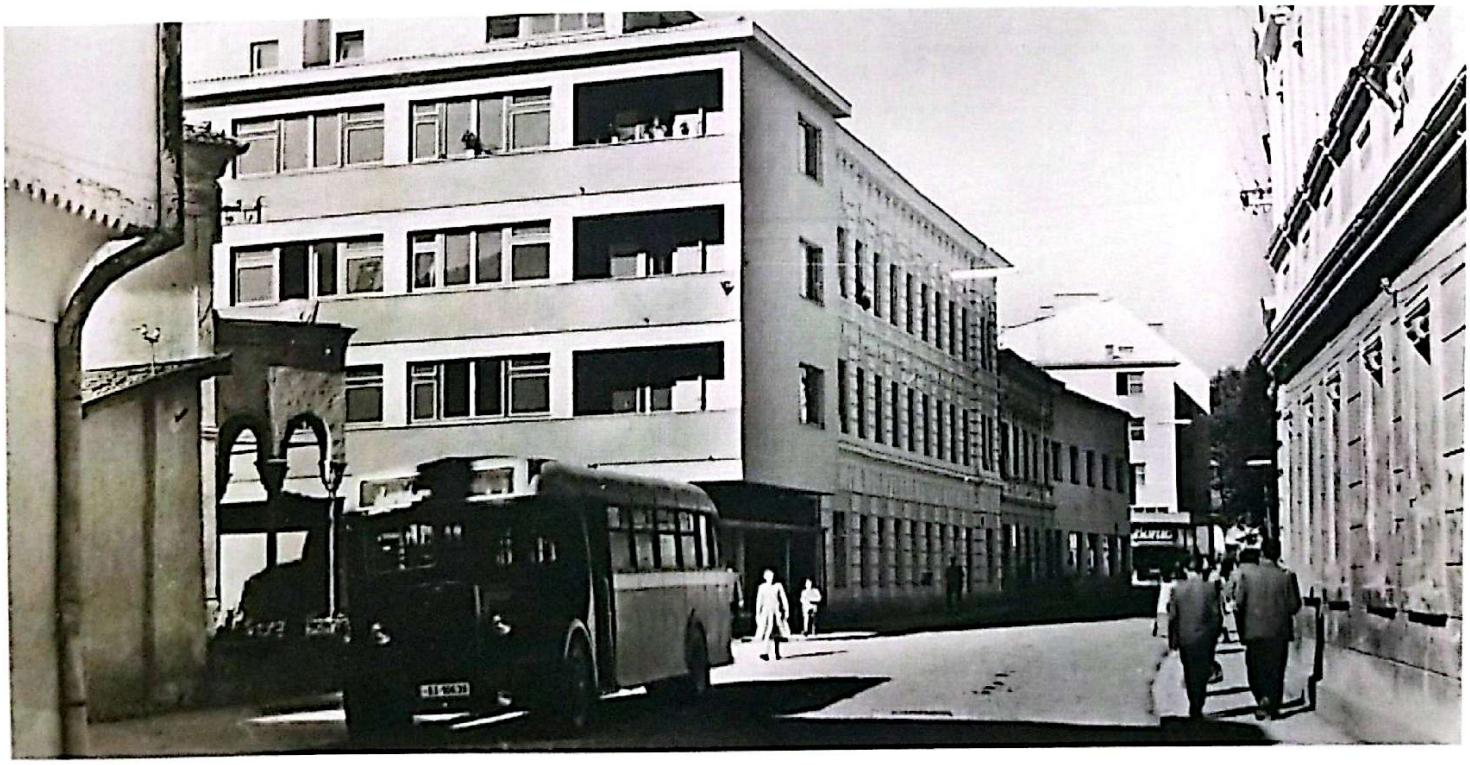

SARAJEVO

Krajem 1956. godine Abida Bajraktarević i njena mlađa sestra Zilha napuštaju posao u fabrici „Bratstvo" u Travniku i zajedno sa orkestrom Tihomira Marinkovića odlaze u Sarajevo. Abida počinje da nastupa, a povremeno je sa njima pjevala i mlađana Zilha. Osamnaestogodišnja Zilha prvi put je zapjevala u poznatom sarajevskom hotelu „Evropa", koji je u to vrijeme važio za jedno od prestižnijih mjesta u Sarajevu. Kasnije se tog sjećala, govoreći da joj nije bilo lako.[28] Dobila je temperaturu od onog trenutka kada je uzela mikrofon i umalo nije pobjegla sa bine: *Strašno sam se uplašila publike. Iz jednog malog sveta upala sam u vrtlog.*[29] Sarajevo u to vrijeme kreće u veliku izgradnju i razvoj. Mnogo novih ljudi se doseljava, migracije su velike. Privreda doživljava procvat, urbanizacija kreće velikom snagom. Sva ta dešavanja i nagli razvoj grada prati i razvoj kafanskog života i svijeta zabave i relaksacije za novu radničku klasu. Kao grad sa dugom kafanskom tradicijom (više istoričara i putopisaca bilježi da su među prvim kafanama u Evropi bile upravo one u Sarajevu i Beogradu otvorene sredinom XVI vijeka nakon dolaska Turaka Osmanlija na prostore Balkana), Sarajevo se priklanja novim trendovima. Sama potreba za razvojem kafanskog života je rasla, a Sarajevo je tih godina postalo sve bogatije sa ponudom noćnog života. Već tada je kafana postala glavno mjesto gdje se može čuti poneka novost, neko upoznati, razmijeniti iskustva ili pak sklopiti neki poslovni dogovor. Kafana je bilo i mjesto gdje se mogla slušati muzika uživo, gdje su se mogli čuti razni solo izvođači ili manji orkestri. Mogla se pogledati izložba, a bilo

Abida Bajraktarević, starija Silvanina sestra

Sarajevski hotel "Evropa" 1955. god.

je prilike i učestvovati u pjesničkim večerima ili čak zaigrati tombolu. S razvojem grada i društva uopšte i svih sfera socijalnog života, razvijala se i kafana, pa su se tako počele pojavljivati i razne nove forme sa obogaćenim sadržajima. Sa tim se razvija kultura kafanskih svirača i zabavljača i u Sarajevu ih biva sve više, manje ili više uspješnih. Na prestižnijim mjestima svirali su i goste zabavljali bolji i kvalitetniji ansambli, kakav je bio ansambl Tihomira Marinkovića.

Uskoro će Zilha dobiti ponude i od drugih orkestara, sa kojima će povremeno nastupati, a među njima je bio i orkestar **Ečija Balaša**, koji je svirao u sarajevskoj „Gradskoj kafani" i u kojem je harmoniku svirao tada mladi **Aleksandar Aca Stepić**. Kasnije se Aca prisjećao prvog susreta sa Zilhom: *Jednog dana nam je šef orkestra predstavio novu pevačicu. Bila je veoma naočita, lepa, izrazita crnka i veoma je lepo pevala. Znao sam da će napraviti karijeru, maštao sam o tome da snimi neke moje pesme koje sam tada počeo da radim.*[30]Naredni period Zilha će nastupati samo sa ovim orkestrom do sudbonosnog susreta sa **Ismetom Alajbegovićem Šerbom.**

Aleksandar Aca Stepić na početku karijere

Nije tajna da je upravo ova forma kafane iznjedrila najveća imena jugoslovenske estrade. Gotovo da nema muzičara ni pjevača koji nije krenuo u svijet uspješnih upravo iz kafane, i to su zapravo počeci gotovo svih velikih i uspješnih muzičara koji će kasnije postati velike zvijezde. Kafana na Balkanu cijelom ima svoj kult i ugostiteljstvo je isključivo i primarno vezano za kulturu kafane, a kasnije i ostale oblike kroz restorane, bifee, motele, hotele i sl. Postoji i jedna urbana legenda među muzičarima koja kaže da se ne može postati dobar muzičar ako se ne prođe staž u kafani. Sarajevske kafane su stekle veliku reputaciju u društvu i danas je nezamislivo doći u neki od većih gradova u Bosni i Hercegovini ili Srbiji a posjetiti kultna mjesta, a to su najvećim dijelom upravo kafane.

SILVANIN SUSRET SA ŠERBOM

Kako je Abida stupila u emotivnu vezu i već planirala da se uda za Tihomira, Zilha se odselila kod njihove dalje tetke Fatime, koja je živjela u Sarajevu. Uskoro se Abida i Tihomir, uz saglasnost njenih roditelja, vjenčavaju i nastavljaju nastupati uglavnom u hotelu „Evropa" u Sarajevu. Na jednom od nastupa orkestra Tihomira Marinkovića sa Abidom Bajraktarević, u sarajevskom hotelu „Evropa", 1957. godine mlađanu Zilhu je zapazio poznati sarajevski harmonikaš i proslavljeni umjetnik Ismet Alajbegović Šerbo. Pomno ju je pratio i primijetio je ono što ga je odmah oduševilo, a to je sveukupni Silvanin nastup. Po prirodi skromna, posebne ljepote, uz čednost i umiljatost, a veliku odmjerenost, građanskog držanja i stava, uveliko je odudarala od prosjeka i klasike. To je Šerbu općinilo, jer je već duže vrijeme tragao za ženskim vokalom, a da to nije pjevačica, nego izvođač narodne muzike i sevdalinke. Konačno je uspio naći to što je tražio. Nakon nastupa pozvao je Silvanu za sto da porazgovaraju. Razmijenili su kontakt i dogovorili da ona dođe na probu sa njegovim ansamblom, što se i desilo u narednim danima i dogovor je postignut – Silvana je postala vokalni solista čuvenog i uglednog ansambla sarajevskog muzičkog prvaka Ismeta Alajbegovića Šerbe[31]. Ovdje se zapravo dogodio eklatantan spoj dvije izuzetne ličnosti i harizme. Kao jedan od neprevaziđenih poznavalaca sevdalinke, Šerbo je učinio mnogo na harmonizaciji i konstituisanju autentičnog oblika izvođenja sevdalinke, koja je inače veoma zahtjevna. Uspio je izgraditi poseban stil na harmonici, bez virtuoznih pasaža i vrtoglavih dionica, stil koji je bio primjeren čistom umjetničkom izvođenju sevdalinke, bez napora, a narodski rečeno „sa dušom", jer sevdalinka jeste interpretacija sevdaha, njegov međuzavisni karakter. Prije njega ovakvo izvođenje sevdalinke i muziciranje na harmonici naprosto nije zabilježeno. Šerbo je narodnoj muzici i sevdalinki dao svoj individualni pečat stvaraoca i tako se svrstao u muzičare čiji se izuzetan uticaj u sferi kulturne komunikacije i mimo primarnog prisustva u

Ismet Alajbegović Šerbo

medijskom prostoru, širi na publiku, koja u tom stvaraocu prepoznaje izvjesnoga genija[32]. Upravo su to sličnosti sa Silvanom, čiji je senzibilitet pjevanja bio van svih kategorija, duboko „sa dušom", ona pjesmu nije izvodila nego ju je živjela. Zato je taj spoj bio odličan. Na Silvanu i njeno pjevanje će Ismet Alajbegović Šerbo ostaviti veliki trag, njegov uticaj je nesporan. Dosta je radio na Silvaninom pjevanju i izvođenju, ali i scenskom nastupu, držanju. Gledao ju je kao svoju kćerku, mnogo je bio vezan za nju jer je bila veoma lijepo vaspitana, poštovala je autoritet i slušala je sve dobronamjerne savjete, prihvatala kritike, znajući da se samo učenjem i radom može doći do velikog

uspjeha. Silvanini nastupi sa Šerbinim ansamblom u poznatom hotelu „Topola" na Ilidži bili su i više nego posjećeni, uvijek se tražilo mjesto više. Nastupajući sa Šerbom, Silvana ne samo što je pjevački napredovala, nego je repertoar pjesama koje je izvodila proširila i sve više je postajala ozbiljan i kompletan pjevač. Tada se od tetke preseljava u hotel „Topola", gdje će živjeti u narednom periodu i raditi za platu od tadašnjih 20 000 dinara mjesečno. Uporedo sa nastupima u hotelu „Topola", Silvana je i dalje nastavila da radi na sebi, da čita, uči, da se razvija. Još za vrijeme svog boravka u Sarajevu sebe je zamišljala u nekoj glumačkoj ulozi u pozorištu ili na filmu. Dosta je radila na dikciji, obogaćivala je svoj vokabular i mnogi su se čudili da to malo, stidljivo djevojče, koje ima završenu samo osnovnu školu, tako dobro vlada govorom i držanjem, ali i opštom informisanošću, što je postigla čitajući knjige i radeći na sebi. Jedna od omiljenih knjiga joj je bila *BONTON*, a nerijetko je čitala modne časopise, kao i razne knjige i časopise iz oblasti kulture i svjetske umjetnosti. Otuda i proizilazi njen autentični stil i svjesnost o vrhunskoj estetici, kakvu je Silvana imala za razliku od većine estradnih zvijezda tog vremena. U Sarajevu prvi put Silvana osjeća sjetu i počinje da je hvata velika tuga, što zbog okolnosti u kojima se našla i žalom za porodičnim domom punim ljubavi i topline, koji je ostavila, što zbog činjenice da je čeka dug i težak put do uspjeha, čega je bila

Šerbo sa svojim orkestrom

Hotel "Topola" na Ilidži

svjesna, ali ovog drugog se manje plašila, jer je po prirodi bila hrabra, odlučna i odlično je znala šta želi. Silvana je u Sarajevu duboko patila za kućom, braćom i sestrama, za roditeljima, nedostajala joj je porodična toplina, slastičarnica u kojoj je ocu pomagala. Falio joj je divlji zec kojeg bi otac Mehmed ulovio samo za nju. Njen sokak u kojem se igrala i rasla sa svojim vršnjacima. Razmišljala je i o povratku u Doboj, ali želja za uspjehom je bila jača. Spremna na sve teškoće koje nosi muzički i pjevački život, ali svjesna da je to cijena uspjeha, Silvana je bila odlučna da ne odustane. Za vrijeme boravka u Sarajevu, Silvana nije imala vezu ni sa jednim muškarcem, niti ju je to zanimalo. Mogla je, jer je imala svu slobodu, da radi šta želi, daleko od očiju roditelja i patrijarhalnog Mehmeda, ali ne, nije željela ukaljati obraz uglednog oca, porodice, niti sebe. Silvana, jednostavno, nije bila takva, a da je neko od nje tražio da ruši svoje moralne principe zbog uspjeha, na to ona, sa stoprocentnom sigurnošću, nikada ne bi pristala, ni po cijenu da u potpunosti odustane od karijere. U moralnom smislu je bila kategorična i isključiva. U slobodno vrijeme često je šetala, društvo su joj pravile dvije prijateljice koje je upoznala u Sarajevu. Dosta vremena je provodila čitajući, a nerijetko je viđana u parku sa knjigom ili nekim drugim zanimljivim štivom. Voljela je čitati ruske klasike, drame i pripovijetke. Često je posjećivala Narodnu biblioteku „Hasan Kikić", kao i biblioteke „Vladimir Perić Valter" i „Silvije Strahimir Kranjčević", gdje je uzimala na čitanje književna djela Tolstoja, Remarka, Hemingveja, Mopasana, Viktora Igoa, Puškina, Balzaka, a od domaćih autora voljela je čitati Oskara Daviča, Branka Ćopića, Branislava Nušića i Ivu Andrića. Zanimala se za pozorište

i film, voljela je glumu. U to vrijeme Narodno pozorište u Sarajevu, sa Vlajkom Ubavićem na čelu, doživljava procvat i na sceni su postavljene mnoge vrhunske predstave, a za neke od njih se posebno interesovala Silvana i nerijetko je bila viđena u Narodnom pozorištu.[33] Kada bi imala slobodne večeri, Silvana je posjećivala i sarajevska kina: „Sutjeska", „1. maj", „Radnik", kino Radničkog univerziteta „Đuro Đaković", a najviše je voljela posjećivati kino „Romanija" („Imperijal"), a nakon filma sa drugaricama bi otišla u slastičarnicu „Palma", koja ju je podsjećala na slastičarnicu njenog oca Mehmeda u rodnom Doboju.[34]

U Sarajevu je Silvana živjela ukupno dvije godine. Iako nije za to vrijeme ostvarila nikakav trag u diskografiji, niti je napravila ijedan snimak, boravak u Sarajevu će na nju ostaviti jak utisak i lijepe uspomene, a i publika će je se godinama nakon njenog odlaska sjećati, što potvrđuju i njeni kasniji nastupi na festivalu „Ilidža", gdje su rado dolazili da je gledaju svi oni koji su tih godina bili gosti hotela „Topola", gdje je Silvana nastupala sa ansamblom Ismeta Alajbegovića Šerbe. Često bi kasnije govorila da je Sarajevo njen drugi dom i da joj je tamo i pored tuge koja ju je mučila zbog odlaska iz rodnog Doboja, bilo lijepo i da pamti mnoge lijepe trenutke. Sarajevo je bilo mjesto njenih prvih koraka ka uspjehu, ali i prvih velikih saznanja o životu, jer je čitajući i posjećujući kulturna mjesta mnogo radila na sebi, što će se kasnije manifestovati na njenom stajlingu, držanju, ophođenju i uopšte formiranju njene posebne ličnosti. Boravak u Sarajevu iskoristila je na pravi način, ali uskoro će doći vrijeme rastanka sa tim gradom. Sestra Abida i njen muž Tihomir Marinković odlaze u Beograd i pozivaju Zilhu da krene sa njima[35]. Tihomir joj je našao angažman u Šapcu i 1958. godine svi zajedno odlaze iz Sarajeva. Mlađana Zilha je bila svjesna da je Sarajevo ipak grad u kojem ona neće moći ostvariti ono čemu stremi i zbog čega je otišla iz Doboja, a s druge strane nije željela ostati sama bez svoje sestre Abide.

Sarajevo 1955. god.

Sarajevo 1956. god.

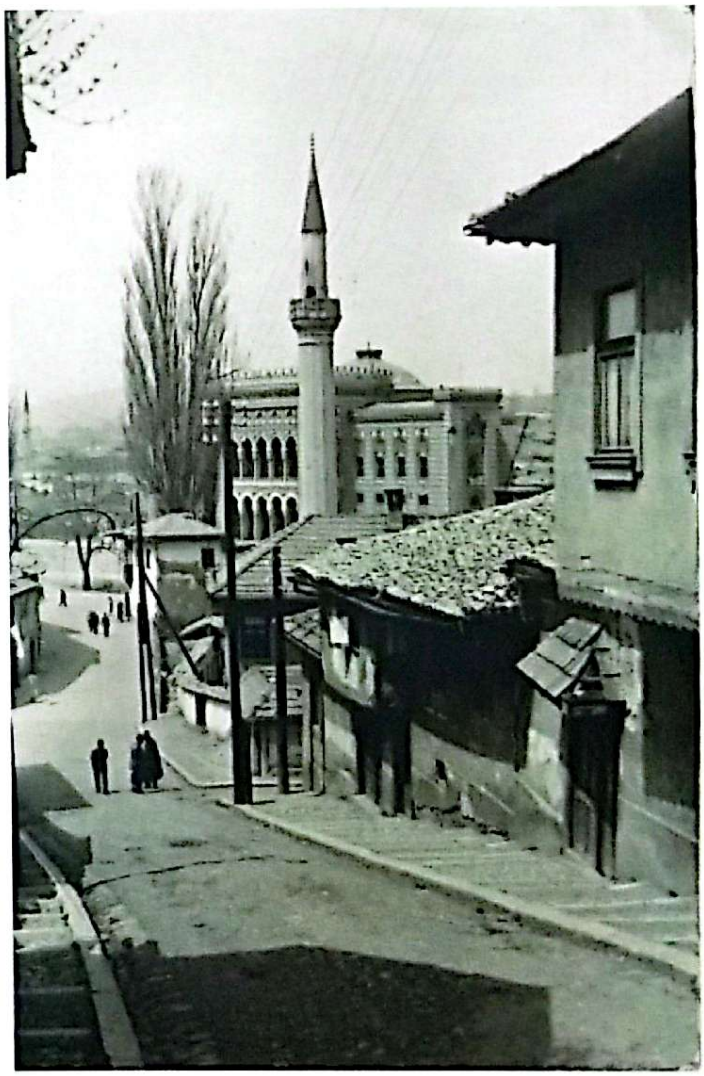

VI poglavlje

Odlazak u Beograd

Pola života sam provela u kolima, garderobama i koncertnim podijumima, umorna, neispavana, napeta i nervozna. Razmišljala sam više puta, zavidela sam braći i sestrama što žive običnim životom.

Silvana Armenulić, 1976.

Silvana na početku svoje estradne karijere, 1957. godine.
(Privatna arhiva: Slava Pavlović, član orkestra u kojem je Silvana tada pjevala)

Odlazak u Beograd Silvani se ipak nije desio odmah poslije Sarajeva. Naime, ona je prvo otišla u Šabac, gdje je dobila angažman, ali nije poznato sa kojim ansamblom, što suštinski nema neki poseban značaj. Pored Šapca, nastupala je i u drugim gradovima u Srbiji, a među njima su Leskovac, Subotica i još neki gradovi, da bi nakratko došla u Beograd u hotel „Bristol". Tu ponudu za Beograd je Silvana prihvatila, jer je i sestra Abida sa ansamblom svog muža Tihomira Marinkovića nastupala po beogradskim restoranima, ali ne zadugo, jer je ostala trudna i rodila je dijete, pa je muziku ostavila po strani na neko vrijeme[36]. Silvana te 1958. godine u beogradskom restoranu „Bristol", koji se nalazio pored željezničke stanice u Beogradu, nastupa sa ansamblom **Jovice Marinovića**. U tom ansamblu bubnjeve je svirao **Predrag Cune Gojković**, koji je povremeno i pjevao, dok je violinu svirao mladi i talentovani **Vlasta Jelić,** a njegovi zvuci violine kasnije će postati prepoznatljivi i u čuvenim televizijskim serijama u kojima je Silvana glumila: *Ljubav na seoski način, Muzikanti, Građani sela Luga.* Harmoniku je svirao **Laci Cvetković**, takođe kasnije poznati harmonikaš. Za vrijeme nekoliko mjeseci nastupanja u restoranu „Bristol" sa pomenutim ansamblom Jovice Marinovića, koji je nešto kasnije, na prijedlog maestra Vlastimira Pavlovića Carevca, prerastao u Omladinski narodni orkestar Radio Beograda, u kome će biti svi članovi Jelićevog orkestra i koji će dobiti naziv „Šumadinac", Silvana je imala na desetine ponuda od beogradskih ugostitelja, direktora hotela i restorana da pređe i nastupa kod njih. Međutim, nije željela, jer je imala drugačiji plan. Taman što se publika restorana „Bristol" navikla na novu pjevačicu u čijem pjevanju su uživali i restoran je bio uvijek pun, njihova zvijezda je odjednom nestala. Publika je bila razočarana i nisu znali šta se desilo. Te jeseni, 1958. godine, Silvana će dobiti poziv od violiniste **Duška Stojanovića** da sa njegovom grupom pođe na turneju po Bugarskoj, što je ona i prihvatila i punih pet mjeseci ostala u inostranstvu.

Hotel "Bristol" Beograd, 1957. god

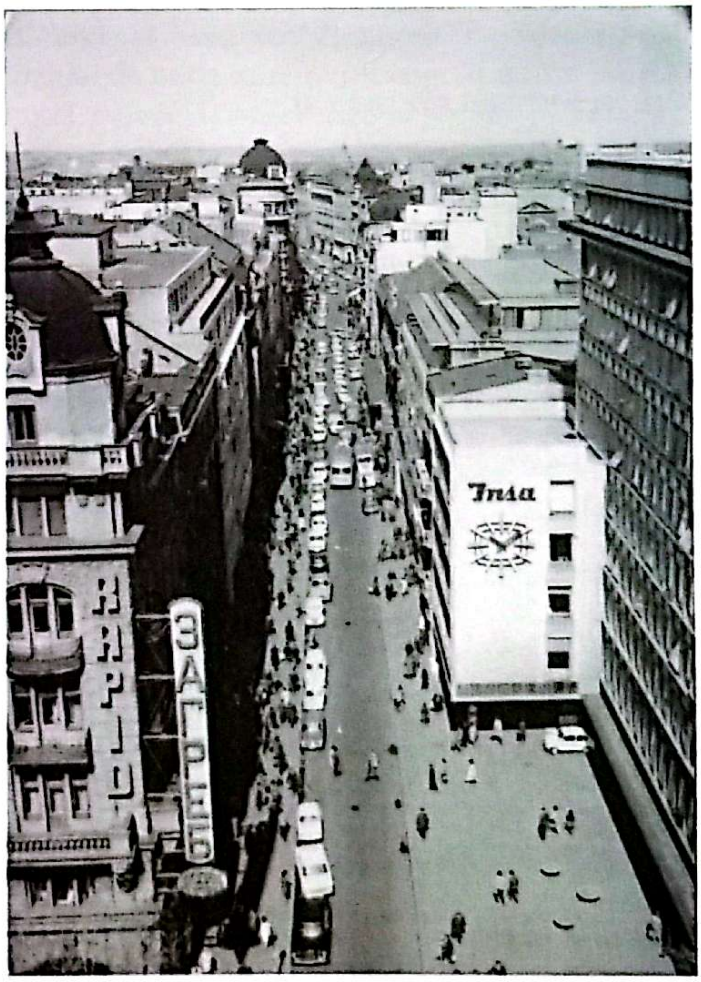

Beograd, Knez Mihailova ulica, 1959. god.

O mladoj pjevačkoj nadi Zilhi ili Silvani već se znalo u krugovima kafanskih muzičara i o njoj se među posjetiocima kafana mnogo govorilo, ali san svake pjevačice su priznanja drugih ljudi, posebno važnih, onih sa radija ili onih koji izdaju ploče. Kako se po njenom povratku sa turneje iz Bugarske 1959. godine nisu oglašavali ni jedni, ni drugi, ona je nastavila da nastupa po restoranima i hotelima, ali je otišla iz Beograda u Suboticu, gdje se kratko zadržala, a zatim je prešla u novosadski hotel „Putnik". Odlazak u Vojvodinu za Silvanu je značio neki novi početak i još jednu stepenicu ka uspjehu, ali to još uvijek nije bilo ono što je ona željela u potpunosti. U Novom Sadu sve je opet bilo kao prije. Noću je pjevala, a danju je uglavnom ostajala u hotelskoj sobi ili bi prošetala do neke biblioteke. Eventualno bi neko vrijeme provela u parku na klupi, odmarajući se u lijepom ambijentu. Priviknuta na teret popularnosti koja neminovno okružuje muzičare tamo gdje nastupaju, a isuviše ponosita da bi svojim držanjem ohrabrivala sve priče i nagađanja koja se pletu oko žena koje nastupaju po kafanama i restoranima, Silvana, jednostavno, nije bila iz te priče i taj svijet je za nju bio nepoznat. I u Novom Sadu Silvana se klonila poznanstava, ostavljajući često utisak nedruželjubive osobe. Jedne večeri se nešto izmijenilo.

Hotel "Putnik" Novi Sad 1958. god.

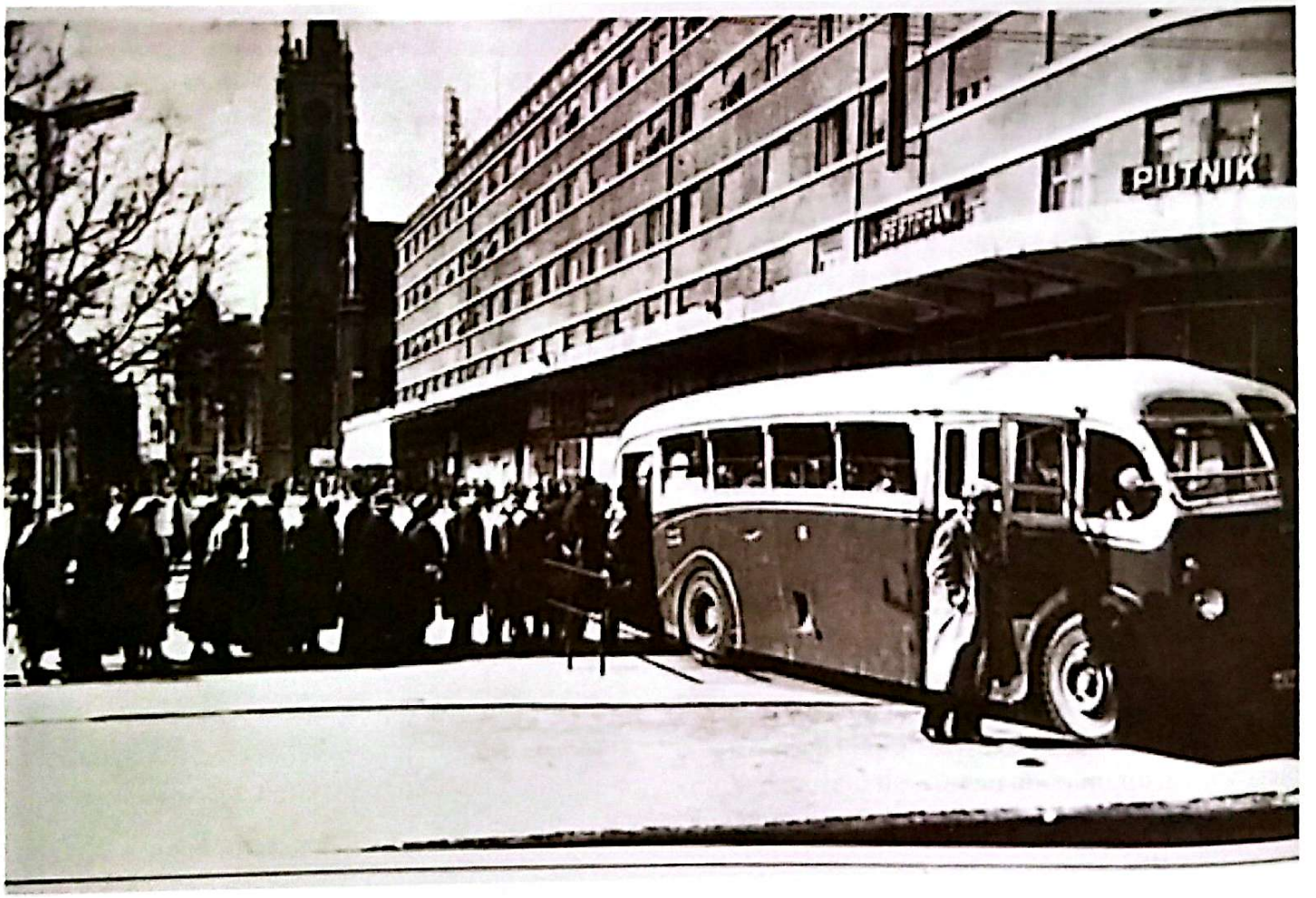

PRVA LJUBAV[37]

Lijepa dvadesetogodišnja Silvana, nastupajući u prepunom baru novosadskog hotela „Putnik", primijetila ja da je netremice posmatra jedan mlad i lijep čovjek. Pogledi bi im se uvijek sreli kada bi Silvana okrenula glavu prema njemu i on nije spuštao pogled s nje. Kada se to ponovilo ko zna koliko puta, Silvana više nije mogla da izdrži, nego mu je uputila osmijeh, osjećajući kako taj neznanac polako prestaje biti isto što i ostali gosti u publici. Sa strepnjom je čekala kraj programa, jer je već bila naviknuta da joj na kraju večeri prilaze mnogi muškarci koji su željeli da ostvare kontakt sa njom, što ona nikada nije dozvoljavala, uvijek je držala distancu. Mislila je da će i ovaj simpatični i lijepi momak sličnim gestom upropastiti prvi utisak koji je na nju ostavio. S druge strane, još više se pribojavala da on nikakav potez ne napravi, jer je ipak priželjkivala da joj priđe, osjećala je da joj se dopada. Kada je nakon posljednje izvedene pjesme sišla sa podijuma, okrenula se prema njegovom stolu, ali njega tamo više nije bilo. Sutradan je Silvana razmišljala o njemu, a naveče kada je počeo nastup gledala je da li je negdje u publici. Međutim, nije bio prisutan. Tek na kraju večeri ga je ugledala na ulaznim vratima kako stoji i sluša njenu pjesmu. Kada je završila nastup, Silvana se uputila prema izlazu za muzičare, gdje ju je on presreo i zamolio je da se upoznaju. Na takav pristojan i kulturan gest Silvana je odgovorila pozitivno i tu je počela njena prva ljubav. Iste noći su prošetali pustim novosadskim ulicama i Silvana je tada saznala da se nedjeljama spremao da joj priđe. Mladić je bio vrlo pristojan, obrazovan i kulturan, duhovit, pun pažnje za svaku njenu riječ. Uvijek je bio u bijelom odijelu, naočit i zgodan, zavodljivog pogleda i u to vrijeme sa modernim zulufima. Zvao se Đuka, bio je apotekar, sa lijepim ponašanjem, izgrađenim manirima i otmjenim držanjem, a upravo te večeri je kasnio na njen nastup zbog dežurstva. Narednih dana su dosta vremena provodili zajedno, šetali su Petrovaradinskom tvrđavom ili dunavskim kejom. Život im se činio beskrajno lijep. Tog ljeta 1959. godine Silvana je prihvatila angažman u mjestu Čortanovci, na šta su se mnogi čudili, jer je već postala popularna i mogla izabrati bilo koje mjesto, ali razlog je bio on. Sa njim je Silvana stupila u emotivnu vezu, koja će potrajati sve do njenog odlaska u Beograd, kada je okončana zbog daljine i drugih okolnosti koje toj vezi nisu bile naklonjene.

U jesen 1959. godine izletište u Čortanovcima, gdje je Silvana nastupala, zatvoreno je. Kako je već početkom ljeta te godine Aca Stepić saznao da je ona u Novom Sadu, on je sa direktorom hotela „Grand" iz Beograda došao da je posjeti i predloži joj da pođe sa njim u Beograd u ovaj poznati hotel, gdje je Aca nastupao sa svojim ansamblom. Tu ponudu Silvana je prihvatila i od jeseni 1959. godine prelazi u hotel „Grand" u kome su u to

Hotel "Grand" Beograd 1959. god.

Aleksandar Aca Stepić sa svojim orkestrom, sredinom 1960-tih godina

vrijeme nastupale **Dara Ružić** i skoro potpuno zaboravljena **Zora Batričević**. Beogradski hotel „Grand" je tada sa punim pravom važio za ugledno i prestižno mjesto gdje nije dolazio bilo ko. Tu su dolazili viđeniji ljudi tadašnjeg Beograda. Silvana je, nastupajući sa ansamblom Ace Stepića, imala priliku da se nastavi razvijati u pjevačkom smislu, a mjesto njenog prvog učitelja Šerbe zamijenio je Aca Stepić, ali i drugi muzičari sa kojima je sarađivala.

Slobodno vrijeme, po dolasku u Beograd, Silvana je provodila slično kao i u Sarajevu, ali ga je imala mnogo manje. U Beogradu se Silvana počela interesovati za visoku modu. Redovno je pratila svjetsku modnu štampu i revije. Iako je bila korisnik biblioteke, sve je manje vremena imala za čitanje klasične književnosti, koju je mnogo voljela, ali je odlazila u pozorište i bioskope. Odlazila je kod sestre Abide u posjetu i imala je uži krug prijatelja sa kojima se družila. Njena prva emotivna veza sa novosadskim apotekarom Đukom je još kratko potrajala te 1959. godine, ali je vremenom dolazilo do problema u komunikaciji i moglo se naslutiti da će biti okončana. Nakon raskida Silvana više nikada nije čula ništa o njemu, nikada se više jedno drugom nisu javljali. Samo jednom, kada je gostovala u Novom Sadu, Silvana je poslije koncerta dobila veliki buket karanfila. Nije bilo nikakvog potpisa od koga je. Dostavljač ništa nije rekao, ali je ona znala ko šalje cvijeće.

NAJVEĆA LJUBAV-RADMILO[38]

Krajem 1959. godine, jedne večeri u hotel „Grand" dolaze dva naočita momka, sportske građe i privlačnog izgleda. Bili su to velika teniska nada **Radmilo Armenulić** i njegov prijatelj **Koča Milić**. U to vrijeme Radmilo se upravo vratio sa Balkanskog kupa u Ankari i prijatelj Koča mu je predložio da odu u „Grand", gdje nastupaju neke dvije zgodne pjevačice, kako će kasnije svjedočiti sam Radmilo. Po ulasku u hotel Radmilo je ugledao Silvanu, ali i ona njega i upravo prvi pogledi bili su sudbonosni za oboje. Međutim, nisu se upoznali te večeri. Nakon tog susreta, mlada i privlačna Silvana nije izlazila iz glave Radmilu. Stalno je mislio na nju i osjećao je da se emocije rađaju. Nastavio je svako veče da dolazi u „Grand", sjedio je u uglu sam za stolom i pio je sok od maline, jer nije konzumirao alkohol. Uživao je u pjesmi i u Silvaninoj pojavi, koja je za njega bila otjelotvorenje savršene žene, božanstvena i ljepota kakva se rijetko sreće. Noćima je Radmilo dolazio u „Grand" i uživao sanjareći o Silvani. Jedne večeri, Silvana je između ostalih pjesama izvodila i pjesmu na engleskom jeziku, ali joj je malo teže išlo sa riječima. Radmilo je bolje znao engleski jezik, a i pomenutu pjesmu, pa je na cedulju napisao riječi te pjesme i poslao je Silvani, nenametljivo. Nakon završenog bloka pjesama, Silvana je prišla ljubaznom mladiću da mu zahvali i tako su se upoznali. Isto veče javile su velike emocije sa obje strane. Činilo se da njihovoj sreći nema kraja i Silvana sa Radmilom stupa u emotivnu vezu, koju su ipak morali da skrivaju, a razlog je njegovo porijeklo i porodične prilike koje se mogu okarakterisati kao dosta složene i komplikovane. Nakon što je Silvanin angažman u „Grandu" završen, ona neko vrijeme nastupa u hotelima „Novi Beograd" i „Central", da bi na kraju stalni angažman dobila u čuvenoj „Skadarliji", gdje će ostati sve dok nije počela da snima ploče i nastupa za *Beogradsku estradu.*

Silvana sa svojim suprugom, teniskim trenerom, Radmilom Armenulićem, 1972. godine na jednom od nastupa (arhiva "Studio)

VII poglavlje

Udaja i brak

U dugim noćima, o kojima pevaju mnoge moje pesme, gledajući moju Gordanu kako spava. tešila sam sebe: "I to će proći Silvana, sutra je novi dan."

Silvana Armenulić, Radio TV Revija 7.8.1970.

Silvana i Radmilo Armenulić, fotografisani početkom 1972. godine (arhiva "TV Novosti")

Znajući da njegovi roditelji neće odobriti tu vezu (više majka), Radmilo je odlučio da im ne govori ništa. Međutim, ljubav je bila jača od svega i on je naumio da zaprosi Silvanu, po cijenu i da ga se njegovi odreknu. U to vrijeme Radmilo je bio student Pravnog fakulteta, imao je honorarni posao u „Morava filmu", stanovao je kod roditelja, što za početak i nije bilo tako loše, ali Silvana se kolebala. Zavoljela je tog mladića, koji joj je svojom odanošću ulivao povjerenje, ali je osjećala da njegova porodica neće tako lako odobriti njegovu odluku, što će se kasnije ispostaviti kao tačno. Ipak, Radmilo je bio samo student, još ni vojsku nije odslužio, a Silvana pjevačica. Mnoge okolnosti im nisu išle naruku, ali ju je Radmilo uvjeravao da će sve biti u redu. Osmislio je plan da se tajno vjenčaju i kad sve bude gotovo, pojaviće se pred njegovim roditeljima. Očigledno je njegova taktika bila dovođenje roditelja pred svršen čin, pa da oni nemaju izbor i moraju prihvatiti, jer je znao da oni generalno nisu za to. Takva taktika nije bila dobra i to će se kasnije ispostaviti kao veliki problem. Njegovi roditelji su, posebno majka, znali da se on viđa sa Silvanom i raspitali su se ko je i šta je i negodovali su, ali je Radmilo Silvanu ubjeđivao da se ona njegovoj majci dopada. Nažalost, nije govorio istinu. Kako je bio uporan, a Silvana zaljubljena, na kraju je pristala i otišli su na tajno vjenčanje. Zaključili su brak dana **26. 10. 1961.** godine (četvrtak) pred matičarem u opštini Vračar u Beogradu[39], samo u prisustvu kumova **Bogdana Novakovića** (Radmilovog dobrog prijatelja) i **Nadežde Jović** (bliske Silvanine drugarice). Nakon vjenčanja mladi bračni par Armenulić je otišao sa kumovima na svadbeni ručak u restoran „Vidin kapija" u Beogradu. Za stolom je bila vesela atmosfera, koja je potrajala do iza podneva, kada su konstatovali da je vrijeme da se poslije kafe raziđu. Tada nastaju problemi. Kako saopštiti Radmilovim roditeljima da su se njih dvoje vjenčali? I tu je Radmilo osmislio taktiku. Zamolio je kuma da Silvanu odveze u njen stan dok on pripremi svoje roditelje. Dok je čekala povratak čovjeka koji je prije nekoliko sati postao njen muž, Silvani se činilo da je vrijeme stalo. Nervozna i puna zebnje, pomišljala je da se

Silvana i Radmilo u bekstejdžu Doma Sindikata. Tom prilikom, Radmila je ponijela atmosfera da je čak pozajmio violinu od orkestra i zasvirao. (arhiva "Radio TV Revija")

Silvana i Radmilo, za vrijeme "Festivala Mimoze" u Herceg-Novom, 1972. godine. Zabavljali su ih glumci sa maskama komičara Stan Laurela i Olivera Hardija. ("Radio TV Revija")

možda desilo najgore, da je svekar i svekrva neće primiti i da će se ovaj dan, koji je za nju proticao kao u snu, ipak tužno završiti. Najzad, Radmilo se pojavio na vratima sav zadihan rekavši joj: Šta sam ti rekao! Mama me čak i grdi što njenu snaju nisam odmah doveo[40]. Potom su se spremili i otišli u Radmilov stan. Tadašnji mediji su pisali, a i Silvana je svjedočila o tome kako su se njegovi roditelji, tobože, ljutili što su se tajno vjenčali i negodovali što nije bilo svadbe i što nije javno obznanjeno da se Radmilo i Silvana vjenčavaju. Ipak, to u stvarnosti nije bilo tako, nego je predstavljalo klasično licemjerje, zataškavanje stvarnog stanja, koje nije bilo za Silvanu povoljno. Naime, činjenica da je Radmilo momak iz „bolje kuće", sin uglednih roditelja, Beograđanin koji se ženi kafanskom pjevačicom, bila je skandal za tu uglednu porodicu. Međutim, ako se sagleda i druga strana medalje, uočava se da Armenulići nisu baš ono kako su predstavljeni i da odnosi unutar pomenute porodice nisu bili idilični, što se posebno reflektovalo na njihov odnos prema Silvani i njenoj kompletnoj porodici.[41] U nepodnošenju Silvane prednjačila je Radmilova majka Gordana, koja je smatrala da njen sin može bolje da se oženi i da Silvana nije dostojna prezimena Armenulić. Kakav je odnos porodice Armenulić bio prema porodici Bajraktarević, iz koje dolazi njihova snaja, govori i podatak da oni nikada nisu bili u posjeti prijateljima Bajraktarevićima, niti su sa njima imali kontakt.

Silvana i Radmilo sa društvom u jednoj od posjeta Špicerovom Dvorcu pored Beočina 1973. godine, u kojem je Silvana nekoliko puta i nastupala.

U tako složenim porodičnim odnosima patili su i Silvana i Radmilo i trzavice su odmah obilježile početak njihovog braka, ali ljubav između njih je bila velika. Oni su se voljeli uprkos svemu. Prilično naivno Silvana je vjerovala da se ostvarilo ono o čemu je godinama maštala. Imala je svoj topli dom, muža kojeg voli i koji nju voli, a njegovi roditelji su je dočekali otvorena srca. Život joj je bogato uzvraćao za sve teškoće koje je podnosila do tada. I u poslu joj je naglo krenulo nabolje. Kao što je već pomenuto, iz „Granda" je prešla u mnogo poznatiju i čuvenu „Skadarliju", gdje su u to vrijeme nastupale zvijezde Beograda **Divna Kostić** i **Mila Matić**, violinu je svirao **Paja Nikolić**, a harmoniku proslavljeni **Ilija Spasojević**. U njenom i Radmilovom odnosu se ništa nije promijenilo. On je svako veče, kada bi bio slobodan, sjedio do kasno u noć čekajući Silvanu da završi sa nastupom da bi zajedno išli kući. Brak nije ništa izmijenio, bili su i dalje samo srećan i zaljubljen par.

Kruna njihove velike ljubavi se dešava 13. januara 1964. godine, kada im se rađa djevojčica, kojoj daju ime **Gordana** po Radmilovoj majci Gordani. Taj potez Silvana je uglavnom učinila iz poštovanja prema Radmilovim roditeljima i sa željom da je svekrva nekako prihvati, ali to se nikada nije desilo. U novinama je Silvana lijepo govorila o svekrvi kao divnoj ženi bez koje ne zna kako bi mogla zamisliti svoj život, ali ni to nije pomagalo, svekrva Silvanu nikada nije prihvatila. Malena Gordana je bila dijete rođeno iz prevelike ljubavi dvoje mladih, čiju su ljubav branili. Bila je mnogo vezana za majku Silvanu, ali i majka za nju. Međutim, zbog prirode Silvaninog posla Gordanu je čuvala baba. Radmilo je tada dobio posao profesionalnog trenera u SR Njemačkoj, pa je i on više bio odsutan, tako da je vaspitanje Gordane povjereno babi i djedu. Tugovala je Silvana, strahujući da više nikada neće biti isto kao prije, jer je ovo bio njihov prvi duži rastanak. Doduše, njena pjevačka zvijezda će od tada biti u stalnom usponu, ali će zato sudbina poslije ovih nekoliko godina sreće ponovo početi da joj donosi iskušenja.

Silvana i Radmilo u noćnom izlasku, sredinom 1960-tih godina. ("Radio TV Revija")

Silvana i Radmilo u odabiru novogodišnjeg poklona sa svoju kćerku Gordanu, početkom 1972. godine. (arhiva "TV Novosti")

KO JE RADMILO ARMENULIĆ?

Radmilo Armenulić potiče iz ugledne beogradske porodice. Otac Đorđe je bio inženjer, kraljev oficir i predavač na fakultetu, a majka Gordana ekonomista. Do početka Drugog svjetskog rata živjeli su iznad prosjeka, te su pripadali buržoaskim slojevima Beograda, ali njihov brak nije bio obilježen harmonijom i ljubavlju, tako da se može reći da Radmilo nije odrastao u skladnom okruženju. Po ocu Armenulići vode porijeklo iz Bileće, a Radmilova majka je iz okoline Smedereva. Nakon završetka rata komunističke vlasti dio njihove imovine nacionalizuju, što u toj porodici stvara određeni revolt, koji se prenosi i na Radmila, te je on još u osnovnoškolskom uzrastu pokazivao disidentske crte prema novom režimu, a to će se u kasnijim godinama dodatno manifestovati njegovim neprilagođenim ponašanjem. Diplomirao je na Pravnom fakultetu, ali nikada se nije bavio tim pozivom. Život je posvetio tenisu. Umio je da svira klavir (amaterski). Njegovo ime upisano je u knjigu rekorda Međunarodne teniske federacije, ali ne zbog uspjeha u tenisu, jer on nikada nije postao „veliki teniski as", nego zbog činjenice da se na položaju državnog selektora nalazio 17 godina i 3 mjeseca, čime je obezbijedio mjesto i u Ginisovoj knjizi rekorda. Bez obzira na to, slavni teniser nikada nije postao[42]. Po sopstvenom priznanju, došao je u sukob sa tadašnjim selektorom Josipom Paladom i što iz revolta prema tome, što zbog tihe mržnje prema režimu, on napušta zemlju i odlazi da radi kao trener u tadašnju SR Njemačku. Radmilo i kao trener postiže solidne rezultate, te postaje dosta cijenjen zbog toga. U Jugoslaviju se vraća tri godine nakon pogibije supruge Silvane i nastavlja da se bavi trenerskim poslom sve do penzionisanja. Cijeli njegov profesionlani život nije propraćen teniskim uspjesima njega kao igrača nego kao trenera, kasnije selektora i uopšte cijenjenog sportskog radnika. Nikada nije dostigao uspjeh i slavu kao teniser. Značajan je za jugoslovenski tenis kao neko ko je blisko sarađivao sa proslavljenim jugoslovenskim teniserima **Bobom Živojinovićem** i **Goranom Ivanišević**em, ali sam nije uspio napraviti karijeru velikog igrača. I pored toga što je napisao nekoliko knjiga iz oblasti tenisa, prosječne karijere igrača, trenera i selektora, Radmilo Armenulić će ostati upamćen jedino kao manje uspješan i manje poznat muž daleko poznatije proslavljene umjetnice Silvane Armenulić. Čak i kada se upoznavao sa potonjom suprugom **Mirom Pejić** (za koju, iako se govorilo da je poznata glumica, po sopstvenom priznanju Radmilo nikada nije čuo), kada je rekao svoje ime i prezime, ona mu je odgovor-

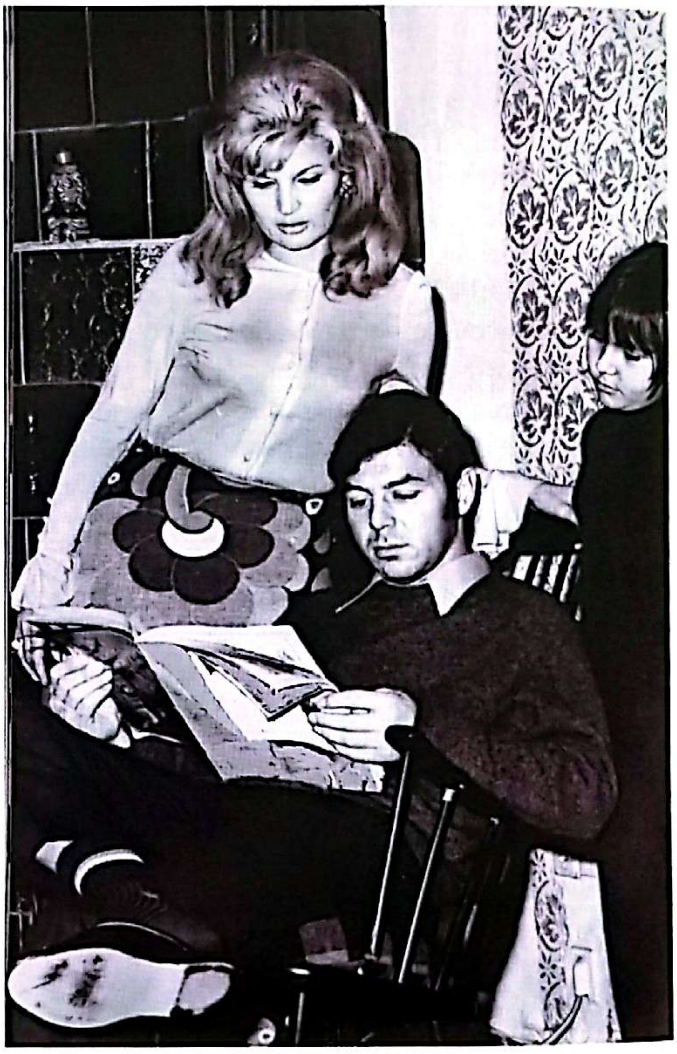

Silvana u društvu supruga i kćerke, 1972. godine. (arhiva: "Praktična žena")

ila da zna ko je Silvana Armenulić. Kad joj je on odgovorio da je poznati teniser, ona je također izjavila da nikada nije čula za njega.[43] Jedino ko je u cijeloj priči bio poznat i slavan bila je Silvana Armenulić u čijoj sjenci će Radmilo, u smilu javne ličnosti ostati cijeli život.

U braku sa Radmilom Silvana nije bila srećna. Ispočetka je bilo velike ljubavi i činilo se da ništa ne može tu idilu prekinuti, ali nesreća je počela da ulazi na vrata ovog mladog i zaljubljenog para. Radmilo se sve više počeo osjećati manje vrijednim jer je Silvana postajala sve popularnija, a njegova karijera uspješnog tenisera nije išla takvom putanjom. Učestvovao je na turnirima, igrao redovno, ali bez nekog naročitog uspjeha, što će u njemu, vjerovatno, početi stvarati određene frustracije, dok Silvana s druge strane niže sve veće uspjehe i postaje velika jugoslovenska zvijezda. Uskoro će njihov brak zapasti u ozbiljnu krizu iz koje se zapravo nikada neće ni izvući, iako je bilo pokušaja i obećanja, njihov brak na kraju nije imao uspjeh.

Na Radmilovo insistiranje, kćerka Gordana pozira sa teniskim reketom svoga oca, 1972. godine. (arhiva "Praktična žena")

Silvana i Radmilo, u rijetkim zajedničkim trenucima, s obzirom na to da je Radmilo dosta vremena provodio u Zapadnoj Njemačkoj, gdje je radio kao teniski trener. (arhiva "Praktična žena")

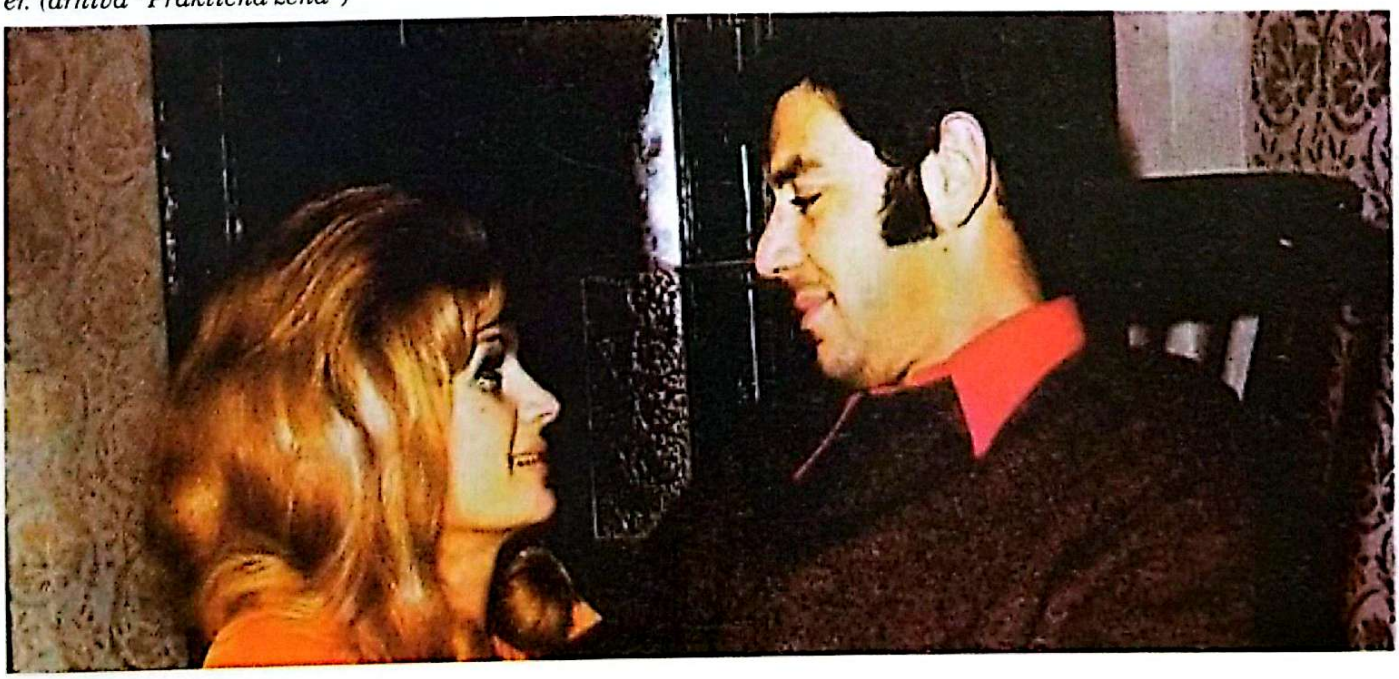

AFERA PTT SLUŽBENICA

Krize i bračne nesuglasice u braku Armenulića počele su Radmilovim neracionalnim ponašanjem i preljubama, koje je počeo da pravi već nakon nekoliko godina njihovog zajedničkog života, da bi sve kulminiralo nakon njegovog odlaska na rad u SR Njemačku. Jedna od takvih afera bila je preljubnička veza sa **Leposavom Jankov**, PTT službenicom po zanimanju, koja se u nedozvoljenu vezu sa Radmilom upustila zanemarivši činjenicu da je i ona bila u braku. Uskoro će njen brak da doživi kraj, a isto je očekivala da učini i Radmilo, koji nije želio da se rastane od Silvane, jer pored toga što je Silvana bila neuporedivo ljepša i privlačnija od Leposave, ona je i dobro zarađivala, popularnost joj je rasla, a Leposava je bila samo jedna promiskuitetna, prosječna žena lakog ili nikakvog morala i bez jasne predstave o životu i budućnosti.

Protivzakonita i protivmoralna ljubavna avantura Radmila Armenulića i Leposave Jankov trajala je više od tri godine. Ispočetka su se krili od javnosti, da bi kasnije i javno bili viđani zajedno na raznim događajima. Za to vrijeme Silvana je bila zaokupljena poslom i gostovanjima, te isprva nije ni primjećivala da joj muž iza leđa radi takve stvari. Avantura Radmila i Leposave Jankov vremenom je poprimala vrlo ozbiljne razmjere. Ona je dolazila i kod njega u Ofenbah (SR Njemačka) i ostajala čak po mjesec dana. Za njihovu vezu Silvana je odavno saznala, ali je sve trpjela i podnosila samo zbog svoje osmogodišnje kćerke Gordane, koju nije htjela da povrijedi. Mislila je proći će, ali nije bila u pravu. Mnoge Radmilove kolege, među kojima je bio i teniski trener Željko Kovačević, svjedoci su da je Leposava redovno dolazila kod Radmila u SR Njemačku i da su oni bili u vanbračnoj ilegalnoj ljubavnoj vezi, koju nisu krili od

"Plavi Vjesnik", maj 1971. god.

Leposava Jankov, beogradska službenica tužila je sudu pjevačicu Silvanu Armenulić zbog napada i vrijeđanja

STO SE DOGODILO U MRAČNOJ ULICI?

SUPARNICE NA SUDU

● PRIČA LEPOSAVE

● PRIČA SILVANE

"Politika", 1971. god.

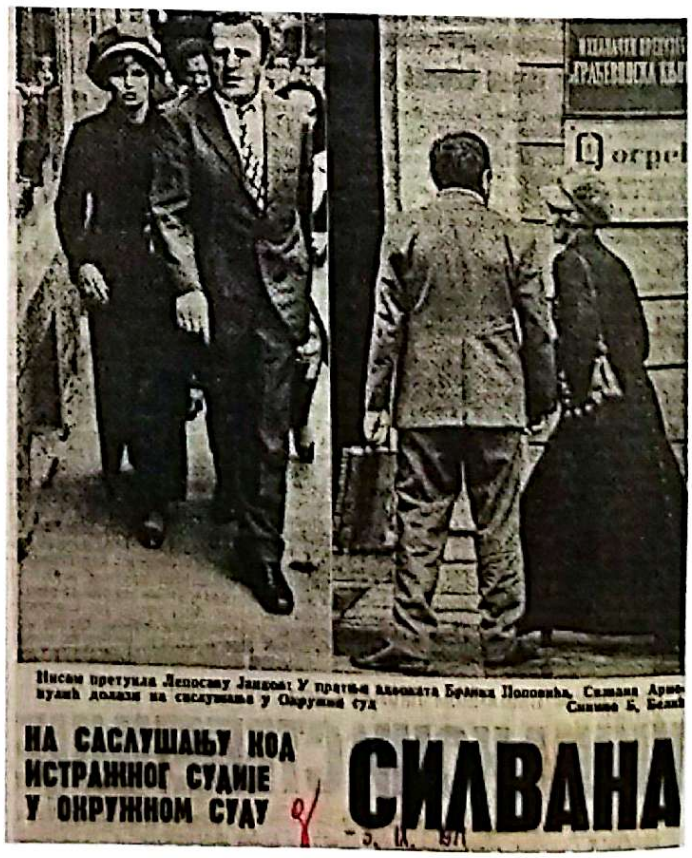
Нисам претукла Лепосаву Јанков: У пратњи адвоката Бранка Поповића, Силвана Армен... улази данас на саслушање у Окружни суд

НА САСЛУШАЊУ КОД ИСТРАЖНОГ СУДИЈЕ У ОКРУЖНОМ СУДУ

СИЛВАНА

ostalih iz svog okruženja. Takvu protivzakonitu i nemoralnu vezu odobravala je i podržavala Radmilova majka Gordana, koja je po Leposavi slala pakete Radmilu[44]; željela je po svaku cijenu da uništi brak Silvane i Radmila, čak je i omogućavala da Radmilo u njihov porodični stan dovodi Leposavu. Nije ona smatrala da je Leposava Jankov dobra prilika za Radmila, nego je u njoj vidjela mogućnost da razdvoji Silvanu i Radmila. Iz neobjašnjivih razloga Gordanin animozitet prema Silvani je iz dana u dan bivao sve veći.

Leposava Jankov je bila žena problematičnog ponašanja i očigledno spremna na mnogo toga, pa je tako čak prisluškivala i Silvanine telefonske razgovore i prespajala njenu telefonsku vezu da i Radmilo u Njemačkoj može da je prisluškuje. O tome će Silvana u jednom intervju izjaviti: *Jednog dana neka njena, Leposavina, drugarica, koja radi zajedno s njom, javila mi je telefonom da se moji razgovori prisluškuju. Htela sam to da proverim i jednoj svojoj prijateljici sam unapred rekla o čemu ćemo da razgovaramo. Za to smo znale samo mi. I zaista uveče bi došao Radmilo i pričao mi šta smo razgovarale. Kasnije mi je priznao da mu je Leposava to saopštavala, a uz to mu je davala i duplu vezu na mom telefonu. Zbog svega toga podnela sam krivičnu prijavu protiv nje preko svog advokata Branka Popovića.*[45] Ovakvo Leposavino ponašanje ne može se ni po kojem osnovu svrstati u racionalno i normalno, jer objektivni razlozi za to ne postoje. U PTT, gdje je Leposava Jankov radila, otkriveno je da je ona zaista ozbiljno zloupotrijebila svoja ovlaštenja i za takvo neprofesionalno ponašanje i grubo kršenje pravila, ali i samog zakona, ona je u PTT dobila otkaz. No, to je nije mnogo uznemirilo jer je vjerovala da će se Radmilo njome oženiti i sve je činila da dođe do tog cilja. Kako je nemoralna ljubavna veza Radmila i Leposave odmicala, Leposava je bila sve bezobraznija. Na ove okolnosti Silvana će jednom prilikom izjaviti: *Molila sam je da mi ne ulazi u kuću, pošto imam žensko dete. Objašnjavala sam joj da to može veoma bolno da deluje na moju kćerku, preklinjala sam je. Ali, ona je bezobzirno dolazila u naš stan kad god sam ja bila na koncertima. Kasnije se toliko oslobodila da je počela da dolazi i kad sam ja bila u stanu. Pa, to niko ne može da shvati kako sam se osećala! Strašno mi je i da pomislim šta sam sve tih dana trpela. Ali, sve sam to podnosila mirno zbog kćerke. Verovala sam da će se sve to jednom završiti i da ću dočekati da sa ocem svoje drage Gordane i s njom, našom mezimicom, pođem u nedeljnu šetnju, kao nekad... Ali, tada je to izgledalo kao neostvariv san.*[46] Vremenom se u odnosu između Radmila i

Radmilo za vrijeme teniskog treninga, krajem 1950-tih godina. (arhiva "TV Novosti")

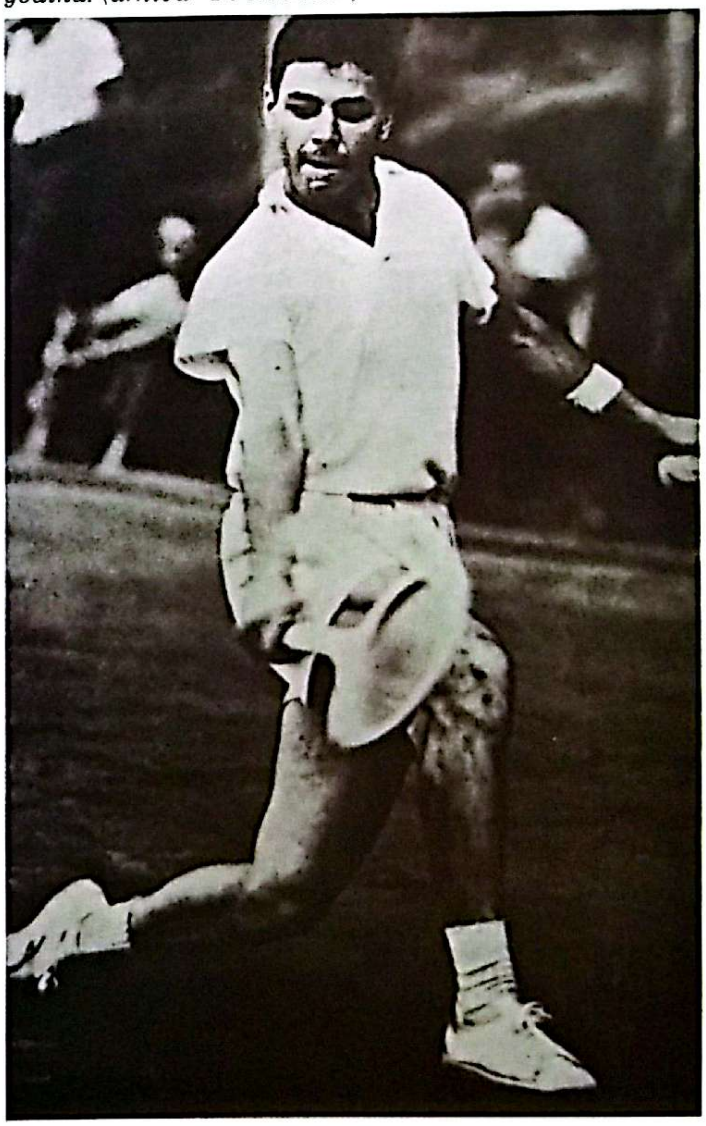

ТУЖБЕ

ЉУБАВНИ СЛУЧАЈ ИЛИ ТРАГЕДИЈА СЛУЖБЕНИЦЕ ПТТ

пише Горана БРАЈОВИЋ

Ti novosti - 3. IX. 1971

Зашто Лепосава Јанков тужи Силвану Арменулић?

Повређена игра тенис у Офенбаху!

Лажни сведоци нуде услуге и уцењују

ЗВЕЗДА народне музике Силвана Арменулић ноћима не може да спава. Као у криминалистичким филмовима њен телефон звони сваког часа. Јављају се непознати људи. Провоцирају је, куде се за сведоке на суђењу које ускоро треба да се одржи у београдском Окружном суду.

На оптуженичку клупу сешће Силвана Арменулић а у улози тужитеља појавиће се службеница ПТТ Лепа Јованов.

Телефонистиња главне поште у Београду тужи познату певачицу да јој је, док је била са њеним мужем Радмилом Арменулићем, нанела тешке телесне повреде.

У оптужници Лепе Јанков, коју ће на суду заступати адвокат Влада Шепетија, поред осталог стоји и ово:

„Од задобијених повреда коју је су тешке природе Лепа Јанков ће осећати последице до краја живота".

Уз тужбу је, као што следује, приложено и лекарско уверење издато у болници „Др Драгиша Мишовић" у коме пише:

„Дана 1. марта 1971. у амбуланту за ортопедску хирургију и трауматологију болнице „Др Драгиша Мишовић" прегледана је другарица Лепосава Јанков из Улице Маршала Толбухина 85, Београд, и на основу анамнестичких података клиничког прегледа као и рентгенолошког налаза нађено је следеће стање — sdg: subluxatio corpis vertebrae c5 — c6 traumatica.

ДОЖИВОТНЕ ПОСЛЕДИЦЕ

У УВЕРЕЊУ се даље каже да је клинички утврђено „да се ради о повреди вратног дела кичме, на груб начин повучена снажно за косу ушатраг, што је довело до инфракције задњег аркуса ц5 те је довело до повреде не само коштаног дела него и меканих делова са највероватнијим крварењем у самој мускулатури. Покрети главе унапред и назад немогући и болни... Ординирана је Шанцова крагна — пластична крагна као ортопедско помагало — да би се извршила имобилизација ради репозиције и сраштења аркуса... Крагна је ношена више од два месеца и после скидања покрети нешто мало побољшани, али постоји фиброзитет вратне и раменске мускулатуре. Физикална терапија у току. Лечење ће трајати више од шест месеци. Оштећење повлачи за собом доживотне последице. Повреда је тешке природе".

Тако стоји у лекарском уверењу које је потписао примарију др Дим. Кепески, специјалист за ортопедску хирургију и трауматологију болнице „Др Драгиша Мишовић".

Пошто је према тужби те снажне ударце задала Силвана, упитали смо је шта се то збило у рану зору 1. марта у Толбухиновој улици, недалеко од ресторана „Влтава".

— Не волим о томе да причам, нити да спомињем име те жене која покушава да се рекламира нападајући мене — каже позната певачица. — Зар јој није доста што је три и по године улазила у моју кућу. Ја на концерт, она у стан. Хтела је и дете да ми узме.

И да мала Гордана није била у питању, Силвана вероватно не би прихватила позив свог супрутa, тениског тренера Радмила Арменулића да оде у стан Лепе Јанков, када је и избила прва свађа.

— Хтела сам да пристанем на развод, јер више нисам могла да издржим разна мучења

arhiva Borba

Leposave ništa nije mijenjalo. Silvana je danima patila i bila potpuno izbezumljena jer je na svojoj strani imala samo svog svekra Đorđa Armenulića, koji je bio isključiv prema pitanju Radmilove nemoralne veze sa Leposavom: *Leposava može, kao Radmilova žena, da dođe u ovu kuću samo preko mene mrtvog,*[47] govorio je Radmilov otac Đorđe, ali takvo mišljenje nije dijelila i njegova supruga Gordana. Jedina joj je želja i misija bila da Silvanu izbaci iz Radmilovog života.

U jednom trenutku Silvanine nade za rješenje ovog problema su izgledale besmislene i polako je počela da gubi osjećaj za racionalnost. Odlučila je da ode kod Leposave Jankov u stan gdje se u tom trenutku nalazio Radmilo, ali u istom stanu se nalazio i Leposavin muž sa svojom partnerkom. Po dolasku u taj socijalni haos, kakav je vladao u Leposavinom stanu, Silvana je oboje pozvala da sjednu za sto i da razgovaraju. *Rekla sam im da razumem da se istinski vole, da mogu čak i da se uzmu, ali da na svaki način pošteđe moju Gordanu, odnosno da sve to izvedu negde daleko, možda u Nemačkoj, gde Radmilo provodi po šest meseci godišnje,*[48] sjećala se kasnije Silvana tog događaja. Tada je Radmilo rekao da on ne može da živi bez ćerke i bez svoje supruge Silvane, a i Leposava je rekla da je i ona za raskid. Krajnje naivno Silvana im je povjerovala, a to je sve zapravo bio dio Radmilove igre. Ništa se nije promijenilo, sve je ostalo po starom i Silvana se osjećala izigranom. U očajanju je Silvana govorila da će sa ćerkom napustiti kuću, na šta je njen svekar Đorđe rekao da će u tom slučaju i on s njima dvjema izaći iz stana. Leposava Jankov u svom pohodu na uništenje jedne porodice išla je toliko daleko da je čak i svojoj rodbini i prijateljima dijelila Silvanin broj telefona, te su Silvanu uznemiravali i prijetili razni ljudi iz Leposavine familije, a njeni očuh i brat Silvanu su fizički napali i pokušali da je ubiju razbijenom flašom. U toku veze sa Radmilom Leposava Jankov izvršila je nekoliko abortusa, jer nije željela dijete[49] – samo je željela imati Radmila. U svom stanu Leposava je živjela sa svojim bivšim mužem i njegovom partnerkom, što je dovoljan pokazatelj da se tu radilo o složenim porodičnim odnosima, kakvi Silvani niti su bili poznati niti prihvatljivi.

U ranu zoru 1. marta 1971. godine u Ulici Maršala Tolbuhina, nedaleko od restorana „Vltava" u Beogradu, iznenada u Silvanin automobil ford capri udario je automobil marke audi u kojem su se nalazili Radmilo Armenulić i Leposava Jankov. Kada je ugledao Silvanu, Radmilo je stao pred nju pokušavajući joj objasniti situaciju koja nema nikakvo objašnjenje, osim onoga da je on tu noć proveo u stanu svoje ljubavnice. U žestokoj raspravi između Radmila i Silvane, Leposava Jankov je nasrnula na Silvanu. Međutim, kako je Silvana

O složenosti socijalnh prilika i psiholoških struktura ličnosti Leposave Jankov i ljudi iz njenog okruženja govori i podatak da se ona razvela od svog zakonitog supruga, ali je uprkos tome sa njim živjela u istom stanu i tu je dovodila Radmila, a njen bivši muž je takođe dovodio svoje ljubavnice i djevojke, i tako su živjeli u potpuno nemoralnim i društveno neprihvatljivim odnosima, ali je za njih sve to bilo normalno. Te okolnosti je Silvana dobro znala, i samo je molila Radmila da u taj haos i nemoral ne vodi njihovu kćerkicu Gordanu, ali on za Silvanine riječi nije puno mario. Iz neobjašnjivih razloga je po svaku cijeni htio da povrijedi Silvanu i u tome je uspjevao. Ona je bila potpuno shrvana zbog svega toga.

ПЕВАЧИЦА ПОСВАЂАЛА ЛЕКАРЕ

● Два контрадикторна налаза лекара о повредама Лепосаве Јанков повод да њен адвокат Владимир Шешлија за тражи мишљење лекарске комисије из Загреба или Љубљане ● Да ли ће Окружни суд прихватити предлог з допуну истраге против певачице Силване Арменулић

ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ 27 XII. 1971

НЕСКЛАД два лекарска налаза биће, изгледа, повод да се поново расправља о покретању кривичног поступка против интерпретаторке народне музике Силване АРМЕНУЛИЋ.

● Београдски адвокат Владимир ШЕШЛИЈА заступник Лепосаве Јанков, службенице из Београда, поднеће, данас или сутра, предлог Окружном суду за допуну истраге, јер сматра да је његова клијенткиња тешко повређена у физичком сукобу са познатом певачицом.

Пре неколико дана 20. децембра, Жарко Бошњак, истражни судија Окружног суда обавестио је странке да је Јавно тужилаштво одустало од кривичног гоњења Силване Арменулић јер сматра да се не ради ни о какној телесној повреди. Ово одустајање, судија је образложио налазом двојице лекара Медицинског факултета. С друге стране, међутим, адвокат Шешлија поседује документ лекара примаријуса који тврди да су повреде Лепосаве Јанков тешке природе и са доживотним последицама!

● Туча

ПРЕМА кривичној пријави Лепосаве Јанков 1. марта ове

■ Осим овог физичког напада према наводима кривичне пријаве, Силвана је Лепосави често претила телефоном а искористила је и штампу да је оптужи за повреду морала.

— Неки листови објавили су њену изјаву како сам ја прислушкивала њене телефонске разговоре и ове то преносила Радмилу — каже Лепосава Јанков — Тако сам га, наводно, и осујетила. Силвана је, тиме, повредила мој пословни морал и ја тражим њено изњашњење пред суд...

■ Силвана Арменулић, међутим одбацује све оптужбе Лепосаве Јанков.

— Не тврдим да је не бих шамарала на овм, после суђења, могла до ње да дођем.

ОДБАЦУЈЕ ОПТУЖБЕ: Силвана Арменулић

ХОЋУ НА СУД: Лепосава Јанков

"Večernje novosti", 1971. god.

bila jača i okretnija, navodno joj je u samoodbrani nanijela lakše povrede. Kasnije će Radmilo na sudu svjedočiti u Silvaninu korist: *Leposava tvrdi da je Silvana namerno udarila svojim caprijem u moj audi, u kome smo sedeli moj prijatelj Zlatan Ilić, Leposava i ja. A onda je, navodno, Silvana istrčala i Leposavi nanela teške telesne povrede. To je najveća izmišljotina. Njihov položaj bio takav da Silvana nije ni mogla da je dohvati. Možda bi je i istukla da je mogla da dođe do Leposave, ali tvrdim da je tada nije nijednom udarila.*[50] I Silvanina izjava se podudara sa Radmilovom: *Nema šta da krijem. Da sam mogla da je tada dohvatim, išamarala bih je da me pamti za sva vremena. Ali, između nas se isprečio Zlatan, a Radmilo me vukao s leđa. Zar bi prava žena kojoj je stalo do muža postupila drukčije kad ga vidi sa ljubavnicom?*[51]

Pomenuti nemili događaj nije promijenio odnos Radmila i Leposave. Naprotiv, oni su nastavili da se viđaju i nakon manje od mjesec dana poslije incidenta njih dvoje su otišli zajedno u Njemačku, a jedan dio puta Leposava je upravljala automobilom. U Njemačkoj je Leposava stanovala sa Radmilom i često igrala tenis sa jednim njegovim prijateljem. Svako veče su izlazili, plesali i provodili se. Dvostruki život Radmilo je godinama vodio i Leposavi obećavao da će njihova veza potrajati, ali ga je ona počela ucjenjivati da će se, ako ne ostavi Silvanu i ne oženi se njome, ona preseliti kod nekog veoma simpatičnog čovjeka koga je upoznala u avionu i sa kim je razmijenila kontakt jer joj se dopao. Na to joj je Radmilo odgovorio da je gleda samo kao ljubavnicu i avanturu i da svoju ženu neće nikada ostaviti, a Leposava mu je odgovorila:

Zapamtićeš me! Po povratku u Jugoslaviju, a prošla su već više od tri mjeseca od incidenta u Beogradu, Leposava je odlučila da podnese krivičnu prijavu protiv Silvane Armenulić zbog nanošenja teških tjelesnih povreda. Posredstvom ličnih veza i kontakata, a nije isključeno ni podmićivanje ljekara, izdejstvovala je da dobije oko vrata „štancl kragnu", koju je nosila samo fiktivno, te „stručno mišljenje", koje je dao dr **Dimče Kapeski**, gdje je naveo da su to teške tjelesne povrede, što će biti povod za krivičnu istragu, koju je vodio istražni sudija Žarko Bošnjak. Međutim, pomenuto „stručno mišljenje i nalaz" dr Kepeskog će istaknuti ljekari dr **Branko Radulović** i prof. dr **Rusomir Đorđević** pobiti i utvrditi suprotno. Obustavljena je istrage protiv Silvane, jer ona u cijelom događaju nije imala nikakvu krivicu, a u njenu odbranu je stao i muž Radmilo, svjestan da je jedan od glavnih krivaca za sve. Istražni sudija je odmah posumnjao u taj predmet i nije mu bilo jasno kako Leposava slučaj prijavljuje tek poslije tri mjeseca, te sumnja u nalaz dr Kapeskog. Kada je utvrđeno da je dr Dimče Kapeski lažirao nalaz, a Leposava neosnovano prijavila Silvanu, istražni sudija je odmah obustavio postupak. Advokat **Branko Popović**, koji je bio Silvanin zastupnik, upoznao je Silvanu sa zakonskom mogućnošću da ona može podnijeti krivičnu prijavu protiv Leposave Jankov za lažno prijavljivanje i dr Dimčeta Kapeskog, kao saučesnika u pomenutom krivičnom djelu, ali Silvana to nije željela. Njen cilj je bio da udalji Leposavu od Radmila i da se on vrati svojoj porodici, utoliko prije što Silvana nije bila vođena nikakvim materijalnim razlozima, već sasvim ljudskim: *Ja bih mogla da nađem drugog muža, ali nikad drugog oca svojoj ćerki.* Iz ovih Silvaninih riječi se vidi koliko joj je stalo do porodice i koliku količinu poniženja je bila spremna da podnese samo da sačuva brak i porodicu.

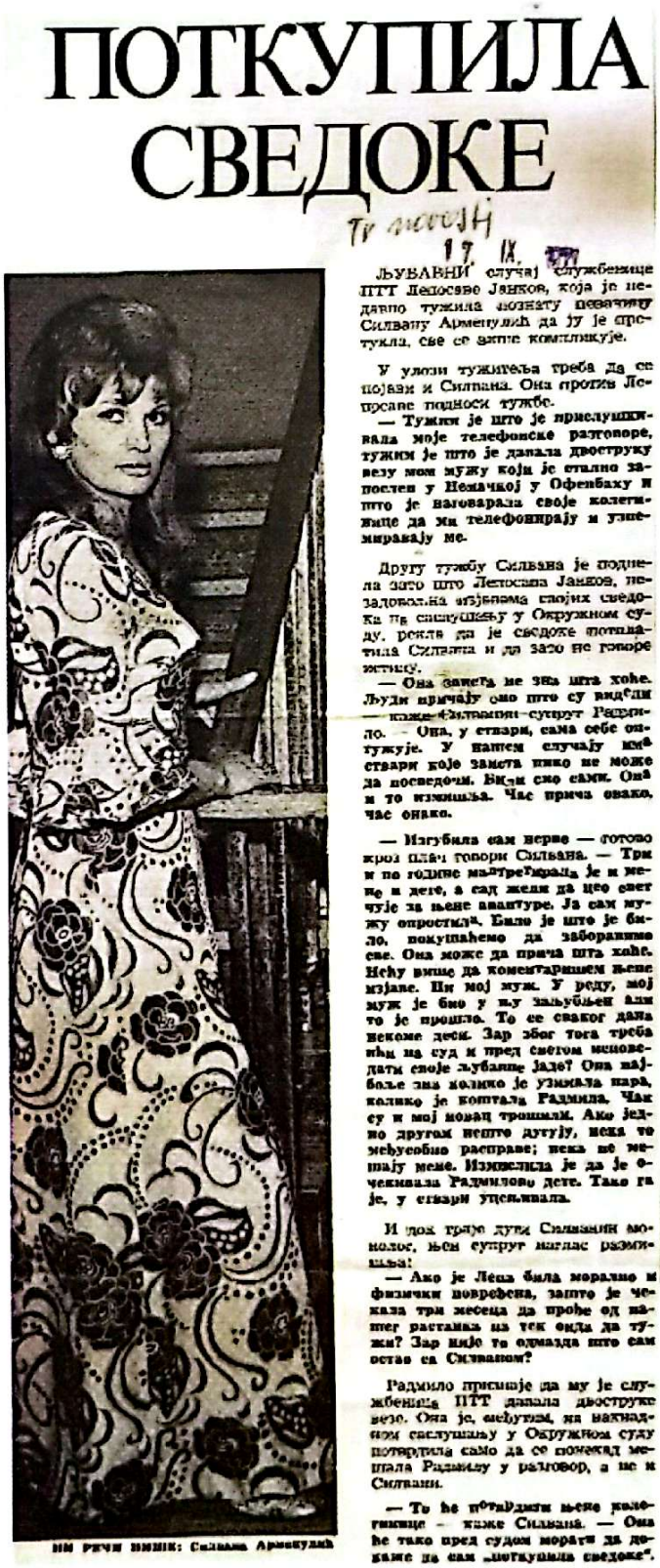

ПОТКУПИЛА СВЕДОКЕ

Tr. novosti 17. IX.

ЉУБАВНИ случај службенице ПТТ Леповаве Јанков, која је недавно тужила познату певачицу Силвану Арменулић да ју је претукла, све се даље компликује.

У улози тужитеља треба да се појави и Силвана. Она против Леповаве подноси тужбе.

— Тужим је што је прислушкивала моје телефонске разговоре, тужим је што је давала двоструку везу мом мужу који је стално запослен у Немачкој у Офенбаху и што је наговарала своје колегинице да ми телефонирају и узнемиравају ме.

Другу тужбу Силвана је поднела зато што Леповава Јанков, незадовољна изјавама својих сведока на саслушању у Окружном суду, рекла да је сведоке потплатила Силвана и да зато не говоре истину.

— Она заиста не зна шта хоће. Људи причају оно што су видели — каже Силванин супруг Радмило. — Она, у ствари, сама себе оптужује. У нашем случају има ствари које заиста нико не може да посведочи. Били смо сами. Она и то измишља. Час прича овако, час онако.

— Изгубила сам нерве — готово кроз плач говори Силвана. — Три и по године малтретирала је и мене и дете, а сад жели да цео свет чује за њене авантуре. Ја сам мужу опростила. Било је што је било, покушаћемо да заборавимо све. Она може да прича шта хоће. Нећу више да коментаришем њене изјаве. Ја мој муж. У реду, мој муж је био у њу заљубљен али то је прошло. То се сваког дана некоме деси. Зар због тога треба ићи на суд и пред светом износити своје љубавне јаде? Она најбоље зна колико је узимала пара, колико је коштала Радмила. Чак су и мој новац трошили. Ако једно другом нешто дугују, нека то међусобно расправе; нека не мешају мене. Измислила је да је очекивала Радмилово дете. Тако га је, у ствари упућивала.

И док траје дуги Силванин монолог, њен супруг наглас размишља:

— Ако је Леса била морално и физички повређена, зашто је чекала три месеца да прође од наших растанака па тек онда да тужи? Зар није то одмазда што сам остао са Силваном?

Радмило присиђе да му је службеница ПТТ давала двоструке везе. Она је, међутим, на данашњем саслушању у Окружном суду потврдила само да се понекад мешала Радмилу у разговор, а не и Силвани.

— Ту ће потврдити њене колегинице — каже Силвана. — Она ће тако пред судом морати да докаже да сам „поткупила сведоке".

НИ РЕЧИ ВИШЕ: Силвана Арменулић

Članak iz dnevnih novina (arhiv Borba)

Prva bračna kriza u slučaju Silvane i Radmila došla je iz više razloga, a da bi se razumjela kompleksnost stanja u kome se njihov brak u tom momentu našao, objasnićemo to teorijom socijalne razmjene, odnosno stanovištem da se socijalni odnosi u bračnoj zajednici mijenjaju u različitim razvojnim razdobljima. U početku se odnosi razvijaju i bračni kvalitet je relativno visok, zatim dolazi do platoa ili stagnacije bračnog kvaliteta, te nakon određenog vremena, ako nije nastala neka drastična promjena ili intervencija, dolazi do postupne deterioracije partnerskih odnosa i pada bračnog kvaliteta.[52] Postoji više elemenata koji taj put određuju, a to su: privlačnost među partnerima, barijere prema raskidu partnerskih odnosa, izvanpartnerska alternativna privlačenja, vanjski uticaji na brak od strane bliskih srodnika sa srednjim ili jakim uticajem na pojedince u bračnoj zajednici i teret, odnosno opterećenost jednog supružnika poslovnim uspjehom drugog. Na kraju, bračni kvalitet i bračni odnosi predstavljaju rezultantu svih navedenih snaga u partnerskim odnosima. Ovo je po meni višak. Upravo se to dogodilo u Silvaninom i Radmilovom braku, koji je sticajem svih navedenih okolnosti zapao u ozbiljnu krizu, prevaziđenu isključivo Silvaninim nastojanjem da spasi tu socijalnu ruševinu u koju se njihov brak s vremenom pretvorio. Kraj ljubavne afere između Radmila Armenulića i Leposave Jankov će se podudariti sa iznenadnom smrću Radmilovog oca Đorđa, koji je svoje posljednje dane provodio duboko potresen ovim skandalom. Razlog za njihov raskid je taj što ju je on u Ofenbahu zatekao u intimnoj situaciji sa nepoznatim čovjekom.[53] Iako je Radmilo na Leposavu trošio sav svoj zarađeni novac, čak je uzimao i Silvaninu ušteđevinu, ipak mu je Silvana na kraju sve oprostila u prevelikoj želji da sačuva brak jer je govorila da očuvanje braka nema cijenu. Brak je za Silvanu bila velika svetinja koja se ne dovodi u pitanje. Radmilova ljubavnica Leposava Jankov je na kraju najlošije prošla, ostala je i bez muža i bez posla, osramoćena i odbačena, govorila je da je prevarena. Silvana je na sve to smogla snage da se izdigne i da krene dalje. Ipak su joj brak i porodica bili iznad svega, sve je pretrpjela, oprostila i krenula dalje, a to je samo Silvana mogla. Svaka druga bi stavila tačku na takav brak. Međutim, Silvana nikada nije bila svako, nego jedinstvena po mnogo čemu.

Nakon Radmilove afere sa PTT službenicom, Silvana je odlučila da mu oprosti i da njihovoj ljubavi pruži još jednu šansu, najvećim dijelom zbog kćerke Gordane, da ne bi patila zbog njihovog razvoda. Mnogo pokajnih riječi, suza i obećanja Radmilo je dao. Obećavao da će da se promijeni, mnogo toga rekao, a gotovo ništa nije ispunio. Samo mu je bilo važno da se Silvana smiri

Cijelu ljubavnu aferu Radmila i Leposave Jankovu pomno su pratili mediji i redovno izvještavali o tome, naslađujući se Silvaninim mukama. Novinski stupci su bili ispunjeni tekstovima o aferi, nerijetko sa intervjuima samih aktera koji su govorili o svemu tome. To je dodatno u Silvaninom životu i emotivnom stanju izazvalo probleme, gdje se ona sve više povlačila u sebe duboko razmišljajući gdje je to pogriješila i zašto se baš njoj privatni i bračni život na tako ružan način raspada. Odgovor nije nalazila u sebi, jer zapravo se u njoj nije ni nalazio, sve više su joj se oči otvarale i bila je svjesna da je svekrva nikada nije prihvatila, ali nije imala ni snage da joj se suprotstavi niti joj je to kućno vaspitanje dozvoljavalo.

Силвана - супарница пребијена

VEČERNJE NOVOSTI

Певачица Силвана Арменулић п да је претукла своју супарницу Јанков ● Главни сведок Пер ленковић, бивши вереник Лепо

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ, позната народних песама, већ два преподнева пр у канцеларији истражног су Жарка Бош

Жарко Бош ја Окружног нео је јуче ре тив Силване ношења теш Силвана А чења да је п ков, пријате јим аутомо на аутомоб њен муж с тим ју је п ском увер повреде.

Силване Арменулић

POLITIKA

После одлуке „судског тужилаштва о обустављању истраге против Силване Арменулић

Организатори „Скадарлијских предузећа

Туристички савез Београда друштво Дуб

ПЕВАЧИЦА ПОСВАЂАЛА ЛЕКА

● Два контрадикторна налаза лекара о повредама Лепосаве Јанков повод да њен адвокат Владимир Шешл тражи мишљење лекарске комисије из Загреба или Љубљане ● Да ли ће Окружни суд прихватити пред допуну истраге против певачице Силване Арменулић

ПЕСКЛАЛ два лекарска налаза биће, изгледа, да се поново расправља о покретању против интерпретаторке ПУЛИЋ.

VEČERNJE NOVOSTI 27 XII. 1971

провале певачиц — Поред прстења, ната и брилија

ости од око

УСКОРО КРАЈ ИСТРАГЕ ПРОТИВ ПЕВАЧИЦЕ СИЛВАНЕ АРМЕНУЛИЋ

Силвана нежног грла - тешке руке

POLITIKA

Оштећена Лепосава Јанков иде на преглед у Институт за судску медицину

Певачица **Силвана Арменулић**, изгледа, нема тако лаке и нежне руке, као што су песме које пева. То је јуче истражном судији београдског Окружног суда **Жарку Бошњаку** потврдио при по **Димче Кепески.**

Сведочећи да су због којих му се о помоћ Лепосава Ја тешке — тврдећи да батине од позн це — др Кепски тужујуће чињени

Ипак, судија ј ћену Лепосаву Институт за судск да би се разјанило да ли пање за косу може да буде толико снажно да се повреде врати пршљанови. Јер, Силвана управо изјављује да није ни прстом такла Јанкову. И а-

НОВА ТУЖБА ПРОТИВ СИЛВАНЕ

„Тужићу Силвану и Радмила што ме разним изјавама у новинама омаловажавају и вређају. Радмило тврди да му ја дугујем новац, као и то да ме је са неким младићем затекао. То ме је револтирало, па ћу сатисфакцију тражити на суду", — рекла нам је Лепосава Јанков, поштанска служ беница Телефонске централе у Београду.

ко Пера Миленковић, заједнички познаник Јанкове и Арменулића, тврди супротно.

Миленковић доиста не каже

бил у коме су се на- Радмило, пала

НА СУОЧЕЊУ У ОКРУЖНОМ СУДУ

VEČERNJE NOVOSTI

Силвана не признаје!

дент, иако је после Силванин ног „сусрета" са Лепосавом свакодневно посећивао повређену поштанску службеницу какво је то она и изјавила на суду.

Како се очекује, судија Жар Бошњак комплетираће, то- ћих так дана, дмет авити га оца Ос- ић

није ва је у судско Радмило Арменул кола, али није мо у аутомобилу ко 50 метара дија Ж још

Испред Окружног суда у Београду

За песму Силвана је добијала увеће, шта је очекује з што је претукла Лепосаву?

ПОПУЛАРНА ПЕВАЧИЦА НАРОДНИ ПЕСАМА УСКОРО ПРЕД СУДОМ

СИЛВАНА АРМЕНУЛИ ИСТУКЛА СУПАРНИ

POL

Кад је у аутомобилу свог супруга ву пријатељицу Лепосаву Јан Силвана налетела на њих својим физички насрнула на Лепосав вже повређена

По свему судећи, популарна пева ро се сести на оптуженичку клу ја нанела тешке телесне повреде свог супруга Радмила.

ајме, Силвана је пресрела с ток су били у његовом колим а је налетела својим аутом у се аутомобили после суда из свог аутомобила, ушла еву пријатељицу Лепосав је пребачена у болни ј је теже п лакших озледа

о догодило 1. марта егде око два часа у стана повређе ков у улици Ма на број 88 у Б е је тек сада ј да, када је под

чекале

ЗБОГ ТОГА ШТО ЈЕ ПРЕТУКЛА СУПАРНИЦУ

POLITIKA

КРИВИЧНИ ПОСТУПАК ПРОТИВ СИЛВАНЕ АРМЕНУЛИЋ

СИЛВАНА ПОТУЖБЕ

Испред адвоката Бранка Поповића, Силвана Арменулић и Синиша Б. Белић

Јанкова • Данас

i pristane na pomirenje, a on će uskoro nastaviti život po starom. Bračna kriza, koja je sa Radmilom bila sve dublja i teža, rezultiraće razlazom bračnog para Armenulić početkom 1973. godine, kada je Silvana shvatila da više nema nikakvog smisla ulagati napore u to, jer Radmilovo ponašanje jasno govori da on ne želi više biti sa njom u braku i da mu je teret slavne supruge postao pretežak. Razišli su se. Silvana je otišla u svoj novi stan od 105 kvadrata na Novom Beogradu u Bloku 45, ali su se sporazumno dogovorili da njihova kćerka Gordana ostane sa Radmilovom majkom, jer je Silvana iz dana u dan bila sve više angažovana. Znalo se desiti da u jednom danu ima po tri nastupa i o maloj Gordani ne bi imao ko da brine, a angažman dadilje Silvani se nije činio kao srećno rješenje. S druge strane, zbog dubokog patrijarhalnog odgoja i načina na koji je posmatrala stvari, Silvana je prema Radmilovoj majci, uprkos svemu što je ona činila i radila protiv nje i njihovog braka, osjećala veliko poštovanje i obraćala joj se sa velikim uvažavanjem. Razlog zašto se složila sa tim da mala Gordana ostane uz babu je taj, a nikako onaj koji su neki zlobni ljudi izmislili, a to je da Silvana ostavlja svoju kćerku u domu Armenulićevih kako bi se na taj način mogla vratiti i ponovo živjeti sa Radmilom. To je prosto nije tačno, iako ga je voljela više i od sebe, tim medotama Silvana se nije služila. Nije mogla preći preko nekih stvari, i jednostavno je sama uvidjela da je očigledno došao kraj. Kada su je u medijima počeli povezivati sa raznim muškarcima i o njoj pisati kao nemoralnoj osobi, Silvana je izjavila: *Nije istina da sam avanturist. Da menjam muškarce kao što menjam svoje haljine. To su izmišljotine, gluposti. Ja sam oduvek bila odana samo jednom čoveku, samo onome prema kojem sam gajila ljubav.*[54] U toku 1973. godine Silvana je imala mnogobrojne nastupe, bila je angažovana i mnogo je putovala, a kontakti sa Radmilom su bili samo formalnog karaktera. Odlučila je podnijeti tužbu za razvod braka. Mnogi su je odgovarali od toga, sestra Mirjana je čak jednom prilikom sve dokumente u vezi s razvodom koje je zatekla kod Silvane pocijepala i bacila rekavši: *Sestro draga, brak je svetinja. Znaš kako su nas roditelji učili. Malo se pritrpi, malo zatvori oči, proći će*[55]. Međutim, Silvana je znala da se touprkos svemu ipak neće desiti. Sud je već pokrenuo brakorazvodnu parnicu između supružnika Armenulić i održano je nekoliko ročišta. Bez obzira na sve, Silvana je na nagovor svojih sestara i bliskih prijatelja počela da razmišlja o obustavi parnice i povlačenju tužbe, da bi braku, koji je uveliko bio na samrtnoj postelji, ipak podarila neku nadu za mogući oporavak, pa je nekoliko ročišta propustila i odugovlačila. Međutim, ipak se sudski proces morao okončati i na kraju je bilo zakazano posljednje ročište za drugu polovinu oktobra 1976. godine, samo nekoliko dana nakon tragedije u kojoj će Silvana izgubiti život. Tako će Silvana i Radmilo ostati u braku sve do njene smrti. Jednostavno, neke okolnosti nisu dozvolile da se Silvana razvede od svoje vječne ljubavi i katastrofalnog razočaranja Radmila Armenulića, zbog koga je mnogo propatila i preživjela stotine neprospavanih noći tugujući što joj ljubav nije uzvraćena i što je doživjela izdaju od čovjeka za koga je bila spremna učiniti sve.

Kako je pjesma bila njen život, svoje emocije i svoje stanje Silvana je uvijek kazivala upravo kroz njih. Od svog voljenog muža se definitivno oprostila pjesmom *Pamtiću uvek tebe* (1974. godine) i tada se definitivno razilazi sa Radmilom, te započinje romansu sa Markom Markovićem, koja nažalost nije imala srećan epilog. Marko Marković je bio u to vrijeme mladi i popularni sportski novinar sa kojim je planirala budućnost, vjerovala je u tu vezu, ali u toj vezi nije bila srećna. Veza sa njim je bila izprepletena raznim trzavicama, ona je željela patrijahalnog i stabilnog muškarca, a on to nije bio. Ni ovaj puta Silvani ljubav nije bila uzvraćena.

KĆERKA GORDANA

Bračni par Silvana i Radmilo Armenulić imali su samo jedno dijete, djevojčicu koja je na svijet došla tri godine nakon njihovog vjenčanja. Ona se rodila 13. januara 1964. godine u Beogradu i dobila je ime Gordana, po Radmilovoj majci, a Silvaninoj svekrvi Gordani. Malena Gordana je rođena kao plod velike i neizmjerne ljubavi nesrećnog, a zaljubljenog para, kojem mnoge okolnosti nisu išle naruku. To što su Silvana i Radmilo rođenje prvog i jedinog djeteta čekali tri godine, govori o tome da je početak njihovog braka bio skladan i harmoničan i uprkos njegovom latentnom i konstantnom podrivanju, koje je činila Radmilova majka Gordana (koja se nikada nije pomirila sa činjenicom da su njih dvoje stupili u bračnu zajednicu), par je bio srećno zaljubljen i živjeli su dosta idilično, mladalački. Razlog zbog kog nisu odmah dobili dijete nije poznat. Rođenje kćerke par je dočekao sa neizmjernom srećom, a ime Gordana su djetetu dali iz dva razloga: prvi je prevelika ljubav Radmila prema svojoj majci, za koju je bio izuzetno vezan, a drugi je Silvanino uvjerenje da će na taj način uspjeti pridobiti naklonost svekrve i popraviti odnose, ali to se, na Silvaninu nesreću, nikada nije dogodilo i ovo „solomonsko rješenje" je od samog početka bilo osuđeno na neuspjeh. Radmilova majka Gordana je imala suviše tvrdo srce prema svojoj snaji Sil-

Silvana sa kćerkom Gordanom, 1967. god.
(arhiva "Radio TV Revija")

Silvana sa kćerkom Gordanom, krajem 1970. godine. (arhiva "Radio TV Revija")

vani i mržnja je nikako nije popuštala. Djetinjstvo je mala Gordana provodila u lijepom i prijatnom okruženju, ali nažalost ne tako blizu svoje majke, koja je mnogo putovala i nastupala, pa je brigu o Gordani uglavnom vodila njena baba. Svaki slobodan trenutak i Silvana i Radmilo provodili su sa svojom kćerkom, pokušavajući joj nadomjestiti vrijeme koje nisu sa njom proveli. Odmalena se Gordana isticala svojim sluhom, imala je talenat za muziku. Ljupka, umiljata i dražesna djevojčica Gordana bila je izuzetno pristojno dijete i vaspitavana je u duhu građanske kulture. Djed Đorđe i baba Gordana svojski su se trudili da je vaspitavaju na nivou. Međutim, situacija prema drugom dijelu porodice nije bila tako idilična. Naime, ostalo je zabilježeno da Gordana nije često dolazila kod svoje druge babe, Silvanine majke Hajrije u Doboj. Svega nekoliko puta je boravila u Doboju zajedno sa Silvanom, ali je jednom prilikom rekla svojoj majci da joj je dosadno i da ne bi više da dolazi. Nije poznato da li je na ovo Gordana nagovorena, ali uglavnom Silvana više nije insistirala da Gordana dolazi sa njom u Doboj[56]. Veza između Silvane i kćerke Gordane je bila jaka. Malena Gordana je mnogo voljela svoju majku i uživala je u svakom trenutku koji je provodila sa njom. O ljubavi prema svojoj kćerki Silvana je javno govorila u medijima: *Ja imam kćerkicu Gordanu staru sedam godina, pa prema tome ja nisam samo pevačica, nego sam prevashodno majka. To materinsko osećanje kod mene je veoma izraženo, možda u mojim emocijama čak prenaglašeno. Ali, šta se tu može, ja sam vrlo emotivna osoba. Iznad svega volim svoju Gordanu. Ona mi je sve što imam. Za nju živim. Za nju bih umrla*[57]. Iz ovih riječi jasno se vidi koliku je ljubav Silvana osjećala prema Gordani. Svaki koncert i turneja za Silvanu je značio odvajanje od djeteta i to joj je najteže padalo. O tome je, takođe, govorila: *Najteže mi je kad moram da putujem, jer se tada rastajem od nje. Tugujem za njom sve dok se ne vratim kući, a onda našoj radosti nema kraja. Uvek joj donesem poneki poklon.*

Posebno je Silvani teško padalo što su salve loših, neistinitih i neprimjerenih tekstova pisani o njoj. Uvijek je brinula kako će to Gordana shvatiti, da li je dovoljno odrasla i zrela da shvati kako joj je majka velika zvijezda u svijetu estrade, gdje vladaju nemilosrdni zakoni i da se o njoj često pišu neistine. *A mogu vam reći još nešto, da je zbog tih neverovatnih priča o meni često tužno čak i moje dete. Čak me i Gordana ponekad pita: „Mama, da li je to i to istina?“*[58] Ni godine koje su došle poslije Silvanine tragične smrti nisu umanjile tu bol koju je Gordana osjećala svaki put kada bi u

Krajem 60-ih a posebno početkom 70-ih Silvana je već bila afirmisan i tražen pjevač čija je popularnost rasla iz dana u dan. Samim tim cijena njenih nastupa je rasla i ona je počela da zarađuje ozbiljan novac. Ta činjenica se njenoj svekrvi nije ni malo dopadala, jer se pribojavala da će finansijska snaga Silvane bitno uticati na njenu dominantnost jer je u odnosu na Radmila zarađivala čak i do 5 puta više. Međutim, Silvanina svekrva nije bila u pravu, jer Silvana nije na taj način posmatrala stvari, jedino joj je problem predstavljao česta putovanja i odsustvo od kuće, razdvojenost sa Radmilom. Sve to je Silvanu mnogo zabrinjavalo, jer je osjećala da će se takva situacija negativno reflektovati na njen brak koji je toliko čuvala i brinula se o njemu.

Silvana sa kćerkom Gordanom, krajem 1970. godine. (arhiva "Radio TV Revija")

Svaki slobodni trenutak Silvana je provodila sa kćerkom Gordanom (arhiva Borba)

novinama pročitala neku neistinu ili bilo šta loše na račun svoje majke, što je potpuno logična reakcija jednog djeteta koje je u najosjetljivijim godinama svog života ostalo bez najvećeg životnog oslonca. Mnogi autori su Silvani nudili tekstove u kojima se pominje njena kćerka Gordana, a to je zapravo bilo i popularno kada se u tekstovima koketira sa porodičnim tematikama. Takva ideja Silvani ne da se nije dopadala, nego je sa velikim prezirom doživljavala bilo kakvu mogućnost da se u određenoj pjesmi pominje njeno dijete. *Odbila sam nekoliko desetina kompozicija u kojima se pominje moje dete, kćer Gordana. Kompozitori misle: voli svoju kćer, prihvatiće pesmu. A upravo je obratno. Neću da trgujem roditeljskim osećanjima. Neću da opterećujem svoje dete. Ne prodajem kćerku.*[59] Nikada Silvani nije bilo jasno kako neko uopšte može da koristi u komercijalne svrhe najveće svetinje, a po njenom mišljenju to su: brak, porodica i potomstvo.

U školi je Gordana bila odličan đak i pokazivala je sklonost prema prirodnim naukama. Od malih nogu pokazivala je i različite talente, ali više za muziku i umjetnost nego za sport. O tome je Silvana govorila: *Ona voli balet. Peva, ali muž se ljuti kad je čuje, a pogotovo Safetovu pesmu: „Ako hoće, hoće, ako neće, ne mora." Ali, ne želim da me nasledi jer pevanje je najgora profesija na svetu.*[60] Iz ove izjave se jasno nazire Radmilovo negodovanje što mu kćerka nije krenula njegovim stopama, nego ima afinitet za majčin poziv i nastojao je da to promijeni. Već tih godina Radmilo je počeo uveliko da se udaljava od Silvane i njena popularnost mu je sve više predstavljala problem. On čak nije ni krio prezir prema supruginom pozivu, iako je i sam bio strastveni posjetilac kafane, muzike i noćnog života, ali je u javnosti glumio da je nešto drugo. On je inače imao malo talenta za muziku i amaterski je svirao na klaviru. Jednom prilikom je Silvana izjavila da je njenoj kćerki Gordani omiljena pjesma: *U šumici sedi zeka, spi...* i da upravo nju najčešće pjeva dok je tata prati na klaviru.[61]

Porodica Armenulić je nesporno imala socijalni pedigre koji nije bio impresivan, ali nije bio ni zanemariv. Otac Đorđe Armenulić je bio školovani inženjer i profesor, veoma ugledan, iako poslije Drugog svjetskog rata nije zauzeo posebno mjesto u društvu, a razlozi za to nisu poznati. Međutim, njihov stan u strogom centru Beograda, kao i njegova površina, dovoljno govori da su Armenulići prilično odskakali od šarma srednje klase socijalističkog jugoslovenskog društva. Tim je Đorđe uglavnom bio zadovoljan, ali ne i njegova supruga, koja je smatrala da oni mogu bolje i više i velike nade je polagala u sina Radmila, perspektivnog sportistu i studenta prava, koji je njene snove i planove srušio stupajući u brak sa kafanskom pjevačicom, koja po njenom mišljenju nikako nije dorasla njihovoj porodici, a uzgred je bila muslimanka i to je bio dodatno otežavajući momenat koji je sam po sebi imao posebno problematičan karakter. Društveni elitizam, za kojim su Armenulići čeznuli, sa dolaskom Silvane u njihovu kuću činio se sve više nedostižnim, jer kako sa kafanskom pjevačicom u porodici postići društvenu superiornost? U to vrijeme su mnoge beogradske porodice bile opterećene pripadnošću elitnim društvenim slojevima i inkorporiranje u njih je bilo stvar prestiža, ali i nadmoći.

Silvana i Gordana u zajedničkim trenucima (arhiva Borba)

Jedna od mogućih nedoumica koja se pojavljuje jeste činjenica da je posljednjih godina svog života Silvana živjela odvojena i od supruga i od kćerke, a razlog su poznati duboko i teško narušeni bračni i porodični odnosi. Praktično od 1972. godine Silvana i Radmilo su bili razdvojeni, kada se ona odselila u svoj stan na Novom Beogradu. U tom periodu Silvana se svojski trudila da maloj Gordani ništa ne nedostaje, ali joj je objasnila da je nemoguće da je odvede sa sobom, jer Silvana je mjesečno imala više od 20 radnih dana, a često i po dva i više koncerata i nastupa dnevno, te se o maloj Gordani nije imao ko adekvatno brinuti. Opciju kućne pomoćnice i dadilje Silvana je oštro odbacila, jer nije imala povjerenja ni u koga. Odnos između Silvane i Radmila vre-

menom je postajao sve lošiji, ali su se trudili da to Gordana ne primijeti. Odsutnost Radmila i njegova trenerska karijera u Zapadnoj Njemačkoj bila je sve duža, a paralelne ljubavne veze pored zakonitog braka sa Silvanom bile su njegov način života, a Silvana je to dobro znala. Međutim, važno je naglasiti da je Silvana do posljednjeg dana svog života gajila nade i imala vjeru da će se sve na kraju dobro završiti, da će se ona i Radmilo pomiriti i da će ipak postati skladna i normalna porodica, a ispostaviće se da je to bila još jedna velika iluzija u koju je Silvana vjerovala srcem, a ne razumom. S tim u vezi Silvana je odlučila da vaspitanje i podizanje njihove kćerke povjere Radmilovim roditeljima, a jedan od razloga je i taj što je Silvana pomišljala da bi i na taj način mogla steći naklonost svoje svekrve i da ih ona napokon pusti da srećno žive. Ali uzalud, ni to se nije pokazalo kao dobar potez. Baba Gordana je malenu unuku vaspitavala u duhu da svoju majku i ne doživi baš kao dobru majku. Iako to nije bilo grubo izraženo, pozadina je bila drugačija.

Kada je poginula Silvana, Radmilo je imao veliki problem kako to saopštiti njihovoj kćerki Gordani. Te noći, 10. oktobra 1976. godine, Gordana je spavala u svojoj sobi u stanu djeda i bake kada je oko ponoći čula uzbuđene glasove, što ju je probudilo. Pitala je: Šta se desilo? *Dogodila se nesreća, majka je povređena* – odgovorio je Radmilo. Šta je sa mamom, kako je, je li dobro? – pitala je Gordana, na šta joj je odgovorio da je majka u bolnici i da će biti dobro, ali na njegovom licu se vidjelo da se dogodilo nešto tragično, što je u Gordani budilo veliki nemir. Ukočila se i sumnjičavo gledala unezvijereno izraz svog oca i suze na licu svoje bake, za koju se pretpostavlja da je ovog puta bila iskrena. Radmilo je Gordani ispričao da je njena majka Silvana imala tešku saobraćajnu nesreću i da se nalazi u bolnici na intenzivnoj njezi, na šta je mala Gordana predložila da se njenoj majci organizuje davanje krvi i na taj način da joj se spasi život. Tek sutradan došao je trenutak kada Radmilo više nije mogao da krije od Gordane strašnu istinu i saopštio joj je tužnu istinu: *Gordana, tvoje majke više nema, ona je umrla i otišla je na nebo.* Teško je opisati te trenutke u kojima je Gordana osjećala da joj se srušio cijeli svijet. Tuga ogromna svila se u srcu malene djevojčice i tmurno ubijala svaki tračak nade da će se Silvana odnekud pojaviti. Ipak, nije se pojavila. Silvana više nije bila među živima. *Gordana je hrabro sve izdržala. Imala je sreću da je naišla na veliku pomoć i podršku svojih školskih drugova i drugarica, a takođe i nastavnika. Svi su joj pomogli da lakše preboli tragediju* – kasnije će izjaviti Radmilo u jednom od intervjua.

Gordana Armenulić je završila Osnovnu školu „Braća Ribar" u Beogradu, a paralelno i Muzičku školu „Stevan Stojanović Mokranjac", nakon čega završava gimnaziju. Diplomirala je na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu i danas je nastavnik matematike u osnovnoj školi koju je pohađala. Udata je i majka je dva sina. Muzikom se nikada nije bavila, ali priznaje da joj je ples i danas velika ljubav i njime se aktivno bavi.

Kada su jednom prilikom Silvanu pitali da nabroji tri stvari koje najviše voli, ona je odgovorila: ***Svoju kćerku, zelenu travu i utorkom „Ilustrovanu politiku".***[62]

Silvana i Gordana
(arhiva "Praktična žena")

Silvana, Radmilo i Gordana na naslovnici časopisa "Praktična žena", 1972. godine.

VIII poglavlje

Prva ploča

Popularnost je vrletna stijena
na čiji vrh ne uzdižu čovjeka
da bi gore u visinama vladao,
već da ga strovale: narodu treba zabava!

Šandor Petefi

Silvana, 1965. god. (arhiva "Diskos")

Postoje razne verzije oko nastanka prve Silvanine ploče, a većina njih nije tačna. Koplja se lome između dvije godine, a to su 1964. i 1965. Sasvim sigurno bi prva Silvanina ploča ugledala svjetlost dana i ranije da se na tom putu nije ispriječila bolest njenog oca Mehmeda, kojem je već 1960. godine dijagnostifikovan kancer grla, a u godinama koje su uslijedile Silvana je bila dosta posvećena liječenju oca i brizi za njegovo zdravlje nauštrb karijere. Kako je vrijeme odmicalo, jasno je bilo da se Mehmed ne nalazi u najboljem stanju i da su sve prognoze za njegovo izlječenje bile neizvjesne. Tada je i Silvana shvatila da svoju karijeru treba da nastavi, a uporedo da se brine i za očevo zdravlje, što je uspjela.

Silvana Armenulić 1968. god. (arhiva Tanjug)

ZBOGOM, KAFANO – Silvana je kazala 1964. godine, kada je već postala prilično poznata i za nju se uveliko znalo. Bila je dovoljno hrabra da siguran hljeb kafanske pjevačice zamijeni neizvjesnim prihodima od koncerata, ali kao što smo već ranije rekli, Silvanin cilj i životna želja svakako nije bila kafana. Ona je bila prelazno rješenje i znala je da je u kafani privremeno, te da će doći trenutak kada će je napustiti. *Nekako baš u to vreme, Ilija Spasojević mi je ponudio da snimim prvu ploču sa kompozicijom „Da li čuješ, dragi". Prihvatila sam oberučke i pokazalo se da nisam pogrešila. Ploča je sasvim solidno „išla", za mene su čuli ljudi koji do tada nisu znali ni da postojim. Bio je to jedan od mojih prvih uspeha* – rekla je Silvana u intervju za *TV Novosti.*[63] Prvu ploču Silvana je snimila 1964. godine, iste godine kada je postala majka, pa je često govorila da joj je ova godina bila posebno srećna u životu. Na prijedlog **Ilije Spasojevića** odlučila se na ovaj korak koji je bio riskantan. Međutim, Ilija Spasojević je bio uticajna ličnost u svijetu muzike i u prestonici je važio za jednog od najboljih kafanskih svirača. Nakon oslobođenja Beograda u Drugom svjetskom ratu u tom gradu polako oživljavaju omiljena sastajališta, a to je na Balkanu uvijek bila kafana. U poslijeratnim godinama Ilija Spasojević je

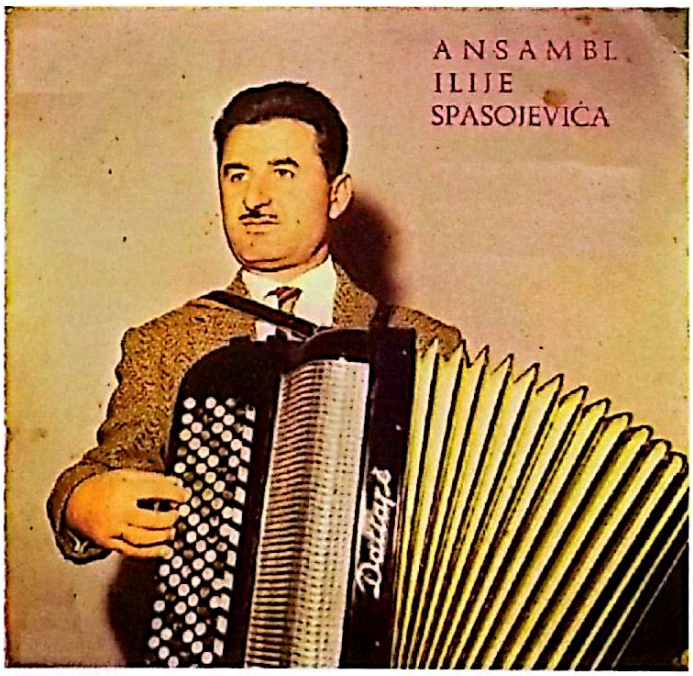

Ilija Spasojević

gradio iznova beogradski duh, zajedno sa drugim vrsnim muzičarima, a i svojim bratom, **Milijom Spasojevićem**. U kafani „Novi Beograd", iznad Slavije, obnavlja nekadašnji predratni program organizujući *Reviju pevača i svirača-solista Radio Beograda*. Neki od učesnika su: Radmila Dimić, Anđelija Milić, Vuka Šeherović, Nikola Kolaković, Pavle Stefanović, Predrag Gojković Cune, harmonikaši Aca Stepić i Budimir Buca Jovanović, te mnogi drugi poznati muzičari toga doba. Ostala je anegdota da su muzičari iz drugih kafana dolazili u „Novi Beograd" poslije posla, da bi slušali Ilijino „čisto" muziciranje. U to doba postaju popularni dueti, pa Ilija često svira sa bratom Milijom. Nakon Milijinog odlaska u Ameriku, Ilija je svirao sa Bucom Jovanovićem po kafanama. Koliko je Ilija volio kafanu i kontakt sa publikom ostalo je zabilježeno u još jednoj anegdoti. Čuveni Vlastimir Pavlović Carevac jednom je došao da ga sluša u kafani „Domovina" na Bulevaru i ponudio mu da bude član Narodnog orkestra Radio Beograda. Ilija je to odbio, jer je tada sviranje u tom orkestru bilo nespojivo sa radom u kafani. Međutim, okušao se u snimanjima ploča, te je tako ostvario saradnju i sa Silvanom, sa kojom se poznavao iz kafanskog života Beograda. Znao je da se Silvani

Silvana Armenulić 60-ih godina (arhiva Borba)

mnogi dive, da je već stekla veliku popularnost i da uživa određeni ugled kao vrstan pjevač i zato joj je predložio da snimi prvu ploču. Prva Silvanina ploča, međutim, nije snimljena za PGP RTB, nego za tek osnovanu izdavačku kuću „Diskos" iz Aleksandrovca Župskog, koji je osnovan samo godinu dana ranije, 1963. godine. Iako ova ploča nije Silvanu vinula u muzičke zvijezde, napravila je ipak određeni uspjeh jer su se u to vrijeme ploče distribuirale po radio-stanicama, koje su onda emitovale pjesme sa njih. Tako se za Silvanu već pročulo, samo što ona u to vrijeme još uvijek zvanično nije bila Silvana, nego je pjevala pod imenom Zilha Armenulić.

Diskos iz Aleksandrovca Župskog (Zavičajni muzej Aleksandrovac)

KAKO JE OSNOVAN „DISKOS"?

Zanimljiva priča o nastanku izdavačke kuće „Diskos" nikada zvanično nije objavljena[64]. Naime, ideja za osnivanje izdavačke kuće u malom mjestu u Srbiji rodila se jedne večeri u kafani, kada je sa društvom sjedio **Branislav Brana Todorović**, veliki avanturista, preduzimljiv i sposoban čovjek neobične energije i dara za komunikaciju. Tada je Brana društvu u kafani, gdje se nalazio i tadašnji predsjednik opštine Aleksandrovac Župski **Žika Simonović**, pričao da je bio u Italiji i da su mu tamo ponudili mašinu za štampanje gramofonskih ploča, te im je predložio da se ta mašina dobavi u Aleksandrovac Župski i da počnu praviti gramofonske ploče. Niko nije znao ništa o tome, ali su nakon ispijenih boca vina odlučili da krenu u diskografiju. Tako je već narednih dana Brana Todorović, uz pomoć opštine i vodećih ljudi, organizovao transport pomenute mašine i obezbijedio stručnjake koji će buduće osoblje obučiti za rad na toj mašini. U međuvremenu, dok je trajala obuka, Brana Todorović je sa saradnicima osnovao novo društveno preduzeće kojem su dali ime „Diskos" i u diskografiji Jugoslavije više ništa neće biti isto.

Silvana Armenulić na početku diskografske karijere (arhiva Borba)

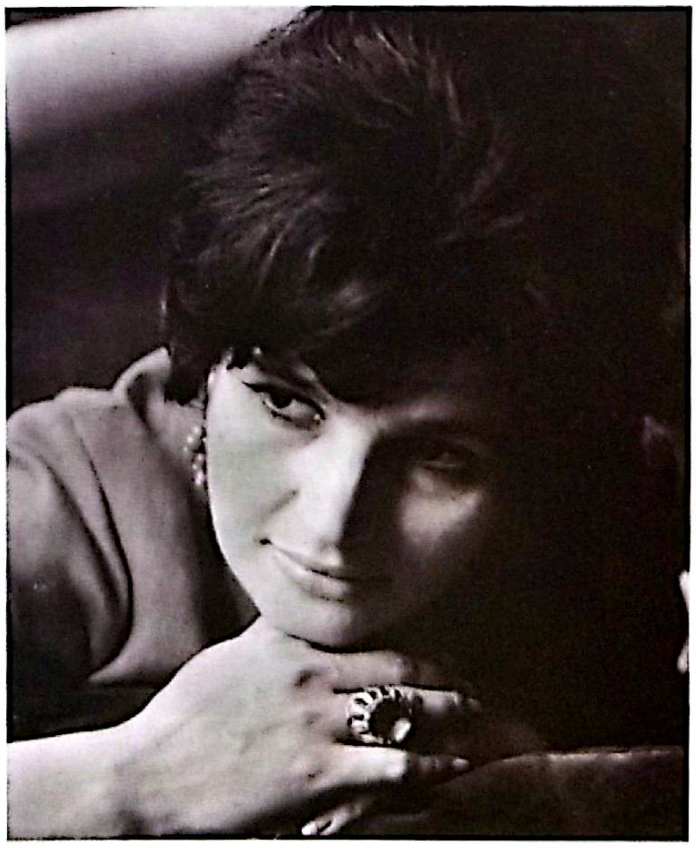

Župa je inače poznata kao vinarski kraj. U Aleksandrovcu Župskom tada je radila velika industrijska vinarija pod imenom „Vino Župa", poznata u cijeloj SFRJ. Upravo je ova industrijska vinarija u državnom vlasništvu od Aleksandrovca stvorila industrijsku varošicu po socijalističkom modelu. Pojava sličnih industrijskih djelatnosti u ovom gradiću ne bi bila čudna i neobična, ali osnivanje fabrike gramofonskih ploča bilo je potpuno iznenađenje. Izdavanje gramofonskih ploča i pokretanje „Diskosa" bio je čist entuzijazam, a po nekima i hrabar, ali rizičan poduhvat. Međutim, osnivači su duboko vjerovali u svoje ideje. Koncept „Diskosa" nije bio potpuno jasan, a jedan od razloga jeste nedovoljno ili nikakvo iskustvo čelnih ljudi, pa su odlučili da rade sve žanrove, kako se kasnije govorilo *od Silvane do Nirvane*. To je ostala popularna krilatica u budućim danima i vremenima. Zbog svoje politike neutralnosti i nepripadnosti klanovima „Diskos" je bio poželjan, pogotovo za mlade i neafirmisane izvođače koji su započinjali svoju karijeru. Uticaj ove izdavačke kuće je vremenom postajao sve veći i jači, pa su polako počeli da smetaju konkurenciji. Beogradski lobiji su nastojali na sve načine da obustave i obuzdaju „Diskos", koji se razvijao munjevitom brzinom, a na veći dio izdanja redovno su udarani pečati ŠUND i ta izdanja su duplo oporezivana. Međutim, to nije zaustavilo „Diskos". Naprotiv, samo je jačao i u jednom periodu imao 160 zaposlenih radnika, koji su radili i u četiri smjene, a plate koje je „Diskos" isplaćivao svojim radnicima bile su za duplo (pa i preko toga) veće nego u vinariji "Vino Župa" i drugim privrednim preduzećima. Za izdavačku kuću „Diskos" iz Aleksandrovca Silvana Armenulić je snimila samo dvije ploče, ali je uvijek sa ponosom isticala da je diskografsku karijeru započela upravo tu. Sudbina je odredila da nakon 12 godina ponovo dođe u Aleksandrovac, odakle je krenula, a to će biti njen posljednji nastup.

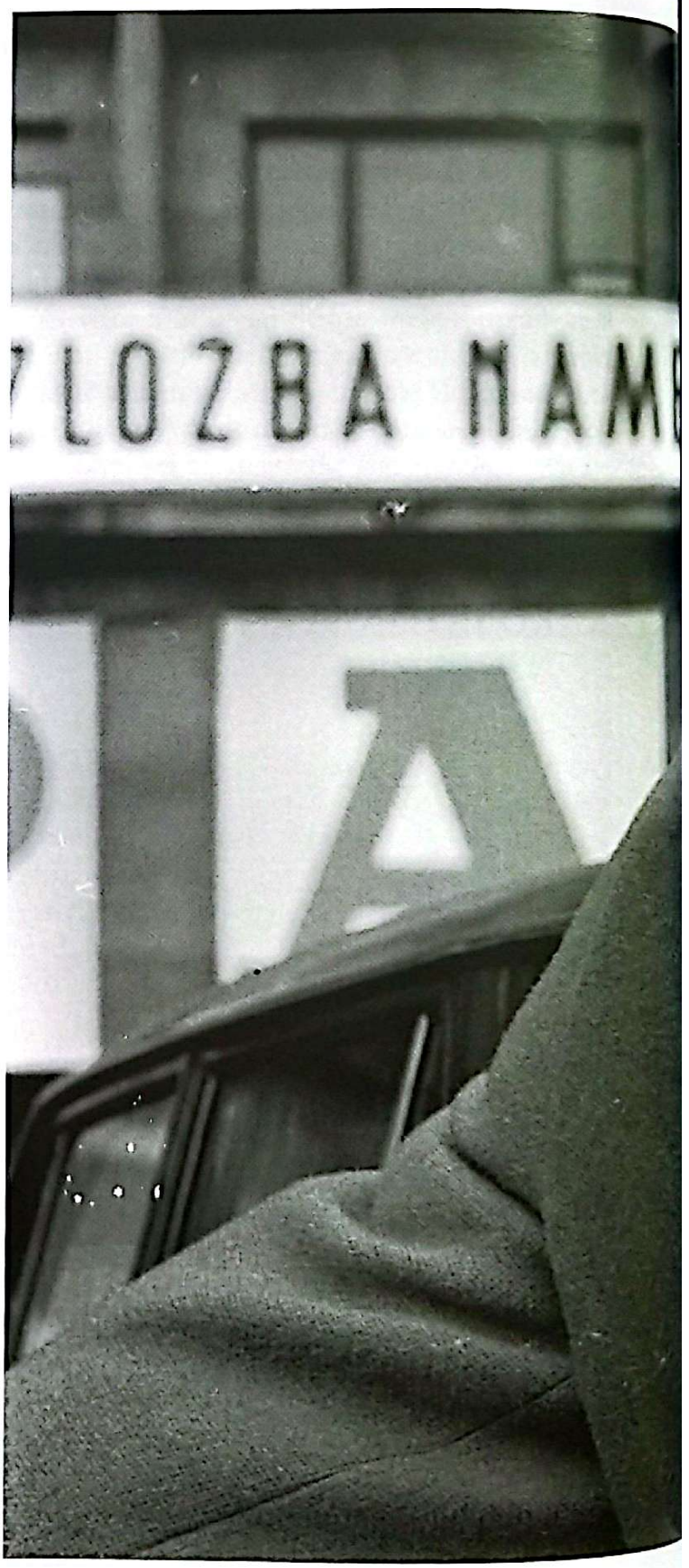

Silvana prije promjene imidža (arhiva Borba)

IX poglavlje

Diskografija

Pesma koja u sebi nema dušu, to i nije pesma.

Intervju sa Silvanom Armenulić objavljen u emisiji Televizije Beograd "Vrti, vrti kolo" (1972)

arhiv Borba

Diskografska karijera Silvane Armenulić, započeta 1964. godine, imala je većim dijelom uzlaznu putanju. Uvijek je pažljivo birala saradnike i sama je birala stilove i smjer kretanja svoje karijere. Nikada nije imala menadžere, producente i timove ljudi koji vode brigu o njenoj karijeri. Nikome nije jasno i to do danas ostaje nepoznanica kako i na koji način se jedna nezaštićena žena uspjela snaći u tim vodama. Silvana Armenulić **nikada nije bila ničija ljubavnica, pogotovo ne nekog uticajnog iz estradnih krugova.** Časna, poštena i dostojanstvena žena koja je živjela svoju umjetnost svim srcem, uspješno je savladavala sve prepreke na putu uspjeha i u diskografiji, koja tada nije bila toliko razvijena djelatnost, Silvana je nizala uspjehe. Iako nije sve ploče radila sa istim saradnicima, mijenjala je autore, ali i ansamble koji su je pratili. Često se znalo čuti kako Silvana "luta po žanrovima, tražeći sebe". To djelimično jeste tačno, s obzirom da je Silvana, tragajući za novim muzičkim izrazom u narodnu muziku uvela i uspostavila jedan potpuno novi pravac, a to je folk šansona, o tome je detaljnije napisano u XXI poglavlju ove knjige.

U toku svoje karijere Silvana Armenulić je snimila ukupno **117** pjesama na **34** nosača zvuka i to **30 singl ploča**, **2 LP ploče** i **2 audio-kasete**. Poslije njene pogibije objavljene su dvije LP ploče, pet audio-kaseta i deset različitih CD izdanja. Pored komercijalnih izdanja, Silvana je snimila trajne snimke za Radio-Beograd.

Kao što je rečeno u prehodnom poglavlju, **1964.** godina označila je prekretnicu u Silvaninom životu, postala je majka djevojčice Gordane, a iste sezone „rodila se" njena prva ploča u izdanju izdavačke kuće *"Diskos"* iz Aleksandrovca. Na ploči je svirao ansambl Ilije Spasojevića.

Na početku karijere, Silvana Armenulić i Aca Stepić

1965.

Prva Silvanina ploča snimljena je **1964.** godine, a objavljena godinu dana kasnije. U produkciji "Diskosa" iz Aleksandrovca, sa oznakom *Diskos-EDK-5089*, izlazi duetska singl ploča pod nazivom **Zilha Armenulić - Silvana** i **Kruna Janković-*Da li čuješ* dragi**, sa četiri pjesme: A1-*"Da li čuješ dragi"*, A2-*"Povetarac jutros se prikrao"*, B1-*"Noći tamna"* i B2-*"Da li pamtiš zlato moje"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Ilije Spasojevića koji je autor muzike, dok je autor tekstova na ovoj ploči Miodrag Mića Milutinović. Tiraž nije bio veliki, reklame gotovo da i nije bilo, jer je riječ o izdavačkoj kući koja je tek nastajala.

Međutim, radio-talasi, polako ali sigurno, prenose njen glas eterom, pa se diskografske kuće već počinju utrkivati oko nove zvijezde Zilhe, odnosno Silvane. U jesen **1965.** godine u produkciji "Diskosa" iz Aleksandrovca, sa oznakom *Diskos-EDK -5095*, izlazi duetska singl ploča pod nazivom **Duet Armenulić Zilha i Tanasijević Petar – *Volesmo se zlato moje***, sa četiri pjesme: A1-*"Volesmo se zlato moje"*, A2-*"Karanfile cveće šareno"*, B1-*"Otišo si dragi"*, B2-*"U suzama svi su dani"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Aleksandra - Ace Stepića, koji je i autor muzike, a autor tekstova je Miodrag Mića Milutinović.

1966.

U proljeće **1966.** godine u produkciji "Diskosa" iz Aleksandrovca, sa oznakom *Diskos-EDK-5100,* izlazi singl ploča pod nazivom **Armenulić Zilha - Silvana** ***-Bez tebe mi život pust i prazan*** sa četiri pjesme: A1-*"Bez tebe mi život pust i prazan"*, A2-*"Zašto te nema da dođeš"*, B1-*"Svake noći ja zaborav tražim"*, B2-*"Zašto ode da mi srce pati"*. Kao i prošla i ova Silvanina ploča je snimljena uz pratnju ansambla Ilije Spasojevića koji je autor muzike, dok je kao autor tekstova na ovoj ploči potpisan Miodrag Mića Milutinović.

Septembra mjeseca **1966.** godine u produkciji PGP RTB (Produkcija gramofonskih ploča Radio-televizije Beograd), sa oznakom *PGP RTB-EP 12208,* izlazi duetska singl ploča pod nazivom **Zilha-Silvana Armenulić** – ***Nisam više, nano, devojčica*** sa četiri pjesme: A1-*"Nisam više, nano, devojčica"*, A2-*"Zašto sumnjaš, dragi"*, B1-*"Zašto moraš ti da odeš"*, B2-*"Zbog rastanka plaču oči"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Dušana Radetića, autor tekstova je Miodrag Mića Milutinović, a muzike Predrag Živković Tozovac.

U novembru mjesecu **1966.** godine u produkciji PGP-RTB, sa oznakom *PGP RTB-EP 1220,9* izlazi duetska singl ploča pod nazivom **Duet Z. Armenulić - P. Tanasijević** – ***Znaš li, dušo*** sa četiri pjesme: A1-*"Devojke sa Morave"*, A2-*"Znaš li, dušo"*, A3-*"Da l' još, dragi, ljubav čuvaš"*, A4-*" Svake noći tebe čekam"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Dragoslava Živanovića koji je autor muzike, a autori tekstova su: Vojislav Ognjanović, Petar Tanasijević i Zilha Armenulić, koja se prvi puta pojavljuje kao tekstopisac.

Krajem **1966.** godine u produkciji PGP-RTB, sa oznakom *PGP RTB EP 12218,* izlazi duetska singl ploča pod nazivom **Armenulić - Tanasijević** – ***Nikom neću reći da te volim*** sa četiri pjesme: A1-*"Nikom neću reći da te volim"* A2-*"Pitala me zvezda sjajna"*, B1-*"Ništa lepše od prve ljubavi"*, B2- *"Otišo si bez pozdrava"*.[2] Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Dragoslava Jankovića, autori muzike su Dragoslav Živanović i Dragoslav Janković, a tekstove potpisuju: Stevan Mitić, Petar Tanasijević, Mića Đorđević i Zilha Armenulić.

1967.

Godina **1967.** je za Silvanu Armenulić bila dosta uspješna i te godine ona izdaje četiri singl ploče. Duetska ploča **Zilha Armenulić Silvana i Dragan Živković Tozovac** – ***Od devojke ništa draže*** izlazi u produkciji Izdavački Zavod "Jugoslavija" sa oznakom *JU-1745-1.* Na njoj se nalaze četiri pjesme: A1-*"Od devojke ništa draže"*, A2-*"Što te nema moj jarane"*, B1-*"Zaigraj kolo moje šareno"*, B2-*"Devojčice garava"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Dragana Živkovića Tozovca, a snimana je u studiju Radio Novog Sada. Ova ploča je proizvedena u izdavačkoj kući SUPRAPHON u Pragu, tadašnja Čehoslovačka Republika. Autor muzike je Dragan Živković Tozovac, a tekstova Miodrag Mića Milutinović.

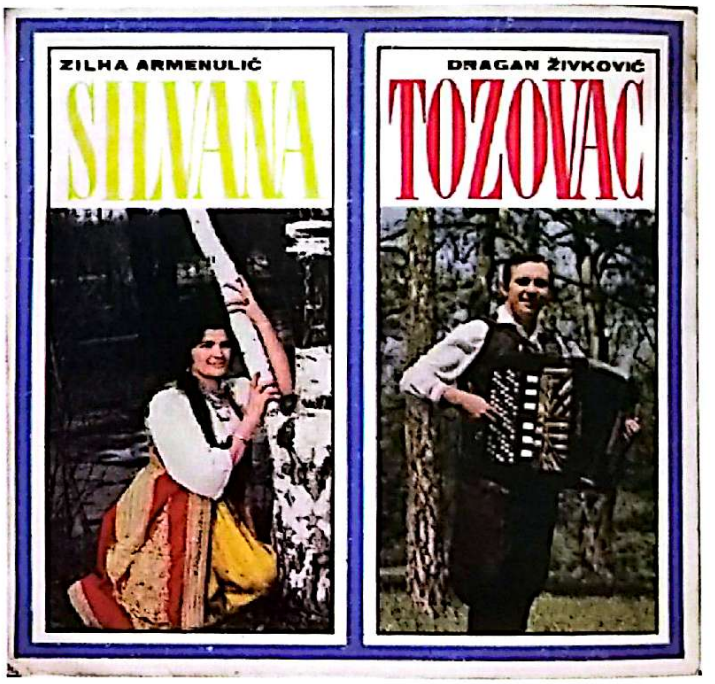

Druga ploča koju je Silvana snimila **1967.** godine, njena je samostalna singl ploča pod nazivom: **Silvana Armenulić Zilha** – ***Kad jednom odem*** i objavljena je za zagrebački *Jugoton* sa oznakom *EPY-3729.* Na njoj se nalaze četiri pjesme: A1-*"Kad jednom odem"*, A2-*"Najlepša sam devojčica bila"*, B1-*"Za tebe pevam ovu pesmu"*, B2-*"U večeri kad se dan smiruje"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Aleksandra Ace Stepića koji je i autor muzike, a tekstove je napisao Dobrivoje Ivanković. Sve pjesme na ovoj ploči su rađene u čistom narodnjačkom stilu, šumadijskog melosa sa laganom nenametljivom harmonijskom skalom. Sa ovom pločom Silvana nije postigla naročit uspjeh. Tada je već bilo očigledno da je potrebno učiniti zaokret, ali on se još uvijek nije nazirao, novi stilovi su bili dosta daleko.

Treća Silvanina ploča snimljena **1967.** godine je duetska i nosi naziv: **Slavko Perović i Silvana Armenulić** – ***Krčmarice, daj mi vina***. Objavljena je za izdavačku kuću *Jugoton* Zagreb sa oznakom *Jugoton-EPY-3742*. Ovo je prva ploča na kojoj se više ne pojavljuje njeno ime Zilha, nego stoji Silvana Armenulić i prva njena ploča koja nije narodnjačka, nego nosi oznaku šlager. Na njoj se nalaze četiri pjesme, tačnije obrade grčkih pjesama: A1-*"Krčmarice, daj mi vina"*, A2-*"Kada smo se sreli prvi put"*, B1-*"Katerina"*, B2-*"Dođi, neznanko draga"*. Ploča je snimljena uz pratnju studijskog ansambla Dragomira Ristića, a autori ovih grčkih pjesama su: Kostas Klavas, Apolon Kaldara i Mikis Teodorakis. Sve pjesme je jugoslovenskom govornom području prilagodio Slavomir Slavko Perović. Aranžamane su uradili Dragoslav Milovanović i Milan Bilić. U vrijeme kada je ova ploča snimljena Slavko Perović je bio velika zvijezda, a Silvana mlada i perspektivna pjevačica u usponu. Silvana je tada stilski pomalo lutala, a muzičari i diskografi su vjerovali u nju. Na prijedlog *Jugotona* Slavko je pristao da snimi sa njom duet. Obradili su grčke pjesme, a on je napisao stihove. Slavko je tada bio najkomercijalniji pjevač u Jugoslaviji i vjerovalo se da će sa Silvanom napraviti novi iskorak. Međutim, pored činjenice da joj grčka muzika nije nepoznata, Silvana ovdje nije blistala. Ova ploča nije donijela očekivane uspjehe, ali je Silvanu etablirala u izvođače koji mogu da pjevaju različite žanrove, odlično se snalazeći u svakome od njih.

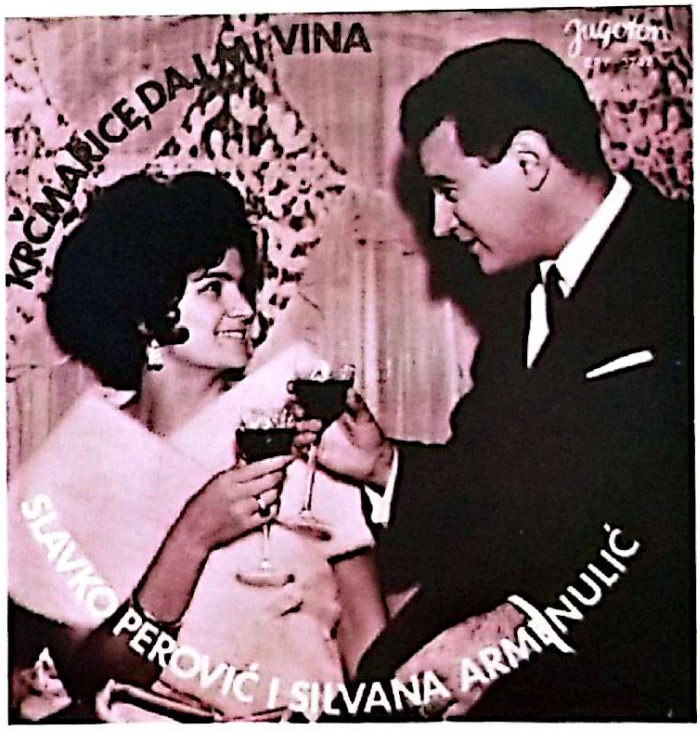

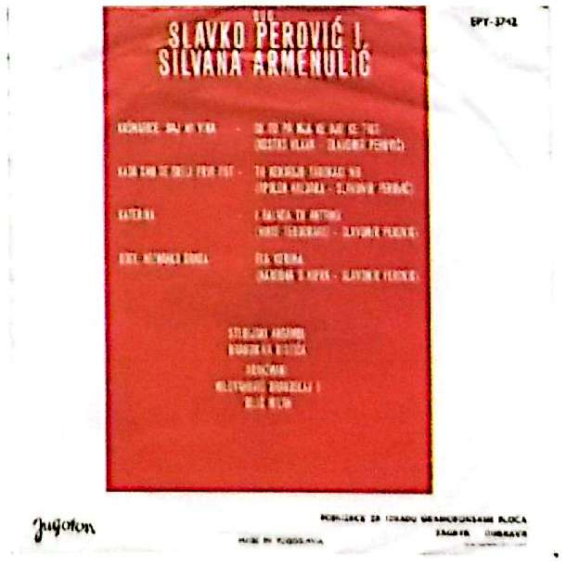

Silvana ARMENULIĆ

JUGOTON
ZAGREB - JUGOSLAVIJA

Četvrta Silvanina ploča iz **1967.** godine je, također, snimljena kao duetska i nosi naziv: **Silvana Armenulić i Aleksandar Trandafilović – *Mujo šalje haber sa Mjeseca*.** Objavljena je za *Jugoton* Zagreb sa oznakom *Jugoton–EPY-3752*. Na njoj se nalaze četiri pjesme: A1-Aleksandar Trandafilović–*Mujo šalje haber sa Mjeseca*, A2-Silvana Armenulić–*Sejdefu majka buđaše*, B1-Silvana Armenulić i Aleksandar Trandafilović–*"A što ti je, mila kćeri, jelek raskopčan"*, B2-Silvana Armenulić i Aleksandar Trandafilović *"Ima dana kada ne znam šta da radim"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Aleksandra Ace Stepića. Na ovoj ploči samo A1 je autorska i nju potpisuje Mile Petrović Šandu, dok su otale tri pjesme narodne i tako su potpisane.

1968.

Godine **1968.** Silvana odlučuje izdati samo jednu ploču i to samostalna ploču sa grčkim pjesmama šlagerskog tipa. Sredinom godine za zagrebački *Jugoton* izlazi izdanje sa oznakom *Jugoton–EPY- 4034* pod nazivom: **Silvana Armenulić–*Naj-najlepši*.**

Na njoj se nalaze četiri pjesme: A1-*"Naj–Najlepši"* (Παει- Παει), A2-*"Sama u svome bolu"* (*A o ton apomo toy coy*), A3-*"Ne veruj u priče te"*, A4-*"Tebe sam volela"* (Για εena *ta πanta* ετephhka). Ploča je snimljena uz pratnju studijskog orkestra Dragomira Ristića. Autori tekstova su: Haralampos Vasileiadis, Giannis Kanellopoulos, Jorgos Muzakis i Joanis Gavalas. Sve prevode potpisuje Aleksandar Korać, dok su autori muzike: Jorgos Zampetas, Stelios Krisinis, Viki Moskoliou i Vasilis Vasileiadis. Aranžmane potpisuje Milan Bilić.

1969.

Prvi veći diskografski uspjeh Silvana Armenulić pravi **1969.** godine sa pločom pod nazivom: **Silvana Armenulić – *Otišo si bez pozdrava,*** koju je te godine objavio *Jugoton* sa oznakom *Jugoton – EPY 4102*. Na ovoj ploči se nalaze četiri pjesme: A1-*"Otišo si bez pozdrava"*, A2- *"Kad ja pođem niz sokak"*, B1- *"Nad izvorom vrba se nadnela"*, B2- *"Ljubavi, vrati se"*.

Iako je tipovala na pjesmu *"Otišo si bez pozdrava"*, ova pjesma nije napravila zapaženiji uspjeh, već je to uspjela pjesma pod B1 *"Nad izvorom vrba se nadnela"*, koju su napisali Braća Bajić (Toma i Andrija).[66] Ova pjesma, po mišljenju mnogih muzičkih stručnjaka, predstavlja remek-djelo narodne muzike. Ploča je snimljena uz pratnju narodnog orkestra Žarka Josipovića Škule. Autori tekstova su: Stevan Mitić, Jovica Petković, Slobodan Radovanović i već pomenuti Toma i Andrija Bajić, dok muziku potpisuju Aleksandar Aca Stepić, Jovica Petković i Braća Bajić.

Iste **1969.** godine Silvana Armenulić za zagrebački *Jugoton,* sa oznakom *Jugoton-SY-1431,* izdaje singlicu pod nazivom: **Silvana Armenulić - *Daruj mi noć, daruj mi tren,*** a na ploči se nalaze dvije pjesme: A- *"Daruj mi noć, daruj mi tren"* i B- *"Kap ljubavi"*. Sa naslovnom pjesmom *"Daruj mi noć, daruj mi tren"* Silvana je učestvovala na festivalu "Ilidža '69". Prvu pjesmu na ovoj ploči potpisuje Selver Pašić, a drugu Aleksandar Aca Stepić. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla starog Silvaninog saradnika Ismeta Alajbegovića Šerbe, koji je za obje pjesme uradio aranžmane.

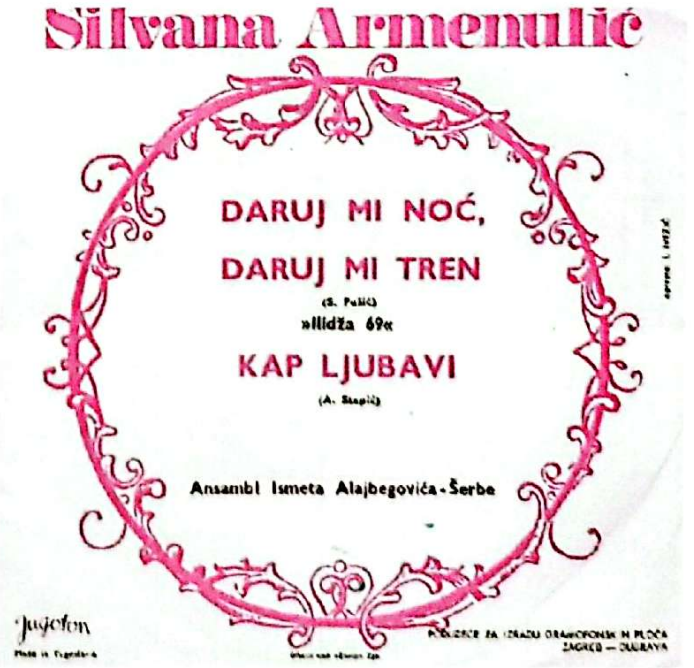

U **1969.** godini izdavačka kuća *Jugoton* objavljuje singlicu **Montenegro 5/Silvana Armenulić - *Monja / Nad izvorom vrba se nadnela,*** sa oznakom *Jugoton-USD 87.* Ova ploča je bilo reklamno izdanje za Bukovičku banju u Aranđelovcu, kojom kolektiv ove ustanove želi srećnu novu 1970. godinu. Na ovoj ploči se nalazi kompozicija *"Monja"*, neobičnog muškog kvinteta *Montenegro 5,* koji je tih godina bio popularan posebno u Zapadnoj Evropi, kao i već mega popularna pjesma Silvane Armenulić *"Nad izvorom vrba se nadnela"*. Žanrovski prilično različite, ove dvije pjesme spojene na jednu singlicu poslužile su za reklamiranje potencijala Bukovičke banje, kao što je i navedeno u napomeni: *Proizvedeno za Bukovičku Banju Aranđelovac. Obostrano kao uvodna reklama za mineralnu vodu "Knjaz Miloš".*

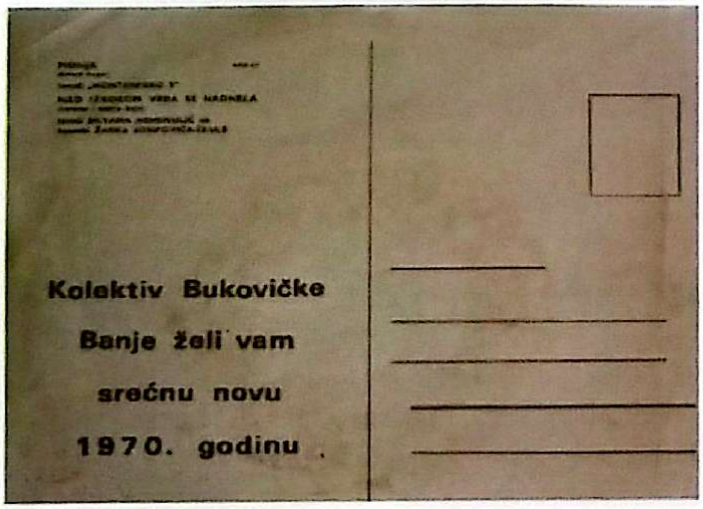

1970.

Godina **1970.** je u karijeri Silvane Armenulić presudna. Te godine *Jugoton* objavljuje čuvenu ploču: **Silvana Armenulić** – Šta će mi život, sa oznakom *Jugoton-EPY 4352.* Poslije nje u Silvaninoj karijeri više ništa neće biti isto. Na ovoj ploči se nalaze pjesme: A1-*"Šta će mi život"*, *A2-"Kišo, kišo tiho padaj"*, *B1-"Srećo moja"*, *B2-"Ja nemam prava nikoga da volim"*, koje su pravljene za potrebe domaće serije *"Ljubav na seoski način"*. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla **Vlaste Jelića,** a autor svih pjesama je Toma Zdravković.

Iste godine izlazi još jedna ploča u izdanju *Jugotona,* sa oznakom *Jugoton-EPY-4222,* pod nazivom **Silvana Armenulić-*Majko, oprosti mi*** na kojoj se nalaze četiri pjesme: A1-*"Majko, oprosti mi"*, A2-*"Sumorna jesen"*, B1-*"Dala sam ti mladost"*, B2- *"Sedam godina ljubavi"*. Ploča je snimljena uz pratnju Narodnog ansambla Budimira Jovanovića, sa gostima frulašima Pavlom Stanojevićem i Tihomirom Paunovićem. Autori pjesama su Vladimir Grujić i Budimir Jovanović. Muziku je komponovao Budimir Jovanović, a u pjesmi *"Sedam godina ljubavi"* naraciju kazuje Darinka Ristović.

Još jedno izdanje **1970.** godine objavljuje *Jugoton* pod nazivom: **Silvana Armenulić**–***Ostavite Tugu Moju / Život Teče*** sa oznakom *Jugoton–SY-1633*. Na ovoj singlici se nalaze dvije pjesme: A-*"Ostavite tugu moju"* i B-*"Život teče"*. Povod za izdavanje ove ploče je Silvanin nastup na festivalu *"Ilidža '70"* sa naslovnom pjesmom na ovoj ploči. Ploča je snimljena uz pratnju ansambla Ace Stepića, prvu pjesmu potpisuju Blagoje Košanin i Milan Petrović, a drugu Aksentije Šoškić.

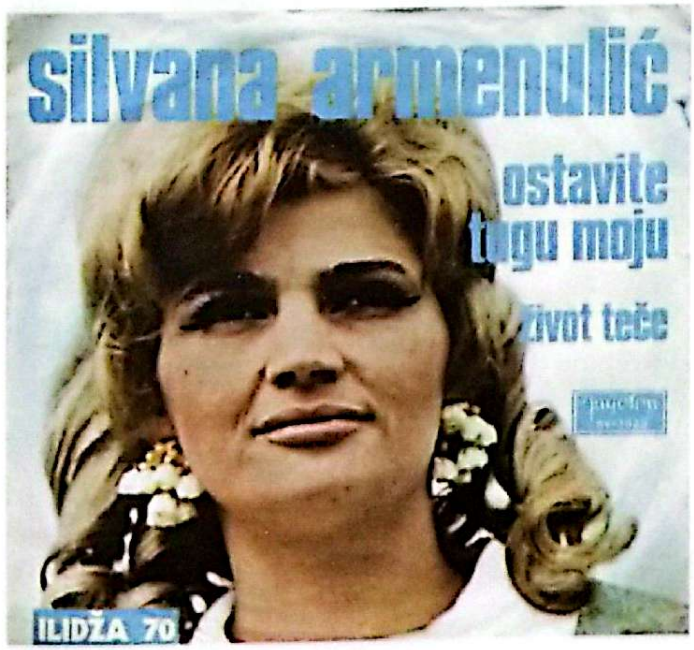

U novembru **1970.** godine *Jugoton* objavljuje zajedničku singl ploču **Silvana Armenulić / Arsen Dedić** – Život teče / Sve je bilo muzika, sa oznakom *Jugoton–USD-99*. Ovo je, takođe, reklamnoj ploči u cilju promocije Bukovičke banje i njihovog proizvoda vode *"Knjaz Miloš"*. Kao i na prošlom izdanju ovog tipa, pored Silvanine pjesme, nalazi se pjesma Arsena Dedića *"Sve je bilo muzika"* za koju muziku potpisuje Esad Arnautalić, a snimljena je u pratnji Revijskog orkestra RTV Sarajevo.

Vrhunac Silvanine karijere bio je 1970. godine kad je TV Beograd počela da emituje seriju „Ljubav na seoski način« u kojoj je Silvana imala dvostruki zadatak - kao glumica, i kao pjevačica. Filmski dio obavila je odlično, muzički - savršeno. Pjesme Tome Zdravkovića „Noćas mi srce pati«, „Ja nemam prava nikoga da volim«, „Kišo, tiho padaj«, „Šta će mi život bez tebe, dragi«, u obliku albuma, dostigle su tiraž od preko 300.000 primjeraka štoje za to vrijeme bilo impresivno.

U gotovo isto vrijeme, novembra **1970.** godine, *Jugoton* objavljuje izdanje: **Silvana Armenulić, Dragan Zarić, Ratko Sarić, Živka Matić *"Ženidba" i "Ljubav"***, sa oznakom *Jugoton–EPY-4351*. Povod za izdavanje ove ploče bio je izuzetan uspjeh domaće serije *"Ljubav na seoski način"*, koja je obarala sve rekorde gledanosti. Na ovoj ploči se, pored dijaloga glumaca i odlomaka iz serije, nalaze tri pjesme: *"Oj, ljubavi da te nije bilo"*, koju je za Silvanu napisao Vitomir Životić, te dva dueta **Milorad i Silvana**, čiji je autor Vlastimir Vlasta Jelić. U prvom duetu Milorad (Dragan Zarić) i Silvana Armenulić izvode kompoziciju iz špice pomenute serije. U napomeni ove ploče stoji da su svi materijali iz TV serije *"Ljubav na seoski način"*.

Još jedno izdanje se pojavljuje 1970. godine, a to je tzv. *Flexy-disc*[67]. Ova ploča je rađena za potrebe preduzeća ***"Varteks"*** iz Varaždina. Objavljena je u izdanju *Jugotona* sa oznakom *Jugoton*–F-0399 i na njoj se nalazi samo jedna pjesma, a to je Silvanina pjesma "Život teče" čije je autor Aksentije Šoškić.

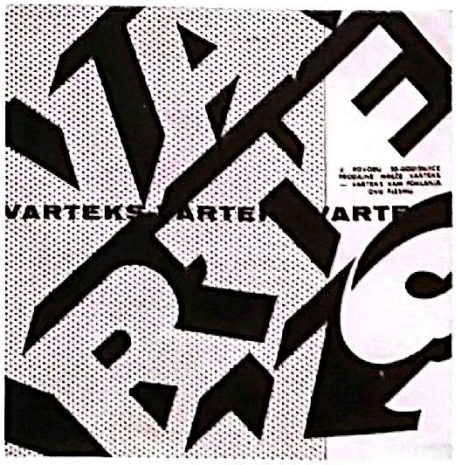

1971.

Sljedeće, **1971.** godine Silvana Armenulić objavljuje tri ploče, dvije signlice i po prvi puta LP ploču. Prvu ploču u ovoj godini izdao je *Jugoton* i to je singlica pod nazivom **Silvana Armenulić** – ***Jugo, moja Jugo/Kad se vratim u zavičaj,*** sa oznakom *Jugoton – SY-11886.* Na njoj se nalaze samo dvije u naslovu pomenute pjesme. Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Ace Stepića koji je autor muzike za prvu pjesmu, koju je napisala radnica na privremenom radu u Zapadnoj Njemačkoj. Drugu pjesmu napisao je i komponovao Božidar Timotijević. Na poleđini ove ploče stoji tekst: *Ovo je pjesma za one koji radeći u tuđini, ne zaboravljaju svoju domovinu. Pjesmu je spjevala radnica Milenija Radovanović dok se liječila u Heraldsbergu (SR Njemačka) i dok je čeznula za djecom i teško bolesnim mužem u dalekom Rekavcu, u rodnoj Jugi... Redakcija „RADIO TV REVIJE" založila se da pomogne Mileniji: pozvala je kompozitore da njene stihove poprate melodijom koja bi, snimljena na gramofonskoj ploči, donijela prihod ovoj hrabroj ženi, fizičkoj radnici. U suradnji s pjesnikom Božidarom Timotijevićem, kompozitorom Acom Stepićem i interpretatorom narodne muzike Silvanom Armenulić, ta plemenita ideja, koja je naišla na veliko odobravanje stotine tisuća čitalaca „RADIO TV REVIJE", ovom je pločom ostvarena.* Ova ploča je izazvala razne kontroverze o kojima se kasnije raspravljalo..

Druga Silvanina ploča u **1971.** godini je, također, objavljena kao singlica u izdanju *Jugotona* pod nazivom **Silvana Armenulić** – ***Ja molim za ljubav/Rane moje*** sa oznakom *Jugoton– SY 11826.* Na njoj se nalaze dvije pjesme, kao što je navedeno u naslovu ploče. Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Dušana Radančevića. Prvu pjesmu *"Ja molim za ljubav"* napisao je Milivoje Piper, a drugu *"Rane moje"* napisao je Aksentije Šoškić i prema ocjeni velikog broja muzičkih stručnjaka svrstava se u remek-djela narodne muzike. To je jedna od najboljih Silvaninih pjesma, koju je ona uživo izvela u emisiji Televizije Beograd*"Zlatne ploče"*, emitovane 02. 01. 1972. godine. Pravilo ove emisije je da se pjesme izvode uživo. Silvana je toliko vjerno interpetirala ovu pjesmu da je bilo onih koji su mislili i komentarisali da je u pitanju *play back*, ali Silvana je pjevala uživo.

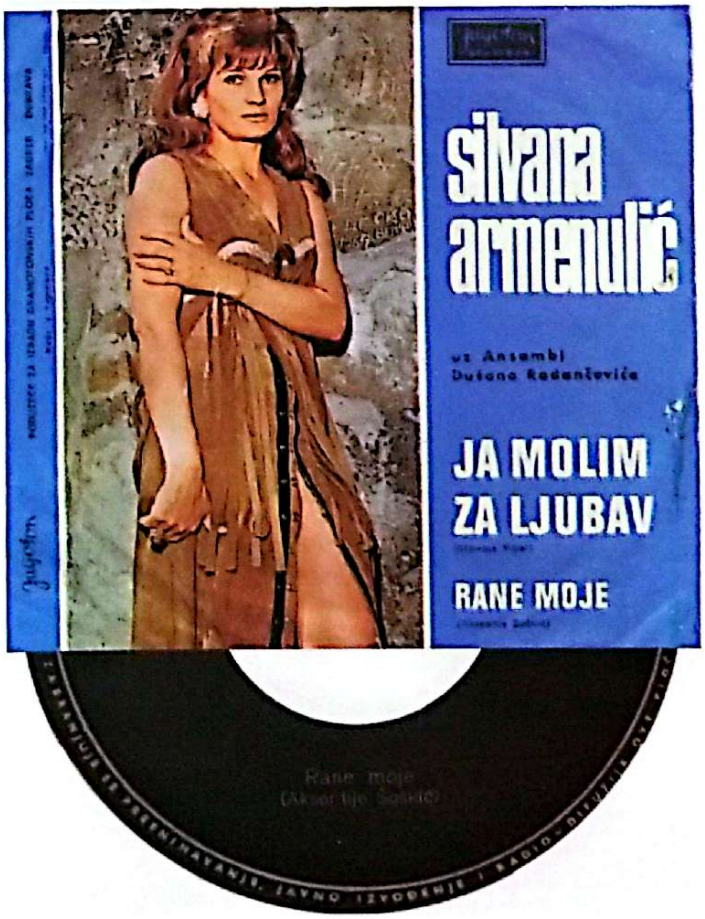

Treća Silvanina ploča u **1971.** godine jeste LP ploča pod nazivom **Silvana Armenulić–*Silvana Armenulić*** objavljena u izdanju *Jugotona* sa oznakom *Yugoton–LPY-V-866*. Na ovoj LP ploči se nalazi 12 pjesama:

A1-*"Majko, oprosti"* (tekst Vladimir Grujić, muzika Budimir Jovanović)

A2-*"Najlepša sam devojčica bila"* (tekst Dobrivoje Ivanković, muzika Aleksandar Stepić)

A3-*"Srećo moja"* (tekst i muzika Toma Zdravković)

A4-*"Daruj mi noć, daruj mi tren"* (tekst i muzika Selver Pašić, aranžman Ismet Alajbegović Šerbo)

A5-*"Otišo si bez pozdrava"* (tekst i muzika Dragoslav Janković)

A6-*"Šta će mi život"* (tekst i muzika Toma Zdravković)

B1-*"Nad izvorom vrba se nadnela"* (tekst i muzika Toma i Andrija Bajić)

B2- *"Kad ja pođem niz sokak"* (tekst i muzika Jovica Petković)

B3- *"Ja nemam prava nikoga da volim"* (tekst i muzika Toma Zdravković)

B4- *"Ostavite tugu moju"* (tekst Milan Petrović, muzika Blagoje Košanin)

B5- *"Kad jednom odem"*(tekst Dobrivoje Ivanković, muzika Aleksandar Stepić)

B6- "Život teče" (tekst i muzika Aksentije Šoškić)

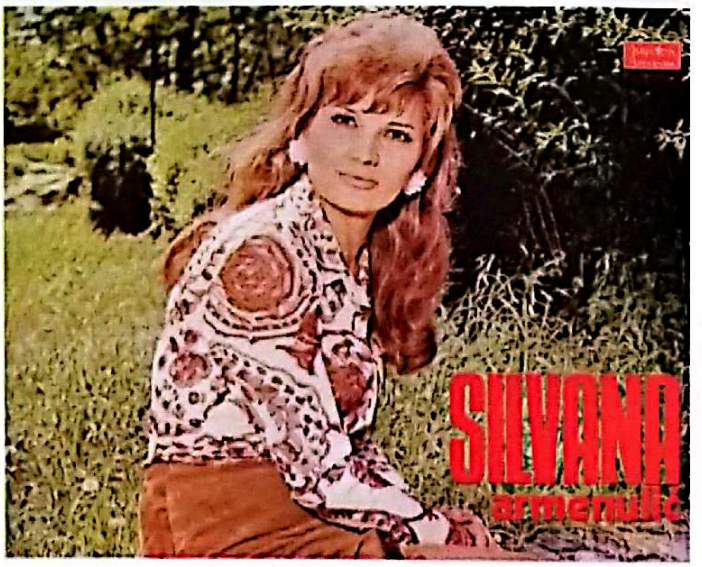

Ploča je snimljena uz pratnju više orkestara: ansambl Ace Stepića, ansambl Budimira Jovanovića, ansambl Žarka Josipovića Škule, ansambl Ismeta Alajbegovića Šerbe, ansambl Vlastimira Jelića. Po prvi put, te 1971. godine, pojavljuje se i audio-kaseta na kojoj se nalaze sve pjesme sa ove LP ploče. To je ujedno i prva Silvanina audio-kaseta.

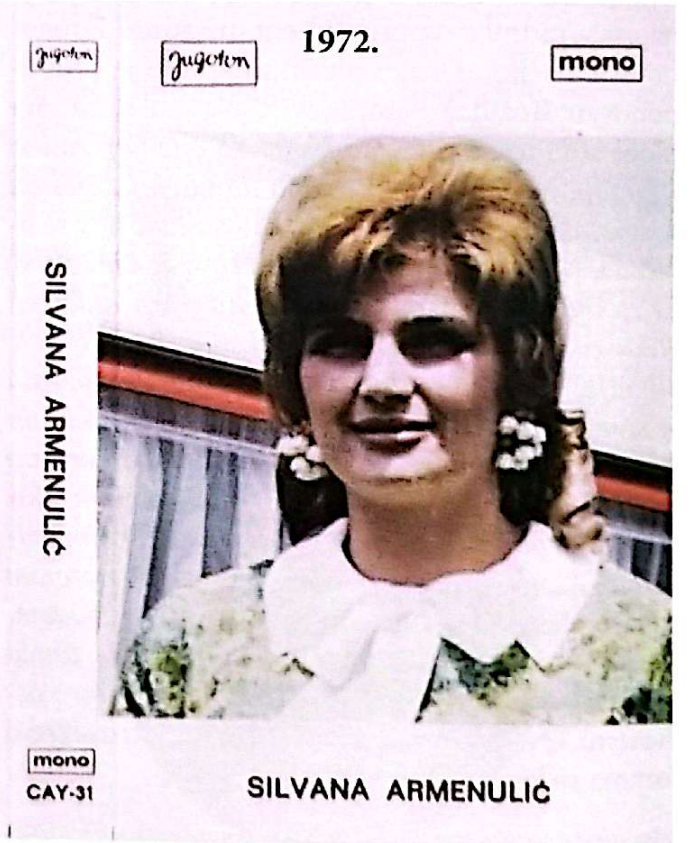

1972.

Godine **1972.** zagrebački *Jugoton* objavljuje singlicu pod nazivom **Silvana Armenulić** – ***Srce gori, jer te voli,*** sa oznakom *Jugoton–SY-22130.* Na njoj se nalaze dvije pjesme: A-*"Srce gori, jer te voli"* i B-*"Živi život svoj"*. Prvu pjesmu kompletno potpisuje Silvana Armenulić, kao i tekst za drugu, dok je autor muzike pjevač grčkih pjesama i kompozitor Lari Nanos. Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Ace Stepića. Sa ovom pločom Silvana se pokazala kao ozbiljan kantautor i interpretator bez premca koji može da interpretira jednako dobro narodnu muziku, šlager i šansonu.

Još jedna Silvanina singl ploča je objavljena **1972.** godine pod nazivom **Silvana Armenulić** – ***Grli me, ljubi me*** u izdanju *Jugotona,* sa oznakom *Jugoton SY-22096.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Ace Stepića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A-*"Grli me, ljubi me"* i B-*"Vrati se"*. Autor pjesme *"Grli me, ljubi me"* je grčki pjevač i autor Lari Nanos, a drugu pjesmu na ovoj ploči *"Vrati se",* koja je ujedno korištena u filmu *"Lov na jelene"*, napisali su Dragan Živković Tozovac i Budimka Živković. Pjesmu *"Zbogom ljubavi",* koju je napisao Aca Stepić, Silvana je snimila 1972. godine za potrebe filma *"Lov na jelene"*, ali se pomenuta pjesma, iz nekog razloga, nije našla ni na jednoj njenoj ploči.

1973.

Sljedeće 1973. godine *Jugoton* objavljuje ploču pod nazivom: **Silvana Armenulić i P. Gojković - Cune** –***Gde si, da si, moj golube / Kad u jesen lišće žuti,*** sa oznakom *Jugoton–SY 22386.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Biloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A-"*Gde si, da si, moj golube*" (riječ je o staroj narodnoj pjesmi) i B-" *Kad u jesen lišće žuti*", autora Obrena Pjevovića, čuvenog pjesnika naivca iz Mrčajevaca.

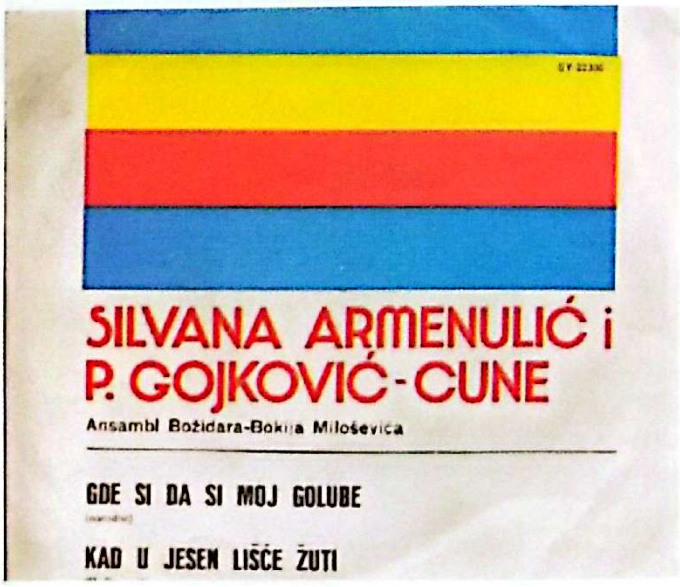

Iste 1973. godine, uz izdanju *Jugotona,* izlazi još jedna Silvanina singl ploča pod nazivom: **Silvana Armenulić–*Sama sam/Ciganine, sviraj,. sviraj*.** Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije hit pjesme: A-"*Sama sam*" i "*Ciganine, sviraj, sviraj*". Tekst za prvu pjesmu napisala je Radmila Popović, a muziku Hašim Kučuk Hoki, dok je drugu napisao i komponovao Dragan Živković Tozovac.

Treća Silvanina ploča iz **1973.** godine objavljena je kao singlica je za *Jugoton* pod nazivom **Silvana Armenulić**–Željna sam rodnog doma/A što ćemo ljubav kriti. Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A- *"Željna sam rodnog doma"* i B- *" A što ćemo ljubav kriti"*. Prvu pjesmu je napisao Zoran Kalezić, a druga je stara narodna pjesma.

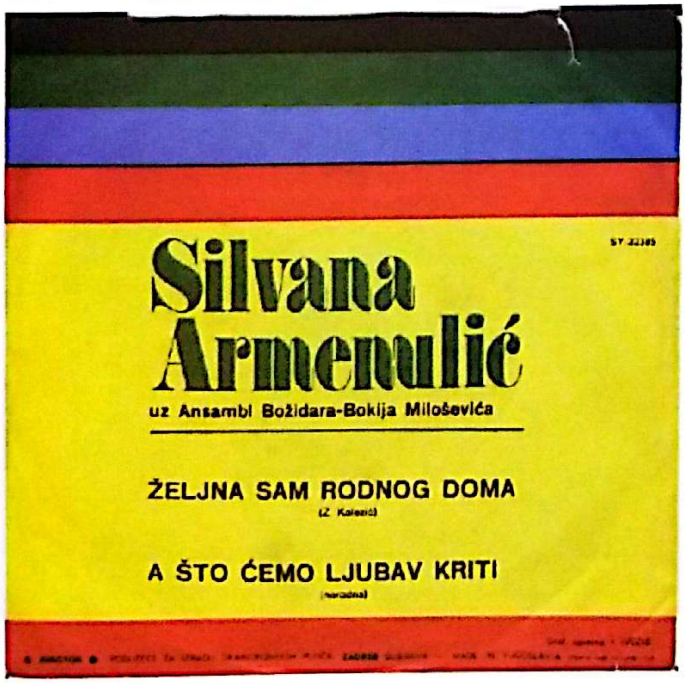

1974.

U **1974.** godini prva Silvanina ploča objavljena je za *Jugoton* i to je singl ploča pod nazivom: **Silvana Armenulić**–***Zaplakaće stara majka/ Pamtiću uvek tebe,*** pod oznakom *Jugoton–SY-22748*. Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A- *"Zaplakaće stara majka"* i B- *"Pamtiću uvek tebe"*. Tekst za prvu pjesmu napisao je Radosav Simić, dok je tekst za drugu i muziku za obje pjesme napisao Bane Đokić.

Druga po redu Silvanina LP ploča izlazi iste 1974. godine u izdanju *Jugotona* pod nazivom: **Silvana Armenulić**–***Silvana Armenulić***, sa oznakom *Yugoton–LPY-S-61154*. Na ovoj LP ploči nalazi se 12 pjesama:

A1-"Da sam ptica" (tekst Mustafa Mujezinović, muzika Jovica Petković)
A2-"S one strane Plive" (narodna)
A3-"Oj ljubavi, da te nije bilo" (tekst Dragiša Jović, muzika Vitomir Životić, ansambl Vlastimira Jelića)
A4-"Rumena mi ruža procvala" (narodna)
A5-"Srce gori, jer te voli" (tekst Silvana Armenulić, muzika Lari Nanos)
A6-"Grli me, ljubi me" (tekst i muzika Milan Ristić)
B1- "Pesma rastanka" (tekst Radosav Simić, muzika Branimir Đokić)
B2- "Idem kući, a već zora" (narodna, prilagodio Marko Nešić)
B3- "Lažni snovi, večna tuga" (narodna)
B4- "Zvuk gitare" (narodna, tekst Radoslav Graić)
B5- "Živi život svoj" (tekst i muzika Lari Nanos)
B6- "Kapetan Leši" (tekst i muzika Redžo Mulić)[68]

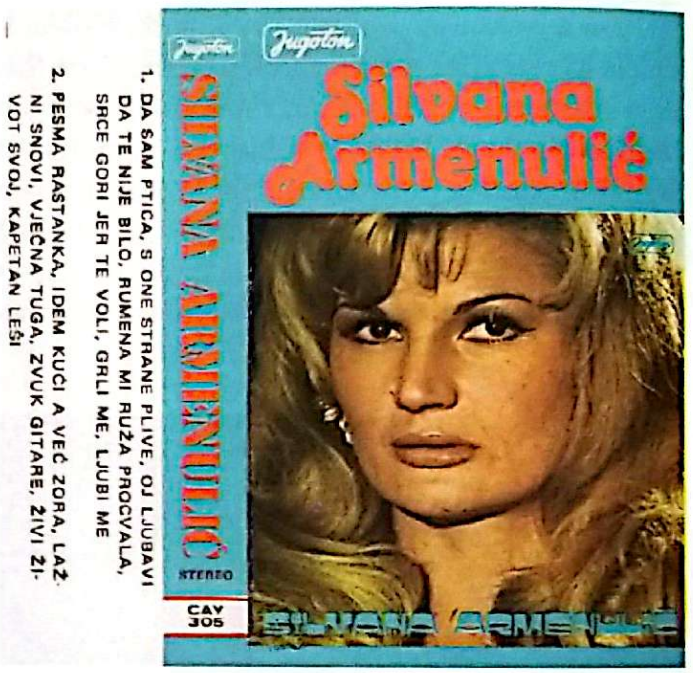

1975.

U **1975.** godini Silvana se odlučuje za izdavanje samo jedne ploče, ali ovaj puta ne za *Jugoton*, nego za *Studio B* iz Beograda.

Ploča je objavljena pod nazivom **Silvana–*Dani naše mladosti,*** sa oznakom *Studio B – SP 75125.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Srboslava Srbe Ivkova i na njoj se nalaze dvije pjesme A-*"Dani naše mladosti"* i B-*"Bolujem ja, boluješ ti"*. Prvu pjesmu su zajedno napisali Silvana Armenulić i Boris Bizetić, koji je uradio i muziku, a druga pjesma je narodna. Aranžmane za ovu ploču uradio je Božidar Boki Milošević.

1976.

U posljednoj godini svog života Silvana je izdala dvije singl ploče, jednu LP i jednu audio-kasetu. Prvu Silvaninu ploču u ovoj godini pod nazivom: **Silvana Armenulić–*"Dušo moja"*** izdao je *Jugoton,* sa oznakom *Jugoton–SY-23098.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A-*"Dušo moja"*, koju je napisala Silvana Armenulić, a komponovao Toma Zdravković i pjesma B-*"Godine su prošle, život želje menja"* koju je napisao Vladimir Grujić, a komponovao Borivoje Stepanović.

U **1976.** godine u izdanju *Jugotona* objavljena je i treća Silvanina LP ploča pod nazivom **Silvana Armenulić –*Silvana Armenulić,*** sa oznakom *Jugoton–LSY-61314.* Na ovoj ploči nalazi se 10 pjesama:

A1-*"Golube, poleti"* (narodna)
A2-*"Nad izvorom vrba se nadnela"* (tekst i muzika Toma i Andrija Bajić, ansambl Žarka Josipovića Škule)
A3-*"Zaplakaće stara majka"* (tekst Radosav Simić, muzika Branimir Bane Đokić)
A4-*"A što ćemo ljubav kriti"* (narodna)
A5-*"Sama sam"* (tekst Radmila Popović, muzika Hašim Kučuk Hoki)
B1-*"Rane moje"* (tekst i muzika Aksentije Šoškić, ansambl Duška Radančevića)
B2-*"Niz polje idu, babo, Sejmeni"* (narodna)
B3-*"Dušo moja"* (tekst Silvana Armenulić, muzika Toma Zdravković)
B4-*"Ludujem za tobom"* (tekst Panta Radivojević, muzika Miodrag Todorović Krnjevac)
B5-*"Srce gori, jer te voli"* (tekst Silvana Armenulić, muzika Lari Nanos, ansambl Ace Stepića)

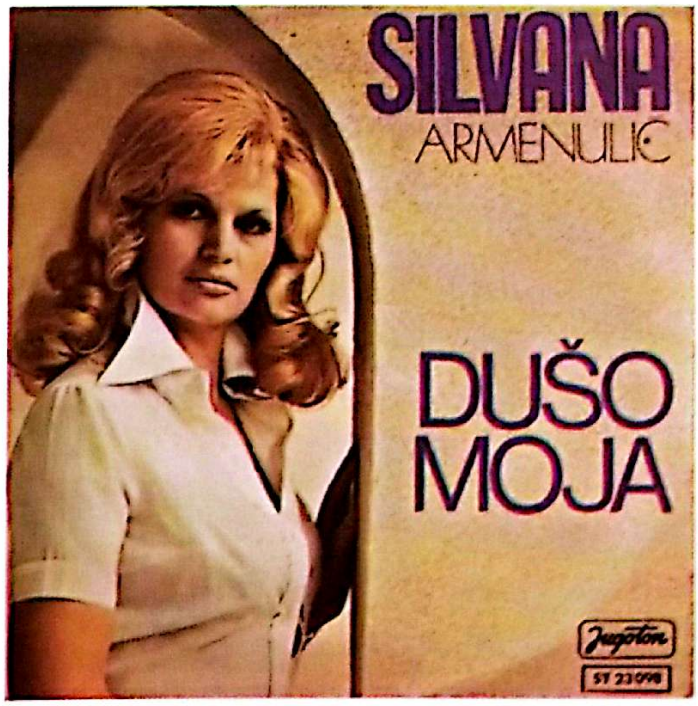

Ploča je objavljena pod nazivom **Silvana–*Dani naše mladosti,*** sa oznakom *Studio B – SP 75125.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Srboslava Srbe Ivkova i na njoj se nalaze dvije pjesme A-*"Dani naše mladosti"* i B-*"Bolujem ja, boluješ ti"*. Prvu pjesmu su zajedno napisali Silvana Armenulić i Boris Bizetić, koji je uradio i muziku, a druga pjesma je narodna. Aranžmane za ovu ploču uradio je Božidar Boki Milošević.

1976.

U posljednoj godini svog života Silvana je izdala dvije singl ploče, jednu LP i jednu audio-kasetu. Prvu Silvaninu ploču u ovoj godini pod nazivom: **Silvana Armenulić–*"Dušo moja"*** izdao je *Jugoton,* sa oznakom *Jugoton–SY-23098.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A-*"Dušo moja"*, koju je napisala Silvana Armenulić, a komponovao Toma Zdravković i pjesma B-*"Godine su prošle, život želje menja"* koju je napisao Vladimir Grujić, a komponovao Borivoje Stepanović.

U **1976.** godine u izdanju *Jugotona* objavljena je i treća Silvanina LP ploča pod nazivom **Silvana Armenulić –*Silvana Armenulić,*** sa oznakom *Jugoton–LSY-61314.* Na ovoj ploči nalazi se 10 pjesama:

A1-*"Golube, poleti"* (narodna)
A2-*"Nad izvorom vrba se nadnela"* (tekst i muzika Toma i Andrija Bajić, ansambl Žarka Josipovića Škule)
A3-*"Zaplakaće stara majka"* (tekst Radosav Simić, muzika Branimir Bane Đokić)
A4-*"A što ćemo ljubav kriti"* (narodna)
A5-*"Sama sam"* (tekst Radmila Popović, muzika Hašim Kučuk Hoki)
B1-*"Rane moje"* (tekst i muzika Aksentije Šoškić, ansambl Duška Radančevića)
B2-*"Niz polje idu, babo, Sejmeni"* (narodna)
B3-*"Dušo moja"* (tekst Silvana Armenulić, muzika Toma Zdravković)
B4-*"Ludujem za tobom"* (tekst Panta Radivojević, muzika Miodrag Todorović Krnjevac)
B5-*"Srce gori, jer te voli"* (tekst Silvana Armenulić, muzika Lari Nanos, ansambl Ace Stepića)

Ploča je objavljena pod nazivom **Silvana**–***Dani naše mladosti,*** sa oznakom *Studio B – SP 75125.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Srboslava Srbe Ivkova i na njoj se nalaze dvije pjesme A-*"Dani naše mladosti"* i B-*"Bolujem ja, boluješ ti"*. Prvu pjesmu su zajedno napisali Silvana Armenulić i Boris Bizetić, koji je uradio i muziku, a druga pjesma je narodna. Aranžmane za ovu ploču uradio je Božidar Boki Milošević.

1976.

U posljednoj godini svog života Silvana je izdala dvije singl ploče, jednu LP i jednu audio-kasetu. Prvu Silvaninu ploču u ovoj godini pod nazivom: **Silvana Armenulić**–***"Dušo moja"*** izdao je *Jugoton,* sa oznakom *Jugoton–SY-23098.* Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: A-*"Dušo moja"*, koju je napisala Silvana Armenulić, a komponovao Toma Zdravković i pjesma B-*"Godine su prošle, život želje menja"* koju je napisao Vladimir Grujić, a komponovao Borivoje Stepanović.

U **1976.** godine u izdanju *Jugotona* objavljena je i treća Silvanina LP ploča pod nazivom **Silvana Armenulić** –***Silvana Armenulić,*** sa oznakom *Jugoton–LSY-61314.* Na ovoj ploči nalazi se 10 pjesama:

A1-*"Golube, poleti"* (narodna)
A2-*"Nad izvorom vrba se nadnela"* (tekst i muzika Toma i Andrija Bajić, ansambl Žarka Josipovića Škule)
A3-*"Zaplakaće stara majka"* (tekst Radosav Simić, muzika Branimir Bane Đokić)
A4-*"A što ćemo ljubav kriti"* (narodna)
A5-*"Sama sam"* (tekst Radmila Popović, muzika Hašim Kučuk Hoki)
B1-*"Rane moje"* (tekst i muzika Aksentije Šoškić, ansambl Duška Radančevića)
B2-*"Niz polje idu, babo, Sejmeni"* (narodna)
B3-*"Dušo moja"* (tekst Silvana Armenulić, muzika Toma Zdravković)
B4-*"Ludujem za tobom"* (tekst Panta Radivojević, muzika Miodrag Todorović Krnjevac)
B5-*"Srce gori, jer te voli"* (tekst Silvana Armenulić, muzika Lari Nanos, ansambl Ace Stepića)

Posljednja Silvanina ploča je štampana u trenutku njene pogibije, te su obustavili štampanje i na omot dodali ***Ovo su posljednji snimci Silvane Armenulić.*** Ova ploča je objavljena nakon Silvanine pogibije, novembra **1976.** godine u izdanju *Jugotona* sa oznakom: *Jugoton-SY-23155*. Ploča je snimljena uz muzičku pratnju ansambla Božidara Bokija Miloševića i na njoj se nalaze dvije pjesme: *"Ludujem za tobom"* i *"Ne sjećaj se više mene"*.

Prvu pjesmu je napisao Panta Radivojević, a komponovao Miodrag Todorović Krnjevac, dok je drugu pjesmu napisala Silvanina rođena sestra Mirjana Bajraktarević.

Ako pažljivo analiziramo diskografski tok Silvanine karijere, primjetićemo mnogo izdanja do 1974. godine i od tada godišnje izlazi samo po jedna ili dvije singl ploče. Jedan od razloga jeste taj što 1974. godine Silvanin brak upada u ozbiljnu krizu i ona se razilazi sa Radmilom i okolnosti iz privatnog života znatno utiču na njenu profesionalnu karijeru. Sve više je zaokupljena privatnim problemima, a s druge strane okružena mnogim neprijateljima kojima se nije dopadala njena blistava i perspektivna karijera. Drugi razlog je taj što do 1974. godine Silvana izgrađuje ozbiljno ime na estradi i u javnom životu i postaje velika jugoslovenska zvijeda. Primjećujemo da na izdanju iz 1975. godine više nije potpisana kao Armenulić, nego samo kao Silvana. Preciznom i objektivnom analizom možemo reći da je to učinjeno iz dva razloga: prvi je razlaz sa mužem Radmilom i neizvijesnost sudbine njihove bračne zajednice, a drugi razlog je taj što je Silvana već etablirana kao velika muzička zvijezda i dovoljno je reći samo Silvana, da bi svi znali o kome se radi.

Iako je Silvana Armenulić bila diskografski ekskluzivac zagrebačkog Jugotona, važno je naglasiti da je početak njene karijere obilježio aleksandrovački "Diskos", kultna izdavačka kuća koja je nastala kao ideja grupe entuzijasta iz ovog malog mjesta u Srbiji. Izdavačka kuća "Diskos" će ostati upamćena kao nezavisna institucija koja nije robovala stereotipima, lišena okova ideologije i bilo kakvih uticaja. Predstavljala je odmetništvo u diskografiji, bili su svoji i slijedili su samo sopstvene ideje. Upravo u ovoj kući Silvana je napravila svoje prve diskografske korake, i nikada nije zaboravila odakle je krenula. Zanimljiv podatak jeste taj da je Silvana započela u Aleksandrovcu kao početnik u "Diskosu" 1964. godine. Samo godinu dana ranije 1963. u Aleksandrovcu je rođena pomenuta izdavačka kuća i uspostavljena manifestacija "Župska berba" na kojoj će Silvana učestvovati 1976. godine i to će biti ujedno njen posljednji nastup jer je tu noć tragično nastradala vraćajući se sa Župske berbe.

Silvana Armenulić u TV seriji " Građani sela Luga", (Arhiv RTS)

X poglavlje

Silvana na filmu

Posle mog pojavljivanja u ulozi glumice,
ja sam sebe krunisala kao pevačicu,
postala sam vrlo komercijalna i od tada mi
organizatori koncerata plaćaju onoliko koliko tražim.

Silvana Armenulić, magazin "Čik" 1972.god.

Silvana Armenulić na snimanju TV serije " Ljubav na seoski način" (1970) (Arhiv RTS)

Interes i ljubav prema filmu Silvana je gajila još od najranije mladosti, a prvi odlasci na kino predstave u rodnom Doboju za nju su predstavljali poseban doživljaj. Gluma je odredila i njen budući identitet, kao i umjetničko ime koje je dobila po italijanskoj glumici Silvani Mangano. Međutim, nije to bila ljubav samo prema filmu, nego uopšte prema glumi kao zasebnom fenomenu u umjetnosti. Upravo su joj odlasci na pozorišne predstave za vrijeme boravka u Sarajevu, a zatim i drugim gradovima, koristili da se pobliže upozna sa glumom. Još kao tinejdžerka maštala je o tome da jednog dana i ona zaigra neku ulogu u filmu ili pozorištu, ali tako nešto nije bilo u to vrijeme lako ostvarivo. Kako su godine prolazile Silvana je sve više sazrijevala u umjetničkom smislu i radila je na sebi, ali želja za glumom nije je prolazila i vjerovala je da će jednog dana, kao i njen glumački uzor Silvana Mangano, dobiti priliku da igra u nekom filmu. Jedan od prvih filmova u kojem su zaigrali pojedini pjevači i muzičari, a među njima i Silvana Armenulić, bio je film *"Muzikanti" (1969)*, čiji je režiser bio **Dragoslav Lazić**, a snimatelj **Milorad Jakšić Fanđo.** Ovaj film je veoma brzo postao popularan među muzičarima i upravo se on smatra prekretnicom u smislu pojavljivanja muzičara i pjevača u filmovima. U ovom filmu Silvana se samo kratko pojavljuje, dok je prvo pravo učešće u nekoj TV emisiji Silvana imala 1970. godine u popularnoj emisiji TV Beograda "Selo moje", koju je režirao Dragoslav Lazić, a voditelj emisije je bio popularni glumac Dragan Zarić. Kasnije će Dragoslav Lazić izjaviti: *"Postojalo je neko mišljenje da pevači samo mogu da pevaju, da su glupi i da ne mogu nešto da urade na polju glume. Silvana je gostovala u jednoj čisto muzičkoj emisiji koja se zvala **"Selo moje"**, to sam ja radio jedno godinu dana na RTV Beograd i ja sam video da se ona pred kamerama ponaša veoma nonšalatno, čak superirono i to je odlučilo da joj ponudim ulogu u seriji. Bilo je, naravno, obostrane bojazni da li će to ona moći, međutim onog trenutka kad je stala pred kamere ona je to radila odlično kao pravi proesionalac. Ta scena, koja se i danas često vrti na pojedinim televizijama, kad ona peva tu pesmu koja je ostala veliki hit je napravljena tako reći bez ikakve režije. Ja sam rekao gde će ona da dođe, ovi su sedeli, pa su ustali. To je sve bilo potpuno spontano i snimano je u jednom cugu, nije bilo ponavljanja, a to se nije ni moglo ponoviti, jer su oni toliko uneli emocije da ne verujem da bi drugi put mogli tako, sa toliko emocija tu scenu da iznesu."*[69]

ПОСЛЕ ТОЗОВЦА, ЛЕПАВЕ, ЦУНЕТА — И СИЛВАНА НА ФИЛМУ

ЈА САЊАМ ФИЛМСКУ СЛАВУ

● — каже једна од најомиљенијих певачица Силвана Арменулић и не крије да је још као девојчица сањала о томе да једног дана постане глумица

● На филм због Лепе?

● Телефонска понуда за „Лепу"

● Силвана, ти то можеш

Радио ТВ Револија, 1971. год.

Prema mnogima TV serija *"Ljubav na seoski način"* će za Silvaninu karijeru predstavljati veliku, može se reći, revolucionarnu prekretnicu i upravo će ova serija u velikoj mjeri odlučiti dalji Silvanin život koji će sa jedne strane biti blistav i savršen, a s druge strane trnovit i nesrećan do samog kraja. Uloga u ovoj seriji je ta koja će Silvanin život potpuno preokrenuti.

Prema mnogima TV serija "Ljubav na seoski način" će za Silvaninu karijeru predstavljati veliku, može se reći revolucionarnu prekretnicu, i upravo će ova serija u velikoj mjeri odlučiti dalji Silvanin život koji će sa jedne strane biti blistav i savršen, a s druge strane trnovit i nesrećan do samog kraja. Uloga u ovoj seriji je ta koja će Silvanin život potpuno preokrenuti.

TV SERIJA: LJUBAV NA SEOSKI NAČIN (1970)

Želja za glumom kod Silvane nije jenjavala i priželjkivala je da joj neko ponudi da zaigra na filmu. To se i dogodilo 1970. godine, kada je od reditelja **Dragoslava Lazića** dobila ponudu da igra kafansku pjevačicu u kultnoj jugoslovenskoj TV seriji *"Ljubav na seoski način"*, za koju je scenario napisao **Dušan Savković**, dok je glavni snimatelj bio **Milorad Jakšić Fanđo.** Ranije je Silvana igrala epizodnu ulogu u manje poznatoj seriji Dragoslava Lazića *"Selo moje"* i jednom prilikom na snimanje je došao Dušan Savković, koji je već imao napisan scenario za novu seriju *"Ljubav na seoski način"*, te vidjevši da Silvana odlično glumi, u dogovoru sa rediteljem Dragoslavom Lazićem, ponudio joj angažman u svojoj novoj seriji *"Ljubav na seoski način"*. Ova serija, kroz 8 epizoda (*Prosidba, Suparnik, Preljuba, Potera, Rozika, Kidnapovanje, Razvod i Miraz*), prati doživljaje mladića Milorada, koga stric Gvozden i djed Paun, inače potomci lokalnog hajduka Ludog Milojka, hoće na silu da ožene djevojkom Radmilom, najbogatijom udavačom u selu. Mladoženja Milorad, inače opsjednut šivaćim mašinama, bježeći od *„trgovinu s živi ljudi"*, odlazi u grad, gdje upoznaje drugu djevojku Roziku, ali ta veza je nemoguća. Na kraju on se vraća u selo, želeći da se oženi Radmilom, ali bez miraza, što kvari planove strica Gvozdena i djeda Pauna. Takvu ponudu Silvana je prihvatila, ali je trebalo još nekih detalja kako bi snimanje moglo da počne. Inače, važno je naglasiti da vjerovatno niko, u čitavoj istoriji jugoslovenske kinematografije, nije uspjevao da tako živopisno dočara seoski ambijent kao reditelj Dragoslav Lazić. Gotovo čitav njegov stvaralački opus posvećen je temama života na selu ili prilagođavanja prve generacije doseljenika na uslove života u gradu. Prema mnogima TV serija *"Ljubav na seoski način"* predstavlja remek-djelo real-socijalističke yu-kinematografije.

Silvana, Žika Milenković i Miroslav Bijelić u jednoj od scena serije "Ljubav na seoski način", 1970, godine. (arhiva "Radio TV Revija")

Silvana, Žika Milenković i Miroslav Bijelić u seriji "Ljubav na seoski način" (arhiva "Radio TV Revija")

Silvana je u ovoj seriji dobila zadatak da tumači lik pjevačice Rade, ali nije imala odgovarajuće pjesme. Ovaj problem je saopštila svom dobrom prijatelju Tomi Zdravkoviću i on joj je rekao da ima nekih pjesma, pa da bi mogli odabrati četiri pjesme za ploču, koja bi poslužila za snimanje pomenute serije. Toma je Silvani dao mnogo pjesama, ona ih čitala, ali kada je pročitala pjesmu Šta će mi život bez tebe dragi, odmah je Tomi rekla: *Ova ide obavezno, to je pjesma pisana za mene, a ostale ti predloži.* Tako je i bilo. Pored pjesme *Šta će mi život*, koja je poznata i pod nazivom *Noćas mi srce pati*, Toma je za ovu ploču Silvani predložio još tri pjesme: *Srećo moja, Ja nemam prava nikoga da volim i Kišo, kišo tiho padaj*. Ploču je uz pratnju ansambla Vlaste Jelića, Silvana snimala u Zagrebu i izdata je za *Jugoton*. Pomenuti ansambl se pojavio u seriji kao prateći orkestar Silvani, što se nije dopalo Silvaninom dugogodišnjem prijatelju i saradniku Aci Stepiću i on se zbog toga naljutio na nju. Uskoro će njih dvoje popraviti odnose i zaboraviće na razmirice, te nastaviti uspješnu saradnju. U seriji *"Ljubav na seoski način"* Silvana Armenulić, igrajući ulogu pjevačice Rade, pojavljuje se u četiri epizode sa tri pjesme: *Šta će mi život* (3. epizoda *Preljuba* i 8. epizoda *Miraz*), *Srećo moja* (6. epizoda *Kidnapovanje)* i *Ja nemam prava nikoga da volim* (1. epizoda *Prosidba*).

Kasnije će se ispostaviti da joj je prihvatanje uloge u ovoj TV seriji bio mač sa dvije oštrice. S jedne strane joj je ta uloga donijela veliku popularnost, a s druge strane ju je zarobila u okove stereotipa, pojednostavljenih i pretjerano

uopštenih osobina koje se pridaju svim pripadnicima kafanskih pjevača i muzičara. Kafanska pjevačica, kao fenomen, ne uživa društveni ugled i spada u red žena niskih moralnih odrednica i često promiskuitetnog karaktera, što pokazuje svojim opskurnim odjevnim predmetima koji ističu ženske atribute. U ovaj kliše Silvana je upala nesvjesno, a rediteljski potezi Silvani nisu bili naklonjeni. Njena priroda suštinski je bila potpuno drugačija, ali ju je ova uloga predstavila u potpuno pogrešnom svjetlu i to je biljeg koji će ona da nosi sve godine poslije, a to traje i danas.

Režiser Dragoslav Lazić, Silvana, Žika Milenković i Ratko Sarić u pauzi snimanja serije "Ljubav na seoski način", 1970 god. (arhiv RTS)

Pojavljivanje Silvane Armenulić u ulozi pjevačice Rade je kod "visoke kulturne javnosti" i lažne komunističke elite izazvalo negodovanje, podsmjeh i izrugivanje, a za to nije postojao nikakav valjan razlog. Problematični dekolte, koji je bio povod za "ozbiljnu raspravu" sa zabrinutim pitanjima licemjernih čuvara još licemjernije lažne socijalističke kulture, zapravo ni po čemu nije bio problematičan. Tu nije bilo nikakvih elemenata vulgarnosti i uopšte, Silvanino oblačenje je bilo u skladu sa svjetskim trendovima, čak i konzervativnije za to vrijeme, ali su okoštale strukture lažnog jugoslovenskog socijalističkog elitizma Silvanu stigmatizovale i smatrali su da je njena pojava vulgarna, a zapravo ona to ni po čemu nije bila. Za njih je Silvana bila dama visokih moralnih vrijednosti, umjetnička duša, sa stilom i držanjem na čemu bi joj pozavidjele i svjetske zvijezde, te kao takva bila im je nedostižna zvijezda kojoj su mogli samo da se dive ili da je mrze. Nažalost "kulturne elite" su odabrale ovo drugo, a serija *"Ljubav na seoski način"* je bio samo povod za mržnju i harangu koja je protiv Silvane godinama vođena. Drugi veliki problem Silvani je napravila njena menadžerska kuća *Beogradska estrada,* koja ju je svjesno sabotirala prilikom snimanja serije, tako što je organizovala niz koncerata na kojima je Silvana trebala da pjeva, samo iz razloga da ona ne snimi seriju i da ne postane još više popularna. Žureći na jedno snimanje Silvana je izazvala saobraćajni udes u kojem je imala tešku povredu u vidu tri polomljena rebra i opšte ugruvanosti, što ju je nekoliko nedjelja vezalo za postelju. Ovo je Silvanu natjeralo da prekine saradnju sa njima

Silvana i Dragan Zarić, u novogodišnjoj epizodi serije "Ljubav na seoski način", pod nazivom "Milorade Kam-Bek", snimane krajem 1970. godine (arhiva Borba)

Silvana Armenulić, Miroslav Bijelić i Ratko Sarić u TV seriji "Ljubav na seoski način" (1970) (Arhiv RTS)

i pređe u jednu manju agenciju koju je osnovao PGP RTB. Međutim, Silvani agencije, ni posrednici nisu trebali, jer je na kraju sama organizovala svoje nastupe i dogovarala koncerte.

Pomenuta serija nije samo taj problem napravila u Silvaninom životu i karijeri, nego je odredila i njene naredne uloge. Razlog zašto je Dragoslav Lazić ponudio Silvani ulogu leži u činjenici da je on Silvanu identifikovao kao veliku umjetnicu u usponu, s obzirom na popularnost koju je kao interpretator narodne muzike i folk šlagera već uživala u zemljama nekadašnje Jugoslavije. Nije bilo prijeke potrebe da se afirmiše i kroz film. Veliki i talentovani Dragoslav Lazić bio je svjestan da će Silvanina istinska prirodna ljepota, poseban otmjeni stil, odjevanja i čaroban glas, primamiti gledaoce da pogledaju filmove u kojima je ona uzela neku od ponuđenih uloga. Bila je to jedinistvena prilika da publika Silvanu vidi u nešto drugačijem izdanju, a Dragoslavu Laziću je to bila prilika da mu filmovi postignu zavidnu popularnost. Dvije godine kasnije reditelj Gordan Mihić će pokušati da prepiše Lazićev recept, sa serijom "Kamiondžije" angažujući popularne pjevače. Ova serija jeste imala dobar rejting gledanosti, ali nije dostigla popularnost Lazićeve serije koja će ubrzo dobiti kultni status. Dragoslav Lazić će sa svojom serijom postaviti standarde koje će kasnije biti teško i dostići a pogotovo preći i otići dalje i to je trajalo duži vremenski period. Ova serija će biti repризirana više puta u narednim godinama.

Ekipa TV serije "Ljubav na seoski način" u Domu Sindikata na dodjeli nagrada. (Dragan Zarić, Žika Milenković, glavni urednik RTB Miodrag Marinković Mališa, Silvana Armenulić, Ratko Sarić i scenarista Dušan Savković). (arhiva "Radio TV Revija")

Sa snimanja TVserije "Ljubav na seoski način" (1970)
(Živojin Milenković, Silvana Armenulić, snimatelj Milorad Jakšić Fanđo i Prizrenka Petković)

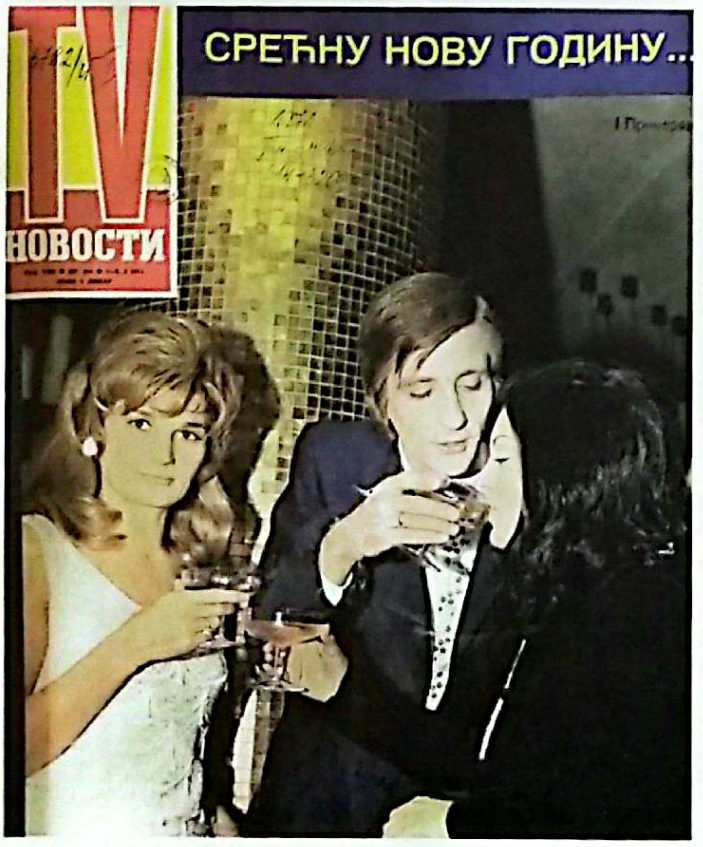

ПРВА РАДИО-СЕРИЈА

СТАРО ДРУШТВО НА НОВИ НАЧИН

Аутор популарне ТВ серије »Љубав на сеоски начин«, Душан Савићић, написао је радио-роман »Кућа на четири воде«, који ћемо слушати у девет епизода

Novine su mnogo pisale o seriji "Ljubav na seoski način" koja je izazvala veliko interesovanje

Silvana, Dragan Zarić i Prizrenka Petković na novogodišnjem slikanju za časopis "TV Novosti", krajem 1970. godine (arhiva Borba)

FILM: MILORADE, KAM BEK (1970)

Sljedeća Silvanina uloga bila je u filmu ***Milorade, kam bek*** iz 1970. godine. Film je režirao **Dragoslav Lazić** prema scenariju **Dušana Savkovića**, a zapravo predstavlja objedinjenu filmsku priču iz prethodne serije *"Ljubav na seoski način"*. Film *Milorade, kam bek* je snimljen za produkciju Radio-televizije Beograd i premijerno je prikazan 31.12.1970. godine

Ovaj TV film, koji traje 34 minuta, zamišljen je kao poseban novogodišnji specijal popularne serije *"Ljubav na seoski način"* u kojoj Milorad odlazi u London sa idejom da postane kosmopolita, a njegov djed Paun, sa legendarnim voditeljem **Mićom Orlovićem**, kreće da ga vrati kući. Boravak u Londonu za djeda Pauna će biti poseban, nagledaće se raznih čuda. U Muzeju voštanih figura, među figurama Čerčila i Hičkoka, nalaze i **Miju Aleksića** koji se u filmu pojavljuje u malo konfuznoj ulozi. Najzad, uspijevaju pronaći Milorada i upakovanog ga vraćaju kući, a u studio u novogodišnji program upada sva rodbina na čelu sa Čkaljom, a tu je i Silvana Armenulić. U ovom humorističnom filmu Silvana Armenulić izvodi dvije pjesme: *"Oj ljubavi da te nije bilo"* i *"Šta će mi život"*. Ovaj film spada u kratkometražne filmove, nije emitovan u bioskopima, niti ima tu formu jer je riječ o TV filmu, odnosno specifičnoj formi filma rađenoj za potrebe novogodišnjeg televizijskog šoua, kakvi su bili u to vrijeme popularni u svijetu. Nije poznato koliko je puta repriziran na televiziji.

ДРАГАН ЗАРИЋ И СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ

РАСТАНАК СА »СЕЛОМ« ДО ЈЕСЕНИ

● Популарна емисија Телевизије Београд „Село моје" данас се завршава Како су обећали из Телевизије Београд, то није и дефинитивни растанак са „Селом" које је привукло велики број гледалаца. На јесен почиње нови циклус од 12 емисија.

Част да закључе ову серију добили су сељаци — музичари из седа Таванкута код Суботице. Они ће публици приказати песме и игре народа буњевачког краја и занимљивости њиховог богатог фолклора. Аматере из Таванкута подржаће и професионалци Александар Матић, Радмила Бурић, Нада Воденичар, Силвана Арменулић, Васка Илијева и оркестар Бранка Миленовића. Емисију је режирао Драгослав Лазић а води је Драган Зарић.

arhiva "Radio TV Revija", 1970. god.

У НЕДЕЉУ КРЕЋЕ ДУГО ОЧЕКИВАНА И ВИШЕ ПУТА ОДЛАГАНА ХУМОРИСТИЧКА СЕРИЈА „ЉУБАВ НА СЕОСКИ НАЧИН"

нашло се момче за женидбу

arhiva "Radio TV Revija", 1970. god.

SERIJA: GRAĐANI SELA LUGA (1972)

Nakon odličnog uspjeha serije *"Ljubav na seoski način"*, Silvana je dobila ponudu da u televizijskoj seriji ***„Građani sela Luga"***, autora **Živorada Lazića** koji potpisuje i scenario i režiju, tumači lik Hane. Ova humoristička televizijska serija, originalno emitovana u proljeće 1972. godine, nastala je u produkciji Televizije Beograd i sastojala se od devet epizoda (*Pobeda, Kovači, Radnici i seljaci, Poslovoda, More, Konji, Vrabac, Baba Stevana, Svadba).* Snimana je u selu Lugovčina u opštini Smederevo, a radnja se događa u srpskom provincijskom mjestu u prvim godinama poslije Drugog svjetskog rata. Lazić je iste godine izdao i roman pod naslovom *Građanin sela Luga*. U ovom filmskom ostvarenju Silvana se pojavljuje sa kompozicijama koje ne spadaju u narodnu muziku i briljira odlično se snalazeći u ruskoj romansi "*Cvetala Kalina*", te u prelijepoj šansoni "*Ti nikad nisi htio znati*". Ovdje Silvana

Silvana u pauzi snimanja serije "Građani sela Luga", 1972. godine.
(Silvana Armenulić, Velimir Bata Živojinović, Velimir Životić i Boro Stjepanović-sjedi)
(arhiv RTS)

pokazuje svoje umijeće i u drugim muzičkim žanrovima, demantujući sve one koji su tvrdili da je Silvana samo prozaična pjevačica narodne novokomponovane muzike. Silvana je ponovo pokazala da je besprijekoran umjetnik i profesionalac.

Film je snimljen sa umjetničkim izrazom kroz suptilnu kritiku, odnosno realno analiziranje stvarnog stanja u društvu. Ovim filmom Živorad Lazić, iako član Komunističke partije Jugoslavije, dolazi u sukob sa smederevskim ogrankom SUBNOR-a koji nakon odlgedanog filma tvrdi da ovaj film "na podrugljiv način govori o djelovanju komunista u njegovo rodnom selu nakon rata", jer Lug je skraćenica od Lugovčina. Zbog ovoga svega slučaj je imao i sudski epilog, Lazić se pod političkim pritiscima našao na optuženičkoj klupi, ali je sudija ipak bio razuman, pa ga je oslobodio optužbi, jer je optužnica bila politički motivisana i besmislena. Cijela stvar se zakomplikovala toliko da je stigla čak i do predsjednika Tita koji je Lazića spasio rekavši: *Ma, nema tu ništa politički. Boga ti, pustite to.* Navodno je razlog ovakvog Brozovog stava bio taj što lik Bulidže u filmu tumači Velimir Bata Živojinović, inače omiljeni Titov glumac. Na meti kritika se našla i Silvana koja ni kriva ni dužna biva prozivana kako je učestvovala u projektu koji ima za cilj da "ruši tekovine narodno-oslobodilačke borbe" i "ruje tekovine revolucije". Iako Silvana sa scenarijom nije imala nikakve veze, bila je kritikovana, ali se Silvana nije puno opterećavala. Ona je dostojanstveno i profesionalno iznijela lik Hane i dobila je pohvale od cijele ekipe, a Bata Živojinović joj je rekao da ako bude željela da se posveti glumi, čeka je blistava glumačka karijera.

Silvana i Velimir Bata Živojinović u TV seriji "Građani sela Luga", 1972. godine. (arhiv RTS)

FILM: KONCERT ZA KOMŠIJE (1972)

Koncert za komšije je jugoslovenska TV komedija u produkciji RTV Beograd, snimljena i emitovana 1972. godine. Režiju za ovaj film potpisuje **Sava Mrmak,** a scenario **Siniša Pavić.** Pored Silvane Armenulić u ovom filmskom ostvarenju se pojavljuju i njene kolege: **Lepa Lukić, Aca Matić i Toma Zdravković**, a u glavnim ulogama su **Miodrag Petrović Čkalja** i **Mija Aleksić**. I ovaj film, kao i prethodni u kojima se pojavljuje Silvana Aremnulić, predstavlja svojevrsnu avangardu, rediteljski napor da stvari prikaže onakvima kakve one u stvarnosti jesu. Oko filma nije bilo nikakvih kontroverzi, a pored svojih kolega, Silvana je ipak izdominirala, te iako nije postao široko poznat, ovaj film će ostati upamćen po Silvani koja mu je dala poseban pečat. Reditelji Dragoslav Lazić, Savo Mrmak i Živorad Lazić i tekstopisac Siniša Pavić su u jugoslovenskoj kinematografiji začetnici prikaza metropolizacije tadašnjeg društva. Prikazi i analize ruralnog derivata koji pod naletom opštih društvenih trendova i nevještom primjenom zamagljene ideologije jugoslovenskog samoupravnog socijalizma pokušava od društva stvoriti nešto novo, čime se kao sporadičan efekat stvara subkulturni procjep u koji upadaju ranjivi slojevi društva. Nije slučajno da su sva tri reditelja odabrala upravo Silvanu Armenulić, jer je ona personifikacija jugoslovenske iskrenosti koju napada lažni društveni supstrat oličen u kvaziintelektualnoj eliti pod patronatom pseudokulturnih vrijednosti i iskrivljenih pogleda na svijet. Sva trojica reditelja nisu odabrali Silvanu zbog toga što im se dopadala kao žena i što su bili zaljubljeni u nju, nego zbog njene prirodne iskrenosti i ozbiljnog talenta za glumu. Zlobnici su izmišljali, ali nauka kaže svoje: Silvana je rođena kao umjetnik i bilo kom umjetnošću da se bavila, bila bi podjednako uspješna. Gluma, kao jedan od Silvaninih talenata je isplivao u pomenutim ostvarenjima, a ne znamo koliko bi ih još bilo da je Silvana poživjela duže.

ahiva "TV Novosti"

arhiva "Radio TV Revija"

FILM: LOV NA JELENE (1972)

Zagrebački reditelj **Fadil Hadžić** 1972. godine, u produkciji "Jadran filma", počinje da snima film *"Lov na jelene"*, sa poznatim i afirmisanim glumcima: **Borisom Dvornikom, Fabijanom Šovagovićem, Sandijem Krošlom, Reljom Bašićem, Ademom Čejvanom, Mihom Balohom** i drugima. Jednu od glavnih uloga je, preko **Nikice Kalogjere**, ponudio Silvani Armenulić u kojoj je vidio nevjerovatnu prirodnu ljepotu i harizmu, govoreći da je ona domaća Sofija Loren. Ovaj film se dosta razlikuje od ranijih filmova u kojima je glumila Silvana, a riječ je o filmu koji je po žanru kombinacija drame i trilera u trajanju od 1h i 37 min. Glavni lik u filmu je nekadašnji činovnik NDH koji se vraća u rodno mjesto nakon što je četvrt vijeka proveo u emigraciji, izbjegavši pred kraj Drugog svjetskog rata, bojeći se da bi, kao državni službenik NDH, mogao stradati od nove vlasti. Vrativši se, shvatio je da je optužen za učestvovanje u ustaškom pokretu i njegovim zločinima, ali i kako su pravi motivi za optužbe to da su neki od lokalnih bivših partizana stekli bogatstvo na račun njegove imovine. Želeći dokazati istinu i ostvariti pravdu, on se suočava sa čvrsto povezanim protivnicima koji neće prezati ni od čega da ga maknu s puta. U filmu Silvana Armenulić igra lik pjevačice Seke, koja je poratnih godina iz Bosne stigla u Slavoniju. Reditelj i scenarista filma Fadil Hadžić je općinjen njenom ljepotom, zapravo, osmislio pomalo biografsku ulogu Silvani. Između glavnog lika i pjevačice Seke rađa se ljubav. U filmu glavni lik biva ranjen. O samom scenariju Silvana je rekla: *Moram da priznam, kada mi je poslat scenario, u jednom trenutku bila sam se malo uplašila od onolikog teksta, ali sam rekla sebi: Silvana, ti to možeš, imaš odličnu memoriju, a pomoći će ti i reditelj i tvoji partneri na filmu Aleksandar Krošl, Boris Dvornik, Fabijan Šovagović, Miša Baloh, Sanda Langerholc, sve sami iskusni glumci. Dakle, ne plašim se, nemam tremu, a nekakvo iskustvo stekla sam snimajući seriju "Ljubav na seoski način", te smatram da neće biti problema.*[70] Za potrebe ovog filma Silvana je odabrala četiri pjesme. Dvije su od ranije bile poznate, a to su pjesme Aksentija Šoškića *"Rane moje"* i *"Život teče"*. Druge dvije, *"Zbogom ljubavi"* i *"Vrati se"*, napisali su Aca Stepić i Dragan Živković Tozovac. Ovom filmu Silvana je dala svoj autentični pečat, a briljantnom glumom (s obzirom da nije bila profesionalni glumac), kojom se ni u jednom dijelu nije bitno razlikovala od glumaca profesionalaca, ona je zaista od njega napravila klasik. Međutim, iako kvalitetan, film nije doživio zasluženu afirmaciju, a razloga za to je više. Naime, radnja filma *"Lov na jelene"* se odvija pedesetih godina XX vijeka, a sni-

man je u vrijeme **Masovnog pokreta (Maspok)** u tadašnjoj SR Hrvatskoj, te je, kao nijedan film do tada, na kritičan način prikazao jugoslovenski komunistički režim i njegovu službenu politiku. Inače, ovaj film je trebao nositi naziv *"Političko ubistvo"*, ali je naziv promijenjen. U filmu Silvana glumi Seku, pjevačicu. Pored pjevanja Seka se pojavljuje i na još nekim mjestima u filmu koja nisu vezana za muziku i dijalozima kojih ima poprilično. O ulozi Seke, Silvana je izjavila: *Za razliku od mnogih kafanskih pevačica, moja Seka je gorda, ozbiljna, poštena. Milo mi je što u krevetu neće biti krevetskih scena golotinje. Meni kao ženi, majci i pre svega ozbiljnom umetniku takva uloga ne bi odgovarala. Uostalom, ne bih je ni prihvatila. Moram da priznam da mi je neobično drago što mi je Fadil Hadić poklonio poverenje i tako ispunio moj davnašnji san da igram na filmu. Ne, ne čudite se. Koja žena dok je bila devojčica nije maštala o tome?*[71]

Snimatelj ovog filma Milorad Jakšić Fanđo se sjeća detalja sa snimanja: *Silvana se odlično snalazila u ulozi glumice, imala je zaista prirodni dar za glumu. Pored toga što je imala dar, ona je taj posao shvatala krajnje ozbiljno i u potpunosti se posvećivala pripremama za snimanje i ja sam bio u šoku kada sam shvatio da ona zna cijeli scenario napamet, te je glavnom glumcu koji je pojedine segmente teksta zaboravljao, šaputala krišom u toku snimanja, gdje sam je upozoravao da to ne može da radi jer je i ona u kadru, na šta je odgovorila da je može isjeći, samo je važno da glumci dobro odrade svoj posao. Tu se vidjelo kakav je čovjek i profesionalac bila.*[72]

Silvana i Boris Dvornik u jednoj od scena iz filma "Lov na jelene", 1971. godine.
(Milorad Jakšić Fanđo-privatna arhiva)

Silvana, Aleksander Sandi Krošl i režiser Fadil Hadžić za vrijeme snimanja filma "Lov na jelene", 1971. god.
(arhiva: Milorad Jakšić Fanđo)

Silvana na snimanju filma "Lov na jelene", 1971. godine. (arhiva "Studio")

Smatra se da je ovo politički najhrabriji film iz perioda socijalističke kinematografije. U zvaničnom saopštenju osudili su ga čak i članovi SUBNOR-a iz Zagreba. Premijera filma je održana nedugo nakon slamanja Maspoka, te iako nije bio službeno zabranjen, danas se smatra jednim od najsubverzivnijih ostvarenja svog doba. Film *"Lov na jelene"* je bio jedan od najgledanijih te 1972. godine i na tada prestižnom Pulskom festivalu, gdje je bila prisutna kompletna glumačka postava, Silvana je bila u društvu svoje kćerke Gordane. Film je doživio ovacije, ali je ostao bez nagrade zbog političkih pritisaka i negativnog stava republičkog vrha. Učešće u ovom filmu Silvani je ponovo donijelo nepotrebnu antireklamu. Iako je riječ o vrlo kvalitetnom filmu, problemi se nisu mogli izbjeći. Nakon filma *"Lov na jelene"* uskoro će u Beogradu početi snimanje filma *"I Bog stvori kafansku pevačicu"* u kojem je jedna od glavnih uloga trebala biti data Silvani Armenulić, ali je ipak povjerena Lepi Lukić. Inače, riječ je o filmu koji se tradicionalno smatra jednim od posljednjih ostvarenja "crnog talasa" u jugoslovenskom filmu. Mnogi smatraju da je Silvana namjerno izbjegla da učestvuje u ovom filmu. Reditelj filma, Jovan Živanović, koji se inače u svojim filmovima bavio devijacijama građanske klase u socijalizmu i koji je već zbog filma *„Uzrok smrti ne pominjati"* (1968) bio poprilično odstranjen iz kinematografije, bojao se da će Silvaninim angažmanom zakomplikovati svoj status. Njegov film *"I Bog stvori kafansku pevačicu"* je sticajem nepredviđenih okolnosti postao samo jedan od mnogih filmova koji potpadaju pod "crni talas", ali bez ozbiljnog uticaja.

Silvana Armenulić i Boris Dvornik na snimanju filma " Lov na jelene" (1971), (arhiva "Studio")

FILM: SANITEKS (1973)

Nakon filma *"Lov na jelene"*, zbog kojeg je imala problema, te zbog skandala na snimanju novogodišnjeg programa 1972. godine, Silvana je odlučila da prestane sa glumom u filmovima, jer je već bila umorna od nepotrebne hajke koja je, doduše tiho, ali podmuklo vođena protiv nje. Tako je bilo sve do 1973. godine kada je Silvana dobila ponudu od čelnih ljudi Velike Kladuše i čuvenog privrednog giganta "Agrokomerc", na čijem se čelu nalazio tada moćni Fikret Abdić, da se snimi kratkometražni promo-film o preduzeću *Saniteks*. S obzirom da je Silvana bila izuzetno popularna i u ovom dijelu SFRJ, njen uticaj je bio veliki i za ovaj poduhvat su naručioci posla bili veoma izdašni. Takvu ponudu je Silvana predstavila režiseru Dragoslavu Laziću, koji ju je odmah prihvatio, a za snimatelja angažovao svog kuma Milorada Jakšića Fanđu sa kojim je već snimao serije *"Ljubav na seoski način"* i *"Građani sela Luga"*[73]. Tada nastaje manje poznati film pod nazivom *"Saniteks"* u trajanju od 10 minuta, snimljen u Velikoj Kladuši. Ovaj film nije zabilježio nikakav uspjeh, nije emitovan ni u bioskopima, niti na televiziji. Snimljen je u svrhu promotivne kampanje o jednom uspješnom preduzeću iz Bosne i Hercegovine. Nakon ove uloge, Silvana je odlučila da prestane sa glumom.

Reditelj Fadil Hadžić

Snimatelj Milorad Jakšić Fanđo na snimanju filma "Saniteks" 1973.god

Manji broj je onih koji znaju da je Silvana prije nego što je dobila ulogu u filmu Fadila Hadžića, koji je uočio Silvanin veliki talenat za glumu, Silvanu pozvao Branimir Tori Janković, da glumi u njegovom filmu *"Dan duži od godine"*. Tema ovog filma je priča o gradu Banjaluci za vrijeme katastrofalnog zemljotresa koji je grad pogodio 27. oktobra 1969. godine. Silvana, i pored velike želje da se nađe među svojim Bosancima, nije mogla prihvatiti ulogu zbog ranije zakazanih koncerata.

Za novu glumačku nadu Silvanu Armenulić se brzo pročulo i za vrijeme njenog učešća na festivalu "Ilidža'70" telefonom ju je pozvao jedan novinar iz Beograda koji joj je saopštio da je u Beograd stigao jedan strani reditelj koji želi da Silvana igra u njegovom novom filmu zajedno sa tada popularnom glumicom Mišel Morgan. Iako se Silvana iz Sarajeva vratila za Beograd, nije se našla ni sa novinarom ni stranim rediteljem jer je otišla kod muža Radmila u Zapadnu Njemačku gdje je on radio kao teniski trener.[74] I ovim gestom je pokazala koliko su joj brak i porodica daleko iznad karijere.

EPILOG

Kao što se iz prethodno navedenog može zaključiti, ni gumačka karijera Silvane Armenulić nije bila pošteđena izmišljenih priča i lažnih konstrukcija zbog kojih će kasnije imati problema. Učestvovala je u filmovima sa delikatnim temama, iako nije toga bila ni svjesna. Gurnuta je u vatru ne svojom, nego voljom drugih ljudi. Patila je zbog toga. U estradnim kuloarima tog vremena zlobni ljudi su izmislili i plasirali priču da je u Silvanu zaljubljen režiser Dragoslav Lazić, koji će kasnije oženiti Snežanu Savić. Govorili su da je on zbog svoje zaljubljenosti i općinjenosti Silvanom uloge izmišljao samo za nju, kako bi bio u njenoj blizini. Nesporno je da je Dragoslav Lazić privatno vodio buran ljubavni život, ali u odnosu sa Silvanom nije bilo nikakvih ljubavnih pretenzija, jer je on prepoznao njen talenat koji je u kombinaciji sa nesvakidašnjom prirodnom ljepotom bio dobitna kombinacija za širu publiku srednje klase jugoslovenskog društva i to je on ponovio u nekoliko intervjua. Ali, kako postoji ranija mantra da su **svi bili zaljubljeni u Silvanu,** jer mnogim muškarcima nije bilo moguće biti u blizini lijepe i harizmatične žene, a ne zaljubiti se u nju, na tom tragu je i ova izmišljena konstrukcija dobila svoj epilog kroz dalja izmišljanja da mu Silvana

Scene sa snimanja filma Fadila Hadžića "Lov na jelene" (1972)

nije uzvratila ljubav, te je to naljutilo Lazića, pa je uništio Silvaninu arhivu na Televiziji Beograd. Određeno vrijeme ona se zbog toga, navodno, nije pojavljivala na ovoj prestižnoj televiziji. Sve ukazuje na to da je ovo izmišljena priča jer u instituciji kakva je RTV Beograd malo je vjerovatno da je moguće uništiti arhivu, a da to neko ne primjeti i ne odreaguje pozivajući aktere na disciplinsku odgovornost koja može biti okončana i otkazom. Na toliki rizik, po cijenu uništavanja sopstvene karijere, malo je ko spreman. Razloge zašto se Silvana određeno vrijeme nije pojavljivala na ovoj televiziji treba potražiti na drugoj adresi, a za dobre poznavaoce tadašnjih prilika nije teško zaključiti odakle je takva inicijativa dolazila. Silvani je igranje u filmovima donijelo veliki uspjeh, ali i probleme, zbog kojih se odlučila povući iz svijeta glume. Njen osjetljivi karakter i emotivno doživljavanje svega što joj se priređivalo, učinili su da se Silvana, iako izuzetan talenat za glumu, ipak odluči na ovaj potez, a sve se događalo baš u vrijeme kada je na privatnom planu imala mnogo problema o čemu je detaljno napisano u jednom od prethodnih poglavlja. Tako se voljom drugih, završila jedna perspektivna glumačka karijera i nikada ostvarena Silvanina želja da zaigra u ulozi Ane Karenjine. Bila je jedna od rijetkih pjevačica koja je imala ovakvu želju. Čitala je ruske klasike, bila je posebna, bila je svoja. Nesvakidašnja, autentična-SILVANA.

Silvana 1969. godine. (arhiva "Čik")

XI poglavlje

Učešće na festivalima

Pitate me kako ja zamišljam damu?
Pa dama mora da bude kompletna ličnost.
Da bude obrazovana, lepo odevena, da ima lep rečnik,
da zna da se ponaša i pred sobom i pred drugima.
Šta meni nedostaje? Smatram da umem i da se obučem,
da znam sebe da postavim na pravo mesto,
da umem da odaberem pesmu, da nisam glupa.

Silvana Armenulić 1976.

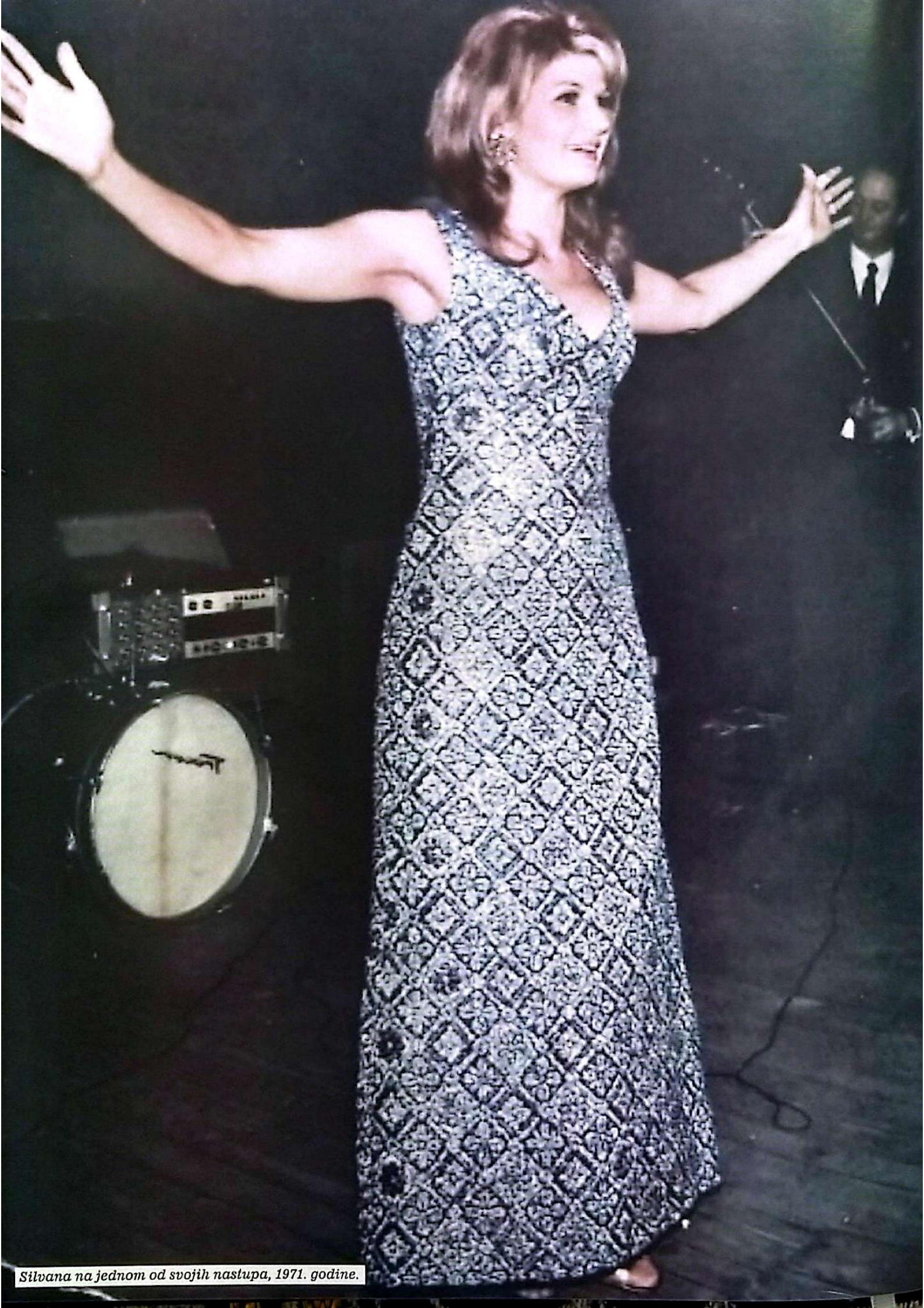

Silvana na jednom od svojih nastupa, 1971. godine.

U svojoj karijeri Silvana Armenulić nije učestvovala na velikom broju muzičkih festivala, a postoji više razloga zašto je to tako. Manje je poznato da ona nikada nije njegovala takmičarski duh radi formalnosti. Ona je energiju, umjesto na festivalska takmičenja, radije usmjeravala na rad na sebi i puno pažnje je posvećivala javnim nastupima i koncertima do čega joj je bilo mnogo više stalo. O festivalima nije imala riječi hvale. Doživjela je nekoliko neprijatnih situacija koje su na nju ostavile utisak da su festivali samo zadovoljenje forme gdje se suština i ne gleda. Svojim jedinstvenim radom i djelovanjem, Silvana Armenulić je postala avangarda. Kao zastupnik progresivnih vrijednosti ona vrši niz uticaja na promjenu uštogljenih, stereotipnih i uvriježenih, prije svega muzičkih, a zatim i društvenih navika konstantno komunicirajući sa publikom. Pobjede na festivalima i stalna prisutnost u medijima joj nisu bili od odlučujuće važnosti. Ona se odlučuje na kontakt sa publikom, jer on je jedini mjerodavan i daje odlične rezultate. Ovakvi njeni stavovi nisu naišli na dobar prijem, posebno ne kod kritičara Silvaninog rada i stvaranja, jer je učešće na festivalima, prema zvaničnoj ideološkoj odrednici, bilo poželjan obrazac društvenog ponašanja. Da bi sve bilo jasnije, potrebno je obrazložiti o čemu se tu zapravo radi.

Festivali su u Jugosaviji bili veoma važna društvena tvorevina. Imali su status poželjnog kulturnog obrazca, jer su smatrani važnim elementom kulturne sfere jugoslovenskog socijalizma, a služili su za distribuciju ideologije kroz forme kulture i umjetnosti. Država je veliku pažnju posvećivala festivalima i motivisala autore i društvene aktiviste da pokreću nove festivale, kako bi ih bilo što više, jer su ideolozi smatrali da su festivali izuzetno dobar i važan društveno-politički model širenja ideologije. Svakako da ovo teorijsko dostignuće ne treba pripisivati domaćim ideolozima koji su veći dio toga preuzimali od kolega iz *Istočnog bloka*, a veliki dio toga je "prepisan" iz bratskih komunističkih država. U slučaju Jugoslavije najviše se "pozajmljivalo" iz Istočne Njemačke (Deutsche Demokratische Republik-DDR). Nepoznato je u potpunosti odakle je ova ideološka konstrukcija stigla, ali postoji pretpostavka da su se komunistički ideolozi u ovom smislu oslanjali dobrim dijelom i na zapadnjačku tradiciju i da su njegovanje kulture festivala preuzeli dijelom i od kapitalističkih društava, sa važnim modifikacijama prilagođenim totalitarnim društvima. Sama pojava muzičkih festivala u Jugoslaviji vezana je najviše za 60-te i 70-te godine, kada se dešavao kulturni i umjetnički revolucionarni preokret u društvu pod uticajem opšte društvene transformacije i traganje za sopstvenim socijalnim identitetom u okviru liberalnog socijalizma. Festivali su kao događaj preuzeti iz drugih kultura, a imali su svoj značaj kroz cijeli XX vijek. Ideolozi jugoslovenskog socijalizma, posebno oni koji su se bavili kulturom bili su svjesni da veze koje se uspostavljaju između festivala s jedne i društvenog razvoja novoformiranih industrijskih varošica s druge strane, često bivaju zasnovane na pretpostavci da je festival kao društveni događaj otvoren za široki dio zajednice i da dočekuje pridošlice raširenih ruku,[75] te ih socijalizuje u pravcu nove vizije socijalističkog samoupravnog društva. Na taj način festivali pomažu u stvaranju jakih društvenih veza i mreža u kojima se razvija povjerenje koje podupire društveni kapital[76] u novom socijalističkom društvu kakvo je jugoslovensko. Festivali su smatrani važnim vezivnim tkivom koje društvu pomaže da bude jače, povezanije i homogenije, a odnosi u društvu da budu u čvršćim vezama. Jugoslovenski festivali su, kao i uglavnom sve ostalo u društvu, bili vezani za distribuciju i jačanje ideologije mudro koristeći zapadnjačku estetiku vješto upakovanu u formu istočnoevropskog, jasno dajući do znanja da SFRJ nije zemlja *Istočnog bloka*. Tako su i organizatori i ljudi koji su odlučivali o festivalima bili osobe bliske državnim organima i osobe od povjerenja Centralnog Komiteta KPJ, što je sasvim racionalno s obzirom na društvenu popularnost samih festivala. Na taj način su organizatori festivala ove događaje, pod plaštom zabave, ipak ugrađivali u kontekst jačanja ideologije, privlačeći široku i raznoliku publiku kojoj će se država predstaviti u najboljem svjetlu. Međutim, kao i

arhiva Borba

svi društveni događaji ni festivali nisu bili lišeni negativnih uticaja i malverzacija koje su počele da budu sastavni dio festivala već početkom 70-ih godina. Iako se ranije to naslućivalo, tek će nekoliko godina kasnije biti jasno da su festivali postali mjesto klasičnih pojedinačnih interesa koji su zamijenili širi društveni kontekst zbog kojih su pokrenuti. Na taj način su pojedinci zarad, uglavnom sitnih interesa, stvorili redistributivni imperativ prirode festivala koji će zamijeniti ideju o egalitarnom opredjeljenju buduće socijalističke samoupravne kulturne djelatnosti gdje će postati besmislen svaki pokušaj da se festivali vrate na pravi kolosijek. Pod ovakvim okolnostima, organizatori festivala ignorišu moralistički ton koji zahtjeva država, sugerišući učesnicima da su svi jednaki i imaju isti tretman, a zakulisne radnje tim tvrdnjama nisu bile podudarne. S obzirom da festivali imaju takmičarski karakter, postupak pojedinaca je u velikoj mjeri uzrokovan njegovim sopstvenim postupcima sa pitanjem da li želi da se uključi u nečasne radnje ili ne. Država u takvim okolnostima nema mnogo razloga da interveniše. Međutim, sve navedeno ima direktne reperkusije na državu, a to posebno manifestuje na primjeru društvene angažovanosti estradnih zvijezda u kontekstu društvene integracionističke perspektive zasnovane na konceptu društvene solidarnosti[77], kroz razne humanitarne koncerte i uopšte društvenu angažovanost gdje, ukoliko ona izostane, država je na gubitku. Još jedan problem u SFRJ, kada su festivali u pitanju, bio je ponovo u pozadini ideološki. Naime, dok izvođači zabavne muzike teško da su i mogli izbrojiti koliko imaju festivala, izvođači narodne muzike nisu bili te sreće.

Festival *"Beogradsko proleće"* i nije se mogao nazvati pravim festivalom zbog činjenice da izvođači nastupaju sa već poznatim melodijama, dok festival *"Sokobanja"* to jeste, ima tradiciju, ali uvijek prođe nezapaženo. Izvođačima narodne muzike tako ostaju *"Ilidža"* i *"Beogradski sabor"*. Takođe, ovi festivali su se susretali sa svojim problemima, a jedan od ozbiljnih je bio prob-

arhiva Borba

lem nekažnjavanja nedozvoljenog pozajmljivanja melodija iz susjedne Grčke, daleke Španije ili sunčanog Meksika. Čast ovih festivala čuvala je nekolicina savjesnih izvođača koji nisu željeli da se predstavljaju na takav nečastan način.

U slučaju Silvane Armenulić, po pitanju festivala, situacija je bila prilično specifična. Ona je sa svojim pjesmama, koje nisu bile klasične narodnjačke orijentacije, mogla učestvovati i na festivalima zabavne muzike, ali to ipak nije radila, jer je smatrala da joj tu nije mjesto, a i veliko je pitanje kako bi organizatori na to gledali. Nesporno je da su kolege iz svijeta zabavne muzike Silvanu izuzetno cijenili, poštovali i doživljavali su je kao jednu od njihovih, ali na to organizatori i menadžeri vjerovatno ne bi gledali isto. Prvi Silvanin festivalski nastup se dogodio 1967. godine na manifestaciji *Svetski festival lake muzike* u Štutgartu, gdje je Silvana nastupila kao predstavnik Jugoslavije zajedno sa Zekerijahom Đezićem. Na ovom festivalu Silvana nije osvojila nikakvu nagradu. Sljedeće festivalsko pojavljivanje Silvane Armenulić se dogodilo na Festivalu *Ilidža '69* u Sarajevu, skoro na istom mjestu gdje je deceniju ranije započinjala svoju pjevačku karijeru uz mentorstvo čuvenog Ismeta Alajbegovića Šerbe. Na ovom uglednom i cijenjenom muzičkom takmičenju Silvana je nastupila sa pjesmom *„Daruj mi noć, daruj mi tren"*, autora Selvera Pašića, u alternaciji[78] sa Esmom Čehić, ali pjesma je na festivalu prošla bez većeg uspjeha, međutim kasnije će istu pjesmu snimiti Meho Puzić i ona postaje hit. I sljedeće 1970. godine Silvana će učestvovati na festivalu *Ilidža* sa pjesmom *"Ostavite tugu moju"*, autora Blagoja Košanina i Milana Petrovića. Pored ove pjesme Silvana je pjevala i alternaciju Bebi Selimović za pjesmu Irfana Ajanovića *"O ćuti, ćuti, srce moje"*. Ni ovaj put na festivalu *Ilidža* Silvana nije imala sreće da dobije neku od nagrada, ali je iste godine na festivalu *Beogradski sabor* dobila nagradu za interpretaciju pjesme *„Sedam godina ljubavi"* autora Budimira Jovanovića.

arhiva Borba

AFERA ILIDŽA '71

Prestižni jugoslovenski festival *Ilidža* pokrenut je u Sarajevu 1963. godine, kada se okupila grupa entuzijasta čiji je motiv bio da na ogirinalan način pomognu žrtvama razornog zemljotresa u Skoplju te godine. Grupa je organizovala festivalsku smotru, a prihod od prodatih ulaznica je išao postradalom Skoplju. Prve godine Festivala nagrada nije bilo, ali već sljedeće godine organizatori su shvatili da bi od svega mogli napraviti dobar posao. Odlučili su da *Ilidži* daju sve elemente festivala, pa su podijeljene i nagrade. Prvi pobjednik *Ilidže* bio je Safet Isović, a i na narednim festivalima *Ilidža* imaće zapažene nastupe i nagrade.

arhiva "Oslobođenje"

Tadašnja festivalska pravila *Ilidže* propisivala su da izvođač nema pravo da bira kompoziciju, nego pjeva ono što mu se dodijeli. Silvana Armenulić nije bila zadovoljna pjesmom koja joj je dodijeljena, a prethodno je bila rezginirana dobrim plasmanom Dragoslava Mihajlovića Kanarinca na *Ilidži '70,* za koga su mnogi tvrdili da je pjesmu izveo pjevajući u falšu, a ipak je dobio prvu nagradu publike što je otvorilo mnoge diskusije i krenule su sumnje u regularnost *Ilidže*, a što je u neku ruku bilo i očekivano. *Postoji više razloga zašto sam odbila da učestvujem na ovogodišnjem festivalu Ilidža '71. a najvažniji razlog je kompozicija koju sam trebala interpretirati na ovoj smotri narodne muzike. Dali su mi dvije pjesme, Bog da te sačuva! Ne mogu svojoj publici bilo šta prezentovati na televiziji i u radio-prenosu. Nije istina da sam od organizatora tražila da mi daju pobedničku pesmu. Jednostavno, tražila sam lepu pesmu koja se treba dopasti publici, pa makar i ne ušla u finale. Koliko se puta dogodilo da se jedna dobra pesma nije ni plasirala u finale, a na tržištu je postigla veliki uspeh.*[79]

Pored navedenih, postojali su još neki razlozi zbog kojih je Silvana odlučila da odbije nastupiti na *Ilidži '71.* Među njima je i Silvanino mišljenje da se na tom festivalu rezultati namještaju i da sam festival obiluje brojnim neregularnostima i bila je među prvima koja se drznula da o tome javno govori bez ikakvog ustezanja. Zbog toga je bila kritikovana, ali je s druge strane ohrabrila mnoge da javno iznesu svoje negodovanje. *Nije u pitanju strah od konkurencije, u pitanju je čist posao. One kompozicije koje su mi nuđene - jedna je bila pod šifrom, a drugu je napisao kompozitor zabavne muzike Zdenko Runjić - nisu se svidele ni odgovornim ljudima iz zagrebačkog Jugotona kojima je itekako stalo do mog uspeha. Oni su mi i savetovali da odbijem te dve pesme. Na Ilidži '71 ne učestvuju Beba Selimović, Toma Zdravković, Lepa Lukić i još neki...Recite gde je onda ta strašna konkurencija koje bih se trebala plašiti?*[80] Tako su nakon završenog Festivala *Ilidža '70* stizale reakcije:

SARAJEVO

TRIJUMF SAFETA ISOVIĆA

ZAVRŠEN FESTIVAL JUGOSLOVENSKE PJESME »ILIDŽA 70«

RIJEKE

arhiva "Oslobođenje"

"Na Ilidžu više neću poslati ni jednu svoju kompoziciju. Ne tvrdim da moje kompozicije moraju uvijek biti najbolje. Lani vjerovatno nisam ni imao melodiju koja bi objektivno mogla biti u konkurenciji za neko od vodećih mjesta, ali ono što se događa na "Ilidži" nema nikavkog smisla. Uostalom, zar i SUP nije ustanovio da je bilo falsifikovanih ulaznica? To je bespoštedni rat diskografskih kuća i u njemu stradaju samo nevini, ili još bolje rečeno naivni." - **Blagoje Košanin**, višegodišnji festivalski laureat i autor:

"Ilidža me više neće videti." - **Predrag Cune Gojković**, poznati pjevač narodne muzike i interpretaror nekoliko hitova iz tog muzičkog područja.

"Ubuduće ćemo se zahvaliti na pozivima" – **Radojka** i **Tine Živković**, poznati harmonikaši i autori.

"Ne samo da neću nastupati na Ilidži, nego ću izbjegavati svaki festival. Znam da ću time oštetiti svoju publiku (uostalom zbog nje sam teška srca pristao da nastupim i na posljednjem festivalu), ali dalje se više ne može. Svojim slušaocima ću se pokušati odužiti s novim hitovima na pločama i s povećanim brojem koncerata. Na festivalima se pobjednik unaprijed zna. To onda nije takmičenje, festival gubi svaku čar. Nemam riječi kako da nazovem sve ono što se na Ilidži događalo."- **Zekerijah** Đezić, popularni izvođač narodne muzike.

"Ilidža me više ne zanima. To više nije festival, to nije takmičenje kompozitora i kompozicija, nego pjevača. Ako publika želi nekog "kanarinca" neka izvoli. Ali, za mene je neshvatljivo da u jednom Sarajevu, koje dobro zna šta je to pjesma uopšte, može da pobjedi čovjek koji je čitavu kompoziciju pjevao u falšu. To su stvari koje se ne smiju tolerisati. Ilidža je izgubila svoj ugled i duh i biće potrebno mnogo vremena i truda da ih vrati." – **Selver Pašić**, kompozitor, pobjednik mnogih festivala i poznati sarajevski advokat.[81]

arhiva "Radio TV Revija"

САЈО ТИ СИ СВОЈЕ ОТПЕВАО!

● „ДА ЛИ ЈЕ РАДИО-САРАЈЕВО ПРИВАТНА ПРЉИЈА ЗЛАТНА ПРЛЕНДЕ У КОЈОЈ ОН МОЖЕ САМОВОЉНО ДА ОДЛУЧУЈЕ?" — ПИТА СЕ СИЛВАНА

»ИЛИЦА« КОЈА ЈЕ ПОЧЕЛА ЗБОГ ЗЕМЉОТРЕСА, ИЗАЗВАЛА ПЕВАЧКИ ЗЕМЉОТРЕС!

САФЕТ ИСОВИЋ: ТЕШКЕ РЕЧИ ПРОТИВ СИЛВАНЕ

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ: УВРЕЂАЊА ЈЕ САРАЂИВАЊА

САФЕТ ЗГРОМИО СИЛВАНУ

● Чувени новинар Радио-Сарајева, Златко Прпенда, као директор „Илице 71", куне се да ће искорјенити куповину гласова и обезбедити поштено такмичење

● Силвана — „азовски певач!

arhiva "Radio TV Revija"

Ovo su izjave samo nekolicine najpoznatijih iza njih stoji čitava plejada autora, pjevača i muzičara koji su se zarekli da na taj festival neće doći, a svi su svoje nezadovoljstvo iznijeli zahvaljući hrabrosti koju je Silvana Armenulić imala u tom trenutku i javno se pobunila. Tadašnji direktor festivala Aladin Pobrić je sam i rekao: *Da, očito nešto nije u redu i mnogi imaju pravo što se bune. U prvom redu neriješena je koncepcija samog festivala, pa onda sve ostalo.* U medijima se stvorio utisak da je ovakav festival NEODRŽIV. Iz svega navedenog više je nego jasno da je 1970. godine festival *Ilidža* zapao u ozbiljnu krizu, a kao jedan od "krivaca" označena je Silvana Armenulić, koja nije bila krivac, nego samo neko ko je ukazao na mnoge probleme koje ovaj festival prate. Na Silvanine riječi o namještenim rezultatima i neregularnostima burno je reagovao Safet Isović koji je punim kapacitetom štitio dignitet *Ilidže,* jer je on sam na neki način bio zaštitni znak ovog festivala.

Uoči festivala „Ilidža 71", na kom Silvana nije htjela da učestvuje, u štampi se oglasio Safet Isović: *U više listova sam pročitao da pojedini pjevači i nazovi pjevači, među kojima je i Silvana Armenulić, pokušavaju da miniraju 'Ilidžu'. Niko ne može osporavati 'Ilidžu', a pogotovo ne pjevači sumnjivih kvaliteta i sumnjivih kafanskih manira!*[82] Silvanini obožavaoci digli su se na noge. Redakcije su bile preplavljene pismima protiv sarajevskog pjevača koga su proglašavali za „neprijatelja naroda". Nije mu ostala dužna ni Silvana:"*'Šta je navelo Safeta da tako govori, zaista ne znam, ali mora biti da su mu prošle godine organizatori "Ilidže" obećali da će ovoga puta on pobediti. To mene ne interesuje. Jedino želim da me ostave na miru i da se ne koriste mojim imenom kao reklamom. Moram da kažem i to da se donedavno nije znalo da li će se "Ilidža" održati. Onda su počeli da povlače moje ime i da nagađaju da li će Silvana učestvovati ili ne. Garantujem da su se zbog toga organizatori ponovo*

arhiva "Radio TV Revija"

ТВ РЕВИЈА

ЉУДИ И ДОГАЂАЈИ ТВ САРАЈЕВА

ЈОШ МАЛО О ОВОГОДИШЊОЈ ИЛИЦИ

НИКАД МАЊЕ СЕВДАХА

Многи учесници се питају зашто је директор фестивала са својим композицијама учествовао у званичној конкуренцији?

Двоструки пољубац са Илице: Силвана Арменулић, Исмет Кошћ и Лепа Лукић

ПОЗИВ СВИМ МЛАДИЋИМА И ДЕВОЈКАМА ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

zainteresovali za festival koji je bio zbog malverzacija na umoru, a što se tiče Safeta i njegovo je prošlo. Dosta je bilo petnaest godina. Narod se zasitio njega i njegovog načina pevanja. Žao mi je što on ne može da ide u korak s vremenom. Bez obzira na njegovo pevanje, ja ga poštujem kao umetnika i žao mi je što je u ovom slučaju odigrao dvostruku ulogu: meni se predstavljao kao prijatelj, a ovamo me na sva usta opanjkava. Festivalu "Ilidža" je jedina reklama ove godine što su potezali moje ime. Ako je tako i ako im je to uspelo neka služi na čast i direktoru Prlendi i Safetu kao pevaču i srećna sam da sam bar na taj način dala doprinos festivalu koji umire."[83]

U mjesecu avgustu 1971. godine objavljeno je objašnjenje Safeta Isovića koje je dao novinarima Drugog programa Radio Beograda, gdje on navodi da u svojoj spornoj izjavi nije mislio baš na Silvanu, nego na neke druge pjevače i da mu je žao što je to Silvana doživjela lično. S druge strane i Silvana se kajala zbog prenaglo izgovorenih riječi i izrazila žaljenje što je sve krenulo u pogrešnom smjeru. Gotovo cijelu 1970. godinu, nakon završetka *Ilidže '70.* bura oko skandala se nije stišavala. Reagovalo je i TV Sarajevo sa pitanjem: Zaslužuje li festival tako sumnjivih kvaliteta da uopšte bude prikazan jugoslovenskoj javnosti? Organizatori festivala su ipak na kraju postali svjesni problema koji je nastao i koji nije bio ni malo bezazlen. Na čelo festivala postavljen je novi direktor, ovog puta je to bio novinar Radio Sarajeva **Zlatko Prlenda**. Kao mlad, energičan i nepromišljen u tom trenutku, a ponesen velikim pojverenjem koje mu je dato, Prlenda će dati vrlo ishitrenu izjavu koja će ga kasnije koštati. On je u jednom svom intervju prijetio da će Direkcija festivala skinuti Silvanu sa programa Radio Sarajeva zbog njenih uvredljivih izjava o ovom festivalu. Takvo nepromišljeno ponašanje Zlatka Prlende će dodatno izazvati gnijev Silvaninih obožavalaca, te je uslijedila i reakcija RTV Sarajevo koji su se ogradili od Prlendinih riječi, napomenuvši da je Prlenda ipak samo honorarni saradnik Radio Sarajeva i da nema nikakva ovlaštenja po pitanju uredničke politike njihove kuće. Nije isključeno da je Zlatku Prlendi rečeno da krene oštrije u obračune sa neistomišljenicima i da slobodno zaprijeti nekim mjerama koje nisu bile u njegovom krugu ovlaštenja. Odmah se postavilo pitanje: Ima li direkcija festivala *Ilidža* pravo i mogućnost da preduzima tako rigorozne mjere? Odgovor je bio da nema. Ideju festivala *Ilidža* u određenoj mjeri su ipak oskrnavili problematični pojedinci i kulturni radnici čije namjere nisu bile najbolje. Mnogi su upozoravali da će se festivali na taj način obesmisliti i da koncept festivala treba reformisati usađivanjem većeg stepena društvene odgovornosti u njih, što je kasnije i dobrim dijelom urađeno.

Nakon ovog nemilog događaja Silvana nije više nikada učestvovala na festivalu *Ilidža*, ali je odnos sa Safetom Isovićem vratila u pređašnje stanje, te su njih dvoje već potkraj 1971. godine, a posebno 1972. imali brojne zajedničke nastupe i turneje i između njih više nesporazuma nije bilo.

arhiva "Radio TV Revija"

ПРЕЖИВЕСМО И ИЛИЦУ!

ШТА ЈЕ ОСТАЛО ПОСЛЕ ЗВУЧНЕ (НОВИНСКЕ) СВАЂЕ ИСОВИЋ — АРМЕНУЛИЋ УОЧИ САРАЈЕВСКОГ СЕВДАХ ФЕСТИВАЛА!

● ФИНАЛЕ У ПОЛУПРАЗНОЈ „СКЕНДЕРИЈИ"
● ТРАМВАЈИЈЕ ИЗГЛАСАЛЕ СВОГ ЧОВЕКА, АЛИ СЕ ОН ПОВУКАО!

FESTIVAL "BEOGRADSKI SABOR"

U Beogradu se postojala dva značajna muzička festivala, *Beogradsko proleće (zabavna muzika) i Beogradski sabor (narodna muzika).* Festival *Beogradski sabor* je bio prestižan jugoslovenski festival narodne muzike, koji se u periodu od 1965. do 1977. godine održavao u Beogradu, a nastao je kao odgovor na izuzetno popularan festival narodne muzike *Ilidža*. Ovaj Festival su osmislili i pokrenuli čuveni bračni i muzički par Radojka i Tine Živković i okupljao je najveće autore narodne muzike, najpopularnije izvođače i instrumentaliste tzv. *novokomponovane* narodne muzike zasnovane na izvornoj narodnoj tradiciji. Prvi *Beogradski sabor* održan je oktobra 1965. godine, a godinama je izvođače pratio Narodni orkestar RTV Beograd, na čijem čelu je bio **Miodrag Rade Jašarević.**

Za *Beogradski sabor*, neke od najljepših narodnih pesama koje su ostale i danas u narodu, komponovali su: Radojka Živković, Miodrag Todorović Krnjevac, Budimir Buca Jovanović, Petar Tanasijević, Ilija Gavrilović, Radoslav Graić, Dobrivoje Ivanković, Predrag Živković Tozovac, Jovica Petković i mnogi drugi istaknuti kompozitori. Na festivalu su nastupala sva renomirana imena narodne muzike: Predrag Živković Tozovac, Silvana Armenulić, Toma Zdravković, Safet Isović, Vasilija Radojčić, Lepa Lukić, Nada Mamula, Nedeljko Bilkić, Dušica Bilkić, Nedžad Salković, Vera Ivković, Bora Spužić Kvaka, Beba Selimović, Zaim Imamović, Anđelka Govedarević, Vida Pavlović, Zoran Gajić, Hašim Kučuk Hoki i mnogi drugi popularni izvođači narodne muzike. Ovaj Festival je društvu podario mnoštvo pesama koje su popularne i danas.

arhiva "TV Novosti"

Na festivalu *Beogradski sabor* Silvana je učestvovala 1969. godine sa pjesmom *"Sedam godina ljubavi"* i osvojila nagradu "Zlatna detelina" kao najbolji interpretator u ženskoj konkurenciji. Sljedeće 1970. godine Silvana je na ovom Festivalu nastupila sa pjesmom *"Malo je ono što mi pružaš"*, ali bez većeg uspjeha. Ova pjesma nikada nije snimljena na nekom od nosača zvuka i snimak je vrlo vjerovatno izgubljen. Naredne 1971. godine organizatori su donijeli odluku da se odriču usluga pjevača tzv. *novokomponovanih* narodnih pjesama. Ova odluka je bila iznenađujuća, jer je poznato da su zbog koncepta festivala sa popularnom narodnom muzikom imali izuzetne prihode, a s druge strane je bila sasvim očekivana, jer su i ovdje organizatori slijedili zaključke nesrećnog *Kongresa kulturne akcije* iz Kragujevca, te su se organizatori popularnih pjevača tzv. *novokomponovane* muzike odricali preko noći i pravili se kao da nikada s njima nisu sarađivali. Ovo je jedan od primjera na kojim principima "jednakosti" je

Silvana na jednom od svojih novogodišnjih nastupa u Crnoj Gori, početkom 1971. godine.

arhiva "TV Novosti"

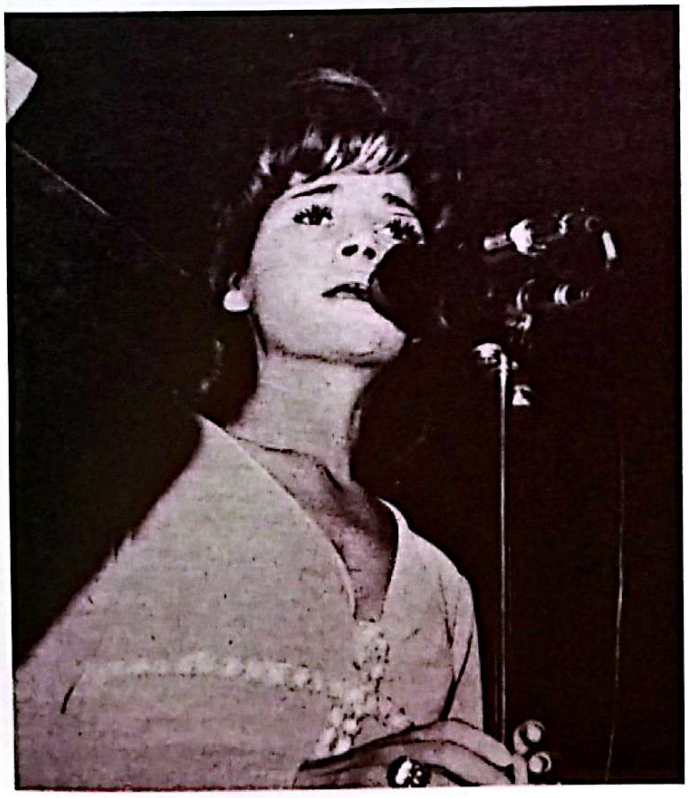

počivao tadašnji sistem. Toga očigledno mnogi nisu bili svjesni, a među njima je bila i Silvana Armenulić, koja svojom izjavom to i potvrđuje: *Smatraju, izgleda, da su zaradili dovoljno para na prošlom Festivalu, kad smo i mi učestvovali, pa misle da sada mogu i da se samofinansiraju. Iduće godine, ubeđena sam, opet neće biti dovoljno para pa će nas zvati da učestvujemo kako bi napunili kase. Što se mene tiče, biće kasno jer nemam nameru da učestvujem na Festivalu koji tako lako menja ćud.*[84]

Nisu organizatori *Beogradskog sabora* uradili ništa što mnogi drugi nisu. U društvu i javnom prostoru je stvorena atmosfera linča prema izvođačima koji su se osmjelili stvarati i izvoditi muziku koja je drugačija od one kakvu predlažu drugovi iz važnih društvenih krugova. Ponovo je stvoren aposlutni disbalans između onoga što narod želi i onoga što mu se nameće da voli. Posljednji *Beogradski sabor* je održan 1977. godine, samo godinu dana nakon Silvanine pogibije.

Oba ova festivala, koji su vremenom potpadali pod uticaj raznih struja i lobija, izgubili su svoj kredibilitet i ugled kakav su imali, pa se pristupilo traženju optimalnog rješenja za "pomirenje" zabavne i narodne muzike. Tako je 1984. godine pokrenut kultni Festival *MESAM*, što je skraćenica od Međunarodni sajam muzike i na njemu se izvodila i narodna i zabavna muzika.

Silvana na mužičkom takmičenju "Tražimo najpopularnijeg pevača 1973."
(privatna arhiva Dževad Ibrahimagić)

FESTIVAL "PESMA LETA"

Na prostorima koji geografski pokriva nekadašnja Jugoslavija, ali i malo šire, narodna muzika je oduvijek bila rezultat autentičnog nacionalnog folklora naroda i narodnosti. Međutim, to se ne bi moglo reći i za zabavnu muziku. Početkom 60-ih godina u Jugoslaviji je počela da se formira specifična muzička scena koju bi sa današnje pozicije mogli da nazovemo estradom. Novca, logično, nije bilo, još su bile krize, država se gradila. Sviralo se i pjevalo za svoju dušu, slušao se *Radio Luksemburg*, glas onog svijeta za koji su mnogi u Titovoj državi vjerovali da je raj na zemlji.[85] Prvi snimljeni albumi zabavne muzike 50-ih i 60-ih godina bili su prepjevi hitova emitovanih na *Radio Luksemburgu* i *San Remu*, a na prostore Jugoslavije program stranih radio-stanica, a među njima i popularnog *Radio Luksemburga* stigao je zahvaljući kratkim radio-talasima na kojima je u to vrijeme emitovan program mnogih svjetskih

Silvana na putujućem festivalu "Pesma leta 72". Na fotografiji se nalaze: Aca Matić, Ivica Šerfezi, Bora Spužić Kvaka, Miki Jevremović, Aca Stepić, Nada Knežević, Josipa Lisac, Tozovac (zaklonjen), Majda Sepe, Dragoslava Genčić, Predrag Cune Gojković, Silvana Armenulić, Leo Martin, Mića Orlović i Safet Isović (arhiva "Radio TV Revija")

radio-stanica, ali i zahvaljujući političkom opredjeljenju Jugoslavije da ne stane s one strane „željezne zavjese" u bipolarnoj podjeli svijeta na *Istok* i *Zapad*. Početkom 50-ih godina zabavna muzika u Jugoslaviju dolazi preko Slovenije i Hrvatske i širi se na ostatak zamlje. Na tom talasu nastaju grupe: *Crveni koralji*, *Bijele strijele*, *Siluete*, *Crni biseri*. Mile Lojpur je bio senzacija u Beogradu. Zagrepčanin Karlo Metikoš postaje velika pevačka zvijezda, kasnije će ostvariti pažnje vrijednu međunarodnu pjevačku karijeru pod imenom Mat Kolins, a tu su i ozbiljni solisti: Vice Vukov, Ivo Robić, Arsen Dedić, Nada Knežević, Milan Subota, Lado Leskovar, Gabi Novak, Ivica Šerfezi, Miki Jevremović, Leo Martin, Lola Novaković, Duško Jakšić, Đorđe Marjanović, Dragan Stojnić, Majda Sepe i mnogi drugi. Ti prvi jugoslovenski zabavnjaci su, zapravo, poklič i bunt protiv uštogljenog titoizma i *"svijetlog lika komuniste"* koji je nevješto projektovan prema nerealnim zahtjevima i još nerealnijim očekivanjima. Dakle, šezdesete su godine u kojima se u Jugoslaviji, u Beogradu i Zagrebu, formiraju prve grupe momaka zaljubljenih u jednu vrstu muzike koja je i na Zapadu predstavljala čežnju, bunt, protest, kanalisanje energije. Rađao se jugoslovenski rokenrol.[86] Kada se situacija zatalasala, ne samo u muzičko-estradnim vodama, nego i u društvenim odnosima i krugovima tog vremena, uplašeni da bi se ta nova muzika, možda na neki način mogla okrenuti protiv socijalizma i sistema, politički vrh države donosi odluku da sve to malo kanališe, usmjeri i zamota u ukrasni papir bratstva i jedinstva i radi se na tome da se osmisli način da se to buntovništvo "socijalizuje". U takvoj atmosferi rođena je *Pesma leta*, putujući festival čiji se značaj ne može uporediti ni sa kakvim velikim muzičkim događajem kasnije. Našlo se na okupu sve što je u pjevačkom svijetu ondašnje države nešto vrijedilo, od prosječnih do najboljih. Gradovi u kojima je gostovala *Pesma leta* pripremali su se danima za taj spektakl. U to vrijeme je, naravno, postojala samo jedna televizija i nekoliko listova u cijeloj državi, pa je lako pretpostaviti šta je običnom čovjeku značilo uživo vidjeti „lica sa televizije". Tada su pjevači i muzičari bili zaista velike zvijezde, ikone, nedo-

Silvana Armenulić (privatna arhiva)

dirljivi. Primali su stotine pisama svakoga dana, djevojke su sanjale samo da ih dotaknu. Ovaj festival je bio prvi veliki putujući muzički događaj u bivšoj Jugoslaviji, na kome su zajedno nastupali i narodnjaci i zabavnjaci. Izabrani su ansambli Ace Stepića i Petra Sama, koji su mogli na istom koncertu da prate i zabavnjake i narodnjake. Svaki dan se obilazio neki drugi grad, a fabrika "Volvo" je obezbjeđivala automobile za prevoz učesnika. Finale je prenošeno i na televiziji, a svake godine bio je novi spisak učesnika. Sve je počelo 1968. i trajalo do 1972. godine. Tada je muzičko putešestvije prekinuto zbog politike, odnosno loše odluke

donešene u nekom od kabineta zaduženih za ideologiju, gdje su oni koji su donijeli odluku da se organizuje ovaj festival, vjerujući da će on doprinijeti zbližavanju naroda i narodnosti, shvatili da se desilo suprotno. Festival *Pesma leta* je na neki čudan način doprinosio bujanju nacionalizma u tadašnjoj Jugoslaviji. Za sve nemile događaje vezane za ovaj festival optužen je hrvatski pjevač Vice Vukov koji je otvoreno širio nacionalističku mržnju i pravio šovinističke ispade. On je uživao podršku hrvatske komunističke vlasti toga vremena, koja će ubrzo politički biti pobrisana u obračunu države sa Hrvatskim proljećem ili drugačije nazvanim *Maspok*, a zajedno sa tim dešavanjima prestaje da postoji i festival "Pesma leta", ugušen kao kolateralna šteta u obračunima države i onih koji su protiv nje[87].

Na festivalu *Pesma leta* mogli su da učestvuju samo oni izvođači koji su u to vrijeme vrijedili nešto više, a među njima su bili: Predrag Cune Gojković, Silvana Armenulić, Dragan Živković Tozovac, Bora Spužić Kvaka i Safet Isović. Prema nekim nezvaničnim izvorima kod odabira izvođača narodne muzike vodilo se računa da su to oni čije pjesme nadilaze lokalane i regionalne okvire, oni za koje se smatralo da su, može se slobodno reći, savezne zvijezde koji su stilski na određen način autentični.

Na ovom festivalu Silvana je, posljednje festivalske 1972. godine, nastupila sa pjesmom "*Grli me, ljubi me*", autora Larija Nanosa i osvojila je treće mjesto. Osvojeno treće mjesto zapravo ništa nije značilo, jer se često pjesme koje su osva-

Silvana i Majda Sepe na putujućem festivalu "Pesma leta 72".
(arhiva "Radio TV Revija")

jale prva mjesta ubrzo bivale zaboravljene, što nije slučaj sa Silvaninom pjesmom koja, iako je zauzela treće mjesto na pomenutom festivalu, i danas se često može čuti na talasima radio-stanica.

Redovno je Silvana Armenulić učestvovala i na prestižnom festivalu *Biramo najpopularnijeg pevača Jugoslavije* u organizaciji Drugog programa Radio Beograda. Iako nikada nije odnijela pobjedu, uvijek je bila među prvima. Ovo takmičenje je trpjelo velike udare nakon 1970. godine i *Kongresa kulturne akcije* Kragujevac, kada je počela opšta haranga na pjevače narodne muzike. Silvana biva među izvođačima koji su zagovarali veću socijalnu koheziju i potrebu za čvršćim vezama među pjevačima, jer je to osnovni element da se narodna muzika sačuva, kako je Silvana tvrdila i bila je u pravu.

Rezultati tog nastojanja su se manifestivali na ovom festivalu održanom 1974. godine, kada su mediji izvještavali o samom festivalu na kome je izostala prava takmičarska atmosfera, jer se pjevači nisu mnogo uzbuđivali oko svog plasmana, niti je nekome, kako je to ranije bio slučaj, zasmetao nečiji uspjeh. Svi su bili zadovoljni i raspoloženi, vjerovatno svjesni činjenice da, poslije godina u kojima su narodna muzika i njeni izvođači doživjeli nesumnjivu krizu, za ovu muzičku vrstu ponovo dolaze bolji dani.

Festival *Kup pevača* je bio popularan festival na kojem je Silvana nastupala 1971. i 1972. godine, ispred ekipe zagrebačkog magazina *Studio*, a borila se sa najboljim izvođačima u državi. Festival radio-solista, koji je bio takmičenje Radio Beograda, je festival na kojem je Silvana učest-

Silvana na muzičkom takmičenju "Tražimo najpopularnijeg pevača", 1976. godine.
Na fotografiji pored Silvane su: Usnija Redžepova, Safet Isović, Miroslav Ilić, Nada Mamula, Lepa Lukić, Braća Bajić, Branka Šćepanović, Anđelka Govedarević, Cune Gojković (privatna arhiva)

vovala, ali nije poznato kakav je uspjeh postigla, niti je to bilo važno. Mnogo važnije je bilo da pjevača odabere Radio Beograd kao solistu koji će snimiti trajne snimke za ovu uglednu i najbolju medijsku kuću u zemlji. Na putujućem festivalu *"Smeh i pesma '73"* – Silvana je uzela učešće. Pored nje su bili Safet Isović, Hašim Kučuk Hoki i još dvadesetak intereprетatora zabavne muzike, najpopularnijih televizijskih glumaca, nekoliko orkestara i najpopularniji voditelji.

U ovom poglavlju, postoji mogućnost da nisu nabrojani baš svi događaji koji su u nekoj mjeri imali takmičarski karakter, a na kojima se Silvana pojavila, jer postoje indicije da je Silvana učestvovala na nekim događajima takmičarskog karaktera koje mediji jednostavno nisu ispratili. Postoji, u velikoj mjeri opravdana sumnja, da je negdje postojala naredba da se Silvana medijski diskvalifikuje[88]-.

Poimanje festivala kao događaja i učešće na istim Silvana je posmatrala iz jednog jedinstvenog ugla. Ona je ove događaje doživljavala kao jedinstvenu šansu za socijalnu koheziju i solidarnost među kolegama, jačanje veza i socijalne interakcije među pojedincima. Na festivale je gledala kao na mogućnost da se izvođači i muzičari čvršće povezuju u stabilne društvene veze, kako bi bili jači u odbrani svoje profesije jer su mnogi bili napadani, pogotovo izvođači narodne muzike. Festivali su za Silvanu bili sve osim interesa i potrebe za afirmacijom, jer je ona svoju ličnu i profesionalnu afirmaciju gradila na drugačiji način, koji jeste bio teži, ali dugovječniji[2]. Da nije tako, ne bi njena popularnost i pola vijeka nakon njenog odlaska bila sve veća. Sa velikom sigurnošću možemo reći da je Silvana odlično znala šta radi i da je poživjela, uživala bi u plodovima rada i truda, ali i u ovakvim okolnostima njena misija u muzici i kulturi Jugoslavije je i više nego ispunjena.

Festivali su bili važan element kulture jugoslovenskog društva i imali su više funkcija: od socijalizatorske, ideološke, kulturne i predstavljali su društvenu nadgradnju na socijalnu bazu kako je to zvanična ideologija donosila. Međutim, mnoge pobjedničke pjesme na festivali veoma često nisu napravile nikakav poseban uspjeh nakon zatvaranja festivala, pogotovo ne komercijalni, a bilo je i onih koje su osvajale nagrade a nakon nekoliko mjeseci padali su u potpuni zaborav. Tako je isto bilo i onih koje na festivalima nisu osvojile niti jednu nagradu i od žirija nisu bile zapažene, a postali su veliki hitovi i pamte se i izvode decenijama nakog prvog pojavljivanja na festivalu. Na festivalu Ilidža '69 pored Silvane koja nije uspjela osvojiti ni jednu nagradu iste sreće su bili i Dragan Živković Tozovac sa čuvenom pjesmom "Violino ne sviraj" koja će biti uvrštena u mnoge antologije. Iste godine na pomenutom događaju bez ikakvog uspjeha učestvovao je i Toma Zdravković sa pjesmom "Odlazi, odlazi" koja će ostati popularna do danas. Čuvena pjesma Hanke Paldum: "Ja te pjesmom zovem" sa kojom je ona učestvovala na festivalu Ilidža '75, na samom festivalu nije osvojila ni jednu nagradu niti joj je predviđana bilo kakva budućnost, ali i ovdje se žiri prevario, pjesma traje desetinama godina poslije. Kao i prethodne, istu sudbinu je imala i pjesma Seje Pitića "Plava žena, topla zima" koja je na festivalu ostala bez nagrada, a ostala je da traje godinama nakon prvog festivalskog izvođenja. Jednostavno su to rekli stari Rimljani: De gustibus non est disputandum-o ukusima se ne raspravlja.

XII poglavlje

Odnos sa kolegama i konkurencijom

Mojih pet minuta očituje se onda kad izlazim na pozornicu, odakle ponekad silazim tek nakon deset ili petnaest minuta aplauza. I šta je onda važnije: mišljenje trojice, četvorice pevača ili oduševljenje i priznanje ponekad i više hiljada ljudi koji se o meni izjašnjavaju aplauzom?

Silvana Armenulić, oktobar 1976.

Arhiva Borba

Jedina jugoslovenska pjevačica koja sa podjednakim uspjehom interpretira i narodnu i zabavnu muziku je Silvana Armenulić. Publika je voli bez obzira da li pjeva *"Nad izvorom vrba se nadnela"* ili grčku pjesmu *"Krčmarice, vina daj"*. Mnogi tvrde da Silvana nema konkurenciju među svojim koleginicama, da je najbolja, ali ona je skromna, jednostavna i spontana. Nerado daje izjave o svojim kolegama, a ako baš mora da odgovori, na insistiranje novinara, njen odgovor je uvijek isti: "Sve najbolje". Tako je o Silvani pisala novinarka Mirjana Rakić.[90] Na pitanje: "Koje pjevačice smatrate za konkurenciju?", Silvana je odgovorila: "Mene niko ne ugrožava, niti ja ikome smetam." Na pitanje novinara da sastavi svoju rang-listu najpopularnijih narodnih pjevača, Silvana je navela četiri imena: Safet Isović, Lepa Lukić, Beba Selimović i Bora Spužić Kvaka. Sebe nije smatrala popularnom, niti se svrstavala u red veličina, jednostavno rečeno bila je skromna i previše, upravo kako je to Mirjana Rakić opisala. Međutim, od te **1969.** godine u Silvaninom životu i karijeri se mnogo toga promijenilo. Sa rastom popularnosti, rasli su i njeni problemi sa onima koji su je doživljavali kao konkurenciju, ali je po njenu sreću bilo i onih koji su je smatrali iskrenim prijateljem i nisu je gledali kao konkurenciju. Neki su mislili da Silvana plaća novinare da pišu lijepo o njoj, pa su se pitali odakle joj toliko novca da ih sve potkupi, a na takvu opasku je u jednom intervju novinaru Miodragu Todoroviću, izuzetno inteligentno, kratko i jasno rekla: *Pitajte banku. Moj broj žiro računa je 608-620-1-300-71500-100448.* Godinama nije mogla ni da razumije, niti da se pomiri sa time da ima toliko ljudi koji joj ne misle dobro i nije znala zbog čega je to tako, jer njeno

Silvana na mužičkom takmičenju "Tražimo najpopularnijeg pevača 73"

Silvana i Aca Stepić sa kolegama u pauzi na jednom od koncerata

vaspitanje nije prepoznavalo zlobu, ljubomoru i zavist. Zbog toga je povremeno znala gubiti vjeru u prijateljstvo, u ljude. *To su dani kada slušam neke izmišljene priče o sebi. Valjda bi to trebalo da mi bude "kazna" za sve one mučne godine u kojima sam se bez ičije pomoći probijala kroz život. Danas, kada imam sve: miran život, porodicu, dete, kada snimam dobre ploče, kada stvarno mislim da sam uspela u ovom našem pozivu (zbog čega bi to bilo nenormalno nakon deset godina napornog rada?) iz nekih mračnih kutova izvire ljudska zloba. Pronalaze mi mane, zavide. Ne znam zbog čega. Trudila sam se da nikada nikog ne povredim.*[91] Kako je vrijeme prolazilo Silvanina popularnost je sve više rasla, a sa njom i problemi koji su se sve više pojavljivali kao posljedica zavisti pojedinih osoba na njen uspjeh, život i karijeru.

SILVANA KAO PROFESIONALAC

U poslu je Silvana Armenulić bila oličenje pravog profesionalca i perfekcioniste do krajnjih detalja. Nikada nije zabilježeno da je Silvana došla, bilo na snimanje ili na neki nastup, koncert ili drugo javno pojavljivanje, a da nije bila spremna. Uvijek bi dan ranije producentima ili organizatorima javila repertoar koji će izvesti zajedno sa tonalitetima i ostalim detaljima. Nije se moglo desiti da Silvana bilo gdje dođe nespremna ili bez frizure, da nije dotjerana, ali otmjeno i dostojanstveno. Na koncertima je redovno prije početka provjeravala da li je orkestar koji je prati prikladno i jednoobrazno obučen. Jednom prilikom se desilo da je jednog muzičara vratila sa bine samo zato što je imao drugu boju čarapa u odnosu na ostale članove ansambla. Zabilježeno je više puta da je došla na nastup, ali orkestar nije bio jednoobrazno obučen, a to su pravdali nemanjem istih odijela. Silvana bi otišla i kupila odijela za kompletan orkestar od svog novca. Bila je i više nego pedantna i odgovorna prema poslu, prema nastupu i prema drugima. Visok stepen empatije i emotivnost su je krasili na svakom koraku, voljela je ljude, ljubav je dijelila nesebično, svjesna da joj neće biti istom mjerom uzvraćeno, često je govorila: *Ja drugačije ne umem.* Osjećajnost i razboritost su takođe osobine koje su bile dio njene ličnosti. Evidentno raskošan talenat za pjesmu i glumu nikada nije zloupotrebljavala, niti je ikada bilo moguće na njoj primjetiti gordost i oholost. Naprotiv, njena skromnost i jednostavnost ju je učinila još većom ličnošću nego što je to željela. U odnosu sa kolegama je bila blaga, iskrena i potpuno profesionalna. Nikada nije dozvoljavala da joj se neko od kolega udvara, da na bilo koji način ona da povoda za to ili slično.

Kafanski tip nikada nije bila, niti je imala poroke. Nije pušila duvanske proizvode, osim u nekim posebnim prilikama, ali nije bila ovisna o

arhiva Borba

duvanu, niti je pila alkohol. Uvijek je govorila da u tome ne vidi smisao i da ne zna zašto bi imala poroke kada joj to ne treba. Kockanje, za razliku od nekih njenih koleginica, Silvana je prezirala kao i lumpovanje i provod poslije nastupa, čemu su mnogi muzičari skloni. Ne postoji ni jedan podatak o tome da je poslije nastupa otišla sa nekim poznatim ili nepoznatim muškarcem. Nikada nije viđana u društvu nepoznatih ljudi, ako se nalazila sa nekim, onda su to bili isključivo ljudi iz njenog bližeg okruženja ili poslovni susreti koji su se događali u toku dana, nikada naveče i uvijek je u njenom prisustvu bio još neko iz njenog bližeg okruženja. Nije kasnila na nastupe, osim na posljednji nastup u Aleksandrovcu 10. oktobra 1976. godine, kada je iz poznatih razloga došla sa zakašnjenjem od oko blizu sat vremena.

arhiva Borba

ODNOS SA LEPOM LUKIĆ

Lepa nije raznovrstan pevač, nju izvan Srbije niko ne zna. Meni se dive čak i Slovenci i pevaju"Noćas mi srce pati". Isti ti Slovenci neće nikada pevati "Čuk, čuk, čuknem ti na prozor". To je glavna razlika između mene i Lepe. Mi smo dva sveta!

Silvana Armenulić

U toku Silvanine karijere štampani mediji su pokušavali na sve moguće načine da prikažu kako su ona i Lepa Lukić, koja je inače rođena kao Lepava Mušović, navodne rivalke i da su jedna drugoj konkurencija. Na samom početku važno je raščlaniti bitne elemente u cijeloj priči oko pomenute debate. Ni po čemu, osim po nekoj opštoj popularnosti, Silvana i Lepava nisu mogle biti posebne rivalke i konkurencija, prvenstveno po žanorovima gdje je Silvana izlazila iz okvira klasične narodne muzike u odnosu na Lepavu, čiji se repertoar bazira najvećim dijelom na šumadijski melos. To je, prema mišljenju velikog broja muzičkih stručnjaka, praktično neuporedivo. Drugi parametar, po kojem je Silvana u određenoj prednosti u odnosu na Lepavu, jeste umjetnički izraz i sveopšti kulturni i žanrovski obrazac. U Silvaninom stvaralačkom radu provejavaju simbiotički elementi folka i šansone, tu je i šlager, romansa, kvalitetni i duboki tekstovi puni raznorodnih umjetničkih elemenata u stilističkim kolažima poređani da svaki od njih ima zasebnu vrijednost, a zajedničku cjelinu oblikuju pod uticajem Silvaninog temperamenta. Ona je uvijek bila spremna da svoju muziku donese publici za razliku od svih potonjih koji su pokušavali izvoditi njene pjesme, ali gotovo bez uspjeha. To svakako ne umanjuje umjetničku vrijednost Lepine muzike, naprotiv. Pjesme koje interpretira Lepava su lagane narodne pjesme sa elementima ruralnog folklora iz oblasti Šumadije ali ne mnogo dalje od toga. U vrijeme dok je Silvana snimala ozbiljne folk šansone, Lepa nije bila spremna za veće iskorake, bila je zadovoljna svojom ličnom himnom *"Od izvora dva putića"*, pjesmu koju je Silvana

navodno ranije odbila da snimi tvrdeći da će, ako snimi tu pjesmu, prvenstveno sama sebi biti smiješna[92]. U prvim godinama karijere, nakon svega nekoliko snimljenih ploča, Silvana je imala veliki hit koji ju je izvukao iz manjeg regionalnog ili republičkog okvira tadašnje Jugoslavije, dok je Lepa na to malo duže čekala, ali tu je samo splet okolnosti. Međutim, njihovo prvo eventualno rivalstvo se krije upravo u toj prvoj Silvaninoj hit pjesmi, a riječ je o autorskom djelu Braće Bajić *"Nad izvorom vrba se nadnela"*, koju je ranije snimio duet Milošević-Aleksić, ali u njihovoj interpretaciji ova pjesma nije napravila naročit uspjeh. Ovu su pjesmu uživo na koncertima izvodili još neki pjevači, a Silvani se ta pjesma posebno dopala, pa je došla na ideju da je snimi. Ova ideja se Lepavi nije svidjela, pa je nagovarala Silvanu da to ne radi, jer "pjesma je stara i mrtva, nema od toga ništa", a zapravo je Lepava namjeravala da je snimi. Znala je da ako to Silvana učini, neće biti smisla da je i ona snima. Svoj pristanak su braća Bajić odmah dali i Silvana je snimila pomenutu pjesmu, a Lepava je ostala "kratkih rukava" i moguće je da je bila ljuta i frustrirana zbog toga, ali jednostavno Silvana je bila brža[93]. Jedan od razloga eventualne Lepine ljubomore može se pronaći i u činjenici da je 1967. godine Silvana došla u poznatu estradnu kuću *"Beogradska estrada"*, na preporuku **Žarka Josipovića Škule** sa čijim ansamblom je Silvana sarađivala. Tada je u *"Beogradskoj estradi"* glavni menadžer i ugovarač poslova bio **Rade Mumin** i ova organizacija je

Silvana i Lepa Lukić na festivalu "Beogradski sabor", 1969. godine (Arhiva "Radio TV Revija")

Lepa nije raznovrstan pevač, nju izvan Srbije niko ne zna. Meni se dive čak i Slovenci i pjevaju"Noćas mi srce pati". Isti ti Slovenci neće nikada pjevati "Čuk, čuk, čuknem ti na prozor". To je glavna razlika između mene i Lepe. Mi smo dva sveta!

Silvana Armenulić

imala svoje grupe. Po dolasku, Silvana je počela da pjeva u, takozvanoj, *Lepinoj grupi* u kojoj je ekskluzivitet bio u vlasništvu drugarice Lepe koja se, sigurna u sebe, već vidjela sa krunom na glavi, obećavajući da će njena vladavina estradnim nebom vječno trajati. Silvana je bila ta koja joj je mogla pomrsiti konce, što se i desilo, ali za to nije bila zaslužna *"Beogradska estrada"*, nego Silvana sama, jer je puno radila na sebi. Bilo je veliko čudo tada da jedna Bosanka iz provincije sa trona pomjeri "veliku Lepu", ali se i to moglo desiti. Sve do 1970. godine Silvana Armenulić za Lepu Lukić nije predstavljala nikakvu, pogotovo ne ozbiljnu prijetnju, ali su se od snimanja kultne serije *"Ljubav na seoski način"* i vrtoglave popularnosti Silvane Armenulić stvari u potpunosti preokrenule. Saradnja Silvane i Tome Zdravkovića iznjedrila je vanvremensku pjesmu *"Šta će mi život"*, za koju mnogi smatraju da spada u neku vrstu folk bluza. Ova ploča je Silvanu vinula među sam vrh jugoslovenske popularnosti, a Lepa to prosto nije imala, jer je njena popularnost bila ograničena najvećim dijelom na Srbiju, odnosno Šumadiju, dok u drugim jugoslovenskim republikama, posebno u Hrvatskoj i Sloveniji, Lepa nije imala veće uspjehe u smislu cijele Jugoslavije i šire za razliku od Silvane, čija je popularnost bila na saveznom nivou, ali se ni Lepina popularnost ne može zanemariti. Tada je Lepa shvatila da je potrebno da i ona napravi zaokret u karijeri i odlučila je da uzme oprobani recept prepisan od Silvane, da se uklopi u novi koncept koji su zagovarali Silvana, Beba,

Na poleđini ove fotografije, Lepa Lukić je svojevremeno napisala: "Ko kaže da se nas dve mrzimo?"

Toma, Cune, Tozovac, Kvaka i ostali. Već 1971. godine PGP-RTB objavljuje Lepavinu ploču pod nazivom *Ne pitaj,* sa oznakom PGP RTB – SF 13 011, na kojoj se nalazila pjesma Stevana Mitića *"Ne živi se hiljadu godina"*. Pjesma je potpuno odudarala od onoga što je Lepa do tada radila. Bila je uvjerena u uspjeh ove pjesme, pokušavajući da izađe iz okvira šumadijske narodnjačke tradicije, ali u tome nije uspjela, jer su autori previdjeli neke stvari, jednostavno Lepin jedinstveni stil nije mogao da ispoštuje folk šansonu. Tačnije njen senzibilitet, kao i način interpretacije nije bilo kompatibilan sa onim što je zahtjevao novi koncept narodne muzike. Nikada se u to Lepa nije uklopila i to je ono što je dodatno moglo uticati na njen eventualni animozitet prema Silvani, ali ne mora da znači. Uopšteno gledano, dok Lepa nije mnogo izlazila iz estetskih deskripcija čiste pastorale, gdje se odlično snalazila jer je to bio njen teren, Silvana je stasavala u ozbiljnog interpretatora kvalitetnih ali žanrovski različitih pjesama, sa dubokim i smislenim tekstovima punim raznorodnih umjetničkih elemenata. U tom smislu Silvanin izlazak iz okova ruralne romantike i pastorale, za nju je značilo etabliranje u visine, među zvijezde, tako da je pomalo nejasno svojatanje te floskularne titule *"kraljica narodne muzike"* da li pripada Lepi ili je trebala pripasti Silvani. U svakom slučaju takve rasprave nemaju ozbiljno utemeljenje i "krunisanje" kraljeva muzike su može se reći više revijalnog karaktera. U svojoj karijeri Lepa Lukić je snimila zavidan broj albuma, pjesama i hitova, dobila je mnoga priznanja i nagrade, kao i Silvana i Lepa se etablirala u ozbiljnog pjevača. Međutim, problem nije bio ni u Silvani ni u Lepavi, nego na trećoj strani. Mediji, željni borbe i krvi, znajući da će biti zanimljivi samo ako nađu "prljavog veša", jer na Balkanu sve što je normalno je i dosadno, naišli su na trag animoziteta Lepave prema Silvani i krenuli su u akciju: ***Lepa protiv Silvane - Silvana protiv Lepe!*** Njihovo rivalstvo imalo je sve elemente humora i dječije igre. Izjave su pljuštale, i bilo ih dosta, a neke su i boljele, ali su udarci vraćeni brzinom munje, još pla-

Arhiva "TV Novosti"

Silvana, Lepa Lukić i Predrag Gojković Cune, 1969. godine, u pauzi jednog od nastupa.

hovitiji i bez dlake na jeziku. Manje-više je poznato je da su u tim prepucavanjima obje bile instruisane jer su im isti ti novinari obećavali veću popularnost. Problem je taj što su obje u ovoj medijskoj spin-igri bile naivne. Međutim, tu se nije stalo, na scenu su vrlo brzo stupili klubovi obožavalaca koji su neumorno i nemilosrdno slali pisma radio-stanicama, TV centrima, novinama i pojedinim novinarima. Raspravljalo se bezmalo o svemu: ko je ljepše obučen, čija je garderoba produhovljenija, ko je pročitao više knjiga, ko je pametniji a ko je manje pametan. Povremene izjave Lepe i Silvane da, u stvari, nisu suparnice, već dobre prijateljice i da je ovo samo dio igre nisu bile zanimljive, pa se tražio model da se njihov odnos drugačije predstavi. Iako su zajedno ljetovale, to ipak javnosti nije bilo zanimljivo, pa su neki mediji tražili način da ih predstavi kao suparnice. Užarena javnost jedva je čekala šta će se desiti kad je Silvana dobila ponudu režisera Fadila Hadžića da igra u filmu „*Lov na jelene*". Silvana će ovim povodom dati izjavu: *Odlazim na premijeru svog filma. Biće to definitivni sumrak Lepe Lukić i ja s naporom skrivam tugu koja me zbog toga mori. Ali, zar sam ja kriva što njen lični kompozitor priznaje da je za nju pisao šund? Taj šund je Lepa pevala: "Dođe vrabac i na prozor čuk-čuk-čukne...'. Ma, hajde, molim vas! Ima ona divan glas, ali samo za šumadijski melos. Iz mojih pesama ljubav izvire bez obzira da li su to narodne pesme, romanse ili zabavna muzika. Pored toga, danas za pesmu nije dovoljan samo glas: traži se još i persona, kultura, šarm koji dejstvuje na ljude...*[94]

Izvjestan takmičarski duh se razvio među njima. Više puta je Silvana isticala da se nikad na dva koncerta nije pojavila u istoj haljini. Da bi pokazala da ni ona ne oskudjeva u garderobi, Lepa je stotinjak svojih večernjih haljina okačila po drveću i slikala se kraj njih za novine. Katkad su jedna drugoj preko novina upućivale oštre opaske, koje su se odnosile ili na Silvanin duboki dekolte ili na Lepine „vruće pantalonice". Te izjave su, naravno, iznuđivali i u krajnjim verzijama uobličavali novinari i, u suštini, to rivalstvo nije ni postojalo.[95] Sav ambijent koji su mediji stvarali ipak je potrebno sagledati iz šire društvene perpsektive i vratiti se u revolucionarnu 1968. godinu kada je bilo odveć jasno da je jugoslovensko društvo zapalo u veliku krizu koja je premoštena maestralnim lupinzima maršala Tita, ali problem dakako nije riješen ni izbliza. Kao direktan proizvod niza solomonskih rješenja, ali i potrebe da se radnim ljudima i građanima pažnja skrene sa stvarnih problema, štampanim medijima su date veće slobode, ali i određene smjernice, te su tako određene novine bile u znaku duela narodnjačkih zvijezda što je publici bilo zanimljivo, a država je imala gotov recept prepisan još iz Starog Rima u latinskoj izreci *panem et circenses* – hljeba i igara, što je popularna metafora za metode kojima vlast obezbjeđuje podršku stanovništva tako što prividno zadovoljava njegove kratkoročne interese i nevažne potrebe, a na uštrb dugoročnih interesa, da bi mu skrenula pažnju s daleko važnijih problema. Upravo se u Jugoslaviji to dešavalo, a najpodesniji okvir za dugoročnu raspravu koja je podsjećala na svađu, mediji su našli u odnosu Silvane i Lepe. Tih mjeseci, ali i godina, se činilo kao da u zemlji ništa drugo nije postajalo osim Lepe i Silvane, o kojima se raspravljalo na radnom mjestu i van njega, po kafanama, zabavama, na privatnim seansama, na ulici. Jugoslavija se bar spolja jako lijepo zabavljala. Teške političke krize koje su početkom 70-ih razjedale čitav sistem bile su plodno tlo za razvijanje političkih tema i oštrijih komentara od kojih je sistem strahovao, ali tabu teme su zamjenivane onim čiji je naglasak bio na estradu i razvila se interna maksima: što je kriza postajala veća, pjevači su imali više prostora![96]

Cijela decenijska saga o tituli "*kraljica narodne muzike*" je satkana u satirčno-sarkastičnoj namjeri da se kroz tu izmišljenu titulu narodna muzika podvrgne ruglu. Naime, sve je počelo tako što su jedan novinar i jedan fotoreporter nagovorili Lepu Lukić da je likovno ovjekoveče sa krunom na glavi i opancima na nogama.

arhiva "TV Novosti"

To je na prvi pogled djelovalo kao dobra dosjetka, ali taj poster ima i trajnu dokumentarnu vrijednost usmjerenu protiv narodne muzike, odnosno sve je to za cilj imalo da *„kraljica u opancima"*[97] ostane simbolična predstava sa podsmjehom o stanju kulture jednog podneblja i jednog vremena. Na tako nešto Silvana vjerovatno ne da ne bi pristala, nego bi kategorično odbila bilo kakve dalje razgovore sa predlagačima, jer je bila duboko svjesna nemilosti u kojoj se nova narodna muzika nalazi i da su svi ti nagovori pokušaj obesmišljavanja njihovog rada. To Lepoj očigledno nije predstavljalo problem ali ne zato što je htjela u tome da učestvuje, nego vjerovatno zbog toga što je vjerovala nedobronamjernim pojedincima. Silvana je po mnogim elementima zaista bila posebna i to je u ovoj knjizi više puta naglašeno. To je činjenica koja je neosporiva, ali ta činjenica ne umanjuje Lepinu vrijednost. Tačno je da su i Silvana i Lepa bile prve dame nove narodne muzike (tzv. *novokomponovane muzike*) i najveće zvijezde samonikle umjetnosti, koja će biti zapamćena po tome što je u jednom podneblju i u jednom vremenu bila dominantna. Dok je Silvana, penjući se ljestvicama uspjeha, usvajala sve „blagodeti" civilizacije, manire i običaje gornjih društvenih slojeva, Lepa je ostala izvorno autentična, uvijek pomalo distancirana prema muzičkom i umjetničkom eksperimentisanju. Uz sve spoljne metamorfoze u Lepi je, može se reći ipak trajno ostalo ponešto od hajdučkog mentaliteta njenog rodnog Miločaja. U njenim riječima i postupcima nikada nije bilo pritvornosti, pa toga nije moglo biti ni u njenim suzama na Silvaninom grobu.[98] Bez obzira kakve su pjesme pjevale, a te pjesme su poticale uglavnom iz iste kompozitorske kuhinje, one su ih pjevale različito. Silvanine interpretacije su se oslanjale na najbolje tradicije nekadašnjeg kafanskog pjevanja, sa primjesama romanse, šansone i šlagera, te kroz takvu interpretaciju njene su pjesme dobijale izvjestan gradski šarm, za razliku od Lepe čije su interpretacija i shvatanje muzike koju izvodi ostale u okvirima seoske tradicije i to regionalno ograničene, ne srbijanske, nego šumadijske.[99] Jedan od razloga za osjećaj ugroženosti Lepoj je pričinjavala i Silvanina glumačka i filmska karijera i čim je Lepava dobila ulogu u filmu *"I bog stvori kafansku pevačicu"*, režisera Jovana Živanovića, iskoristila je priliku za obračun sa Silvanom riječima: *Silvana bi od mene mogla da nauči kako se glu-*

Cijela decenijska saga o tituli "Kraljica narodne muzike" je satkana u satirčno-sarkastičnoj namjeri da se kroz tu izmišljenu tituli narodna muzika podvrgne ruglu. Naime, sve je počelo tako što su jedan novinar i jedan fotoreporter nagovorili Lepu Lukić da je likovno ovjekoveče sa krunom na glavi i opancima na nogama, što je na prvi pogled djelovalo kao dobra dosjetka, ali taj poster ima i trajnu dokumentarnu vrijednost usmjerenu protiv narodne muzike, odnosno sve je to za cilj imalo da „Kraljica u opancima" ostane simbolična predstava sa podsmjehom o stanju kulture jednog podneblja i jednog vremena. Na tako nešto Silvana sigurno ne da ne bi pristala, nego bi kategorično odbila bilo kakve dalje razgovore sa predlagačima jer je bila duboko svjesna nemilosti u kojoj se nova narodna muzika nalazi, i da su svi ti nagovori zapravo pokušaj obesmišljavanja njihovog rada, što Lepoj očigledno nije predstavljalo problem i tu je ta razlika između njih dvije izuzetno vidljiva, Silvana je po mnogim elementima zaista bila daleko ispred Lepe. To je činjenica koja je neosporiva.

Silvana i Lepa Lukić, 1973. god. (arhiva "Radio TV Revija")

mi, kad već nije naučila kako da se oblači. Iz samo njoj poznatih razloga Lepa je o svojoj glumi imala visoko mišljenje, a mnogi to mišljenje nisu dijelili, posebno ne filmski stručnjaci[100]. Nedostatak teoretičara, koji bi se ozbiljnije bavili kulturnim fenomenom *novokomponovane* narodne muzike, kriv je što pravovremeno nije uočeno da su Silvana i Lepa pripadale dvjema muzičkim strujama koje su same stvorile različitim interpretiranjem novih „narodnih" pjesama.[101]

Iz svega ovoga, a na osnovu detajne analize odnosa Lepa Lukić prema Silvani Armenulić, možemo zaključiti da je Lepa od Silvaninog dolaska u *Beogradsku estradu*, pa sve do njene prerane smrti, ipak u nekoj mjeri prema njoj osjećala ljubomoru i zavist, plašeći se konkurencije i popularnosti koju je Silvana brzo sticala. Sve što se između njih dvije dešavalo tokom godina poznanstva i saradnje bilo je obremenjeno Lepinim latentnim animozitetom prema Silvani, koji je sa godinama bilo sve teže skrivati, ali uglavnom na profesionalnom planu. Novinski članci o rivalstvu Lepe i Silvane u osnovi ne obiluju mnogo objektivnim činjenicama i istinitim informacijama, ali u svakom od njih postoje elementi koji su većim dijelom istiniti i na bazi kojih je ostatak priče ispričan, uz maštu novinara. Veliki dio članaka o rivalstvu i međusobnim svađama bio je vrlo vjerovatno diktiran iz nekih centara koji su savjetovali i jednoj i drugoj da je prepucavanje preko medija dobar marketinški trik, a zapravo je na taj način država pokušavala da skrene pažnju javnosti sa ozbiljnih kriza, tako da se može konstatovati da je prepucavanje između Lepe i Silvane dobrim dijelom vrlo moguće bilo dio i političkog projekta odbrane sistema.

СИЛВАНА У КРЕВЕТУ

СРЕЋА У НЕСРЕЋИ ПОЗНАТЕ ПЕВАЧИЦЕ

СОБА 321 НА II ХИРУРШКОЈ КЛИНИЦИ У БЕОГРАДУ У КОЈОЈ ЈЕ ДВЕ НЕДЕЉЕ ПРОВЕЛА СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ ЛИЧИЛА ЈЕ НА ВРТ. У НЕДЕЉУ, КАДА СМО ЈЕ ПОСЕТИЛИ ЗАТЕКЛИ СМО ДВАДЕСЕТАК БУКЕТА РАЗНОГ ЦВЕЋА. ЊЕНИ ОБОЖАВАОЦИ И ПРИЈАТЕЉИ НИСУ ЈЕ ЗАБОРАВИЛИ.

(Снимио: Драгомир Чупић)

ДОК ЈЕ ЛЕЖАЛА У БОЛНИЦИ, ТЕШКО ПОВРЕЂЕНА У САОБРАЋАЈНОМ УДЕСУ, СИЛВАНУ ЈЕ НАЈЧЕШЋЕ ОБИЛАЗИЛА ЊЕНА »НАЈЉУЋА НЕПРИЈАТЕЉИЦА« ЛЕПА ЛУКИЋ

Преморeност, нервоза, журба да готово у исто време буде на два места, и мала непажња учинили су пре две недеље да Силвана Арменулић уместо у Тузлу на заказани концерт, стигне на Другу хируршку клинику у Београду. Дијагноза лекара, кад се преведе са латинског, гласи: три поломљена ребра и контузија мишића.

Две недеље лежала је Силвана у болници. Недавно је отпуштена да би се следећих месец дана одмарала код куће, или у некој бањи, што јој лекари препоручују.

— Срећна сам што сам остала жива и цела — рекла нам је Силвана, када смо јој прошле недеље отишли у посету.

— Замисли, сестро, шта се прича! — ужасава се и Лепа Лукић, која је готово свакодневно обилазила колегиницу и пријатељицу у болници. — Чула сам да си поломила и руке и ноге, да ти је лице унакажено, да су ти испали сви зуби. Ју, ју, свашта!

Признајемо да нас је Лепино присуство мало збунило.

— Никако да уверимо свет да смо ми заиста најбоље пријатељице и да нисмо у свађи. А то су тамо неки новинари направили — љути се Лепа, док удешава Силвану за сликање.

— Пријатељ се тек у невољи покаже — додаје Силвана. — Сем Лепе, Миле Матић и Томе Здравковића, нико од мојих колега није ме посетио, нити се интересовао како ми је. У неким тренуцима помишљала сам да су се многи мојој несрећи обрадовали. А ево и Лепа је чула да су неке колеге пронеле гласове да сам на самрти, да ће ми одсећи ногу, да ћу остати богаљ...

Силвани незадрживо навиру суze.

— Пусти пакоснике, нека причају шта хоће. Само ти мени оздрави. И да знаш, одмах да си продала кола. Ти, брате, тако лудо возиш, а ово ти није први пут да настрадаш. Казаћу твом мужу да ти забрани да возиш. Како ја не возим! Седнем у такси, па нека шофер трља главу! Ето и мом веренику Пери, стално говорим да пажљиво вози. А и он ме не слуша. Истог дана када си ти настрадала и он је „пронашао" једну бандеру... Одоше му четири ребра. Ено га, лежи у Смедеревској Паланци. Због вас двоје сад трчим од Београда до Паланке, а морам и на концерте, мада ми је најмање до песме.

— Има и неке среће у овој мојој несрећи — каже Силвана. — Бар ћу се једно месец дана поштено одморити. Сваки час ме обилазе обожаваоци. Погледајте, соба ми личи на башту због оволиког цвећа.

С. В.

— НЕЋУ ДА ТЕ ТВОЈИ ОБОЖАВАОЦИ ГЛЕДАЈУ РАШЧУПАНУ — КАЖЕ ЛЕПА СВОЈОЈ ПРИЈАТЕЉИЦИ И ВЕШТО ЈОЈ ПРАВИ ФРИЗУРУ. — САД СИ ЛЕПА И СПРЕМНА ЗА СЛИКАЊЕ!

КО КАЖЕ ДА СЕ СИЛВАНА И ЛЕПА НЕ ТРПЕ, ДА НЕ ГОВОРЕ? И ПОРЕД СВЕ ЗАУЗЕТОСТИ, ЛЕПА ЈЕ СВАКОДНЕВНО НАЛАЗИЛА БАР САТ ВРЕМЕНА ДА ОБИЂЕ СВОЈУ КОЛЕГИНИЦУ

SILVANA I VERA SVOBODA

Novine, magazini i revije su početkom 70-ih godina pisali o odnosu Silvane Armenulić i Vere Svobode[102]. U tim tekstovima su urednici i autori tendenciozno i sa planiranim namjerama pokušavali da na osnovu Silvanine popularnosti podignu popularnost i Veri Svobodi. Ko je zapravo Vera Svoboda? Bila je pjevačka zvijezda, ali regionalnog karaktera, vezana za rodni Osijek i Slavoniju. Pjevala je pjesme koje pripadaju zabavnoj i tamburaškoj muzici, ali je epitet pjevača narodne muzike dobila na taj način što se u Slavoniji pod narodnom muzikom podrazumijeva tamburaška muzika, a koja je vezana za Slavoniju, Baranju i Vojvodinu, dok u ostalim dijelovima Jugoslavije tamburaška muzika nije doživjela svoju afirmaciju niti popularnost. Iako je snimila veliki broj ploča i raznih nosača zvuka, dobila mnoga priznanja, Vera Svoboda nikada nije postala jugoslovenska zvijezda niti se za nju posebno znalo izvan Slavonije. Za Veru je bilo planirano da postane jugoslovenska zvijezda i pošto nije bilo drugog načina, počeo se koristiti model spinovanja, tačnije model da se nađe velika jugoslovenska zvijezda sa kojom će se Vera sprijateljiti, kako bi se mogla pokrenuti velika novinska spin-novela o tobožnjem rivalstvu i da se Silvana zbog straha za svoju popularnost, uplašila Verine popularnosti. Iako je ovaj plan osmišljen, pokrenut i realizovan, on nikada nije dao nikakve rezultate, jer popularnost Silvane Armenulić nije mogao gotovo niko da ugrozi. Ono što je Silvanu iznenadilo bilo je to što je ona u Veri vidjela jednu finu i lijepo vaspitanu mladu ženu sa kojom bi se ona mogla i sprijateljiti jer su bile sličnog senzibiliteta, ali nakon što je u ovu spin-zamku upala i Vera sama, Silvana je odmah prekinula sve kontakte sa njom i potpuno se udaljila, ni u jednom trenutku ne sporeći umjetničke i izvođačke kvalitete Vere Svobode. Važno je istaći da je Silvana Armenulić za Veru Svobodu po popularnosti bila prilično udaljena.

"Studio", 1971. godina

ISMET KRCIĆ

Ako se za nekoga može reći da je Silvani bio kao rođeni brat, onda je to svakako Ismet Krcić sa kojim je bila iskreni prijatelj sve do svoje smrti[103]. Ismet Krcić je crnogorski radijski pjevač narodne muzike. Rođen je u Plavu 27. 12. 1936. godine, a djetinjstvo je proveo u Beranama. Nakon završene srednje škole, odlazi u Beograd na studije gdje započinje svoju muzičku karijeru. Na početku pjevačke karijere jedno vrijeme je radio kao nastavnik u jednoj beogradskoj školi, ali je ubrzo napustio taj posao i u potpunosti se posvetio pjevanju. Kao interpretator važio je za jednog od najperspektivnijih radijskih pjevača, snažnog i stabilnog glasa i sa izuzetno preciznim i tačnim pjevanjem bio je rijetko dobar bariton među pjevačima narodne muzike. Po izgledu podsjećao je na holivudske glumce, a njegov jedinstveni osmjeh je važio za najljepši i najzavodljiviji na cijeloj estradi. Bio je u određenom smilu jedinica za muževnost.

Poznat je po svojim obradama tradicionalnih crnogorskih pjesama poput *"Oj, đevojko Milijana"* i *"Još ne sviće rujna zora"*, a jedna od njegovih najpoznatijih pjesama je *"Sestra mi je poručila da se udaje"*. Pojavljivao se u jugoslovenskim tv emisijama krajem 60-ih i početkom 70-ih godina. Godine 1974. dodijeljen mu je status **umjetnika**, a 1979. godine promovisan je u **istaknutog umjetnika**. Učesnik je mnogih smotri i festivala u zemlji i inostranstvu, gdje je osvajao zavidna mjesta i ostvarivao odlične plasmane. Snimio je veliki broj ploča i kaseta sa dosta zlatnih i srebrnih tiraža. Sa estradne scene se povukao 1992. godine. Nosilac je brojnih nagrada i priznanja, od kojih su najznačajnije: *21. julska nagrada grada Ivangrada (1978), Nagrada estradnih umetnika Jugoslavije* (1979), *Estradna nagrada Srbije (1986), Zlatni grb Crne Gore za životno djelo (2005) i Estradno-muzička nagrada Srbije za životno delo (2019)*. Živi u Beogradu.

Prijateljstvo Ismeta Krcića sa Silvanom započeto je krajem 60-ih godina i vezano je za *Beogradsku estradu* za koju su oboje radili, a njihovo upoznavanje je bilo poslovnog karaktera i vrlo spontano. Nekoliko godina prije nego što je uplovio u profesionalne pjevačke vode, Ismet Krcić je bio profesor u Srednjoj industrijskoj školi u Beogradu, ali je taj posao nakon nekoliko godina napustio, smatrajući to korektnim potezom prema svojim kolegama koji su često "pokrivali" njegove izostanke sa nastave zbog nastupa. U *Beogradskoj estradi* Ismet je bio izuzetno cijenjen i poštovan i među kolegama je imao status dobrog kolege, čestitog čovjeka i velikog profesionalca. Ono što je Ismeta Krcića i Silvanu Armenulić zbližilo bila je jedna karakterna osobina koja je kod oboje bila izražena, a to je principijelnost. Po shvatanju profesije i pristupa poslu imali su slične poglede, s tim da Ismet nije toliko intenzivno radio na razvoju novih muzičkih oblika i pravaca kao Silvana, već se više držao tradicijskih formi i ustaljenih obrazaca u narodnoj muzici.

Silvana i Ismet Krcić, 1970. godine
(privatna arhiva Ismeta Krcića)

Usnija Redžepova, Ismet Krcić, Silvana, Krunoslav Kićo Slabinac i Zaim Imamović, 1973. godine (privatna arhiva Ismeta Krcića)

Uskoro će početi njihovo porodično druženje i porodice Krcić i Armenulić će postati kućni prijatelji. Gotovo u isto vrijeme kao i Silvana i Ismet Krcić je upao u bračnu krizu, kada je saznao za dvostruki život svoje supruge što mu je bilo šokantno i preko toga nije mogao preći. Podnosi tužbu za razvod braka, ali o tome ništa ne govori Silvani znajući da i ona sa Radmilom preživljava ozbiljnu bračnu krizu. Međutim, njegova supruga se ponašala kao da je sve normalno i dolazila je kod Silvane, družile su se i sve je izgledalo normalno, sve dok Ismet više nije mogao da krije od Silvane i sve joj je ispričao. Nakon toga, Ismetova supruga, koja nije znala za njihov razgovor, došla je Silvani na vrata. Zvonila je i kucala, ali niko nije otvarao. Silvana je bila u stanu, ali kad je kroz špijunku vidjela ko stoji ispred vrata, nije željela da otvori. Kasnije će Ismetu ona reći: *Tvoja supruga je bila pre neki dan pred mojim vratima, ali nisam joj otvorila. Sa takvim osobama ne želim imati nikakvog kontakta, neko kome je preljuba normalna stvar u mom životu nema šta da traži. Za mene je ona prošlost.*[104] Tada je Ismet shvatio o kakvoj ličnosti i karakteru se radi, to ga je istovremeno i oduševilo, ali i dalo na razmišljanje da li je moguće da tako visokomoralne osobe još uvijek pos-

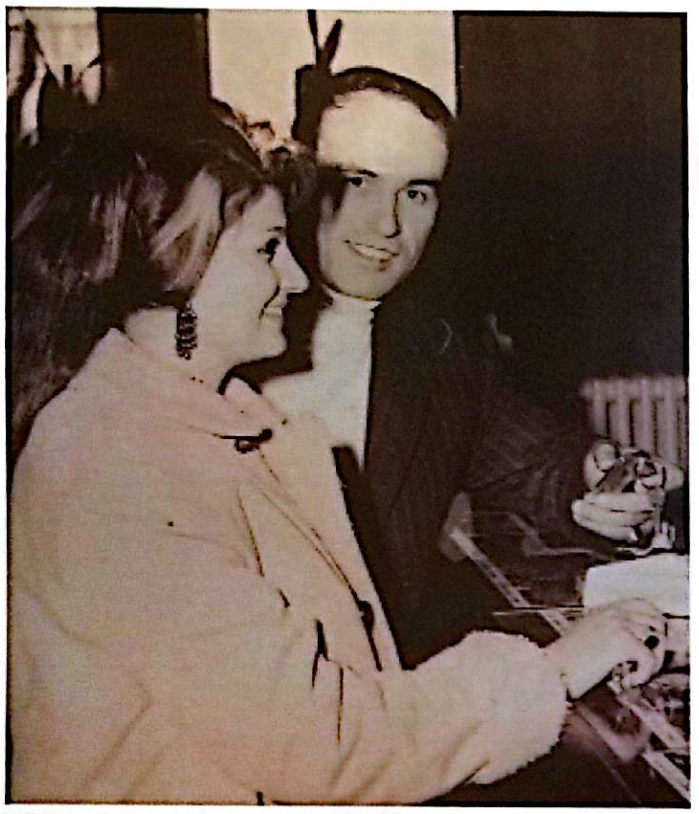

(privatna arhiva Ismeta Krcića)

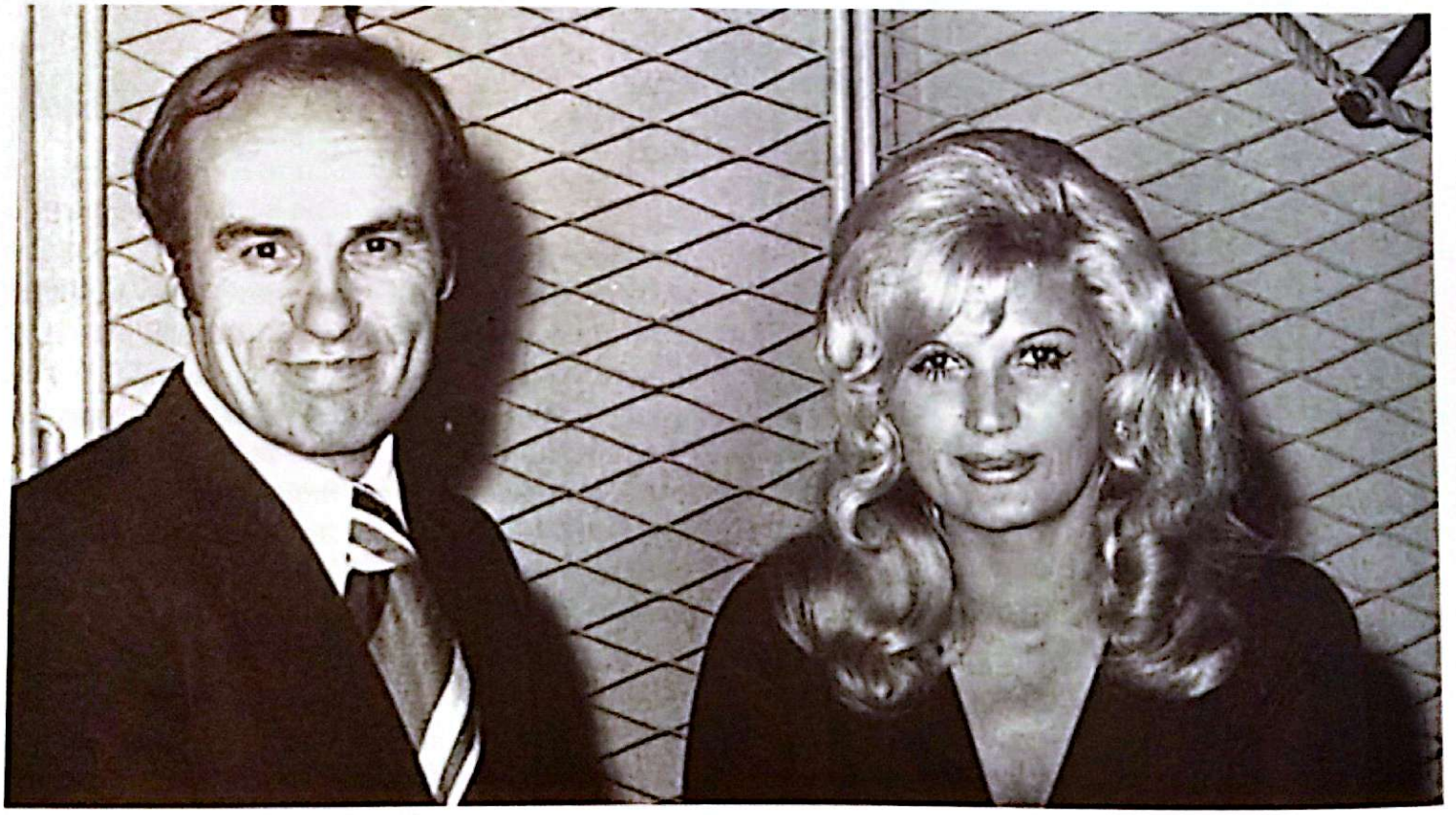

toje, pogotovo u svijetu estrade. Nakon bračnih brodoloma njihovo prijateljstvo je nastavljeno, a same fotografije govore o razmjerama njihovog prijateljstva, ali nisu dozvoljavali medijima da o tome pišu. Kada bi bila tužna i usamljena, Silvana bi pozvala Ismeta da mu se izjada, da mu ispriča svoje muke i probleme, a sam Ismet i dan danas čuva neke tajne koje mu je Silvana povjerila i vjerovatno će ih odnijeti sa sobom u grob, jer joj je obećao da nikada nikome neće to reći. Za Ismeta je Silvana bila nešto posebno, volio ju je i još je voli kao rođenu sestru. Imali su tako prisan odnos da je on znao pojedinosti iz njenog života koje su možda samo znale još njene rođene sestre. Dan kada je saznao da su poginule Silvana i Mirjana, Ismet Krcić je podnio izuzetno teško, gotovo tragično u toj mjeri da su mu preporučili sedative za smirenje.

Upravo je, na bazi takve vrste iskrenog prijateljstva, odabran da na njihovoj sahrani nosi nadgrobno znamenje, ali se ne sjeća okolnosti pod kojim se to desilo zbog velike količine lijekova za smirenje koje je uzimao tih dana. Ni sahrane se ne sjeća najbolje, jer je bio na teškim sedativima i gotovo potpuno omamljen. *Sve mi je to bilo i sada je kao u nekoj magli, kao da se to ne dešava, mislio sam da je samo ružan san, ali na žalost nije bio.*[105]Mjesecima nakon tragedije nije se oporavio, a gotovo da nema dana da se ne sjeti svoje nerođene sestre Silvane koju je volio svim srcem. *To je bila nestvarna ličnost, anđeo u ljudskom liku. Takva ljupkost, dobrota, plemenitost, humanost i toplina se veoma rijetko sreće. Osoba izvanrednih kvaliteta koja nije bila za ovaj svijet, ali nije ni umrla, ona je rođena da živi vječno i živjeće jer ono što je ostavila iza sebe je neprocjenjivo.*[106]

Ibrica Jusić, Arsen Dedić, Silvana, Ismet Krcić, Dobroslav Toro Ćulafić, Sedmorica mladih... na prijemu u zgradi Saveznog izvršnog vijeća SFRJ u Beogradu 1975. godine kod tadašnjeg predsjednika SIV-a(premijera SFRJ) Džemala Bijedića koji je te godine sa svojim ministrom finansija Momčilom Cemovićem i potpredsjednikom SIV-a Dobroslavom Torom Ćulafićem svečano otvorio renoviranu zgradu i pistu aerodroma u Ivangradu. (privatna arhiva Ismeta Krcića)

ZORAN KALEZIĆ

Zoran Kalezić je rođen u Danilovgradu 1. februara 1950. godine. Bio je interpretator zabavne i narodne muzike. Tokom svoje višedecenijske karijere snimio je veliki broj ploča i kaseta. Kao priznanje za njegov rad i djela dodijeljen mu je status istaknutog umjetnika. Bio je velika zvijezda bivše Jugoslavije i kum Tome Zdravkovića. Prvi solo nastup imao je na festivalu *Beogradsko proleće*, a poslije je učestvovao na brojnim manifestacijama na kojima je osvajao nagrade. Na Festivalu zabavne pjesme Crne Gore 1971. godine, s pjesmom *"Zbog djevojke Crnogorke"*, osvojio je prvu nagradu. Pobjedu je odnio i 1973. na Festivalu *Akordi Kosova* s numerom *"Vratiću se, majko"*, te na čuvenoj *Ilidži* 1978. godine s pjesmom *"Jednoj ženi koje nema više"*, a koju je posvetio Silvani Armenulić. Njegove najpoznatije pjesme su: *"Moj život je tužna priča"*, *"Dobro veče izgubljena nado"*, *"Kako je lepo u mom kraju"*, *"Stan' mlado-*

Ploča Zorana Kalezića na kojoj se nalazi pjesma posvećena Silvani Armenulić

Zoran Kalezić na početku karijere

sti, stani, stani", "*Moj dobri anđele*", "*Željo moja, moj otrove*", "*Pivljanka*", "*Ti nikad nećeš znati*", "*Šta će meni vino*", "*Svi pljevaljski tamburaši*". Umro je nakon teške bolesti 2023. godine.

Zoran Kalezić je jedan od pjevača koji je bio blizak Silvanin prijatelj i pod velikim uticajem njenih stavova po pitanju muzike. Više puta je govorio o tome kako mu je ona pomogla na početku karijere, što je tada mladom i neafirmisanom pjevaču, koji je tražio svoje mjesto pod suncem, mnogo značilo. Njemu je Silvana davala savjete kao najrođenijem, usmjeravavši ga prema kombinovanju stilova, te mu je zahvaljujući tome pošlo za rukom ono što je slabo koji pjevač nove narodne muzike uspio, a to je da pomiri publiku koja voli narodnu i publiku koja se opredjeljuje za zabavnu muziku. To je direktno Silvanina zasluga, a ona je bila svjesna njegovih glasovnih mogućnosti. Znala je dobro da ga ne krase raskošne pjevačke sposobnosti, ali da ima simpatičan, dopadljiv i topao glas, te ga je Silvana savjetovala da izvuče maksimum iz toga. Poslušao ju je i prihvatili su ga i ljubitelji narodne i zabavne muzike, a većina njegove publike dolazila je iz redova omladine, što je bio veliki uspjeh i to je opet zasluga samo jedne osobe, a to je Silvana Armenulić zahvaljući kojoj je postao popularan. U godinama krize u diskografiji, Zoran Kalezić je sa pločom „*Smiri se, srce, smiri*", ostvario tiraž od nevjerovatnih 80 000 primjeraka, a njegova ploča „*Nismo prvi koji se rastajemo*", za samo osamnaest dana prodata je u 30 000 primjeraka.

Detalj sa ploče na kojoj je pjesma posvećena Silvani

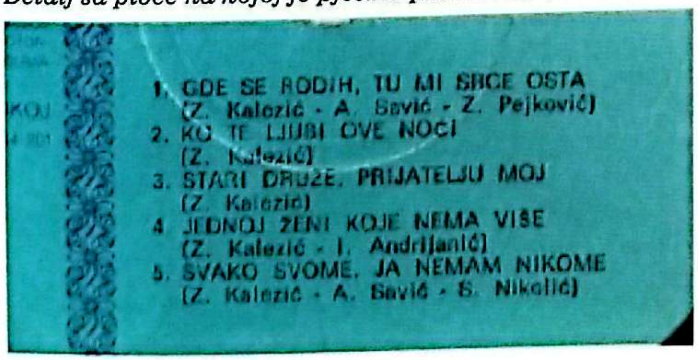

Malo je ljudi poput Silvane koji se nisu bojali konkurencije i smatrala je da svima treba pružiti jednaku šansu, a najkvalitetniji će da se dokažu i postaće najbolji. Ničija slava neće pobjeći, govorila je, svakoga njegova nafaka čeka i neće pobjeći ako se čovjek istinski trudi. Tragična smrt Silvanina je Zorana Kalezića mnogo pogodila i on je to teško podnio, kao i većina njenih prijatelja. Nakon izvjesnog vremena od Silvanine sahrane, potkraj 1976. godine, Zoran Kalezić je ušao u jednu beogradsku kafanu gdje je pjevačica zapjevala Silvaninu pjesmu "*Noćas mi srce pati*". Gosti istinski uživaju, a Zoran počinje da jeca. Uspomene na Silvanu naviru, suze same idu, emocije se pretvaraju u stihove. U tom trenutku nemavši kod sebe nikakav papir i olovku, od konobara traži salvetu i na tom komadiću papira piše stihove. S obzirom da su stihovi pisani emocijama i istinskim osjećajima, muziku za tu pjesmu nije bilo teško napisati. Melodija se rađala iz jecaja njegove duše za ženom, prijateljem, drugom i umjetnikom koja mu je ušla u srce, u dušu, koja mu je mnogo bila važna. Upravo kada su svi pomislili da je rođen Zoranov hit, on je pjesmu ostavio. Samo ponekad ju je znao zapjevati za sebe, za svoju dušu. Kad god bi pomislio na nju, kada bi se molio za njenu dušu, pjevušio je ovu pjesmu u suzama. Iz ličnih razloga nije želio da je odmah snimi, da mu neko ne bi spočitavao da želi publicitet preko Silvanine tragedije. Čekao je da prođu dvije godine, a onda je otišao na festival "*Ilidža '78*" i osvojio prvu nagradu. Međutim, nikome nije progovorio ni riječi da je pjesmu posvetio Silvani, ali kao da je publika prepoznala emociju, ljubav, srce i neku posebnu energiju. Aplauzi su bili nestvarni, publika je prepoznala da je riječ o posebnoj osobi. Kasnije će Zoran reći da je pjesmu čuvao baš za ovaj festival, jer je upravo na Ilidži Silvana krenula u svijet muzike. Tu je nastupala na festivalu, ali i ranije, kao neafirmisana, pjevala je sa čuvenim Ismetom Alajbegovićem Šerbom. Pjevao je Zoran pjesmu onoj koje nema više, a koja mu je bila u srcu i ostala sve do njegove smrti[107].

TOMA ZDRAVKOVIĆ

Više puta ponovljena priča da je Silvana 1958. godine pjevala u Leskovcu, pa je na klupi srela promrzlog mladića kako leži, te ga pozvala na saradnju i uputila ga u estradne vode je istinita, ali toliko potrošena jer je stalna repeticija ove priče postala zamorna i monotona. Istina jeste da su se njih dvoje tada upoznali u Leskovcu na jednom od njenih nastupa na kojem je još uvijek bila Zilha Bajraktarević, tačnije tada još nije upoznala svog budućeg muža od kojeg će uzeti prezime Armenulić. Toma je na tom nastupu u Leskovcu prišao i rekao joj da i on piše pjesme i voli da pjeva. Silvana ga je čula i svojim autoritetom mu obezbijedila angažman u tamošnjem hotelu gdje je ona nastupala. Po svojoj prirodi skromni mladić nije mnogo tražio, a brzo je stekao simpatije publike, gosti su voljeli da ga slušaju. I bez pomoći Silvane oko ovog angažmana, Toma je imao zakazane kraće nastupe u restoranu "Hisar" na kraju grada, ali bez nje možda ne bi stekao toliko samopouzdanje i tako brzo osvojio publiku. Na tom prvom nastupu pred njom i on je bio smeten, da bi mu ona odmah prišla i rekla sada već čuvene riječi: *Lepo pevaš, bato. Ipak, moraš malo da se doteraš, ne možeš takav pred ljude, što ne obučeš nešto lepo... I moraš da veruješ u sebe, bato. Samo tako možeš da uspeš.*

Toma Zdravković u čuvenom "Mažestiku", Beograd 1973. god. (Arhiv Jugoslavije, fond "Tanjug")

Od tada datira njihovo poznanstvo koje će kasnije prerasti u prijateljstvo ali više na poslovnom planu, jer se privatno Silvana i Toma nikada nisu družili. *Silvanu sam upoznao pre mog početka, još 1956. Silvana je tada pevala u leskovačkoj bašti „Hisar", a ja sam bio iz obližnjeg sela Pečenjevac. Tek sam počeo da pevušim, tu i tamo, amaterski. Skitarao sam, baš kao dete ulice. Žensko je imalo bolju prođu i Silvana je brže napredovala. Eto, upoznali smo se još kao deca, lepo smo se sprijateljili. Zajedno smo maštali, klinci! Prijateljstvo je trajalo godinama. Kasnije smo se sretali po raznim gradovima i 1969. godine smo se našli u istoj grupi. Tad sam već bio popularan i tražen kompozitor.*[108]

Tople sestrinske riječi tada su Tomi mnogo značile. Sudbinske okolnosti će učiniti da će Silvanin budući život, sve do njenog preranog odlaska, biti isprepleten sa Tominim. Tada Silvana nije mogla ni slutiti da joj će upravo takav njen pristup prema anonimnom mladiću donijeti pjesmu kojom će pokoriti Jugoslaviju. *Godine 1969. bio sam tražen i kao pevač i kao kompozitor. Tada je „Beogradska estrada" vodila ceo posao. Malo je bilo onih koji su nešto značili, koji su bili aktuelni, a da nisu radili za „Estradu" i čuvenog Radeta Mumina. Sve što je bilo interesantno Rade je odmah kupovao, potpisivao ugovore, tako da je za „Estradu" radilo sedam - osam grupa, a u svakoj je bilo četiri - pet pevača, računajući orkestar i voditelja. Zajedno sa mnom u grupi su bili Ismet Krcić, Silvana Armenulić i Muharem Serbezovski i orkestar Ace Stepića. Ugovor je bio na godinu dana, neko je produžavao, neko ne. No, bili smo obavezni da radimo 100 zagarantovanih koncerata godišnje. To je za mene bila nova situacija, sigurnija, a u grupi su bili sve fini ljudi, dobri drugari, poznati odranije. Grupa je bila fina, kompaktna, skoro da nije bilo dana bez koncerta, po celoj zemlji! Ja sam sve vreme pisao i komponovao i za druge; tražili su me, verovali su da, ako im ja napišem, imaju prolaz. Pa, Meho Puzić je tad počeo da pravi ršum sa mojom pesmom „O, majko, majko". Tada je Silvana bila na prekretnici, imala je samo jednu bolje slušanu pesmu, ali ne i hit. To je bila pesma „Nad izvorom vrba se nadnela."* ***Sem te pesmice ništa drugo nije imala. Silvana je stalno gunđala kako joj treba prava stvar, da snimi ploču, probije plafon i bude u špici, što je san svakog pevača. Silvana je u našoj grupi stalno padala. Nije imala publiku koja će je poneti i uvek je bila depresivna. Pitala me je šta da radi, kako da napravi zaokret? Insistirala je da joj napišem pesmu. Ali, šta? Ja sam uvek bio u nekim romantičnim vezama koje su me inspirisale. Ljubav me je pokretala, pogotovu neuspešna. Sa Silvanom je bilo teško. Šta da me tu povuče kad smo stari prijatelji?***[109]

Tražili su mi pesmu za festival Beogradski sabor, to je bilo početkom 1970. godine. A ja sam razmišljao o Silvani i o onom njenom „šta će mi život". Imali smo nekoliko slobodnih dana, bez putovanja, bez koncerata. Bio sam sa nekim društvom, mislim da smo pili jedno dva - tri dana. Totalno sam bio bolestan, umoran, čini mi se da sam se probudio u hotelu „Slavija". Oko devet je trebalo da krenemo na turneju. Onako, sav izbezumljen, mamuran, glava mi otpada, siđem, poručim kafu i iz čiste muke uzmem od konobara blokčić za račune i olovku.Mislim, to mi nikad nije bilo teško, da mislim; ajd, sad ću bar da napišem pesmu za „Beogradski sabor"! Bilo mi je vrlo lako, jer, bio sam mamuran i nije mi bilo ni do čega, pa napišem „Šta će mi život".

Tokom turneja Silvana i Toma su se intenzivno družili i razgovarali su o svemu. Povjeravala mu se o svojim problemima, o braku koji je bio labilan, često je očajavala, a Toma ju je razumio jer je i sam patio u ljubavi. Često mu je govorila: *"Jao, ovaj život moj! Neka ide sve u đavola, kad mi ništa ne ide od ruke! Nit brak, nit ovo, nit ono."* I jednom, dok su se vozili busom na koncert, Toma joj je rekao: *"Znaš šta, to je interesantno, da ti ja napravim pesmu baš kao što ti pričaš? Da napravim onako kako se osećaš? Onda ćeš bolje i pevati."* Tako je Toma riješio da Silvani napiše pjesmu, ali šta i kako? Tokom mnogih putovanja i razgovora upoznao je sve njene probleme, njen život, način izražavanja, ušao joj je u dušu.

Silvana i Toma Zdravković na snimanju novogodišnjeg programa RTB "Holivud na moravski način", krajem 1971. godinae. (arhiva "Radio TV Revija")

Kao izuzetno plodan stvaralac Toma je napisao veliki broj pjesama, većinu je i komponovao, a za Silvanu je uradio nekoliko pjesama koje su postale nezaboravni hitovi vanvremenskog trajanja. Pjesma *"Noćas mi srce pati"*, koju je Toma napisao za njenu ploču, a za potrebe serije *"Ljubav na seoski način"*, postaće remek-djelo narodne muzike, folk-šansone i jedna od najznačajnijih pjesama jugoslovenskog podneblja cijelog XX vijeka. *"Sve je to bilo na osnovu Silvaninog pravca. Na turneji mi je Silvana govorila da treba da snimi ploču, a da u isto vreme postoji šansa da igra u nekoj televizijskoj seriji, a nema pravu stvar ni za ploču, ni za seriju. Sve je to bilo u planu za nekoliko meseci, otkud sam ja to znao. Na toj turneji sam uporedo pravio neke pesmice za nju: „Kiša, kišo, tiho padaj", „Ja nemam prava nikoga da volim", „Srećo moja", no, to sam radio uz put, dok smo putovali, a sad, odjednom, shvatim da će ova „Šta će mi život" biti odlična. I u potaji je ostavim za sebe, da je pevam na Beogradskom saboru. Kad smo se vratili sa turneje, ja sam, krijući malo od Silvane, otišao u studio da snimim „Šta će mi život", da je ona ne čuje. Međutim, Radio Beograd i Beogradska estrada su spremali zajedničku ploču sa stvarima koje će biti na Beogradskom saboru, ali Silvana je čuje, baš u tom studiju 5, preko puta „Ekscelziora" i odmah je reagovala: "Dado, molim te, ovo je pesma za mene, ti to moraš da mi daš...". Pokušao je Toma da se odbrani: Pa, šta ću ja pevati na Beogradskom saboru"?! Ali Silvana je bila uporna i Toma joj je dao tu pjesmu. Uostalom, to je i bila njena priča, pesma je nastala od onog što je ona meni pričala. Uzmi, ionako sam je pravio za tebe! Priznao sam, tako je bilo suđeno."*[110]

Nikako se ne smije zanemariti činjenica da ovu pjesmu niko poslije Silvane nije mogao da "iznese", niko je nije uspio izvesti kao Silvana i u nju unijeti sjetnu toplinu kao i sve ono što ova pjesma u Silvaninom izvođenju nosi. Pomenutu pjesmu je i Toma snimio 1974. godine na albumu *O majko, majko*[111] u izdanju RTV Ljubljana, kao petu pjesmu na A strani i prošla je, može se reći,

potpuno nezapaženo. *"Poklopilo se, ili je tako bilo tempirano, da u vreme izlaska ploče bude i televizijska serija „Ljubav na seoski način". Za vrlo kratko vreme Silvana je postala strahovito popularna. Bila je top pevač! Ono što je sanjala. Silvana je tad snimila moje četiri kompozicije i nikad više ništa. Silvana je bila u procepu. Izgleda da je shvatila da je to njen trenutak, pa se otkačila od naše grupe, i Mumina, i Beogradske estrade. Počela je da radi sama. Sigurno je imala veće honorare. Mi smo i dalje ostali divni prijatelji, ona je otišla svojim putem, a ja svojim."*[112]

Eks - jugoslovenska javnost je u kontekstu razumijevanja odnosa između Tome i Silvane ostala zbunjena prikazivanjem poznatog, u osnovi komercijalnog i senzacionalističkog, igranog filma pod nazivom *"Toma"* (2021), gdje je pod bujnom maštom autora pomenuti odnos između dvoje umjetnika iracionalno romantizovan do granica šekspirovskih tragedija. Sve što je u tom filmu vezano za Silvanu Armenulić je apsolutna neistina. U ovom filmu vidimo Silvanu kao zavodnicu i koketu, što u velikoj mjeri ne odgovara istini, jer Silvana sa Tomom nikada nije imala nikakav drugačiji odnos, nego isključivo poslovni i krajnje prijateljski.

Toma Zdravković, Silvana i Miodrag Jašarević, 1970. godine (arhiva "Radio TV Revija")

Nije to bilo bez veze, jer, Silvana se mučila sa stilom. U pevanju je strašno važno napraviti to obeležje, da bude nešto originalno, samo tvoje. Imala je i dosta iskustva, i pameti; znala je šta joj fali. Moje pesme je volela, znala je i da zaplače. Slušajući me na tim koncertima, koji su maratonski trajali, doživljavala je to što sad zovu imidž, izjavio je Toma Zdravković 1983. godine za Radio TV Reviju.

Toma je hipotetički mogao biti zaljubljen u nju, ali samo imaginarno, jer takva vrsta odnosa između Tome i Silvane bila je potpuno nemoguća. Istina je da je Toma bio potpuno zaljubljen u Mirjanu Bajraktarević i bio je općinjen njome. Prema dostupnim, provjerenim i tačnim informacijama, Mirjana i Toma su imali kratku romansu 1970. godine, kada je ona pripremala svoju prvu ploču za zagrebački *Jugoton* na kojoj je pjesmu *"Vrati se"* za Mirjanu napravio upravo Toma Zdravković, ali se sve na tome završilo. Najkraće rečeno, Mirjanin temperament i Tomin način života su bili potpuno nespojivi i ta ljubav ne bi imala nikakvu budućnost te su odlučili prekinuti vezu i ostati prijatelji. Toma je i dalje potajno volio Mirjanu i žao mu je što se njihove prirode ne mogu spojiti, a on se sigurno nije želio mijenjati, jer boemski život se ne bira, on se jednostavno desi čovjeku i tim putem idu samo posebne ličnosti kakav je bio Toma. Mirjana je bila istinski umjetnik. Živjela je punim plućima, kao da sutra neće biti. Važno je naglasiti i to da se Silvana i Toma privatno nisu družili, jer je on bio kafanski čovjek sklon alkoholizmu za razliku od Silvane koja nikada u svom životu nije konzumirala alkohol, niti je bila kafanski tip. Kafanu je izbjegavala, bila je privržena mirnom životu, uživajući u porodici i toplini doma.Tragična smrt Silvane Armenulić i Mirjane Bajraktarević 1976. godine je na Tomu ostavila veliki trag i naredne dvije godine Toma nije ništa snimao, da bi sljedeće pjesme snimio tek 1978. godine, što pokazuje koliko je bio emotivno slomljen. Iako je Mirjanu volio, tek 1980. godine odlučio je da snimi pjesmu *"Mirjana"*, koja je u potpunosti posvećena Mirjani Bajraktarević a koja je objavljena oktobra 1980. godine na 4. godišnjicu njene prerane smrti. Zanimljiv je podatak da je samo nekoliko mjeseci prije pomenute tragedije Toma izdao ploču *Nikad neću da te zaboravim*, na kojoj su kultne pjesme: *"Ja nemam prava ni na kakvu sreću"*, *"Noćas sam tužan, Ciganko"*, *"Sliku tvoju ljubim"*, kao da je ovaj album predvidio tragediju. Više puta se pojavila tvrdnja da je Tomina pjesma *"Svirajte noćas samo za nju"* posvećena upravo Mirjani Bajraktarević koju je Toma teško prebolio.

Silvana i Predrag Cune Gojković sa kolegama na nastupu u pratnji Radojke Živković (harmonika)

Toma Zdravković, Bora Drljača i Silvana u posjeti Braničevu, 1970. godine

U vreme njene najveće popularnosti, ja sam bio u totalnom autu, od života, nekakvih suludih situacija, od pića i kafana, drangulija. Bio sam u Americi kad sam čuo da je poginula. Užas! Možda je taj tekst, koji sam pisao za nju, slučaj za parapsihologiju. I, nisam, Bog zna kako, voleo tu pesmu. Sam naslov „Šta će mi život", nije nešto. Bolje da je nije snimila; bolje bi bilo da nije postala popularna, a ostala živa. Bolje bi bilo da nije imala toliko posla. Žao mi je, jer je bila fina i divna žena, dobar drug. Čovek, po meni, napravi sam sebi nesreću. Ne mislim da treba juriti za parama, za poslom. Ali, to je tako, možeš nastradati i u stanu, potpuno kontrolisan. Da li je to sudbina, ko zna šta je? Pesma i Silvana ostali su u sećanju mnogih ljudi kao nešto što se volelo. I dan danas to živi i voli se. (Toma Zdravković, intervju iz 1984.god.)

ANDRIJA BAJIĆ

Braća Bajić (Toma i Andrija) su interpretatori izvorne i narodne muzike, jedni od najpopularnijih, najnagrađivanijih i najtiražnijih muzičara u bivšoj Jugoslaviji. Rođeni su i odrasli u selu Jabučje kod Lajkovca u siromašnoj, nadničarskoj porodici bez oca, koji je tragično nastradao pred kraj Drugog svjetskog rata. Muziku su zavoljeli još kao djeca, svirajući frulu i na njoj su učili da sviraju narodne pjesme. Po završetku škole zaposlili su se i svoje poslove nikada nisu napuštali uprkos velikoj popularnosti koju su vremenom stekli. Ispočetka su bili članovi KUD-ova, svirali su u raznim orkestrima frule i dvojnice i pjevali su. Prvi trajni snimak Tomislava i Andrije Bajića je nastao 1956. godine, a u pitanju je bila pjesma *"Idu dvoje, ne poznajem ko je"*. Tokom svoje umjetničke karijere ostali su vjerni izvornoj narodnoj pjesmi Srbije. Antologijske su njihove interpretacije pjesama kako što su: *"Ide Mile lajkovačkom prugom"*, *"Pogledaj me mala moja"*, *"Ko to kaže, ko to laže"* i druge. Njihova pjesma je bila lijepa, poletna i duhovita, a i pomalo sarkastična. Nerijetko su stihovi bili lascivni, ali gotovo uvijek okrenuti svakodnevnim problemima običnog čovjeka. Zbog tekstova se dešavalo da im pojedine pjesme imaju zabranu puštanja na radiju i televiziji, a zbog pjevanja jugoslovenskim iseljenicima na svim kontinentima, često se dešavalo da naiđu na probleme sa vlastima u zemlji. Pored stigmatizacije i progona koji su doživjeli, duet *Braća Bajić* ostavio je veliki trag u narodnoj muzici i kao značajni stvaraoci postaju važan faktor za istoriju muzike Balkana, sa posebnim naglaskom na činjenicu da su pojedine njihove pjesme postale standardi za sva vremena. Ovaj muzički duet je prestao da postoji 2018. godine, smrću Tomislava Bajića.

Silvana i Andrija Bajić, 1976. godine (privatna arhiva Andrije Bajića)

Poznanstvo sa braćom Bajić, a kasnije i prijateljstvom sa Andrijom Bajićem će biti obilježeno jednim, za Silvanu značajnim događajem iz 1969. godine. Na nastupima svojih kolega, ali i na radiju i pločama, Silvana je čula pjesmu *"Nad izvorom vrba se nadnela"* u izvođenju dueta Milošević-Aleksić i Silvani se pjesma neobično dopala. Međutim, ova pjesma koju su snimile Živka Milošević i Jelena Aleksić, a koje su činile popularni duet, je kod publike prošla osrednje i pjesma je već bila potrošena, žargonski rečeno "mrtva" i to su svi mislili, svi osim Silvane. Upitala je Andriju i Tomu Bajića da li bi joj dozvolili da snimi tu pjesmu, na šta su joj odgovorili da nema problema što se tiče njih, ali da joj je to uzaludno, jer je pjesma već prošla loše i teško da će imati uspjeh sa njom. Silvana za to nije marila i bila je uporna. Dobila je saglasnost i pjesmu je snimila, a ona joj je donijela prvu veću popularnost, ali i tiho neprijateljstvo sa Lepom Lukić koja je planirala da istu pjesmu snimi. Pomenuta pjesma je samo još više

Braća Bajić, Đorđe Negovanović i Silvana tokom turneje po Americi, 1968. godine (privatna arthiva Andrije Bajića)

učvrstila prijateljstvo braće Bajić i Silvane, a Andrija Bajić o saradnji i prijateljstvu svjedoči:

"Silvana je bila, prije svega, veliki čovjek, izuzetan prijatelj i drug, uvijek spremna pomoći. Njena humanost se ne može riječima iskazati, osjećaj za druge i odnos prema ljudima. Dobrota i čestitost njena je neponovljiva. U poslu je bila izuzetan profesionalac kakav se retko sreće. Znala je i za šalu, ali umereno. Nikada se nije šalila na nečiji račun da nekoga povredi, pazila je na sve detalje. Pesma "Nad izvorom vrba se nadnela", koju smo mi popularno zvali Vrba, jeste Silvani pomogla u karijeri, ali ona je stostruko nama uzvratila zahvaljujući na tome. Znala je da ceni kada joj se nešto učini."

Sa duetom *Braća Bajić* Silvana je imala mnogo nastupa, a posebno je važno istaći turneje po Americi i Australiji. Naime, Bajići su u Americi bili izuzetno popularni i gdje god se pojave punili bi hale i dvorane. O tome kolika je njihova popularnost u Americi bila svjedoči podatak da su štampane šibice sa njihovim likom. Na tim turnejama Silvana je bila više nego dobro prihvaćena i oni su je, kad god bi bila prilika, uvrstili u te turneje a Silvana je to veoma cijenila. Nerijetko su se dešavale i neke simpatične anegdote sa tih turneja, a jedna od njih se desila potpuno nenadano. To je bila turneja po Kanadi i Americi, trajala je mjesec dana, a organizatori su bili Francika i Voja Starčev. Ona Slovenka, a Voja iz Nadalja u Bačkoj, emigrirali su odmah nakon Drugog svjetskog rata. U Torontu su imali ogromnu prodavnicu jugoslovenskih ploča, audio i video kaseta, štampe, narodne radinosti i ostalih stvari vezano za zavičaj i Jugoslaviju. Pored toga imali su iznajmljen termin od sat vremena na italijanskoj radio stanici kod vlasnika Lombardija. To je bila etnička radio stanica, gdje su svoje iznajmljeno vrijeme imali Hrvati, Slovenci, Bugari, Srbi i Jugosloveni. Hr-

Lepa Lukić, braća Bajić i Silvana, 1976. godine (arhiva "Radio TV Revija")

vatski i srpski su drzali ustaše i četnici, a Voja i Francika su imali *Yugoslav Caravan*. Tako im se i prodavnica zvala i bili su na udaru četnickih i ustaških organizacija. Pomenuta turneja je našem narodu u Kanadi bila izuzetno zanimljiva i narod je trčao da čuje i vidi naše pjevače. Bilo je to u proljeće 1969. godine i to je bila prva grupa koja je nakon Drugog svjetskog rata otišla tamo. U grupi su bili: duet *Braća Bajić*, Silvana Armenulić, Rafko Irgolič i harmonikaš Đorđe Negovanović, poznatiji kao Đoka "Koska". Tamo im se pridružila slovenska ritam sekcija. Grupa je spavala kod Francikinih roditelja u predivnoj i prostranoj kući u Torontu. Jednom prilikom Silvana je otišla sa njihovom domaćicom u "šoping" i kupila je predivnu tepih stazu dugu oko četiri metra. Bila je sva srećna, jer je staza bila istinski lijepa i kvalitetna. Tu se Andrija Bajić i Đoka Koska dogovore da se sa Silvanom našale. Skinuli su malu platnenu etiketu sa Andrijnog sakoa, gdje je pisalo *"Made in Yugoslavia"* i zašili na tepih stazu. Onda su rekli Silvani, kako to nije vidjela, pa to je sigurno proizvod fabrike tepiha iz Zrenjanina. Bila je šokirana i tužna. Sutradan je rekla Francikinoj mami da je to njoj nezgodno da nosi u Beograd, zbog puno stvari koje ima i poklonila je stazu mami. *U povratku su joj u avionu Andrija i Đorđe* rekli pravu istinu i Silvana je bila bijesna na njih, od muke ih je novinama tukla po leđima, a oni su se slatko smijali.[113]

Drugarstvo Silvane Armenulić sa braćom Bajić, a posebno sa Andrijom, je bilo godinama sve čvršće i bolje i vremenom je preraslo u iskreno prijateljstvo. Često se Silvana Andriji povjeravala, posebno o svom nesrećnom braku sa Radmilom. *Ni sam ne znam kako sam podnio vest da je Silvana poginula. Nikada neću zaboraviti taj trenutak kada su mi javili. To nije bio šok, to je neki neverovatno loš osjećaj, bol u grudima koja je bila neopisiva. Dodatno je teško bilo jer je nama samo nekoliko dana pre te tragedije poginuo brat i samo što smo ga sahranili desila se smrt Silvane, Mirjane i Radeta. Mesecima nismo Toma i ja mogli sebi doći. Na sahrani njihovoj mi nije bilo dobro, ne sećam se detalja, bio sam potpuno izgubljen i sluđen, samo masa ljudi, plač i jecaji...i danas mi te scene prolaze kroz sećanje. Otišla je velika Silvana, nikada se neće više takva pojaviti...* rekao je Andrija Bajić.

SRBA IVKOV

Jedan od najpoznatijih, a ujedno i najboljih harmonikaša 60-ih i 70-ih godina bio je **Srboslav Srba Ivkov**, rodom iz mjesta Stapar u blizini Sombora. Od 1961. godine Srba Ivkov je nastupao kao solista Radio Novog Sada, što je u to vrijeme, zbog društvenog statusa radija kao institucije, bilo prestižno. Veliki i dobro uvježbani ansambl vrsnih muzičara Srba je predvodio niz godina i nastupao je sa svim većim zvijezdana narodne muzike. Jedan od važnijih nastupa, za početak blistave karijere maestra Srbe Ivkova, bio je nastup na prestižnom festivalu *"Ilidža '63"*, gdje je, pored zapaženog nastupa i pozitivnih kritika za njegov nastup, imao priliku da upozna čuvene sarajevske muzičare među kojima se posebno ističu: Nada Mamula, Safet Isović, Zaim Imamović, Beba Selimović, Zehra Deović, Zora Dubljević, Nadežda Cmiljić, Husein Kurtagić, Jovica Petković, Ismet Alajbegović Šerbo, Jozo Penava, Mišo Bogeljić, Himzo Polovina i mnogi drugi. Nastupajući po cijelog Jugoslaviji u drugoj polovini 60-ih godina, Srba se jednom prilikom sreo sa mladom i perspektivnom interpretatorkom narodne muzike Silvanom Armenulić, koja je iza sebe imala nekoliko snimljenih ploča. Njen nastup, pjevanje i ponašanje na sceni, na Srbu Ivkova je ostavio poseban utisak i bio je siguran da je ispred nje velika karijera. Bio je jedan od onih koji je iskreno vjerovao u njen uspjeh.

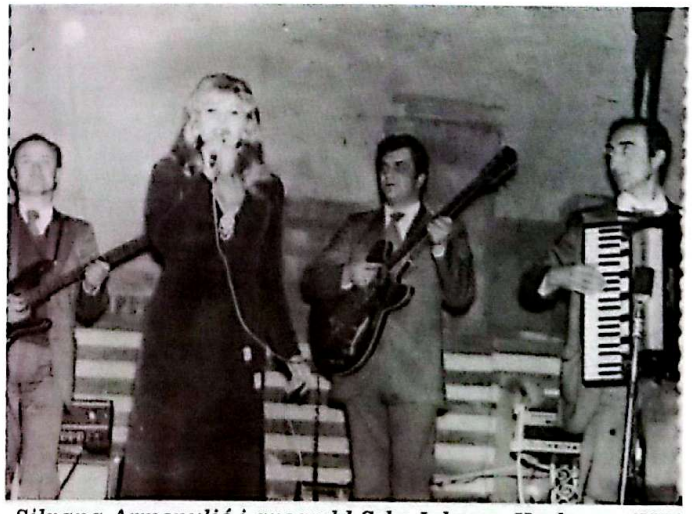

Silvana Armenulić i ansambl Srbe Ivkova, Karlovac (HR), 3. 11. 1975. god. (privatna arhiva Srbe Ivkova)

Do saradnje Silvane Armenulić sa ansamblom Srbe Ivkova dolazi krajem 60-ih godina,[114] kada kreću njihovi prvi zajednički nastupi i ovaj spoj se pokazao kao odličan. *Kao školovan i muzički pismen harmonikaš, koji notno zapisuje muzički repertoar pevača pred polaske na turneju, što je 60-ih i 70-ih godina 20. veka bila retkost, bio sam tražen od strane tada najpopularnijih pevača, kako za potrebe realizacija koncertnih turneja i nastupa, tako i za studijska snimanja. Kako su koji pevač ili pevačica postajali popularni i dospevali do samog vrha estradne popularnosti, tako sam sarađivao sa njima. Neposredno pre saradnje sa Silvanom Armenulić, radio sam nekoliko godina sa Nedeljkom i Dušicom Bilkić, Mehom i Bahrijom Puzić i Kemalom Montenom, u tadašnjoj SFRJ i inostranstvu.*[115]

Kao najpopularnija u Jugoslaviji, Silvana Armenulić u jesen 1970. godine poziva Srbu Ivkova da sarađuje sa njom. Tadašnji sastav, koji je pratio Silvanu, činili su muzičari iz ansambla Radojke i Tineta Živkovića i njima se u svojstvu harmonikaša i šefa ansambla pridružuje Srba Ivkov. Instrumentalni ansambl, kvartet kojim je Srba Ivkov rukovodio, činili su harmonika, gitara, bas-gitara i bubnjevi. Kasnije, u zavisnosti od potrebe i značaja nastupa ili studijskog snimanja, povremeno su bili angažovani ili su stvarani veći instrumentalni sastavi, tako što su angažovani najpopularniji muzičari Radio-televizije Novi Sad: Bora Višnjički (gitara), Miroslav Mire Stojčić (klarinet), Lučijan Petrović (violina) i muzički izvođači – solisti Radio-televizije Beo-

Srba Ivkov sa Silvanom Armenulić i Mehom Puzićem pred nastup u Osijeku 20.03.1976. god. povodom jubileja 15 godina karijere Mikija Jevremovića. (privatna arhiva Srbe Ivkova)

"Sa Silvanom sam sarađivao od 1970. do 1976. godine u Jugoslaviji i inostranstvu. Ogromna popularnost koju je ona imala, bila je do tada nezapamćena. Naše koncertne turneje su obuhvatale preko 10 ili 15 dana u kontinuitetu, a ponekad i ceo mesec. U prvom periodu, nastupi Silvane uz pratnju mog ansambla su bili u gradovima i selima Jugoslavije, a tokom poslednje četiri godine i u inostranstvu. Koncertni nastupi podrazumevali su angažovanje više vokalnih solista, dok je Silvana među njima bila najpopularnija i najznačajnija. Uz Silvanu i moj ansambl nastupali su Predrag Cune Gojković, Predrag Živković Tozovac, Meho Puzić, Dragoljub Lazarević, Mirjana Bajraktarević, Žika Nikolić, Dobrivoje Topalović, Hašim Kučuk Hoki, Zoran Kalezić, Anica Zubović, Toma i Andrija Bajić, Jasna Kočijašević, Dragoslav Mihajlović, Ljubomir Đurović i drugi."

grad: Miodrag Rade Jašarević (violina), Ljubiša Pavković (druga harmonika), Božidar Boki Milošević (klarinetista) i drugi.

Koncerti u gradovima su uglavnom počinjali u 20 časova. Ako je u pitanju veći gradski centar, organizovana su dva koncerta istog dana. Jedan je počinjao oko 18.00 časova, a nakon kraće pauze drugi u 20.00 časova. Dešavalo se da je prvi u manjoj, seoskoj sredini, u 17.00, a drugi, u gradu, u 20.00 časova. Oni su održavani u domovima kulture, pozorišnim salama, domovima JNA i gradskim halama. U slučajevima održavanja dva koncerta zaredom u toku dana, repertoar i redoslijed nastupa je isti. Koncert je počinjao instrumentalnim „uvodom" ansambla, odnosno sviranjem kola. Zatim su najprije nastupali vokalni solisti koji su bili manje poznati i popularni. Za potrebe koncertnih nastupa često je bio angažovan humorista ili glumac (Sead Arslanagić, Slavko Kokić Lala, Ljuba Stepanović, Jovan Barbulović, Milan Srdoč ili Mija Aleksić), koji je zabavljao publiku u toku smjene pjevača na pozornici. U svom repertoaru, svako od pjevača je izvodio po nekoliko pjesama iz žanra tradicionalnih i novokomponovanih pjesama, koje je snimio/snimila na nosačima zvuka. Kao najveća zvijezda večeri, Silvana je nastupala posljednja po redu i ona je imala najdužu minutažu nastupa. *Redoslijed pjesama za koncert Silvana je sama birala i blagovremeno, prije koncerta ili turneje, mi je saopštavala sadržaj repertoara. U izuzetnim situacijama, ona je prilikom svog nastupa pozdravljala publiku, a njen nastup nije se mogao zamisliti*

Silvana Armenulić, Žika Nikolić, Srba Ivkov i domaćini, prilikom koncerta u Modriči, 28. 12. 1972. god. (privatna arhiva Srbe Ivkova)

Silvana Armenulić u pratnji orkestra Srbe Ivkova, Lički Osik 29. 11. 1972. god. (privatna arhiva Srbe Ivkova)

Flajer koji su bacali iz aviona sa najavom Silvaninog i Mirjaninog koncerta u Bugarskoj uz pratnju ansambla Srbe Ivkova (privatna arhiva S. Ivkov)

Reklamni flajer za Silvanin i Mirijanin koncert u državnoj filharmoniji u gradu Plovdiv u Bugarskoj (privatna arhiva S. Ivkov)

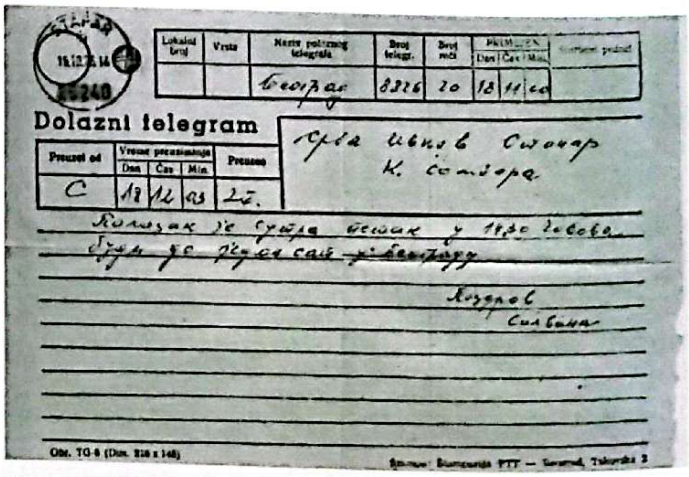

Telegram od 18. 10. 1973., sa obavještenjem Silvane Armenulić upućenog Srbi Ivkov o polasku sutradan 19. 10. na turneju na teritoriji Srbije, Crne Gore i Makedonije (privatna arhiva S. Ivkov)

bez izvođenja sledećih pesama, koje je ona snimila: "Šta će mi život", "Da sam ptica", "Nad izvorom vrba se nadnela", a izvođački repertoar su činile (i) sevdalinke, starogradske pesme, romanse, pa čak i pojedine grčke pesme.[116] Sa tako raznolikim repertoarom Silvana je zadovoljavala muzičke ukuse slušalaca i publike širom bivše SFRJ, „od Triglava do Đevđelije", i u inostranstvu, a posebno je važno istaći Njemačku i Bugarsku. Prema poslu, u muzičkom smislu, Silvana se odnosila profesionalno. Pjevala je uvijek istim kvalitetom, a sa muzičarima je imala odnos pun uzajamnog poštovanja. Bila je pravi profesionalac. Nije dozvolila da je pojedini saradnici i muzičari ucjenjuju. Mnogo je anegdota koje su se desile za vrijeme saradnje ansambla Srbe Ivkova sa Silvanom Armenulić, a posebno je važno istaći jedan nesvakidašnji događaj. Naime, pored toga što su Silvana, kao i svi članovi ansambla, zagovarali kvalitet muzičkog izvođenja, Silvani je bilo bitno da članovi ansambla budu kvalitetno odjeveni, ujednačeni i estetski uniformisani. Tako je u Ljubljani trebalo da nastupi u prestižnoj sali „Tivoli" i za tu priliku Silvana je sve članove orkestra pozvala u robnu kuću. Kad su se okupili, ona je rekla: *Srbo, odvedi kolege i odaberite uniformu, od čarapa do mašne. Ja vas čekam na blagajni.*[117] Zanimljivo je napomenuti da se između Srbe i Silvane nikada nije desio niti jedan, ni najmanji problem, nesporazum ili nesuglasica. Prilikom odlaska na turneje, Silvana je putovala sa cijelom ekipom kombijem. Izuzetak je bio slučaj da je ona vozila svoj automobil za vrijeme jednomjesečne turneje po Jadranskoj obali, od Pule do Ulcinja, kada je izrazila želju da na more putuje i Srbina supruga Dragica, a u kombiju nije bilo mjesta.

Silvana Armenulić sa ansamblom Srbe Ivkova u Ljubljani 1973. god. (privatna arhiva S. Ivkov)

Sa Srbinom suprugom Dragicom, Silvana je ostvarila prisan prijateljski odnos i tokom narednih zajedničkih putovanja u Njemačku, uz iskazivanje velike pažnje, što je Srbina supruga veoma cijenila. Silvanu je, zauzvrat, rado dočekivala i gostila u njihovoj porodičnoj kući u Staparu, pored Sombora. Nekoliko zajedničkih nastupa ansambla Srbe Ivkova i Silvane Armenulić je bilo dovoljno da se njih dvoje sprijatelje toliko da je Srba Ivkov 1973. godine, kada je odlučio da stupi u bračnu zajednicu sa svojom suprugom Dragicom, predložio Silvani da im bude kuma na vjenčanju. Taj prijedlog je Silvanu iznenadio i oduševio, ali tu ulogu nije mogla da pruzme, jer je vjenčanje bilo zakazano za prvu polovinu oktobra 1973. godine, a u to vrijeme se Silvana nalazila na mnogo ranije zakazanoj turneji u Sjedinjenim Američkim Državama. To nije spriječilo, pedantnu i pažljivu Silvanu, koja je uredno vodila evidenciju o svemu, da sedmicu prije vječanja Srbi i Dragici pošalje avionskom poštom čestitku u kojoj stoji:

Tebi i tvojoj ženi mnogo sretnih i divnih decenija života uz najiskrenije čestitke za vaše venčanje želi vaša Silvana.

Po povratku iz Amerike Silvana je posjetila mladi bračni par Ivkov i donijela im poklone. Narednih godina Silvana i Srba su mnogo nastupali zajedno, a na posljednjoj velikoj turneji Silvanu je pratio ansambl Srbe Ivkova kako u zemlji, tako u inostranstvu. Posebno tužan momenat u životu Srbe Ivkova je taj što je Silvana namjeravala da dođe na babine, kada se Ivkovima rodila kćerka Vesna, ali se to na žalost nije desilo i Silvana nije uspjela da vidi novorođeno dijete Srbe i Dragice Ivkov, malu Vesnu, koja je danas dvostruki doktor nauka, ugledni naučni radnik, ekspert na harmonici i univerzitetski profesor, a kojoj je Silvana Armenulić cijeli život posebno draga ličnost. Saradnja

Plakat za koncert od 12. juna 1976. god.
(privatna arhiva S. Ivkov)

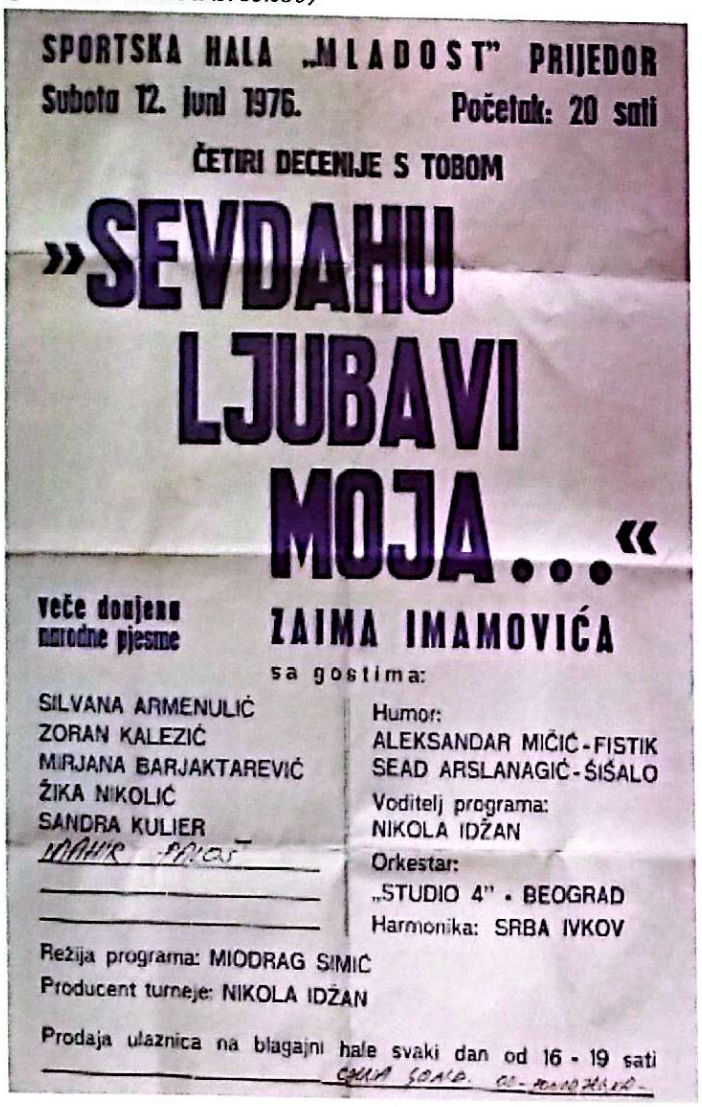
SPORTSKA HALA „MLADOST" PRIJEDOR
Subota 12. juni 1976. Početak: 20 sati
ČETIRI DECENIJE S TOBOM
„SEVDAHU LJUBAVI MOJA..."
veče doujenu narodne pjesme
ZAIMA IMAMOVIĆA
sa gostima:
SILVANA ARMENULIĆ
ZORAN KALEZIĆ
MIRJANA BARJAKTAREVIĆ
ŽIKA NIKOLIĆ
SANDRA KULIER
Humor:
ALEKSANDAR MIČIĆ - FISTIK
SEAD ARSLANAGIĆ - ŠIŠALO
Voditelj programa:
NIKOLA IDŽAN
Orkestar:
„STUDIO 4" - BEOGRAD
Harmonika: SRBA IVKOV
Režija programa: MIODRAG SIMIĆ
Producent turneje: NIKOLA IDŽAN
Prodaja ulaznica na blagajni hale svaki dan od 16 - 19 sati

Telegram Silvane Armenulić iz Amerike upućen Srbi Ivkovu sa čestitkom za njegovo vjenčanje
(privatna arhiva S. Ivkov)

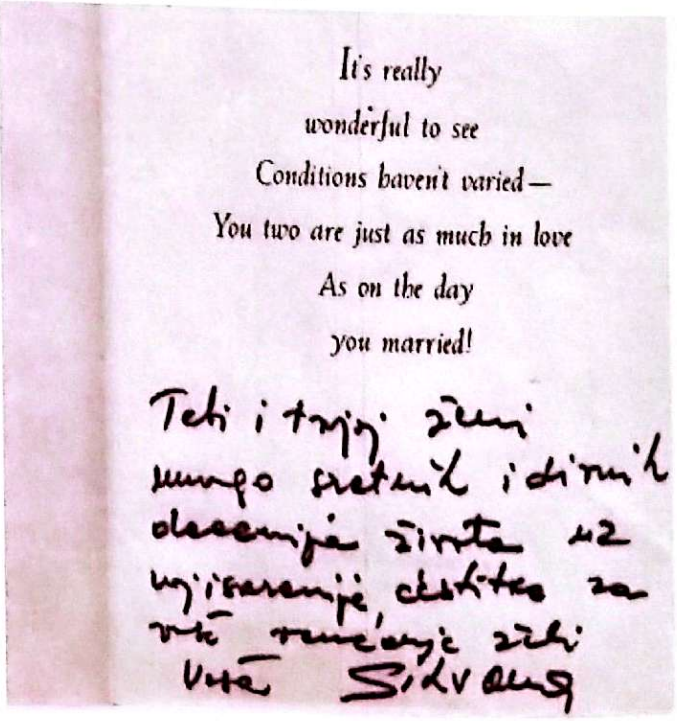
It's really
wonderful to see
Conditions haven't varied—
You two are just as much in love
As on the day
you married!

Tebi i tvojoj ženi
mnogo sretnih i divnih
decenija života uz
najiskrenije čestitke za
vaše venčanje želi
Vaša Silvana

Silvane Armenulić i Srbe Ivkova rezultirala je velikim brojem koncerata i nastupa, a samo u toku 1976., posljednje godine Silvaninog života, ansambl Srbe Ivkova je sa njom imao 39 koncerata,[118] a nerijetko i po dva koncerta za jedan dan. *Posebno pamtim višegodišnja gostovanja u gradovima Nemačke i Bugarske. Za koncerte u Bugarskoj smo izdvajali letnji period, juli mesec 1974. i 1976. godine. Nastupe je organizovala Glavna direkcija „Bugarska muzika" i Bugarska direkcija „Sofijakoncert" i koncerti su bili najavljeni plakatima i lecima koji su izbacivani iz aviona. Silvana je imala veliku popularnost u Bugarskoj, a publika ju je nazivala „čudesna pevica" – neverovatna, neobična pevačica.*[119] U dva navrata je Silvana Armenulić sa ansamblom Srbe Ivkova nastupala u Bugarskoj, a zbog velikog interesovanja bugarske publike bila je predviđena još jedna turneja koja se nikada nije dogodila. Njihova dugogodišnja saradnja je obilježena njenom pločom *Dani naše mladosti* (Studio B, SP – 75125) iz 1975. godine. Tada su snimljene dvije pjesme u aranžmanu Božidara Bokija Miloševića, jedna je *"Bolujem ja, boluješ ti"*, dok je pjesmu *"Dani naše mladosti"* komponovao Boris Bizetić. *Ljubiša Pavković i ja smo se dogovorili da on svira drugu, a ja prvu harmoniku. Neposredno pred snimanje, od Bokija smo dobili note. Rade Jašarević je lupio gudalom o violinu i rekao da za probu imamo na raspolaganju svega pet minuta. Po završetku snimanja, Boki mi je rekao: „Srbo, sada imaš najbolji ansambl u Jugoslaviji". Bila je to jedna u nizu lepih saradnji sa muzičarima Radio-televizije Beograd, koja mi i danas budi žive uspomene.*[120] Po povratku iz Bugarske 1976. godine, u avgustu i septembru slijedili su koncerti u Jugoslaviji. Iščekujući koncert u Skoplju 11. oktobra, kada je trebalo Silvana i Srba da nastupe sa muzičarima Radio-televizije Skopje u Univerzalnoj sali, dogovor je bio da njih dvoje putuju avionom iz Beograda, jer je Silvana prethodnog dana nastupala u Požarevcu, a popodne u Aleksandrovcu Župskom. U 4 sata ujutru, 11. oktobra 1976, Srbi je zazvonio telefon i dobio je vijest da su Silvana, Mirjana i Rade, tokom noći, tragično izgubili život u saobraćajnoj nesreći. Posljednji nastup na kojem je Silvanu Armenulić pratio ansambl Srbe Ivkova bio je **26. septembra 1976.** godine u Smederevu i mjestu Kisiljeva,[121] kod Velikog Gradišta u Srbiji. Na pomenutim nastupima zajedno sa Silvanom je nastupao i Zoran Kalezić.

Silvana i Srba Ivkov na koncertu u Derventi 23. 11. 1972. (privatna arhiva S. Ivkov)

Bila je veliki profesionalac, besprekorno tačna. Nikada nije nosila svesku sa tekstovima pesama sa sobom. Na sceni je uvek bila kulturno odevena i lepo doterana, prava dama. Imali smo mnogo zajedničkih nastupa, nikada se nije desilo da pogreši ni intonaciju, ni tekst. Jednostavno pravi profesionalac, kakav se u svetu muzike retko sreće. Studijske snimke, fotografije, razglednice, pisma upućivana supruzi i meni, čuvam uz svu dokumentaciju vezanu za moj posao i iznad svega tu su sećanja, koja me vežu za godine divne saradnje, koju sam imao sa Silvanom.[2]

Razglednica iz Ribnice na kojoj su zajedno sa vojnicima Silvana, Žika Nikolić i Srba Ivkov (privatna arhiva S. Ivkov)

'Bila je veliki profesionalac, besprekorno tačna. Nikada nije nosila svesku sa tekstovima pesama sa sobom. To joj nije trebalo. Znala je napamet stotine pesama u svako doba dana i noći da ih otpeva. Na sceni je uvek bila kulturno odevena i lepo doterana, prava dama. Znala je tonalitete svih pesama koje je pevala. Imali smo više stotine zajedničkih nastupa, nikada se nije desilo da pogreši ni intonaciju ni tekst. Jednostavno pravi profesionalac, kakav se u svetu muzike retko sreće. Studijske snimke, fotografije, razglednice, pisma upućivana supruzi i meni, čuvam uz svu dokumentaciju vezanu za moj posao i iznad svega tu su sećanja, koja me vežu za godine divne saradnje, koju sam imao sa Silvanom."[122]

BEBA SELIMOVIĆ I BORA SPUŽIĆ KVAKA

U više navrata je, dajući neke od intervjua, Silvana naglašavala da se među pet najboljih pjevača nalaze **Bora Spužić Kvaka** i **Beba Selimović**. Zanimljivo je primjetiti da je Beba Selimović jedna od rijetkih Silvaninih koleginica sa kojom se Silvana družila, ali ne tako intenzivno. S obzirom da Silvana nije imala prisne kontakte sa svojim koleginicama, druženje sa Bebom je bilo izuzetak. Pravo ime joj je Izeta Selimović, ali je nadimak Beba, jer je bila najmlađe dijete u porodici, iskoristila za svoje umjetničko ime. U mladosti, Beba je bila na glasu kao jedna od najljepših pjevačica na muzičkoj sceni Jugoslavije, ali ju je oduvijek pratio glas prave dame koja izbjegava skandale i porodicu stavlja na prvo mjesto. Mnogi su je nazivali *dama sevdaha,* zbog izuzetno posvećenog i časnog odnosa prema profesiji, kao

Velibor Bora Spužić Kvaka i Silvana, u Minhenu, 1971. godine (arhiva "Ilustrovana politika")

Silvana i Kvaka u pratnji Ace Stepića i njegovog orkestra, 1971. godine (arhiva "Radio TV Revija")

i zbog ozbiljnog ponašanja na estradi. Cijelu svoju karijeru je posvetila izvornoj sevdalinki i zadržala je njenu originalnost bez imalo modernizacije. Snimila je značajan broj arhivskih snimaka sevdalinki za Radio Sarajevo, a osim sevdalinki snimala je starogradske pjesme i veliki broj balada. Po muzičkom žanru, kojem je pripadala, veoma je bliska Silvani i gajile su slične muzičke stilove. U njihovom druženju nije bilo nikakvog interesa, jer jedna drugoj nisu bile konkurencija, niti je među njima bilo zavisti ili ljubomore. Pored novih muzičkih stilova njih je spajala ljubav prema sevdalinki kao istinskoj muzičkoj tradiciji i umjetnosti. Za Bebu je Silvana govorila da je veliki čovjek, drug i profesionalac i da je za sevdalinku Beba Selimović na prvom mjestu po interpretaciji. Intenzivnije porodično druženje je u ovom slučaju izostalo, jer je Bebin suprug nastradao u saobraćajnoj nesreći 1971. godine, a Silvana je zbog poznatih bračnih trzavica sa mužem Radmilom od 1972. godine bila razdvojena, te su ih privatne okolnosti udaljile, ali su koristile svaku priliku da se na nekim okupljanjima sretnu i druže, kao i na koncertima i turnejama. Još jedan od razloga što je intezivnije druženje izostalo jeste i udaljenost. Beba je živjela u Sarajevu, a Silvana u Beogradu. Sentimental-

Beba Selimović, Velibor Bora Spužić Kvaka i Silvana, 1968. godine (privatna arhiva Bebe Selimović)

nost Silvane prema Bosni i Sarajevu je uvijek bila prisutna, a Beba je pripadala sarajevskoj muzičkoj sceni na kojoj je Silvana posebno cijenila svog muzičkog učitelja Ismeta Alajbegovića Šerbu, ali i Spasu Beraka, Jozu Penavu, Zaima Imamovića, Omera Pobrića, Safeta Isovića, Zekerijaha Đezića i ostale bardove kvalitetne narodne muzike.

Specifična ličnost na muzičkom nebu Jugoslavije bio je skromni i tihi Bora Spužić Kvaka. Rođen je kao Velibor, ali mu je, kao i Bebi, nadimak Bora iz mladih dana ostao kao umjetničko ime. Zbog nesrećnog slučaja u djetinjstvu ostao je hrom na jednu nogu i taj hendikep ga je pratio cijeli život. Nisu ga krasile raskošne glasovne sposobnosti, ali je njegovo pjevanje izazivalo pažnju slušalaca i publike. Pjevao je plačnim glasom punim sjete i tuge. Baš zato bio je jedan od Silvaninih omiljenih pjevača, jer je pjevao dušom. *Kvaka je čista emocija, u njegovoj muzici mogu da uživam satima i da mi ne dosadi, a na njegovim nastupima nerijetko mi oči budu pune suza*, govorila je Silvana o Kvaki. Nikada se nisu privatno družili, jer je Kvaka bio kafanski čovjek i imao je nekoliko brakova što za Silvanina moralna ubjeđenja nije bilo ispravno, niti je podržavala to i njihovo druženje i kontakti su bili samo u okviru profesije i zajedničkih nastupa. Voljela je biti u njegovom društvu, jer je Kvaka bio veoma zanimljiv čovjek, ali preko svojih osnovnih fundamentalnih principa Silvana nije prelazila ni po koju cijenu. Kao što je Silvana njega poštovala i voljela njegovu muziku, tako je i Kvaka nju poštovao, divio joj se i uživao u njenoj muzici govorivši da je Silvana samo jedna i da joj niko ni po čemu nije sličan.

PREDRAG CUNE GOJKOVIĆ I DRAGAN ŽIVKOVIĆ TOZOVAC

Poznanstvo i saradnja Silvane Armenulić sa Predragom Cunetom Gojkovićem započeti su Silvaninim dolaskom u Beograd 1957. godine, gdje je u elitnom restoranu *Bristol* nastupala sa orkestrom u kojem je Cune svirao bubnjeve. Ubrzo će Silvana otići iz ovog restorana sa orkestrom Ace Stepića u elitni *Grand Casino* u Knez Mihailovoj ulici u Beogradu, ali će se Cunetu i njoj putevi ponovo ukrstiti. Ovog puta Cune je u ulozi pjevača. Zajedno su imali veliki broj nastupa, koncerata i turneja, posebno u *Beogradskoj estradi*, gdje su često zajedno bili u grupi. Za Silvanu je Cune bio neko koga je sa uvažavanjem i velikim poštovanjem cijenila kao kolegu koji je uvijek bio otmjen i kulturan. Njegov specifični barušansti glas, čist bariton, u narodnoj muzici rijedak, pratilo je gospodsko držanje. Veoma profesionalan, nikada nije bio sklon podmetanjima ili nekim zakulisnim radnjama, što je Silvana posebno cijenila. Na prvom mjestu Cunetu su bili porodica i profesija koju je doživljavao ozbiljno i taj segment je Silvanu potpuno fascinirao, jer su se njegova shvatanja života podudarala sa njenim. Vrlo rado je bila u Cunetovom društvu, prijalo joj je druženje sa ljudima koji imaju stav, karakter i jak senzibilitet upakovan u formu ljudskog dostojanstva. Cune je sve to bio, čak i više od toga i zbog toga je mogao biti na listi Silvaninih dobrih kolega i prijatelja.

Predrag Živković Tozovac, Silvana i Predrag Gojković Cune, 1972. godine pred zajednički nastup (arhiva "Radio TV Revija")

Dragan Živković Tozovac i Silvana na putujućem festivalu "Pesma leta 72" (arhiva "Radio TV Revija")

Za razliku od poznanstva sa Cunetom Gojkovićem, koje datira iz kasnih 50-ih godina, Silvana je nešto kasnije upoznala Dragana Živkovića Tozovca, tačnije 1965. godine. Do njihove saradnje dolazi već sljedeće 1966. godine, kada se Tozovac na Silvaninoj ploči potpisuje kao autor muzike. Uvidjevši njegov talenat Silvana je u njemu vidjela nekoga ko je pjevački i autorski drugačiji od ostalih i naredne 1967. godine oni snimaju duetsku ploču pod nazivom ***Od devojke ništa draže,*** koja izlazi u produkciji Izdavačkog zavoda "Jugoslavija". Njihova saradnja je nastavljena, a privatno poznanstvo i druženje biva intenzivnije onog trenutka kada Tozovac upoznaje Silvaninu mlađu sestru Mirjanu i sa njom stupa u emotivnu vezu koja nije dugo potrajala. Detaljnije o tome je navedeno u XVIII poglavlju ove knjige. Ljubav između Tozovca i Mirjane nije potrajala, ali to nije bitno uticalo na Silvanino prijateljstvo sa njim. Privatno se nisu družili jer je Tozovac bio kafanski čovjek, vodio je brz i intezivan tempo života i nije ga držalo mjesto. To svakako Silvani nije odgovaralo, ali kolegijalni odnos i saradnja na poslovnom planu sa njim za Silvanu je bila prihvatljiva. Do obnavljanja saradnje sa Tozovcem na polju muzike dolazi 1973. godine, kada on za Silvanu piše i komponuje pjesmu *"Ciganine sviraj, sviraj"*, koja je njenu popularnost značajno uvećala. O saradnji i druženju sa Silvanom Tozovac je izjavio: *Silvana je bila sva sazdana od pesme, smeha, od jednog apsolutnog šarma i ona je plenila. Jedinstvena i neponovljiva, bila je drug, sestra, prijatelj, sve u jednoj osobi. Takva se osoba jednom rađa.*

Ti praviš lepe pesme. Možeš li da mi daš neku tvoju pesmu da snimim? Na to je Tozovac rekao: ***Nema problema, hoću vrlo rado.*** Tako je krenula saradnja.

Cune i Tozovac sa Acom Stepićem

U okviru manifestacije Zanatska zabava 1973. godine u Doboju koja je organizovana u dobojskom hotelu "Bosna" nastupali su: Silvana Armenulić, Predrag Cune Gojković, Dobrivoje Topalović u pratnji orkestra Srbe Ivkova, a sa njima je bio i humorista Jovan Barbulović. Ponosna jer nastupa u svom rodnom gradu Silvana se potrudila da sve bude na visokom nivou, a pozvala je i svoju majku Hajriju da dođe na taj događaj. Poznat kao laskavac i često puta sklon improvizacijama u vezi sa istinitim događajima koje bi bezazleno znao karikirati u svoju korist, Cune je te večeri Silvaninoj majci Hajriji uputio komplimente da u odnosu na svoje godine izuzetno lijepo izgleda, što je Silvani imponovalo. U nastavku Cune je kazao da, pošto je već 8 godina Hajrija udovica mogla bi naći neku dobru priliku i da se uda, na šta je Hajrija odgovorila: "Ne bi vala kad bi me Tito zaprosio". Na to će se u razgovor umiješati šaljivdžija Dobrivoje Topalović riječima: "Pa i nije neka prilika". Ovakav razgovor je izazvao smijeh do suza svih prisutnih ali i potencijalnu opasnost, jer da ih je neko čuo ili prijavio, ne bi se baš dobro proveli. Na svu sreću nije došlo do problema. (sjećanja Srbe Ivkova, januar 2023.god.)

Tozovac i Silvana, 1972. godine
(arhiva "Radio TV Revija")

Silvana i Cune, 1975. godine
(arhiva "Radio TV Revija")

HAŠIM KUČUK HOKI

Silvana kao da je voljela neobične ljude, neobične kao pojave, specifične i unikate. Cijeli svoj život Silvana je pronalazila neobične i okruživala se njima i to je jedan od dokaza da nije voljela stereotipe, ukalupljene i formalizovane stvari. Ekstravagancija i avangarada su je uvijek privlačile i bile su njena vodilja kroz život. Na tom tragu Silvana 1969. godine upoznaje potpuno neobičnog pjevača narodne muzike čije ime je **Hašim Kučuk,** a nadimak **Hoki**. Bilo je to u poznatoj sarajevskoj kafani *Romanija*, gdje je on nastupao kao dio orkestra poznatog i izuzetno cijenjenog harmonikaša Ismeta Alajbegovića Šerbe, koga je Silvana posebno poštovala i uvažavala, jer je on bio taj sa kojim je krenula u svijet muzike i on je bio taj koji joj je trasirao muzički put koji je kasnije nastavila sa Acom Stepićem. Te večeri, dok je Hoki nastupao sa Šerbinim orkestrom, u *Romaniju* je stigla, tada već poznata Silvana Armenulić, koja nije imala dilemu gdje da dođe, znajući da tamo gdje svira Šerbo sa orkestrom ne može biti loše, a i željela je da se vidi sa starim kolegama. Za mikrofonom je bio mladi i neafirmisani Hašim Kučuk Hoki koji nije mogao da sakrije uzbuđenje zbog činjenice da će ga slušati velika Silvana Armenulić. U početku mu je glas malo podrhtavao, ali je poslije sve krenulo. Po sopstvenom priznanju, a i po kazivanju prisutnih, te večeri u *Romaniji,* pjevao je kao nikada do tada. Poslije završenog nastupa Šerbo je upoznao Silvanu i Hokija. *Od tada smo bili nerazdvojni prijatelji. Ona mi je pomogla da snimim prvu ploču za „Jugoton". Bila je to pjesma „Nema te više Alija" Dragana Tokovića. Poslije toga je sve krenulo...*

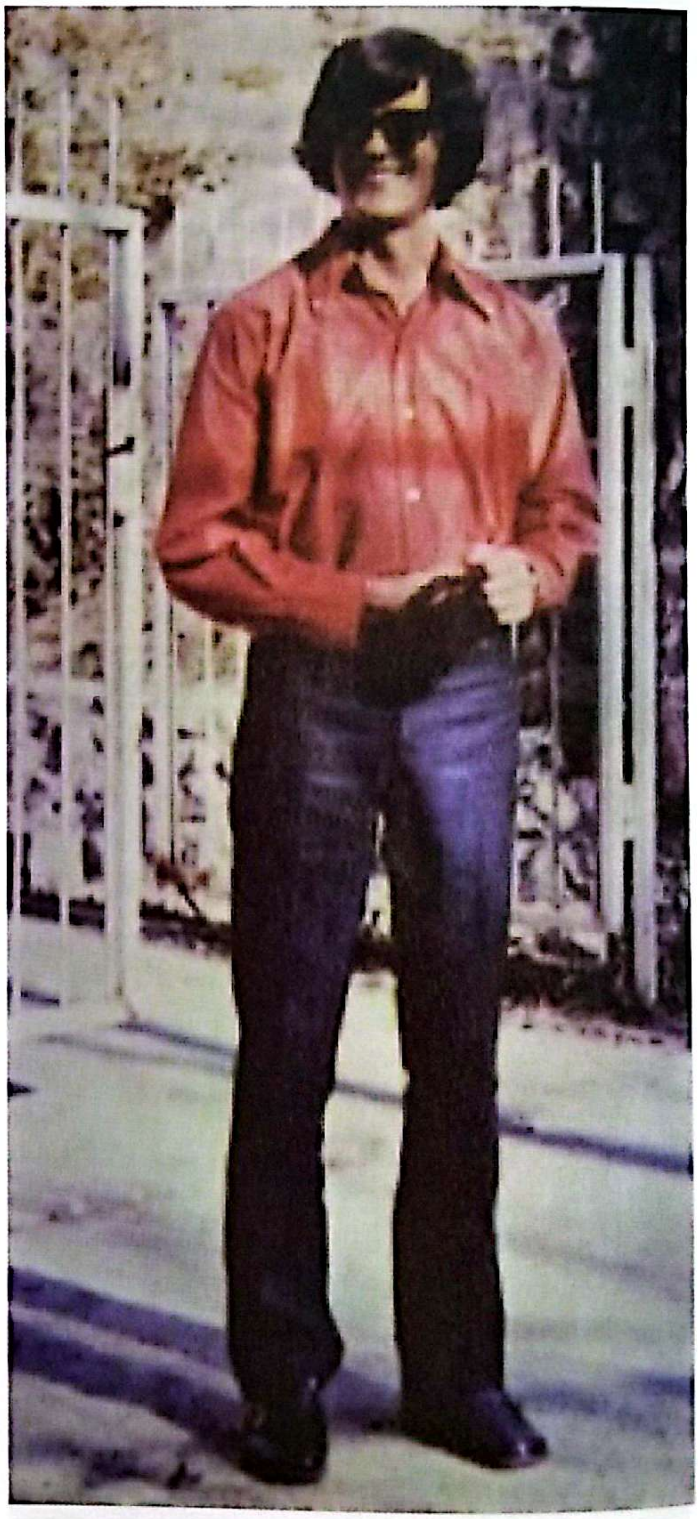

Hašim Kučuk Hoki

Za Hokija, kao i za Silvanu 1970. godina je bila presudna u karijeri. Silvana je snimila zlatni hit *"Šta će mi život"*, a Hoki će debitovati na prestižnom festivalu *"Ilidža '70"* sa pjesmom "Tugo moja, tugo" Damjana Babića, gdje će osvojiti drugu nagradu. Organizatori su bili skeptični prema njemu s obzirom da je imao dužu kosu. Bojali su se da ga ne ismije publike. U određenoj mjeri su bili u pravu, njegov izlazak na scenu

nisu svi u publici doživjeli blagonaklono. Prema njegovim riječima, prije izlaska na scenu dobio je veliku podršku baš od Silvane kada mu je rekla: *Budi hrabar, ti si jedini dugokos. To je čak originalno. Videćeš, prihvatiće te publika. Kad - tad ova moda ima da zahvati i narodnjake.* Gotovo proročanske riječi Silvane Armenulić obistinile su se još iste večeri na Ilidži. Publika se u početku grohotom smijala dugokosom „narodnjaku" i nije mu dala da počne pjesmu. *Skidaj tu vlasulju!* - dobacivali su mu iz publike. *U glavi su mi samo odzvanjale Silvanine riječi, znao sam da moram da uspijem, ako ona vjeruje u mene, moram i ja da vjerujem, idemo pa šta bude.* Skupio je hrabrosti i kada se publika koliko - toliko utišala, zapjevao je. Publika je ćutala i slušala, a na kraju se prolomio frenetičan aplauz uz ovacije *Bravo, čupavi!* Iste godine na *Kupu pevača* zabavne i narodne muzike Hoki i Silvana, rame uz rame, bore se za primamljivu nagradu. Publika je prihvatila dugokosog pjevača koji pjesmom *„Pijem da je zaboravim"* osvaja prvo mjesto.

Na žalost, sreća i druženje nisu dugo trajali. *Posljednji put Silvana i ja smo se vidjeli u beogradskoj hali „Pionir", gdje smo zajedno učestvovali na koncertu čiji prihod ide za izgradnju autoputa Beograd - Niš. Za njenu smrt saznao sam tek sutradan ujutro. Zvala me je majka iz Fojnice. Bila je veoma uzbuđena jer je čula preko radija da je poginula Silvana i još neki estradni umjetnici iz Beograda i sva u strahu pozvala da sazna da se meni nije nešto dogodilo. Kada sam čuo strašnu vijest nisam mogao da povjerujem. Odmah sam zvao telefonomom Mirjanin stan i od Dine saznao za tragediju...*

Hašim Kučuk Hoki će biti jedan od rijetkih koji će u dane nakon tragedije i sahrane, ostati uz Silvanu i Mirjanu, tada kada je većina okrenula leđa. Otišli su svako za svojim poslom, gotovo odričući se dojučerašnjih prijateljica kojih više nema, ali Hoki nije bio među takvima, ostao je vjeran i dosljedan, pravi i iskreni prijatelj.

Druga strana omota Hokijeve ploče "Tvoja mati je legla da spava" (1972)

XIII poglavlje

Silvana, Lari Nanos i "Kup pevača '72"

Tako je to kod nas. Čim se za nekoga kaže da je pevač narodnih pesama, odmah mu se pridodaje i da je seljak, u onom pogrdnom smislu. A ja mislim da svaka pesma ima svoju vrednost.

Silvana Armenulić, 1972.

Silvana i Lari Nanos

Jedna od najpoznatijih i ujedno najuticajnih ličnosti u periodu Silvanine najveće slave jeste **Obrad Jovović**, tadašnji šef beogradske filijale zagrebačkog *Jugotona*. Ovaj vispreni i krajnje sposoban čovjek će Silvani predložiti saradnju sa Larijem Nanosom, manje poznatim pjevačem, ali poznatim autorom, čije se pjesme i muzika pjevaju i slušaju u Grčkoj, Bugarskoj, Sovjetskom Savezu. Perspektivni autor, neobičnog imena **Lari Nanos,** je bio tražen kao kompozitor i autor, a komponovao je i neke Jesenjinove stihove. Tadašnja jugoslovenska javnost je bila uvjerena da je Lari Nanos Grk, ali njegovo pravo ime je **Miladin Ristić,** a umjetničko grčko ime i prezime je uzeo jer mu je pomajka Grkinja, a otac Jugosloven. U njegovoj muzici se prepliću dva melosa, grčki i jugoslovenski, a baš takva muzika je odgovarala Silvani i zbog toga je došlo do saradnje. Kao plod te saradnje nastala je pjesma *"Srce gori jer te voli"* u kojoj se zaista primjeti taj spoj dva podneblja. Autor teksta je Silvana Armenulić, a kompoziciju i aranžman je uradio Lari Nanos. U svojim budućim planovima Lari Nanos je naveo da je važno da se, pored spoja Silvane kao tekstopisca i njega kao kompozitora, ubaci i buzuki kao važan instrument koji će preokrenuti pravac muzike na jugoslovenskom podneblju. *Moje pesme nisu čista narodna muzika. To je aristokratski stil! Pazite, to je veoma važno. Do sada je u našoj narodnoj pesmi bilo dosta primesa grčkog folklora što je i prirodno zbog bliskog podneblja. Baš zbog toga grčki melos treba još više koristiti.*[123] - govorio je Miladin Ristić, alias Lari Nanos. Vidljivo je bilo da je Silvana oduševljena Larijem Nanosom i za njega je govorila: *Lari je jedini koji danas može da napiše nešto novo i originalno, a da se istovremeno dopadne i publici i muzičkim stručnjacima. Svoje pesme on prilagođava mom stilu pevanja, jer ne postoji takav pevač koji može sve da peva. Neobično smo se sprijateljili, pa verujem da će naša saradnja biti izuzetno plodna. Naš tandem će biti neuporedivo bolji od svih postojećih.* Misleći da je pronašla eureku sa Larijem Nanosom, bila je ubijeđena da će on prevazići Petra Tanasijevića, za kojeg je Silvana

Silvana Armenulić za vrijeme festivala "Kup pevača" (arhiva "TV Novosti")

smatrala da nema šta novo da kaže, odnosno smatrala je da Tanasijević suviše njeguje šumadijski melos i nije spreman za kompozitorsko eksperimentisanje, a ona je željela nešto drugačije i u tom smislu su se njih dvoje razišli.

Prvi javni nastup Lari Nanos je imao na *"Kupu pevača"* u beogradskom Domu sindikata 1972. godine. Ranije nije imao javne nastupe zbog čestih putovanja, tako da mu je nastup sa Silvanom u polufinalu na pomenutom događaju bio debitantski nastup pred domaćom publikom. Popularna manifestacija *"Kup pevača '72"* je bila takmičenje između izvođača, ali glasovima publike. Princip ovog takmičenja jeste da popularni listovi kandiduju svoje pjevače, a da u svojim izdanjima

Silvana Armenulić i Đorđe Marjanović

imaju kupone koje čitaoci popunjavaju, glasajući za svoje favorite i šalju poštom. O ovakvom načinu glasanja možemo reći mnogo različitih stvari i posmatrati iz različitih uglova, ali jedna je zajednička osobina: podložnost manipulaciji i apsolutnoj kontroli procesa glasanja što se i dešavalo. Toga Silvana i njeni saradnici nisu bili svjesni, bili su uvjereni u pobjedu, iako je Silvana imala određenu dozu sumnjičavosti prema cijelom događaju. Iz nekog razloga Silvana je, iako svjesna da joj Lepa Lukić nije ozbiljna konkurencija, ipak zazirala od nje, jer se ne smije zanemariti činjenica da je Lepa Lukić u odnosu na Silvanu Armenulić u Beogradu bila u prednosti, jer je bila na domaćem terenu. Mediji su joj poklanjali više pažnje, jer je "njihova", dok je Silvana za beogradski medijski i kulturni mainstream tog doba ipak bila neka tamo "Silvana od Doboja".

Zbog ovog takmičnja Silvana je otkazala unosnu turneju po SR Njemačkoj (tadašnja Zapadana Njemačka ili na njemačkom BRD-Bundes Republik Deutschland) **dugu 22 dana**, što je dovoljan pokazatelj koliko je Silvani stalo do ovog takmičenja, iako je sve manje vjere imala u festivale. Nadala se da će ovog puta imati više sreće, a ekipom *Studija* je bila izuzetno zadovoljna.

Prvo polufinalno veče *"Kupa pevača '72"* održano je u Sarajevu 9. juna 1972. godine u dvorani "Đuro Đaković". Na ovom događaju su se takmičile ekipe revije *Ekspres* protiv ekipa revije *Ekran* i ekipa revije *Dnevnik* protiv ekipe revije *Studio.* Ekipu revije *Dnevnik* su činili: Đorđe Marjanović, **Nedžad Salković, Meho Puzić, Aleksandar Sarijevski, Jovana Uzunova, Zdravko Čolić i Ljiljana Petrović**, dok je ekipa revije *Studio,* na čijem čelu

je bio muzički producent Đorđe Novković, bila u sljedećem sastavu: **Mirjana Bajraktarević, Nikola Karović, Silvana Armenulić, Mladen Kozjak, Kemal Monteno, Dalibor Brun** i **Vladimir Savčić Čobi.** Pjesma, koju je Silvana Armenulić izvela na ovoj večeri, bila je pjesma Larija Nanosa *"Grli me, ljubi me"*, ali iz nekog razloga je ona sama donijela drugačiju odluku i nastupila je sa svojom, tada već poznatom pjesmom *"Rane moje"*, koja je svoje prvo izvođenje imala 10.januara 1972. godine u filmu *"Lov na jelene"* u kojem je Silvana igrala zapaženu ulogu. Te večeri pobjedu je odnio Đorđe Marjanović, a Silvanu je čekalo drugo polufinalno veče u beogradskom Domu sindikata.

Na drugoj polufinalnoj večeri *"Kupa pevača '72"*, održanoj u beogradskom Domu sinidikata 16.juna 1972. godine, kao dva glavna rivala predstavljene su Silvana Armenulić i Lepa Lukić, koja je u tom trenutku bila u jednom od svojih brakova i prezivala se Dokić. Kada su se srele Lepa je bila jako nervozna i pod tremom, da je usred pjesme, koju inače redovno izvodi na koncertima, ispala iz ritma, te je zbunila cijeli orkestar. To očigledno nije smetalo vodećim ljudima ovog događaja i organizatorima, jer su unaprijed dobili direktivu. U normalnim okolnostima ovakav incident kod pjevača bi bio evidentiran i reakcije bi uslijedile, ali pošto se u ovom slučaju nije radilo o normalnim, nego dirigovanim okolnostima, reakcija je izostala. Ništa neobično. Ovo je ipak bila samo još jedna u nizu manifestacija režiranih u nekom od partijskih kabineta zaduženih za ideologiju, sa ciljem zbližavanja naroda i narodnosti i ono što je inače pogubno bilo za ideološko usmjeravanje kulturnih procesa, montiranje i distribucija poželjnih kulturnih obrazaca radnim ljudima i građanima. Jezikom običnog čovjek rečeno, radi se o montiranom festivalu sa poznatim rezultatima, te je takmičarski karakter na takvim manifestacijama bio obična farsa. Kada je došao trenutak proglašenja pobjednika mnogi su ostali šokirani. Pobijedila je Lepa Lukić[124].

Silvana i Kemal Monteno na "Kupu pevača 72."
(arhiva "Radio TV Revija")

Vladimir Savčić Čobi i Silvana
(arhiva "TV Novosti")

Jasno je da je pjesma *"Srce gori, jer te voli"* više od narodne pjesme, u pitanju je većim dijelom šlager, ali pjesma koja je ostala da se sluša i narednih pola vijeka, dok popularnost pobjedničke pjesme Lepe Lukić nije dugo potrajala, ali tu svakako nema pravila.

U to vrijeme Silvana je, svjesna netrpeljivosti uticajnih krugova s jedne i loše bračne situacije s druge strane, uveliko razmišljala o inostranoj karijeri. O tome je razgovarala sa nekim neimenovanim menadžerima iz Evrope. Na tragu te ideje pojavio se Lari Nanos, a tu je bio i poznati kompozitor zabavne i filmske muzike Nikica Kalogjera, koji je pored toga što je bio kompozitor, dirigent, aranžer i muzički producent, bio i ljekar. Pomenuti dvojac je Silvani obećao napraviti kompozicije sa kojima će ona moći da napravi uspjeh u Evropi i tvrdili su da je ona jedini jugoslovenski pjevač koji može uspjeti u inostranstvu. Nisu bili daleko od istine kada su to tvrdili, ali generalno mnoge okolnosti nisu išle u Silvaninu korist. U svoje namjere Silvana je bila ubijeđena i govorila je: *Uskoro ćete da vidite kakav ću uspeh napraviti u Evropi. Ni jedan naš pevač do sada nije ostvario ništa slično. Mnogi su pokušavali da osvoje Evropu*

Kemal Monteno, Nikola Karović, Dalibor Brun, Vladimir Savčić Čobi, Mirjana Bajraktarević, Silvana i Mladen Kozjak (arhiva "Studio")

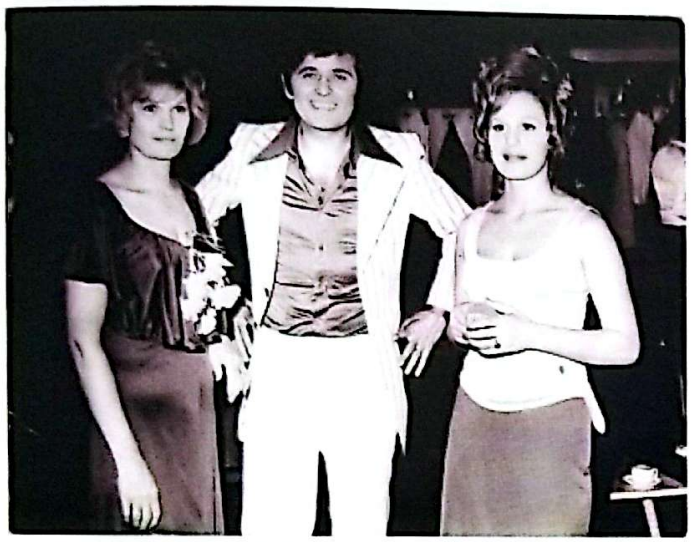

Silvana, Ivica Šerfezi i Mirjana Bajraktarević (arhiva "Radio TV Revija")

pevajući onu vrstu muzike koju inostrani pevači izvode bolje od njih. Zato su i doživljavali neuspehe. Ja ću prva lansirati pravi jugoslovenski šlager. Biće to nešto između zabavne i narodne muzike.[125] Ove ideje Silvana nije sprovela u djelo, a postoji više razloga za takvu odluku. Svjesna činjenice da bi joj ovim potezom brak bio još više ugrožen, Silvana je između evropske i svjetske karijere i braka, ipak izabrala brak i ponovo podnijela veliku žrtvu za ideal u koji je zalud vjerovala.

Nakon pomenute saradnje Silvane Armenulić i Larija Nanosa na *"Kupu pevača '72"*, Silvana će iste godine snimiti još jednu njegovu pjesmu *"Grli me, ljubi me"*, koju on u potpunosti potpisuje i sa njom će pobijediti na *"Pesmi leta '72"*. Pomenuta pjesma je urađena u sličnom maniru kao i *"Srce gori, jer te voli"* i napravila je uspjeh, ali Silvana ipak stavlja tačku na saradnju sa Larijem Nanosom, iako je u nju polagala velike nade. Od svega toga je odustala zato što je bila svjesna da je možda prerano za radikalnije poteze u stilovima narodne muzike. Ova saradnja joj je bila jedan od motiva da počne sama da piše tekstove, jer je tvrdila da godinama dobija loše tekstove i da je uvjerena da ona može napisati mnogo bolje.

Nesporna je činjenica da je Lari Nanos uticao na Silvanin muzički stil i na osnovu toga je i nastao prvi jugoslovenski folk-šlager, koji će afirmaciju doživjeti nešto kasnije. Međutim, nešto slično je radio i kompozitor Boris Bizetić, tako da se ne može reći da je Lari Nanos rodonačelnik toga, iako je Bizetić tvrdio da za svoj rad uzore traži u baroku, što je malo, može se reći, diskutabilno. Ideja o folk-šlageru ipak nije došla ni od Larija Nanosa, niti od Nikice Kalogjere, nego lično od Silvane. Vizionarski karakter u poimanju umjetnosti koji je ona imala je bio jedinstven i futuristički. Ona je naslutila i krenula pionirski da radi ono što će se desetak godina nakon njene smrti početi dešavati u narodnoj muzici. Bila je rodonačelnik potpuno novih muzičkih žanrova i začetnik velike muzičke i kulture revolucije, ali se ne može reći da nije bila toga svjesna. Znala je da su njene ideje ispravne i duboko je vjerovala u njih nošena nekim posebnim instinktom.

Silvana i Lari Nanos (arhiva "Čik")

XIV poglavlje

Neko je iznenada odlučio: Silvaninu karijeru treba zaustaviti i uništiti!

"Pesme koje danas pevam u stvari i nisu prave narodne. Pre bih rekla da su to romanse, neki prelazni oblik između ovih žanrova. To istovremeno objašnjava i činjenicu da mene vole da slušaju i oni koji su zakleti protivnici narodne muzike."

Silvana Armenulić, magazin "Start" 1971. god

arhiva "Praktična žena"

arhiva "TV Novosti"

arhiva "Radio TV Revija"

Uporedo sa naglim rastom Silvanine popularnosti od 1970. godine počinje i rast problema koji su se samo gomilali. Popularnost, koja je rasla svakodnevno, postajala je sve veći problem Silvani, jer njenu popularnost nisu svi gledali blagonaklono. Ljubomora, koja se počela javljati, a posebno nakon prvih filmova u kojima je igrala zapažene uloge, sve više će se pretvarati u patološku mržnju. Kako su godine prolazile, problemi su se sve više nizali i izgledalo je da im se kraj ne nazire. Na osnovu analize i povezivanja svih događaja koji su se dešavali u posljednjim godinama Silvaninog života izvodi se, potpuno jasan i logički utemeljen, zaključak da je negdje donešena odluka da se uništi karijera Silvane Armenulić.

Nije istina da sam avanturist. Da menjam muškarce kao što menjam svoje haljine. To su izmišljotine, gluposti. Ja sam oduvek bila odana samo jednom čoveku, samo onome prema kome sam gajila ljubav. Nedavno su mi pripisali sentimentalnu avanturu sa sarajevskim fudbalerom Musemićem. Razgovarala sam s njim, kad smo se se sreli, desetak minuta, a ljudi su od toga napravili, izmislili moju romansu s njim. Šta sve neću da čujem. Zbog priča sam i u porodici imala silnih problema, trzavica, nesporazuma, dilema. Pogledajte, molim vas, samo ono što se događalo za vreme snimanja televizijske serije "Ljubav na seoski način". Pričalo se da sam maltene spavala sa svim glumcima i režiserima te serije! Pa to je zaista bila sramota. Ja sam u toj seriji radila prvi put onako kako sam oduvek želela, s puno ljubavi, puno zanosa, zaista nisam mislila na novac. Posle te serije ja sam krunisala sebe kao pevačicu, postala sam vrlo komercijalna i od tada mi organizatori koncerata plaćaju onoliko koliko tražim. Ranije nisam bila u toj situaciji, već sam morala da prihvatam njihove uslove. Oni su sami određivali visinu mojih honorara.[126]

Nekome je smetala ona, njen uspjeh, popularnost, uticaj, ali i neosporna prirodna ljepota i talenat, ne samo za pjesmu, nego i za pisanje, komponovanje, glumu i razne druge oblike umjetničkog izražavanja. Da li je to bilo dirigovano ili se dešavalo stihijski možda je manje bitno, ali ono što je važno jeste činjenica da je Silvana bila progonjena, ali postavlja se pitanje: ZAŠTO? O ovom problemu se govorilo po kuloarima, ali nikada zvanično i baš su se zbog toga pojavljivale teorije zavjere. **Prva teza:** da je Silvana bila na meti nekih, moćnih i uticajnih političara, kao što je bio Stane Dolanc ili general Nikola Ljubičić, te još neki iz najbližeg Titovog okruženja koji su željeli imati je za ljubavnicu. Nesporno jeste to da je bilo pokušaja udvaranja od strane nekih političara, ali Silvana nikada ni sa jednim političarem nije imala ljubavnu vezu ili bilo šta tome slično. Međutim,

upravo ova činjenica pomogla je njenom protjerivanju i stigmatizaciji, iz jednostavnog razloga što njen progon nije imao ko da zaustavi, zato što ona to nije nikada ni od koga tražila, iako je bila svjesna organizovane hajke koja se protiv nje vodi. **Druga teza:** da su Silvanini problemi krenuli sa njenom konkurencijom, gdje se prvenstveno misli na Lepu Lukić, te da je Lepa imala veze i u političkom vrhu, ali i u podzemlju, te su u zvanično nepovezanom djelovanju imali namjeru da unište karijeru Silvani kako bi raščistili put Lepi Lukić. Ova teza nije tačna i vjerovatno je plod nečije mašte. Iako su bile neka vrsta konkurencije (ne prave i kvalitetne), Silvana i Lepa sigurno nisu išle do te mjere ličnog i profesionalnog obračunavanja.

Treća teza: da je Silvanin progon počeo nakon njenog raskida sa *Beogradskom estradom* je **mnogo objektivnija i realnija**. Naime, prvi čovjek ove kuće Rade Mumin je imao odlične veze, bio je uticajan i moćan u društvenim strukturama tog vremena. Inače, kao ličnost on nije bio osoba koju krase naročite moralne vrijednosti, a prema njegovom karakteru može se reći da je bio osoba kojoj improvizacije nisu strane, čak do granica nedozvoljenog. To nije loše uticalo na njegov društveni uticaj koji se protezao od medija, šou-biznisa, kulture, umjetnosti, televizije, radija, pa čak i do politike, jer je imao dobre i jake veze sa mnogim uticajnim političarima tog vremena. Kako je Silvana bila jedna od rijetkih koja se osmjelila da Muminu kaže NE, tada su zapravo i počeli njeni problemi. Glavni razlog napuštanja *Beogradske*

Silvana Armenulić na dočeku Nove 1971. godine (arhiva Borba)

arhiva Borba

U štampanim medijima se pojavljuju tekstovi poput ovog iz 1975. godine: ***"Dok se Tozovac sluša sve ređe, Silvana Armenulić se gotovo ne čuje."*** *Posle dva hita na početku karijere: "Nad izvorom vrba se nadnela" i ploče sa četiri kompozicije iz TV serije Ljubav na seoski način, ona nije imala neki značajniji uspeh. Doduše, imala je nekoliko pesmica koje su se pevušile, ali nisu to bile kompozicije koje se pamte, kako bi joj održale stečeni renome. Mnogi slušaoci zaboravili su i seriju i Silvanine pesme u njoj. Sada joj nekoliko izvornih bosanskih pesama pomažu da potpuno ne iščezne sa radio-talasa.*[128] Sigurno je da su se mnoge radio-stanice rukovodile zaključcima *Kongresa kulturne akcije*, ali očigledno je da to nije bio jedini motiv za obračun sa Silvanom Armenulić. Jasno se nazire, a može reći i vidi, da iza cijelog projekta protjerivanja Silvane Armenulić stoji tim dobro uigranih pojedinaca na čelu sa uticajnim i uglednim članom struktura društva tog vremena. Ono što posebno zabrinjava jeste podatak da su u ovu harangu bili uključeni i ozbiljni nedeljnici. Kada bi se i postavilo pitanje objektivnosti najčitanijih magazina tog vremena: *"TV Novosti"*, *"Radio TV Revije"*, *"Studio"*, "Čik", to ne bi bilo posebno iznenađujuće, ali je vjerovatno malo onih koji bi posumnjali u objektivnost nedeljnika *"NIN"*. U broju 1123. od 16. jula 1972. godine ovog uglednog lista nailazimo na tekst *"Opojni kafanski zvuci"* u kojem, na krajnje razočaravajući način, autor teksta daje neku opskurnu, u oblande zavijenu sociološku analizu antologije tračeva o Silvani i Lepi. Pomenuti tekst, u kojem se sa gađenjem šira čitalačka publika obavještava o tome šta se dešava u svijetu šunda, ne zaslužuje ni da se komentariše, a kamoli da se može zamisliti koliko nisko jedan ugledni nedeljnik može pasti zarad nečijih interesa, koji su i ovde izuzetno vidljivi.

Trebalo bi nam stotine stranica kada bi se upustili da opišemo i pomenemo sve tekstove u kojima su lik i djelo proslavljene umjetnice Silvane Armenulić na brutalan način obezvrijeđeni i nipodaštavani do granice apsurda, samo zato što je neko imao nešto protiv nje bez obzira na to što nije poznato da je za svog života ikada ikome bilo šta nažao učinila. Ako nije pomogla, nije nikoga ni ugrozila.

Četvrta teza o progonu Silvane Armenulić počiva na sociološkoj analizi društvenih okolnosti tog vremena i poziciji lika Silvane Armenulić u njima, a u vezi je sa *Beogradskom estradom* i Silvaninim odlaskom iz nje. Velika zvijezda se kreće prema usponu, u društvu u kojem, suprotno težnjama sistema, dominira socijalni osjećaj potištenosti, gdje se vrši poentiranje apsurdnih situacija tragičnom notom koja, nemoćna da se osmisli besmisao, sve pretvara u bolni krik, vapaj ili uzdah. U takvim okolnostima važno je pred publiku servirati ono što se lako svari: glasine, tračevi, neistine i brutalne laži. Drugim riječima, ispodprosječni novinar je spontano našao ekspresiju i ukazala mu se šansa, istovremeno za zaradu i za popularnost, koja vanredno izražava bolesno stanje čitavog društva. Autori naručenih i tendencioznih tekstova, usmjerenih protiv Silvane Armenulić, raskrinkavaju puko zavođenje masa, dajući tužno porazni bilans povođenja za lažnim autoritetima, jer iako je zvanična ideologija propagirala "vjeru u medije", mediji nisu puno vjerovali u zvaničnu ideologiju i tu se dogodio disbalans. Nije ovdje problem Silvana Armenulić, nego je problem "probušenog broda" u koji se nekontrolisano ulijeva voda, što neminovno vodi ka potonuću. Sam po sebi nameće se zaključak da je Silvana samo povod i nije ona nikakav problem, nego maska za obračun loših ljudi sa humanom ideologijom. Kroz slučaj Silvane Armenulić možemo jasno vidjeti amorfnost jugoslovenskog "naprednog" socijalističkog društva, koje je na ovom ispitu palo, čak i mnogo više od toga. Ovdje se jasno vidi društvo "mrtvih pjesnika", koje više ne može naći put u život. U epilogu hajke na Silvanu u pozadini vidimo ubajaćenu atmosferu jednog društva pritisnutog, s jedne strane brutalnošću socijalističkog apsolutizma, a s druge strane inertnošću malograđanštine, koji se nisu mogli riješiti uprkos nastojanjima. Slikovito rečeno, na društvenom obzorju se primjete obrisi velike bare sa ustajalom vodenom masom krajnje neprijatnog mirisa u kojoj se kupaju svi "moralni autoriteti". Uništiti jednu perspektivnu karijeru zarad sitnih interesa, a da društvo ne odreaguje na bilo koji, makar i najopštiji način, isto to društvo lišava racionalne narativnosti i ukazuje na slabosti neracionalno organizovanog sistema u kome je bilo

Silvana na novogodišnjem nastupu u Špicerovom dvorcu kod Beočina, 1972, godine.

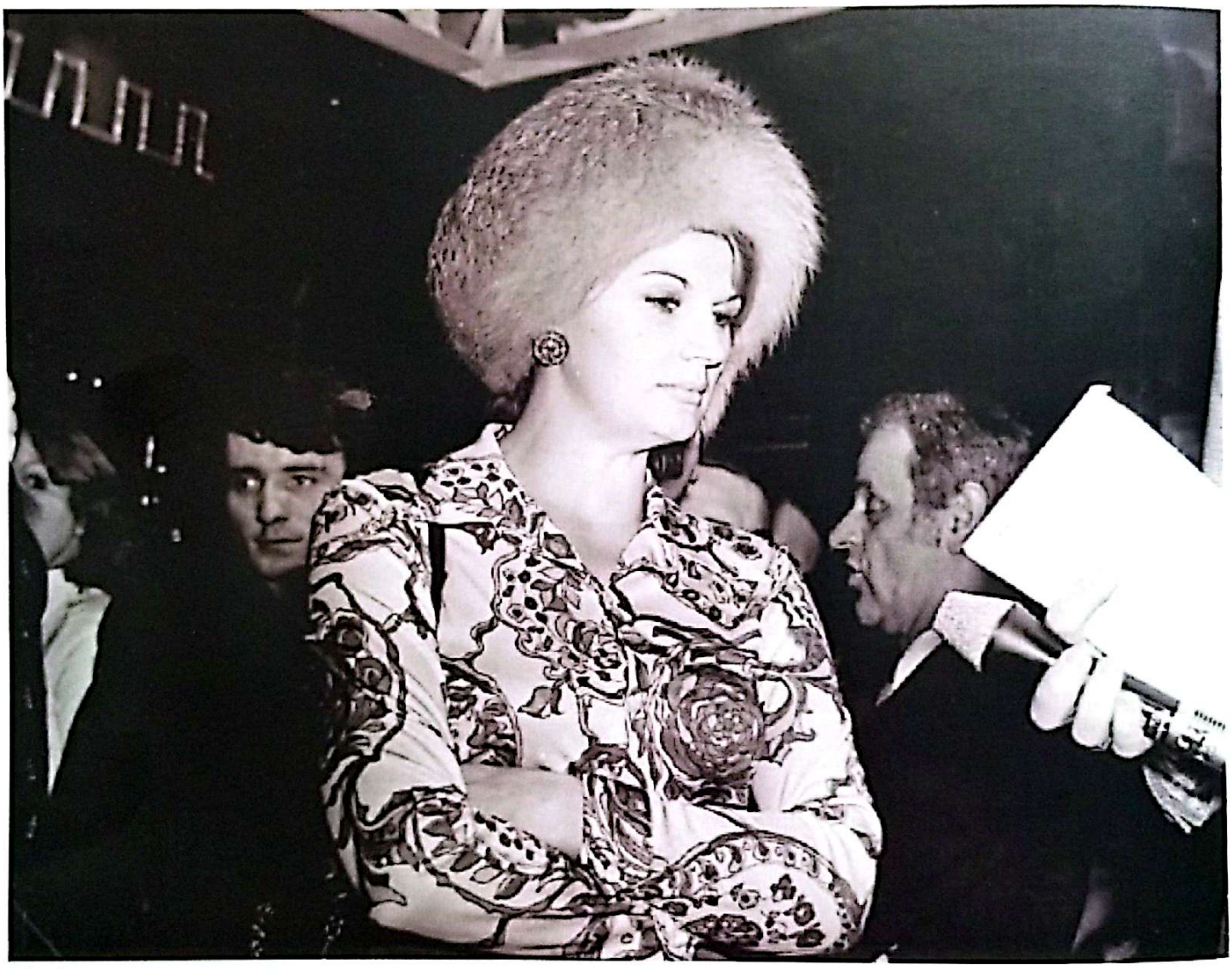

Silvana na promociji svoje ploče, 1972. godine (arhiva "Radio TV Revija")

bitnije šta će reći "važni drugovi" ili neke novine, nego misija pojedinca koja je na zdravim osnovama i teži društvenom progresu. Kretanje koje počinje od patrijarhalno-epske vizije života, koju je Silvana upila u bezbrižnom djetinjstvu na obroncima dobojske čaršije, preko spornih životnih situacija u kojima se nalazila, čvrsto vjerujući u društvene ideale, do bolnog konstatovanja sloma tih ideala u sudaru sa realnošću u kojoj je sve bilo izvrnuto naopačke. Takvo saznanje neminovno prate ogorčenost i želja za raskrinkavanjem, ali nemilosrdni napadi nisu bile samo pisane konstrukcije, već sastavni dio Silvanine svakodnevice. Sopstveno srozavanje Silvana nije posmatrala sa strane, već je sve to na sebi osjetila, doživljavajući sebe kao progonjenog opozicionara. Raskid saradnje sa lošim ljudima za Silvanu je bio slikovito rečeno *početak bune protiv dahija,* gdje ona nije više mogla da trpi nekorektan odnos, te je očekivala da se okonča nezdravo stanje u odnosu prema njoj. Kada se to nije desilo u njoj se probudio revolucionarni žar, koji je naslijedila od oca Mehmeda i ona je odreagovala racionalno, ali u tom trenutku se ipak nije činilo da je to dobra odluka. Zapravo se u ovom slučaju vršila psihološka transpozicija i zamjena objekata negodovanja, utoliko spontanije što je postojala analogija: ugroženost Silvaninog života lošim odnosom prema njoj i ugroženost normalnog funkcionisanja *Beogradske estrade* apsolutizmom.

MOĆNI I UTICAJNI STANE DOLANC

U nekoliko navrata Silvana je posumnjala da je moguća žrtva političkog progona, ali se s tom činjenicom nikada nije mirila, jer je vjerovala da su političari i državnici ozbiljni ljudi koje njeguju moralne vrijednost koje zagovara socijalizam. Za nju je bilo potpuno nemoguće da se neki političar bavi njenom karijerom, iako su joj neki prijatelji na suptilan način sugerisali da je ona moguća žrtva političkog establišmenta. Nikada to nije željela da prihvati i tu se prevarila, jer su njeni prijatelji bili u pravu. Sve je počelo jedne večeri kada joj je, poslije nastupa, šef hotela saopštio da je čeka "veliki šef" u svom apartmanu i da odmah dođe kod njega. Veliki šef, kako su ga oslovljavali, bio je **Stane Dolanc**, veoma uticajan političar i izuzetno blizak saradnik Josipa Broza Tita. Tu ponudu Silvana je kategorično odbila i rekla je šefu hotela da ne želi ići u sobu, ne sa Dolancom, nego ni sa kime i vrlo povrijeđena i uplakana napustila je hotel, izašla napolje i briznula u plač. Kolege iz orkestra su je pozvali da se vrati unutra i da se smiri. Nakon njihovih riječi i krajnje ljudskog i prijateljskog gesta, Silvana se uspjela primiriti, otišla je u svoju sobu, zaključala se i legla da spava. Ova noć će u velikoj mjeri preokrenuti mnoge stvari, a za Silvanu će polako početi da se stvara veoma nepovoljna atmosfera. Nije bila ni svjesna razmjera problema

Silvana u društvu Josipa Broza Tita (prvi red: Stane Dolanc, Josip Broz Tito, Nikola Ljubičić, drugi red: Ismet Krcić, Silvana Armenulić i Leo Martin)
(privatna kolekcija I.Krcića)

koji su joj se spremali, samo zato što je bila hrabra i odlučno rekla ne jednom od najuticajnih ljudi iz svijeta visoke politike tog vremena. Tito je Dolanca posebno volio i cijenio zbog njegovih rigidnih i isključivih stavova koji su zagovarali autoritarnu vladavinu SKJ i borbu protiv nacionalizma iz raznih dijelova Jugoslavije.[129] U to vrijeme zvanično je obavljao funkciju sekretara Izvršnog biroa Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, ali je imao veliki uticaj u jugoslovenskim bezbjednosnim strukturama preko kojih je ostvarivao svoje zamisli unutar države u svim njenim segmentima. Nekoliko puta je, nakon ove noći, pokušao da Silvanu nagovori da mu postane ljubavnica, ali mu to nije pošlo za rukom, što je duboko povrijedilo njegovu sujetu i on odlučuje da joj se osveti. Međutim, Dolanc je dobro znao da Tito poštuje Silvanu i voli njenu muziku, pa je bio maksimalno oprezan. Njegov napad na Silvanu je bio latentan i podmukao, ali dobro i pažljivo isplaniran sa odličnim prikrivanjem tragova. Pisani mediji kreću da sabotiraju Silvanu, radio-stanice i televizijske kuće dobijaju od svojih urednika nelogične zahtjeve da se Silvana uklanja iz sadržaja bez obrazloženja. Nekoliko radnika u medijima se opravdano usprotivilo ovakvim odlukama, obrazlažući to ogromnom popularnošću jedne od najvećih zvijezda narodne muzike, ali su se urednici sa takvim neistomišljenicima brzo razračunavali, objašnjeno im je da bi mogli neslavno završiti ako to ne sprovedu u djelo. Ništa od ovoga Silvana nije znala i naslućivala, ali joj je bilo jasno da se iza kulisa nešto krupno dešava. Preko svojih struktura Dolanc je naredio da se na televizijama brišu snimci na kojima se nalazi Silvana, ali se potrudio da se ta aktivnost pripiše Dragoslavu Laziću, kako bi Dolanc sakrio svoje tragove. Srećom, tadašnji urednici u RTV Beograd nisu puno marili za ove naredbe i mnogo snimaka je sačuvano. Progon Silvane Armenulić od strane Staneta Dolanca trajao je sve do njene smrti. Kao eklatantan primjer tog progona uzećemo posljednje dane Silvaninog života. Manifestacija *"Jesen u Stigu"*, koja se 10. oktobra 1976. godine sa početkom u 11.00 časova održavala u Požarevcu, prenošena je uživo na državnoj televiziji. Na ovoj, a za Požarevac izuzetno značajnoj manifestaciji, glavna zvijezda bila je Silvana Armenulić. Istog dana, popodne, Silvana Armenulić je sa svojom sestrom Mirjanom Bajraktarević nastupila na manifestaciji *"Župska berba"* u Aleksandrovcu Župskom, što će biti ujedno i njen posljednji nastup, a lokalni list *"Župska berba"* ni riječ nije napisao o nastupu popularnih sestara. Nakon njihove tragične smrti, te večeri 10. oktobra, najvažniji državni list "Borba" nije našao za shodno ni u jednom dijelu da pomene ovu tragediju u kojoj su živote izgubili istaknuti umjetnici i velike zvijezde, ali izvještavali su o postavljanju bandera u nekim selima ili o pelcovanju pasa lutalica. Suviše je očigledno da je iza svega stajao neko važan, a to je zapravo bio Stane Dolanc.

Najočitiji primjer progona Silvane Armenulić od strane Staneta Dolanca je taj kada je Silvana, zajedno sa Ismetom Krcićem i Leom Martinom, nastupila u Predsjedničkoj rezidenciji u Karađorđevu, gdje se događao godišnji lovački prijem za strane ambasadore. Pažljivo odabrano društvo i pojedinci iz državnog vrha, među kojima su najbliži Titovi saradnici i ljudi od povjerenja, general Nikola Ljubičić i Stane Dolanc, bili su na prijemu. Službeni Titovi fotografi su ovaj događaj zabilježili i fotografije su bile pohranjene u foto-depou Muzeja 25. maj na Dedinju, ali je fotografija na kojoj se vidi Silvana pored Tita netragom nestala i niko ne zna šta se dogodilo sa tom

arhiva "Studio"

fotografijom. Naredba je došla od Staneta Dolanca da ta fotografija mora biti uništena, ali jedan primjerak iste je ipak slučajno ostao skriven u privatnoj arhivi.

Posebna medijska sabotaža Silvane Armenulić se dešavala u njenom rodnom Doboju, gdje su urednici i uticajni novinari tog vremena **Kasim Deraković** i **Ferid Čehić** zabranili da se u lokalnom listu *Glas komuna* bilo šta napiše o Silvani i njenim gostovanjima u Doboju, a bilo ih je više. Tako je ovaj lokalni list namjerno propustio da izvijesti o važnom događaju, a to je premijera filma "Lov na jelene". Premijera je bila u kinu dobojskog Radničkog univerziteta, a na samom događaju bila je prisutna i Silvana lično, kao i reditelj filma Fadil Hadžić u pratnji svoje filmske ekipe. Urednici *Glasa komuna* su smatrali da ovo ne treba da bude objavljeno, iako je to bio jedan od značajnijih kulturnih događaja u Doboju 1972. godine.[130] Da ironije bude veća, Kasim Deraković je sa Silvanom Armenulić u rodbinskoj vezi, ali to nije bila prepreka da se on maksimalno uključi u akciju protiv nje. Do danas je ostao nepoznat motiv Derakovića i Čehića za ovakvo djelovanje i ponašanje, ali ne isključuje se mogućnost ni indirektne veze sa Stanetom Dolancom ili nekim drugim njemu bliskim ljudima.

Kakve su bile reperkusije svega navedenog na Silvaninu karijeru, ali i život uopšte, vidjećemo kroz naredna poglavlja.

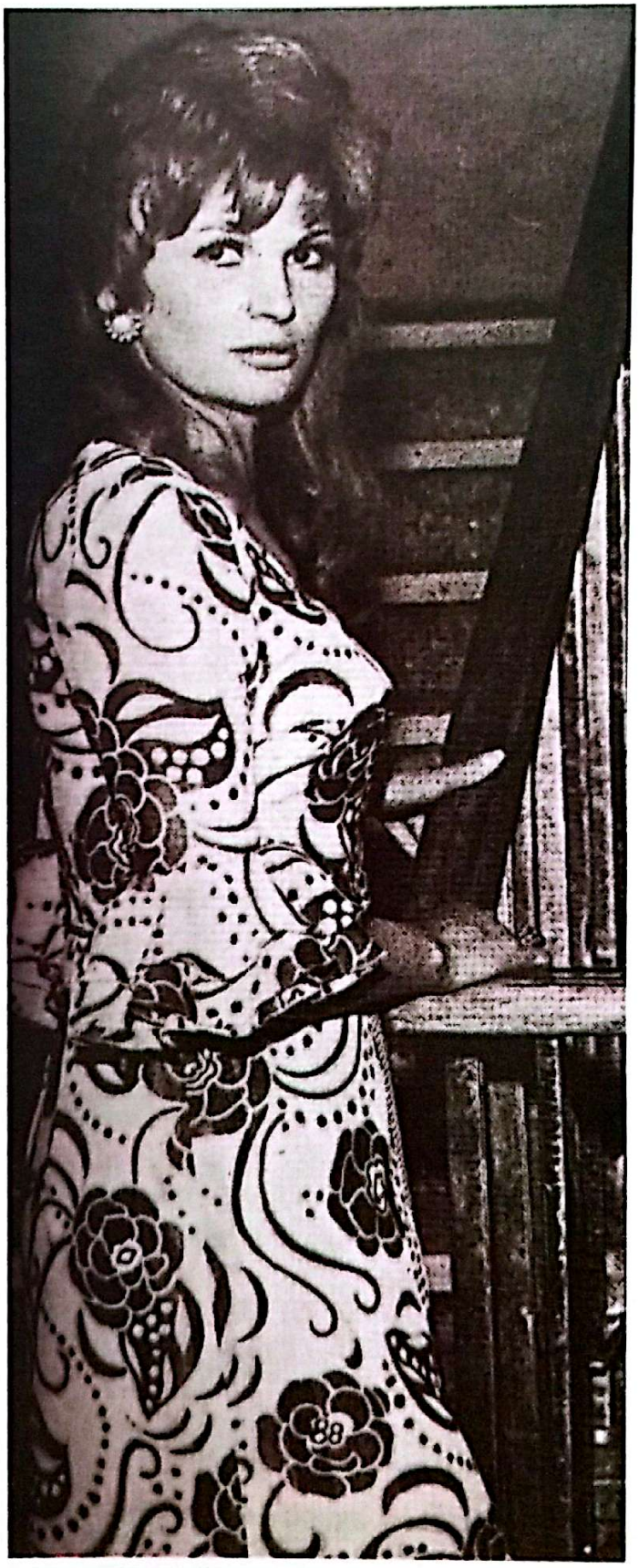

arhiva "TV Novosti"

XV poglavlje

Silvanina "borba sa vjetrenjačama"

Ne znam da li sam kompletna, ja i dalje radim na svom obrazovanju, učim jezike, služim se sada nemačkim i engleskim. Rekla sam da dosta čitam, imam veliku biblioteku. Zanima me psihologija, posebno psihologija žene...

Silvana Armenlić 1976.

arhiva "TV Novosti"

Cijeli život i stvaralaštvo Silvane Armenulić obilježeni su borbom između društvenih okolnosti, kakve je ona zamišljala i stvarnog stanja, koje je kao po nekom pravilu u suprotnosti sa onim kako bi trebalo u stvarnosti biti. To ne bi bio problem da ona sama nije bila vinovnik, a vrlo često i centar oko koga se dešavaju događaji, na koje pojedinac sam ne može da utiče. Početak, ali i zenit Silvaninog stvaralaštva dešavao se u specifičnim društveno istorijskim okolnostima kada je država, odjevena u ideološke odore čistog i pravednog socijalizma, društvu nametala normative u skladu sa teorijama komunističkih ideologa, a na terenu situacije nije išla tome u prilog. Sa ovog aspekta gledano, možemo govoriti o izuzetno velikoj dozi neiskrenosti i maloj dozi iskrene želje da se nešto u društvu zaista promijeni. U svim oblastima društva to se manifestovalo, posebno onog trenutka kada je država priznala da ima višak radne snage, jer se nakon završetka rata zvanična ideologija zalagala za povećanje nataliteta, da bi se nadomjestilo izgubljeno, a tu djecu čeka obećani socijalistički raj, koji do njihovog punoljetstva nije stigao na prostore Jugoslavije, pa je država odlučila da ih kao radnu snagu iznajmi zapadnim državama na "privremeni rad". Tako su nastali gastarbajteri, koji su samo potvrdili da ideološka matrica koja je ponuđena neće dati rezultate. Međutim, ipak je u društvu bilo veselo, jer je veliki polet, patriotizam i nametnuto opšte mišljenje preovladalo racionalno posmatranje stvari, a elementi prinude nisu davali prostor bilo kakvoj kritici. Gastarbajterima će upravo Silvana zapjevati *Jugo, jugo, rodni zavičaju, ja za tobom večno ću da žalim* i upravo će ova pjesma biti predmet spora i osporavanja Silvane, a ona je samo realno rekla: *ja za tobom večno ću da žalim*, što znači da će gastarbajteri vječno ostati u tuđini, a ne samo radnici na privremenom radu. Kasnije će se ispostaviti da je Silvana bila u pravu. Ovo je samo jedan od ilustrativnih primjera u kojima se vidi da je Silvana uglavnom bila u pravu, ali je bilo malo onih koji su je razumjeli ili željeli da je razumiju. Njen odnos prema stubovima društvene moći bio je jasan.

arhiva Borba

Silvana nije željela da bude podređena nikome, a ni da bude nadređena, nego da sa svima ima partnerski ili ortački odnos. Uvijek je bila za fer igru, bez varanja i podmetanja, željela je kontakt i komunkaciju lišenu bilo kakvih zakulisnih radnji, licemjernih poteza ili bilo čega što nije moralnog karaktera. Po pitanju shvatanja tog odnosa u mnogome se razlikovala od većine svojih kolega. Smatrala je da u poslu može biti emocija, ali bez pretjerivanja ili lažnog prikazivanja stvari. Sa kolegama se može biti prijatelj i tu nije vidjela ništa sporno, ali među kolegama Silvana nije imala mnogo prijatelja, jer je vidjela sav sjaj i bijedu pjevačkog poziva. Vidjela je da ima i ljudi koji nisu dobronamjerni, da neiskrenost vlada, podmetanja i razne druge nečasne radnje i jednostavno se sklanjala od svega toga. Važno je napomenuti i to da Silvana nije podnosila lažne autoritete, a stvarne autoritete nije doživljavala kao božanstva kojima se treba klanjati, nego obične ljude koji su sticajem okolnosti trenutno tu gdje jesu i odlučuju o nekim procesima. Ovakav odnos prema autoritetima Silvana je izgradila još u djetinjstvu uz oca Mehmeda, koji ju je tako vaspitao i upravo je takav odnos Silvana pokazala prema svom učitelju kada ju je optužio da joj je neko drugi nacrtao rad iz likovnog. Kasnije, kako je odrastala sve više je tu osobinu kod sebe razvijala i sa takvim ubjeđenjem je i umrla. Često je znala reći da je ne zanimaju uspjeh i karijera po svaku cijenu, svjesna svojih kvaliteta, vjerovala je u uspjeh koji će doći kao plod rada i upornosti, a nikako nekim fingiranjem, prevarama i nečasnim radnjama. Kao plod slijeda događaja u kojima je aktivno učestovala, Silvana se sticajem niza okolnosti obrela u centar popularne kulture Jugoslavije tog vremena. Njena pozicija, koju je

Arsen Dedić, Džemal Bijedić, Silvana Armenulić, Ismet Krcić i Dobroslav Toro Ćulafić, 1975. godine (privatna arhiva Ismeta Krcića)

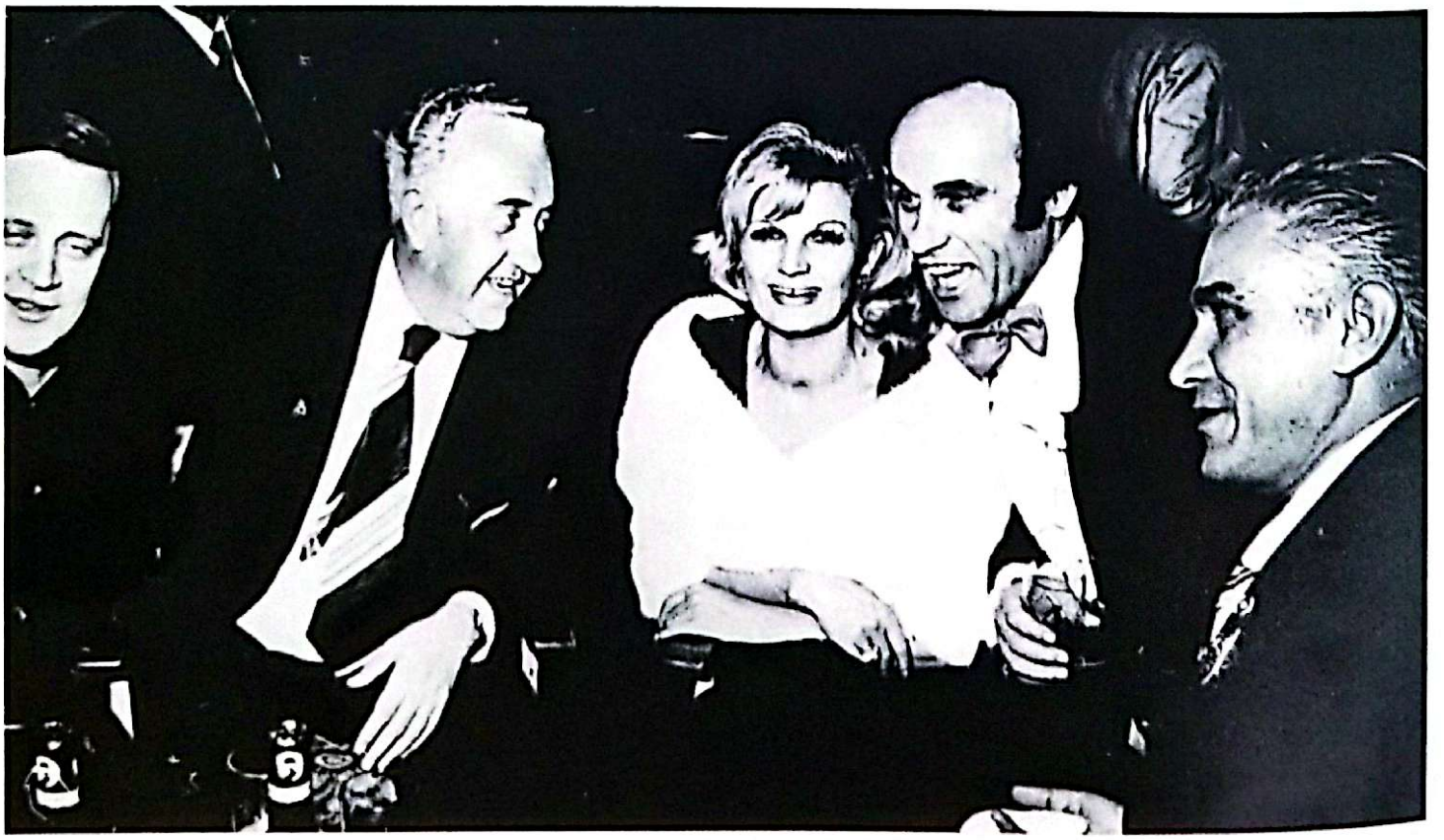

gradeći svoj jedinstveni imidž i muzički žanr dobila, bila je sve ono što je malo ko zaista očekivao. Činilo se da su se stvari otele kontroli, ali nije bilo tako, jer je Silvana odlično kontrolisala situaciju i svoju poziciju u odnosu na sve okolnosti koje su u datom trenutku bile protiv nje. Međutim, ono što nije mogla da kontroliše, a u čemu se našla kao centralni akter dešavanja, bila je s jedne strane popularna kultura, a s druge muzička industrija. Okružena sa ove dvije, izuzetno imponujuće, ali jednako opasne društvene tvorevine, Silvana će, servantesovskim jezikom rečeno, krenuti u borbu sa vjetrenjačama naoružana samo renesansnim duhom i progresivnim idejama, ali bez materijalne i fizičke zaštite što će je povremeno dovoditi u veliku opasnost. Da bismo mogli razumjeti cijeli kontekst Silvaninog djelovanja, ali i borbe koju je kao princeza popularne kulture Jugoslavije imala sa centrima društvene moći, pokušaćemo objasniti o čemu se tu zapravo radi.

JUGOSLOVENSKI DRUŠTVENI KONTEKST POPULARNE MUZIKE

Muzika je društvena potreba i ona postoji nezavisno od volje vodećih ljudi jedne države ili zajednice. Muzika postoji nezavisno od bilo čije volje, a proizvod je kolektivne svijesti naroda. Nikada se muzika ne može posmatrati izvan društvenog konteksta u kojem je nastala i razvila se, a kako bi rekli teoretičari marksizma svaka društveno-ekonomska formacija kao jednu od zakonitosti ima kulturnu nadgradnju u kojoj je muzika važan element društvene strukture i neodvojiv je od nje. Da bi što bolje razumjeli poziciju muzike u posleratnom vremenu nove socijalističke Jugoslavije, važno je prvo shvatiti i svrstati taj fenomen u kontekstu vremena. Socijalistička Jugoslavije je nastala na razvalinama

Silvana tokom novogodišnjeg nastupa u Špicerovom dvorcu kod Beočina, 1972. godine

Kraljevine Jugoslavije, koju je Drugi svjetski rat potpuno obezglavio i uništio. Kralj je napustio svoju zemlju, izdao narod, koji je bio siromašan i zaostao i zajedno sa kraljevskom porodicom pobjegao u Veliku Britaniju. Nakon dešavanja u toku Drugog svjetskog rata i diplomatskog preokreta u odnosu saveznika prema zemljama pogođenim nacističkim okupacijama, među kojima je bila i Jugoslavija, što je ozvaničeno *Teheranskom konferencijom* 1943. godine, saveznici počinju da pružaju pomoć i partizanskim snagama, umesto isključivo Jugoslovenskoj vojsci u otadžbini kao do tada. Kraj rata Jugoslavija dočekuje tako što se za zvaničnog pobjednika smatraju partizanski odredi pod komandom Josipa Broza Tita. Jugoslavija će uskoro prestati biti monarhija, kralju će biti zabranjen povratak u zemlju, a Jugoslavija dobija jednopartijski sistem i socijalističko društveno uređenje. Ratom pogođena zemlja, koja i ranije nije bila posebno razvijena, dodatno je oslabljena razaranjima, a slabo pismeno stanovništvo je prihvatalo sve što mu se nametnulo. Ubrzo će biti formirane totalitarne organizacije, tajna policija i ostali elementi za jačanje socijalističkog društvenog uređenja. Godine nakon Drugog svjetskog rata narod Jugoslavije će pamtiti kao jako teške, pune velikih izazova, ali i godine jačanja patriotizma i ideologije bratstva i jedinstva kao podideološkog supstrata jugoslovenskog socijalizma. Vremena i mogućnosti za kulturu i muziku nije posebno bilo, radilo se na izgradnji zemlje. Iako je i prije rata u Jugoslaviji postojao radio, kao i gramofoni i ploče, mali broj porodica je imao ove uređaje. Tek početkom 60-ih godina i širom pojavom TV uređaja počinje ekspanzija slušanja muzike i intenzivnije interesovanje narodnih masa za muziku. Zajedno sa novim medijskim narativima dolazi i popularna kultura oličena kroz lagane sadržaje namijenjene za opuštanje radničke klase, a time je najavljen i dolazak ozbiljnog društvenog fenomena koji se naziva industrija zabave ili šoubiznis (eng.showbusines). Pod ovim pojmom se podrazumijevaju sve profesionalne, odnosno komercijalne aktivnosti pružanja usluga zabave za širu društvenu zajednicu, a popularna kultura je bila najbolja osnova za te aktivnosti. Iako može zvučati paradoksalno, popularna kultura u Jugoslaviji, kroz prizmu osavremenjene narodne muzika, obavila je usklađivanje života običnog čovjeka sa principima socijalističke industrijske proizvodnje, koja će ubrzo postati svojevrsna negacija daljeg širenja ideala dobrog (da ne kažemo idealnog) društva, jer je društvo samo zakoračilo u eru totalne dominacije popularne kulture, bez izuzetka u bilo kojoj sferi života. Manifestacija ovakvog dijalektičkog kretanja u polju popkulturalizacije života običnog čovjeka ogleda se u nastanku novih profitabilnih industrija, kao što su kreativne ili medijske industrije, kojima vladajuće intelektualne strukture nekritički omogućuju i teorijsku i praktičnu opravdanost, jer će industrijalizacija zabave prožeti običnog socijalističkog čovjeka i onemogućiti mu bilo kakvo kritičko mišljenje. On će umjesto poželjnog obrasca ponašanja, prihvatiti onaj koji mu se više dopada, a s druge strane takav čovjek će moći prihvatiti sve što mu se nametne kao poželjno, ali to neće apsorbovati, jer već ima ono što želi.

Ekspanzija popularne kulture, posebno muzike, će dovesti do toga da će se laka zabava pojaviti kao popartističko anticipiranje osjećaja savremenog nihilizma i serijalnosti, što je proizvod dosade. Javiće se potreba za proizvodnjom forme na temelju oskudnog narativa, bez ikakve dublje suštine. S jedne strane problem je riješen, a s druge on se produbljuje, jer se javlja potreba da se napravi izmjena vizure u percepciji zabavnih sadržaja u društvu. Ispočetka ponuda nije bila velika i pjevača nije bilo mnogo. Svi koji su se tada pojavljivali, bili su manje-više popularni i poznati. Ne može se reći da se nije gledao kvalitet, ali se mora priznati da on nije bio uvijek presudan. Dešavalo se da bolje uspiju slabiji, ali bolje snalažljivi pjevači ili oni sa jačom harizmom. Poseban revolucionaran zaokret u razvoju popularne muzike u Jugoslaviji donosi televizija, koja za razliku od radija pruža potpuno novi način razumijevanja i konzumiranja popularne kulture. Recimo, dešava-

Silvana na nastupu u Domu sindikata 1974. godine koji je prenošen na televiziji (arhiva "TV Novosti")

lo se da publika voli nekog pjevača kojeg sluša na radiju, a nisu u potpunosti sigurni kako on u stvarnosti izgleda. Narodnjačka kultura, posebno muzika, ekspanzijom radija i pojavom televizije već početkom 60-ih godina počinje da ruši ideologijski mit o rigidnom komunizmu, kojeg iz ose simetrije pomjera dosezima novog tehnološkog doba, rušeći tradicijske predstave o muzici i društvenom poimanju narodne kulture uopšte. Dolazi do radikalnog preobražaja dotadašnjih kulturnih paradigmi u smislu narodne kulture i muzike u nove narativne obrasce kulturnog izraza. Po svojim implikacijama narodnjačka kultura je u to vrijeme bila revolucionarna, a posebno u svom aspektu medijsko-komunikacijskog sažimanja novog socijalističkog svijeta, koji se, slikovito rečeno, pretvara u hibrid, ali mimo volje ideoloških centara koji ovakav rasplet događaja nisu mogli da predvide. Društvene okolnosti u kojima je većina procesa pažljivo dirigovana i usmjeravana iz centara za očuvanje i distribuciju ideologije, nalažu da se i muzika mora usmjeravati i kanalisati, te pratiti da ne bi imala defanzivni, kontrarevolucionarni ili subverzivni karakter, a na popkulturni aspekt gotovo da niko nije obratio pažnju. To će proizvesti niz stihijskih procesa, koji u državi i društvu nisu mogli biti dirigovani iz više razloga. Upravo će oni uticati na to da utvrđeni stavovi i poželjni kulturni obrasci podliježu i svojoj kritičkoj valorizaciji. Oni kao takvi nisu ni mogli biti pozitivno vrednovani, nego se u tom slučaju otvorio prostor za vrlo polemičnu i kritičku analizu stvarnih dometa narodnjačke kulture, ali bez većeg uticaja, odnosno nikakvog ili blijedog stvarnog uticaja, jer je zanemaren važan podatak. Naime, jugoslovenski medijski prostor je bio pod uticajem strane muzike, a Jugoslavija nije imala svoj jedinstveni muzički izraz, te tako ni narodna muzika nije bila oblikovana niti je postojala u nekoj određenoj precizno definisanoj formi. Više je imala neodređen status i varijabilan karakter. Uticaji raznih vrsta muzike, kao i podneblja, zahvaljući novim medijskim uređajima, bio je evidentan. Na prostore Jugoslavije je

tako došla španska i meksikanska muzika, kroz ideološku matricu ruska i istočnjačka, a zahvaljujući pacifističkoj politici stizala je i muzika sa Zapada. Miješali su se stilovi i ne može se govoriti o autentičnoj jugoslovenskoj (ni narodnoj, ni zabavnoj) muzici, jer ona kao takva jednostavno nije postojala, nego se kreirala stihijski i nastajala je "u hodu", a gotovo niko nije mario za konačni ishod. Tvorci novog jugoslovenskog samoupravnog socijalističkog koncepta življenja predvidjeli su to da sfera rada bude prožeta raznim sadržajima i određenim vrstama zabave po ideološkoj matrici. Sfera van rada, odnosno slobodno vrijeme socijalističkog čovjeka, sve je više bivalo impregnirano dosadom, jer sadržaji koji su se nudili za običnog čovjeka nisu bili primamljivi, a s druge strane nije bila ograničena mogućnost uticaja iz svijeta, niti je to u dobroj mjeri bilo moguće. Tu se stvara plodno tle za razvoj novih formi i upravo to se i događa. Takođe, ono što ideolozi socijalističkog samoupravnog koncepta nisu predvidjeli, niti o tome govorili, jeste proces transformisanja ponuđene forme zabave u dosadu. Savremeno socijalističko društvo doživjelo je konvergenciju socijalističkog shvatanja industrije zabave i industrije dosade, gdje se ne dešava njihovo sjedinjavanje, nego je to složen proces ukrštanja puteva i tu nastaje ozbiljan problem koji država ne može da kontroliše, ma koliko se trudila, ako se uopšte trudila. Važno je naglasiti da je zabava u kontekstu jugoslovenskog samoupravnog društva industrijski šematizovan proizvod po uzoru na *Istočni blok*, ali se u dobroj mjeri naslanja i na *Zapadni svijet* i kao takav on nužno postaje sastavni dio djelatnosti tzv. *kreativnih industrija*. Industrijalizovana zabava u osnovi ima dihotomiju zabava-dosada, jer je ona po svom porijeklu i karakteru masovna, a kada se preoblikuje u formu klasične zabave onda ona služi struktuiranju slobodnog vremena, koje je inače prožeto dosadom i nužno ga je učiniti zabavnim. Tu se javljaju pretpostavke za nastanak nove privredne grane koja se zove *muzička industrija*, a koja će usloviti pretpostavke za ubrzani razvoj i ekspanziju popularne kulture,

arhiva "TV Novosti"

ali i širenje masovnih medija (radio, televizija, film, štampa, muzički festivali, diskografija) koji ubrzo postaju novi centri društvene moći u okviru muzičke industrije, a preko nje i šire u društvu. Ubrzo će muzička industrija, kako u užem tako i u širem društvenom kontekstu postati zanimljiva djelatnost za širok spektar zanimanja. Sa njom su se počele razvijati mnoge prateće djelatnosti koje su do tada bile slabo razvijene ili jednostavno nisu postojale.

MUZIČKA INDUSTRIJA I ČETIRI STUBA DRUŠTVENE MOĆI

U muzičkoj industriji, kao i u diskografiji koja je u njenom sastavu, djeluju pojedinci koji rade na usmjeravanju i kreiranju događaja i uopšte upravljaju bitnim procesima koji se tiču kako muzičke industrije, kao glavne, tako i diskografije, kao pomoćne grane. U zavisnosti od toga koliko je pojedinac ili cijela grupa dobro procijenila tržišne potrebe, društvene tokove i uopšte aktuelnosti i ostale segmente koji vladaju u društvu, preduzeće kojim upravljaju ili koje predstavljaju će bilježiti veći ili manji uspjeh. Na osnovu toga i priliv novčanih sredstava će se povećati i time se stvara pretpostavka za dobijanje društvene moći. Osnovu društvene moći pojedinaca čine položaj

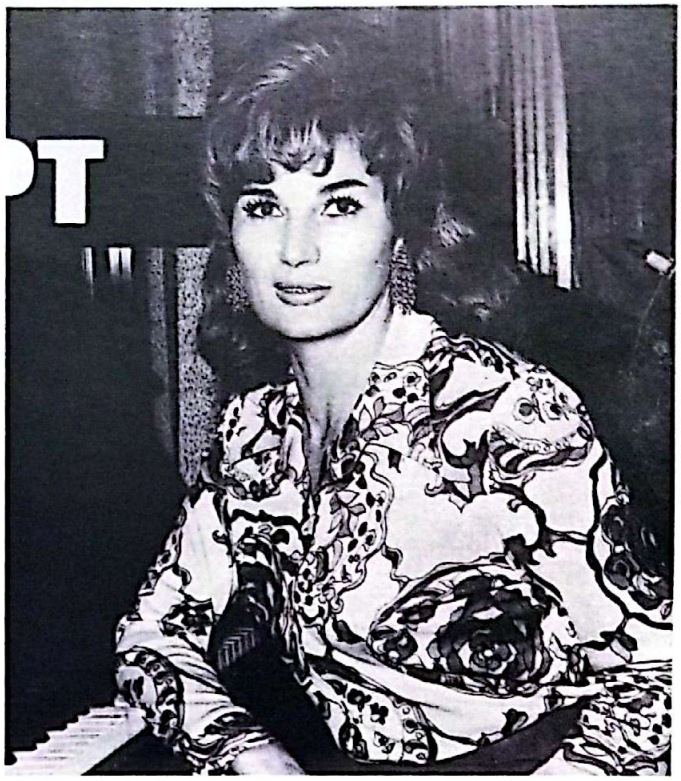

arhiva "Radio TV Revija"

arhiva "Radio TV Revija"

i ugled. Društvena moć se ogleda u tome da neko pored sopstvene, može da utiče i na sudbinu drugih ljudi, odnosno predstavlja sposobnost postizanja poslušnosti, te su na taj način društvena moć i poslušnost zapravo dvije strane jedne iste pojave. Društvena moć se ne ostvaruje silom, za nju nije karakteristično nasilje, kako se obično misli, već društvenu moć karakteriše dobrovoljnost. Na primjer, producent neke diskografske kuće od svojih izvođača i autora obično najprije zahtjeva lojalnost, a zatim uvježbavanje pjesama koje snimaju. Izvođači ga slušaju, jer on ima moć nad njima, odnosno on usmjerava procese i donosi odluke o smjeru kretanja njihovih karijera. Postavlja se pitanje: zašto producent ili neki drugi funkcioner diskografske kuće ima moć nad izvođačima? Odgovor je u tome što se izvođač dobrovoljno opredijelio i prihvatio autoritete i pravila određene društvene strukture. Tajna poslušnosti, odnosno društvene moći, je u dobrovoljnom prethodnom izboru pojedinaca. Kada se pomenu

arhiva "Studio"

moćni pojedinci, obično se misli na političke direktore. Međutim, tu se ne radi o društvenoj moći, već se radi o vlasti, a vlast se nameće silom. Politička vlast može da bude osnova društvene moći, ali može da bude i imovina, znanje, zvanje, ljepota, slava. Prihvatanje autoriteta i pravila ponašanja u skladu sa tim označava se kao legitimnost i ona je zato osnova društvene moći. Društvena moć, pored toga što je zasnovana na dobrovoljnosti, ima i određenu dozu prinude. To je momenat koji Silvaninom temperamentu nije odgovarao i kada je shvatila da moćni ljudi iz svijeta estrade svoju moć baziraju na samoprinudi potčinjenih, jer je ona osnova manipulacije ljudima, zloupotreba ljudi radi ostvarivanja nekog interesa. Ona je odlučila da se protiv toga pobuni. U osnovi pravedna, vaspitavana u duhu čistog socijalizama i komunističkih ideja u društvu, dobrovoljnost je shvatala kao ono što je važno za stvaranje zajedništva među ljudima, da se stvara poredak, ali zloupotreba svega toga joj nije odgovarala, jer je uvidjela da njene ideje ne dijele i oni koji upravljaju procesima u diskografiji i muzičkoj industriji, iako se kunu u komunizam i ideje ravnopravnosti.

U oblasti jugoslovenske muzičke industrije sredinom XX vijeka iskristalisala su se četiri stuba društvene moći i to dobrim dijelom izvan sfera direktnog uticaja države. To su: **radio**, **televizija**, **popularna štampa** i **diskografija**. Mediji u svakom društvu predstavljaju višesmisleni društveni fenomen. Kao takav, a praćen kroz njegov razvoj, svaki medij prelazi iz svoje prvobitne funkcije odašiljača poruke ili informacije u aktivan subjekt u procesu komunikacije do sredstva kritičkog mišljenja.[131] Kada se tome pridoda i diskografija koja nije klasičan medij, ali u osnovi jeste, onda dobijamo potpunu konstrukciju društvene moći u muzičkoj industriji. Sva četiri stuba društvene moći ili uticaja su, iako djelujući zasebno, bila zapravo povezana interesnom sferom i drugim oblicima međuzavisnosti, pa su često djelovali zajedno, ali ne u harmoniji i skladu, nego najčešće svaki za sebe. Samo po sebi nameće se pitanje: Kako je moguće da su se tadašnjoj državi, koja je u osnovi bila totalitarno društvo ili nešto što podsjeća na to, uspjeli oteti kontroli neki procesi, odnosno kako su stvari mogle da se odigraju bez državne kontrole? Na to pitanje je moguće dati odgovor, ali da bi mogli razumjeti prirodu pomenutih procesa, potrebno je ovaj period burnog XX vijeka staviti u širi jugoslovenski, ali i svjetski društveni kontekst i stvari posmatrati iz više različitih uglova kako bi se što jasnije stvorila slika o sveukupnosti događaja koji su najavili ili učestvovali u važnim društvenim događajima. Jasno je da je prelomna 1968. godina donijela revolucionarne promjene kako u svijetu, tako i u Jugoslaviji. Nakon ove godine ništa više neće biti isto i shvatanje medija, njihove uloge, kao i upotrebe javnog prostora će se bitno promijeniti.

arhiva "Studio"

1. STUB - RADIO

Pod uticajem opštih društvenih trendova, svoj preobražaj doživljava i **RADIO** na način da počinje doživljavati svoju veliku ekspanziju. Mnogo toga je doživjelo izmjene i preobražaj. Mijenja se veći dio koncepta radija, otvaraju se potpuno novi horizonti, a gotovo masovna pojava novih imena/autora na radiju najavljuje tektonske promjene koje će se desiti u društvu. Pomenuta nova imena čine mladi i poletni novinari i autori emisija koji radio poimaju drugačije. Uveliko počinju da ga mijenjaju, obogaćuju sadržaje, ruše stereotipe i nametnute uštogljene forme rigidnog socijalističkog poimanja kulture. Staro u velikoj mjeri odbacuju ili barem dobrim dijelom mijenjaju, čime se bitno počinje mijenjati uticaj radija u društvu. Radio-stanice, nošene novim elanom mladih autora, već 60-ih i 70-ih godina dobijaju novi i raskošan programski sadržaj, čime sebi obezbjeđuju kultni status u društvu i počinju bivati izuzetno uticajne, ne samo kao medij, nego uopšte kao institucije od opšteg društvenog značaja i kulture življenja. U životu većine Jugoslovena bilo je nezamislivo provesti jedan dan bez slušanja programa nekog radija. Kultura slušanja radija je bila toliko razvijena da je proizvodnja radio-uređaja naglo porasla i svih tih godina bila je u ekspanziji i razvoju. Novi radio je podrazumijevao i napuštanje prevaziđenih i rigidnih programskih politika, gdje će se više prostora dati popularnoj muzici koja će kasnije postati važan faktor u razvoju industrije proizvodnje radio, ali kasnije i tv-uređaja. Radio-stanice su zapošljavale ne samo novinare i ton-majstore, nego i urednike, nerijetko i profesore, kao i druga visokoobrazovana zanimanja, a razlog je taj što je radio bio izuzetno perspektivna institucija sa tendencijama ozbiljnog razvoja. Zarade su bile vrlo pristojne, jer je većina radio-stanica bila finansijski stabilna, a veliki broj njih je bio komercijalan, pa je tako radio bio poželjno mjesto za rad mladim i kreativnim ljudima. Veći dio mladih i obrazovanih kadrova, koji su došli na radio-stanice, školovao se u većim gradovima i nošeni mladalačkim idejama progresivnog karaktera većina ih je bila pod uticajem zapadnjačke kulture. Širi spektar literature i stranih časopisa im je bio dostupan i jednostavno su na taj način svoje horizonte proširili, te je bilo za očekivati kada takvi ljudi dođu na radio-stanice, da će se mnogo toga promijeniti, a i sveukupna državna politika je tome išla na ruku.

Koliko je institucionalni uticaj radio-stanica bio prisutan govori podatak da su upravo radio-stanice bili glavni organizator raznih manifestacija poput: izbor pjevača godine, izbor pjevača amatera, manifestacija *"Prvi glas"*, *"Prvi aplauz"*. Emitovane su emisije poput: *"Hit dana"*,

Jedna od najpopularnijih namjenskih kolaž-emisija bila je kultna radio-emisija "Selo veselo" na Radio-Sarajevu, čiji je pokretač i dugogodišnji urednik bio Zlatko Prlenda a njegov učenik Enver Šadinlija odličan nastavljač ove tradicije. Slušanost pomenute emisije je imala neslućene granice, a popularnost je bila tolika da je nedeljno jutro u većini domova u Bosni i Hercegovini ali i šire bilo gotovo nezamislivo. Ostala je zapamćena anegdota da su se neka sveštena lica katoličke crkve žalila da vjernici zbog ove emisije zapostavljaju vjerske obrade i nedjeljom izbjegavaju dolazak na misu.

Silvana kao gošća u programu Dragana Jelića, 1972, godine (arhiva "Studio B")

"Pjevač nedjelje", *"Pjevač mjeseca"* i ostale. Kontakt programi ili otvoreni programi samo su neki od radio-sadržaja koji su bili afirmisani i razvijani ne računajući emisije poput *"Želje, čestitke i pozdravi"*, koja je na radio-talasima stekla kultni status. Među zadacima i ciljevima koji su postavljeni pred veće radio-stanice u gradskim centrima, navodi se, da je radio dužan da kroz svoju programsku politiku: razvija i produbljuje socijalističke samoupravne odnose, njeguje i ojačava politiku bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda u SRS i SFRJ, afirmiše tekovine NOB-a, doprinosi učvršćivanju nezavisnosti SFRJ i jačanju njenog položaja u svijetu, propagira tradiciju nesvrstanosti u spoljnopolitičkim odnosima.[132] Međutim, sa manjim radio-stanicama lokalnog karaktera koje, nisu imale veći uticaj u društvu, ovakvi ciljevi nisu postavljeni kao imperativ, ali su se opšti ciljevi jednostavno podrazumjevali.

Krajem 1960-ih i početkom 1970-ih godina u jugoslovenskoj radiodifuziji opaža se pojačana inicijativa za razvoj lokalnih radio-stanica. Uporedo s tim, pojačana je i aktivnost na planu međunarodne saradnje. U isto vrijeme, pored uredničkih i rediteljskih ličnosti, stasavaju nove spikerske i reporterske ličnosti koje će narednih decenija ostaviti upečatljive tragove u novim formama radio-autorstva: kroz muzičko-zabavne emisije, dokumentaristiku, muzičko-govorne kolaže i sintetičke forme, radio-književnost, ali i

Novinar Nino Milenković intervjuiše Silvanu za rubriku "Magnetoskop", časopisa "TV Novosti", 1974. godine. (arhiva "TV Novosti")

kroz određene oblike kao što su ***vodvilj*** (kratka i lagana pozorišna igra bez velikog zapleta), ***music hall*** (mjuzikli i muzičke predstave lakog žanra) ili ***burleska*** (komična književna forma koja svoje humorističke efekte proizvodi zahvaljujući neskladu između teme i njene stilske obrade). Time će se afirmisati osobenosti nove škole yu-radija, prepoznatljive u jugoslovenskom i međunarodnom etru. Na tom tragu nastaju prve radio-humoreske i pojavljuju se razni komičari: Nela Eržišnik, Miodrag Petrović Čkalja, Mija Aleksić, Dragan Zarić i gotovo kompletna ekipa kultne TV serije *"Ljubav na seoski način"* koja je tipičan primjer burleske. Sve navedeno se može posmatrati kao logičan slijed događaja i kao determinanta šireg društvenog opsega, jer na neke procese ni država nije mogla pretjerano da utiče.

S obzirom na to da novine imaju velik uticaj na javnost i javno mnijenje, one su svakako moćne, ali zašto ih baš nazivamo sedmom silom i kojih im to šest sila prethodi? Sile koje prethode novinarstvu su zapravo svjetske vojne sile, a nastanak ovog izraza je vezan za istorijske okolnosti 18. i 19. vijeka gdje je među prvima Napoleon Bonaparte nazvao novinarstvo svjetskom silom, a kasnije će u 19. vijeku novinarstvo dobiti ovaj epitet kao sedma svjetska sila poslije Velike Britanije, Francuske, SAD, Njemačke, Austro-Ugarske i Rusije.

2. STUB – TELEVIZIJA

Pored radija, ne baš uporedo, jer je radio stariji, razvijala se i televizija, ali promjene koje su u društvu uticale na radio, desile su se i na televiziji. **TELEVIZIJA** je, iako još u povoju 1950-ih i 1960-ih godina, uveliko dobila svoje mjesto u društvenom sistemu Jugoslavije. **Jugoslovenska radio-televizija JRT** je bila nacionalni radio-difuzni servis Jugoslavije. Osnovana je 12. novembra 1952. godine, pod nazivom Udruženje radio-stanica FNRJ. Pojavom televizije Udruženje je 1958. godine preraslo u *"Jugoslovensku radio-difuziju - udruženje radio-difuznih ustanova FNRJ"*, a kasnije *"Jugoslovensku radio-televiziju"*, skraćeno JRT. Predstavljala je udruženje podnacionalnih radio i televizijskih centara koji su se nalazili u svakoj od republika SFRJ, a tada su se zvali: ***RTV Beograd, RTV Ljubljana, RTV Sarajevo, RTV Skoplje, RTV Titograd, RTV Zagreb.*** JRT je takođe obuhvatala i emitere iz autonomnih pokrajina: ***RTV Novi Sad*** i ***RTV Priština.*** Sve do 5. maja 1966. na generalnom telopu, koji je označavao početak dnevnog programa, stajala je oznaka ***eksperimentalni program,*** ali od tog datuma počelo je emitovanje redovnog programa Jugoslovenske radio-televizije. Najveća prekretnica se desila 31. decembra 1971. kada je pokrenut Drugi program Televizije Beograd. Urednička politika je bila u okovima socijalističke propagande, po uzoru na *Istočni blok,* ali u skladu sa zvaničnom državnom politikom. Pojaviti se na televiziji bilo je nešto nedostižno za najveći broj građana. Običan čovjek je televiziju dočekao sa velikim iščuđavanjem i gledanost televizije je bila mnogo manje zastupljena u odnosu na radio iz razloga što je manji broj porodica mogao priuštiti kupovinu televizora. Posebno u ruralnim krajevima gledanost televizije 70-ih godina bila je mnogo manja u odnosu na urbane sredine.

Silvana Armenulić, režiser Anton Marti i komičarka Nela Eržišnik, u pauzi snimanja novogodišnje emisije TV Zagreb, krajem 1973. godine (arhiva "Studio")

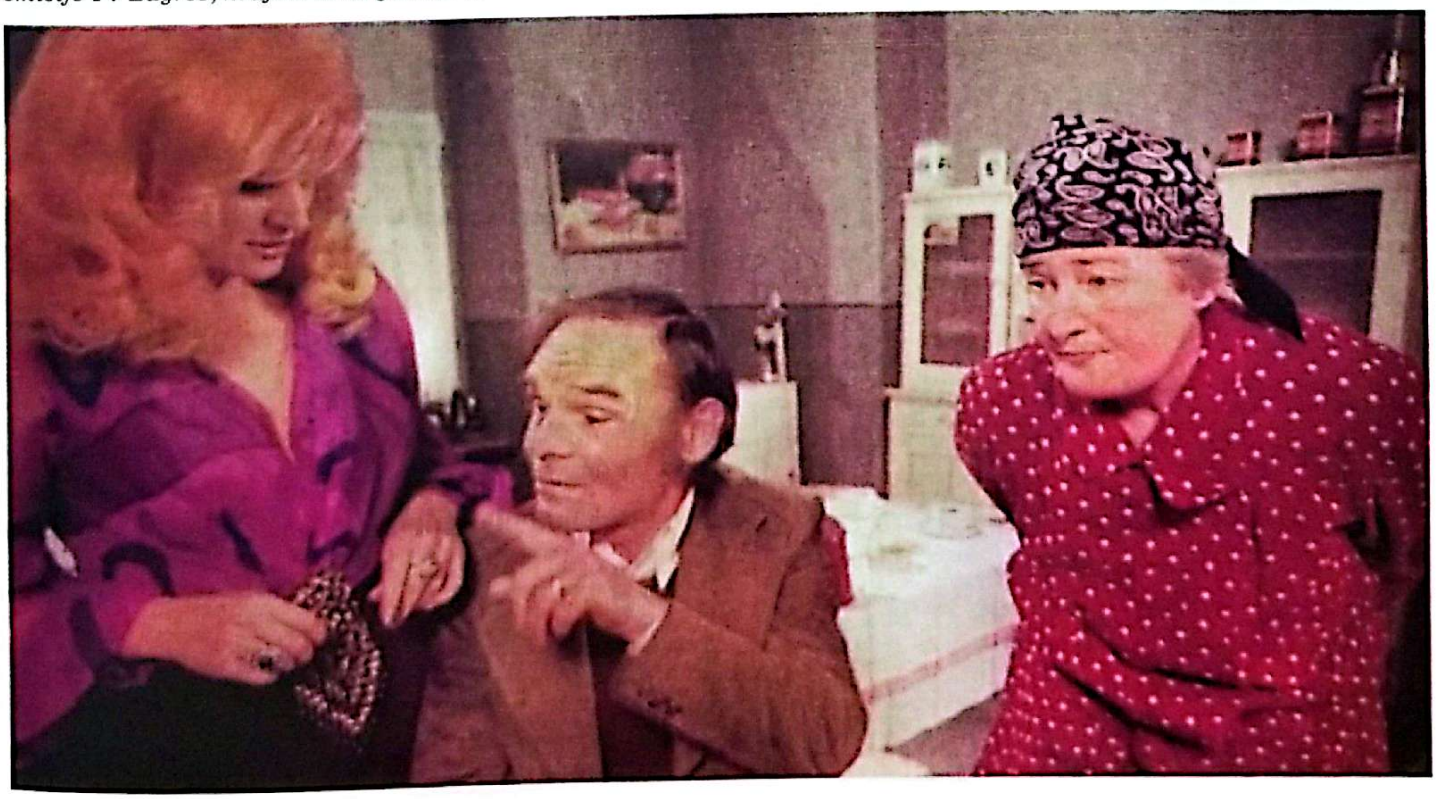

arhiva "TV Novosti"

Ono što je televiziju razlikovalo od radija, ali i drugih medija bila je mnogo veća uvjerljivost jer žive slike su bile mnogo zanimljivije. Televizija je donosila prikaze događaja koji su se zaista dogodili i donosila je izjave osoba uticajnih u političkom, privrednom, kulturnom i ostalim segmentima društvenog života.[133] Posebno je bilo zanimljivo to što je televizijska kultura sa sobom donijela film kao režiranu fikciju, ali ništa manje zanimljivu od informativnog programa, čak naprotiv. Pored filma, svi ostali filmski formati: TV-serije, telenovele, televizijske drame i slični formati, bili su više nego zanimljivi za gledanje običnom čovjeku. Jedan od ključnih kriterijuma televizijske moći i uticaja jeste uvjerljivosti žive slike koja pridonosi vjerodostojnosti televizijskog sadržaja, uprkos tome što televizija nije slika "stvarnoga života", već medijski konstruisana stvarnost. Na oblikovanje javnog mišljenja svakako utiču i brojni drugi činioci, kao što su obrazovanje, društvene vrijednosti i slično. Neki će gledaoci, sa većim stepenom obrazovanja, informisanosti, društvene emancipacije i uopšte lične erudicije, biti svjesni iluzije koju im pruža "mali ekran" i na takve osobe uticaj televizije je površan i pasivan. Međutim, problem je u tome što je takvih manji broj. Većinu u svakom društvu čine oni koji nisu tako oštroumni da budu rezervisani ili čak indolentni u odnosu na plasiranje nekog sadržaja koji očigledno ima neistinu kao pozadinu. U tome i jeste osnova za mogućnost medijske manipulacije širim auditorijumom i to je jedna od pretpostavki društvene moći televizije i njenog uticaja u društvu. Poznato je da televizija od svog nastanka ima dva potpuno oprečna modela, a to su: model javne i model komercijalne televizije i to je tako u svim, osim u zemljama komunističkog svijeta, gdje postoje samo javne televizije i u okviru njih postoji komercijalni program, ali za potrebe prvenstveno državnih interesa i distribucije, održavanja, jačanja i širenja ideologije. Takvog modela, pored svojih pacifističkih i nesvrstanih stavova po pitanju opredjeljenja između *Istoka* i *Zapada*, Jugoslavija nije bila lišena. Postoji jedan televizijski servis i preko njega se emituju svi sadržaji, koji su pažljivo kontrolisani. S jedne strane to ima za cilj jačanja snage države i uticaja vladajuće i jedine političke partije koja upravlja svim procesima u državi, a s druge potpuno kontrolisanje javnosti. Kao neka vrsta nuspojave, koju država uglavnom nije mogla da iskontroliše, javlja se popularnost javnih ličnosti posebno iz svijeta popularne muzike. Država sa tim nije imala problem, jer javne ličnosti iz svijeta umjetnosti, kulture i muzike, uglavnom, nisu imale pretenziju prema političkim pitanjima niti su djelovali tako, a oni koji su odlučili da djeluju politički, odnosno disidentski, bili su jednostavno društveno diskvalifikovani, jer državni aparat nije mogao, niti smio dozvoliti takvo ponašanje javnih ličnosti.

3. STUB - MAGAZINI I REVIJE

Uporedo sa radijom i televizijom svoj razvoj i afirmaciju su doživjeli **MAGAZINI I REVIJE**, ali i ostala novinska izdanja. Pomenute vrste štampanih medija su u Jugoslaviju došle sa *Zapada*, ali i sa *Istoka*, s tim da su i na *Istok* došle sa *Zapada*. Ovaj model novinarstva i informisanja je sredinom XX vijeka postajao sve popularniji,

a nisu ga izbjegavali ni *Zapad* ni *Istok*, naprotiv, obje strane su u fanatičnoj bipolarnoj podjeli svijeta afirmisali ovu vrstu novinarstva jer je bila efikasna. Razlozi za to se nalaze u činjenici da su magazini i revije bili popularna forma publikacija za čitanje, namijenjena širokom čitalačkom auditorijumu, sa zanimljivim sadržajima i velikim brojem fotografija, zabavnom tematikom i krajnje zanimljivom formom koja je bila privlačna za čitaoce. Jedino je problem bio taj što štampa nije bila jednako dostupna svim radnim ljudima i građanima, mahom zbog slabije pismenosti, ali i cijene koštanja primjerka novina, gdje se običan čovjek radije opredjeljivao da kupi "frtalj" ulja nego novine, koje vjerovatno slabo ko zna da pročita, a to se vremenom nije značajno promijenilo. Tematika ove forme štampanih izdanja je većim dijelom bila lišena političkih konotacija i "ozbiljnih" tema i služili su za razonodu, opuštanje, slobodno vrijeme, kroz teme iz estrade, mode, glume i uopšte životnog stila, ono što bi u savremeno vrijeme potpadalo pod američki izraz *life style*. Od 1968. godine magazini i revije naglo dobijaju na popularnosti i sve više su prisutne kao redovna izdanja u svim jugoslovenskim republikama. Posebnu popularnost su imali: ***""Radio TV Revija", "Studio", "Čik", "TV Novosti", "VUS"***, a važno je napomenuti i druga štampana izdanja poput ***"Ilustrovane politike", "Politike ekspres"*** i drugih. Početkom 70-ih godina dolazi do opšte kulturne revolucije, ali i seksualnih sloboda, pa se pojavljuju i prvi magazini pomenute tematike, a i druga izdanja nisu bila lišena slobodnijeg pristupa i po pitanju tema, ali i ilustracija. Međutim,

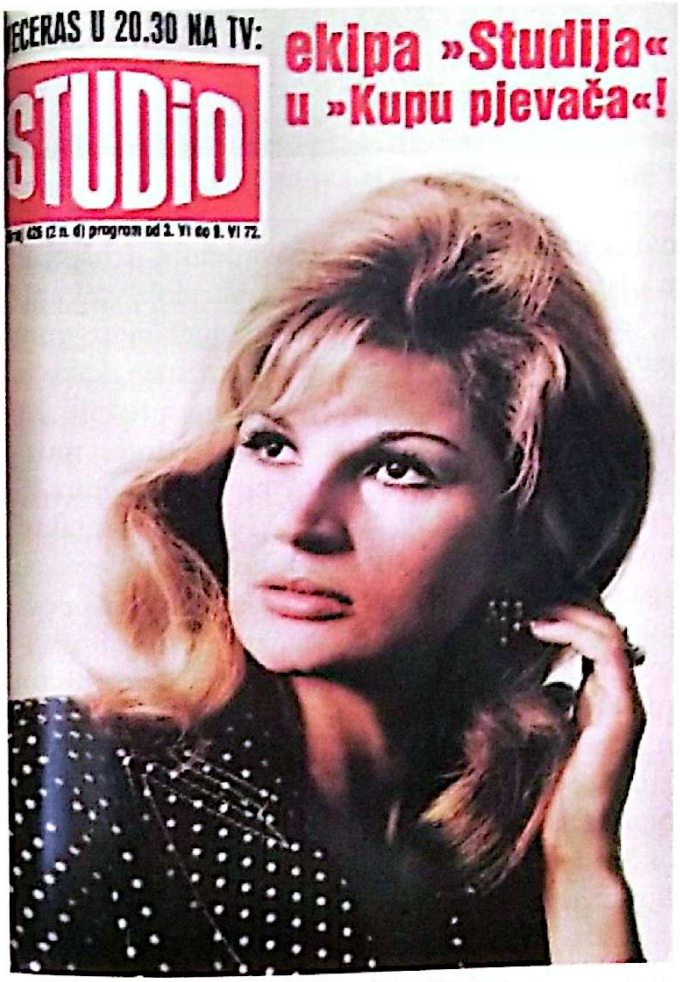

Naslovnica magazina "Studio" iz 1972. god.

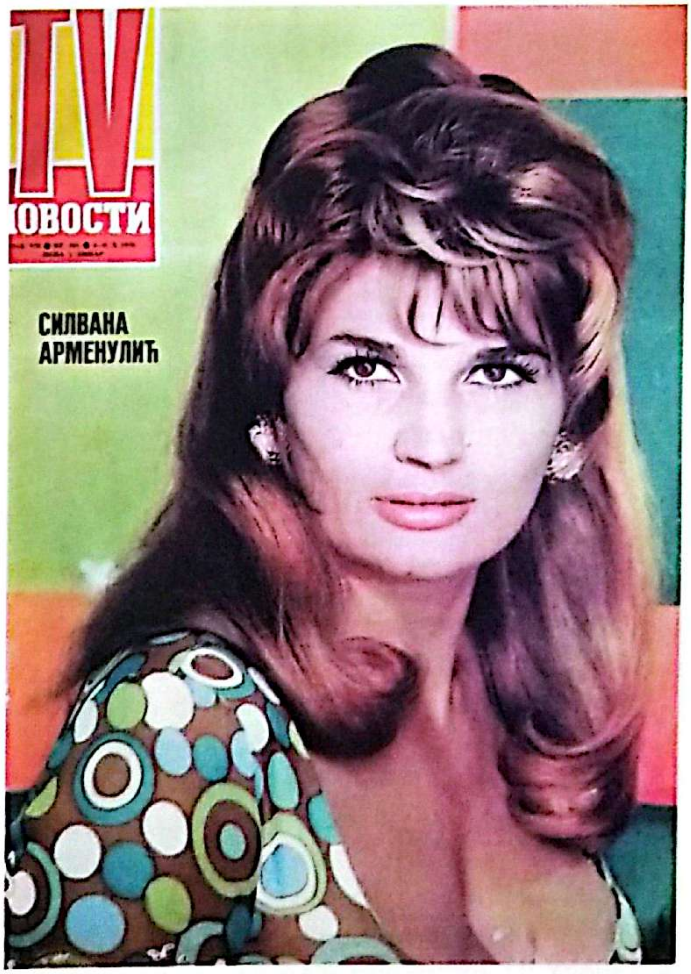

arhiva "TV Novosti", 1970. god.

Naslovnice popularnih magazina "Arena" i "Svet"

opasnost koja je vrebala štampane medije, a za koju oni nisu bili spremni, bila je žuta štampa. Žuta štampa je isprva bio pogrdan izraz za jeftine tračarske novine (dnevne ili periodične), koje su donosile vijesti na neetičan ili bombastičan način, tj. koje su u cilju zarade i vrtoglave prodaje morale pronaći neki novi način da privuku i zadrže pažnju što većeg broja čitalaca. Stoga su se fokusirale na skandale i senzacionalizam u pristupu vijestima, pa su se često oslanjale na neprovjerene informacije i neimenovane izvore. Dok se ozbiljno novinarstvo bavilo objektivnim izvještavanjem i ozbiljnim analizama, žuto novinarstvo je otvorilo vrata trivijalnim temama i tračevima, a novinski su članci i grafički bili propraćeni atraktivnom opremom i velikim senzacionalnim naslovima sa mnogo kiča i neukusa.[134] Radio, televizija i štampa, zajedno čine novinarstvo koje kao struka postoji zbog medija, a ni mediji ne mogu da postoje bez njega. U Jugoslaviji, kao i u ostatku svijeta, novinarstvo se zahvaljujući navedenim društvenim i istorijskim okolnostima etabliralo i svoj epitet *sedme sile* opravdalo zahvaljujući masovnim medijima i njihovom razvoju i ekspanziji, kako je i navedeno u ovom tekstu. Vremenom je bilo sve više estradnih umjetnika, interpretatora, muzičara i izvođača koji će sa ovom društvenom silom održavati dobre, a često i bliske kontakte, dodvoravati im se i slušati njihove prohtjeve, ali i izdašno ih nagrađivati i novcem, kao i skupocjenim poklonima i na taj način obezbijediti njihovu naklonost. Novinari i radnici u medijskoj industriji su tako dobili moć i uticaj, ne samo na muzičare i izvođače, nego uopšte u društvu. O stepenu neozbiljnosti novinara i urednika suvišno je i govoriti, jer je to očigledno bilo sasvim normalno. Tako u jednom broju poznatog magazina, sa ozbiljnim tiražom, nalazimo priču kako je Silvanina sestra Mirjana dobila ime. Autor teksta piše kako je ***"stari Mehmed"*** (kada se Mirjana rodila

Jedna od prvih žrtava masovnih medija u Jugoslaviji bila je Silvana Armenulić koju je masovna industrija zabave s jedne strane pokušavala potpuno uništiti a s druge strane joj je donosila neslućenu popularnost. Zadiranje u privatni život i praćenje svakog njenog koraka je bila preteča savremenog reality show-a koji je danas u svijetu izuzetno popularan. Mediji, uglavom štampani, su Silvanu pratili u stopu i izvještavali o svim segmentima njenog privatnog i poslovnog života.

Mehmed je imao 43 godine, što i nije neka starost) ***sazvao prijatelje i familiju na krštenje svog novorođenog djeteta.*** Opšte je poznato da obred krštenja kod muslimana ne postoji i ovakva greška u tekstu nikako nije smjela da se dogodi, ali to niti je ko primjetio, niti je uredništvo ispravilo ovako ozbiljnu grešku.

Kada su u pitanju magazini i revije, tu se javila još jedna od zamki u koju je Silvana, vjerovatno nesvjesno, a možda je bolje reći neoprezno i naivno, upala. To je svijet ***spinovanja vijesti.*** Riječ *spin* vodi porijeklo iz engleskog jezika i ona je u svom izvornom obliku ušla u opštu upotrebu u našem jeziku u kojem se "odomaćila" i kao glagol (spinovanje). Spin znači "zaokret" ili "okretanje", "okretanje priče". Nije poznato na čiji nagovor je pristala da se o njoj spinuju stvari, ali je jasno da se to desilo. Silvana od toga gotovo da nije imala nikakve koristi, naprotiv imala je štetu. Nepoznata osoba je Silvanu ubijedila da se krene sa ovim aktivnostima u cilju sprečavanja negativnih reakcija na njenu naglu popularnost i da se ona na ovaj način "zaštiti", a zapravo je pozadina toga bila povećavanje tiraža štampanih medija koji su te priče objavljivali, sa profitom kao osnovnim motivom. Uspjeli su da Silvanu ubijede da iznošenjem netaćnih podataka skrene pažnju na sebe u smislu da ona u Jugoslaviji živi svoj američki san. Mediji, koji koriste ovu vrstu izvještavanja, svjesno ulaze u sferu manipulacije, a šema je uglavnom ista. Neki događaj bude predstavljen u senzacionalističkom maniru i onda kreću nastavci, kontinuirane aktivnosti, kao preteča TV sapunica. Objavljivanje spinova o određenoj temi ili ličnosti u takvim medijima će trajati sve dok je ta tema u žiži javnosti, a oni će se potruditi da što duže bude, sve dok sa stanovišta interesne strane postoji potreba da se utiče na formiranje stavova i mišljenja javnosti o njoj. Tako je na primjer o Silvani pisano kao o: šiparici iz blatnjavog prigradskog dobojskog naselja, koja je pobjegla od siromaštva i *bijede, od raskalašnog oca pijanice i propalice koji maltretira svoju porodicu, a onda, kada kćerka postaje popularna, on dolazi u Sarajevo da je gleda.* Ova priča, kao sce-

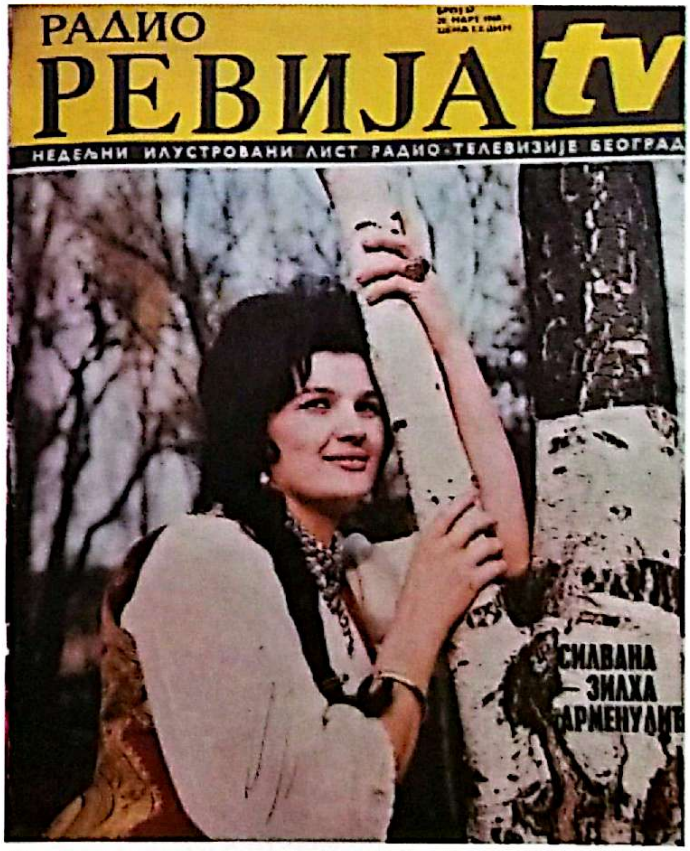

Naslovnica magazina "Radio TV Revija" iz 1969. god.

nario za neku romansiranu sapunicu ima smisla, ali sa istinom i realnošću nema nikakve veze. Ni Silvanino djetinjstvo i odlazak iz Doboja, niti sve priče o njenom ocu Mehmedu, nemaju gotovo nikakvu vezu sa stvarnošću, najveći dio je zapravo plod ozbiljnih izmišljotina. Samo je nejasno zašto je Silvana pristala na to da se spinuju takve priče i najbliže racionalnom odgovoru je bila već navedena njena "zaštita". Zbog svojih oštrih, preciznih i moralnih stavova, nije se uklapala u prljavštinu društvenih okolnosti u kojima se našla, nije željela postati tio toga, a s druge strane osjećala je strah, za sebe, za svoju karijeru, egizistenciju i to kroz sve njene intervjue provejava kao nešto što je prati, što je ometa i sputava. S te strane, važno je razumjeti nezaštićenu Silvanu koja nije imala nekoga da stane iza nje, a muž je već digao ruke od njihovog braka i ljubavi, te se Silvana našla na vjetrometini uticaja nemilosrdnih i krajnje nemoralnih ljudi kojima, osim profita, ništa drugo nije bitno.

4. STUB – DISKOGRAFIJA

Četvrti, ali ništa manje važan, stub društvene moći u muzičkoj industriji jeste **DISKOGRAFIJA**. Prema definicija riječ **diskografija** potiče od grčkih riječi *diskos* – kolut, disk i *grafo* – pišem, pisati. Etimološki se prevodi kao sistematičan popis izdanja nekog izvođača, a suštinski diskografija predstavlja društvenu djelatnost izdavanja, objavljivanja i produkcije nosača zvuka, ranije gramofonskih ploča, kaseta, magnetnih traka, a u savremeno vrijeme kompakt diskova i njegovih varijacija. Može se reći da je diskografija dio muzičke industrije kao globalne društvene tvorevine. Kao društvena djelatnost diskografija, njen nastanak, razvoj i ekspanzija vezani su za XX vijek, pojavom prvih medija na kojima je snimljen zvuk. Međutim, zvanično je prvi zapis zvuka nastao u XIX vijeku. Nakon nekoliko godina istraživanja Parižanin Édouard-Léon Scott de Martinville je uspio da napravi i **1857.** godine patentira napravu pod nazivom **autofonograf**. U pitanju je bio uređaj

Silvana u društvu Obrada Jovovića, šefa predstavništva "Jugotona" u Beogradu, sredinom 1960-tih godina (privatna arhiva Katarine Jovović Lazić)

koji je na užem kraju velike trube imao membranu, a ona je bila povezana sa jakom životinjskom dlakom koja je na načađavljenom valjku, koji se okretao rukom, ostavljala tragove koji odgovaraju zvučnim talasima. Uređaj je mogao da se koristi samo za proučavanje zvučnih talasa i ovi snimci nisu mogli da se reprodukuju. Mnogo kasnije, nakon čitavih 150 godina, moderni naučnici uspjeli su da rekonstruišu zvučni zapis od nekoliko sačuvanih „zvučnih slika nacrtanih u čađi" i oni predstavljaju prvi zapis ljudskog glasa u istoriji[135]. Prvi upotrebljiv uređaj koji može i da snima i da reprodukuje zvuk napravio je amerikanac Tomas Alva Edison 1877. godine, kada je na svom izumu nazvanom Fonograf (Phonograph) uspio snimiti i reprodukovati ljudski glas. U međuvremenu, dok se fonograf usavršavao, amerikanizovani Nijemac Emil Berliner 1888. godine konstruiše mašinu koja govori i koja je snimala i reprodukovala zvuk i nazvao ju je **gramofon** (The Gramophone). Sa medijem, odnosno nosačem zvuka u obliku diska, gramofon je prevazišao sve ostale uređaje i pokušaje reprodukcije zvuka i dalje su ga razvijali mnogi proizvođači i inovatori. Kao i uvijek, kada se pojavi neka tehnologija, uslijedio je problem standardizacije potrebne za komercijalizaciju, pa su tako rani gramofoni disk vrtili različitim brzinama i ploče su bile različitog prečnika. Vremenom se brzina okretanja ploče nekako standardizovala na 78 obr/min, a najpopularnije su bile ploče od 10 i 12 inča koje su čuvale tri, odnosno četiri do pet minuta snimka. Na pločama nisu mogli da se registruju niski i visoki tonovi, pa su snimci zvučali kao sa „tranzistora" ili kao da ih slušate preko starog fiksnog telefona[136]. Ubrzo će uslijediti povećanje osjetljivosti opreme za snimanje, te upotreba drugih materijala i povećavanje gustine brazdi na ploči. Najveći zaokret, a možemo reći komercijalna revolucija gramonofa i ploče se desila kada je kao materijal prevladao **vinil** (vinil hlorid), koji je omogućio veću gustinu zapisa i veći broj preslušavanja i tako potpuno potisnuo druge materijale. Iako mnogi misle da je prva komercijalna ploča bila mala singlica, to nije tačno. Prva komercijalna gramfonska ploča

Obrad Jovovič, Silvana i Toma Zdravkovič, 1970. godine (arhiva "Plavi Vjesnik")

javnosti je predstavljena **1948. godine** i to je bila ***LP-long play*** (dugosvirajuća ploča) veličine od 10 i 12 inča (25 i 30 centimetara), koja se vrti na 33,33 obrataja i isprva je trajala 45, a kasnije 52 minuta. Sljedeće **1949.** godine predstavljena je mala ploča veličine 7 inča (18 centimetara) popularna **"singlica"**, koja se vrti na 45 obrtaja/min i traje 8 minuta. Snimanje na dva kanala, ***tzv. stereo zvučna slika*** koja daje osećaj prostornosti, prvi put je obavljeno još 1931. godine, ali je komercijalno bilo dostupno tek krajem 1957. godine. Tokom 1970-ih se pojavila i kvadrofonija, četvorokanalno prostorno snimanje koje bismo danas nazvali „4.0" sistem, ali ona nije zaživjela, jer su ploče morale da budu znatno skuplje, a za slušanje je bila potrebna opre-

ma u vidu dodatnog para zvučnika i drugačijih, četvorokanalnih pojačala. Godine 1962. poznata firma "Philips", za upotrebu u njihovoj liniji diktafona, razvija i javnosti 1963. godine predstavlja *Compact Audio Cassette*, kao pandan magentofonskoj traci, ali ona nije bila namijenjena za široku upotrebu. Ovaj format je koristio traku širine 1/8 inča (0.32 cm) i snimao 4 traga brzinom od 1 7/8 inch/sec. (4.76 cm/sec.), u početku omogućavajući 30 ili 45 minuta stereo snimka po strani, dok se nisu pojavile trake većih dužina. Uređaj na kojem se sadržaj sa nje može preslušavati i emitovati bio je kasetni rikorder, popularno nazvan kasetofon. Samim smještanjem trake u izmjenjivu i malu kasetu, postignuta je lakoća upotrebe i kasetofoni su brzo počeli da se pojavljuju u kućama korisnika. Tržište su zapljusnuli brojni modeli i oblici kasetofona, mada je kvalitet zvuka sa kasete bio daleko od onoga što je pružala magnetofonska traka[137]. Originalne trake su bile Feritte *(Fe2O3)*, ali kasnije Chromium Dioxide *(CrO2)*, a upotrebljavane su i druge smjese metalnih supstanci u cilju poboljšanja kvaliteta zvuka. Hrom kasete su imale drugačije frekventne "bias" zahtjeve i zahtjevale su sofisticiranu opremu za snimanje. Kasniji uređaji koristili su različite tehnike za redukciju šuma, tako da je "Dolby" postao jedan od popularnijih. Tokom 1970-ih godina napredak elektronike, uz otkrivanje novih materijala za magnetni sloj trake, dovele su do porasta kvaliteta zvuka, pa time i veće popularnosti kasete. Tada je mogućnost presnimavanja ploča na kasete počela da zabrinjava muzičku industriju. Pojavili su se kasetni rikorderi koji imaju dva deck-a, tj. pogona i ležišta za kasete, pa su omogućavali direktno presnimavanje sadržaja sa jedne kasete na drugu. Tu su počeci piratizovanja muzike.

Glavna mana gramofonskih ploča i audio kaseta jeste što se svakom sljedećom reprodukcijom kvalitet zvuka na njemu degradira, mada manje ako se koriste kvalitetniji uređaji, ali u svakom slučaju kvalitet zvuka se gubi. U ovoj činjenici svoju šansu je vidjela muzička industrija, odnosno industrija ploča i kaseta, pa je na njihovu inicijativu tehnološki postignuto da degradacija medija bude zadovoljavajuća zbog komercijalnih potreba umnožavanja više primjeraka. U Jugoslaviji su, nakon Drugog svjetskog rata, počele sa radom diskografske kuće i sve su bile u državnom vlasništvu. Državna politika je nalagala da svaka republika u SRFJ ima po jednu izdavačku kuću, a kasnije će ih biti i više. Prve diskografske kuće u Jugoslaviji su bile: PGP-RTB (Beograd), Jugoton (Zagreb), Diskoton (Sarajevo), ZKP-RTLJ (Ljubljana). [138]

DISKOGRAFIJA IZMEĐU KOMERCIJALIZACIJE I IDEOLOGIJE

Komercijalizacija narodne muzike nije počela, niti se završila sa Silvanom Armenulić. Po ovom pitanju Silvana spada u red najviše napadanih i nipodaštavanih pjevača nove narodne muzike. Preko nje su se "lomila kola", iako nije imala veze sa tim, ali sistem nije htio prihvatiti svoje greške, nego je krivca tražio u drugim, nevinim ljudima, koji ništa nisu skrivili, ali je lakše bilo za svoje neuspjehe okriviti druge. To su bili prvi znaci slabosti "naprednog socijalističkog društva". Država se nalazila pred velikim problemima, pred kojima je uporno zatvarala oči, bježeći od stvarnosti i odgađajući donošenje odluka, koje je na kraju morala donijeti. S jedne strane se nalazila diskografija, koja je u komercijalizaciji vidjela svoju šansu za velikom dobiti, a s druge strane je bila ideologija, koja je proklamovala ideje za neko bolje i kvalitetnije društvo. Tu se javljaju prve pukotine, koje će se kasnije sve više širiti. Sve je počelo sa prvom diskografskom nelogičnosti, koja se dogodila 1969. godine, sa pločom opskurne kafanske pjevaljke Milice Ostojić (*alias* Mica Trofrtaljka) i njenim ultimativnim folk-treš hitom *"Davorike dajke"*. Ovoj ploči niko nije predviđao nikakvu budućnost, a ona je napravila impozantan uspjeh sa nevjerovatnim tiražem. Ovaj događaj nije prošao nezapaženo, ali mu se nije ni pridavala značajna pažnja, što je, kasnije će se ispostaviti, bio potpuno pogrešan potez. Pomenuta ploča je pokazala da ideološka matrica koja se koristi neće dati rezultate, ali na to niko nije obratio pažnju. Godine 1973. diskografija u Jugoslaviji bilježi značajne uspjehe, ali zahvaljujući novoj

narodnoj muzici koju je publika izuzetno dobro prihvatila i diskografske kuće su sa njom počele da zarađuju ozbiljan novac. Međutim, ideolozima socijalizma se to nije dopadalo, jer njihova vizura razvoja društva nije mogla prihvatiti ovakvu vrstu muzike i jeftine zabave za radničku klasu, oni su stremili "višim ciljevima", ali samo u ideološkim iluzijama. Kako bi se borili protiv nadolazeće katastrofe, kako su ideolozi doživljavali novu narodnu muziku, za početak su formirani razni timovi "eminentnih muzičkih stručnjaka", koji su, potpomognuti drugovima iz "napredne socijalističke akademske zajednice", vršili razne analize i po novinama pisali salve podsmjeha, kritika. Blatila se nova narodna muzika, nazivana je raznim pogrdnim imenima, vodila se cijela kampanja, ali to nije urodilo plodom.

Pomenuti stručnjaci su utvrdili da nova narodna muzika ima ništavan estetički ekvivalent i ne zavređuje da se struka uopšte bavi njome. Međutim, kako ova muzika odgovara velikom broju ljudi i postiže ogroman komercijalni uspjeh i počinje se ponašati kao jedna nova vrsta masovne kulturne potrošnje, odnosno kao neka nova zabava za narod, struka se pozabavila time da *ad hoc* riješi taj problem, ali su se u tom smislu dobro precijenili. Oni su utvrdili da postoji lijek za ovaj problem i predlažu da društvo mora da iznađe metode da estetski i društveno korisni kriterijum bude dominantan u ovoj oblasti, a štampa kao instrument društva, kao i radio i televizija, mogli bi da daju svoj puni prilog razbijanju jedne fetišizovane nekulturne i vještačke tvorevine kao što je nova narodna muzika. To bi prema njima bio dugoročan, ali ve-

Silvana sa Acom Stepićem i njegovim orkestrom, sa kojima je često nastupala (arhiva "Radio TV Revija")

oma praktičan zadatak. Ovakvi zaključci obiluju opštim mjestima i samo su skup floskula kako bi se zadovoljila forma, a rješenje njihovom problemu se nije naziralo. Na kraju kreće opšta panika i plačljivi izrazi u kojima oni konstatuju da je naš narod muzikalan, ali kupuje ono što mu se nudi, a nudi mu se jednostavna muzička forma i prost tekst, aludirajući na diskografiju kojoj navedeno mišljenje nije značil ništa. Tu se pokazalo da "napredno socijalističko društvo" ipak slijedi ono što želi, a ne ono što mu se nameće. Ocjene o novoj vrsti narodne muzike na svim "relevatnim" mjestima su uvijek iste i primarno su negativne. Bili su u pravu kada su konstatovali da se radio-stanice utrkuju koja će prije da izbaci novi hit, novog pjevača, novu zvijezdu,te da veliki broj ljudi iz sredstava informisanja živi od vijesti i "caka" vezanih za život ljudi koji pjevaju novu narodu muziku, a da je televizija dala prostor novoj narodnoj muzici zaobilazeći ideološko određenje kojim se država vodi. Kao što je vidljivo, opšta društvena konfuzija je razlog tromosti i neefikasnosti, jer kako ući u borbu protiv nekoga kad sopstveni redovi nisu sređeni, a saveznici u toj borbi nemaju isti cilj.

U takvim okolnostima Silvani nije bilo ni malo lako. Naprotiv, njena borba je bila velika i možda je nije bila ni svjesna. Osjećala je teret svega, ali se nekako uspjela boriti.

SILVANINI DISKOGRAFSKI USPJESI

Diskografski tiraži su 60-ih i 70-ih godina bili glavno obilježje za uspjeh nekog pjevača i oni su ti koji su pjevače rangirali i u bitnoj mjeri uticali na to koliko će biti prisutni u medijima. Sa prvim pločama Silvana nije imala naročit uspjeh, niti je imala hit pjesme koje bi bile komercijalnog karaktera. Ne može se reći da nije čeznula za hitovima, ali je važna činjenica da nije željela snimati pjesme po svaku cijenu. Prve tri ploče Silvana izdaje za izdavačku kuću *Diskos* iz Aleksandrovca Župskog, a sljedeće tri objavio je *PGP-RTB*. Peta Silvanina ploča izlazi 1967. godine za manje poznat Izdavački Zavod *"Jugoslavija"*. Iste godine Silvana na preporuku Obrada Jovovića, uticajnog diskografa, producenta i šefa *Jugotonovog* predstavništva u Beogradu, prelazi u ovu uglednu i najveću izdavačku kuću u Jugoslaviji sa sjedištem u Zagrebu. Sama je tvrdila da tretman kakav je imala u *Jugotonu* ranije nije imala i vrlo brzo je stekla veliko povjerenje, jer je profesionalizam u ovoj kući bio na visokom nivou i odnosi su bili izuzetno korektni. Prva četiri izdanja, u dvije godine saradnje sa *Jugotonom*, Silvani i *Jugotonu* nisu donijela poseban diskografski uspjeh, da bi 1969. godine izlaskom, za ovu diskografsku kuću pete ploče, na kojoj se nalazi vanvremenska pjesma *"Nad izvorom vrba se nadnela"*, zabilježen prvi ozbiljniji diskografski uspjeh i tiraž dostojan poštovanja. Godinu dana kasnije, obavljivanjem ploče *"Šta će mi život"* i prodajom u više od 300 000 primeraka, krenula je ozbiljna diskografska ekspanzija ploča Silvane Armenulić. Sa rastom Silvanine popularnosti, rasli su i tiraži njenih ploča, sve do pojave prvih problema kako u Silvaninom privatnom, tako i u poslovnom životu, a što je detaljnije obrazloženo u XIV poglavlju ove knjige. Do 1975. godine Silvana je ostala vjerna izdavačkoj kući *Jugoton*, ali je iz manje poznatih razloga jednu ploču te godine odlučila izdati za, tada mladu beogradsku izdavačku kuću, *Studio B*. Odmah nakon toga vratila se u *Jugoton* i tu ostala do svoje prerane smrti 1976. godine.

Do preciznih i egzaktnih podataka o količinama umnoženih ploča i tiražima nije bilo moguće doći. Jedan od glavnih razloga je tranzitivni period u kojem su izdavačke kuće, za koje je Silvana Armenulić snimala ploče, u procesu privatizacije doživjele uglavnom turbulente procese u kojima je određeni dio arhivske građe uništen ili pod nepoznatim okolnostima ili nečijim nemarom, nestao. Ipak, može se konstatovati da su ukupni tiraži Silvaninih izdanja bili milionski i u to nema nikakve sumnje. Diskografski tiraži Silvaninih ploča su imali impresivne brojke vrijedne svake pažnje.

Silvana i Obrad Jovović, sredinom 1960-tih godina (privatna arhiva Katarine Jovović Lazić)

Postoji jedna velika zbluda o SREBRNIM, ZLATNIM I PLATINASTIM PLOČAMA. To su isprva bili trofeji, kao što neko dobije neki orden ili nešto tome slično. Ova priznanja su dodjeljivale isključivo diskografske kuće po pravilu: Neko snimi ploču, onda prođe određeni period i prati se koliko je primjeraka prodato u trgovinama. Kada se utvrdi da je prodato 50.000 kom onda se dodjeljuje ***SREBRNA PLOČA****, sljedeći tiraž je 100.000 prodatih primjeraka i to je* ***ZLATNA PLOČA****. Ako i dalje ide dobro prodaja, onda diskografska kuća po svom nahođenju za »zlatnu koku« dodjeljuje* ***PLATINASTU PLOČU****. Tako je bilo sve dok se ova priznanja nisu počela zloupotrebljavati, pa su počeli da na izdanja stavljaju naljepnicu i dodjeljuju lažne trofeje, pa su recimo, čim izađe ploča, još na prvom izdanju od desetak hiljada odmah štampali na omotu* ***ZLATNA*** *ili* ***SREBRNA****. Na osnovu toga možemo zaključiti da ova oznaka na pločama, posebno onima sa kraja 70-ih i 80-ih godina nema nikakvu težinu niti odgovara stvarnosti i ne mogu se uzeti kao relevantni podaci. U Silvaninom slučaju toga nije bilo, ali u mnogo drugih slučajeva jeste.*

XVI poglavlje

Montirane afere, lažni procesi i društvena stigmatizacija Silvane Armenulić

Ja za to danas ne mogu i ne umem da pevam vesele pesmice. Ta tuga je duboko u meni, kroz pesmu izbija i deluje zarazno na sve koji znaju šta je bol, šta je patnja, a šta je razočarenje, ljubavno ili neko drugo-mi se razumemo.

Silvana Armenulić, magazin "Start" 1971. god

Silvana Armenulić 1970. god.
(arhiva Borba)

Društvena stigmatizacija i opstruisanje Silvane Armenulić, počev od 1970. godine, do njene prerane smrti 1976. godine, od nje će stvoriti heroja jednog vremena. Kroz sva poniženja, omalovažavanja i nipodaštavanja, što javna što zakulisna, Silvana je samo jačala. U njenom liku narodna muzika će dobiti svoju najurbaniju damu, hrabru i odvažnu. Koliko god su "dežurni stručnjaci" pokušavali Silvanu predstaviti u ružnom svjetlu, ismijavajući njeno obrazovanje, porijeklo, pedigre i ostalo, stotine hiljada žena su se klele u njen prefinjen ukus, stil, garderobu. Muškarci su je doživljavali kao boginju pred kojom nemaju nikakve šanse. Dok su podobni i *"društveno samosvjesni muzički stručnjaci"* tražili način da omalovaže Silvaninu muziku i muzikalnost, pravi ljudi iz struke su primjetili da odavno nije bilo tako osjećajnog i toplog glasa, da je Silvanino pjevanje umjetnički doživljaj, da ona posjeduje posebnu muzikalnost u koju nema sumnje i umjetnički izraz vrijedan svake pažnje. Kolege su u Silvani imali koleginicu koja se ne takmiči, već se ponaša kao uspješna žena, dama na nivou koja se ne stidi i da to pokaže. Duboko svjesna svojih kvaliteta, lišena bilo kakvih predrasuda prema drugima i uprkos svemu što je bilo protiv nje, sigurno je hodala stazama svoje slave koja traje i danas.

DRUŠTVENI KONTEKST

Da bi mogli objektivno i racionalno sagledati poziciju Silvane Armenulić u javnom prostoru, važno je to uraditi sa više aspekata i obavezno je potrebno imati u vidu širi društveni kontekst toga. Prvo "zvanično" pojavljivanje Silvane Armenulić u javnom prostoru se desilo 1964/65. godine izlaskom njene prve snimljene ploče, iako je Silvana i prije toga nekoliko godina bila već afirmisan i relativno poznat izvođač, ne samo u muzičkim, nego i nekim drugim društvenim krugovima. Kao polaznu tačku ove analize uzećemo, tada uticajan i ni malo loše koncipiran, sedmični magazin *"Radio TV Revija"*, koji je izlazio kao izdanje beogradske "Politike". Ovaj magazin je

arhiva "Radio TV Revija"

imao kolažni sadržaj, uglavnom zabavno-revijalnog karaktera, sa akcentom na muziku, film, neke oblasti kulture i još različitih sadržaja, zabavnog karaktera sa većom dozom ozbiljnosti. Ovaj magazin je počeo da izlazi 1967. godine i bio je na razmeđu između Istoka i Zapada, odnosno urednici su pokušavali da pomenuti magazin prilagode aktuelnoj politici zemlje, kao i opštim trendovima, imajući u vidu da je Jugoslavija socijalistička zemlja. Samim tim, sadržaji su bili više uštogljenog formata sa blagim ekscentričnim izletima, ali ništa značajno. Međutim, već sljedeće 1968. godine, sa velikim studentskim protestima i u skladu sa globalnim društvenim kretanjima, zvanična politika zemlje, posebno kulturna, se bitno promijenila i postala je liberalnija. Sa liberalizcijom zvanične politike, liberalizovana je i štampa, pa je tako i magazin *"Radio TV Revija"* počeo da se transformiše. Revidirani zapadnjački kulturalizam iz 1968. godine se brzo počeo manifestovati, ne toliko kroz političko teorijsku, koliko kroz estetičku misao koja polako počinje da parazitira na zajedničkom generacijskom izvoru kao narativ koji je ponuđen mladima. Takva kretanja na Zapadu se bitno reflektuju i na Jugoslaviju, koja već ima ozbiljne rasprave o politici i političkom, ali vodi se diskusija o politici estetike i estetici politike. Drugovi iz Komiteta su smatrali da je važnije dati šansu politici estetike nego da estetika počne da se bavi politikom, jer to u konačnici ne bi moglo dobro da se završi po "napredni" samoupravni socijalizam. Estetske diskusije se i dalje odvijaju na naglašeno postideološkoj platformi koja je ključna za organizovanu kulturnu kontrahegemoniju istočnoevropskog naslijeđa. Tako će radikalni sociopolitički zahtjevi iz 1968. godine vrlo brzo ustupiti mjesto ideološko-estetskoj matrici i stvaranju dominantnog zapadnjačkog liberalno-estetskog mitološkog narativa koji zanemaruje, distorzuje ili čak negira varijabilni globalni karakter socijalizma, koji već trpi razne tranformacije. U tako složenim društveno-istorijskim okolnostima, štampani mediji traže svoju poziciju i jedan od prvih magazina koji je prepoznao važnost trenutka bio je *"Radio TV Revija"*. Već 1968. godine, u uredničkoj politici ovog magazina i njegovim sadržajima, primjet-

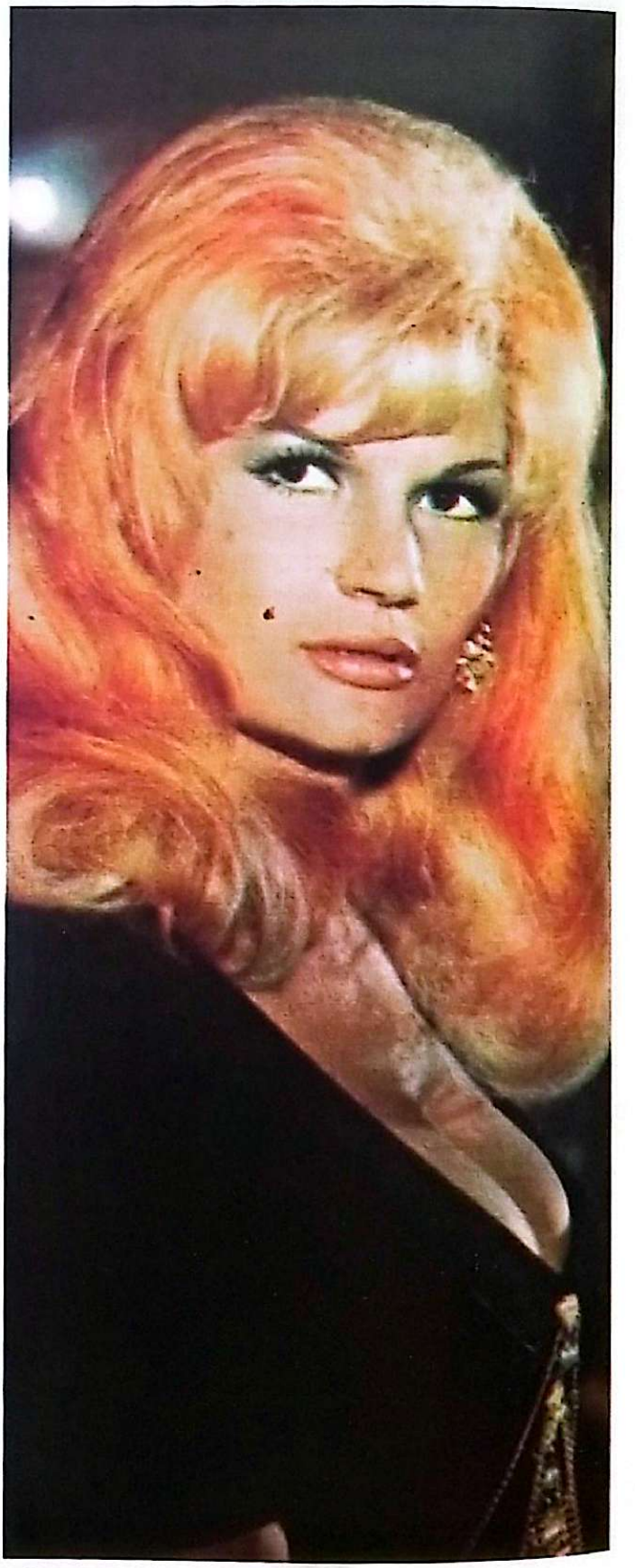

arhiva "Studio"

na je liberalizacija estetike sa naglaskom na malo više od blage erotike. U svakom sljedećem broju se pojavljuje sve više mladih žena, što sa Zapada, što domaćih, koje se obnažuju i sve pokazuju svoje tijelo i naglašene ženske atribute. Zanimljivo je primjetiti da u sadržajima ovog magazina uglavnom nema mjesta za Istočnu estetiku, niti bilo kakve sadržaje koje dolaze iz Istočnog bloka. Magazin "*Radio TV Revija*" je prvi u Jugoslaviji postao potpuno zapadnjački, a kada se prođe kroz cijeli sadržaj stiče se utisak da je kreiran za neku modernu zapadnu kapitalističku zemlju. U godinama koje dolaze nakon 1968. u ovom magazinu je sve više poluobnaženih ili potpuno obnaženih žena, kao i određeni latentno-eksplicitni sadržaji koji otvoreno pozivaju na upražnjavanje erosa. Naslovnice, duplerice i postere ovog magazina, ukrašavaju poluobnažena tijela, u krajnje izazvonom izdanju, ljepotica tog vremena: Olivere Katarine, Milje Vujanović, Bebe Lončar, glumice Vera Čukić i Zorica Gajdaš, za koju se smatra da je prva starleta na jugoslovenskim prostorima. Bilo je tu i manje poznatih djevojaka sa raznim zanimanjima poput Bobe Mihajlović, koja je bila istoričar umjetnosti. Sve pomenute, ali i one koji nisu, a viđene su u svojim erotskim izdanjima na stranicama popularnog magazina, nisu bile nikakav problem. Zato je blaga i suptilna erotika koju je Silvana Armenulić ponekad praktikovala sa svojim, u odnosu na pomenutu ekipu, umjerenim dekolteom, bila "ozbiljan društveni problem" o kome se raspravljalo među drugovima koji su na ovu temu zauzimali stavove i predlagali mjere. Razlog je krajnje jednostavan: drugarica Silvana nije imala moćnu zaštitu, kao npr. Olivera Katarina koja se mogla na koricama časopisa pojavljivati u erotskom vešu, zato što joj je mecena bio tada moćni Ratko Dražević. Sasvim je sigurno da su sve one koje su se pojavljivale u erotskim izdanjima, a nisu napadane od strane "dežurnih moralista" iz Centralnog Komiteta, imale zaštitu neke moćne i važne političke ličnosti. Kako Silvana nije pripadala krugu takvih ličnosti, koje su se zarad malo slave spuštale na nivo da budu moralno upitne ili na granici sa tim, bilo je logično da će biti prozvana kao "drugarica koja

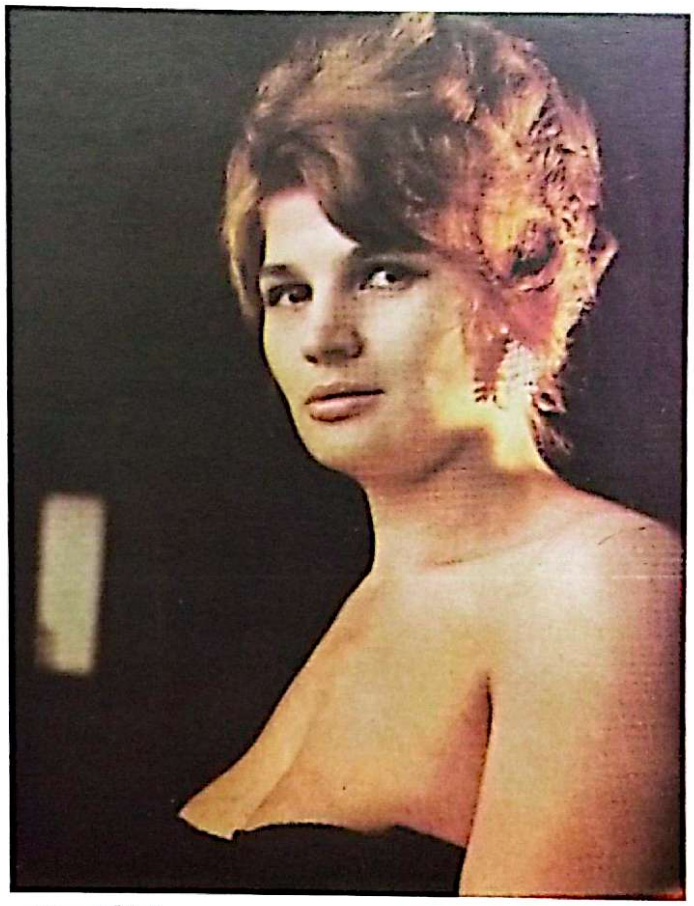

arhiva "Čik"

Olivera Katarina

širi nemoral". Kao što je iz svega navedenog jasno i očigledno, Silvana je samo pratila trendove. Ona nije bila začetnik "starletizma", niti je njeno oblačenje, blago slobodnijeg karaktera, bilo takav vulgarizam kako su neki centri moći tog vremena željeli da prikažu, kako bi je ponizili, javno osramotili i zaustavili njenu karijeru. U tome nisu uspjeli. Silvana je ostala ideal ženske ljepote, a sve one koje su se poluobnažene ili više od toga pojavljivale na stranicama časopisa, nisu ostale zapamećene kao Silvana. Vrlo je vjerovatno da su se sve ostale na neki određeni način okoristile zbog latentno-erotskih fotografisanja, ali Silvana svakako nije. Jednostavno, Silvana nije osoba koja bi željela unovčiti svoju ljepotu. Ona je najveću pažnju posvećivala pjevanju i javnom nastupu, a blagodat ljepote, koju je prirodno imala, samo joj je dodatno učvrstio pijedestal istinske kraljice narodne muzike.

Beba Lončar

U magazinu "Radio TV Revija" [139] *iz 1969. godine čiju naslovnicu krasi vrlo oskudno odjevena mlada glumica Vera Čukić u izazovnom izdanju, čiji je obnaženi gornji dio tijela prekriven prigodnim cvjetnim aranžmanom, na strani 7. se nalazi tekst pod naslovom: OSNOVCI OSNOVALI SEKSI-KLUB. U vrlo iscrpnom tekstu autor donosi ovu senzacionalnu vijest da su učenici 5. razreda jedne beogradske osnovne škole koje je život oko njih isuviše uzbuđivao: slike golišavih žena po časopisima, filmovi sa obnaženim djevojkama, mladići i djevojke u čvrstom zagrljaju itd. Čim se saznalo za ovaj klub odmah su uslijedile rekacije, a jedna od najznačajinjih je bila pedagoška reakcija stručnih lica škole koji su zauzeli stav da je važno da se djeca edukuju o svemu tome, da se o erosu otvoreno s njima razgovara, a drugarica Olga Koen profesor filozofije iz XIV beogradske gimanzije po navedenom pitanju seksi-kluba u osnovnoj školi izlazi sa apologetskim stavom i prijedlogom da je neophodno uvesti još u prvom razred gimnazije predmet "seksualno vaspitanje". Uticaj medijske revolucije iz 1968. godine na šire društvene slojeve je bio očigledan što se vidi iz pomenutog slučaja.*

STAVOVI PREDSTAVNIKA ELITNE KULTURE

Nova narodna muzika adekvatno odslikava promjene i psihologiju našeg čovjeka.
Ivo Andrić

Verbalni napadi na izvođače narodne muzike, od strane onih koji sebe smatraju predstavnicima "elitne kulture", su prilično česta pojava. Može se reći da im je smetala velika popularnost izvođača narodne muzike, te bi oni ponekad osjećali inferiorni status, jer koncertne dvorane na koje pojedini nisu smjeli ni pomisliti, izvođači narodne muzike punili su bez problema. Jednostavno, široke narodne mase su voljele tu vrstu muzike i to je tako. Verbalne prepirke i opaske jednih na račun drugih bile su česte. Jednu od spontanih i nenamjernih, a moguće malicioznih, opaski na račun **Silvane Armenulić** došla je, nenadano, od **Zdenke Kovačiček**, koja će na jednoj priredbi izraziti zanimljivu začuđenost: *Kako to da Silvana Armenulić pjeva u "raskošnim haljinama", zar ne bi prirodnije bilo da se pojavljuje u narodnoj nošnji.* Iako ova opaska mlade i perspektivne zagrebačke umjetnice na prvi pogled izgleda kao kostimografski problem, ipak je takvu konstataciju potrebno posmatrati kao problem u kojem je sadržano jedno suštinsko pitanje, mnogo šireg značaja i dopire čak do teorije kulture. Sasvim je sigurno da je ovo pitanje Zdenka Kovačiček postavila instiktivno, da o njemu nije promišljala, nego ponesena emocijama i ljubomorom prema zvijezdama narodne muzike, koje vješto koketiraju i sa zabavnom muzikom, izrekla je ovo pitanje, na koje je dala i odgovor za koji se teško može reći da je ispravan i pravedan. Možda će naizgled ovo biti kao bezazlena reakcija, ali nije, jer je to problem mnogo značajniji koji će se kasnije dodatno razvijati. Na ovu izjavu Silvana će, kao blago povrijeđena, izjaviti: *Tako je to kod nas. Čim se za nekog kaže da je pevač narodnih pesama, odmah mu se pridodaje i da je seljak.*

Silvana Armenulić sa fotografisanja za ploču "Šta će mi život" 1970. god. (arhiva "Radio TV Revija")

U onom pogrdnom smislu. A ja mislim da svaka pesma ima svoju vrednost. Eto, često slušam operu, pa su mi mnoge dosadne. Nedavno sam slušala Čangalovića *kao Kneza Igora, bio je izvanredan, ali, brate, i tu ima šunda.*[140] U ovoj raspravi ne bi bilo ništa sporno, jer je jedna od mnogih tipčnih za mentalitet 70-ih godina, da nije u pitanju izjava Zdenke Kovačiček, koja sebe smatra za predstavnicu "elitne, civilizacijske kulture", upućena Silvani Armenulić, ne kao izvođaču narodne muzike, nego tzv. *novokomponovane* muzike za koju su elitni muzički krugovi smatrali da je muzika "niže vrste", namijenjena za slabo obrazovane, neintelektualne i ruralne strukture "naprednog ju-

goslovenskog društva". Ova društvena segregacija svakako nije bila u skladu sa teorijskim učenjima marksizma i lenjinizma, te ni u kom slučaju sa jugoslovenskom verzijom socijalizma sa ljudskim likom koji nije dozvovljavao razlikovanje ljudi na ovaj način. Pomenutim elitističkim strukturama je smetao Silvanin slobodoniji stil odjevanja u skladu sa svjetskim trendovima, jer su njihove predstavnice na sceni bile konzervativno obučene glumeći tako samosvjesne građanke socijalističkog društva, ali u dubini duše to nisu bile, kao ni njihovi mentori. Ovaj problem Silvana je shvatila kao klasni i tako se postavila, kao iskreni komunista stajući u odbranu pučke kulture i umjetnosti. Nju je boljela društvena osuda koja je tih godina pala na njenu umjetnost, ali i njenih kolega koje je zdušno branila, a ne bi se baš moglo reći da joj je to uzvraćeno.

Geneza cijelog problema se nalazi u činjenici da su krajem 60-ih i u 70-im godinama narodna muzika i narodnjačka pjesma bile dominantna komponenta u kulturi tog vremena. Na novom kulturnom obrascu, zbog njegove popularnosti, a s tim i neminovno komercijalnim karakterom, počivala je jedna čitava industrijska grana, koja je u to vrijeme doživljavala svoj najveći procvat. Ona je izazivala jednu pravu potrošačku groznicu i lakomost na kojoj su se obrtale velike količine novca. Svojom ekonomskom snagom, komercijalnim poletom, počela je da utiče i na druge domene kulturnog života, da ih prekraja po svojoj mjeri i prilagođava svom izrazu i modelu. Cijeneći sve navedeno, opaska Zdenke Kovačiček upućena Silvani Armenulić nije na mjestu. Nova narodna muzika, tzv. *novokomponovana*, je samonikla i spontana, ali je kulturna pojava i to se osporiti ne može. Međutim, iako iznikla iz naroda i zasnovana na folklornoj baštini, kao takva nije spadala u folklor, nije pripadala tradicijskoj kulturi, već je naprotiv, imala sva obilježja elitne, civilizacijske kulture. Bez obzira koliko smiješno izgledale "raskošne haljine" na dojučerašnjim "seljankama", koje su gotovo preko noći postale zvijezde, a da nisu imale vremena da se govorom, izgledom, ukusom i drugim elementima prilagode novom socijalnom statusu, ipak ne zaslužuju da se na njih gleda sa nekim podozrenjem i da se prema njima ophodi ponižavajućim odnosom. Takođe, posebno je važno istaći da oni koji su sve izvođače tzv.*novokomponovane* muzike svrstavali u isti koš, zanemarivši činjenicu da ne mogu biti svi isti, nisu primjetili da se Silvana Armenulić po mnogo čemu izdvaja. Očigledno da nije bio cilj izdvojiti kvalitet, nego što više poniziti muziku koja pretenduje da postane univerzalna, što se na kraju u određenom smislu i dogodilo.

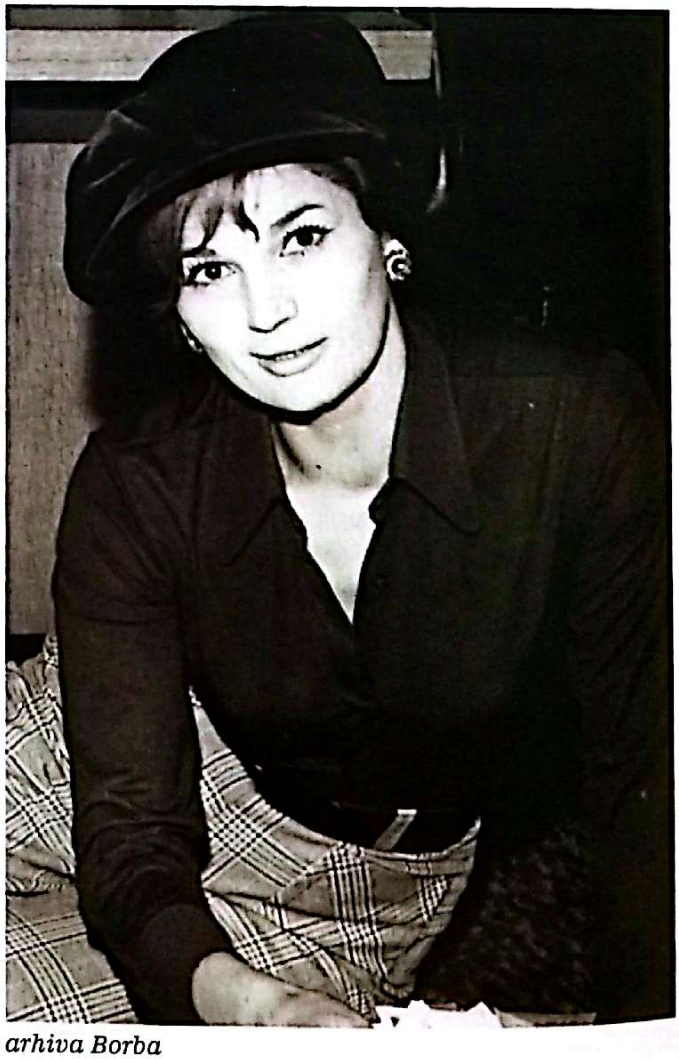

arhiva Borba

ŽUTA ŠTAMPA, TABLOIDI I KVAZINOVINARSTVO

U prethodnom poglavlju smo rekli šta je *žuta štampa* i kakve posljedice u društvu može da donese ovaj oblik kvazinovarstva, ali kada i gdje se ona pojavila u Jugoslaviji? Sa velikom sigurnošću možemo reći da *žuta štampa* u Jugoslaviji svoj nastanak nije, ali svoj razvoj jeste započela sa Silvanom. Odnosno, Silvana je bila povod da se pojedini novinari opredjele za ovu vrstu polunovinarstva ili kvazinovinarstva. Većina tabloidnih novinara su u svojoj profesiji bili prosječni, a bilo je i vrhunskih novinara koji su se iz nekog, vjerovatno komercijalnog razloga, odlučili na *žutu štampu*. Hibridizacija medija se dešava kada za to postoji povod, a plodno tle tog vremena u Jugoslaviji novinari su pronašli upravo u estradnim krugovima koji državnom *mainstreamu* nisu previše smetali. Važno je da nisu dirali svetinje jugoslovenskog socijalizma: Tita, tekovine revolucije i "napredni" samoupravni poredak. Jednostavno rečeno estrada, pogotovo narodnjačka, nije bila predmet prevelikog interesovanja vladajućih struktura jer su ideolozi u svojim, krajnje opsežnim, referatima naglašavali značaj "kulturnog uzdizanja širokih narodnih masa", a da se to neće desiti kroz narodnjačku kulturu i umjetnost, nego je važno socijalističkog čovjeka preobraziti na način da mu se izmijeni svijest i da počne da voli ono što mu država servira, a da ono što on iskreno želi, na neki način odbaci. Ovo je svakako jedna od utopijskih ideja koja je, kao i mnoge druge na ovakav način osmišljene, neslavno završila. U takvim okolnostima žuto novinarstvo je pronašlo svoju šansu i krenulo da se razvija, a imali su i prvu žrtvu, to je bila **Silvana Armenulić.** Otpor koji je Silvana pružala ili mogla da pruži je bio mali i gotovo neznatan, a jedan od glavnih razloga je pomenut u ovoj knjizi na nekoliko mjesta, a to je činjenica da Silvana nikada nije imala zaštitu u visokom i elitnim društvenim krugovima. Nije bila u ljubavnoj vezi ni sa jednim političarem i nije bila osoba koja bi tražila pomoć od nekoga, za svoje mjesto u društ-

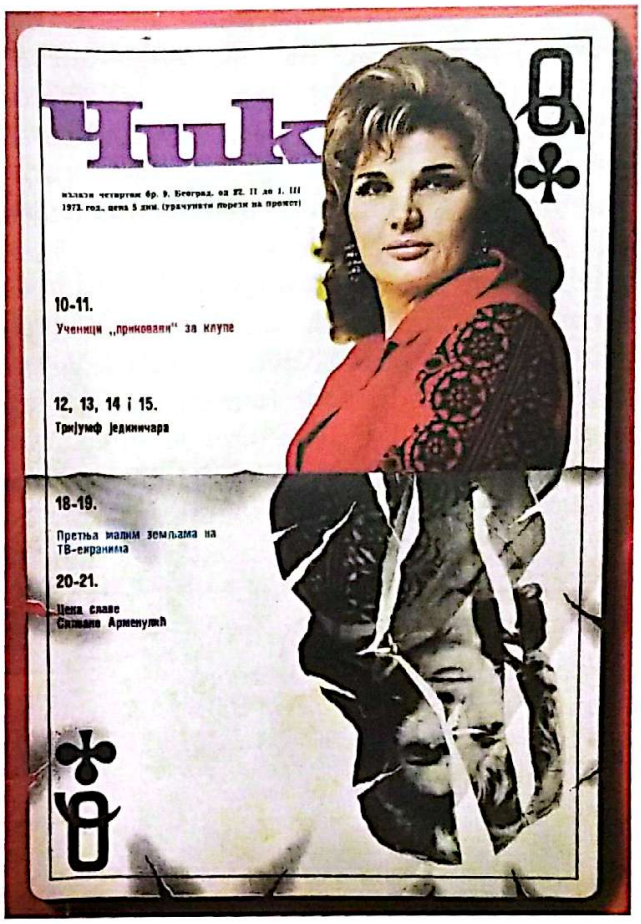

Naslovnica magazina "Čik" i naslovnica "Radio TV Revije"

vu se borila sopstvenim snagama. Takođe, jedan od razloga zašto se Silvana nije mogla boriti ili se nije na pravi način uspjela izboriti sa hajkama protiv nje, leži u činjenici da je ona tradicionalno i patrijarhalno vaspitana i kao osoba visokih moralnih ubjeđenja, na bazi tradicije i konzervativnih odrednica koje su pratile njeno vaspitanje, ona je novinare smatrala ozbiljnim profesionalcima, načitanim, kulturnim i odmjerenim, koji pišu realne tekstove i priče. Način na koji je Silvana doživljavala novinarstvo jeste upravo onako kako novinarstvo, posebno *žuta štampa*, nikada nije izgledalo. Prema novinarima i medijima Silvana se uvijek ophodila korektno i kulturno. Pojedinci su pokušavali da iz nje izvuku neku nesmotrenu rečenicu, pa još izvuku iz konteksta i objave kao senzacionalnu vijest u kojoj je Silvana uvijek na kraju bila njihova žrtva.

Na stotine novinarskih tekstova je napisano u tom duhu, a svaki članak o Silvani, posebno onaj koji bi sadržavao pikanterije, uglavnom neistinite, dizao bi tiraž novinama. Često su pojedini urednici novina, magazina i časopisa govorili da, kada im opadne tiraž i čitanost, samo objave nešto o Silvani ili njenu fotografiju na naslovnici i odmah tiraž počinje da raste.

Ja mislim da sam ja dovoljno zaslužila da o meni treba da se piše kao o umetniku, o nekim mojim uspesima ili neuspesima, nije važno. Važno je da se piše uglavnom o profesiji. Zašto samo čačkati po privatnom životu i tražiti nešto što stvarno malo koga interesuje.[141]

Silvana na nastupu uz pratnju Radojke i Tineta Živkovića, na kontrabasu Miša Blam, 1976. godine

Na manifestaciji *"Jesen u Stigu"*, koju je Televizija Beograd prenosila, nastupala je i Silvana Armenulić. Zanimljiv je podatak da ni u jednim novinama to nikada nije objavljeno, čak ni u lokalnim požarevačkim novinama *"Reč naroda"* nikakvog traga nema o ovoj manifestaciji.

O pogibiji Silvane Armenulić, Mirjane Bajraktarević i Radeta Jašarevića pisano je u pojedinim štampanim medijima, ali najvažnije tadašnje savezno glasilo "Borba" nikada nije objavila tu vijest. Takođe, lokalni smederevski list *"Naš glas"* nije objavio vijest o saobraćajnoj nesreći, iako se ona dogodila kod mjesta Kolari koje pripada opštini Smederevo.

Ono što je proisteklo iz neprijateljskog odnosa pojedinih novinara prema Silvani Armenulić su i montirane afere i izmišljeni procesi, lažni podaci i sporna svjedočenja, kao i mnogo toga što joj se nekorektno i netačno pripisivalo. Prva velika estradna žrtva konstruisane afere "utaja poreza" bila je Silvana Armenulić, a kasnije će još neki pjevači, koji su postali poznati, uticajni i popularni, biti žrtve po istom ili sličnom principu, a razlog je ponovo banalan. Prema mišljenju "dežurnih društvenih posmatrača", velike estradne zvijezde su postale potencijalna opasnost za "napredno socijalističko samoupravno društvo". Postojala je bojazan , ukoliko se oni zbog svoje popularnosti, ali i velikih zarada "otmu kontroli", da će početi da "urušavaju tekovine revolucionarne borbe" i "iznutra ruju napredno socijalističko društvo", na način da druge pojedince dovode u sablazan zbog skupog načina života i elitnog pogleda na svijet i tako pokazuju da socijalistički čovjek ne mora biti uvijek skroman, kako su dežurni ideolozi socijalizma to govorili, nego da se od svog rada može dobro živjeti. Upravo zbog kvarenja omladine i ranjivih društvenih grupa valjalo je, po preporuci dežurnih čuvara "obećanog socijalističkog raja", takve "nesavjesne pojedince koji njeguju buržoaski način života i promovišu ga", vratiti u poredak gdje se zna da je jedino napredan ona ko iskreno slijedi ideje socijalizma. Navedene okolnosti su zahtjevale reakciju institucija i na meti se između ostalih našla i Silvana Armenulić. U vrijeme ekspanzije njene popularnosti Silvana je počela da, srazmjerno uspjehu koji je postigla, zarađuje ozbiljne sume novca koje je uredno prijavljivala i porez plaćala, kao i druge obaveze od države propisane. Međutim, 1972. godine poreznici dobijaju prijavu da Silvana Armenulić nije platila porez i kreće konstruisani napad na nju koji je iniciran iz *Beogradske estrade*, jer je Silvana raskinula ugovor sa njima zbog njihove nekorektnosti, ali se oni nisu mirili sa činjenicom da jedan ekslu-

Наш ГЛАС

СМЕДЕРЕВО • 12 ОКТОБАР 1976 • ЦЕНА 2 ДИНАРА

Слободарски октобри

ЗАВРШЕНА МОНТАЖА МОСТА ПРЕКО ДУНАВА

ОБАЛЕ ЗАГРЉЕНЕ

НА СЛИЦИ:

НАГРАДНА ИГРА ПУТУЈТЕ У ГРЧКУ

ДАНАС ПОЧИЊЕ ПЕСНИЧКА ЈЕСЕН

београдска банка

Naslovnica novina "Naš glas" iz Smedereva od 12.10.1976.god. Ni riječi o manifestaciji "Jesen u Stigu", niti o pogibiji Silvane

zivac, kao što je bila Silvana, koja je punila hale i stadione, odjednom ode od njih. Oni su odlučili da se na ovako loš način obračunaju s njom. U tom okršaju i poreskoj kontroli, Silvani je na teret stavljeno krivično djelo utaja poreza i priča je dobila sudski epilog u kojem je Silvana osuđena na šest mjeseci zatvora, uslovno dvije godine. Poreznici su tada tvrdili da se radi o milionskoj cifri, ali ti podaci nikada nisu javno prikazani. Sudski proces je tekao pod čudnim okolnostima, gdje je bilo sasvim jasno da iza cijele priče stoje uticajni pojedinci i netransparentnost je bio mehanizam da se prikrije netačno predstavljeno činjenično stanje. Nakon ove presude Silvana je mnogo više nastupala u inostranstvu nego u zemlji, ali nije nikada dokazano da je to bilo namjerno, nego je sticaj okolnosti bio takav da je ona imala dosta poziva i pošto su honorari bili mnogo veći, ona se odlučila za te nastupe. Nakon ovog problema stalno se pribojavala nove afere sa porezom i da bi joj ponovo mogli nešto "pronaći". Nastavila je uredno prijavljivati svoje prihode, koji nisu bili mali.

Silvana za vrijeme snimanja serije "Građani sela Luga", 1972. godine (Arhiv RTS)

BEOGRADSKA ESTRADA

U sklopu muzičke industrije, kao glavne, i diskografije, kao pomoćne djelatnosti, javlja se i neformalno zanimanje koje dobija naziv "estradni menadžer". Najvećim dijelom riječ je o manje-više prosječnim mešetarima niskih pobuda i nepostojećih moralnih vrijednosti, kojima je samo cilj profit i uz to još i neki drugi benefiti, ali i ljubavne romanse sa pjevačicama. To je još jedan od razloga Silvaninog razočarenja u muzičku industriju, ali i u diskografiju, jer je za nju poziv izvođača muzike bio nešto sveto i prema tom pozivu se ophodila sa puno poštovanja i ljubavi. Ipak, da bi bio aktuelan, prihvaćen i prisutan u tim krugovima, pravila igre su se morala poštovati, jednostavno moralo se biti dio te estradne priče. Ispočetka su estradni menadžeri radili ili pod okriljem nekog radija, doma kulture, SIZ-a za kulturu ili samostalno. Ubrzo su uvidjeli da je potrebna bolja institucionalna organizacija, kako bi se postigli veći uspjesi, ali i zbog plaćanja poreza, jer je država na tome potencirala iz poznatih razloga. Tako su počela da djeluju prva estradna preduzeća. Bilo ih je krajem 60-ih i početkom 70-ih godina nekoliko, ali najzapaženiji uspjeh i najuticajniji su bili *Beogradska estrada* u Beogradu i *Croatia koncert* u Zagrebu. Dok je *Croatia koncert* bila uglavnom na nivou SR Hrvatske, *Beogradska estrada* je bila možda najveća estradna agencija u Jugoslaviji. Zamišljena je kao firma koja je servis za organizaciju koncerata i drugih estradnih djelatnosti, uglavnom, poznatih muzičkih imena. Koncept rada ovog estradnog preduzeća bio je prilično jednostavan, a osnovna odrednica njihovog rada i djelovanja bila je samo profit. Radili su baš prave jugoslovenske turneje.[142] Adresa *Beogradske estrade* bila je na Slaviji u Ulici Marsala Tita 60. Direktor *Beogradske estrade* je bio **Miladin Stojadinović,** izuzetno sposoban i uspješan, vodio je poznati *Circus Adria* i *Orfeum*. Pod njegovim rukovodstvom je bilježen ozbiljan us-

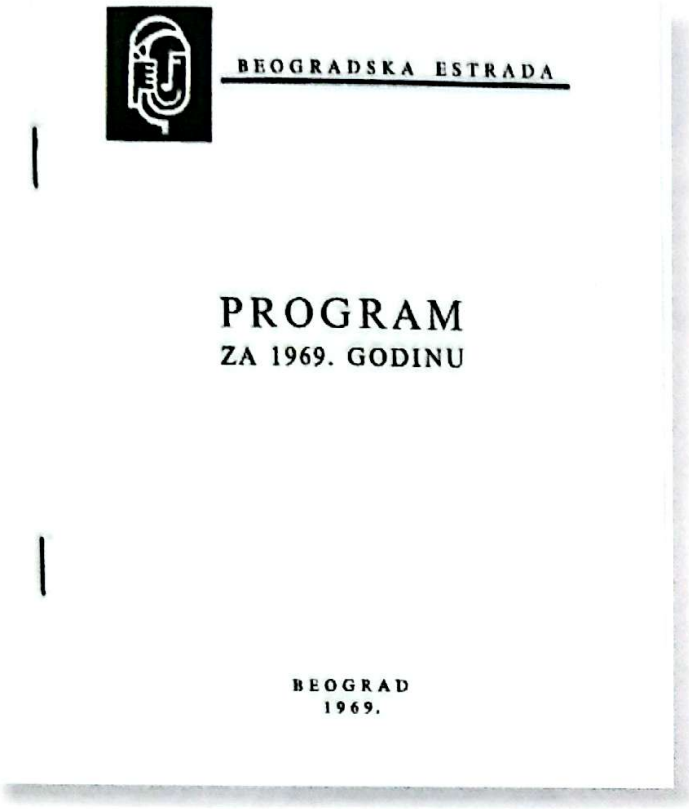

BEOGRADSKA ESTRADA

PROGRAM
ZA 1969. GODINU

BEOGRAD
1969.

II

ANSAMBL »SA LOVCENA I ILIDŽE DO VESELE ŠUMADIJE«

1. Lepa Lukić
2. Silvana Armenulić
3. Ismet Krcić
4. Jovan Barbulović

Muzička pratnja: kvartet Ace Stepića.

Program: narodne pesme, grčke pesme i zabavne melodije.

Program traje sa pauzom dva sata ili bez nje 1.45 h.

Kvalitet programa na dostojnom nivou.

Voditelj programa: Jovan Barbulović popularni »HANS«.

Uslovi gostovanja: jedan koncert 4.240 dinara, dva koncerta u toku dana 4.740 dinara.

Plakate obezbeđujemo po ceni od 2 dinara po komadu.

Napred navedena cena podrazumeva se ako ansambl gostuje u nekom kraju ili republici pet ili više dana. Ukoliko organizator želi da ansambl isključivo dođe samo u njegovo mesto cena se povećava, što zavisi od dužine puta od Beograda do mesta gostovanja.

Ovaj ansambl može da gostuje na zabavama i drugarskim večerima. Cena za zabave i drugarske večeri po posebnom dogovoru. Takođe za stadione, sportske hale i sportska igrališta povećavaju se i tu važi poseban dogovor.

Lepa Lukić najpopularniji ženski narodni pevač u zemlji. Dobitnik je osam zlatnih i 16 srebrnih ploča. Učestvovala na festivalu »Jesen 1968« i osvojila III mesto. U 1967. god. dobitnik je »Bronzanog mikrofona« a 1968. god. dobitnik je »Srebrnog mikrofona«. Redovno se pojavljuje na radio i televizijskim emisijama RTB. Gostovala u Nemačkoj i Bugarskoj. Najtraženiji pevač za zabave i proslave.

Silvana Armenulić univerzalni pevač, peva narodne pesme, grčke pesme i zabavne melodije. Vrlo popularna i omiljena kod publike. Snimila je 13 ploča takođe je snimala jednu ploču Longplev za Francusku fabriku Pathe Marconi—Pariz. Dobitnik je jedne zlatne i dve srebrne ploče. Gostovala u inostranstvu — Bugarska, Holandija i Zapadna Nemačka. Učestvovala kao predstavnik Jugoslavije na svetskom festivalu 1967. god. u Stutgartu. Redovno se pojavljuje u emisijama RTB. Gostovala sa našim najpopularnijim ansamblima po svim većim mestima u zemlji, takođe učestvovala na većim proslavama. Za naše državne praznike vrlo često učestvuje u izvođenju programa za naša predstavništva u inostranstvu. Dobila ponudu za snimanje na Briselskoj televiziji.

Ismet Krcić najpopularniji pevač narodnih pesama iz Crne Gore. Snimio ukupno 14 ploča. Dobitnik je tri srebrne ploče. Učestvovao je na »Karavanu prijateljstva« 1968. god. i osvojio II mesto. Učestvovao je na festivalu »Jesen 67« i osvojio II i III mesto. Učestvovao je takođe na »Jesen 68« i osvojio IV i V mesto. Redovno se pojavljuje u radio i televizijskim emisijama RTB. Snimio je za televiziju Belgije, Luksemburga, Francuske (Pariz), Gostovao u Bugarskoj, Rumuniji, Italiji, Francuskoj, Luksemburgu i Belgiji. Stalni je učesnik »Beogradskog sabora« gde je 1965. godine sa pesmom »CRNOGORKA« osvojio I mesto, a 1966.

pjeh, ali cijeli posao oko sastava grupa, ugovaranja programa, vezivanja ugovora, ono što se moderno zove izvršni direktor ili izvršni producent, vodio je Rade Mumin, vispreni i sposbni estradni menadžer, koga su se mnogi plašili jer je bio gospodar karijera mnogih izvođača i bitno je uticao na kreiranje istih. Nije bilo mnogo onih koji su ga simpatisali, ali su to radili isključivo iz koristi ili strahopoštovanja. Bez mnogo obzirnosti, empatije i uopšte emocija, poslu je prilazio prilično profesionalno. Model organizacije je bio sljedeći: formiraju se grupe od 3 do 5 pjevača, orkestar i voditelj humorista ili se angažuje posebno jedan humorista i te grupe je iznajmljivao za razne događaje, manje ili veće koncerte i nastupe. Organizovao je jednomjesečne turneje sa većim brojem pjevača po cijeloj Jugoslaviji, na stadionama i u sportskim halama. Vodio je i velike glumce poput: Miodraga Petrovića Čkalje, Mije Aleksića, Pavla Vujisića, Radmile Savićević, Milana Srdoča i druge. Inače, ova kuća nije imala posebne sentimentalnosti prema pjevačima, nego je menadžerskim radom sa pjevačima njih promovisala, a kasnije naplaćivala njihove nastupe na koncertima i od toga dobro zarađivala. Osnovni koncept se bazirao na principu organizacije nastupa, ali strogo izvan ugostiteljskih objekata. To je bilo primamljivo i odlučujuće za Silvanu jer je uveliko prevazišla nastupanje po hotelima i restoranima. Znala je da u svijetu estradnih dešavanja ima mnogo zakulisnih radnji koje se kose sa njenim moralnim i životnim ubjeđenjima, ali je željela da radi samo koncerte. U *Beogradsku estradu* Silvana je došla na preporuku harmonikaša Žarka Josipovića Škule, koji je zajedno sa svojim ansamblom radio za pomenutu kuću. Po dolasku u *Beogradsku estradu* Silvana je postala član tzv. *Lepine grupe*. Lepa Lukić je bila već afirmisan pjevač, poznatija i popularnija od Silvane, koja je tek krenula putem velikih uspjeha. O svom dolasku u *Beogradsku estradu* i prvim problemima Silvana je izjavila: *Imala sam ugovor sa Beogradskom estradom od 1968. godine kao ekskluzivac. To mi je imponovalo i to je bila i potvrda mog ugleda, jer u*

Humorista i voditelj Ljuba Stepanović i Silvana, 1970. godine. (arhiva Borba)

takvom statusu su najveća imena naše zabavne i narodne muzike. U početku su bili prema meni vrlo fer, ali kasnije su počeli da me maltretiraju. Ako ne promene stav izgubiće mnoge pevače, to je sigurno. Mi pevači o tome stalno pričamo među sobom, ali malo nas je koji skupe hrabrosti da kažu sve to otvoreno.[143] Za nju je bilo potpuno nevjerovatno i u sukobu sa zdravom logikom da se prema njoj tako ponašaju, jer je računala da svako zdravorazumsko razmišljanje dovodi do zaključka da, ukoliko njoj lično poraste popularnost, više će interesa i sama agencija od svega toga imati. Nastupi će poskupiti jer će interesovanje za popularnog pjevača biti veće, ali u ovom slučaju to nije bilo tako. Naprotiv, Rade Mumin se sve više plašio Silvane i njene popularnosti, a Silvana je sve više otvoreno počela javno da govori o problemima koje su joj počeli stvarati: *Prošle godine sam dobila poziv da budem gost briselske televizije, što bi mnogo značilo za moju dalju afirmaciju, a uz to bi dobila za tri dana gotovo milion dinara, ali Beogradska estrada nije to dozvolila. Zahtevali su, naime, da u to vreme idem na neke druge koncerte. Znate, shvatam ja da ni njima nije lako, ali moraju oni i prema nama pevačima da pokažu više obzira... Kada je trebalo, ja sam išla vrlo često kao zamena nekim pevačima, dolazili su po mene i u četiri noću.*[144] Sa *Beogradskom estradom* Silvana je mnogo nastupala i prilično se afirmisala i to je trajalo sve do 1970. godine, kada Silvana dobija ponudu da igra ulogu pjevačice Rade u kultnoj TV seriji *Ljubav na seoski način*. Tu nastaju ozbiljni i pravi problemi sa Muminom, koji je osjetio da više neće moći imati takvu vrstu kontrole nad Silvanom, uplašio se nevjerovatnog rasta njene popularnosti. Kasnije će se ispostaviti da je Mumin napravio katastrofalno lošu procjenu, jer Silvana nije ni u jednom trenutku planirala da postavlja neke posebne uslove,

nego je on sve odluke donosio na osnovu predrasuda i neprovjerenih informacija. O tim okolnostima Silvana će jednom prilikom izjaviti: *Prihvatila sam da pevam „Ljubav na seoski način" i oko toga je bilo velikog natezanja. Znate, Beogradska estrada i televizija nisu u dobrim odnosima, ali ako meni kao pevaču posle učešća u televizijskim emisijama skače cena, zašto bih se ja toga odricala? Prebacivali su mi da igram seosku pevačicu. Pa, slušajte, kada jedan Čkalja sebi dopušta da igra seljaka, mogu i ja da igram seosku pevačicu! Nisam ja od te serije imala neke materijalne koristi, oni su mi platili po 300 dinara za emisiju, ali su mi činili koliko god su mogli da nađu termine za snimanje samo onda kada nemam nikakvih obaveza prema Beogradskoj estradi.*[145]Kada je trebalo da naknadno snimi osmu epizodu popularne TV serije "Ljubav na seoski način", Silvana se plašila i da javi Muminu da će snimati još i tu epizodu i sa filmskom ekipom je ugovorila termin snimanja čekajući do posljednjeg trenutka, da bi bila sigurna da agencija nije dogovorila neki angažman. Međutim, 21. septembra 1970. godine, naveče u 20.30 časova javili su Silvani da joj je zakazan koncert u Tuzli za sutra i da se kreće u 10 časova ujutru. Potpuno nekorektno i neprofesionalno, ali pozadina je bila sasvim jasna. U ovoj istuaciji Silvana nije mogla ništa učiniti, televizijska ekipa je mogla da joj učini još samo to da pomjeri snimanje njenih scena za podne, tako da bi mogla da stigne u Tuzlu na vrijeme. Pošto nije imala drugog rješenja, Silvana se obratila Muminu koji je bio bijesan i između njih dvoje je krenula žučna rasprava, kojoj su prisustvovali Safet Isović i Žarko Josipović Škula. Bila je opcija da Silvana putuje svojim automobilom, kako bi stigla na vrijeme, ali u ugovoru, koji su izvođači morali potpisati sa *Beogradskom estradom,* je stajalo da im se zabranjuje da putuju svojim automobilima i da su obavezni da putuju prevozom organizatora, a ako bi prekršili taj zahtjev plaćali bi kazne od tadašnjih 1000 dinara. Pošto nije bilo drugog rješenja, Rade Mumin je na kraju u Tuzlu poslao Zoru Drempetić, kao zamjenu za Silvanu. Pomenuti koncert je bio organizovan u Radničkom domu "Moša Pijade", u sklopu velikog rudničkog kompleksa "Kreka", a glavni organizator Sadik Babović, inače veliki poštovalac Silvanine muzike, kada je čuo da umjesto Silvane dolazi Zora Drempetić, pobunio se. Prema pravilima, izvođač koji otkaže koncert, agenciji mora platiti višemilionsku odštetu. Tada je Silvana telefonom pozvala direktora Sadika Babovića, sve mu objasnila i rekla mu da je to jedino rješenje, a on je na to odgovorio da će, ako ona, kao glavna zvijezda programa, ne dođe, vratiti i sve ostale učesnike programa i otkazati koncert i tako je postupio da zaštiti Silvanu od Mumina. U cijelu priču se uključuje i poznati glumac Miodrag Petrović Čkalja koji poziva direktora *Beogradske estrade* Miladina Stojadinovića i objašnjava mu situaciju. Na sve to, direktor koji je inače razuman i dobronamjeran čovjek, za razliku od Mumina, daje saglasnost da Silvana ipak u Tuzlu pođe svojim automobilom. Ova situacija je dodatno usložnjena činjenicom da mnogi drugi pjevači na nastupe u organizaciji *Beogradske estrade* idu svojim kolima i od toga se ne pravi problem, a Silvanu je to moralo da košta mnogo mučnih razgovora, ubjeđivanja i bespotrebnog nerviranja. Kad je otvoreno rekla Muminu da i drugi pjevači idu svojim autima, on joj je na to ponižavajuće i krajnje neljudski rekao da su to *„naše zvezde, a ti si kafanski pevač!"*[146] Ove riječi su na Silvanu djelovale krajnje loše i uznemirujuće i u takvom rastrojenom emotivnom stanju otišla je na snimanje i svoj dio završila na najbolji mogući način, tako da niko nije primjetio da je iznervirana. Snimanje je završeno tog dana oko 14.15 časova i Silvana je odmah krenula prema Tuzli, ali ne svojim automobilom *ford capri,* koji je tada vozila, jer je on bio na servisu, nego automobilom *fiat 125,* koji su joj prijatelji sa televizije pozajmili. U automobilu je Silvana bila sama. Na dijelu puta kod mjesta Spačva, u blizini Vinkovaca, na oko 130 km od Beograda prema Zagrebu, Silvana je primjetila da je gužva. Odlučila da zaobiđe jedan automobil koji je išao sporije. Nenadano je upala u kolonu koja se formirala zato što se sa nekog šlepera za prevoz

automobila jedan od automobila otkačio, spao na kolovoz i izazvao sudar automobila koji su bili iza njega. Kao posljedica naglog kočenja na klizavom kolovozu Silvanin automobil je, pri brzini od oko **150 km/h**, udario u kamion, ali pod uglom, jer je pokušavala da ga izbjegne. Iako se tako nije činilo na prvi pogled, ovo je bio prilično težak udes i Silvana je od siline udara ispala iz automobila. Nekoliko godina kasnije će se Silvana sa bolom prisjećati ovog događaja: *Bio je kraj septembra, hladan. Neka poledica na drumu. Osjećam da mi volan u rukama igra. Nešto se zbiva. Napolju je magla i iz nje rosi nešto između kiše i snega. Brza kola. Nervozna sam. Prvi put ih vozim. Skazaljka je igrala, kad sam je posljednji put pogledala bila je između 150 i 160 km/h. Žurim na koncert u Tuzlu. Sama sam u kolima. Preda mnom je kolona vozila, moram da ih prestignem. Pretičem dug red kola, vidim farove koji mi idu u susret. Tražim mesto u koloni, ali ga nema. Konačno, nalazim mesto, ulećem, ali kamion ispred mene iznenada koči, mesta u koloni više nema, pogledam levo farovi prilaze. Treba udariti desnom stranom, na kojoj nikoga nema...udarac, prasak i lom.*[147] Ljudi iz okolnih automobila su prišli Silvani da joj ukažu pomoć. Ona je ležala na mokroj travi, pod rukama je osjećala inje i vlagu. Relativno brzo se osvijestila, ali joj je vid bio izgubljen kao posljedica kontuzije glave. Oko 10 minuta ništa nije vidjela, a kasnije će svjedočiti da su joj se od trenutka udara, do vraćanja vida, vratile slike iz prošlosti, djetinjstva, oca, majke. Gotovo cijeli život joj je prošao pred očima. Kada joj se vid povratio, milicija, koja je došla na mjesto saobraćajnog udesa, zamolila je nekog čovjeka za pomoć, a on će Silvanu odvesti u Beograd u Drugu hiruršku kliniku, gdje je hospitalizovana. Kasnije saznaje da je čovjek bio direktor neke štamparije. Nije poznato zbog čega to nije učinilo vozilo hitne pomoći, kako bi po pravilu trebalo biti, jer povrede koje je Silvana zadobila nisu bile bezazlene. Posljedice ove saobraćajne nezgode po Silvanu su bile: prelom tri rebra i kontuzija glave. U bolnici je Silvana provesla nešto manje od 15 dana, puštena je 5. oktobra na kućno

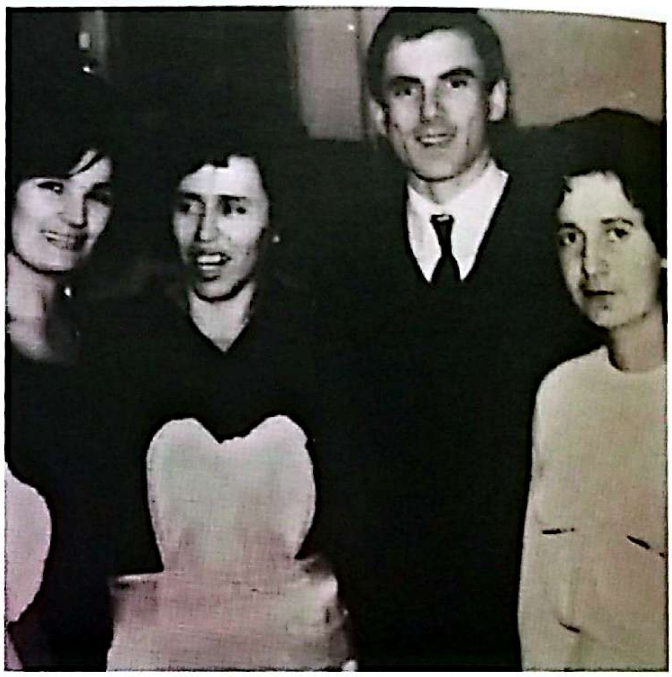

Silvana na nastupu u Domu "Moša Pijade, u Tuzli, 1968. god.

liječenje, ali je za vrijeme svog boravka u bolnici doživjela veliko razočarenje. Naime, osim Tome Zdravkovića, Lepe Lukić i Mile Matić, **niko više od kolega joj nije došao u posjetu.** *U trenutku sma pomislila da se mnogi raduju mojoj nesreći. Čak su neke moje kolege pronijeli lažne vijesti da mi je lice unakaženo, da će mi odsjeći nogu, da ću ostati bogalj.*[148]

Nakon ovog nemilog događaja, Silvani je bilo jasno da među kolegama nema mnogo prijatelja, već da ima mnogo neprijatelja, onih koji bi voljeli da joj se nešto loše desi. Likovanjem nad ovom nesrećom mnogi su pokazali šta o njoj misle. Šokirana i razočarana takvim odnosom prema njoj, Silvana je odlučila da, ionako mali krug prijatelja iz svoje branše, još više suzi i ograniči druženje sa nekolicinom kolega za koje je bila sigurna da su joj pravi i iskreni prijatelji. Posebno je zanimljivo da niko od kolega iz *Beogradske estrade*, kao ni šef Rade Mumin, nije se udostojio da Silvanu posjeti

u bolnici. Nedugo nakon izlaska iz bolnice Silvana se odlučuje na jedan, naizgled potpuno sulud potez, napušta *Beogradsku estradu*. Zgrožena nekorektnim i neljudskim odnosom prema njoj i ponašanjima, prije svega čelnih ljudi iz njene matične agencije, kao i pojedinih estradnih menadžera i samozvanih producenata, Silvana je svoje nezadovoljstvo iskazivala gotovo javno. Demonstrativno napuštanje *Beogradske estrade* je samo vrhunac njenog neslaganja sa negativnim društvenim trendovima i ljudima koji doprinose razvoju takvog stanja. Svjesna da slabo šta kao pojedinac može promijeniti, odlučila se na ovaj korak koji je za nju bio bolji, jer se riješila stresa i problema, ali nije bila svjesna da će njeni problemi tek tada krenuti. Osveta je bila imperativ moćnim ljudima koji se ne mire sa porazima, a Silvanin odlazak je za Mumina i *Beogradsku estradu* značio veliki poraz. Tužno je to što su njeno mišljenje dijelili još neki od kolega, ali nisu imali hrabrosti kao ona da to kažu i na djelu pokažu. Zvanično je Silvanin ugovor sa *Beogradskom estradom* raskinut 12.10.1970. godine. Iako je raskid ovog ugovora za Silvanu značio da mnogo gubi, na kraju tako nije bilo. Ona je 20.10.1970. godine sa ekipim Radio Beograda otputovala na turneju po Švedskoj, Danskoj i Norveškoj, a *Beogradska estrada* nije zvanično saopštila raskid ugovora, nego je za neke unaprijed dogovorene koncerte, organizatoru javljala da Silvana ne dolazi zbog bolesti. To nije dugo trajalo, jer se saznalo da Silvana više nije dio pomenute agencije. Odlazak iz *Beogradske estrade* za Silvanu je značio veliko olakšanje, jer kao slobodan umjetnik nije morala strahovati za sebe i za svoju karijeru, koju je sada gradila samostalno, ugovarala nastupe i brinula se o svemu. Udarac, koji je svojim odlaskom zadala Muminu i *Beogradskoj estradi,* bio je povod za njih da krenu u ozbiljan obračun sa Silvanom za koju je bilo namijenjeno da nestane sa scene. Od tada se rijetko pojavljivala u medijima. Nailazila je na određene otpore, jer je pomenuta kuća u to vrijeme bila dosta uticajna, ali se Silvana nije dala pokolebati. Tihi progon i već napisan scenario bio bi realizovan u potpunosti, da se Silvana nije pojavila na određenim događajima, gdje je viđena u društvu političke i partijske elite tog vremena i maršala Tita lično. To je bio presudan momenat da se odustane od daljeg njenog progona, jer se lako moglo desiti da se stvari okrenu protiv njenih progonitelja, pa su se mudro povukli, ali nikada nisu u potpunosti odustali. Progon Silvane Armenulić je nastavljen, ali na drugačiji način i drugim metodama. Njeni progonitelji su bili svjesni dugotrajnosti samog procesa, ali nisu lako odustajali od svoje ideje. Mreža pojedinaca u raznim institucijama, koji su bili podložni nečasnim radnjama ili su bili na različite načine ucjenjivani, je obećavala da će se ideja o nestanku Silvane Armenulić sa scene ipak realizovati i sasvim je sigurno da nikada nećemo saznati kako bi na kraju sve izgledalo da se nije desila saobraćajna nesreća u kojoj je Silvana poginula.

Aca Stepić, Silvana i Nada Knežević, 1972. godine (privatna arhiva Ace Stepića)

JUGO, MOJA JUGO

Prije nego opišemo šta se desilo u iskonstruisanoj aferi poznatoj kao ***Jugo, moja Jugo***, važno je navesti neke nepobitne činjenice. Prva činjenica je da se Silvana, iako po religijskoj pripadnosti muslimanka, izjašnjavala često i kao Jugoslovenka. Vjernik nikada nije bila, niti je vjerske obrede praktikovala. Odrasla je u takvoj porodici gdje su se njegovale građanske vrijednosti pacifističkog karaktera. Njen otac Mehmed je bio revolucionar i neko ko je slijedio napredne ideje novog socijalističkog društva. Bio partizan i blizak pokretu otpora i pomagao je partizans ki pokret otpora u Doboju. Tako je i Silvana učena tim vrijednostima sekularnog karaktera, iako u svom ponašanju nije ispoljavala antiklerikalizam, niti animozitet prema vjeri, ona je jednostavno bila ateista. Ona nije bila klasični komunista, nego titoista. Voljela je Tita i živjela je njegove ideje o jugoslovenstvu. Sve ovo je kod Silvane bilo iskreno i jasno.

Nakon završteka Drugog svjetskog rata na prostoru Jugoslavije postojala je svojevrsna demografska euforija. Zvanična politika je propagirala rađanje što više djece, jer se stvara društvo bolje budućnosti, socijalistički raj po mjeri običnog čovjeka, samoupravna Jugoslavija koja će obilovati svime što je potrebno za ugodan život. Manje od 20 godina kasnije, ispostaviće se da se država ne razvija baš onim tempom i u onom smjeru kako su govorili ideolozi i funkcioneri, a Jugoslavija nije imala baš tako veliki broj radnih mjesta, niti razvojnu perspektivu kako je zamišljeno i kako se očekivalo, a omladina je pristizala. Uskoro će se Jugoslavija suočiti sa ozbiljnim problemom, a to je višak radno sposobnih. Morao se naći model kako taj problem prevazići. Jedno od mogućih rješenja bio je dobrovoljna privremena radnička emigracija u zapadne zemlje. Ovaj državni projekat je pažljivo osmišljen i planirano je da Jugoslavija potpiše zvanične sporazume sa pojedinim stranim zemljama koje imaju potrebu za radnom snagom, gdje se radnici obavezuju da odlaze na privremeni rad u inostranstvo i da će se vratiti u zemlju. Država je, za svakog radnika koji je otišao na rad u inostranstvo, naplatila određeni novčani iznos. Međutim, ono što je bilo prikriveno od strane države, jeste namjera da radnici borave na privremenom radu u inostranstvu i da stvaraju lične ušteđevine, koje bi kasnije trošili u Jugoslaviji, kupovali nekretnine ili na drugi način investirali zarađeni kapital. Svake godine SSRN (Socijalistički savez radnog naroda), kao važno idejno-političko tijelo Centralnog Komiteta SKJ, je po regionalnim centrima organizvalo redovne, uglavnom novogodišnje susrete radnika na privremenom radu u inostranstvu, gdje bi se sa njima razgovaralo o tome da oni privremeno rade u zapadnim zemljama, ali da ne smiju zaboraviti da se vrate u svoju zemlju, jer zapadne zemlje će propasti, a budućnost je u socijalizmu. Državi, iz pomenutih razloga, nije odgovaralo da se oni vrate, a niti da ostanu u stranim zemljama u koje su otišli. Cilj je bio da se što duže zadrže i da što više kapitala donesu kući u maticu. Jasno je da je iseljavanje jugoslovenskih radnika u inostranstvo bio državni projekat i kao takav on je morao biti nadziran i čuvan od strane sistema. Sam projekat je bio dobro zamišljen, ali realizacija nije tekla onako kako se očekivalo. Iako je veliki broj radnika otišao, vrlo brzo su mnogi počeli da pate za rodnim krajem i da se muče sa nostalgijom koja je imala narastajući karakter. Bilo koji oblik emigracije sa sobom vuče pomenute konsekvence, ali jugoslovenska gastarbajterska emigracija je, čini se, ponajviše bila pogođena time.

Jedna od onih koja je, radi teškog života i nemaštine odlučila da ode u radničku emograciju, popularno nazvanu gastarbajteri, kako bi izdražvala bolesnog muža i dva maloljetna sina, bila je **Milenija Radovanović.** Za vrijeme dok je boravila u Minhenu na privremenom radu, ova poštena i iskrena Jugoslovenka, patila je nostalgično za rodnim krajem i voljenom zemljom, koju je morala napustiti i u tom tugovanju napisala je sti-

ЈУГО МОЈА ЈУГО

Силвана Арменулић пева „Југо, моја Југо" у Минхену. Прати је оркестар Аце Степића. Миленија Радовановић (с цвећем) написала је текст.

Миленија Радовановић је радница. Живи у Минхену. Муж јој је остао у Југославији с два сина. Носталгија и туга за породицом, за својима подстакла ју је да напише дирљиву песму о свом завичају. Песму „Југо, моја Југо" послала је часопису „Радио ревија" и редакција је понудила познатом музичару Аци Степићу да компонује музику. Читаоци су изабрали популарну Силвану Арменулић да ту песму пева.

Радио Београд и „Југотурс" организовали су недавно турнеју најпознатијих југословенских певача који су нашим људима, разасутим по градовима Данске и Немачке у песми донели поздраве родног краја. Сафет Исовић, Арсен Дедић, Силвана Арменулић, Цуне Гојковић, Бора Спужић и остали певали су до изнемоглости. На турнеји, која је трајала осамнаест дана, концерте је слушало више од 20.000 радника. Мића Орловић је имао много муке када је најављивао извођаче. Људи су цвећем буквално затрпавали своје љубимце. Када је нестало цвећа, на позорницу су бацали сатове, прстење. Такав је наш човек.

Последњи концерт је био у Минхену. Преносили су га Радио Минхен и Радио Београд. Дошла је и Миленија Радовановић. Оркестар је засвирао „Југу" — у публици тајац. На позорницу је изашла жена педесетих година с цвећем. Стала је поред Силване Арменулић и заплакала. Силвана је знала да за време директног радио-преноса песма не сме да се прекине. Ипак, срце јој се стегло, очи засузиле. У публици јецај. Свако је у топлим речима ове песме тог тренутка осетио како неизмерно воли домовину.

Текст и снимци:

"Ilustrovana politika", 1971. godina

ЧУЛА САМ „ЈУГУ" ДИВНА ЈЕ!

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ:

ПОТРАГА ЗА ИНТЕРПРЕТАТОРОМ ПЕСМЕ „ЈУГО, МОЈА ЈУГО" УЛАЗИ У ЗАВРШНУ ФАЗУ

НЕКА „ЈУГО, МОЈА ЈУГО" ПЕВА:

ИМЕ ПЕВАЧА-ПЕВАЧИЦЕ

ИМЕ И АДРЕСА ЧИТАОЦА

"Radio TV Revija", 1971. godina

hove za pjesmu koju je nazvala *"Jugo, moja Jugo"*. Pjesmu je 1971. godine poslala redakciji tada popularnog magazina *"Radio TV Revija"*, koji je bio izdanje izdavačke kuće *Politika* iz Beograda. Pjesma je objavljena, ali su urednici u tom primjereno patetičnom tekstu, koji raspolaže sa svim melodramskim elementima patriotizma, prepoznali pozadinu i snagu cijele priče, te su odlučili pokrenuti jednu jugoslovensku akciju koja za cilj ima humanitarni karakter, kako bi se pomoglo Mileniji Radovanović kojoj je pomoć bila potrebna. Znali su da će se pjesma dopasti publici i predviđali su da će, ako se snimi na ploču, imati zlatni tiraž. Kasnije će se ispostaviti da nisu pogriješili.

Ovoj pjesmi se možda i moglo u nekom određenom umjetničkom obliku zamjeriti, ali se nije mogla zanemariti iskrena želja, ne samo autora, nego i šire publike da se stvori nekakva samouka himna, svenarodna i prava narodnjačka, da je razumiju svi radni ljudi i građani. Čitaoci su tu pjesmu prihvatili i imali su priliku da kupovinom i slanjem kupona u koje su upisivali svoje prijedloge, učestvuju u kreiranju alternativne domaće himne, čime je magazin *"Radio TV Revija"* otvorio svojeversnu borbu za folklorni primat u smislu patriotske poezije za široke narodne mase. Sav prihod od prodatih kupona bi bio uplaćen kao pomoć autoru ove emotivne pjesme, Mileniji Radovanović. Ono što su čitaoci predlagali bilo je: ko bi mogao da ovu pjesmu otpjeva, a prijedlozi su se kretali u rasponu od Silvane Armenulić i Lepe Lukić, do Tome Zdravkovića, Bore Spužića Kvake i Hašima Kučuka Hokija.

U vrijeme kada je pokrenuta ova akcije bio je period godišnjih odmora, a Silvana je po povratku sa odmora za ovaj magazin izjavila: *Pratila sam sa interesovanjem i uzbuđenjem humanu akciju vašeg lista. Spremna sam da učestvujem i dam svoj pevački prilog. U stvari, da budem iskrena, veoma bih volela kad bih ja bila interpretator pesme "Jugo, moja Jugo". To je čast za svakog pevača. Isto tako mislim da bi Aca Stepić bio pravi čovek koji će komponovati "Jugu". Mi se dugo poznajemo, a ja često s njim radim i gostujem po našoj zemlji i inostranstvu. Čim sam se vratila sa letovanja, Aca mi je odsvirao kompoziciju koju će, sa tekstom Milenije Radovanović, interpretirati pevač koga budu odabrali vaši čitaoci. Muzika koju je napisao Aca je divna, kao uostalom i tekst. Biće to pravi hit, a ploča će sigurno dostići zavidan tiraž. Veoma bih se radovala da pevam "Jugu". Često sam gostovala i priređivala koncerte za naše ljude koji rade u tuđini, pa znam šta im znači naša pesma.*[149]

Kako su krenuli prijedlozi čitalaca *"Radio TV Revije"*, tako ih je teško bilo zaustaviti. Dok su jedni smatrali da je ovo „savršena pjesma" za Boru Spužića Kvaku, jer su njegov lik i glas perfektni za ovakvu socijalnu tragediju, veliki broj je predlagao u startu da je otpjeva Lepa, jer ona „divno pjeva". Silvanini obožavaoci tvrdili su da samo ona pjesmu može da pretoči u život. Pošto je Lepa indirektno rekla da ne želi učestvovati u ovoj akciji, tako ju je uredništvo diskvalifikovalo i više se glasovi za nju nisu računali.

Da li zbog toga što je Silvanina armija obožavalaca zatrpala pismima redakciju, te su bili u ubjedljivoj većini ili pak iz nekog drugog razloga, ova pjesma je pripala Silvani Armenulić da je snimi. Pjesma se Silvani dopala i ona ju je prokomentarisala riječima: *Bojim se te pesme. Velika je to odgovornost. Nikad dosad nisam pevala pesmu u kojoj je satkano toliko duša. To su stihovi, verujem, svih onih koji su u pečalbi, daleko od domovine, koju vole, kojoj se dive, za kojom čeznu. I sad, pred te ljude treba stati.* Pošto je odlučeno da pjesmu izvede Silvana, krenuo je odabir kompozitora i ansambla sa kojim će se pjesma snimiti i odabrana je kompozicija Ace Stepića, te će njegov ansambl pratiti Silvanu na snimanju. *Moja melodija je pobedila na tom konkursu, Silvana je snimila pesmu i objavila za Jugoton. Odrekli smo se autorskih i izvođačkih tantijema u korist porodice naše zemljakinje Milenije Radovanović. Pesma je doživela svoju svjetsku premijeru 24. septembra 1971. u Kopenhagenu pred deset hiljada ljudi,* izjavio je kasnije Aca Stepić, jedan od onih koji su čvrsto vjerovali u pjesmu.

Nakon što je snimljena za zagrebački *Jugoton*, prvo javno izvođenje pjesme *„Jugo, moja Jugo"* bilo je u Danskoj u Kopenhagenu 24. septembra 1971. godine. Prisutni na ovom događaju su kasnije svjedočili o emotivnom šoku. Kada su se začuli

"Radio TV Revija", 1971. god.

prvi tonovi pomenute pjesme u publici je isprva zavladala tišina. *Silvana je pevala, moj orkestar je svirao, a tišina je trajala, bez aplauza. I po završetku pesme ista slika - u prvom redu, na kraju sale, na balkonu, na stajanju, brišu suze i žene i muškarci. Dvorana je zanemela, pa podivljala. Posle koncerta reče mi jedan zemljak iz publike: "Ubi nas pesma, teška za slušanje"*, sjećao se Aca Stepić premijernog izvođenja ove pjesme. U svim sljedećim gradovima koji su obuhvaćeni turnejom, a posebno u tadašnjoj Zapadnoj Njemačkoj, bilo je isto. Čim bi krenuli da izvode ovu pjesmu, suze u publici slabo ko od prisutnih je mogao da zaustavi. Na račun pomenute pjesme najpohvalnije su govorili najpoznatiji pjevači tog vremena: Majda Sepe, Kevser Selimova, Vera Svoboda, Tereza Kesovija, Miki Jevremović, Ivica Šerfezi, Predrag Cune Gojkov-

ić, Dragan Živković Tozovac, Bora Spužić Kvaka, Kemal Monteno, Toma Zravković.

Svi su bili oduševljeni, a sam Arsen Dedić je rekao da je ovo pjesma *„na koju se godinama čekalo"*. Ploča je štampana u impoznatnih 500 000 primjeraka i dobila je status **zlatne ploče**. Međutim, o kvalitetu pjesama i muzike često ne odlučuju oni koji se iskreno razumiju u to i dolaze iz reda umjetnika. Donosioci odluka su uglavnom trećerazredni administrativni radnici, iskompleksiranog karaktera i frustrirajućih manira, te je tako i u slučaju nevjerovatne ekspanzije i popularnosti, kako pjesme tako i samog izvođača, u ovom slučaju Silvane Armenulić, našle su se osobe koje će cijelu euforiju zaustaviti. Ostaće nepoznanica da li je to urađeno po nečijem nalogu "iz unutrašnjosti", a sumnja postoji, jer matici nije odgovarala pretjerana nostalgična euforija u radničkoj emigraciji po Zapadnoj Evropi. Međutim, to je prilično teško provjeriti i utvrditi. Ono što je društveni realitet, to je da je koncerte u sklopu pomenute turneje po SR Njemačkoj organizovala *RTV Sarajevo*, u kojoj su muzički urednici tada bili Dana Raković i Nikola Kaloper. Ostaće nepoznanica po kojem osnovu su oni bili muzički urednici i predstavljali se kao muzički stručnjaci, kada to ni po vokaciji, ni po stručnosti nisu bili.

Njih dvoje su imali istomišljenike i u RTV Beograd. To su izvjesna Mira Čonkić Radović i Borivoje Ilić, u to vrijeme urednik na Radio Beogradu, ali je pored te imao i još jednu značajnu, a moglo bi se reći montipajtonovsku, funkciju. Naime, on je obavljao funkciju *Predsednika Komisije za preslušavanje narodnih pesama*, jer su se narodne pjesme morale komisijski preslušavati sa uredno vođenim zapisnicima koji nikome nika-

Kompletan problem u vezi pjesme "Jugo, moja Jugo" je došao od urednika tadašnje RTV Sarajevo Danice Raković i Nikole Kalopera. Ni nijedno od njih službeno nisu bili muzički urednici, niti su imali ikakve veze sa muzikom, a nisu posjedovali ni formalno muzičko obrazovanje. Čak štaviše Danica Raković nije ni bila urednik, nego je obaljvala funkciju direktora radija i po dužnosti, naravno, vodila i brigu o muzičkoj produkciji Radio Sarajeva i muzičkoj politici tog medija i uopšte o politici te kuće, jer je bila važan faktor u Centralnom komitetu Saveza Komunista Bosne i Hercegovine odakle je imenovana na ovu poziciju. O njenim stavovima se nije raspravljalo jer je imala odličan background za to vrijeme-bila je partizanka, a to je u to vrijeme bilo ravno svetoj stvari. Međutim, ne mora da znači da je odluku o uklanjanju i stigmatizaciji same pjesme ali i Silvane Armenulić donijela sama, postoji vjerovatnoća da joj je to sugerisano "iz vrha". Iako nije bila nikakav muzički stručnjak, odlučivala je o sudbini muzike što je apsurdno. Njen kolega i saborac u borbi protiv "loše i prozaične muzike" Nikola Kaloper bio je vrlo cijenjen reporter, novinar, urednik, ali sa muzikom i on nije imao nikakve veze, čak nije ni radio u muzičkom sektoru Radio Sarajevo jer je radni vijek proveo u odjelima informatnog i dokumentarnog programa, međutim pošto je volio družiti se sa muzičarima, posebno u sarajevskim kafanama, to mu je bila referenca da se bavi pitanjima iz muzikologije. Bio je vrsan novinar i kafanski čovjek, ali ništa više od toga pogotovo ne u muzičkom smislu.

da nisu zatrebali. U sinhronizovanom djelovanju, pomenti sarajevski i beogradski "muzički stručnjaci", zabranili su Silvani da pjesmu *"Jugo, moja Jugo"* pjeva na koncertima, jer je riječ o numeri *„bez pjesničkih kvaliteta"*, čija je funkcija *„jeftino navlačenje publike"*. Dok se sarajevski "stručnjaci" nisu oglašavali, beogradski su rekli svoje "stručno mišljenje", pa je tako ostala zabilježena izjava drugarice Čonkić Radović, gdje ona kaže: *Da, ja sam ta! Ja sam skinula „Jugu"! Mogao je urednik to da učini i sam, ali, konsultovao se sa mnom. Ovoga puta u pitanju je* ***moj lični ukus i sud.*** *Pesmu sam ja skinula i zato ja odgovaram. Silvanu ću pustiti sa bilo kojom drugom pesmom, samo sa ovom neću!* Iz ove izjave se vidi da nije riječ o stručnjaku, niti ozbiljnoj osobi, jer izjave kao ova ne mogu se čuti od nekoga ko je iz struke i ko se razumije u problematiku za koju je zadužen. Pravu istinu je, vjerovatno nenamjerno, rekao kolega pomenute drugarice, Borivoje Ilić: *U odnosu na „Jugu" verovatno je, koliko se sećam, u pitanju bio tekst, koji je u izvesnom smislu banalan. Tema je, čini mi se, naši radnici u inostranstvu. Tako nešto... je li? Sentiment za zavičajem... Šta ti ja znam. Uostalom, sve je to u vezi i sa Kongresom kulturne akcije! Mada smo i ranije vršili selekciju, sada smo, međutim, mnogo strožiji!* Po srijedi je, dakle, bilo dodvoravanje "kulturnim moralistima" iz posrnulog projekta *Kongresa kulturne akcije* iz Kragujevca 1971. godine. Nije riječ o struci i stručnosti, nego o zadržavanju postojećih funkcija i građenju karijere unutar sistema, na način da se poltronski i slijepo slušaju odluke "važnih drugova", ma kakve one bile. Ovdje se nije stalo, akcija protiv Silvane i njene pjesme je nastavljena i u nju se uključila i TV Beograd, koja nije dozvolila da Silvana ovu pjesmu uvrsti u svoj šou program, a kada je tražila objašnjenje, otkazano je snimanje cijelog programa. Čak ni *Jutogon*, plaćenim oglasom, nije mogao da se probije do malih ekrana.

Na krajnje nekorektan i ružan način, završena je saga oko pjesme *"Jugo, moja Jugo"*. Nažalost, nije to jedina pjesma koja je Silvani zamjerana, jer će i kasnije "dežurni kritičari" Silvani zamjeriti što je snimila pjesmu *"Kapetan Leši"*, pod nekim nemuštim izgovorom. Inače, u ovoj pjesmi glavni junak je Ramiz Leši, partizan iz Prizrena koji se proslavio uništavajući zaostale balističke bande (albanski separatisti), među kojima je bio i njegov rođeni brat, kojeg je na kraju uspio vratiti na pravi put. Po ovom junaku je snimljen i film u kome glavnu ulogu tumači Aleksandar Aca Gavrić, inače Silvanin i Radmilov kum, koji će život tragično izgubiti u saobraćajnoj nesreći 1972. godine kod Inđije.

Jugo, moja Jugo

Jugo moja, puna svega dosta
u tebi mi sve najdraže osta:
muž i deca i rodbina cela
i svi drugi koje sam volela.

Jugo moja, rodni zavičaju,
ja za tobom večno ću da žalim.
Oj, da mi je grumen rodne grude
na umorne grudi da ga stavim!

Plačem, plačem i srce me boli
daleko je sve što tamo volim.
Ovde para i sve je bogato
al je Juga moje pravo zlato.

Šest meseci tužni su i dugi
dok ja pođem mojoj dragoj Jugi
Jugo moja, moj najdraži cvetu,
najlepša si ti zemlja na svetu.

КОМЕ СМЕТА НАША ЈУГА!?

● Радио-Београд, Телевизија Београд и Радио-телевија Сарајево ставили су на црну листу песму »Југо, моја Југо«, а стихове храбре мајке, оболеле „гастарбајтерке“ Миленије Радовановић, прогласили за „јевтино навлачење публике“!?

андном програму, па у жељама слушалаца, па у другим емисијама, тако да од забране не остане ни трага. У последње време, рекао нам је тада Боривоје Илић, комисија гледа да се на програмима не нађе нека песма са баш оредним текстом, а остало се толерише због захтева публике.

Али баш код „Југе“ Боривоје Илић и његова комисија одлучили су да се не емитује ни на једном од програма Радио-Београда!

— Ја овде немам записник са ог састанка када је одлучивано — рекао нам је уредник Илић. — Другарица која се тиме бави, аш је хонорарни сарадник, а во ни ње нема. Међутим, могуам рећи, колико се сећам, о чему је реч. Ми се, као што знате, руководимо само следећим критеријумима: прво, мелодија, друго, текст, треће, извођење. У односу на „Југу“ вероватно је, колико се сећам, у питању био текст, који је у извесном смислу банален. Можда сам употребио грубу реч, али кад бих сада имао плочу, ја бих вам и доказао.

Према „Лексикону страних речи и израза“ Милана Вујаклије БАНАЛАН (француски banale) обичан, извештао отрцан, свакодневни, општи.

— Тема је, колико се сећам — оставио је да се присећа Боривоје Илић — наши радници у иностранству. Тако нешто... Је ли? Сентимент за завичајем... Шта ти ја знам ..

И прескочи Боривоје Илић сентимент за завичајем као бесмислу ствар (што је и тачно, кад човек сди код своје куће). Схватили смо да је он, заиста, као и Мира Јовић-Радовић, стручњак за музику. А да ли и за стихове?

— Како ви то питате ко је компетентан за текстове? — узвикнуо је у једном тренутку увређено. Ја са вама нећу да разговарам тако! ... У реду! За текстове је компетентан Симовић, мислим да се зове Љубиша. Он је песник, уредник. Али, он није био на том састанку кад смо расправљали о „Југи“. А могу да вам

ПЕСМА „ЈУГО, МОЈА ЈУГО“ ТРИЈУМФОВАЛА ЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ, ДА БИ У ДОМОВИНИ ПОСТАЛА ПРЕДМЕТ ЧУДНИХ МАНИПУЛИСАЊА. НА СЛИЦИ: ОМОТ ПЛОЧЕ НА КОЈОЈ ЈЕ СНИМЉЕНА „ЈУГА“

лом, све је то у вези и са Конгресом културне акције! Мада смо и раније вршили селекцију, сада смо, међутим, много строжији!

Незгодна је реч »Југа«

Накнадно смо сазнали да се „Југа“ ипак емитује у једној [illegible] Радио-Београда, мада Првог програма „Вечерас заједно“, намењеној нашим радницима у иностранству.

Разговарали смо и са уредником ове емисије Драгославом Илићем.

— Да, водила се дискусија о квалитету неких песама — рекао нам је. — „Југа“ не заслужује да буде емитована због текста, такав би био закључак те дискусије. Ми је,

јемо, јер је радници из иностранства траже. „Југа“ доживела велики успех наших у Немачкој, али хоћемо поштено, није у да ми сада озваничавамо му која пропагира тај — Југа. У реду, они себе зову Југовићима, а Југо ју — Југа. Али, не сматр сад и ми морамо и тре то подржимо. То није ле

То рече човек, који ј говиће широм света с емисију „Вечерас заје Рече и оде да настави св сао.

Наравно, Драгослав није избацио „Југу“ из емисије, што је од њега лепо. Такође, захвални с што нам је расветлио мично због чега је то незгодна.

На жалост, ово нису све јатности које се у последњ ме дешавају са „Југом“, овој теми писаћемо у идућ ју.

На крају, хтели смо да читаоци не схвате да се шамо у послове другова дију и Телевизији. Нар увек смо настојали да им немо да се њихов програ гати достојним садржајим

Хтели смо да се и др мисти начин односе према што ми стварамо, што ми мо.

Па зар је, онда, „Југа“ жила такав третман? Зар дна песма, настала из Једног срца?

Она није велика песм је лепа у својој наивно безазлености. Она нос оне дражи које има, р сликарска палета једне из Ковачице. Она има св жи једне самониклости.

Жао нам је што има који све то нису умели сете.

Никола Борђевић
Радован Томашев

Razlog snimanja pomenute pjesme za Silvanu je bio sentimantalnog karaktera. Uspomena na tragično preminulog kuma i prijatelja. To "dežurnim čuvarima socijalističkih tekovina" nije bio dovoljan razlog da odustanu, napadi su nastavljeni. Pored svega navedenog i jedna i druga pjesma su ostale da žive i poslije svih. Iako Jugoslavije odavno nema, jugonostalgičara ima mnogo i pjesma "Jugo, moja Jugo" ostaje kao trajni legat Silvane Armenulić njenoj voljenoj zemlji, a pjesma "Kapetan Leši" ostaje da živi kroz melodiju na koju je Haris Džinović otpjevao svoju čuvenu pjesmu "Jesu l' dunje procvale". Muzika je energija i ona ne može propasti, samo može promijeniti svoj oblik, ali uvijek živi.

ЛЕПА ЛУКИЋ

БОРА СПУЖИЋ КВАКА

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ

ПРИПРЕМИТЕ СВОЈЕ ГРАМОФОНЕ ЗА »ЈУГУ«

ЛЕПА, КВАКА ИЛИ СИЛВАНА?

Веома је близу тренутак кад ће радница Миленија Радовановић примити зараду од песме коју је спонтано срочила

Тачно два месеца и седамнаест дана после покретања наше хумане акције за помоћ Миленији Радовановић и њеној породици, због које је отишла да ради у туђини, снимањем плоче према њеној песми „Југо, моја Југо", која је наишла на изванредно велики одзив наших читалаца, можемо коначно да обавестимо све који су таШиму Кучуку Хокију и Томи Здравковићу.

Разговори са извођачима су у току

После разговора са најозбиљнијим кандидатима, а и после консултације са композитором Ацом Степићем, као и на основу других околности које, такође, утичу на излазање плоче, дуцентске куће имају једини циљ — што већа помоћ. А када је то у питању, признаћете и сами, о свему се, као и до сада, мора водити рачуна све до самог изласка плоче, коју сви тако жељно очекују. Најважније је истаћи да ма који од певача буде певао „Југу" — има пуно поверење наших читалаца и будућих слушалаца песме. А изнад свега покренула „Радио ТВ ревија". Чак сам био и иницијатор неких сличних акција. А што се тиче ове „Ревијине" акције, можете слободно да напишете да ја сматрам да сваком певачу треба да буде част ако буде изабран да пева „Југу"! И не само то: мислим да ова и сличне акције „Радио ТВ ревије" заслужују сваку похвалу и треба и убудуће

"Radio TV Revija", 1971. god.

HOLIVUD NA MORAVSKI NAČIN

Posebnu vrstu progona i društvene stigmatizacije Silvana je doživjela potkraj 1971. godine, prilikom snimanja novogodišnjeg programa Televizije Beograd za doček 1972. godine. Taj program se zvao *"Holivud na moravski način"* i u njemu su, pored Silvane, učestvovali i Toma Zdravković, Lepa Lukić, Predrag Živković Tozovac i Hašim Kučuk Hoki. Realno rečeno, u toj ekipi je jedino Silvana bila stvarna velika jugoslovenska zvijezda i kao da se čekalo da napravi bilo kakav gaf, da bi je mogli napasti oni koji je nisu podnosili. Sticaj okolnosti ili (ne)namjerna nespretnost scenarista, reditelja, urednika ovog programa, Silvani su donijele velike nevolje. Naime, u ovom programu, čiji je reditelj Dejan Karaklajić, predviđeno je da Silvana oponaša tada poznatu američku glumicu Ester Vilijams, koja se proslavila "mjuziklima na vodi", i da skače u bazen. U ovom šouu će se pojaviti i Lepa Dokić (tada se Lepa Lukić tako prezivala), kao kraljica, Toma Zdravković u ulozi toreadora, a Tozovac u ulozi grofa. U scenariju se pojavljuje i Hašim Kučuk Hoki u ulozi kauboja. On stoji naslonjen na šank u krčmi punoj dima, gdje se svi pristuni tuku raznim predmetima u ritmu muzike, dakle jedan pokušaj folk-vesterna. Kao ozbiljan profesionalac u poslu, kakva je uvijek bila, Silvana je svoju ulogu shvatila ozbiljno, ali je tražila korekcije scenarija. Prvenstveno, Silvana nije željela da pliva i pored toga što su je producenti i autori ubjeđivali da mora to uraditi, jer su oni u to uložili 13 miliona. Silvana je insistirala da ne pliva, što joj je na kraju, uz diskusiju i raspravu, ipak omogućeno. Međutim, model kostima koji je napravila kostimografkinja Biljana Dragović je bio neprimjeren i Silvani se nije dopao. Smatrala je da taj kostim nije pogodan za televizijsku emisiju, ali tu nije bilo moguće ništa promijeniti jer je kostimografkinja ostala pri svome. Ipak, napravljen je kompromis, te je uvažen prijedlog Silvanin da se ona preko ramena ogrne plaštom, koji bi padao do poda.

Lepa Lukić, Tozovac i Silvana, za vrijeme snimanja novogodišnjeg programa RTB "Holivud na moravski način", krajem 1971. godine (arhiva magazina "Čik")

Važno je reći da je Silvana snimanje provela uplakana i duboko potresena zbog takvog odnosa prema njoj i nekorektnosti autora i ekipe programa. Nije joj bilo jasno zašto joj to rade i ko stoji iza svega. Sa velikom vjerovatnoćom se može konstatovati da je takav odnos prema Silvani proistekao iz salve laži i neistina koje su servirane o njoj kao "lakoj ženi", koja je "sklona aferama", iako ona takva nikada nije bila. Međutim, napadi su bili sistematski i fabrikovani pažljivo i organizo-

vano. Povodom ovih događaja Silvana je izjavila: *Plakala sam i govorila da neću da plivam, ali su mi ljudi sa televizije rekli da su za tu moju numeru dali trinaest miliona i da ne mogu da odustanem. Nadam se da će moji gledaoci da mi oproste što sam pogrešila i pojavila se u kupaćem kostimu. Ali, mislim da pristojno izgledam. Visoka sam 170 centimetara, teška 63 kilograma, obim kukova i grudi je 94 santimetara, broj cipela 39. Nikakav nedostatak ne prikrivam haljinama!* Ni na ove Silvanine riječi, dežurni kritičari nisu ostali imuni, nego su je odmah napali ponovo lažni moralisti i ljudi bez skrupula i bilo kakvog kredibiliteta. Zašto se Silvana hvali svojim proporcijama i iznosi to javno, a pri tome zanemarivši činjenicu da je televiziju i štampu uveliko preplavio cijeli talas golotinje, sa manje-više vulgarnim detaljima. Te preteče starletizma u Jugoslaviji nisu napadali, jer je veći dio njih imao svoje "prijatelje iz vrha", a to je opet preteča makroizma, eskortizma, poslovnih pratnji i svega onoga što je na Zapadu bilo moderno. Silvana nije bila u tim krugovima, nije ni željela vjerovati da postoje osobe tako niskog morala, za nju je to bio paraleleni svijet, potpuno nepoznat.

Ipak, pomenuti novogodšinji šou program je snimljen i emitovan. Silvana se pred kamerama pojavila u kupaćem kostimu boje kože, a preko ramena je imala veo koji je padao prema podu. Kao izuzetno lijepa i zgodna žena, Silvana je zaista blistala. Međutim, u to vrijeme televizijska tehnika nije bila u mogućnosti prenijeti sliku realno, nego je na kućnim televizorima izgledalo kao da je Silvana obnažena. To je bio, za njene neprijatelje

Toma Zdravković, Lepa Lukić, Tozovac, Hašim Kučuk Hoki i Silvana na snimanju novogodišnjeg programa RTB "Holivud na moravski način", krajem 1971. godine (arhiva "Radio TV Revija")

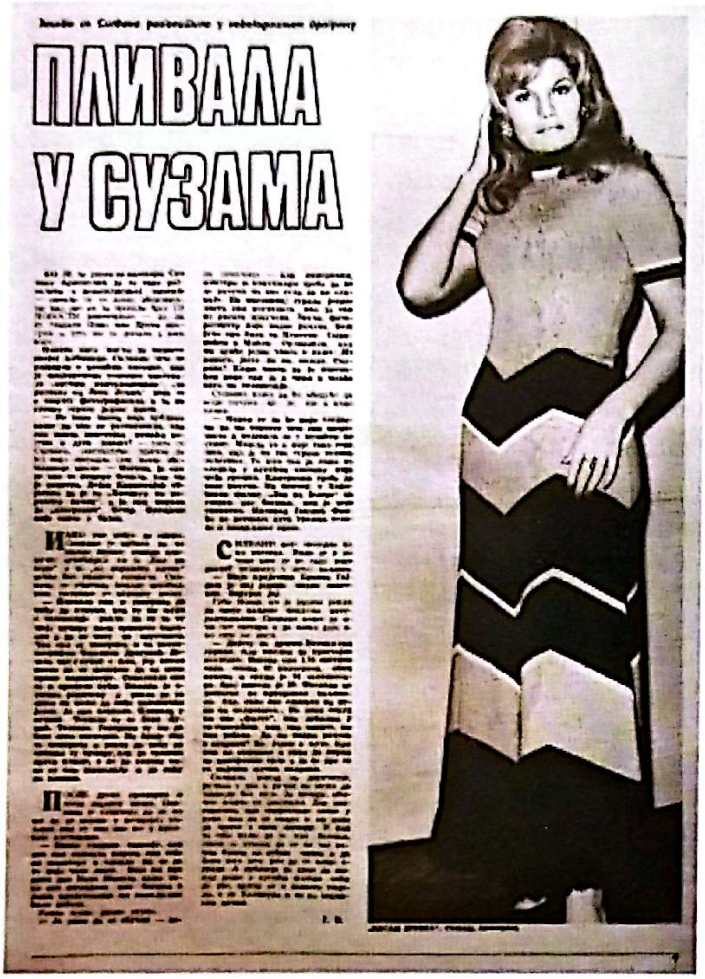
ПЛИВАЛА
У СУЗАМА

"TV Novosti", 1972. god.

i protivnike, odličan povod da se krene u napad. Tada kreće oluja koju su joj pojedini pomahnitali beogradski mediji pripremali i taj usud pratiće je sve do smrti. Ona je sve to hrabro podnosila, damski i dostojanstveno. Vjerovala je u sebe, svoju harizmu i u publiku, jer ona joj nikada nije okrenula leđa. Kako je bilo Silvani "unutra" i koji je bol osjećala duboko u sebi, to nikada nećemo saznati. Tako je, posle kraće, prinudne pauze, po štampi opet krenulo staro, dobro pisanije, u kojem je glavnu ulogu veoma često imala Silvana. Gladni čitaoci imali su priliku da se nahrane novim, svježim vjestima o Silvani i konkurenciji. Iz sve snage pisalo se o trzavicama u Silvaninom braku, na vidjelo su izbijali klasični ljubavni trouglovi, ali je nacija bila smirena kada je javno rečeno da se Silvana i Radmilo ne razvode, uz podsjećanje na izreku Lava Tolstoja: „Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna - nesrećna je na svoj način".

U to vrijeme aktuelan zagrebački nedeljnik "Arena" je pisao o ovom događaju, poprilično netačno, nekorektno i krajnje ponižavajuće. U tekstu "Vestern u stilu Žikinog kola"[150] stoji da je reditelj ove esmije Arsa Milošević što nije tačno, sa svojom ekipom sprema emisiju "Holivudski snimci" što takođe nije tačan podatak. U ovom nepotpisanom tekstu Silvanu nazivaju "pjevaljkom narodne muzike" i tendecniozno navode čitaoca da sa predrasudama pristupi tome, a usput pod obavezno zamrzi narodnu muziku. Ovo je problem koji se u Hrvatskoj pojavljuje godinama, i decenijama unazad se ne biraju sredstva da se napadne narodna muzika, ali uzalud, narod je ipak voli. Nisu autori ovih jeftinih tekstova primjetili da ista ta "pjevaljka" rame uz rame stoji sa Arsenom Dedićem, Terezom Kesovijom, Kićom Slabincem i drugim hrvatskim glazbenicima, koji su bili ni izbliza popularni kao što je to bila ona. Ali očigledno je u Hrvatskoj to nekome ozbiljno smetalo.

SKANDAL U LISINSKOM

Jedan slučaj iz 1975. godine umalo nije izrodio veliki skandal, ali je pod nečijim nalogom sve zataškano. Naime, u novosagrađenoj reprezentativnoj koncertnoj dvorani *„Vatroslav Lisinski"* u Zagrebu, koja je koncertom Zagrebačke filharmonije otvorena dvije godine ranije, 29.12.1973. godine zakazan je solistički koncert Silvane Armenulić u pratnji orkestra **Ljubiše Pavkovića**. Za taj koncert, kao njeni gosti, najavljeni su: Dragan Živković Tozovac, Usnija Redžepova, Meho Puzić, Zoran Kalezić, Predrag Cune Gojković i njena mlađa sestra Mirjana Bajraktarević. Nekoliko dana prije koncerta sva sjedeća mjesta su bila rasprodata (oko 2 000 mjesta), a prodato je još toliko karata za stajanje. Bio je to prvi koncert jedne zvijezde narodne muzike u ovoj kultnoj koncertnoj dvorani, koja se smatrala prestižnom u tadašnjoj Jugoslaviji. Za koncert je vladala velika euforija i interesovanje. Svi izvođači su na vrijeme stigli u dvoranu i kada su krenuli na generalnu probu, doživjeli su šok. Razglasa nije bilo. Ugovorom, koji je Silvana potpisala sa direktorom dvorane Ivom Vuljevićem, precizirano je da organizator koncerta, u ovom slučaju dvorana *"Vatroslav Lisinski"*, preuzima obavezu obezbjeđivanja potrebnog razglasa za održavanje koncerta. Tu ugovornu obavezu oni nisu ispoštovali, na razglas se čekalo više od dva sata, a direktoru dvorane se izgubio svaki trag i niko nije znao gdje se on nalazi. Svima je bilo jasno da su Silvana i njeni gosti prevareni, te da je nekome zasmetao Silvanin koncert u *„Vatroslavu Lisinskom"*. Nije teško zaključiti da je direktor Ivo Vuljević dobio nalog da tako postupi. Možda nikada nećemo saznati ko je to naredio, ali je važno istaći ovaj sramotni čin onih koji su se zaklinjali u bratstvo i jedinstvo, društvo jednakih mogućnosti za sve, socijalizam i radničko samoupravljanje. Ovaj događaj je za Silvanu, ali i za sve ostale goste, posebno za publiku, bio strašan. Došli su na koncert da bi bili prevareni, ali je svima bilo jasno da za ovaj skandal

Silvana na nastupu u Braničevu, 1970. godine

Sivlana nije bila kriva. *Svima nam je to teško palo. Silvana je plakala. Bilo joj je žao publike* – pričao je Zoran Kalezić. Šef orkestra, koji je pratio Silvanu, Ljubiša Pavković se sjeća tog trenutka i ispričao je kako je Silvana ispoštovala svakog učesnika. *Bez obzira što je propao koncert, ona je svakom isplatila honorar. Svi smo odbijali da uzmemo honorar, ali ona je insistirala da nam se isplate dogovoreni iznosi. Silvana je bila veliki profesionalac* – kazao je Ljubiša Pavković. Do danas nije otkriveno ko je sabotirao održavanje Silvaninog koncerta u "Lisinskom", i ko se na tako ponizan način ponio prema jednoj od tada najvećih muzičkih zvijezda.

XVII poglavlje

Popularnost i klubovi obožavalaca

"Ne bi mi bilo čudno kad bi se o meni pričalo ono što je istina. Najčešće se govori ono što je laž."

Silvana Armenulić, magazin "Čik" 1972.god.

arhiva Borba

Vremenom je Silvana, stičući sve veću popularnost, za sobom imala armije obožavalaca. Nikada neće biti utvrđen njihov broj, pretpostavka je da su u pitanju stotine hiljada, čak i milion. Kao parametar, da li je neko obožavalac ili nije, ne može se uzeti podatak da li je kupio ploču ili kasetu, jer nisu svi tada imali mogućnost da kupe neki od nosača zvuka, kao ni uređaj na kojem bi isti puštali. Tih godina je kultura slušanja radija bila izuzetno razvijena, a stigli su i prvi televizori. Iako ih nije bilo mnogo po domovima, bilo ih je po ugostiteljskim objektima, kao i mnogim institucijama. Pojavljuje se i analogni elektronski uređaj Džuboks (Jukebox), koji pušta muziku po narudžbi slušaoca. Jedan od parametara sa kojim možemo izvršiti analizu popularnosti Silvane Armenulić jesu novinski članci i tu nema ništa sporno. Jasno je kao dan da je njena popularnost bila velika. Ako pažljivo analiziramo tadašnje top-liste, vidjećemo da primat na državnom nivou nosi Silvana. Takođe, u obzir se moraju uzeti radio-emisije sa željama, čestitkama i pozdravima. Znalo se dogoditi da na velikom broju radio-stanica, u specijalizovanim emisijama koje su često trajale i cijelo popodne, od svih pjesama, koje slušaoci naručuju, preko 50% je bilo Silvaninih i taj podatak ne bi trebao biti zanemaren. Mnogo drugih parametara još se može uzeti u obzir kada su u pitanju analize Silvanine popularnosti, a jedan od njih je i formiranje **KLUBOVA OBOŽAVALACA**. Do tog vremena ovakve pojave nisu bile baš česte. Kasnije, 80-ih godina, gotovo svaka veća muzička zvijezda će imati svoj klub obožavalaca ili više njih, ali pionir u ovom smislu bila je Silvana. Zanimljivo je napomenuti da ona nije imala nikakve veze sa formiranjem tih klubova, niti je bila inicijator.

Prvi klub obožavalaca Silvane Armenulić osnovan je 15. jula 1970. godine u Šapcu, a za prvog predsjednika je izabrana **Mira Petrović**, dok je predsjednik osnivačke skupštine bio **Miloš Krstić**.

Управни одбор Клуба Силване Арменулић слева на десно: Мира Петровић, Шабац; Силвана Арменулић, Београд; Милош Крстић, Шабац; Мила Шефер, Београд; Бранислав Вучковић, Светозарево.

"Čik", 1971. god.

Ovaj klub je nosio naziv "Silvana Armenulić" i upisan je u registar udruženja građana koji se vodi pri Sekretarijatu unutrašnjih poslova skupštine opštine Šabac, Bogatić, Koceljevo i Vladimirci, pod rednim brojem 44. Upis je izvršen na osnovu Rješenja SUP-a, pod brojem УП/I br.9774/1, od 16. novembra 1970. godine. Pomenuti klub u Šapcu je bio i najbolji i najorganizovaniji i imao je više od 8 000 članova. U Beogradu je postojao uticajan i mnogobrojan klub obožavalaca koji je vodila **Mila Šefer**. Pored ova dva, postojali su klubovi u Sarajevu, Doboju, Osijeku, Svetozarevu, Obrenovcu, Nišu, Prištini. Ukupuno je bilo 17 klubova 1971. godine, da bi se do Silvanine pogibije taj broj popeo na preko 50. Štampale su se značke sa Silvaninim likom, majice, čak i salvete. Klubovi su bili Silvanina glasačka mašinerija na tadašnjim velikim takmičenjima. Bili su dobro organizovani i pratili su Silvanu na njenim nastupima i takmičenjima. Međutim, sudbina klubova obožavalaca Silvane Armenulić nije bila srećna. Velikim dijelom Kongres kulture akcije, kao i poltroni koji su se dodvoravali mladim sljedbenicima ideologije utopijskog socijalizma, inače kreatorima ove promašene ideje, bitno su uticali na to da se povede tihi rat protiv velikih zvijezda narodne

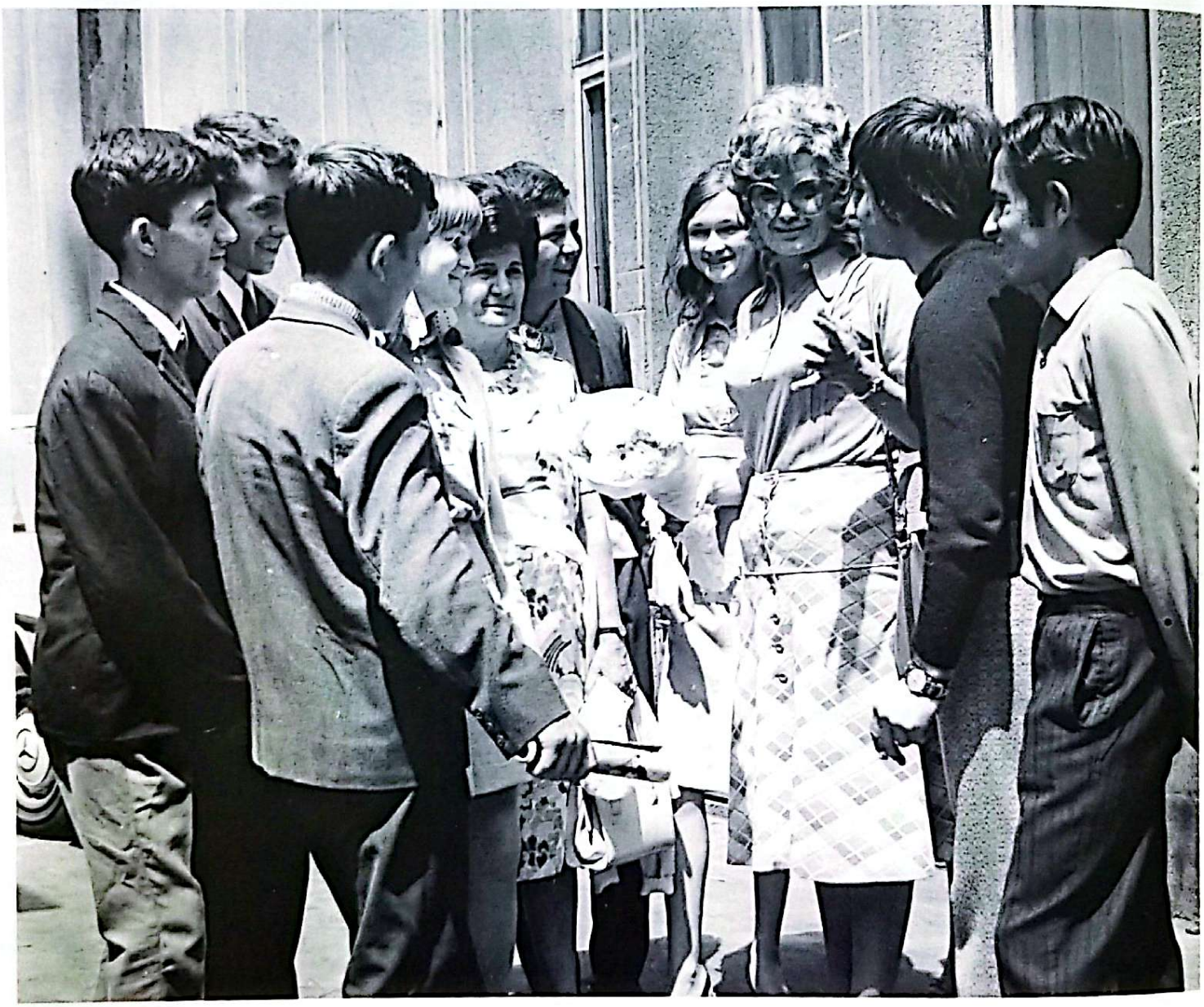

Silvana sa svojim obožavaocima, 1970. godine (arhiva Borba)

muzike, a među njima je bila i Silvana. Svakako ne treba zanemariti činjenicu da je Silvana imala mnogo zavidnih i ljubomornih ljudi protiv sebe. Vrlo brzo se postavilo pitanje zakonitosti radova Silvaninih klubova. Krenule su opstrukcije, inspekcije, kontrole i podmetanja. O tome se moglo pročitati i u pojedinim štampanim medijima.

Silvana je kratko, svega nekoliko mjeseci 1972. godine, imala i ličnu sekretaricu, a to je bila Darinka Žigić[151] iz Beograda, koja je iznenada bez najave i bez posebnog razloga okrenula leđa Silvani i kao glavni izvor tadašnjim medijima počela iznositi brojne kompromitujuće detalje iz perioda saradnje sa Silvanom.

ŠTA SE TU ZAPRAVO DOGODILO?

Početkom aprila 1972. godine, nedugo nakon što će se razići sa *Beogradskom estradom*, Silvana je učestvovala u nagradnoj igri "Večernjih novosti" pod nazivom "Zlatni glasovi-zlatne nagrade", gdje je izvlačila srećne dobitnike. U četvrtom kolu, ove nagradne igre, Silvana je izvukla kupon izvjesne Darinke Žigić, iz Beograda, kojoj je pripala nagrada "Darvilovo zlato". Dobitnica Darinke Žigić je bila 40-godišnja domaćica, invalidski penzioner. Pratila je Silvanin rad i voljela je nju i njene pjesme, pa je tako poželjela da je lično upozna i zahvali joj se. Odmah nakon toga uslijedili su Darinkini navalentni telefonski pozivi prema Silvani, gdje je na sve načine pokušavala da joj se približi. Kako je bila uporna, a pri tom je vješto glumila dobru osobu, Silvana je pristala da je primi u svom stanu. Po dolasku kod Silvane, vješto je izigravala sposobnu i plemenitu ženu, iskrenih namjera i odlučno sticala Silvanino povjerenje. Kako Silvana nije imala mnogo iskrenih prijateljica, jer je bila okružena, uglavnom, osobama koje su u njoj gledale neki interes, a pri tom joj je trebalo društvo nekog povjerljivog, pomislila je da je konačno pronašla takvu osobu u Darinki. Kasnije će se ispostaviti da joj je procjena bila loša. Nakon kratkog vremena Darinka je uspjela ubijediti Silvanu da joj povjeri vođenje svojih poslova i bude neka vrsta lične sekretarice, jer je Silvana bila samostalna i nezavisna od *Beogradske estrade*, pa su joj sve administrativne obaveze bile opterećenje. Glavni motiv Darinki je bio novac, jer je vidjela da Silvana živi u raskošno uređenom stanu, da je uvijek sređena, da ima mnogo nakita i novca, a znajući da je Silvana bila izdašna, Darinka je odlučila da krene u akciju. Počela je da obavlja Silvanine poslove koji su se odnosili na odgovaranja na pisma obožavalaca, plaćanje računa i neke druge tekuće poslove, koje Silvana nije stizala sama da završava. Darinkino približavanje Silvani se poklopilo sa formiranjem mnogobrojnih Silvaninih klubova obožavalaca po cijeloj Jugoslaviji i tu je Silvana poklonila povjerenje Darinki da se bavi organizovanjem i koordinacijom rada tih klubova. Beogradski klub obožavalaca je kratko vodila Darinka. Nedugo nakon što je zadobila Silvanino povjerenje, Darinku su vrbovali ljudi iz *Beogradske estrade* i podmitili je za veći novčani iznos, kako bi radila protiv Silvane. Odavala im je njene poslovne tajne i radila špijunske poslove. Nisu se mirili sa činjenicom da je Silvana otišla iz njihove kuće. Ona im je, kao tiražan pjevač, donosila odličnu zaradu, pa su bili ljuti jer su ostali bez dobrog izvora prihoda i cilj im je bio da unište Silvaninu karijeru. Aktivnost na tom planu, preko Darinke, funkcionisala je nekoliko mjeseci, dok Silvana nije saznala da je Darinka neiskrena,

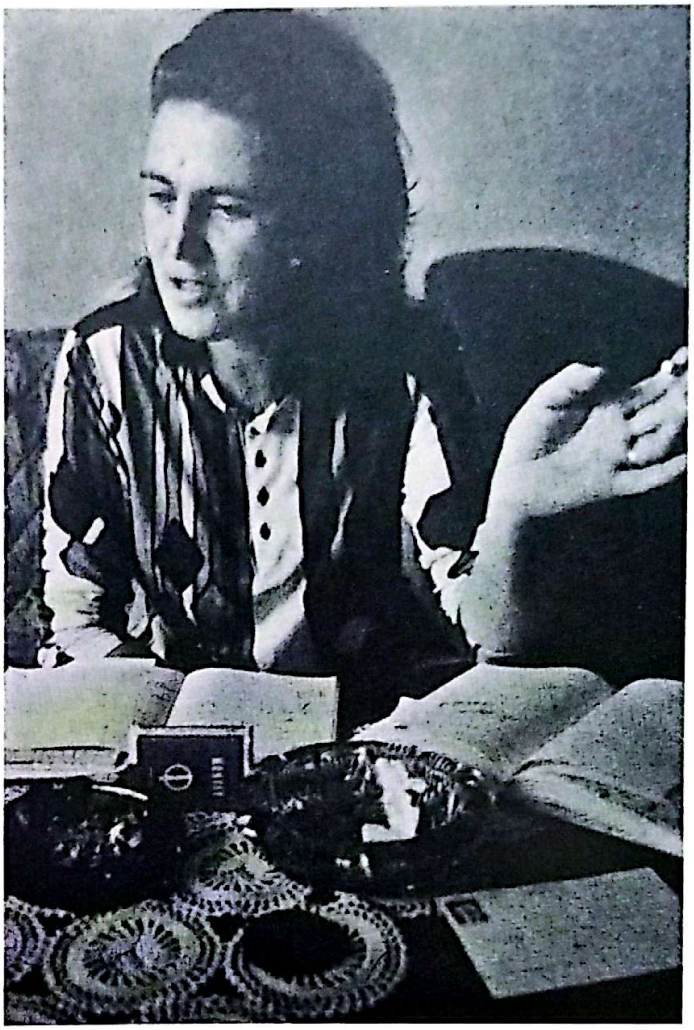

Silvanina sekretarica Darinka Žigić ("Čik", 1973. god.)

da zloupotrebljava njeno povjerenje i da joj radi "iza leđa". S obzirom da je Silvana bila daleko inteligentnija od Darinke, nije joj bilo teško da shvati da je Darinka bila loš izbor. Jedna od njenih aktivnosti, za koju Silvana nije znala, jeste ta da je Darinka pozivala djecu da se pod hitno učlane u klub, da ih čekaju brojne "povlastice", da će se sretati sa Silvanom i od nje dobijati poklone, ali da učestvuju u glasanjima za Silvanu na raznim manifestacijama, poput *"Kup pevača '72"* i *"Pesma leta '72"*. Godišnja članarina je iznosila 1000 starih dinara, a djeca bi, kada skupe taj novac, dolazila da se učlane i dobijali bi samo člansku kartu sa Silvaninom slikom i ništa više. Novac je Darinka trošila na kupone kojima se glasalo na raznim takmičenjima, ali je prikazivala 10 puta više kupona, a ostatak novca je ostavljala sebi. Inače, kuponi i glasanje tim načinom Silvani nije predstavljalo ništa, jer je njena popularnost bila velika i mnogima nedostižna. Darinkina ideje je bila štampanje majica sa Silvaninim likom, koje su izrađivane po cijeni od 1850 dinara, a prodavane su za 4 000 dinara. Tu su i značke sa Silvaninim likom, izrađivane za cijenu od 200 dinara po komadu, a prodavane su po 400 dinara. Štampane su i papirne salvete i još mnogo toga. Veći dio novca Darinka je pronevjerila, vodila je paralelno duple knjige i napravila je kompletan haos, zbog čega je mogla završiti u zatvoru. Ovdje se, pored pronevjere novca, radilo i o teškoj zloupotrebi djece i sve je bilo zrelo za krivičnu odgovornost Darinke Žigić. Međutim, Silvana to nije željela da prijavljuje, nego ju je pozvala i saopštila da je saradnji došao kraj i da ne želi više da je vidi. Tu nije bio kraj priče sa Darinkom Žigić i ljudima bliskim *Beogradskoj estradi*, koji su imali "prljav" i krajnje prizeman zadatak. Krenuo je obračun u novinama i za te namjene je izdvojen novac. Potkupljen je urednik i novinar spornog lista "Čik", koji je po svojoj prirodi bio konceptualizovan kao nerelevantan, naširoko poznat po iznošenju netačnih, neprovjerenih informacija i bio je preteča *žute štampe*. Ovaj opskurni list se drznuo da u tekstu *"Školski primer zloupotrebe-Cena slave, šta kaže zakon"*, pored salvi neistina

БИВША СЕКРЕТАРИЦА СИЛВАНЕ АРМЕНУЛИЋ ИЗЛОЖЕНА ТЕРОРУ НЕПОЗНАТИХ ТЕЛЕФОНСКИХ САГОВОРНИКА

Бивша секретарица Силване Арменулић

Мртва за три дана

Бивша секретарица Силване Арменулић, пензионисани инвалид из Београда Даринка Жигић, која нам је помогла да уђемо у траг многих „послова" ове певачице, ових дана је изложена „унакрсним" претњама непознатих особа које су се вероватно с разлогом уплашиле „отвореног досијеа".

„То ти је последње што си успела да кажеш", „бићеш мртва кроз три дана", „језик за зубе, иначе ћемо ти га одсећи", „кћерка ће испаштати твоје грехе", „доћи ћемо ти у посету и било би добро кад би се пре тога поздравила с најдражима" — само је део претњи које смо снимили на магнетофонску траку у стану Даринке Жигић а које су биле упућене телефоном.

Телефон не престаје да звони већ данима. Од дана кад смо почели да објављујемо фељтон о Силваниним злоупотребама, на Даринном телефону могу се чути само претње, највулгарнији изрази, смех, а не ретко и музика с плоча Силване Арменулић. За ова малтретирања се чак не бира ни време. Дан или ноћ, подне или поноћ — свеједно.

Неко се очигледно уплашио истине. Или је пак покушао да унесеним страхом спречи или непланирано прекине објављивање ових наставака.

Ми смо као редакција пријавили читав случај станици милиције на београдској општини Вождовац на којој и станује породица Жигић и другови из јавне безбедности су нам обећали да ће Дару чешће обилазити.

Хтели смо на крају да напишемо да су нам се за време објављивања фељтона „Цена славе" јавили и неки познати певачи интересујући се о чему ћемо писати у следећем наставку. Многи од њих интересовали су се да ли ћемо писати и о „неким концертима". Изгледа да су се они уплашили да Силванина секретарица не изнесе у јавност где је, кад и за колики хонорар је певала Силванина група јер би тиме вероватно неке њене колеге па и она морали да исправљају пореске пријаве.

"Čik", 1973. godina

i loših konstrukcija iznetih u pomenutom članku, stavi sebe u ulogu arbitra i formira "konzilijum pravnika", kojima su dostavili "svu dokumentaciju koju poseduju". Pomenuti "konzilijum" je izvršio "ekspertizu" i donio određene zaključke. Svakom, iole priučenom pravniku, a posebno ozbiljnim pravnim stručnjacima je odmah bilo jasno da je riječ o potpuno besmislenom i tendencioznom pristupu koji za cilj ima degradaciju Silvane Armenulić. Ostalo je nepoznato iz kog razloga su članovi tog famoznog "konzilijuma pravnika" pristali na lično blamiranje po novinama kao što je "Čik", ali vjerovatno je po srijedi bio dobro plaćen honorar, pa su pristali da se profanišu i izvrgnu sebe ruglu i podsmijavanju. Na kraju, kada je sve što su osmislili potpuno propalo, Darinka Žigić je posegla za posljednjim oruđem, a to je lažno prijavljivanje prijetnji upućenih telefonom. Ponovo je u listu "Čik" objavljeno da je Darinka Žigić, bivša sekretarica Silvane Armenulić, prijavila prijetnje po život nje i njene kćerke, koje su joj upućene telefonom, a koje *"smo snimili na magnetofonsku traku"*.[152] Ne zna se ko stoji iza tog "mi", a tekst je nepotpisan, pa se misli na redakciju. Dalje, u spornom tekstu stoji da je redakcija *"prijavila cijeli slučaj stanici milicije na beogradskoj opštini Voždovac"* i navode da su im *"drugovi iz javne bezbednosti obećali da će Daru češće obilaziti"*. I ova posljednja neistina je pala u vodu, jer da su postojali snimci na magnetofonskoj traci i da je prijava postojala, tadašnji organi SUP-a bi zvanično pokrenuli istragu i ista bi se vodila pod nadzorom nadležnog tužilaštva. To je izostalo, jer je sve bilo velika i loše konstruisana priča.

"Čik", 1973. god.

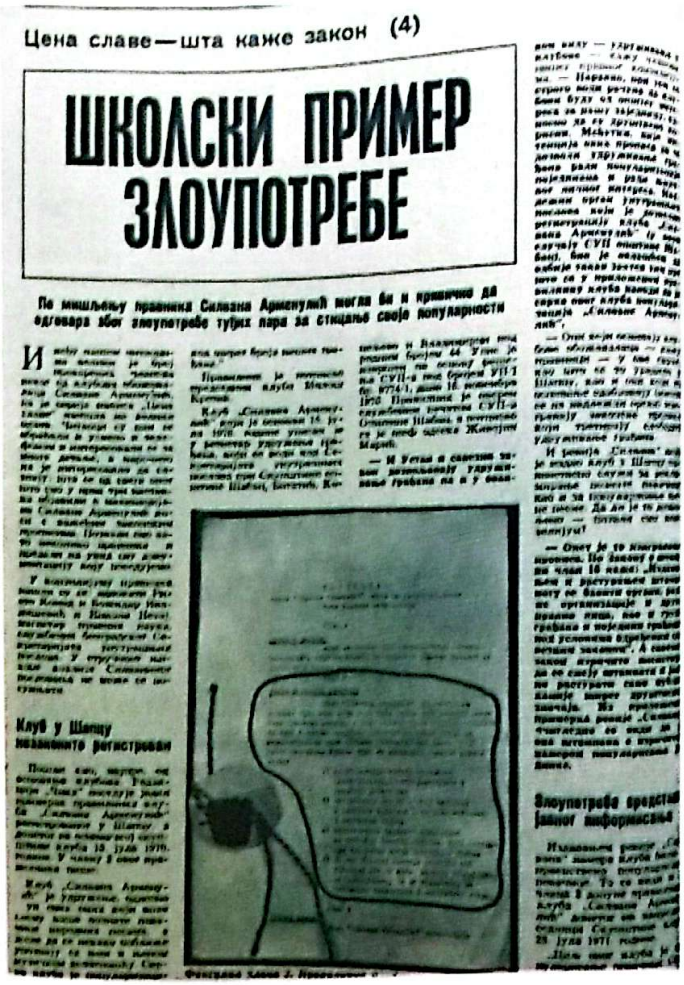

Цена славе—шта каже закон (4)

ШКОЛСКИ ПРИМЕР ЗЛОУПОТРЕБЕ

По мишљењу правника Силвана Арменулић могла би и кривично да одговара због злоупотребе туђих пара за стицање своје популарности

Клуб у Шапцу незаконито регистрован

Злоупотребе средстав јавног информисања

Постоји велика вјероватноћа да је Darinka vrbovana od moćnih partijskih struktura, a ne isključuje se ni uplitanje bezbjednosnih službi, jer je Silvanina popularnost nekima predstavljala potencijalnu opasnost od raznih scenarija, a to je bila čista fikcija. Silvanino pojavljivanje u filmovima "crnog talasa yu filma" bio je motiv da se ona označi kao potencijalni "državni neprijatelj". Dodatna sumnja je izazvana pojavljivanjem kluba Silvaninih obožavalaca u Parizu, a taj klub je bio uticajan. Tihi i podmukli rat sistema protiv Silvane

И марамице су имале Силванин лик

Ilustracije radi, u vrijeme kada je Darinka Žigić po novinama optuživala Silvanu da krade i zloupotrebljava novac od članarina i druge prihode svojih klubova obožavalaca, Silvana je imala čak i po tri nastupa dnevno i zarađivala je basnoslovne honorare koji Darinki ali i mnogima u to vrijeme nisu bili zamislivi, i da je Silvana spala na to da se spušta na nivo blamiranja zbog sitnog novca, u to je teško povjerovati, posebno cijeneći činjenicu da je Silvana po prirodi bila veoma izdašna, novac je trošila i djelila, nije bila škrta niti je gledala da neko nema a da mu ne pomogne. Svima je pomagala i davala novac, tako da sve ove lažne konstrukcije Darinke Žigić i spornog lista "Čik" su plod loše konstrukcije i tendencioznih nastojanja da se diskredituje lik i djelo Silvane Armenulić, ali u tome ipak nisu uspjeli. A da je Darinka Žigić svu priču iskonstruisala i davala neistinite podatke govori i činjenica da je na dva mjesta izjavila da je Silvana slavila rođendan 12. februara, a Silvana je rođena 10. februara, a na dan kada je Darinka tvrdila da je Silvana novcem od članarina svojih klubova slavila rođendan, Silvana se nalazila u Doboju gdje je nastupala na Zanatskoj zabavi u hotelu "Bosna". Na osnovu svega navedneog, dalje komentarisati bilo šta u vezi Darinke Žigić bilo bi potpuno suvišno.

je bio sve jači. Svega toga Silvana nije bila svjesna. Klub obožavalca Silvane Armenulić iz Šapca došao je na ideju da pokrene list „*Naša zlatna Silvana*" ("Silvana, revija nove narodne muzike"). List je štampalo grafičko preduzeće "Proleter" iz Rume u tiražu od 3 500 primjeraka. Štampanje je počelo krajem juna 1971. godine i koštalo je 380 000 starih dinara. Novac za štampanje je u gotovini dala Silvana Armenulić lično, ali su izašla samo tri broja i list je obustavljen. Zanimljiv je podatak da Međuopštinski istorijski arhiv u Šapcu nema ni jedan od tih brojeva, kao ni Biblioteka, ali takođe nie jedna druga ustanova, niti postoje bilo kakvi tragovi da je list ikada izlazio, što je jasan pokazatelj da je unutar sistema Silvana imala ozbiljne opstrukcije. U uglednom magazinu "NIN", koji je apsolutni lider na tržištu društveno-političkih magazina u Srbiji i jedan od najstarijih i najuticajnijih nedeljnika u SFRJ, osnovan 1935. godine, komentator i polemičar Branislav Milošević objavio komentar:

Силвана

МОЛИМО вас да објавите да смо основали Клуб Силване Арменулић. Ко жели да се учлани, нека нам пошаље марку и коверат. Осим чланске карте, шаљемо Силванину слику са аутограмом.

Клуб Силване Арменулић
Маршала Тита 170
ОБРЕНОВАЦ

"TV Novosti", 1970. god.

Dovitljivi Šapčani smislili su, izgleda, novu čiviju: kako javljaju novine, u Šapcu će uskoro početi da izlazi, dva puta mesečno, list 'Naša zlatna Silvana', koji pokreću članovi tamošnjeg kluba 'Silvana Armenulić'. List će izlaziti u tiražu od dve hiljade primeraka i baviće se pitanjima naše zlatne Silvane. Iako na prvi pogled deluje smešno i pomalo neverovatno, i ova vest kao da je logičan nastavak sveopštih napora, usmerenih na afirmaciju onih kulturnih vrednosti koje tako osobito obeležavaju duh i nivo nacije. Pošto smo stvorili sve uslove da se jedan lažan i primitivan vid folklora objavi preko svih mogućih javnih glasila, pošto smo pokrenuli niz specijalizovanih listova koji će se 'studiozno' baviti intimom i polujavnom problematikom naše zabavljačke elite - red je da sa simpatijama dočekamo i samostalne napore pojedinih 'zvezda' da svoje privatne poglede na svet učine dostupnim mnogobrojnim i brižljivo odnegovanom auditorijumu obožavalaca. Načelo naše kulturne politike, 'vox populi, vox Dei', doživeće, eto, sa izlaskom lista 'Naša zlatna Silvana', svoju punu afirmaciju. Nevolje će, međutim, nastati kada i druge 'zvezde' osete potrebu za javnim glasilom koje će se svestranije baviti njihovom ličnošću i delom.[153]

Ovakav stav i djelovanje pojedinaca, "zaštitnika istinskih vrijednosti", je bio samo proizvod, tačnije slijed događaja, proistekao nakon *"Kongresa kulturne akcije"*, održanog u Kragujevcu početkom sedamdesetih. Ovaj događaj je predstavljao zametak ozbiljne *„kulturne revolucije"*. Nju su pokrenuli *"savjesni i svjesni omladinci i omladinke"*, zaklinjući se u utopističke vizije komunističke superkulture, koja je radnim ljudima i građanima prijeko potrebna. Pokrenuli su niz kulturnih ideja i, gotovo, inkvizitorski obračun sa šundom i nekulturom, od kojih je zapamćena lomača na kojoj su gorjeli časopisi *„Čik"*, *„Adam i Eva"* i ostala *„pisana oružja imperijalističko-buržoaske propagande"*. U borbi za očuvanje i uzdizanje kulturnog identiteta *"naprednog jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva"* ovaj "visoko intelektualni" piromanski čin, kao manifest nove napredne ideologije koja će prema njihovim viđenjima stvoriti

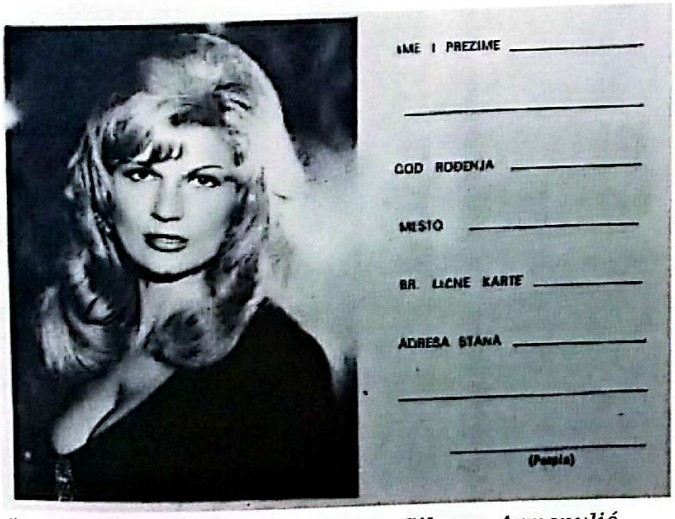

Članska karta kluba obožavalaca Silvane Armenulić, sa sjedištem u Šapcu

arhiva Borba

superčovjeka i super društvo, u sjećanje je prizvao nacističko paljenje knjiga tridesetih godina u Njemačkoj, kao obračun sa dotadašnjim učenjima. Ali, na žalost to je bio samo prvi korak. Na red je došao obračun sa kriminalističkim romanima, uveden je porez na šund, radio-stanice odjednom su prestale da emituju popularnu narodnu muziku, umjesto koje su se, sve češće, čuli zvuci opere i klasike, inače "omiljenih" u našem narodu još od turske okupacije. Svakako da je ovaj besmisleni projekat u svojoj osnovi ideološki bio reakcionaran i protivan učešću radničke klase u kulturi, a poznato je da radnička klasa nije bila previše zainteresovana za elitističku kulturu, a sama elitistička kultura, u osnovi marksističkih učenja, nije bila podobna za novo društvo. U ideološkim tumaranjima "napredne jugoslovenske socijalističke omladine", ovaj događaj se ipak desio i iza sebe ostavio velike probleme. S obzirom da medijske kuće i sve institucije nisu vodili sposobni, već podobni, samim tim su mediji, politički obazrivije, počeli da eksploatišu zvijezde od kojih su živjeli. Televizija i radio ostali su dugo godina tvrdokorni u realizaciji zaključaka *"Kongresa kulturne akcije"*,

Silvana sa predsjednicom kluba svojih obožavalaca, 1971. godine (arhiva "TV Novosti")

ali su, srećom, novine brzo shvatile da elitzam na Balkanu nema mnogo šansi: od nečeg se, konačno, ipak moralo živjeti![154]

Ovdje je važno reći još jednu okolnost proisteklu iz svega navedenog, a to je nekontrolisani rast popularnosti Silvane Armenulić, pa su dežurni "kulturolozi" iz Komiteta, opet podmuklo predložili da se nešto učini kako bi se njena popularnost usporila. Tu aktivnost nije imao ko da obustavi jer Silvana nije bila bliska sa važnim ljudima, niti je imala ljubavnike u vladajućim strukturama, kao neke tadašnje zvijezde. Iako svjesna sabotaža i podmetanja, opstrukcija i raznih drugih stvari koje su joj se stavljale na put, ona je bila sigurna da to radi njena konkurencija iz svijeta muzike, ali nije bila u pravu, jednostavno rečeno, Silvana nije imala konkurenciju. U stilu muzike i umjetničkog izraza, Silvana nije imala konkurenciju, niti je iko spajao žanrove i stvarao nove stilove kao što je to ona radila. Rame uz rame je nastupala sa Mikijem Jevremovićem, Ivicom Šerfezijem, Vladimirom Savčićem Čobijem, Arsenom Dedićem, Terezom Kesovijom, Kićom Slabincem i mnogim drugim, a svi navedeni ne pripadaju narodnjačkoj branši, nego su to pjevači šlagera, šansona i urbane muzike. Malo je narodnjaka koji su mogli da se uklope u takvo društvo, a Silvana je to mogla. Svi su je podjednako voljeli i cijenili i nisu je doživljavali kao konkurenciju. Probleme su Silvani pravili pojedinci iz društvenog sistema, koji su iz nekih svojih razloga, vođeni ideologijom ili jednostavno bolesnom mržnjom i frustracijama, Silvanu onemogućavali u njenom napredovanju. S druge strane, jasno je kao dan da sve ono što se zabranjuje, onemogućava i ponižava, stiče sve veću popularnost. Na desetine hiljada pisama je stizalo, što na Silvaninu adresu, što na adresu njenih klubova obožavalaca. O tome su i novine pisale, čak prenosile pojedina pisma koja je ona dobijala. Nije stizala odgovoriti na sva pisma, pa je imala ljude koji su joj u tome pomagali. Poseban problem su joj predstavljali telefonski pozivi, jer su obožavaoci znali da je

Silvana u Jugotonovoj prodavnici ploča u Beogradu, daje autograme obožavaocima, 1971. godine (arhiva "Radio TV Revija")

nazovu u sred noći i da je nešto pitaju. Popularnost je Silvani ispočetka imponovala, što je sasvim logično, ali kasnije joj je počela predstavljati problem, sve dok joj nije postala teret. Euforija oko Silvane se nije stišavala. Klubovi su, zahvaljujući hiljadama članova, zaradili na članarinama toliko da su štampali list *"Naša zlatna Silvana"*, u kojem su bile sve vijesti, podaci i novosti o uspjesima Silvane Armenulić. Mladići i djevojke posvećuju joj pjesme, vezu njen lik na maramicama, goblenima, slikaju njene portrete u ulju, šalju poklone, cvijeće, želje da i dalje ostane ista.

XVIII poglavlje

Mirjana Bajraktarević

Slava je došla onda kada sam shvatila da nije sve umjeti pjevati, već i umjeti odabrati šta će se pjevati.

Mirjana Bajraktarević, TV Novosti, mart 1976. god.

Mirjana Barjaktarević 1974. god.

O Mirjani Bajraktarević se malo zna. Do danas je ostalo nejasno zašto je tako. Opšte poznate pjesme: *"Doleteće beli golub"*, *"Odavno si otišao, sine"*, *"Imala sam drugaricu"*, *"Samo njega sanjam"* i mnoge druge je ona snimila, a neke od njih je i pisala upravo perspektivna Mirjana, najavljivana kao mlađa sestra slavne Silvane Armenulić. Bila je zvijezda u usponu, ali je kobna noć 10. oktobra 1976. godine sve prekinula. Od tada, pa do današnjih dana uspomena na Mirjanu blijedi. Polako se zaboravlja, njene pjesme se prepjevavaju i čak ih drugi potpisuju kao svoje. Vrijeme neumoljivo ide i zaborav prekriva Mirjanine umjetničke staze, koje su presječene na magistralnom putu kod Kolara kobne noći u 21.15 časova. U automobilu su bila, zapravo, četiri putnika. Pored Silvane, Mirjane i Radeta Jašarevića, bilo je i jedno nerođeno dijete koje je Mirjana nosila. **Bila je u 6. mjesecu trudnoće i 25. godini života kada je poginula u stravičnoj saobraćajnoj nesreći.** Prekinut je njen mladi život i život njenog nerođenog djeteta. Prekinuta je jedna blistava i perspektivna karijera. Ugašen je jedan nevini mladi život koji nije stigao da ugleda svjetlost dana, a nemarni ljudi su je dali zaboravu. Mirjana to ničim nije zaslužila.

Mirjana Bajraktarević, privatna arhiva

DJETINJSTVO I PRVI MUZIČKI KORACI

Bio je ponedjeljak, 23. april 1951. godine, kada je u Doboju rođena **Mirjana Bajraktarević**, kao deseto dijete Mehmeda i Hajrije Bajraktarević. Mirjana se od rođenja tako zove i **nikada se nije zvala Mirsada,** kao što to unazad godinama razni pisani i drugi mediji objavljuju, niti je ikada mijenjala ime, što je vidljivo iz zvaničnog izvoda iz matične knjige rođenih[155]. Sa velikom vjerovatnoćom se može konstatovati da je ovu zabunu oko njenog imena napravila upravo ona sama kada je, na svojoj drugoj ploči *Zašto da budem rob ljubavi* iz 1970. godine, potpisana kao Mirjana Bajraktarević Mirsada, odnosno, iz nekog razloga, samo je za tu ploču uzela umjetničko Mirsada. Već na sljedećoj ploči, kao i svim ostalima koje je snimila, više se nikada nije pojavilo to privremeno umjetničko ime. Ostaće nepoznanica zašto je to ime uopšte uzimala kao umjetničko. Mirjani je ime dao njihov kum, inženjer mašinstva, **Sabit Đapo,** rođeni Tuzlak. On je krajem 40-ih godina sa porodicom, po potrebi službe, bio premješten iz Sarajeva u Doboj. Tu je ostao dvije godine, da bi se potom sa porodicom odselio u Tuzlu i karijeru nastavio u rudniku "Lipnica". Sabit je kumovao novorođenoj djevojčici i dao joj ime Mirjana iz samo njemu znanih razloga.

Djetinjstvo je Mirjana provela u toplom roditeljskom domu, okružena ljubavlju i pjesmom koju je i sama mnogo zavoljela. Ostalo joj je u sjećanju da ju je otac, kao malu djevojčicu, često stavio u svoje krilo i tražio od nje da mu pjeva, što je ona sa radošću prihvatala i pjevala mu. Imala je tako mekan i umilan glas, vrlo talentovan i prirodno kvalitetan. Osjećalo se da će postati velika zvijezda. Još kao djevojčica, tih 1950-ih godina u Doboju, je kao članica KUD-a *"Ismet Kapetanović"* nastupala i koreografi su u njoj vidjeli izuzetan talenat, ne toliko za igru, koliko za pjesmu.

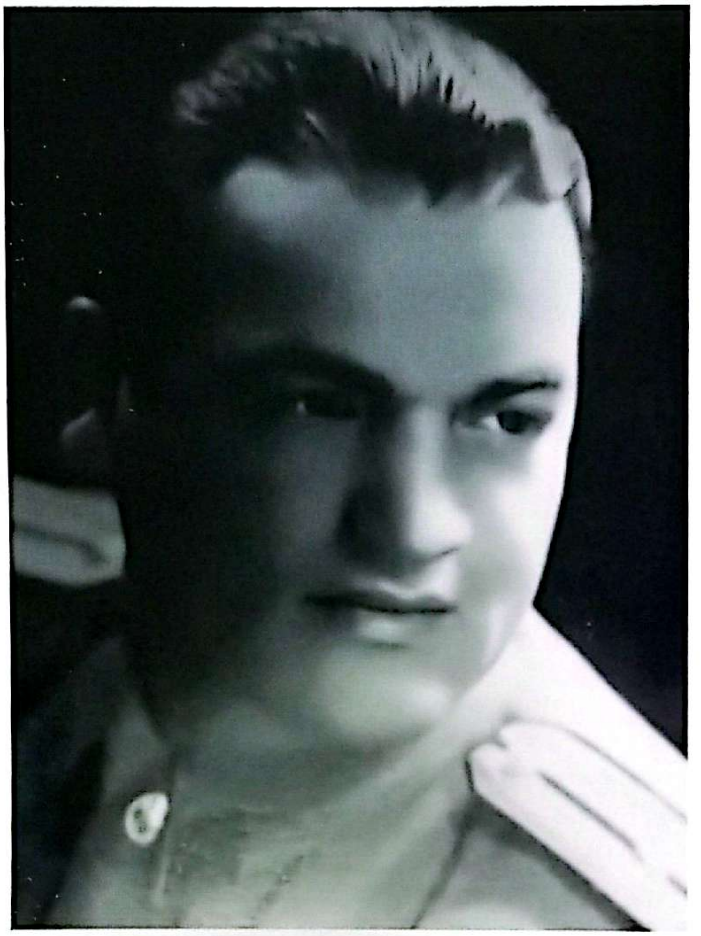

Sabit Đapo (privatna arhiva)

Na gotovo svim nastupima ovog poznatog KUD-a Mirjana je pjevala i oduševljavala publiku. Na jednoj od folklornih smotri u Sarajevu 1964. godine, KUD *"Ismet Kapetanović"* Doboj je osvojio prvo mjesto, a Mirjana, tada trinaestogodišnja djevojčica, nastupila je kao vokalni solista pomenutog KUD-a, izmamivši veliki aplauz i oduševljenje publike. Tada joj je bilo sasvim jasno da u životu želi samo jedno - postati pjevačica.

Otac mi je bio prvi učitelj i uzor u pesmi. Govorio bi mi često: "Sine, pjevaj, uvijek pjevaj, pjevaj kada ti je lijepo, pjevaj kada si dertli, pjesma je najbolji lijek". Umeo je tata često da posedi sa prijateljima sve do zore, pa bi svi došli našoj kući na kafu. Tada bi mene uzeo na krilo i tražio od mene da pevam. On je prvi primetio da ja imam smisla za pevanje. Učio me mnogim sevdalinkama: "Sinoć dođe tuđe momče", "Djevojka sokolu zulum učinila", "Ah, meraka u večeri rane", "Bol boluje mlado momče", sve samim biserima. Kopirala sam njegovo pevanje, tipično bosansko.[156] Prvi susret sa profesionalnim pjevačima Mirjana je imala sa 9 godina. Naime, u Doboju su gostovali poznati pjevači: Zaim Imamović, Safet Isović, Nada Mamula i Zehra Deović. Roditelji su Mirjanu odveli na taj koncert o čemu će ona kasnije reći: *Tada sam prvi puta čula i videla Safeta. Sva sam se u uvo pretvorila kada je pustio glas i zapevao "Mujo kuje konja po mjesecu". Nikada jedan lepši glas nisam čula. To je i moj otac primetio, pa sam osetila da je ljubomoran kad sam mu rekla da Safet bolje i lepše peva od njega. Od tada slušala sam radio i kada bih čula Safetov glas, sela bih tik uz radio, prilepila uvo uz zvučnik i upijala svaku notu, svaku reč. Safet je postao moj ljubimac, moj uzor, moj učitelj. Shvatila sam da moj otac lepo peva, ali to je ipak bilo jedno amatersko pevanje, dok je Safet u pesmu uveo i dušu i profesionalizam.*[157]

Kako se njihova porodična kuća nalazi na dobojskoj čaršiji, u nekadašnjoj Ulici Osmana Đikića, odmah prekoputa muslimanskog groblja "Humka", Mirjani je bilo zastrašujuće da se uveče vrača kući sa proba, ali je to nije sprječavalo u njenoj namjeri. Takođe, u tadašnjem Domu JNA, u Doboju je djelovala muzička sekcija, a pošto su vježbali u suterenu zgrade, prozor je bio uglavnom otvoren i napolju se čula muzika koja je dopirala iz zgrade. Mirjana bi se prikrala pored prozora, sa oduševljenjem slušajući melodije koje dopiru lagano, pjevušeći iste.[158] U školi je Mirjana redovno pjevala drugarima na pauzama između časova i to je primjetio njen nastavnik muzičkog, te ju je pozvao da nastupa na školskim priredbama, što je ona sa oduševljenjem prihvatila i od tada je bila redovna na svim školskim nastupima. U vrijeme dok je Mirjana još djevojčica, njena starija sestra Silvana je već bila poznata i popularna, a Mirjana ju je sa oduševljenjem gledala. Činila joj se nestvarna i nedostižna, ne sluteći da će joj se kroz koju godinu pridružiti.

Doboj, 1952. god. (Arhiv Republike Srpske)

Muzičkim grupama, koje su gostovale u Doboju, Mirjanu su pokazivali kao neku muzičku atrakciju. Jedan od tih nastupa 1967. godine je bio presudan da dobije poziv za snimanje prve ploče i zaputi se put Beograda da izgradi karijeru. Tada je imala samo 16 godina. Krenula je smjelo u veliki grad, ali se u vozu, dok je putovala, ozbiljno prehladila. Stigla je kod Silvane i odbolovala grip. Bila je jako tužna, ali je Silvana bila srećna i zadovoljna. Stalno ju je odgovarala od ideje da postane pjevačica, ali je Mirjana bila uporna. Nakon neuspjelog pokušaja snimanja prve ploče, Mirjana se vraća u rodni grad Doboj, gdje sa lokalnim muzičarima nekoliko mjeseci nastupa po restoranima i ugostiteljskim objektima dobojskog, tuzlanskog i zeničkog kraja. Uskoro odustaje od toga i vraća se u Beograd kod svoje sestre Silvane, koja joj, vidjevši njenu upornost i odlučnost, odlučuje pomoći. Upoznaje Mirjanu sa Acom Stepićem i Mirjana snima prvu ploču 1969. godine, koja je objavljena godinu dana kasnije 1970. i ta godina se računa kao početak Mirjanine kratke karijere, koja je prekinuta neviđenom tragedijom. Za vrijeme svog kratkog, ali izuzetno sadržajnog života koji je trajao samo 25 godina i umjetničkog stvaralaštva u trajanju od 6 godina, Mirjana je uspjela snimiti zavidan broj nosača zvuka, 16 ploča za života i 3 koje su posthumno objavljene. Prema mišljenju mnogih muzičkih stručnjaka važila je za perspektivnu, kako interpretatorku tako i autorku narodnih pjesama, ali za razliku od starije sestre Silvane, Mirjana u muzici nije bila sklona koketiranju sa stilovima. Njegovala je svoj jedinstveni stil.

LIČNOST I KARAKTER

Mirjana Bajraktarević (privatna kolekcija)

Kao ličnost Mirjana je, za razliku od Silvane, bila dosta naivna i nepromišljena, što je proizvod njene jedinstvene naravi. Bila je izuzetno dobra i neiskvarena osoba koja je voljela svakoga. Svima je pristupala krajnje iskreno i dobronamjerno. Vjerovala je da ne postoje loši ljudi. Sve ljude je voljela podjednako, a najviše je voljela život koji je živjela punim plućima. Mirjanin temperament je bio jak i snažan, može se reći neukrotiv, velika energija ju je nosila. Činilo se da joj na put ne može ništa stati. Podatak da je ploču *Noćas jednoj ženi lako nije*, iz 1976. godine, snimala sa temperaturom 39°, govori o kakvoj upornosti i kakvom karakteru se radi. Imala je lijepo kućno vaspitanje, znala je bonton i vrlo uljudno se ophodila prema drugima. Oni koji je pamte svjedoče o neiskvarenoj i izuzetno dobroj osobi koja je imala manire kakve je teško ne voljeti. Bila je rado prihvaćena u svakom društvu. Ostala je zapamćena anegdota koju je prenio pjevač Rade Petrović. On je svjedočio da je na jednom festivalu nastupao zajedno sa Mirjanom, a njemu je uoči same finalne večeri otekao zub, pa je razmišljao da odustane od nastupa. Mirjana ga je sve vrijeme bodrila, pravila mu je obloge do izlaska na binu. Bio je to divan gest mlade pjevačke nade Mirjane Bajraktarević, koja je voljela sve ljude. Njoj je bilo nezamislivo da u bilo kome vidi konkurenciju. Zanimljivo je da Mirjanin muzički i pjevački uzor nije bila starija sestra Silvana, nego je to bio bard bosanske sevdalinke Safet Isović i upravo je pjesmu *"Mujo kuje konja po mjesecu"* posvetila Safetu. Uz njegovu je interpretaciju rasla i zavoljela sevdah, ali i počela da gradi svoj jedinstveni stil. *Slušajući njegove interpretacije sevdalinki, prihvatila sam i njegov stil, pa kada sam poslije završene škole i ja krenula u kafanu da se bavim pjevanjem, pjevala sam sve Safetove pjesme. Naš otac je tada već bio umro. U jednom trenutku sam shvatila da ja ne mogu da pjevam muške pjesme. Prešla sam na "ženski repertoar", ali sam ostala zahvalna Safetu Isoviću što me je naučio kako se pjeva, što mi je svojim pjevanjem pokazao kako se interpretira sevdalinka, taj specifični melos. Svog ljubimca i učitelja upoznala sam mnogo kasnije, kada sam i ja postala profesionalni pjevač. Naravno, tada sam mu sve ispričala kako sam se besplatno školovala, slušajući ga na radiju i pločama. Safet Isović je i danas moj uzor i vjerujte da mi neki put, kada ga čujem kako pjeva za svoju dušu, za stolom, suze pođu... „Kad sretneš Hanku, sijedu baku, u mahali, u sokaku, selami je, pozdravi je, jer znaj da je vila bila..." ili neku drugu pjesmu tako toplo, sa takvim nervom, niko ne može da otpjeva kao on. Safet Isović na koncetima nije ni pola onog Safeta kada pjeva za sebe i svoje prijatelje.*[159] Jednostavno, Mirjana je bila po mnogo čemu posebna ličnost. Iako specifičnog i izraženog temperamenta, velike snage i izuzetne energije, Mirjana je muzički sazrijevala polako, nije se zadovoljavala uspjehom preko noći, jer takav meteorski

uspon, po njenom mišljenju, ne mora da bude siguran i trajan. Iako mlada, bila je dama i umjetnica koja se nije zadovoljavala prolaznim vrijednostima. Kao i Silvana, imala je urođen osjećaj za lijepo, za umjetnost. Način života koji je odabrala i vodila, nije svojstven običnim ljudima. Samo posebni ljudi žive tako da se njihova kreativnost i estetski doživljaj podudare sa trenucima u kojima se dešavaju posebne stvari.

KARIJERA

Mnogi pjevači su imali sreću da se na početku karijere predstave u najboljem svjetlu, da zapjevaju melodiju koja je već sutradan postala pravi hit. Ima i onih koji su, najprije, skrenuli pažnju na sebe samo bojom glasa i interpretacijom, ali su na pravu pjesmu morali čekati. Drugoj grupi pripada i Mirjana Bajraktarević. Poslije Sarajeva, Tuzle, Kragujevca, Mirjana Bajraktarević se obrela u Beogradu, gdje je živjela njena, uveliko slavna, sestra Silvana Armenulić. Preko sestrinih veza, Mirjana je dobila angažman u restoranu *"Filmski grad"* u Košutnjaku. Nešto ranije, Silvana će jednom prilikom u razgovoru sa Acom Stepićem, reći da ona ima mlađu sestru koja lijepo pjeva. *Znaš, Aco, imam sestru koja lepo peva.* Na to će joj Aca reći: *Gde je ona, zašto je ne dovedeš da joj pomognemo?* Silvana je odgovorila: *Nije ona jedina. Svi mi Bajraktarevići lepo pevamo. Moja starija sestra Abida pevala je u kafani, ali je odustala i udala se. Ali, oduševio bi se kada bi čuo kako peva mlađa sestra Mirjana. Već je pobeđivala na amaterskim takmičenjima. Zašto je ne pozoveš da joj pomognemo da uspe?* -insistirao je Stepić. *Nisam* želela *da bude pevačica. To nikome ne želim. Naporan je to posao i nije za ženu. Nemaš privatni život, nemaš svoj mir. Zašto da Mirjana unesreći sebe? Zbog toga nisam nikome pričala o njoj i zbog toga i ne želim da joj pomažem. Posle bi ljudi pričali da, eto, Silvana gura svoju sestru.* Na sve to je Aca Stepić slegao ramenima, ali mu instinkt nije davao mira. Nešto mu je govorilo da će se jednog

arhiva "Studio"

dana ipak susresti sa tom Silvaninom sestrom koja lijepo pjeva. Kada mu je, nekoliko godina kasnije, direktor beogradskog predstavništva *„Jugoton"*, Obrad Jovović, rekao da je čuo da Silvanina sestra peva u *"Filmskom gradu"*, Stepić se nije dvoumio. Otišao je odmah tamo. Kada je stigao Mirjanin nastup je već krenuo. Aci se dopao Mirjanin glas i kafanski dani su bili odbrojani. Od 1969. godine Mirjana počinje saradnju sa Acom Stepićem. Sa njegovim pjesmama snimila je ploču *Zašto duša*

arhiva Borba

arhiva Borba

pati i boli sa kojom je debitovala. Bio je to, kao što je poznato, veliki uspjeh i još jedna zvijezda narodne muzike je bila rođena. Međutim, iako je ova ploča dostigla srebrni tiraž i mladoj Mirjani pomogla da skrene pažnju na sebe, tek poslije šest godina dočekala je svoju pravu šansu.[160] Poznanstvo i saradnja sa Acom Stepićem joj je otvorilo mnoga vrata i Mirjana počinje saradnju sa poznatim kompozitorskim imenima: Mija Krnjevac, Toma Zdravković, Ismet Alajbegović Šerbo, Bane Đokić, Dragan Tozovac, Buca Jovanović, Radoslav Graić i drugi. Postala je pjevač o kome se sve više govori i na koga kompozitori sve ozbiljnije računaju, izuzetnih glasovnih sposobnosti, istančanog sluha i raskošnog pjevačkog talenta.

Po mišljenju mnogih, Mirjana je pjevački jači vokal od Silvane, ali nije imala njenu harizmu, niti prigušeni i sjetni glas i jedinstveni senzibilitet kao starija sestra. Mirjana je imala zvonak i prodoran glas, divne ukrase i glasovne bravure, ali i urođen osjećaj za lijepu pesmu, što je naslijedila od svog oca, istinskog ljubitelja umjetnosti. Iako nije imala Silvaninu harizmu, niti je pokušavala biti kao ona, sa svojim moćnim glasom i osjećajem za lijepu pjesmu, napravila bi briljantnu karijeru. Iako je snimala i ranije, prelomni trenutak za Mirjanu se desio godinu dana prije njene pogibije. Tada je, na "Hit paradi" narodne muzike 1975. godine, publici predstavila pjesmu afirmisanog autora Radoslava Grajića[161] *"Imala sam drugaricu"*.

Silvana i Mirjana Bajraktarević (privatna arhiva Zorana Kuzmanovića Munje)

Mirjana je još 1971. godine snimila pjesmu "Druga ga miluje" ali iz nekog razloga nije našla svoj put do publike, da bi istu tu pjesmu Silvana snimila 2 godine kasnije pod nazivom "Ciganine sviraj, sviraj" i pjesma je postala veliki hit. To nije jedinstven slučaj, jer je mnogo pjesama koje na prvo snimanje nisu postigle afirmaciju, tek kod drugog izvođača ili promjene aranžmana postaju popularne, ali na to mogu uticati i druge okolnosti.

Već nakon nekoliko taktova bilo je jasno da je pravu pjesmu zapjevao pravi pjevač.[162] To je bila vrhunska interpretacija jedne izuzetne kompozicije kakva odavno nije napisana.[163] Sam Radoslav Graić je priznao da je ovu pjesmu napisao namjenski za Mirjanu, jer je prvo dobro upoznao sve njene glasovne kvalitete, pa je onda napisao ovu pjesmu, koja će obilježiti Mirjaninu karijeru. Uspjeh ove pjesme je bio presudan da ona zauzme počasno mjesto na Mirinoj prvoj LP ploči. Ova melodija je svrstana među najbolje u produkciji te godine, a Mirjana Bajraktarević pjevač broj 1 u 1975. godini. U Mirjaninoj karijeri 1975. godina ima poseban značaj. Te godine je na *"Festivalu jugoslovenske narodne muzike"* u Parizu, sa pjesmom manje poznatog tekstopisca Đorđa Vučića *"Samo njega sanjam"*, za koju je muziku pisao Ilija Gavrilović Džoni, ostvarila veoma zapažen nastup.

arhiva "TV Novosti"

arhiva magazina "Čik"

Po mnogima ova pjesma predstavlja remek-djelo narodne muzike i apsolutni je *evergreen* neprolazne vrijednosti. Zanimljivo je naglasiti da oba autora, ni prije, ni nakon ove pjesme, ništa značajnije nisu više napravili i kao autori pali su u zaborav. Mirjana je već tada viđena kao nadolazeća zvijezda PGP RTB-a. Bila je u timu perspektivnih mladih izvođača koje su već bile zvijezde poput Šabana Šaulića, Lepe Lukić, Nedeljka Bilkića, Muharema Serbezovskog. Mnogo toga u muzici je naučila od čuvenog klarinetiste i umjetnika Božidara Bokija Miloševića. Podjednako dobro je pjevala i sevdalinku, uz koju je odrasla. Birajući repertoar za svoju prvu LP ploču, Mirjana se odlučila za nekoliko izvornih bosanskih pjesama, sevdalinki, koje je posebno voljela i za koje ju je vezivalo sentimentalno sjećanje. Pjesma *"Kraj potoka bistre vode"*, po svojoj prirodi spada u red težih bosanskih sevdalinki koju je Mirjana željela da snimi, ali nije bila sigurna da će moći da je otpjeva. Za ovakvu pjesmu potrebno je posebno raspoloženje i kada je, u toku snimanja, u jednom trenutku osjetila da je došao trenutak pjesma je krenula sama od sebe.[164] Još jedan čovjek je Mirjani mnogo pomogao, a to je Dragan Živković Tozovac. *Kao pjevač početnik u "Beogradskoj estradi", bila sam u grupi sa Tozovcem. Tri godine smo zajedno putovali, tri godine sam ga gledala na pozornici i učila se estradnom šlifu i šarmu koji mu je*

tako svojstven. Tozovac me je upoznao sa mnogim ljudima sa radija i televizije, stvarao mi je veze i poznanstva sa kompozitorima, komponovao je i aranžirao za mene, bila sam gost u njegovom šou programu na televiziji. Žao mi je što više njegovih pjesama nisam snimila. Tozovac je lijen kao kompozitor, odnosno nije lijen, nego spor, traži pravu inspiraciju, teško komponuje po porudžbini. Zato je toliko dobrih pjesama napravio. Od Tozovca sam naučila najbolje, naučila sam koliko je estrada ozbiljan posao i kako je teško opstati, izboriti se za svoje mjesto, ali i način kako istrajati. Mislim da sam i tu školu izučila. I stoga dugujem dvije hvale - Safetu i Tozovcu, mojim učiteljima, uzorima, prijateljima i kolegama.[165]

Mirjana nije snimila ni jedan film, kao Silvana, niti je poznato da je imala te ambicije. Bila je okrenuta isključivo pjesmi za koju je živjela svim svojim bićem. Međutim, ipak je splet okolnosti učinio da se Mirjana pojavi u TV seriji "Pjesma kao nadahnuće" u kojoj je nastupila sa pjesmom *"Moj zumbule, brigo moja tugo moja"*, koju je posebno volio Mirjanin otac Mehmed, a koju je ona još u djetinjstvu naučila. Snimak ovog Mirjaninog nastupa danas ne postoji, kao ni mnogi drugi nastupi na kojima je učestvovala. Na prestižnom festivalu *"Ilidža"* u Sarajevu, Mirjana je učestvovala prvi put 1971. godine, gdje je skrenula pažnju na sebe pjesmom *"Plave oči"* Miodraga Todorovića Krnjevca. Na istom festivalu nastupiće i tri godine kasnije s pjesmom "Ljubavi, sudbino sreće", za koju je muziku radio Radoslav Grajić, na tekst Predraga Kojdića i aranžman Jovice Petkovića.

Tačan broj Mirjaninih nastupa nije poznat, osim što je poznato da je mnogo radila, nastupala i trudila se da ispoštuje sve dogovore i gostovanja na koje je bila pozivana. Nemali broj puta se odazvala i učestvovala na koncertima humanitarnog karaktera, a nastupala je i na dobrotvornim koncertima za izgradnju auto-puta Beograd-Niš, čiji završetak nije dočekala. Mirja-

arhiva Borba

Mirjana na naslovnici "TV Novosti", 1976. godine (arhiva Borba)

PRIVATNI ŽIVOT

U Beogradu je Mirjana jedan kratak period bila kod Silvane. Zbog složenih porodičnih odnosa i neskrivene netrpeljivosti prema Silvani i njenoj familiji od strane Radmilove majke, Mirjana se odselila na Banovo brdo kod svoje tetke Hanife i tu je stanovala dok se nije osamostalila. Posljednje dane svog kratkog života provela je stanujući sa svojom mlađom sestrom Hajrudinom Dinom Bajraktarević u naselju Karaburma u Beogradu. O ljubavnom životu Mirjane Bajraktarević se ne zna mnogo. Može se reći da je ona kao djevojka bila zavodljiva, ali to nikada nije zloupotrebljavala. Mnogi muškarci su za njom patili, a među njima su Dragan Živković Tozovac i Toma Zdravković. Obojica su joj napisali pjesme, s tim da je Tozovac svoju objavio 1974. godine, nakon okončanja njihove veze dok je Toma svoju pjesmu, posvećenu Mirjani, objavio tek četiri godina nakon njene smrti, 1980. godine.

na nije nastradala na dijelu auto-puta, kao što se to tvrdilo po nekim medijima, nego na magistralnom putu, u to vrijeme je auto-put bio u izgradnji. Mirjana je pomagala svima koji su od nje pomoć zatražili, a koliko je mogla da pruži. Velikog srca i proste duše, Mirjana Bajraktarević je bila primjer lijepog i dobrog ponašanja, punog ljudske topline, prijateljske ljubavi i solidarnosti, brige za drugoga sa visoko izraženim stepenom empatije. Ovdje primjećujemo visok stepen empatije kao izraženu zajedničku osobinu i kod Mirjane i kod Silvane, što sa velikom sigurnošću možemo reći rezultat njihovog primarnog vaspitanja u okviru biološke porodice.

Toma Zdravković

MIRJANA (1980)
Orkestar "Južni vetar"

Mirjana, zašto si me zagrlila
Mirjana, zašto si me poljubila
Mirjana, zašto si me ostavila
pa si otišla.

Zar ti ja sad ne značim ništa više
zar će sve ovo vreme da izbriše
ljubav svu što ti nekad dadoh ja
mala moja Mirjana.

Proveli smo celo leto zajedno
evo već je jesen stigla Mirjana
a ti si me poljubila
u suzama ostavila pa si otišla.

Mirjana, prokleto je plavo more
Mirjana, proklete su naše zore
Mirjana, ja sam proklet
što te sretoh, što si otišla.

Mirjana, kako da te zaboravim
Mirjana, kad te srce moje zove meni
Mirjana, ja te molim da se vratiš
mala moja Mirjana.

Obojicu je Mirjana Bajraktarević ostavila zbog njihove prirode. Ona je u muškarcu tražila snažnu i patrijarhalnu ličnost, što oni nisu bili. Mirjana nije željela muškarca koji voli kafanu i žene, ona je svog muškarca željela samo za sebe. Maštala je o skladnom braku punom ljubavi i mnogo djece. Bila je privržena patrijarhalnim vrijednostima sa porodicom kao centrom svega.

Tozovac

MIRJANA (1974)

Ja svake noći sanjam
najlepše oči tvoje,
i želim, želim ludo,
da budu samo moje.

Ljubav si moja jedina ti
veruj mi ja te volim
ako me nećeš, idi što pre
jer za ljubav ja ne molim.

Mirjana, Mirjana
srcu mom si najdraža,
nek ti pesma moja kaže
da te volim, volim ja.

Bar malo da te gledam
i sreći da se nadam,
ja drugoj ženi neću
nikada da pripadam.

Ja nikad nisam bio ko sada
pijan od sreće,
i niko ko ja sada
voleti tebe neće.

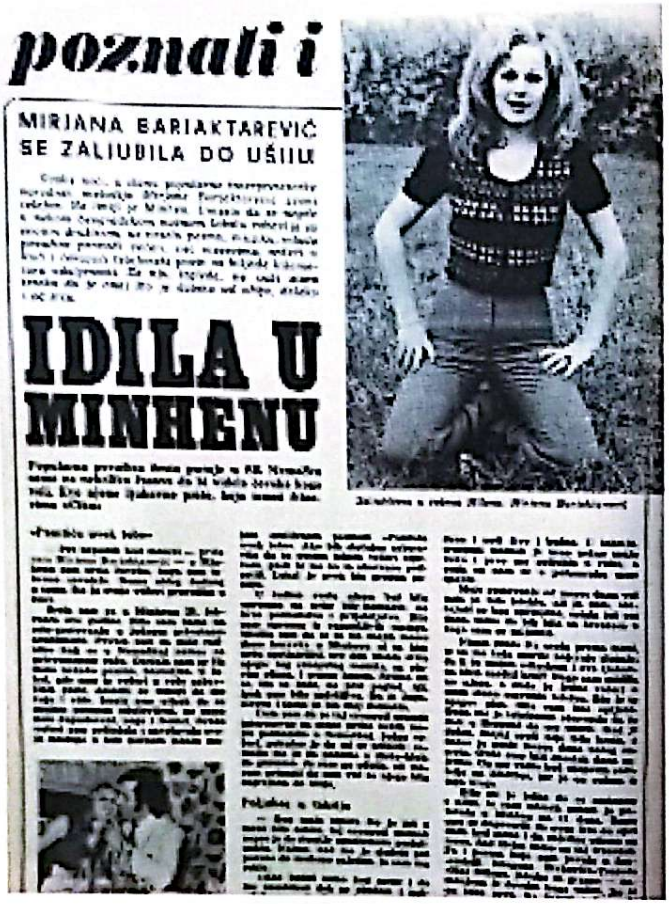

poznati i

MIRJANA BAJRAKTAREVIĆ SE ZALJUBILA DO UŠIJU

IDILA U MINHENU

ПОЉУБАЦ

Мирјана Бајрактаревић (сестра Силване Арменулић) ове године је први пут учествовала на „Купу певача". Својим начином интерпретације, одевањем и попашањем нимало није заостала за својом славнијом сестром. Они који нису били довољно упућени никад нису знали ко је Силвана а ко Мирјана. То је изгледа једино пошло за руком публици која је боље прихватила Мирјану и њену песму док је Силвана чула и звиждуке. Млади певач Младен Козјак је, судећи бар по овој слици, такође разликовао Мирјану од Силване.

16 Čik

"Čik", 1972. god.

"Čik", 1973. god.

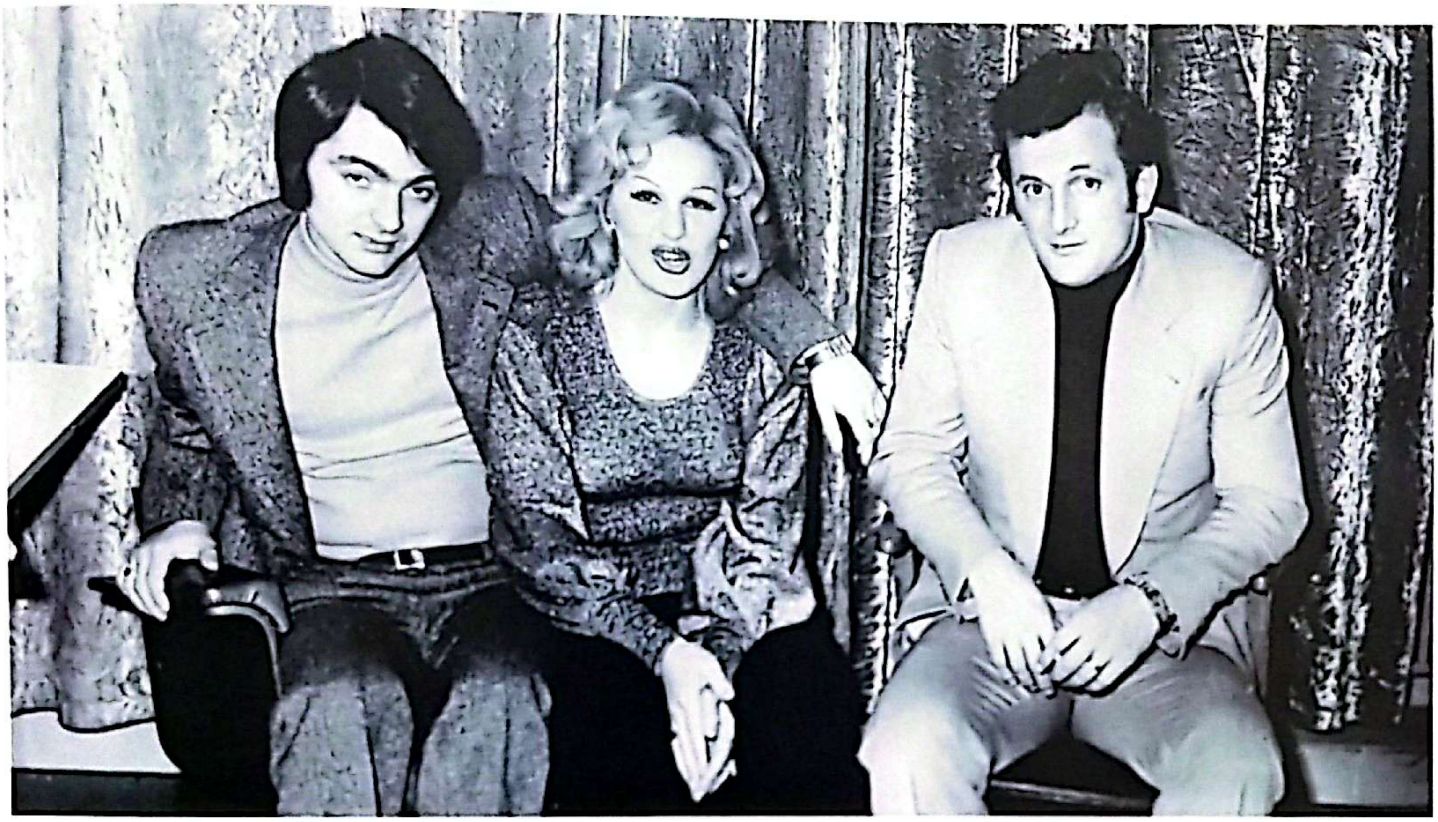

Zoran Milivojević, Mirjana Bajraktarević i Ljubomir Đurović, 1974. godine (privatna arhiva Igora Đurovića)

Gazeći stazama uspjeha, 1973. godine upoznaje izvođača popularne zabavne muzike i šlagera Zorana Milivojevića, sa kojim je zaključila brak na rođendan svoje slavne sestre Silvane, 10.02.1974. godine, i uzela prezime Milivojević.[166] Taj brak je potrajao svega nekoliko mjeseci i okončan je razvodom pred Okružnim sudom u Beogradu,[167] a Mirjana je vratila svoje djevojačko prezime.[168] Nakon ovog neuspjeha, Mirjana upoznaje mladog i perspektivnog boksera **Dragana Vujkovića,** sa kojim 1975. godine stupa u emotivnu vezu. Sa Draganom je planirala budućnost, veliku i srećnu porodicu o kojoj je oduvijek maštala. U mjesecu maju 1976. godine Mirjana saznaje da je u drugom stanju, oboje su bili presrećni. Mirjana je planirala da nastupa još nekoliko mjeseci i završi planiranu turneju po Australiji, kako bi mogla da kupi stan u Beogradu u koji bi se uselili Dragan i ona i u njemu dočekali rođenje svog prvog djeteta. To se nikada nije dogodilo.

Mirjana sa svojim vjerenikom, jugoslovenskim bokserom Draganom Vujkovićem, sa kojim je bila trudna (arhiva "Radio TV Revija")

arhiva Borba

STRADANJE

Iako u poodmakloj trudnoći, Mirjana se ipak odazvala pozivu da nastupi na manfiestaciji *"Župska berba"* u Aleksandrovcu, koja se održavala 10. oktobra 1976. godine sa početkom u 16.00 časova. To je bio koncert, na kome su učesnici bili: Ljubomir Đurović, Rale Ćajić i njena sestra Silvana Armenulić. Televizija je direktno prenosila ovu značajnu manifestaciju. Koncert je počeo na vrijeme, a Silvana Armenulić je stigla na polovinu koncerta, kako bi nastupila, jer je i ona bila predviđena u programu. Mirjana je primjetila da Silvana ne izgleda dobro, što joj je i sama priznala, žaleći se na jaku glavobolju. Kratko su porazgovarale, a Mirjana joj je stavljala obloge na glavu, ne bi li je prestala, ali se to nije dogodilo. Pomogla joj da se popne na scenu i izvede svoj program od osam pjesama. Silvana je otpjevala samo četiri pjesme i sišla sa scene. Nakon završenog koncerta Silvana je predložila da odmah krenu, a ni Mirjani se nije duže ostajalo, što zbog činjenice da je u drugom stanju, kao i potrebe da se vidi sa svojim vjerenikom Draganom Vujkovićem, jer je već idući vikend putovala u Australiju, na turneju. U Silvanin Ford Granada, Mirjana je ušla te večeri u 18.15 sati i sjela je na zadnje sjedište iza suvozača. Pored nje je sjeo pjevač Ljubomir Đurović, ali je na nagovor Ljubiše Pavkovića i Bokija Miloševića, odustao od putovanja sa njima i vratio se da gleda utakmicu Jugoslavija-Španija. Ispred nje, na suvozačevom sjedištu, sjedila je Silvana Armenulić, a za volanom se nalazio Miodrag Rade Jašarević. Ford Granada je, zajedno sa svojim putnicima, krenula na svoje posljednje putovanje. Pretpostavlja se, a to će kasnije i mrtvozornik konstatovati, da su Silvana i Mirjana zaspale u automobilu, a vjerovatno ih je uspavala spora vožnja kakvu je praktikovao Miodrag Rade Jašarević, poznat kao loš vozač. Nakon tri sata vožnje, kod mjesta Kolari nadomak Smedereva, nešto je krenulo po zlu i automobil je nekontrolisano počeo da razvija brzinu, da bi se nakon nekoliko minuta munjevitom

arhiva "TV Novosti"

brzinom zabio u kamion transportnog preduzeća "Bečej-trans". Silovit udar i velika eksplozija se, po svjedočenju očevidaca, primjetila. Niko nije znao šta se dešava. Prizor je bio stravičan. Ubrzo je došla milicija i ostale službe. Ispred njih se nalazio masakr. Automobil je bio potpuno smrskan. Mirjana je pronađena zalijepljena za suvozačevo sjedište. Tijelo se nalazilo u katastrofalnom stanju. U zvaničnim dokumentima stoji da je Mirjana Bajraktarević umrla u Smederevu dana 10.10.1976. godine[169] u 21.15 časova.

U nepovrat su otišla četiri života, tri rođena i jedan nerođeni, život Mirjanine bebe. Otišla je sa Mirjanom jedna buduća neostavarena karijera, otišla je buduća majka, supruga, domaćica, umjetnica, žena za sve, kakva je Mirjana bila. Gromoglasni jauci i zapomaganje su se te noći čuli po cijeloj Karaburmi, kada je sestra Dina saznala šta se desilo. Šok, nevjerica i tuga neprebolna koja traje već 47 godina i nikada ne jenjava. Sa Mirjanom je otišlo mnogo toga, ali je ostalo njeno djelo, njene pjesme, ploče, uspomene i sjećanje na jednu dobru dušu koja je svim svojim bićem živjela za pjesmu, zbog koje je i otišla prerano sa ovog svijeta koji je za nju bio posebno lijep jer je iskreno voljela život, ali okolnosti su odredile da bude drugačije. Mirjana nije uspjela ostvariti životne planove.

DISKOGRAFIJA

Kao što je već rečeno, Mirjana je prvu ploču snimila 1969. godine, ali je ona objavljena 1970. godine i to je singl ploča *Zašto duša pati/Vrati se*, u izdanju zagrebačkog *Jugotona*. Prvu pjesmu potpisuje autorski dvojac Aca Stepić i Živanka Joksić, dok drugu pjesmu potpisuje **Tomislav Zdravković,** koji je tada već bio ludo zaljubljen u Mirjanu i opčinjen njome.

Iste godine, također za zagrebački *Jugoton*, izlazi još jedna ploča *Zašto da budem rob ljubavi*, upravo ona, na kojoj je ona prvi i jedini puta potpisana kao Mirjana Bajraktarević Mirsada. Na ovoj ploči Mirjana se pojavljuje kao autor naslovne pjesme. Ovu, kao i prethodnu ploču, Mirjana je snimila sa ansamblom Ace Stepića, koji se pojavljuje i kao koautor u sve četiri pjesme na ploči ("Zašto da budem rob ljubavi", "Ljubavi, ljubavi", "Ako se ikada rastanemo", "Varala sam, varala").

Već sljedeće, 1971. godine, Mirjana Bajraktarević objavljuje dvije singlice: *Plave oči i Druga ga miluje*. Prva ploča je objavljena u koprodukciji *Beograd disk* i *RTV Sarajevo*. Naslovnu pjesmu, "Plave oči", radili su beogradski autori Miodrag Todorović Krnjevac i Panto Radivojević, a sa njom je Mirjana nastupila na prestižnom festivalu "Ilidža" u Sarajevu. Drugu pjesmu na toj ploči, *"Uzalud je suze liti"*, potpisuju sarajevski autori Ismet Alajbegović Šerbo i Hilmo Mujić.

Druga ploča, iste godine, pod nazivom *Druga ga miluje*, izlazi u produkciji *Beograd disk*, a naslovnu pjesmu na ovoj singlici "Druga ga miluje", potpisuje Predrag Živković Tozovac. Drugu pjesmu, na istoj ploči, "Pokraj Bosne hladne vode" potpisuje autorski par Predrag Živković Tozovac i Miodrag Milutinović. Te godine Tozovac se zaljubljuje u Mirjanu i oni otpočinju emotivnu vezu koja se neće slavno završiti, ali će ostati njegova pjesma "Mirjana" da svjedoči o toj ljubavi.

U produkciji *Beograd disk*, 1972. godine, izlazi singlica *Pamtiš li ljubav*, uz pratnju orkestra Danila Blagojevića. Pored naslovne pjesme, na ovoj ploči se nalazi još jedna pjesma pod nazivom "Zauvek". Obje pjesme kompletno potpisuje čuveni muzičar i kompozitor Boris Bizetić, ali ni jedna od ovih pjesama nije napravila zapažen uspjeh, niti je Mirjani donijela popularnost.

mirjana bajraktarević

uz pratnju orkestra Žarka Josipovića - Škule

SBK-0071

mirjana

bajraktarević

Prati orkestar Danila Blagojevića

sbk-0145

DRUGA GA MILUJE
(Dragan Živković-Tozovac)

POKRAJ BOSNE HLADNE
(Dragan Živković-Tozovac — Miodrag Milutinović)

PAMTIŠ LI LJUBAV
(Boris Bizetić)

ZAUVEK
(Boris Bizetić)

Mirjana se, 1973. godine, odlučuje na snimanje dvije singlice. Prva će izaći, ponovo, za *Beograd disk* pod nazivom *Pamtiću uvek tebe*, uz pratnju ansambla Branimira Đokića. Obje pjesme na ovoj ploči, "Pamtiću uvek tebe" i "Kletva jedne žene", kompletno potpisuje Branimir Đokić. Drugu ploču, pod nazivom *Ne traži me*, objavljuje za RTB, a uz pratnju ansambla Budimira Jovanovića. Na ploči su pjesme "Ne traži me" i "Goro, sestro rođena", a Budimir Jovanović je autor obje pjesme. Međutim, iako je promijenila saradnike i produkcijsku kuću, ove ploče joj nisu donijele zapaženiji uspjeh.

Imajući u vidu dotadašnje stanje, Mirjana se u 1974. godini odlučuje na radikalan potez i te godine snima čak tri ploče. **Prva ploča**, pod nazivom *Ne sjećaj se više mene* izlazi u produkciji RTB, uz pratnju ansambla Bokija Miloševića. Naslovnu pjesmu "Ne sjećaj se više mene" kompletno potpisuje Mirjana Bajraktarević, dok pjesmu "Ne zovi me, ja ti neću doći" potpisuje autorski par Budimir Jovanović i Vladimir Grujić.

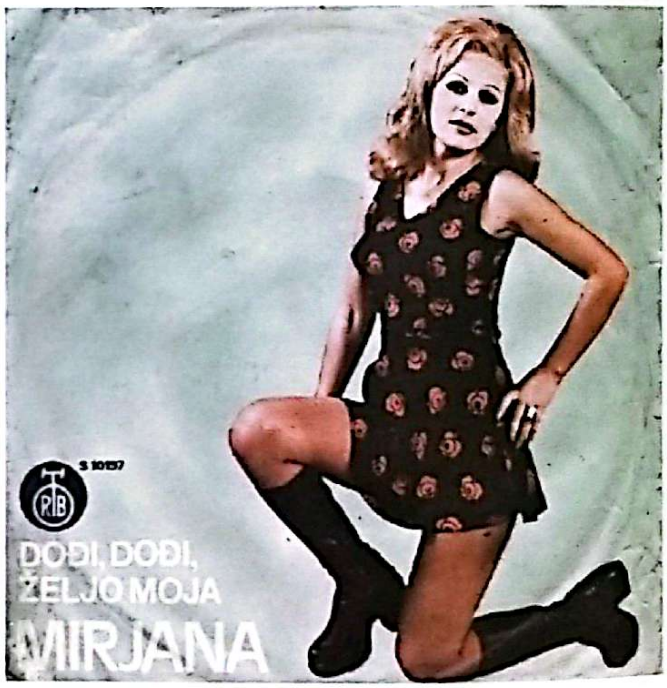

Druga ploča, pod nazivom *Ljubavi, ljubavi, sudbino sreće*, izlazi u produkciji RTB uz pratnju dva ansambla. Prva pjesma u pratnji Narodnog orkestra RTV Sarajevo, pod upravom Jovice Petkovića, a druga pjesma u pratnji ansambla Bokija Miloševića. Na ovoj ploči se, pored naslovne pjesme "Ljubavi, ljubavi, sudbino sreće", sa kojom je Mirjana te godine nastupila na festivalu "Ilidža" u Sarajevu, ali bez značajnijeg uspjeha, nalazi pjesma pod nazivom "Doleteće beli golub", autora Radoslava Grajića, koja postaje veliki hit i Mirjana Bajraktarević po prvi puta može biti potpuno zadovoljna.

Iste godine biva objavljena i **treća ploča** Mirjane Bajraktarević, pod nazivom *Dođi, dođi, željo moja* u izdanju RTB, a uz pratnju ansambla Miodraga Jašarevića. Na ovoj ploči će se naći naslovna pjesma "Dođi, dođi, željo moja" i "Moj delija", a obje pjesme u potpunosti potpisuje Radoslav Grajić.

Mirjana se odlučuje i na **treću ploču**, ali ovog puta LP, prvoj u njenoj karijeri i na njoj će se naći stare narodne bosanke pjesme, sevdalinke: "Ah, meraka u večeri rane", "Banja Luko", "Bosno moja", "Djevojka sokolu", "Evo srcu mom radosti", "Ne ašikuj, Mujo", "Nit je spavam, nit je dremam", "Oj javore, javore", "Povela je jelka", "Sini jako sa istoka sunce". Sa ovom pločom Mirjana je pokazala da je, bez obzira na mladost (tada je imala svega 23 godine) veliki pjevač, umjetnik i profesionalac. Sevdalinku ne može svako da pjeva, posebno ne ove pjesme, a Mirjana je svojim izvođenjem pokazala raskošan pjevački i umjetnički talenat.

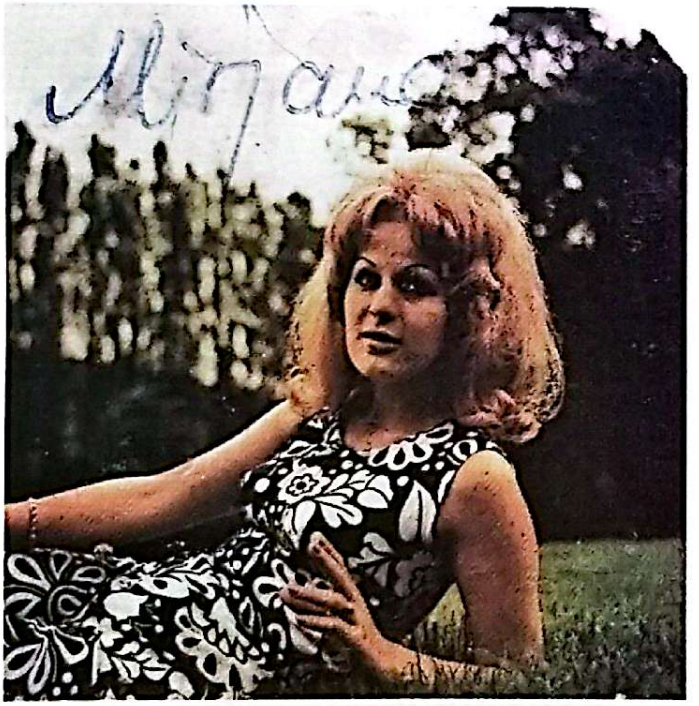

Najveću prekretnicu u karijeri Mirjana će napraviti već 1975. godine, kada je objavila dvije singlice i obje su imale meteorski uspjeh. **Prva ploča**, pod nazivom *Imala sam drugaricu*, objavljena je u produkciji RTB. Njome je Mirjana stekla status ekskluzivca, a ploču je snimila uz pratnju ansambla Bokija Miloševića. Naslovnu kompoziciju, "Imala sam drugaricu", autora Radoslava Grajića, sa kojom je Mirjana nastupila na manifestaciji "Hit parada '75", publika je već na prvom izvođenju sa oduševljenjem prihvatila.

Drugu pjesmu, na istoj singlici, pod nazivom "Pjesma o našoj ljubavi", potpisuje ponovo Mirjana Bajraktarević, ali kome je posvećena ostaće tajna.

Druga ploča, pod nazivom *Samo njega sanjam*, kao i prethodne, objavljena je u produkciji RTB uz muzičku pratnju ansambla Bokija Miloševića. Na ovoj ploči, koja je rađena za potrebe manifestacije *Jugoslovenski festival* u Parizu, nalaze se pjesme "Samo njega sanjam", koju potpisuje autorski dvojac Đorđe Vučić i Ilija Gavrilović Džoni, a sa kojom je Mirjana i nastupila na pomenutoj manifestaciji, i druga pjesma pod nazivom "Jesen je moje najljepše doba", koju potpisuju autori Milorad Radojević i Miodrag Jašarević.

Nakon velikog uspjeha ove dvije singlice, Mirjana se te 1975. godine odlučuje na **treću ploču.** Umjesto singlice to je LP ploča, druga u Mirjaninoj karijeri, i na njoj će se naći pjesme sa prethodne dvije singlice i pored tih pjesama, Mirjana snima četiri stare narodne sevdalinke koje su je podsjećale na djetinjstvo u rodnom Doboju.

Tu će se naći pjesme: "Kraj potoka bistre vode", "Ah, moj Aljo, crne oči", "Moj zumbule" i "Mujo kuje". Na ovoj LP ploči bilo je 12 pjesama. Pjesme sa A strane ("Imala sam drugaricu", "Doleteće beli golub", "Samo njega sanjam", "Ne sećaj se više mene", "Ne zovi me, ja ti neću doći", "Pesma o našoj ljubavi") Mirjana je snimila uz pratnju ansambla Bokija Miloševića, dok je pjesme sa B strane, na kojoj su navedene sevdalinke, snimila uz pratnju ansambla Ljubiše Pavkovića.

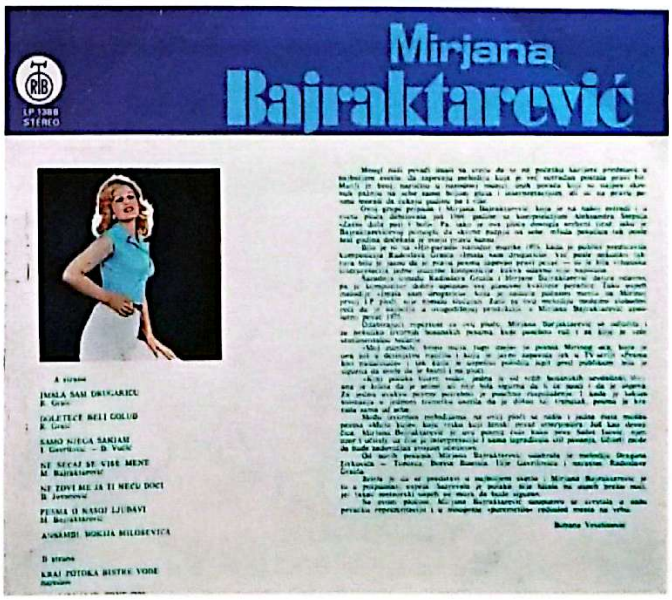

U posljednoj godini svog života Mirjana je snimila dvije singl ploče. Na prvoj singl ploči, te 1976. godine, pod nazivom *Noćas jednoj ženi lako nije*, koju je objavila RTB uz pratnju ansambla Branimira Đokića, pored naslovne pjesme "Noćas jednoj ženi lako nije", nalazi se i pjesma "Odavno si otišao, sine", koju je napisala Mirjana, posvetivši je svom rođenom bratu Izudinu, koji je 1969. godine otišao na rad u Dansku. Ova pjesma Mirjani donosi još veću popularnost i njena karijera kreće uzlaznom putanjom.

Nakon ove ploče na tržištu se, u izdanju RTB, pojavljuje i njena, za života posljednja ploča pod nazivom *Krenuli smo istom stazom* uz pratnju ansambla Branimira Baneta Đokića. Sa naslovnom kompozicijom Mirjana je učestvovala na manifestaciji *"Folk parada '76"*. Druga pjesma na ovoj ploči nosi naziv "Neću da tugujem", a obje pjesme na ovoj singlici potpisuje Radoslav Grajić.

Posljednja Mirjanina ploča je objavljena samo par mjeseci prije njene pogibije. Nakon njene prerane i stravične smrti, objavljeni su snimci koje je Mirjana uspjela da snimi mjesec dana prije pogibije. Ta ploča je izašla 1977. godine pod nazivom *Rukama sam mahala za tobom*, u produkciji RTB, uz pratnju ansambla Branimira Đokića. Na njoj su pjesme "Rukama sam mahala za tobom" i "Bio si zora života moga". Obje pjesme u potpunosti potpisuje čuveni hitmejker Novica Urošević. Ovo je bio početak njihove saradnje, a on bi, da je Mirjana poživjela, sigurno od nje napravio zaista veliku zvijezdu, kao što je kasnije to uradio sa Mitrom Mirićem i nizom pjevača i muzičara.

Druga posthumno objavljena ploča Mirjane Bajraktarević je singlica *Zašto da budem rob ljubavi/ Zašto da duša pati* u produkciji Jugoton. Autor prve pjesme na ovoj ploči je Mirjana, a drugu jesmu potpisuje Živanka Joksić. Snimljena je uz pratnju ansambla Ace Stepića.

Treća Mirjanina LP ploča će biti, takođe, objavljena posthumno 1977. godine i to je kompilacija na kojoj se nalaze pjesme: "Bio si zora života moga", "Dođi, dođi, željo moja", "Doleteće beli golub", "Jesen je moje najlepše doba", "Krenuli smo istom stazom", "Ne sećaj se više mene", "Ne zovi me, ja ti neću doći", "Noćas jednoj ženi nije lako", "Odavno si otišao, sine", "Rukama sam mahala za tobom".

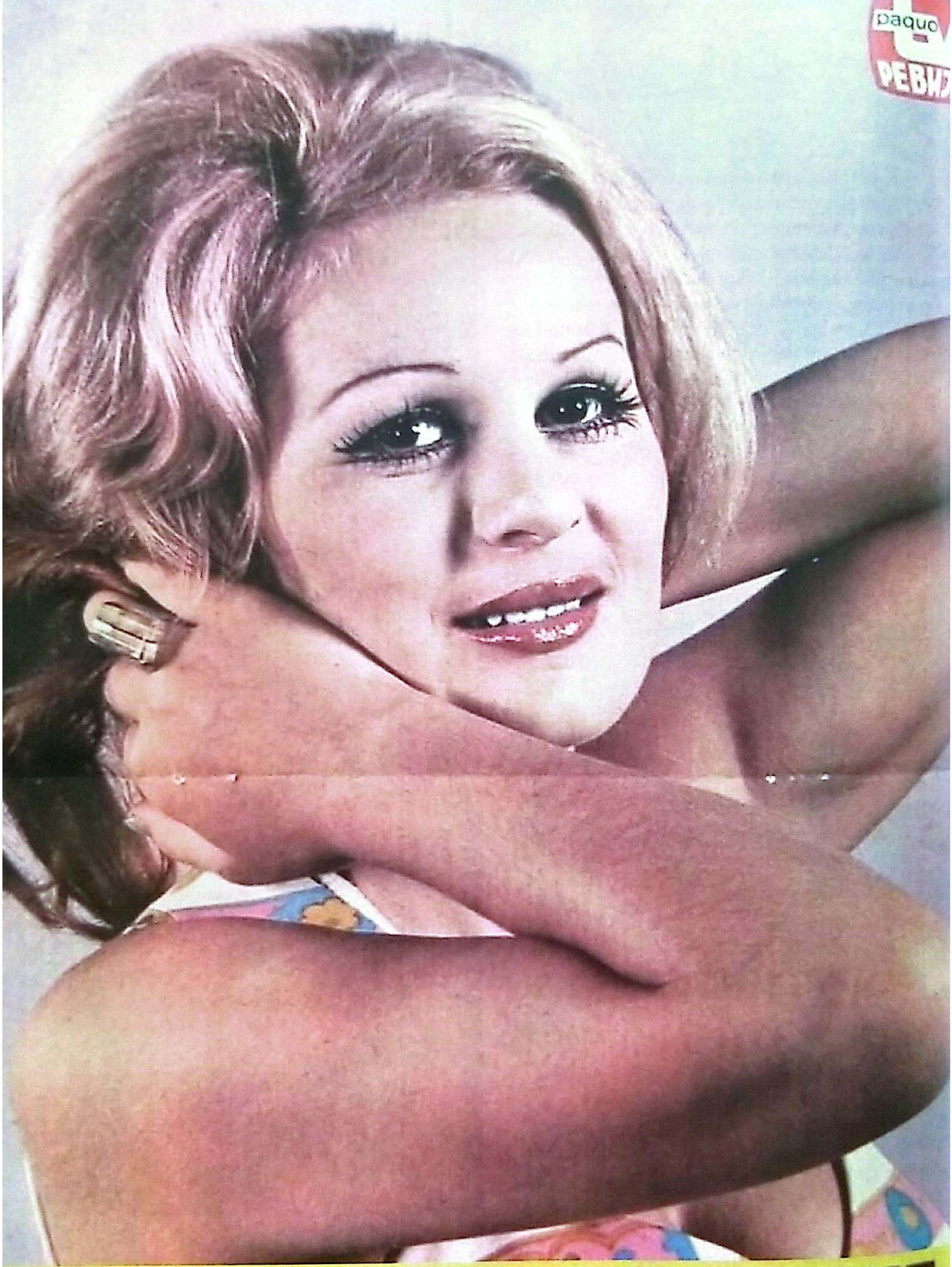

МИРЈАНА БАЈРАКТАРЕВИЋ

ZVIJEZDA KOJA NIKADA NIJE ZASIJALA

Iako je snimila dobre i kvalitetne pjesme koje su postale slušane Mirjana Bajraktarević, iz nekog razloga, nije mogla naprijed. Činilo se kao da je nešto koči. Nikako nije uspijevala da se potpuno potvrdi kao pjevač, ali i kao autor. Kad se od nje najviše očekuje, ona iznevjeri, a kad se na nju uopšte ne računa, ona zablista. Tako godinama, korak naprijed-korak nazad. Činilo se da će poslije festivala u Parizu i *„Parade '75"* Mirjana konačno izbiti u prvi plan, ali već 1976. godine na manifestaciji *Parada pesama i igara u duhu narodnog melosa* sa pjesmom *„Krenuli smo istom stazom"*, ponovo je iznevjerila očekivanja. Ploča sa pomenutom pjesmom prodata je u tiražu od samo 13 000 primjeraka, a to nije bilo dovoljno za pjevačicu koja ima ambicije da se popne na sam vrh. Teško je reći šta je uzrokovalo ovakav tempo u razvoju Mirjanine karijere, ali da je postojalo nešto složenije i kompleksnije, što je onemogućavalo razvoj njene karijere, sigurno jeste.

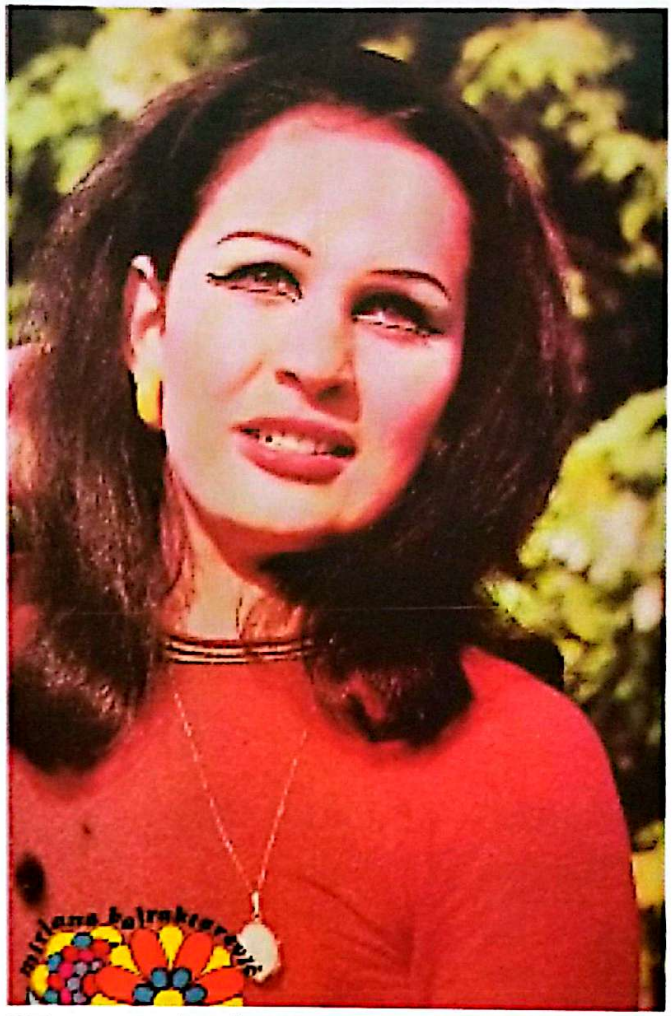

Mirjana na posteru časopisa "Studio", 1970. godine (arhiva "Studio")

Mirjana u posjeti svojoj rodbini u Trebinju 1975. godine Tom prilikom se fotografisala sa najmlađim članom porodice

Mirjana sa sinom svoje drugarice (privatna arhiva Slavice Rokavec Markanović)

"Radio TV Revija", 1973. god.

sjede: Predrag Gojković Cune, Mirjana Bajraktarević, i Lepa Lukić, stoje: Miroslav Ilić, Bora Spužić Kvaka, Mića Trandafilović i Bata Kanda (harmonika), na snimanju novogodišnjeg programa RTB, za novu 1976. godinu (arhiv RTS)

MEDIJI O MIRJANI

arhiva "TV Novosti"

arhiva "Radio TV Revija"

"Radio TV Revija", 1973. godina

"Radio TV Revija", 1973. godina

Mirjana za vrijeme posjete Parizu, gdje je učestvovala na festivalu narodne muzike, 1975. godine (arhiva "Radio TV Revija")

Mirjana Bajraktarević, Usnija Redžepova i Lepa Lukić na festivalu narodne muzike u Parizu, 1975. godine (arhiva "Radio TV Revija")

ВРЕМЕПЛОВ

ПЕВАЧИ НАРОДНЕ МУЗИКЕ НА ФЕСТИВАЛУ У ПАРИЗУ 1975.

Песма и у паузи

ЈУГОСЛОВЕНСКИ фестивал у Паризу некада је окупљао сам крем нашег народног стваралаштва. На фотографији коју је забележио фото-репортер "Новости" 1975. године, у паузи између наступа окупиле су се звезде тадашње музичке сцене - Раде Петровић, Аземина Грбић, Зоран Калезић, Шабан Шаулић и Мирјана Бајрактаревић. Шта ли су запевали, онако - за своју душу?

arhiva "Kurir"

МИРЈАНА БАРЈАКТАРЕВИЋ

СЕСТРИНИМ СТОПАМА

МИРЈАНА БАРЈАКТАРЕВИЋ млада је и амбициозна интерпретаторка народних мелодија којеа је тек почела да крчи пут према врху и тражи своје „место под сунцем". Дуто је певала по културно – уметничким друштвима, локалима, свуда где се тражила песма. Срећа долази полако и сигурно, тако је било и с Мирјаном. Када ју је једног дана Аца Степић позвао да приступи његовом ансамблу, тиме је аутомацки постала и члан „Естраде". Данас Мирјана, мада нема доста плоча, има своју публику што је, ипак, важно за неког ко је млад као Мирјана.

●МАЛО ко зна да је Силвана Арменулић њена рођена сестра. Да ли је она помогла Мирјани?

▲НЕ– одлучно је одговорила –свака од нас је сама себи створила егзистенцију. Ја првенствено имам да захвалим Аци Степићу који ми је омогућио да снимам плочу и који је веровао у моје квалитете. Уосталом, Силвана има своје презиме, па тако мало ко и зна да смо сестре. А да није било Аце, ја бих сигурно још увек певала по кафанама.

●ДА ли имате свој узор?

▲УЗОР! То је, у сваком случају, Аца Степић, човек од којег сам много научила и од ког још увек учим.

●СМЕТА ли вам кад у вама виде првенствено сестру Силване Арменулић?

▲НОРМАЛНО, ја имам свој начин певања и рада, а она свој, сама желим да створим свој реноме, свој труд и коначни успех су најдражи. Ни у ком случају не желим да се мој успех веже уз име моје сестре.

ЗЛАТА ПОЈСКИЋ, Зеница, Симе Шолаје 9

"Čik", 1970. god.

Za razliku od svoje starije sestre Silvane, Mirjana je bila dosta druželjubivija, otvorenija i brzo je sklapala poznanstva i prijateljstva što je proizvod njene prirode i djelimične lakomislenosti koja je opet proizilazila iz često pretjerane dobrote i odnosa prema drugima, jer je vjerovala da čovjek ne može biti loš, svima je davala priliku, u svakom je vidjela samo ono što je dobro. To ju je ponekad znalo i koštati, ali joj je pružalo i dobre prilike. Popularnost i uticaj njene sestre Silvane nije mnogo uticao na Mirjaninu karijeru, jer je ona svoju karijeru gradila drugačije od Silvane. Komunikativnost i otvorenost joj je omogućila da se brzo poveže sa važnim ljudima u svijetu estrade i dođe do dobrih i kvalitetnih pjesama, a time i angažmanima i uopšte poslovnim uspjesima.

Pozive za gostovanja na radiju i televiziji je dobijala zbog svog rada i svojih uspjeha, a ne zato što je sestra popularne Silvane Armenulić. Trudila se da svoju karijeru gradi samostalno i isključivo svojim radom. Potrebno je naglasiti da Mirjana nikada nije bila tema skandala, nije ulazila u sukobe sa kolegama, niti sa bilo kim, po priridi nije bila konfliktna, i ako joj neko nešto učini nažao, opraštala je i prelazila preko toga, kao da se nije ni dogodilo. Slikovito rečeno, svojom pojavom Mirjana je podsjećala na veliku oluju koja dolazi, na eksploziju nevjerovatne energije, bila je brza, energična, jakog temperamenta i specifičnog senzibiliteta. Njeni savremenici svjedoče jednom zajedničkom rečenicom: Mirjanu je bilo nemoguće ne voljeti. Mnogo pažnje Mirjana je posvećivala stilu

Bora Drljača, Nikola Matić (basista), Silvana, Steva Brzić i Mirjana u posjeti Braničevu, gdje su nastupali, 1970. godine

oblačenja, i scenskim nastupima. Rijetko, gotovo nemoguće je bilo vidjeti Mirjanu na nastupu oskudno odjevenu sa provokativnim modnim kombinacijama, naprotiv na sceni je uvijek bila lijepo i pristojno obučena u granicama dobrog ukusa. Modne stilove je često mijenjala, boju kose, vrstu šminke i ostale detalje, nije robovala stereotipima u modnom smislu. Za vrijeme svog kratkog života i karijere imala je više televizijskih nastupa i pojavljivanja u raznim emisijama, ali snimci tih emisija na žalost nisu sačuvani. Televiziju je Mirjana pomatrala kao važan medij za savremni svijet i smatrala je da je važno učestvovati u televizijskim programima. Bila je svjesna onoga što će se kasnije ispostaviti kao neminovno a to je da su muzika i scenski nastup dvije umjetnosti koje pokazuju najrazličitija preplitanja na semiotičkom i fenomenološkom nivou i preplitanje tih umjetnosti rodila je jedan bitno novi oblik njihovog postojanja. Sama muzika nije dovoljna da iznese sav teret prikazivanja umjetnosti koja, da bi bila potpuno razumljiva, treba biti u semiotičko-simboličkoj komunikaciji. Međutim, uprkos tome što je Mirjana učestvovala u televizijskim programima o čemu postoje fotografije koje to dokazuju, danas ne postoji ni jedan snimak sa televizije na kojem se nalazi Mirjana. Ne postoji sačuvan ni jedan radijski ni televizijski intervju sa njom. Da li je to slučajno ili namjerno, možemo samo da nagađamo, ali jedno je sigurno, a to je da se stiče utisak kao da je neko svjesno sve te snimke uništio, sakrio ili čak otuđio. Takođe, Mirjana nije uspjela snimiti ni jedan video-spot za neku od svojih pjesama. Javna scena u tadašnjoj Jugoslaviji Mirjanu je vidjela kao nadolazeću zvijedu i *PGP-a ali i Jugotona*. Nastupala je u ekipi sa Šabanom Šaulićem, Lepom Lukić, Nedeljkom Bilkićem, Muharemom Serbezovskim. Pratili su je svi poznatiji ansambli kao i poznati muzički instrumentalisti tog vremena: Ljubiša Pavković, Branimir Đokić, Srba Ivkov, Božidar Boki Milošević, Miodrag Rade Jašarević, Bora Višnjički i drugi. Ali, sve to je prekinuto u večernjim satima 10. oktobra 1976. godine.

Portret Mirjane Bajraktarević,
(Privatna kolekcija Lejle Mašić)

OMILJENA MEĐU KOLEGAMA

arhiva "TV Novosti"

arhiva "Radio TV Revija"

Mladen Tomić, Dina Bajraktarević i Mirjana Bajraktarević za vrijeme festivala "Ilidža '71."
(arhiva "Studio")

Mirjana i Miki Jevremović, tokom snimanja novogodišnjeg šou-programa Dragana Živkovića Tozovca, u kojem su oboje učestvovali, krajem 1972. godine (arhiva "TV Novosti")

Kemal Monteno, Nikola Karović, Dalibor Brun, Vladimir Savčić Čobi, Mirjana, Silvana i Mladen Kozjak, 1972. godine (arhiva "Studio")

Mirjana i Miki Jevremović, tokom snimanja novogodišnjeg šou-programa Dragana Živkovića Tozovca, u kojem su oboje učestvovali, krajem 1972. godine (arhiva "TV Novosti")

Kemal Monteno, Nikola Karović, Dalibor Brun, Vladimir Savčić Čobi, Mirjana, Silvana i Mladen Kozjak, 1972. godine (arhiva "Studio")

Muharem Serbezovski, Mirjana Bajraktarević i Safet Isović na festivalu "Ilidža '71." (arhiva "Plavi Vjesnik")

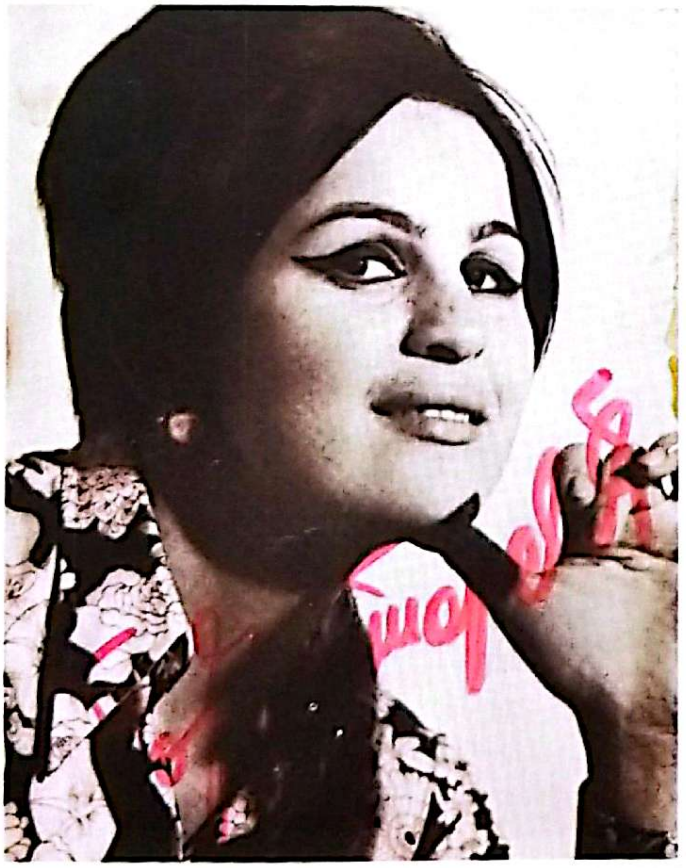

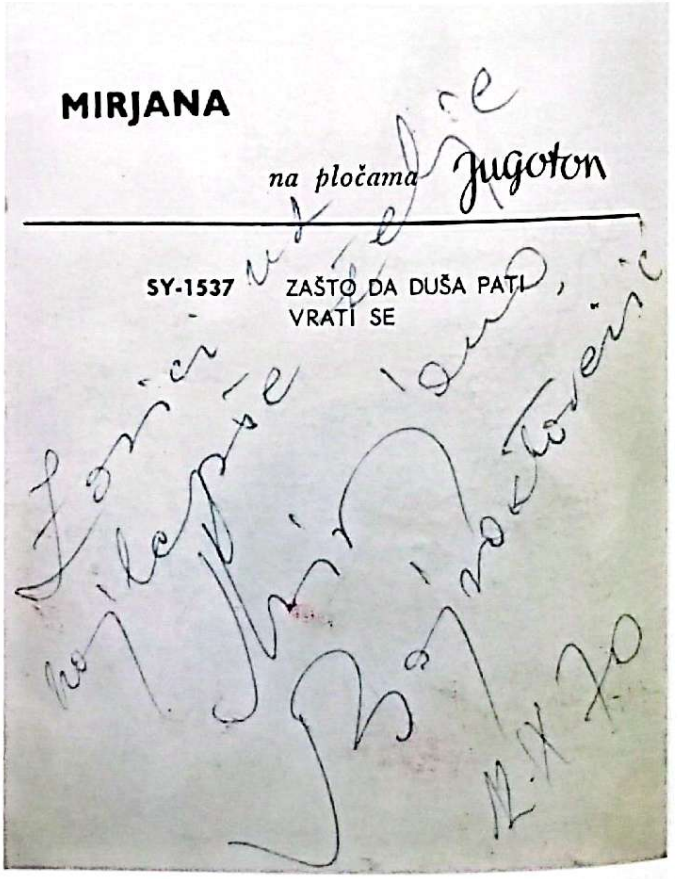

Reklamni materijal "Jugotona"

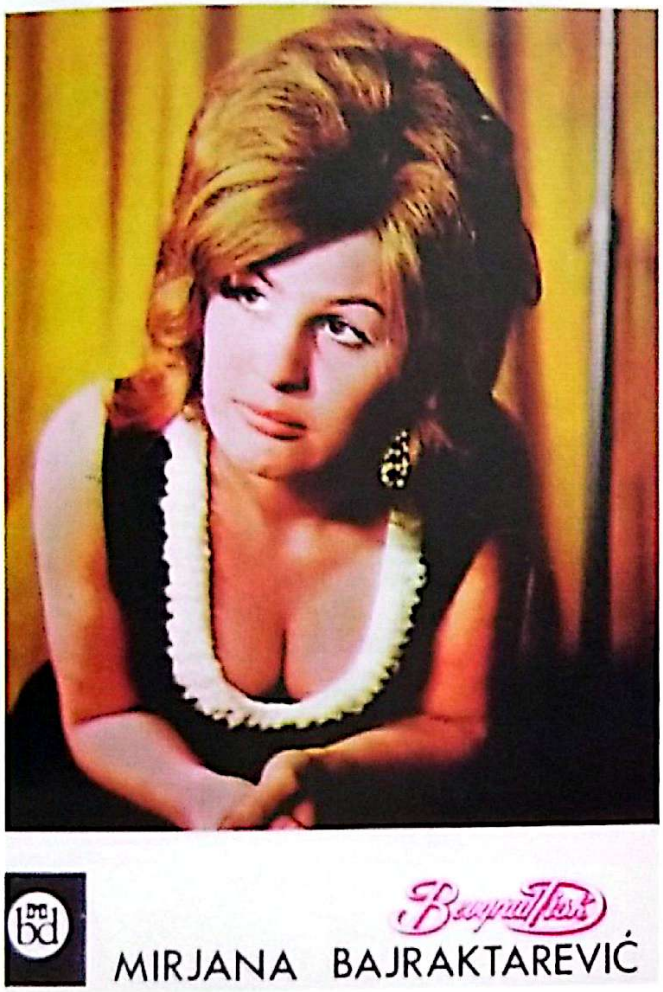

Reklamni materijal "Beograd-diska"

"Čik", 1973. god.

Olivera Katarina, Bora Spužić Kvaka i Mirjana, 1971. godine (privatna kolekcija)

Omot kompilacijske ploče sa Mirjaninim potpisom

arhiva "Radio TV Revija"

PRERANI ODLAZAK

U 25. godini života ugašen je jedan život i sa njim još jedan nerođeni. Mirjana je poginula u 6. mjesecu trudnoće. Mnogo se radovala djetetu koje nije imalo sreću da se rodi. Sa odlaskom Mirjane Bajrakterević narodna muzika, kao i kultura uopšte, izgubila je mnogo. Da je ostala živa, kako se pretpostavlja, a i sve ukazuje na to, Mirjana bi napravila izvanrednu muzičku karijeru, ostvarila bi se i kao majka i supruga. Bila je divna osoba, to ne svjedoče njeni poznanici iz stereotipnih pobuda i kurtoazije, nego je zaista bila takva. Imala je lijepo držanje, otmjeno ponašanje, kao i Silvana, ali sa jačom energijom i snažnijim temperamentom. Vjerovala je ljudima, često je razmišljala srcem, nošena emocijama. Bila je umjetnik u duši, stvaralac bez zadrške, vrijedna, radna i plemenita. Kada bi došla kući, u Doboj, pomagala bi majci oko kućnih poslova, a nerijetko je znala raditi i baštenske poslove. Svi su je voljeli, bila je veoma poštovana i cijenjena, omiljena u svakom društvu. Nije imala neprijatelja, svakog čovjeka je voljela srcem i dušom. Bila je anđeo u ljudskom liku. Otišla je naglo, na težak način. Surova smrt ju je snašla u smrskanom automobilu. Njeno tijelo je bilo uništeno do neprepoznatljivosti.[170] Godinama nakon njene pogibije po medijima se provlače razni tekstovi u kojima su, možda i nenamjerno, napisane greške počev od datuma rođenja, pa nadalje. Ostala je u sjenci starije i dosta poznatije sestre Silvane i uglavnom se njeno ime pominje usputno, ali Mirjana to ne zaslužuje. Njeno ime ostaje upisano zlatnim slovima u narodnoj muzici, jer je ostavila neizbrisiv trag.

Sahranjena je u zajedničkoj grobnici sa sestrom Silvanom na Novom groblju u Beogradu, na parceli br. 94. Na njihovom zajedničkom spomeniku su upisani osnovni podaci, a na vrhu spomenika stoje dva isklesana bijela goluba, da svjedoče o dobroti i mladosti ovih umjetnica koje su prerano otišle sa ovog svijeta.

Mirjana Bajraktarević na nastupu u Braničevu, 1970. god.

XIX poglavlje

Vračare, gatare i baba Vanga

Moj život je ispunjen pozornicama, mikrofonima, ekranima. Što mu se više predajem to manje meni ostaje. S time sam izmirena, gledam u oči činjenicama, i znam da ih više ne mogu izmeniti. Ja više ne umem drugačije živeti.

Silvana Armenulić, oktobar 1976.

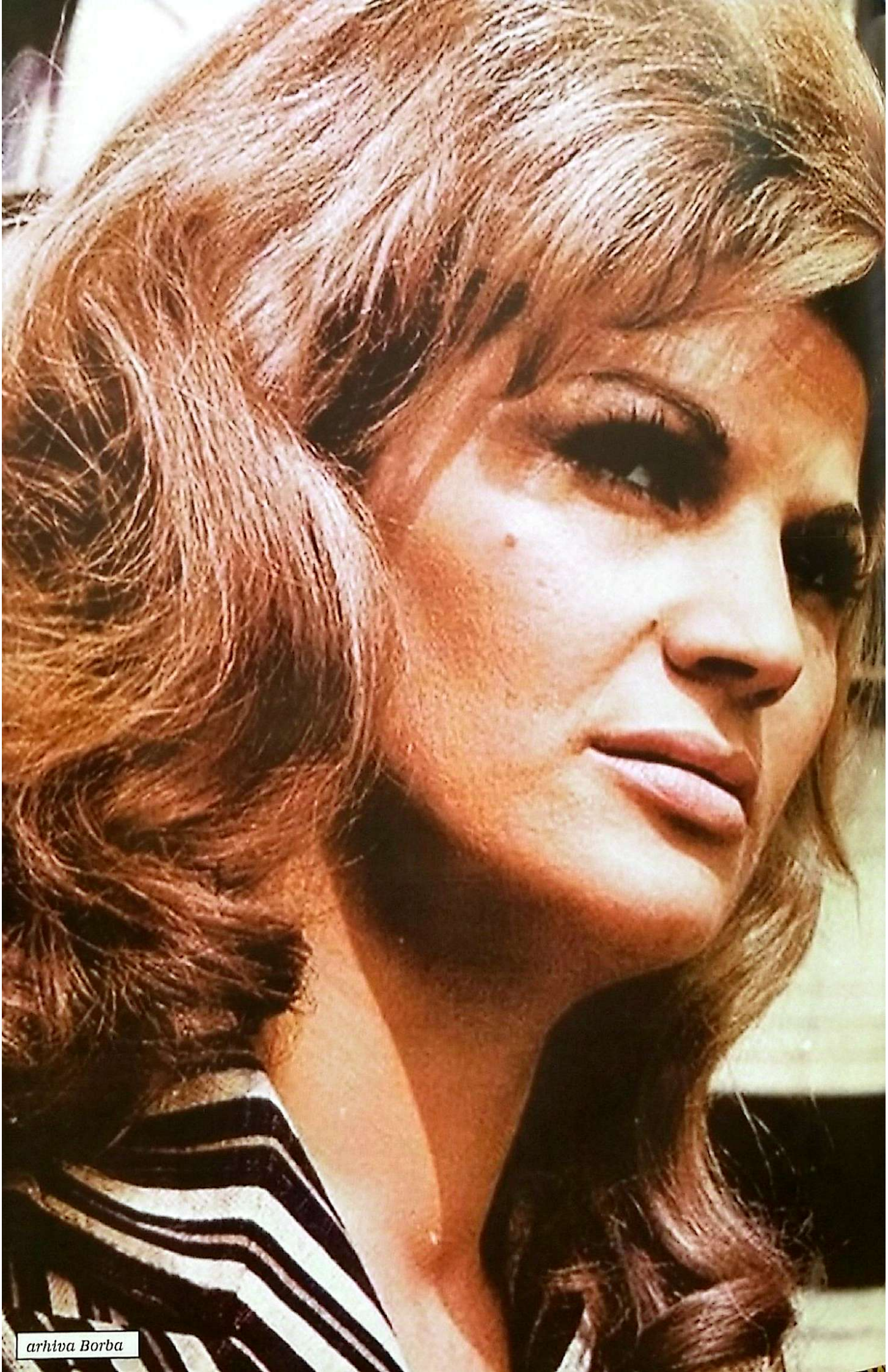

arhiva Borba

Da ne bi neko rekao i zlurado pomislio da je ovo knjiga u kojoj se lik i djelo Silvane Armenulić idealizuje i prikazuje nerealno, napomenućemo da je Silvana, kao svaki drugi smrtnik, imala svoje životne slabosti i da nije bila neko ko u životu nije griješio i posrtao. Da bi razumjeli takvo ponašanje Silvane Armenulić i kreatanje životnim stranputicama, važno je sagledati širi kontekst u kome se nalazi cijela priča i pozicija Silvane u tom kontekstu. Sve negativno u životu što je Silvana napravila, proizašlo je iz činjenice da ju je nešto na to primoralo, a jedna od tih situacija je i prevelika slabost i strah u koju su je gurnule životne okolnosti, te je u takvim uslovima bila primorana potražiti pomoć od onih koji pomoć ne pružaju. Najveći problem je oko cijele ove priča napravila medijska mašinerija, koja je znala da je publika inače sklona mitomaniji i mitologizaciji, tajanstvenosti, magiji, onostranom i sličnim parapsihološkim temama, još kada je glavni akter poznata javna ličnost, uspjeh tekstova je zagarantovan. Tako je Silvana došla u situaciju da se ona, na krajnje neistinit i nekorektan način, predstavlja kao labilna ličnost sklona okultizmu i crnoj magiji, što nema veze sa istinom. Iako je Silvana, može se reći, u nekom trenutku posrnula i neoprezno ostvarila kontakt sa pojedinim osobama iz svijeta paranormalnog i kvazireligijskog, nije bilo ni slično onome što je o tome po novinama pisano samo da bi se Silvana kompromitovala. Narodna poslovica kaže: *Ni gavran nije crn kao što izgleda.*

Početkom 70-ih godina, kako je rasla Silvanina popularnost, tako joj je privatni život zapadao u sve veće i jače krize. Odnosi sa mužem Radmilom nisu bili ni malo dobri. Veliki uticaj na cijelu situaciju imala je Radmilova majka Gordana, koja Silvanu nikada nije prihvatala. Radmilo je tih godina bio teniski trener u SR Njemačkoj, a Silvana je mnogo radila, snimala, putovala, ali bila jako tužna zbog neispunjenih bračnih i porodičnih planova i očekivanja koje je imala.

TV НОВОСТИ

ЦЕНА 3 ДИНАРА

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ:

СТРЕПИМ ОД БУДУЋНОСТИ

ПИШЕ Горана БРАЈОВИЋ

arhiva Borba

ХОРОСКОП

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ, рођена је 10. фебруара 1939. године у знаку ВОДОЛИЈЕ:

Мало времена проводите са вољеном особом. Она то за сада стрпљиво подноси, али неће дуго. Ако је икако могуће, проводите више времена у кући. Посао ће чекати на вас. Здравље вам је задовољавајуће .

arhiva Borba

Često je znala da se požali svojim najboljim i iskrenim prijateljima Ismetu Krciću i Andriji Bajiću. Tih godina, pored bračne krize, Silvana polako upada u psihološku krizu blage dezorijentisanosti i promišljanja o budućnosti u negativnom kontekstu. Kako se ta kriza produbljivala, a kako kaže narodna poslovica "davljenik se i za slamku hvata", Silvana će se početi sve više interesovati za lažne proroke, vračare, astrologe, "hodže", okultne mistike i ostale društveno neprihvatljive ličnosti koji nevoljnicima "pomažu" raznim okultnim ritualima i lažima do granica apsurda. Sve više će Silvana da ih posjećuje i da se raspituje o svojoj budućnosti za koju strepi, a to je i nekoliko puta ponovila u svojim intervujima. Odlazeći kod tih mračnih i, najvećim dijelom, duševno oštećenih ličnosti, obasuta gomilom njihovih izmišljotina, Silvana će početi sve više da pada u razmišljanja o smislu života i budućnosti uopšte. Ovo joj svakako nije trebalo, ali prilikom analize ovakvih njenih poteza potrebno je objektivno sagledati kompletnu situaciju u kojoj se našla tada. U prosjeku svaki treći Jugosloven za njom je uzdisao, bila je modna ikona, žena za kojom su muškarci čeznuli, ličnost koja je plijenila svojom ljepotom, harizmom, držanjem, a s druge strane bila je nesrećna i

Silvana za vrijeme snimanja filma "Lov na jelene", 1971. godine

ostavljena od voljenog muža. Ovdje je od ključne važnosti naglasiti jedan činjenični podatak koji se odnosi na njeno porodično vaspitanje. Silvana je odgajana u duhu bosanske tradicije gdje je primaran patrijarhat u kome je najveća svetinja brak i porodica. Sa duboko usađenim vrijednostima koje su navedene, brižnog i iskrenog vaspitanja, Silvana je bila vođena idejom da ona primarno treba biti supruga, majka, domaćica, što je i bila, ali njen suprug nije baštinio iste, čak ni slične vrijednosti i to ju je mučilo sve do kraja života. Nije željela da okonča brak, koji je posljednjih godina njenog života bio praktično mrtav. Nadala se da će se nešto promijeniti i zbog toga je odlazila kod mračnih ljudi poremećenih društvenih vrijednosti, da bi joj "pomogli". Silvanino interesovanje za ove metode saznavanja budućnosti je zapravo došlo kao vapaj očajnog koji ne zna više šta da radi. Život se raspada pred njenim očima, a ona to ne može da zaustavi. U potpunoj beznadežnosti, pojedinac je spreman gotovo na sve, samo da bi spasio ono što se može još spasiti. Mediji su i ovo stanje očaja u kojem se Silvana nalazila zloupotrijebili i predstavljali je kao neku mračnu ličnost, kao posrnulu osobu, kao nekoga ko je na granici ludila, a Silvana je samo bila željna ljubavi i porodične topline koja joj je pored Radmila itekako nedostajala. Ostalo je zabilježeno i više puta ponovljeno da su Silvana i Mirjana, prilikom njihove turneje u Bugarskoj u avgustu 1976. godine, posjetile čuvenu slijepu proročicu Baba Vangu. Kada je Silvana ušla kod nje, Baba Vanga je bila okrenuta prema prozoru i pitala je Silvanu: *Jesi li ti pjevačica iz Bosne?* Na to je Silvana odgovorila: *Jesam*, a Baba Vanga je nastavila: *Sjedi, ne mogu ti ništa reći.* Silvanu je to zbunilo, pa joj je rekla: *Ali, vi ste proročica, vi vidite budućnost,* na šta joj je Vanga rekla: *Idi sad i dođi za tri mjeseca. Čekaj, u stvari nećeš moći da dođeš, idi, ako mogneš dođi.* Ove riječi Babe Vange su Silvanu duboko potresle, izašla je uznemirena, uplašena i razočarana, ali ju je sestra Mirjana, koja je čekala vani, tješila kazavši joj: *Šta plačeš bez razloga? Sjećaš se da smo jednom isto tako bile u Sarajevu kod neke lude koja nam je rekla da ćemo poginuti, pa vidiš da nismo.* Živjećemo *mi još dugo i pjevati, pjevati...*[171] Nakon puna dva mjeseca od ovog događaja, u stravičnoj saobraćajnoj nesreći, ginu Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević.

Na raznim mjestima, punih 47 godina su se mogle pročitati razne verzije Silvanine i Mirjanine posjete babi Vangi. Nažalost većina tih tekstova je u okovima senzacionalizma i podizanja tiraža novina koje o tome pišu na takav način. Mistifikacija događaja je inače poželjan obrazac za privlačenje pažnje šire javnosti, ali je istini loš saveznik.

ЖИВОТ И ТРАГЕДИЈА СИЛВАНЕ АРМЕНУЛИЋ

ШТА ЈЕ ВАНГА ОСЕТИЛА?

(13)

Силвана и нада Гордана пред дечем Нова 1976 година

Година је средина лета ово године када су сестре Мирјана Бајрактаревић и Силвана, са групом наших истакнутих уметника гостовала у суседној Бугарској. Силвана је дуго чекала прилику да се нађе у овој земљи да би понушала да дође до пророчице, видовите Ванге ...

Последњих година је стално мењала да сазна своју судбину. Ухватила ју је манија гледања у шаљу, у карте, одлазила је код мних наших пророка ... окупирала ју астрологија и телепатија.

Силвана и готово недоступна

РАДИО ТВ РЕВИЈА ● 51

"Radio TV Revija", 1976. godina

KO JE ZAPRAVO BABA VANGA?

Baba Vanga je bila bugarska proročica, ličnost sa nadnaravnim sposobnostima. Njeno puno ime je Vangelia Pandeva Dimitrova Gušterova i smatra se jednom od najvećih proročica novije istorije Balkana. Rođena je u Strumici (Bugarska). Odrasla je u siromašnoj porodici, rano je ostala bez majke. Kada je imala 12 godina Vanga je napustila rodnu Strumicu i započela život u Novom Selu. Godinu dana kasnije se desilo "nešto čudno". Po vedrom vremenu podigao ju je iznenadan jak vjetar, sličan pješačnoj oluji, i ponio nekoliko metara, od čega je teško povrijeđena. Nakon toga joj je postepeno slabio vid, a do 16 godine ga je potpuno izgubila. Do punoljetstva živjela je u sanatorijumu u blizini Beograda i pohađala je školu za slijepe u Zemunu, gdje je učila kućne poslove. Nakon završene škole vraća se u Bugarsku kako bi brinula o mlađoj braći i sestrama. Na pragu Drugog svjetskog rata, 1940. godine, umire joj i otac, te porodica zapada u teške finansijske probleme. Navodno je baš u tom periodu otkrila da posjeduje nadnaravne sposobnosti predviđanja budućnosti. U javnosti se prvi puta pojavila 1941. godine govorivši da joj je u posjetu došao "ozaren jahač" i otkrio da će se svijetu "uskoro desiti strašne stvari".[172] Tako je i bilo. Njemački *Vermacht* uskoro je krenuo u osvajačke pohode i najveće zločine u istoriji čovječanstva. Počela je da proriče. Navodno je predvidjela dan bombardovanja Beograda 6. aprila 1941. godine, kao i zemljotres u Skoplju, ali i svoju smrt. Jedna od legendi koje je prate je i priča o bugarskom caru Borisu III koji ju je, navodno, posjetio 1941. Ona mu je prorekla smrt i car je stvarno, potpuno iznenada, umro 1943. na povratku s jednog sastanka s Hitlerom. Glas o njoj se raširio, o njoj su počele pisati novine. Ubrzo će se pročuti za Vangu i sve više ljudi počelo je da joj dolazi i traži savjet ili uslugu. Političari i poznate ličnosti su dolazili kod nje, a pojavljivanje u javnosti sa njom se smatralo pravom privilegijom. Pred kraj svog života Vanga je sagradila crkvu posvećenu Svetoj Petki. Umrla je 1996. godine, ali se i danas pominju njena proročanstva. Danas postoje inicijative da se Vanga kanonizuje, ali su u vjerskim medijima objavljeni i članci koji smatraju da se u ovom slučaju radi o "hrišćanskom okultizmu".

Vangelija Pandeva Dimitrova Gušterova - Baba Vanga

Komunisti i praznovjerje[173]

Nakon Drugog svjetskog rata, situacija se bitno promijenila. Došla su nova vremena. Bugarska je postala dio *Istočnog bloka* i zemlja *Komunističkog lagera*. Na vlast su došli komunisti koji nisu priznavali iracionalnu hrišćansku mistiku. Bugarska Komunistička Partija je zabranila Vangino djelovanje, a kuću je nadzirala ta-

jna služba. Za putovanja u granično područje u kojem je živjela Vanga obustavljeno je izdavanje dozvola. Tajna služba je preko njenog supruga pokušavala da vrši pritisak na Vangu i natjera je da prestane da govori o svojim vizijama, ali Vanga je bila nepokojebljiva. Kada bi neko došao kod nje, razgovarala bi s njim i rekla mu kakva ga budućnost čeka. Tek 60-ih godina je pritisak režima popustio. "Destaljinizacija" je učinila atmosferu u socijalističkim zemljama opuštenijom. Umro je Vangin muž, a ona dobija neočekivanu zaštitnicu iz najužeg kruga komunističke elite u Bugarskoj. Njen najveći fan postala je **Ljudmila Živkova**, ćerka šefa države i partije **Todora Živkova**. Ona će 70-ih godina postati jedna od najvažnijih kulturnih funkcionerki u zemlji i daće da se u Sofiji osnuje Institut za sugestiologiju. Tamo su Vangina proročanstva "istraživana" i dokumentovana, pod vođstvom slavnog bugarskog sociologa **Georgija Lozanova**. Zahvaljujući intenzivnim sovjetsko-bugarskim vezama, mnogi državni gosti iz SSSR-a su posjećivali i Baba Vangu. Jedan njen rođak se sjeća kako je 80-ih godina po cijeli dan primala ljude. Bugarsko rukovodstvo se zainteresovalo za „vračarski biznis" i 1967. godine Vanga je dobila državnu službu. Odmah su bili određeni tjelohranitelji, radi kontrole redova ispred njene kuće, radi obezbjeđenja njenog mira, odmora i zaštite. Osim toga, zaposlena je specijalna činovnička grupa koja je popisivala imena onih koji žele da budu primljeni kod Vange i koji su za to morali da uplate određenu sumu novca, što znači da "menadžment" preuzima država, naravno, ne sasvim besplatno. Dozvoljeni su i prvi dokumentarci o njenim sesijama koji su danas najpouzdaniji izvori o ovoj proročici. Kada je Mihail Gorbačov 1985. godine postao generalni sekretar Komunističke partije Sovjetskog Saveza, Vanga je predskazala propast sovjetskog carstva. Ali, to su vidjeli i neki politikolozi koji nisu bili vidovnjaci. Oni koji su, kao Vanga, imali tako puno veza s komunističkom elitom, znali su sve što se događa i za njih slom komunizma nije bio iznenađenje.

Kada su Silvana i Mirjana odlučile da posjete Babu Vangu, bilo je to u vrijeme njihove turneje u Bugarskoj. Putujući na jedan koncert, Silvana je njihovog vozača autobusa koji se zvao Spase pitala za Babu Vangu. On joj je rekao da je bio kod nje i da mu je Vanga rekla da on nije srećan, da mu je to drugi brak i da će se razvesti, a on se nasmijao jer to nije bilo tačno, on je bio samo u jednom braku i da mu sve što je rekla ništa nije bilo tako. Vozač Spase je Silvani rekao da joj ne preporučuje da ide, međutim, Silvana je ipak odlučila da ode, jer su je mučili bračni i ljubavni problemi i osjećala je veliku tjeskobu zbog svega što joj se događalo, ali nije otišla za vrijeme te turneje nego na sljedećoj turneji 1976. godine posjetila je Babu Vangu koja joj je rekla: "Pa dođi za 3 mjeseca, ako budeš mogla." što neki tumače da je mislila na to da će Silvana nastradati i neće moći da dođe, a to se može razumjeti i kao vremenska odrednica, da dođe ako bude bila u mogućnost zbog svojih obaveza. Detalji tog razgovora nikada neće biti dostupni javnosti jer osobe koje bi mogle da prepričaju taj razgovor, više nisu među živima.[174]

Mišljenja o Babi Vangi su podijeljena. Dok jedni smatraju da je zaista imala nadnaravne sposobnosti, drugi tvrde da je bila obični šarlatan, da je bila demonizovana i da informacije kojima je raspolagala imaju okultni karakter. Iako je sebe nazivala pravoslavnom vjernicom, ona je priznavala reinkarnaciju, to jest seobu ljudskih duša iz jednog tijela u drugo, što se protivi hrišćanstvu i pravoslavlju. Osim toga, Vanga je vjerovala u neizbježnost čovjekove sudbine: šta mu je predskazano, to će ga zadesiti i to nema nikakve veze sa hrišćanstvom. Ona je sebe čvrsto povezala sa svijetom palih anđela ili demona i samim tim je njen hrišćanski put postao problematičan.

Godinama nakon njene smrti, a prilikom objavljivanja tekstova u kojima se potencira ovaj Silvanin porok, ako se uopšte očajničko traženje pomoći može smatrati porokom, razvija se priča i diskusija o tome da je Silvana naslutila svoju smrt, odnosno da je prizvala nesreću i svoje stradanje. Da li neko može prizvati nesreću i stradati zbog svojih crnih misli pitanje je za psihologe ili parapsihologe. O tome ne treba diskutovati iz objektivnih razloga, ali ćemo se osvrnuti na religijski momenat i teološko shvatanje i poimanje gdje se kaže: "Kakve su ti misli, takav ti je život" ili "Sluti dobro i biće dobro". Mogla bi se ovdje otkriti ta kauzalna veza, ali to više i nije toliko važno, osim što ostaje kao opomena svima koji pomoć za rješavanje svojih životnih problema nalaze kod mračnih duša koji se prozvaše vidovnjacima.

Baba Vanga

Silvana na snimanju novogodišnje emisije RTB, za novu 1974. godinu (arhiv RTS)

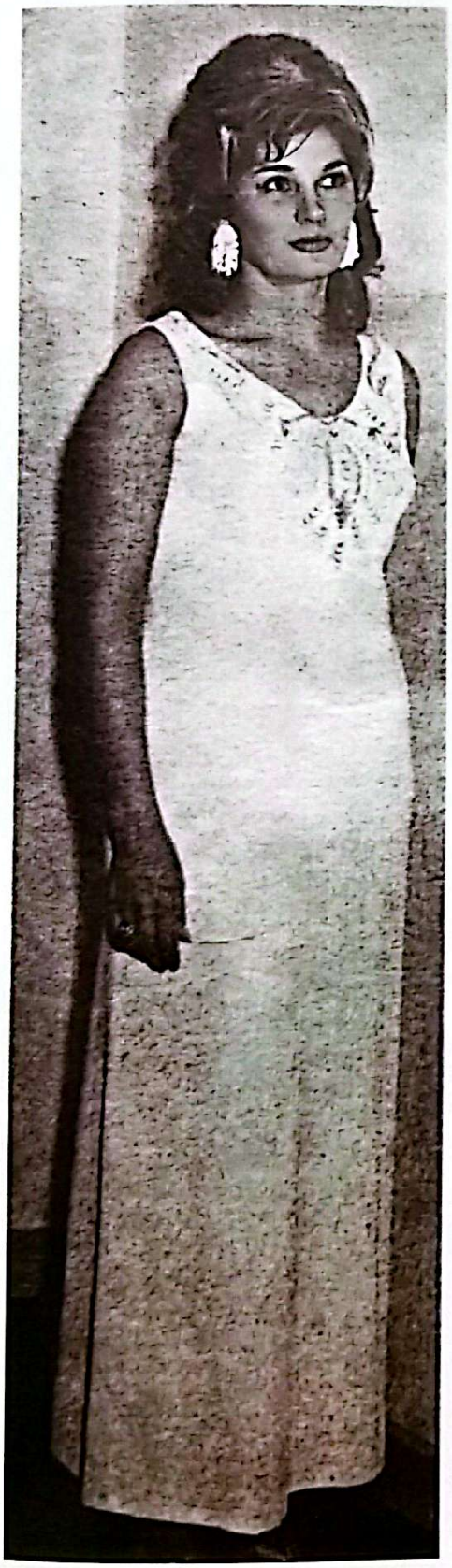

Silvana na festivalu "Beogradski sabor", 1969. godine (arhiva "Radio TV Revija"

Silvana i Mirjana, 1976. godine (arhiva "TV Novosti")

arhiva Borba

XX poglavlje

Humani karakter i društvena odgovornost Silvane Armenulić

Za 37 godina samo sam jednom bila na godišnjem odmoru. Ostalo je proteklo u nekom grču, strahu i želji da sve sledeće bude bolje i lepše.

Silvana Armenulić 1976.

arhiva Borba

Poznato je, ali od javnosti vješto skrivano, to da je Silvana u svom karakteru imala visok stepen empatije i brige za druge.[175] Negdje, gdje je to objavljeno, napisano je da je Silvana bila takva zbog teškog djetinjstva i siromaštva, što svakako nije tačno i u prethodnim poglavljima o tome je sve detaljno napisano i objašnjeno. Izražen osjećaj brige za druge, kroz proces spontanog učestvovanja u tuđim mislima i osjećanjima, Silvana jeste sticala kroz životno iskustvo, ali je veći dio njene empatije bio urođen. Osjećaj za druge i potrebu za pomaganjem, kome je pomoć potrebna, naslijedila je od svojih roditelja, što genetski, što kroz vaspitanje, jer je odrastala u okruženju koje je bilo takvo. Nerijetko je Silvanin otac Mehmed siromašnoj djeci davao besplatno poslastice i bozu[176] iz svoje poslastičarnice. Pomagao je finansijski one kojima je pomoć bila potrebna i učestvovao u raznim društvenim akcijama. Majka Hajrija je bila i više nego osjećajna žena koja nikada nije dozvolila, posebno u posleratnim danima, da ona ima, a da neko drugi nema. Sve što bi ostalo od njene djece, davala bi drugima i oni koji su dolazili u njihovu kuću svjedoče da niko nikada gladan nije kući otišao. Hajrija je uvijek spremno dočekivala svakoga ko bi došao u kuću Bajraktarevića. U takvom okruženju ko odrasta, malo je vjerovatno da će biti drugačiji.

Silvana u posjeti Špicerovom Dvorcu, 1972. godine

arhiva "Radio TV Revija"

Važno je reći da je Silvana imala sposobnost da na suptilan i neupadljiv način ustrojava socijalni svijet koji je okružuje, gradeći zajednički jezik razumijevanja među ljudima, potpomažući održavanje socijalnih i moralnih kodeksa, do kojih je Silvani mnogo stalo. Bila je jako osjetljiva na druge, saživljavala se sa tuđim sudbinama, jer je suptilno osjećala stanje u kojem se nalaze i upravo tu leži jedan od razloga njene blage melanholije i sjete koju je najviše iskazivala kroz svoje pjesme i muziku. Baš zbog tih karakternih crta ličnosti Silvana nije imala mnogo bliskih prijatelja, niti širok krug ljudi sa kojima se družila, jer sa tako izraženom empatijom i osjećajem za druge, ne bi mogla izdržati intenzivan kontakt sa mnogo ljudi, a i brzo se razočaravala zbog neljudskih postupaka koje je primjećivala svuda oko sebe. Često je zbog toga radije birala samoću, jer sa tužnim emocijama kod drugih ljudi, koje je doživljavala kao svoje, prilično teško se nosila. To nije pokazivala, nego je držala u sebi, što je u njoj stvaralo osjećaje tegobe koje, uglavnom, nije imala s kim da podijeli.

Silvana sa školarcima na Kalemegdanu, 1971. godine (arhiva "Radio TV Revija")

Vjerovatno nikada neće biti moguće pobrojati sve humanitarne koncerte i akcije na koje se Silvana odazvala i na kojima je učestvovala, a bilo ih je na desetine, a veoma moguće i na stotine. Malo je onih koji su joj se obratili za pomoć a da im ona nije pomogla. Koliko je novca darivala drugima, sigurno je mogla postati vlasnik više luksuznih nekretnina, ali je govorila: *Novac čovjeku treba da bi mogao da živi. Nije u redu da ja imam mnogo novca, a da neko drugi kome je isto novac potreban, a nema ga bude gladan. Zato ćemo podeliti, jer novac ne dolazi samo da bi ga čovek zadržao za sebe, nego da bi ga podelio i sa drugima.*[177] Mnogi su ovakve njene stavove gledali sa podozrenjem, bilo je i onih koji su je ismijavali i smatrali da je neracionalna i da previše pomaže drugima. Često je pomagala siromašne, ali je mnogo toga krila, nije javno o tome govorila i samo je najuži krug njenih prijatelja to znao. Veliki dio toga je čuvala samo za sebe, nikome nije govorila o tome. Držala je u tajnosti podatke kome je sve i koliko pomogla i odnijela ih je sa sobom u grob.

Kao istinski Jugosloven i patriota gajila je posebnu ljubav prema svojoj zemlji, a sa njom i visok stepen društvene odgovornosti. Nije izostavila da učestvuje na svim akcijama i koncertima koji su organizovani za pomoć izgradnje infrastrukture, od puteva i pruga, pa sve do objekata od opšteg društvenog značaja. Smatrala je da svi, koliko ko može, trebaju dati svoj doprinos za izgradnju društva i države i čvrsto je stajala na opredjeljenjima za izgradnju bolje budućnosti. Za učešće na ovim dešavanjima Silvana je redovno dobijala priznanja i zahvalnice, ali mediji su o tome svemu ćutali iz dobro poznatih razloga.

Silvana Armenulić i Snežana Đurišić, 1976. godine

Silvana Armenulić u Gradcu 1975. god kao gost na nastupu orkestra Spase Beraka.

Dva puta je učestvovala na dobrotvornim koncertima za izgradnju auto-puta Beograd-Niš. Često je išla ovom dionicom, i dobro je znala da postojeći magistralni put nje kvalitetno rješenje i da je važna izgradnja novog auto-puta. Treći put je trebala nastupiti na koncertu za izgradnju ove značajne saobraćajnice ali ju je smrt u tome spriječila. Poginula je upravo na dionici magistralnog puta kuda će nekoliko godina kasnije proći auto-put za čiju izgradnju je Silvana dala svoj doprinos.

Od Silvane se malo razlikovala sestra Mirjana, koja je u davanju pomoći i novca bila izdašnija nego Silvana. Mnogi su je upozoravali da pripazi malo sa novcem, da štedi, ali Mirjana nije marila za to, nego je govorila da su oni tako vaspitani, da su ih kod kuće učili da pomažu koliko mogu onima kojima je pomoć potrebna. Za Silvanu i Mirjanu humanost je bila jedna od najvrijednijih ljudskih osobine i obje su smatrale, a tako su i vaspitane, da ljudi moraju biti humani, pomagati drugima gotovo uvijek i po svaku cijenu. Osjećanje da ste nekome pomogli, čovjeka ispunjava i čini zadovoljnim, što je Silvana više puta isticala, kao i Mirjana. Doduše, Mirjana nije bila rječita poput starije sestre i smatrala je da uopšte ne treba da priča o tome da li je nekome pomogla ili učestvovala u nekoj akciji od opšteg društvenog značaja. Govorila je da se podrazumjeva da se pomažu drugi.

Spisak vrlina koje su krasile Silvanu je veliki. Na osnovu detaljnog proučavanja i analize cjelokupnog prikupljenog materijala u toku istraživanja njenog života i rada, a u skladu sa postavljenom medotologijom, možemo sa stoprocentnom sigurnošću zaključiti da su Silvanu krasile: plemenitost, ljudskost, saosjećajnost i dobrota. U odnosu sa drugima uvijek je bila nesebična, spremna pomoći, savjetovati i iskreno se radovati tuđem uspjehu. Kao čovjekoljubiva osoba ispoljavala je solidarnost i bila je veoma kolegijalna i srčana. Sa mlađim kolegama bila je strpljiva, požrtvovana, iskrena i uvijek je vodila računa o tome da nekoga ne povrijedi. Krasila ju je velika skromnost, možda čak i veća nego što je to bilo za očekivati. Bila je velikodušna i nadprosječno moralna, vrlo darežljiva kada je humanitarnost u pitanju sa visokim stepenom osjećaja samilosti i socijalne osjetljivosti. U poslu je bila marljiva, kreativna i krajnje preduzetna. To je potvrdila kada je napustila *Beogradsku estradu*, dokazavši veliku hrabrost i samosvijest, a jedan od razloga što je otišla od njih jeste i njihova nebriga za druge i nizak stepen osjećaja za ugrožene. Oni su se angažovali samo kada su bili primorani na to, a Silvani je to bilo neshvatljivo i neprihvatljivo. Kao civilizovana osoba, prema svima se odnosila miroljubivo, brižno i uljudno. Prema saradnicima je bila tolerantna i pravedna, nikoga nije posebno isticala i kod nje su svi imali isti tretman, ali je uvijek očekivala profesionalnost i na tome je insistirala.

Silvana tokom davanja intervjua novinarki časopisa "Praktična žena", za rubriku "Od jutra do večeri sa Silvanom Armenulić", 1972. godine (arhiva Praktična žena)

Mila Matić, Dževad Ibrahimagić i Silvana sa kolektivom Komunalne banke u Bosanskom Šamcu, gdje su nastupali. Drugog dana tokom gostovanja u Šamcu, posjetili su zaposlene i razgovarali sa direktorom banke Mustafom Mujom Tabakovićem. Zaposleni su Silvani predali simbolične poklone i štednu knjižicu banke. Decembar, 1970. godine (privatna arhiva Ešrefa Zaimbegovića)

Visok stepen empatije, koji je Silvana imala, možemo zaključiti da proizilazi iz tri razloga: porodično-vaspitni, socijalizatorski i individualni. U procesu primarne socijalizacije, u okviru svoje biološke porodice, Silvana je od strane svojih roditelja vaspitavana u duhu sticanja i razvoja socijalne samosvijesti i brige za druge.[178] Socijalizatorski karakter visokog stepena empatije nalazimo u činjenici da se osamostalila kao dosta mlada i da je u procesu sekundarne socijalizacije prolazila kroz različite situacije srećući se sa mnogo različitih ljudi. Međutim, bez invidivualnih karakteristika ličnosti, uslovljenih genetskim i drugim urođenim dispozicijama, teško da bi bilo moguće imati visok stepen empatije koja se dijelom donosi kroz genetsku sliku, a dijelom se razvija i njeguje u procesu odrastanja.

O njoj su rekli:

Andrija Bajić: *Ah, Silvana, šta reći o njoj? Osoba koja se samo jednom rađa. Takva dobrota, ljudska veličina i karakter se više roditi neće. Srećni su svi koji su je poznavali. Hrabra i neustrašiva i kada je to bilo suludo. Bila i ostala u našim srcima sve ono što krasi jednog anđela, a Silvana i jeste bila jedan poseban anđeo koji je prerano otišao...*

Ismet Krcić: *Ni danas, nakon pola vijeka, ne mogu da zaboravim našu Silvanu. Tako divno stvorenje koje su krasile samo vrline. Srećan sam jer sam je poznavao, bio s njom prijatelj, istinski i iskreni. Njen odlazak je ostavio veliku prazninu koja i danas traje. Nikada više nisam sreo nikoga ko je sličan njoj. Jedinstvena i neponovljiva, to je bila Silvana.*[179]

Safet Isović i Silvana Armenulić sa kolegama u Malmeu (Švedska), 1972. godine (privatna arhiva Benjamina Isovića)

Srba Ivkov: *Većeg profesionalca i boljeg čovjeka ja upoznao nisam. Svirao sam poslednjih sedam godina sa njom. Mnogo turneja, putovanja, druženja. Nikada, ali nikada nisam primetio da je bila drugačija prema meni i momcima iz ansambla. Nismo nikad mogli primetiti kad je neraspoložena. Uvek nasmejana, puna topline, nežnosti, širila je ljubav. Nikoga nije mrzila, a svašta su joj radili, razna podmetanja. Uprkos svemu, ostala je ista. Život je nije mazio, bila je nesrećna, patila je zbog porodične disharmonije, to ju je ubijalo. Trebala mi je biti kuma na venčanju. Mnogo me je poštovala i uvažavala, ali i ja sam nju. Njena pogibija je jedan od najtužnijih događaja u mom životu. Ostaće večno da živi u mom sećanju, nikada je neću zaboraviti.*[180]

Božidar Boki Milošević: *Teško je zamisliti da postoji osoba koja je uvek nasmejana i vesela. Znamo da je život nije mazio, ali nikada nije dozvoljavala da se to primeti. Evo, sada da sedimo negde u nekom prijatnom društvu, njoj ne bi bio problem da zapeva. Mnogo je pomagala, posebno mlađe kolege, nije bila ljubomorna,*

radovala se svačijem uspehu. I danas mi je pred očima ta katastrofa koja se desila na povratku sa koncerta iz Aleksandrovca, zašto su baš oni morali da odu tako prerano[181]

Ljubiša Pavković: *Iskreni drug i prijatelj. Uvek odmerena i dostojanstvena, besprekorno doterana, izuzetno profesionalna na sceni. Sve pesme je pevala bez zadrške. Volela je život, volela je ljude, pomagala je druge. Bila je baš onako jedna osoba kakva se samo poželeti može.*[182]

Aca Stepić: *Silvanu sam poznavao od njenih muzičkih početaka, upoznali smo se sredinom 50-ih u Sarajevu. Od kad je znam ona je uvek ista bila. Nikada se nije menjala, samo je muzički stasavala. Bila je predivna osoba i kao saradnik i kao čovek i kao prijatelj. Ništa loše o njoj ne mogu da kažem jer nema ništa loše što bi se za nju vezalo. Divna osoba koja je prerano otišla sa ovog sveta.*[183]

Silvana sa orkestrom Ace Stepića, 1971. godine (arhiva "Radio TV Revija")

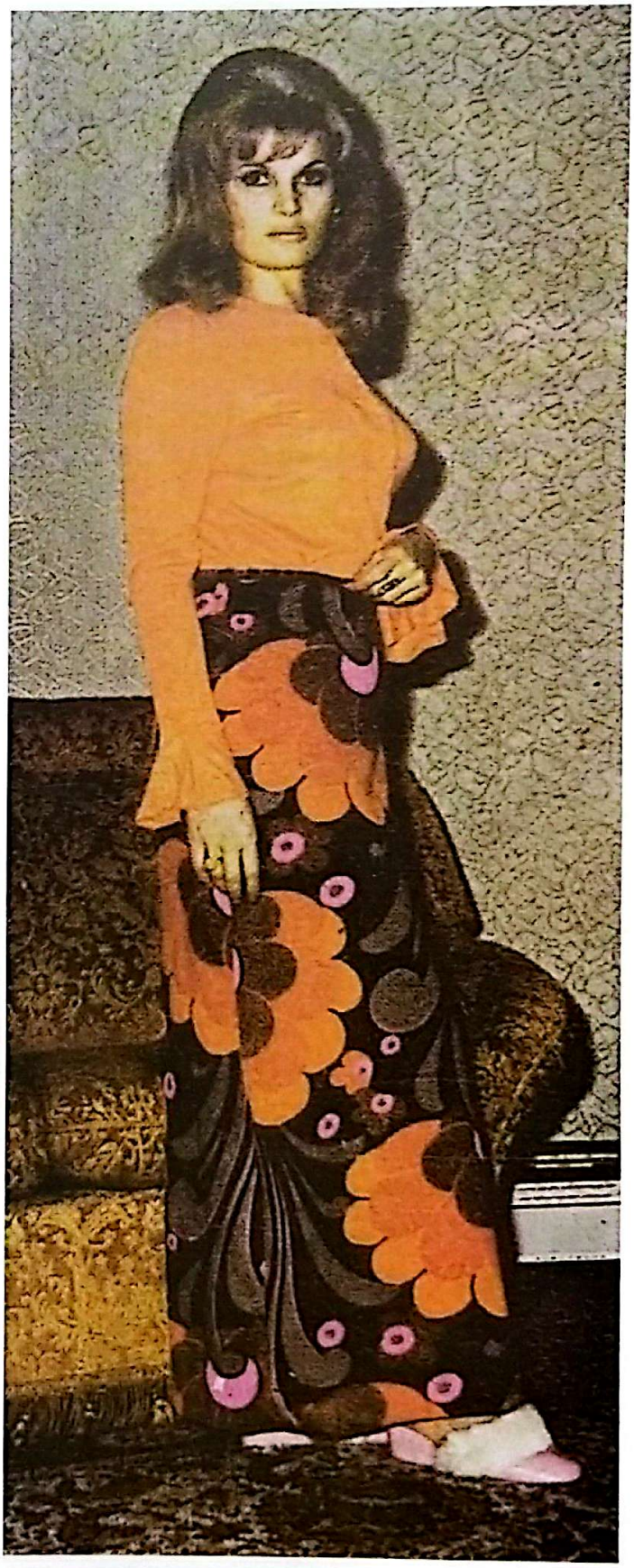

arhiva "Praktična žena" 1972.god.

XXI poglavlje

1976. godina velikih očekivanja i razočarenja

Pesme koje danas pevam u stvari i nisu prave narodne. Pre bih rekla da su to romanse, neki prelazni oblik između ovih žanrova. To istovremeno objašnjava i činjenicu da mene vole da slušaju i oni koji su zakleti protivnici narodne muzike.

Silvana Armenulić 1973. god.

arhiva "Radio TV Revija"

Godinama je Silvana Armenulić gradila svoj lični stil i bila na granici između narodne i zabavne muzike. Otvoreno je govorila da želi napraviti **yu-šlager**, da narodna muzika mora da se liši stereotipa, tekstovi narodne muzike treba da budu moderni, ljubavni i aktuelni u skladu sa svjetskim trendovima, a pastirske motive, plašćenje sijena i ruralnu romantiku, treba ostaviti izvornoj narodnoj muzici. Mnogi su je napadali zbog toga, a ona je patila znajući da je njeno mišljenje ispravno, ali neprepoznato. Od pojave hita *"Štaće mi zivot"*, Silvana će postati svjesna da je zaokret u muzičkom smislu važan, ne samo za uspjeh, nego i za opstanak. Svako ko se bavi muzikom mora živjeti u realnosti razmišljajući za buduće vrijeme, biti jedan korak ispred drugih, znati predvidjeti, sa obavezom da se uklopi i shvati promjene koje donosi vrijeme. Da li su ovakva razmišljanja bila plod njenog talenta, životnog iskustva ili knjiškog znanja, ostaće nepoznato, ali postoji velika vjerovatnoća da je to bio eklatantan spoj sva tri navedena elementa. Često je znala govoriti da dolazi vrijeme krize i da tiraži pjevača neće biti takvi, nego mnogo manji. Zbog ovakvih misli su joj pripisivali da je pesimista i da se boji života i budućnosti, a zapravo je bila realista sa futurističkim osjećajem za stvari oko sebe. Vjerovala je u mnoge mlade ljude i onda kada su ih drugi ponižavali i nipodaštavali njihov rad. Silvana ih je štitila tvrdeći da svakome treba dati šansu i onda kada pogriješi, ljudski je griješiti. Dobronamjerne savjete je dijelila, a da je često bila pogrešno shvaćena, te su joj bliski prijatelji govorili da možda ne treba to da radi, jer nije shvaćena na pravi način. Ona je uvijek ostajala pri svome, svoje stavove i mišljenja nije lako mijenjala, čvrsto je vjerovala u to što radi. U godinama kada je govorila da se narodna i zabavna muzika trebaju i moraju približiti, radi opstanka i jedne i druge, te radi daljeg razvoja novih muzičkih stilova, ponovo je bila neshvaćena. U nadolazećim godinama, sve njene riječi, savjeti i prognoze su se pokazale kao nevjerovatno tačne.[184]

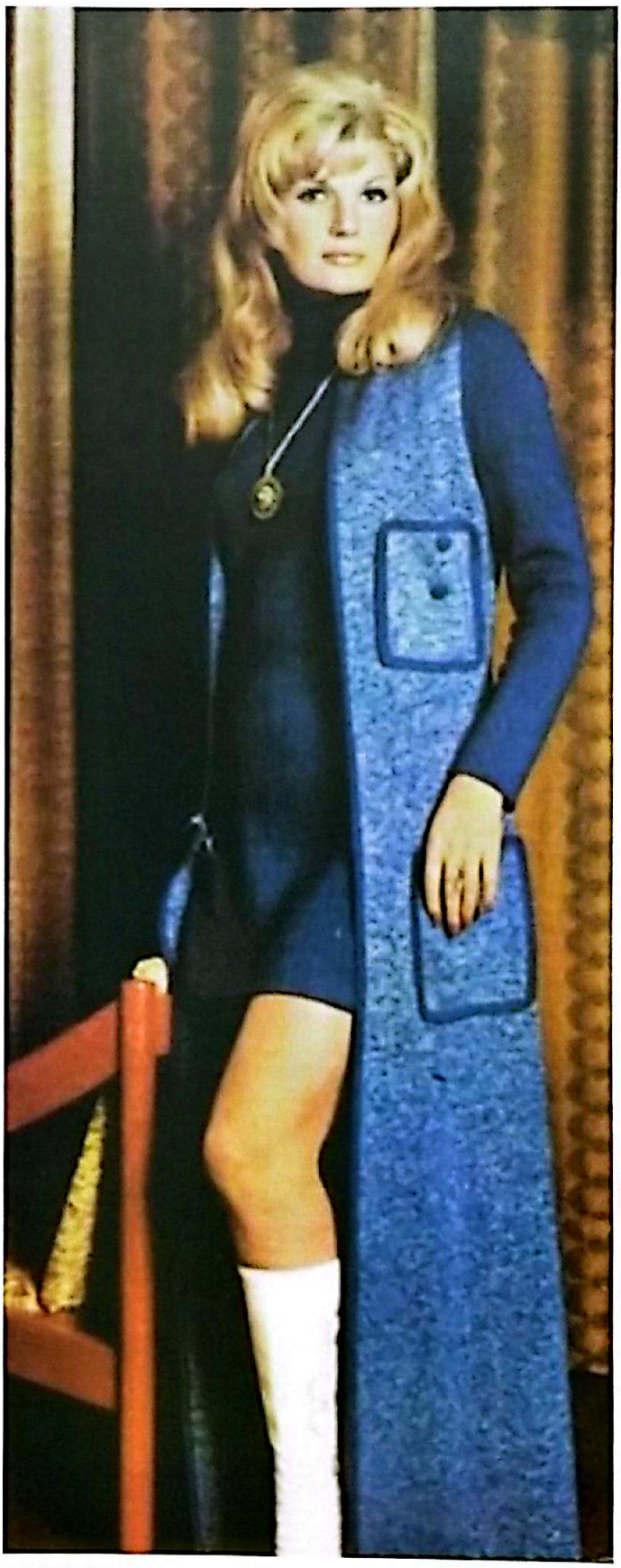

arhiva magazina "Start"

PAD TIRAŽA I NOVI TRENDOVI

Sredina 70-ih godina će ostati upamćena kao krizna za diskografiju. Javljaju se ozbiljni problemi po pitanju tiraža, štampanja i prodaje nosača zvuka, a razloga za to je više. Javnost je 60-ih godina uveliko navikla da sluša izjave izvođača narodne muzike o zlatnim i srebrnim tiražima njihovih ploča. Uspjeh nekog pjevača mjerio se prema onome šta bi on značio u tom času u muzičkoj oblasti kojom se bavi, a popularnost pojedinog izvođača u direktnoj je vezi sa njegovim muzičkim uspjesima i kvalitetima. Tako je bilo i početkom 70-ih godina. Onda je došlo vrijeme u kojem su se njihovi glasovi rjeđe čuli na radio-talasima, turneje su sve više ostajale nezabilježene, pa se stekao utisak kao da su svi ti ljudi iz nekadašnjeg prvog plana, zajedno sa muzikom koju su izvodili, tiho i neslavno, utonuli, ne u zaborav, nego u sivilo koje prethodi odlasku. Sve ovo što se dešavalo bilo je u direktnoj vezi sa posljedicama *Kongresa kulturne akcije* iz 1971. godine. Međutim, iako važan, to ipak nije bio glavni razlog za navedeno stanje. U to vrijeme se u svjetskoj štampi sve više piše o krizi koja zahvata diskografiju i velikim promjenama na tržištu gramofonskih ploča, a teško da neki svjetski trend može zaobići evropske zemlje. U pacifistički orijentisanoj Jugoslaviji ti trendovi nisu važili. Bez obzira na sve tvrdnje o globalnom padu prodaje gramofonskih ploča, u Jugoslaviji prodaja ploča nije opala. Naprotiv, u odnosu na 1975. godinu, a prema zvaničnim podacima, naredne 1976. ona se nešto i uvećala. Međutim, u strukturi potražnje ploča došlo je do bitnih izmjena. Stagnaciju, potpuno neočekivano, doživljava nova narodna tzv. *novokomponovana* muzika, koja je do prije samo godinu dana bila apsolutni rekorder. Mnogo više se traže ploče sa starogradskom muzikom, zabavnom muzikom, romansama, šlagerima, te izvornom narodnom muzikom. Porast, te 1976. godine, bilježi

arhiva "TV Novosti", 1976. godina

РЕКОРДИР: Шабан Шаулић

НЕСЛАВАН РЕКОРД: Лепа Дукић

КОРАК НАПРЕД, ДВА НАЗАД: Мирјана Шарјактаревић

ОДОЛЕВА ВРЕМЕНУ: Недељко Бајић

РЕТКО, АЛИ УСПЕШНО: Хајка Плазуни

ПРОМОЦИЈЕ УЗ ЛАЖНЕ ТИРАЖЕ!

НЕКАДА су плоче са новокомпонованим песмама биле као вруће. Тиражи од по неколико стотина хиљада примерака нису били реткост. Мехо Пузић је продао плочу са песмом „О, мајко, мајко" у 500.000, Мухарем Сербезовски са песмом „Хтиће" у 300.000 примерака...

Али, златна времена диско-продаје су прошла. Ниједна плоча у Југославији у последњој години из личних разлога није снимала. Ових дана снима нову

Београдском сабору Новица Негованović. После неколико хитова Негованović се појавио на овогодишњој Паради песама и игра у духу народног мелоса са песмом „Свима нам се исто пише". Овој песми није било писано да на радио-таласима доживи успех његових претходних песама, али ипак је освојила симпатије [illegible]

просто затрпавају наградама. Од тога Вера има двојаку корист — званичну цену и рекламу код публике. Зато, за садашње прилике, завидни тиражи Вериних плоча, од преко 20.000, нису случајност.

И док се Вера Ивковић доказује и званично и незванично — и пред професионалцима и пред

је интересантан случај. Публика га тражи на радио-таласима а у продавницама плоча неће ни да чује за њега.

Што последњи тираж Анђелке Говедаревић износи само три и по хиљаде није изненађење, јер њој публика никад није била много наклоњена, али тираж последње

čak i ozbiljna muzika i ploče stranih izvođača koje objavljuju domaće diskografske kuće. U jednom razgovoru, tada izuzetno popularni Toma Zdravković, na pitanje kako mu prolaze ploče, odgovorio je: *Solidno. Danas je solidan tiraž tridesetak hiljada primeraka, a pedeset hiljada se već smatra velikim uspehom. Prošlo je vreme zlatnih tiraža.*[185] Nekada su se ploče sa novom narodnom muzikom odlično prodavale. Tiraži od po nekoliko stotina hiljada primjeraka nisu bili rijetkost. Ranijih godine je, recimo, Meho Puzić ploču sa pjesmom *„O, majko, majko"* prodao u 500 000 primjeraka ili Muharem Serbezovski, koji je ploču sa pjesmom „Hatidže" prodao u 300 000 primjeraka, da bi se već u 1975. godini, a posebno narednoj, situacija bitno promijenila. Činilo se da su zlatna vremena diskografije nove narodne muzike prošla. Sve više pjevači tavore gotovo u mjestu. U panici su diskografske kuće počele da se dovijaju na razne načine samo da pokažu javnosti kako im, žargonski rečeno, cvjeta cvijeće, a stvarno stanje nije bilo baš tako. U svrhu neistinitog predstavljanja organizuju čak i promocije ploča sa netačnim podacima o tiražima. Na tim svečanostima pjevačima se dodjeljuju priznanja za „srebrne" i „zlatne" tiraže, za uspjehe koje nisu ostvarili. Naravno, to se sve činilo iz komercijalnih razloga.

U analizama novih trendova, mnogi su tvrdili da je u pitanju izmjena ukusa publike, odnosno da se publika više ne odlučuje za poznato ime, nego za kvalitetnu pjesmu, da je prošlo vrijeme pjesama koje nemaju za cilj da budu kvalitetne i dugotrajne. Suprotno od navedenih tvrdnji, druga grupa je bila uporna u iznošenju argumenata na način da se osjeća orijentacija ka boljoj muzici, ka serioznijem tekstu koji ne prima apsolutne simpatije na prvo slušanje. Takva muzika slabije prolazi, narod je neće, a ne mogu da se afirmišu sa onim što narod hoće. Takođe, postojale su tvrdnje od nekih diskografskih kuća, među kojima je bio i

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ ОДГОВАРА НА ВАША ПИСМА

РАДИМ БЕЗ ПРЕДАХА

Ђерка

Без конкуренције

Запаженост

Вулгариост

Коса

Подједнако

НАЈНОВИЈИ ТРОФЕЈ: Силвана Арменулић са „Сребрним микрофоном"; добитница „Златног микрофона" одбила је да се фотографишу заједно...

НАЛЕПНИЦА ЗА РАСПОЛАГАЊА

arhiva "TV Novosti", 1971, god.

zagrebački Jugoton, da je pad prodaje gramofonskih ploča u direktnoj vezi sa činjenicom da još nisu počeli godišnji odmori jugoslovenskih radnika zaposlenih u inostranstvu, pa se vjeruje da će se već polovinom juna 1976. godine, kada oni dođu u zemlju, stanje po navedenom pitanju popraviti.

Niko nije bio u pravu. Pravi razlog takvog stanja jeste folklorna konfuzija za koju su krivi sami izvođači nove narodne muzike.

Suština glavnog problema ležala je u činjenici da su odnosi između izvođača nove narodne muzike, tzv. *novokomponovane*, godinama postajali sve složeniji i zamršeniji i umjesto da se drže zajedno, jer su pod uticajem društvenih trendova na određeni način bili ugroženi, oni su se sve više razjedinjavali. Među kolegama je sve više bilo zavisti i međusobnih optuživanja, podmetanja, ogovaranja i ratova po štampanim medijima. To se publici nije dopalo, ma koliko su medijski i spin majstori tog vremena govorili da će ti, u velikoj mjeri fiktivni obračuni, donijeti veću popularnost, to ipak nije donijelo ništa dobro po pitanju prodaje ploča, naprotiv.

Odnos države je, pod uticajem zvanične politike, prema pjevačima nove narodne muzike bio jasan. Na radio-stanicama se sve manje mogla čuti nova narodna muzika i u uredničkim politikama sve više je bila prisutna izvorna narodna muzika, starogradska, a ponajviše zabavna muzika, koja počinje da bilježi ozbiljan rast popularnosti. Sve više se pokazuje ispravnom ona teza da je forsiranjem jedne vrste muzike, u stvari, čovjek orijentisan na kupovinu ploča sa tom vrstom pjesama. Zvanična državna politika je bila uvjerena da se repertoarskom politikom diskografskih kuća, uredničkom politikom radio-stanica i drugih medija, kupac „nagovara" da se za tu muziku opredijeli, i tu su potpuno griješili. Publika je imala svoj ukus i u tom smislu se opredjeljivala za muziku koja joj odgovara.

Branka Šćepanović, Miroslav Ilić, Silvana Armenulić i Žarko Dančuo za vrijeme radijskog gostovanja, tokom turneje u Australiji, 1976. godine

NOVI STILOVI SU POTREBA

Dva su pravca u kojima je Silvana, sa svojim bliskim saradnicima, zagovarala reformu muzičkih stilova u novoj narodnoj muzici. Prvi je imao spoljašnji karakter: da su **novi stilovi potreba,** a drugi je bio unutrašnjeg karaktera: da je **pojava novih pjevača potreba i neminovnost** za novu narodnu muziku. Sve popularnija nova narodna muzika na taj način želi da se predstavi kao društveni akter koji proizvodi i muzički doživljaj i društveni diskurs. Da su novi muzički stilovi potreba Silvani je, za razliku od mnogih, bilo sve više jasno, ali njeno takvo mišljenje nisu dijelili baš svi. Ona je bila na dobrom tragu. Naime, s obzirom da se porijeklo popularne narodne muzike nalazi u urbanoj sredini, ali se procesima difuzije iz gradskih centara širi na bližu i dalju okolinu, postajući tako jedan od najvažnijih medija komunikacije između urbane i ruralne sredine, ona na taj način poprima jedan od markantnih lica globalne kulture.[186] Popularna nova narodna muzika je, planski ili ne, uspjela izvršiti ozbiljan društveni uticaj na urbane strukture radničke klase. Ona je sa jedne strane estetski, muzički čin, ali je on istovremeno i društveni i vizuelni vid komunikacije i u tom smislu će i melodijska struktura ostvarenja popularne muzike biti jednako važna kao i izgled, odjevanje, verbalno i neverbalno komuniciranje.[187]

Silvana Armenulić, Ivica Šerfezi i Mirjana Bajraktarević, 1972. godine (arhiva "Radio TV Revija")

Nova urbana klasa radnika samoupravljača pod uticajem, u širem jugoslovenskom kontekstu rečeno, globalno popularne nove narodne muzike, u procesu svoje djelimično planirane, a djelimično stihijske socijalne transformacije, umjesto *načina života*, usvaja pojam životnog stila. Njime se opisuju preferencije izbora strukturalnih elemenata za isticanje identiteta kao što su odjeća, frizura, ponašanje, poistovjećujući se, ne samo sa svojim omiljenim pjevačima i zvijezdama, nego i doživljavajući tu muziku kao lično svoju i poistovjećujući se sa njom. U ovoj koncepciji strukturisanja novog životnog stila pitanje ukusa je potpuno odvojeno od njegovih klasnih pretpostavki i zavisi od sasvim drugih činilaca. Transformisana i na ovaj način oplemenjena radnička klasa postaje fleksibilna zajednica ukusa i stilova, muzičkih i drugih izbora u praksama svakodnevnog života i kao takva teži novim muzičkim izrazima i izražava potrebu za konzumiranjem proizvoda novih muzičkih stilova. Kao što je rečeno, Silvana je bila među prvima koji su to primjetili. Sve je započelo u vrijeme *"Kupa pevača '72"*, kada je u nekoliko navrata Silvana, predstavljajući svoje internacionalne planove i zaokrete u muzičkim stilovima, koje je kanila ostvariti u saradnji sa Larijem Nanosom, govorila da je Lepa Lukić u stagnaciji, jer je njen kompozitor Petar Tanasijević autor koji njeguje samo jedan autentičan stil. Tada je to shvaćeno kao Silvanina slabost i borba sa Lepom Lukić za primat, ali nije bilo tako. Zapravo je već tada Silvana bila sigurna da Lepa Lukić mora napraviti zaokret, savjetovala ju je u tom smjeru, ali je Lepa ipak nije poslušala. Na festivalu *Beogradski sabor* 1975. godine nastupila je sa pjesmom *"Kad bi znala da me sanjaš"* i bila je uvjerena da će napraviti veliki uspjeh, ali je pogriješila. Ploča sa ovom pjesmom prodata je u manje od 23 000 primjeraka. To će ujedno biti i njena posljednja saradnja sa kompozitorom Petrom Tanasijevićem. Shvatila je da je Silvanino upozorenje, pune tri godine ranije, bilo opravdano.

Međutim, ni izbor novog kompozitora joj nije mnogo pomogao, jer se nije mogla odvojiti od ranije utvrđenih stilova. Sa svojim novim kompozitorom Novakovićem, Lepa snima jednu ploču gdje se nalazi pjesma *„Gde prođoše godine života"*, sa kojom joj se posrećilo da je medijski isprate i često je emitovana na radio-stanicama, a ujedno joj se ukazala prilika da publici, u jednoj od najgledanijih tv emisija *Nedeljom popodne*, predstavi svog novog kompozitora i svoje pjesme. Reklama je bila potpuna i niko nije mogao da posumnja da ih publika neće prihvatiti. Međutim, dogodilo se nešto što niko nije očekivao, a najmanje Lepa - ploča je prodata u svega 9 000 primjeraka. Tako se Lepa našla pred najneželjenijim rekordom u karijeri, koji je zahtjevao zaokret, ali se on nije dešavao, jer nije mnogo vjerovala u ideju o novim muzičkim pravcima.

arhiva magazina "Start"

Na Silvanino viđenje budućnosti nove narodne muzike ni Tozovac isprva nije gledao sa odobravanjem. Bio je privržen ruralnom, lokalnom ili regionalnom melosu, a Silvana je znala da njegove muzičke mogućnosti sežu mnogo dalje i da on može da ostavi dubok trag u muzici jugoslovenskog podneblja. Po pitanju svog uspjeha i Tozovac je slično razmišljao, ali je put kojim je išao bio pogrešan. Više je vjerovao u dobru reklamu nego u dobru pjesmu, a Silvana mu je govorila da je to potpuno pogrešno. Na jednom primjeru to će se pokazati kao tačno. Na manifestaciji *Parada pesama i igara u duhu narodnog melosa* 1976. godine, Tozovac se pojavio sa svojom kompozicijom *„Ne čekaj me, majko, iz kafane"*. Desilo se da je ovdje Tozovac imao jedinstvenu priliku da se dobro reklamira, a snimak sa pomenute manifestacije prikazan je na televiziji. I pored najefektnije reklame njegove ploče sa ovom pjesmom i pompezno najavljenim uspjehom, ona je prodata u nešto više od 12 000 primjeraka. Iznenađen ovakvim razvojem događaja, Tozovac se odlučuje na još jednu ploču pod nazivom *"Životu sam život dao"*, za koju je bio ubijeđen da je vrhunska, ali ponovo doživljava neuspjeh. Tiraž prodaje ove ploče je nešto preko 8 000 primjeraka. Poslije ovoga Tozovac je shvatio da je Silvana bila potpuno u pravu, posebno kada su počele da kruže urbane legende o njegovoj muzici, a jedna od njih je: **Publika ga traži na radio-talasima, a u prodavnicama ploča neće ni da čuju za njega.** Ponesen pomenutim neuspjesima, a sa Silvaninim savjetima u mislima, Tozovac pravi zaokret u stilskom smislu i kreće da traga za drugačijim od onoga što je radio. Šest godina nakon Silvanine tragične smrti Tozovac snima čuvenu pjesmu *"Ovamo, cigani"*, koja prema mnogim muzičkim stručnjacima predstavlja remek-djelo i uvrštena je u antologiju narodne muzike XX vijeka. Tozovac nikad nije zaboravio Silvanu i to što je skupa sa njom pomjerio granice narodne muzike.

Čobi i Silvana, 1972. godine (arhiva "TV Novosti")

Silvana i Đorđe Marjanović, 1972. godine (arhiva "Radio TV Revija")

Cune Gojković, Nada Mamula, Himzo Polovina i Silvana Armenulić za vrijeme turneje u Australiji, 1973. god.

Silvana i Leo Martin (arhiva "Radio TV Revija")

U pravom trenutku Silvana je shvatila potrebu za novim muzičkim izrazom, novim formama i izrazima u narodnoj muzici. Smatrala je da je nužno praviti eklatantne spojeve i da tu nema ništa loše, da je nova narodna muzika zapravo popularna muzika koja bi po njenom shvatanju trebala da doživljava preporod i transformaciju, jer ništa nije takvo da se ne može promijeniti, govorila je često. Jedinstveni muzički izraz u eklektičkom spoju narodne i zabavne muzike, kakav su prvi primjenili Silvana Armenulić i Toma Zdravković, upućuje nas, prije svega, na posebnost estetskog opažanja, koja je drugačija vrsta opažanja od onog svakodnevnog[188] jer ono predstavlja model transformacije uobičajenog doživljaja, a takav model omogućava pomak naše pažnje sa utilitarnog opažanja svijeta na njegovo bezinteresno egzistencijalno opažanje u kojem se otvara prostor za doživljaj i percepciju dubljih i bitnih dimenzija vlastitog postojanja.[189]

Proces spajanja stilova u popularnoj muzici u velikoj mjeri sličan je stvaranju bilo koje druge umjetnosti i odvija se na gotovo identičan način, te kao takav u direktnoj zavisnosti od istih faktora i kod recipijenata, u ovom slučaju slušalaca, izaziva slične utiske.[190] Iako nije znala do kog nivoa može popularna nova narodna muzika da se podigne i koliki uticaj može da proizvede, Silvana je duboko vjerovala da novi muzički stilovi i novi izvođači mogu sa sobom donijeti mnogo toga dobrog. Pojava novih izvođača je bila neminovna i to je činjenica koju je Silvana Armenulić stalno napominjala u svojim izjava u kojima je bila svjesna da godine prolaze i vrijeme neminovno uzima svoj danak, a popularnost je stvar trenutka. Uvijek je nastojala razumno shvatiti da je sve u životu prolazno, a jedan od rijetkih koji je takve stavove sa njom dijelio bio je Toma Zdravković.

Silvana u društvu Marije Grozdanović i poznatog voditelja Milana Ševića

Jedan od novih pjevača koji se pojavio bio je mladi i perspektivni ***Šaban Šaulić*** *koji će 1976. godine sa pjesmom „Uvenuće narcis beli" ostvariti, za tadašnje prilike, odličan rezultat sa prodatih 102.000 primjeraka. To je ujedno bio i rekord te godine. Na početku njegove karijere je bilo onih koji ga nisu srdačno dočekali, ali Silvana je govorila da svim mladim interpretatorima treba dati jednake šanse, za Šabana je govorila da mu početak možda i nije tako sjajan, ali ga čekaju dani velikog uspjeha, jer je shvatila o kakvom se potencijalu radi, i bila je u pravu.*

Silvana u pratnji orkestra Ace Stepića (arhiva Borba)

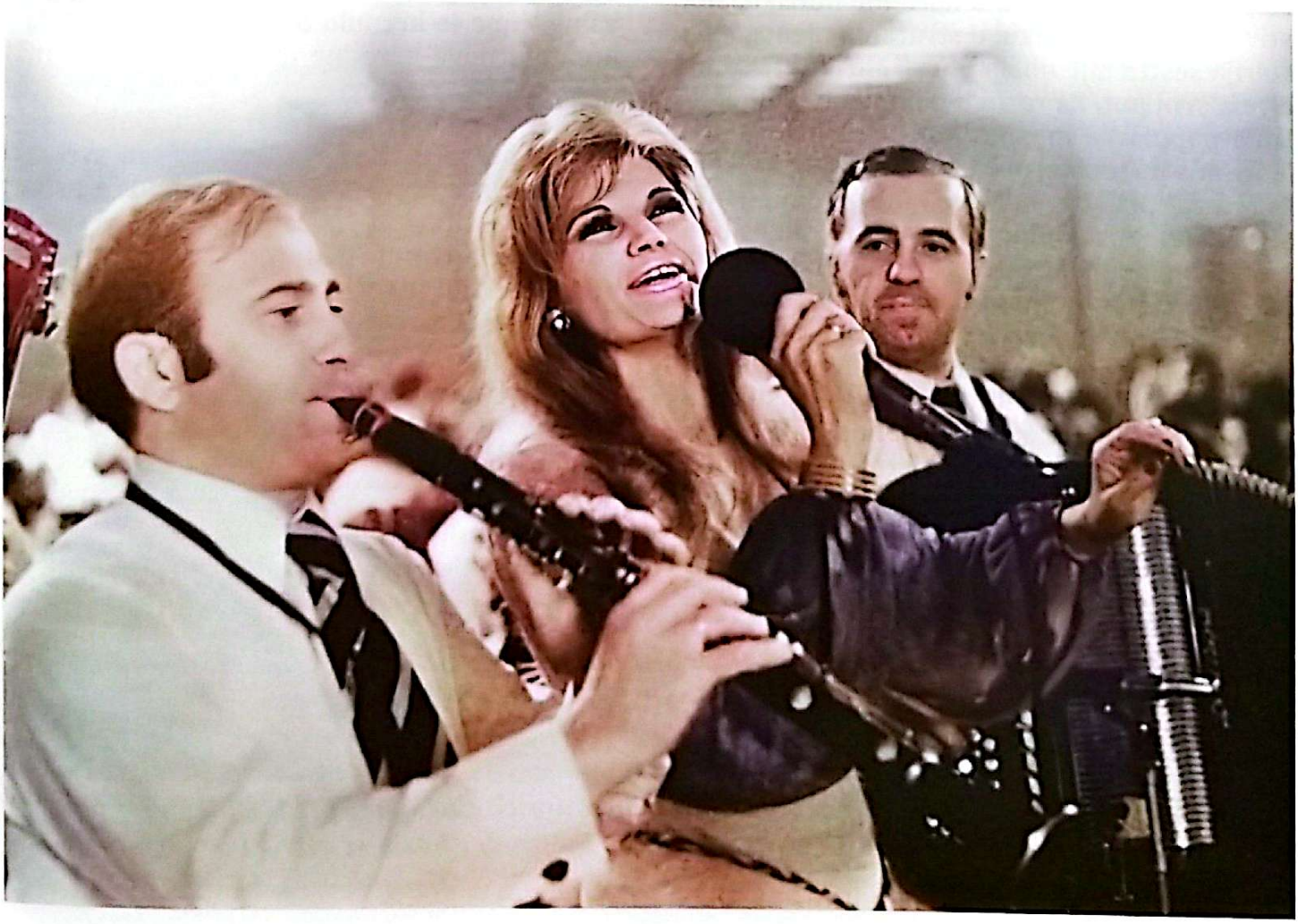

Uskoro će se oko ideje novih stilova, koju su zagovarali Silvana i Toma, okupiti dobra i kvalitetna ekipa mlađih izvođača među kojima su bili: Dragan Živković Tozovac, Bora Spužić Kvaka, Predrag Cune Gojković, Beba Selimović, Nedžad Salković ali i cijela plejada mladih izvođača koji su 70-ih godina stupili na scenu i bili sljedbenici ideje novih stilova u narodnoj muzici. Krenuli su stazama koje su utabali upravo navedeni pjevači. Među njima su bili: Miroslav Ilić, Vera Ivković, Nada Obrić, Dušica Bilkić, Dragoslava Genčić, Branka Stanarčić, Mladen Tomić, Nataša Vladetić, Gordana Runjajić, Gordana Stojićević, Rale Ćajić, Ljubomir Đurović, kao i na desetine manje poznatih izvođača koji su svoju šansu tražili u novoj narodnoj muzici. Među mladim naraštajima u ovoj plejadi našla se i **Mirjana Bajraktarević**, koja je odlučila da snima i tradicionalnu narodnu muziku, ali i novu narodnu muziku. U stvaranju njenog stila starija sestra nije imala uticaj, Mirjana je sama birala svoj put. Za razliku od izrazito komercijalne popularne muzike, koja je primarno orijentisana na tržište, nova narodna muzika, koju zagovara plejada mladih autora okupljenih oko Silvane Armenulić, ima sasvim drugi cilj. U muzičkom pogledu, djela nove narodne muzike češće korespondiraju sa umjetničkim stilovima avangarde, razumjevajući muziku kao stvaranje uvijek podložno transformacionim procesima, kao i sa drugim umjetnostima, vrlo često i sa filmom. Umjetnosti se međusobno mogu povezivati i iskustva iz jedne umjetničke discipline se mogu prenositi u drugu.[191] Ovoj novoj vrsti muzike se tržište prije nameće kao nužnost, a manje kao potreba i cilj. Ona se ne može odrediti kao onaj muzički izraz koji se prepušta društvenoj stihiji, predlažući jeftini hedonizam kao način života. Naprotiv, ona sugeriše upravo suprotno: pjesničko nadahnuće, pronicljivo sagledavanje društvenih i kulturnih trendova i obraćanje širem krugu publike.

Navedena ekipa, okupljena oko Silvane i Tome, bila je disidentski tim u narodnoj muzici, dovoljno odvažan da ruši stereotipe i da se hrabro usprotivi uvriježenim autoritetima i lažnim moralnim vertikalama. Njihovo revolucionarno djelovanje na polju reforme uštogljenih formi narodne muzike, donijelo je sasvim novo, ne samo poimanje muzike, nego i razne spojeve muzičkih stilova, što je od strane rigidnih struktura izazvalo zgražavanje, čime je krenulo osporavanje izvođača i kreatora nove narodne muzike. Zavidni tiraži i velika popularnost govorili su da je pokret mladih izvođača na pravom putu. Duhovi rigidnosti su se podigli i okarakterisali sve kao opasan virus koji ulazi u mlade ljude i prijeti da uništi kulturu, a kao glavni krivac za sve izabrana je **Silvana Armenulić.** Stigmatizacija, odbacivanje i ponižavanje, montirane afere, podmetanja raznih vrsta za ove izvođače su bili svakodnevica, a Silvana je dijelimično osjećala grižu savjesti zbog toga, ali se ipak nije predala, nego je nastavila prema svom cilju. U novim stilovima narodne muzike, posebno kod Silvane Armenulić, nalazimo elemente načela

*Još jedna mlada nada koja se u javnosti pojavila u posljednjoj godini Silvaninog života bila je **Zorica Brunclik**, za koju je Silvana rekla da je veliki potencijal i da vjeruje u njen uspjeh, ali je ponovo bilo onih koji su ismijavali i jednu i drugu, ali Silvana za to nije marila. Prva ploča Zorice Brunclik prodata je u 125.000, druga u 90.000, treća u 75.000 primjeraka. Mnogi su vjerovali da je njen uspjeh slučajan i predviđali su joj pad kod svake sljedeće ploče, međutim tako nije bilo. I u ovom slučaju se ostvarilo ono o čemu je Silvana govorila.*

Silvana i Milan Srdoč
(arhiva "Radio TV Revija")

Silvana i Milovan Ilić Minimaks
(arhiva "Radio TV Revija")

umjetnosti, kao čiste umjetnosti, koju ona izražava uvijek iznova u estetičkom individualizmu i elitizmu raznih lapurlatizama, žrtvujući socijalnu bazu svog nadahnuća, a time i izvor i cilj umjetničkog stvaralaštva.[192] To u konačnici vodi prema usamljenosti izvođača, a što se u njenom slučaju i dogodilo, na kraju i prema suvišnosti kulturno-umjetničke elite, koju više niko ne razumije i ne treba, jer su društvene potrebe za novim muzičkim izrazom zadovoljene. Svako nametanje gotovih rješenja vodilo bi kontraproduktivnosti. Stoga, bezinteresno opažanje društva, kroz estetiku komponovane i muzički izvodive ljubavne poezije, u sebi sadrži potencijal stvaralačkog oslobođenja od prevlasti jednostranog i površnog utilitarnog opažanja, toliko prevladavajućeg u svim dimenzijama života: od sveprisutnih i nagledanih medija, do svemoćne nevidljive ruke koja upravlja cijelim društvom. U tom smislu je, ne samo Silvanina, nego nova narodna muzika uopšte važan kulturni obrazac za dublje promišljanje smisla života lišenog bilo kakvog interesa. Onemogućavanje umjetnika da slobodno iskaže svoje kreativno nadahnuće i izraz, u svakom, pa i totalitarnom društvu, vodi duhovnoj paralizi koju obilježava trivijalnost i formalizam, u ovom slučaju, manifestovan kroz krajnje nekorektan odnos prema osobi koja stvara i čiji život je posvećen stvaralaštvu. Nova narodna muzika, predvođena u prvom planu **Silvaninim** i **Tominim** uticajem, učinila je veliki iskorak ka emancipaciji različitih kategorija društva, koje su kao takve nastale u višeslojnim društvenim transformacijama. Zahvaljujući hrabrosti i umijeću oni se, iako u velikoj mjeri zavisni od širih društvenih i kulturnih okolnosti, pritisnuti glomaznim sistemom muzičke industrije, kao i industrije zabave, te nepovoljnom medijskom okruženju, uspjevaju izboriti za svoje mjesto i ne samo za sebe, nego i za druge, izboriti poziciju u poretku kulture modernog društva. Na kraju, jedini pobjednici u ovoj borbi su dvije ličnosti: Silvana Armenulić i Toma Zdravković, koji su vjerujući u ispravnost svojih ideja ispisali istoriju.

FOLK ŠANSONA I FOLK ŠLAGER

Miješanjem različitih žanrova u muzici, stapanjem, sjedinjavanjem, integracijom ili samo običnim približavanjem, nastaju novi muzički oblici, a često čak i žanrovi. Može se reći da je u nekim drugim muzičkim žanrovima i stilovima toga bilo, ali u narodnoj muzici prije Silvane Armenulić zasigurno nije. Kao jedan od prvih izvođača narodnjačke orijentacije koji je snimio ploče sa španskom, meksičkom i portugalskom muzikom bio je Toma Zdravković, ali je poznato da je njega Silvana dovela na veliku scenu. Nije prošlo mnogo vremene dok se Silvana, a sigurno pod velikim uticajem Tome Zdravkovića, nije osmjelila da krene u avantustiričku priču sa novim stilovim i žanrovima. Prekretnica u tome se desila 1970. godine sa pjesmom *"Šta će mi život"*, za koju mnogi istinski muzički stručnjaci smatraju da ima dosta elemenata bluza i zato se ponekada i provlačila teza da je ovo *folk-bluz*. Navedena forma u kasnijim godinama neće biti neka posebna nepoznanica. Folk-šansona nije nastala folklorizacijom same šansone, nego miješanjem elemenata šansone u narodnu muziku, a nerijetko se dešavalo da baza bude upravo šansona, a nadgradnja pjesme narodnjačka, što je imalo svoju interesantnost i privlačnost kod publike.

Kada govorimo o publici, tih 60-ih godina, situacija je bila prilično bipolarna. Publika se, najvećim dijelom, razdvajala na one koji vole narodnu muziku i one koji vole i slušaju zabavnu muziku. Ostale, manje društvene grupe i zajednice, bile su opredjeljene prema nekom drugom muzičkom žanru, a omladina je bila okrenuta, uglavnom, prema rokenrolu. Međutim, postojao je i dobar dio publike koji bi se mogao odrediti kategorijom *neopredijeljeni* ili *neutralni*, a to su uglavnom oni koji nisu primarno ni narodnu muziku, a nisu bili ni ljubitelji zabavne muzike. Upravo su pripadnici ove kategorije publike, a nije ih bilo mali broj, sa oduševljenjem prihvatili nove stilove i žanrove koje su ponudili Silvana Armenulić i Toma Zdravković. Bilo je to ozbiljno i kvalitetno osvježenje, a zanimljiva priča sa novim muzičkim žanrovima u eklatantnom spoju narodne i zabavne muzike mogla je da počne.

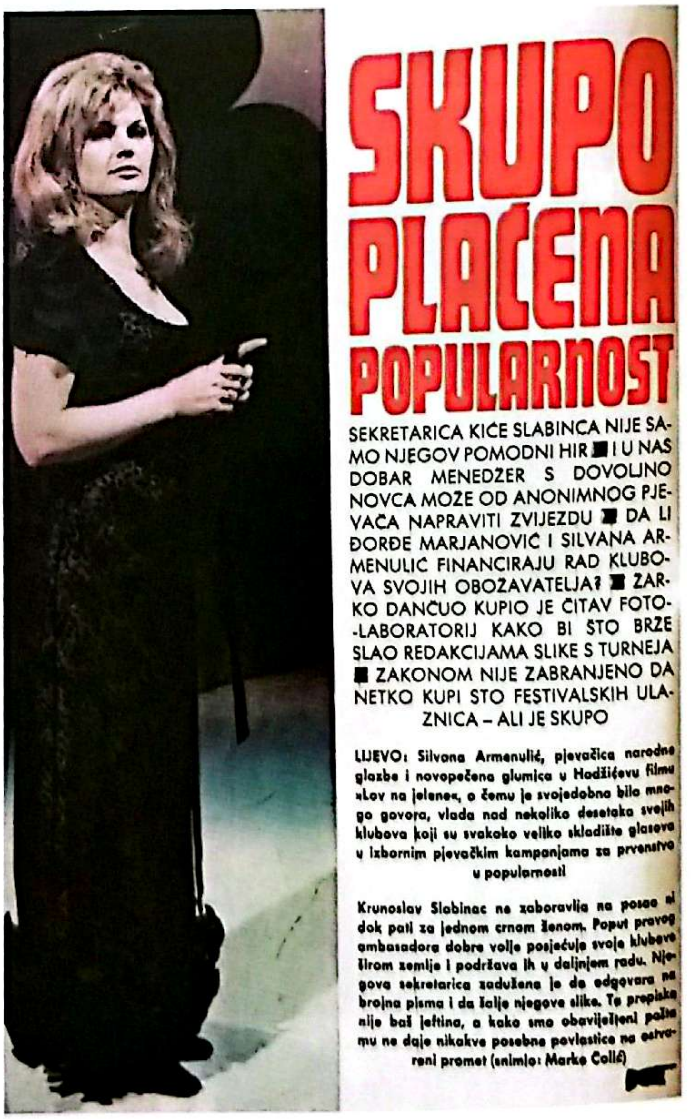

SKUPO PLAĆENA POPULARNOST

SEKRETARICA KIĆE SLABINCA NIJE SAMO NJEGOV POMODNI HIR ■ I U NAS DOBAR MENEDŽER S DOVOLJNO NOVCA MOŽE OD ANONIMNOG PJEVAČA NAPRAVITI ZVIJEZDU ■ DA LI ĐORĐE MARJANOVIĆ I SILVANA ARMENULIĆ FINANCIRAJU RAD KLUBOVA SVOJIH OBOŽAVATELJA? ■ ZARKO DANČUO KUPIO JE ČITAV FOTO-LABORATORIJ KAKO BI ŠTO BRZE SLAO REDAKCIJAMA SLIKE S TURNEJA ■ ZAKONOM NIJE ZABRANJENO DA NETKO KUPI STO FESTIVALSKIH ULAZNICA – ALI JE SKUPO

LIJEVO: Silvana Armenulić, pjevačica narodne glazbe i novopečena glumica u Hadžićevu filmu »Lov na jelene«, o čemu je svojedobno bilo mnogo govora, vlada nad nekoliko desetaka svojih klubova koji su svakako veliko skladište glasova u izbornim pjevačkim kampanjama za prvenstvo u popularnosti

Krunoslav Slabinac ne zaboravlja na posao ni dok pati za jednom crnom ženom. Poput pravog ambasadora dobre volje posjećuje svoje klubove širom zemlje i podržava ih u daljnjem radu. Njegova sekretarica zadužena je da odgovara na brojna pisma i da šalje njegove slike. Ta prepiska nije baš jeftina, a kako smo obaviješteni poštu mu ne daje nikakve posebne povlastice na ostvareni promet (snimio: Marko Čolić)

magazin "Studio", 1972. god.

arhiva "Radio TV Revija", 1970. god.

XXII poglavlje

Tragedija kod Kolara 10.10.1976.god.

Sumnjam da ću ostvariti svoje želje, svoje snove.
Sve su mi stvari nadohvat ruke, ali ja nikako
ne mogu doći u priliku da ih uzmem,
uberem, stisnem, da u njima uživam.

Silvana Armenulić, intervju posthumno
16.10.1976.god VUS br.1275

arhiva "Praktična žena"

Više od četiri decenije, po raznim medijima, se provlače tekstovi, izjave i iskazi u najvećoj mjeri spornog sadržaja o tragičnom događaju koji se desio 10. oktobra 1976. godine pored mjesta Kolari, između Smedereva i Beograda. Sa žaljenjem moramo konstatovati da veći dio pomenutih tekstova, kao i "stručnih analiza", te pretpostavki, naslućivanja, nagađanja i "ekspertiza", većim dijelom nisu egzaktni, odnosno može se reći da nisu korektno predstavljeni. Razlozi za to su većim dijelom poznati, a oni se kreću u dijapazonu od namjernog skrivanja istine pa sve do novinarskog senzacionalizma sa ciljem što bolje prodaje članaka. Ali jedno je jasno: ovo je sasvim sigurno jedan od najtragičnijih događaja u cijeloj deceniji, a posljedice se osjete i danas.

Свакодневни живот на точковима који је водило троје познатих извођача народне музике, тако се и завршио: једне вечери, на друму, уз страховит тресак челика...

ЖИВОТ БРЗО ПРОЛАЗИ

"Ilustrovana politika", 1976. god.

Silvanina poslednja fotografija, nastala svega nekoliko dana prije smrti. Nastupala je u Domu Sindikata na dobrotvornom koncertu za igradnju auto-puta Beograd-Niš

ŠTA JE PRETHODILO TRAGEDIJI?

Posljednjih godina, svog kratkog života, Silvana je važila za jednu od najpopularnijih muzičkih zvijezda Jugoslavije i bila je izuzetno angažovana. Znalo se desiti da ima i tri uzastopna nastupa u toku dana na različitim mjestima, što je bilo krajnje naporno, ali ona je bila predana svom poslu i krajnje profesionalno se odnosila prema svemu. Međutim, okolnosti u kojima je radila i djelovala nisu joj bile u potpunosti naklonjene. Bilo je to vrijeme poslije *Kongresa kulturne akcije*, kada su mnogi kulturni radnici iz vladajućih struktura digli glas protiv haosa koji je vladao u masovnim medijima. Tada je pokrenuta društvena akcija da se sveprisutni šund u masovnoj kulturi, ako ne iskorijeni, barem svede na podnošljivu mjeru. Tada je donijet zakonski propis o uvođenju specijalnog poreza na promet *„porez na šund"*, kako je on odmah popularno nazvan. Ekonomskom diskriminacijom (skupljom proizvodnjom), kao jednom od mjera, trebalo je spriječiti diskografsku industriju da štampa sve i svašta, a sredstva javnih komunikacija da olako i neodgovorno propagiraju neukus, šund i bezvrijedne kulturne sadržaje. Istovremeno, na radio-stanicama i u televizijskim centrima, umjesto dotadašnje stihijnosti, prišlo se brižljivom planiranju programske politike. Po muzičkim redakcijama stvorene su „crne liste", na osnovu kojih su mnoge pjesme skinute sa programa, pa čak sasvim izbrisani i neki pjevači. Umjesto kulta „hitova" - čiji je jedini dokaz vrijednosti godinama bilo to što su se neprestano pojavljivali na pojedinim radio - programima, sada je vještački nametan kult „izvornog" folklora, kao potpuno apsurdan jer **neizvorni** folklor ne postoji. U takvim okolnostima narodna muzika nije imala gotovo nikakav položaj, uzdrmana u tako zamišljenom socijalističkom samoupravnom društvenom poletu. Narodnjaci su instiktivno bili primorani tražiti puteve opstanka, učestvovati u raznim priredbama dobrotvornog ili prigodnog karaktera, a pod okriljem ispravnih društvenih intencija i akcija, dijelom što su to zaista mnogi radili srcem, ali i da konačno budu prihvaćeni od strane društvenog i državnog krema. **Sve što su se oni više trudili, otpori prema njima su bili veći.**

Silvana i Vladimir Rolović, ambasador Jugoslavije u Švedskoj. Nekoliko dana nakon ovog njihovog susreta 1971. godine, izvršen je atentan u kojem je izgubio život (arhiva "TV Novosti")

Kao izuzetno angažovan izvođač, Silvana je mogla da bira mjesta gdje će nastupati, kao i diktirati visine honorara za svoje nastupe. Ostalo je zabilježeno da je šef ansambla imao duplo veći honorar od ostalih muzičara, a Silvana je imala četiri puta veći honorar od šefa ansambla, dok je njena sestra Mirjana imala duplo manje honorare od nje.[193] I pored činjenice da je mogla birati gdje će i pod kojim uslovima da nastupa, kao iskreni jugoslovenski patriota i komunista, a s druge strane svjestan društveno-odgovoran pojedinac, nikada nije izbjegavala da se pojavi na humanitarnim koncertima, dobrovoljnim akcijama za pomoć bilo kome, bilo da se radi o pojedincu ili više njih ili o opštem društvenom interesu. Bila je uvjerena da radi ispravnu stvar.

KONCERT NA MANIFESTACIJI "ŽUPSKA BERBA '76"

Bilo je to 10. oktobra 1976. godine. Tada se u Aleksandrovcu Župskom održavala poznata manifestacija *"Župska berba"*. Ova manifestacija je bila značajna, ne samo za aleksandrovački kraj, nego i šire i na njoj su se pojavljivala najznačajnija imena tadašnje estrade kako bi nastupali na ovoj manifestaciji. Prethodnog dana, 9. oktobra, Silvana Armenulić je bila pozvana na otvaranje poznatog ugostiteljskog objekta *"Lenin bar"* u Požarevcu. Sutradan je imala dogovoren nastup na manifestaciji *"Jesen u Stigu"*, takođe u Požarevcu. Silvana je nakon otvaranja *"Leninog bara"* planirala da se vrati za Beograd i sutradan ponovo ode u Požarevac, a zatim u Aleksandrovac. Plan je zbog vanrednih okolnosti morao biti promijenjen. Naime, na otvaranju ugostiteljskog objekta *"Lenin bar"*, čiji je enterijer uređen u formi pećine/špilje, Silvana Armenulić je, ustajući neoprezno, **slučajno glavom udarila u veliki vještački stalaktit** koji se nalazio iznad stola i osjetila je tup i strašan bol, koji cijele večeri nije prolazio. Odmah poslije nastupa Silvana je otišla na spavanje sa jakom glavoboljom, jer se nije osjećala sposobnom da vozi nazad do Beograda. Ne može se sa sigurnošću utvrditi da je imala neki oblik potresa mozga, jer za to ne postoje objektivni dokazi, a glavobolja je mogla uslijediti i od migrene od koje je Silvana patila posljednjih godina svog života. Sve ukazuje na to da je glavobolja ipak bila posljedica pomenute povrede te večeri. Sutradan se Silvana probudila sa jakom glavoboljom koja nije prestajala. Uspjela je učestvovati na manifestaciji *"Jesen u Stigu"* i odmah nakon nastupa sjela je u svoj crveni *ford granada*, te se uputila u Aleksandrovac Župski na dogovoreni nastup na manifestaciji *"Župska berba"*.

Motiv sa "Župske berbe" u Aleksandrovcu (arhiva Zavičajnog muzeja Župe, Aleksandrovac)

Naslovnica lokalih novina iz Aleksandrovca Župskog od 14. oktobra 1976. god

ЖУПСКА БЕРБА 76

БРОЈ 14. ОКТОБАР 76. ● ЛИСТ ВИНОГРАДАРА И ГРАЂАНА ЖУПЕ ● ЦЕНА 2 ДИН.

ЖУПА ЈЕ ЗАВИЧАЈ СВЕТЛОСТИ

Пише Милосав Марковић - Буца

Na stadionu za male sportove u Aleksandrovcu Župskom, tog 10. oktobra 1976. godine, organizovan je veliki koncert pod nazivom *"Poleteće beli golub"*, na kojem su, među ostalim učesnicima, nastupale i zvijezde: **Silvana Armenulić, Mirjana Bajraktarević, Rale Ćajić** i **Ljubomir Đurović**. Sve izvođače je pratio Narodni orkestar **Bore Višnjićkog** kojim je upravljao maestro na violini **Miodrag Rade Jašarević**. Tog dana su svi izvođači dolazili, uglavnom, sopstvenim prevozom. Sestre Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević nisu došle zajedno iz Beograda, kao što se to tvrdilo, nego odvojeno.

U automobilu marke volvo, koji je bio u vlasništvu Bokija Miloševića, iz Beograda su stigli: **Božidar Boki Milošević** koji je vozio, **Ljubiša Pavković** na mjestu suvozača, te **Mirjana Bajraktarević** i **Miodrag Rade Jašarević,** koji su sjedili na zadnjem sjedištu. Druga polovina ansambla: gitarista **Bora Višnjički, Ljubomir Đurović, Todor Đorđević** i **Dane Popovski** stigla je u Aleksandrovac folksvagenom **Bore Višnjičkog**, a nakon njih je kolima stigao i pjevač **Ratko Rale Ćajić**. U Aleksandrovac je, direktno iz Požarevca, svojim ličnim automobilom ford granada, stigla **Silvana Armenulić** na polovinu programa koji je počeo u **16.00** časova.

arhiva "Radio TV Revija"

Bina na manifestaciji "Župska berba" u Aleksandrovcu na kojoj su Silvana i Mirjana nastupile posljednji put

Stigavši u Aleksandrovac, kao i uvijek veoma profesionalna i tačna, Silvana se požalila na jaku glavobolju i rekla je da se tako loše osjeća i da ne zna kako će otpjevati svoj repertoar. Ovu manifestaciju je prenosila uživo državna televizija i oni koji su gledali direktan prenos koncerta, mogli su primjetiti da Silvana ne izgleda dobro, a kasnije će mnogi o tome svjedočiti. Silvana je bila blijeda i umornog izgleda, vidjelo se da nešto nije u redu. Od predviđenih osam pjesama, uspjela je izvesti četiri, te je sišla sa bine ozbiljno posrćući. Bolovi u glavi su bili sve jači. Situacija nije bila ni najmanje dobra. Nakon završenog koncerta izvođači i orkestar su se pakovali da krenu. Odmah pored stadiona, na kome su nastupali, nalazio se restoran "Bazen" u kome su izvođači, orkestar i odabrani gosti večerali. Bio je to nov i reprezentativan objektu u čijem sklopu je bila i TV sala. U to vrijeme televizijski prijemnici su u manjim mjestima bili prilično rijetka pojava. Jedni su željeli ostati da odgledaju fudbalsku utakmicu Jugoslavija-Španija, a drugi su kretali nazad svojim kućama. Među onima koji su odlučili ostati bili su **Ljubiša Pavković** i **Boki Milošević**. Govorili su Silvani da ostane sa njima, pa da kasnije krenu svi zajedno. Međutim, ona je bila toliko loše da je željela što prije da stigne kući. Sa njom su krenuli: njena sestra **Mirjana Bajraktarević**, šef orkestra **Miodrag Rade Jašarević** i pjevač **Ljubomir Đurović**, koga je Ljubiša Pavković na-

govarao da ostane i Ljubomir je odlučio da ostane sa njima. Da te večeri ostanu Silvana, Mirjana i Rade i da budu njihovi gosti, insistirao je direktor Turističke zajednice Aleksandrovac **Tomislav Stanić**, ali oni su se zahvalili i odlučili da idu za Beograd. Do Silvaninog parkiranog automobila ih je otpratio **Ljubiša Đorić**, u to vrijeme sekretar Turističke zajednice opštine Aleksandrovac koja je i bila nosilac organizacije "Župske berbe". Idući prema automobilu Silvana se Ljubiši Đoriću žalila na glavobolju koja je bila neizdrživa. Đorić je odlučio da potraži pomoć i odlazi kod svoje sestre Vere Marić, pred čijom kućom je Silvanin auto bio parkiran. Đorićeva sestra Silvani donosi jednu tabletu aspirina, jedino što je u tom momentu imala kod sebe. Na toj pažnji joj se Silvana mnogo zahvalila i poljubila je. Popila je tabletu i iz svoje torbice izvadila ključeve od auta, te ih dala **Radetu Jašareviću.** Na suvozačevo mjesto je sjela Silvana, a na zadnje sjedište Mirjana Bajraktarević i krenuli su.[194] Sve vrijeme, dok je postojala optička vidljivost, Silvana se mašući rukama opraštala od Vere Marić i njenog brata Ljubiše Đorića i to su posljednje osobe koje su Silvanu, Mirjanu i Radeta vidjeli žive.

Lepa Lukić, Tozovac, Ljubomir Đurović, i Silvana, tokom muzičkog takmičenja "Tražimo najpopularnijeg pevača 73" (privatna arhiva Igora Đurovića)

Silvana na fotografisanju za omot ploče, 1975. godine

Silvana, dakle, nije mogla da vozi automobil, jer je bila u izuzetno lošem stanju i nije bila sposobna za vožnju. Potpuno nesvojstveno njoj, svoj automobil koji inače nikada nikome nije dala da vozi, daje Radetu Jašareviću. On je bio poznat kao ekstremno loš vozač, kome je vožnja veliki problem i u saobraćaju se izuzetno loše snalazio, ali uprkos tome ekipa je krenula put Beograda. Zanimljivo je istaći da je desetak dana prije ovoga, saobraćajna milicija Miodragu Jašareviću oduzela vozačku dozvolu, ali je uz nečiju intervenciju dozvolu dobio nazad i ovo će mu biti prva duža vožnja nakon vraćanja vozačke dozvole.

ULOGA BORE VIŠNJIČKOG

Organizator koncerta u okviru "Župske berbe" bio je Bora Višnjički. Nekoliko godina ranije Bora je napustio posao u Radio-Novom Sadu i otišao u SAD odakle se poslije 6 godina vratio u Jugoslaviju i kako nije odmah pronašao zaposlenje, organizovao je koncerte po principu da okupi vrsne muzičare i popularne izvođače. Sa Turističkim savezom opštine Aleksandrovac Bora je dogovorio organizaciju koncerta, a njegova obaveza je bila da obezbijedi muzičare, pjevače i razglasnu opremu. Dogovor je bio da budu 4 izvođača, dva muška i dva ženska, a Bora se odlučio da angažuje: **Mirjanu Bajraktarević, Silvanu Armenulić, Raleta Ćajića** i **Ljubomira Đurovića**. *"Čuo sam, i pročitao da je Lepa Lukić izjavila da je ona trebala nastupati na tom koncertu. Ja ne znam zbog čega ona to govori kada to nije tačno. Nisam čak ni razgovarao sa njom na tu temu, i nije mi jasno iz kog razloga ona govori neistine. Lepa Lukić nije trebala nastupati na tom koncertu, pa valjda ja kao organizator to najbolje znam"*, sjeća se Bora Višnjički. Kada su došli tog dana u Aleksandrovac Župski, domaćini su im priredili tradicionalni ručak: svadbarski kupus, što je inače specijalitet tog nadaleko poznatog domaćinskog kraja. Po prirodi blage naravi, Rade Jašarević nikada nije bio ljut, i nemoguće ga je bilo vidjeti u takvom stanju, ali tog dana on je bio izuzetno nervozan i razdražljiv, posebno kada mu je prišao neki Rom i nešto mu rekao. Na to se Rade toliko izgalamio na njega da su svi ostali zatečeni, a nervoza mu je sve više rasla. Nikako nije mogao da se smiri, nešto ga je proganjalo, vjerovatno predosjećaj da će mu se nešto desiti. Iako neobično za nju, Silvana je kasnila na koncert u Aleksandrovac. Orkestar je počeo da svira, te nakon pola sta pojavljuje se Silvana sa domaćinima koji su je pratili do stadiona. Svi iz publike, kada su je ugledali su ustali, i ovacijama je dočekali. *"Silvana je zaista bila je velika zvezda, popularna i omiljena među publikom.*

Silvana na snimanju novogodišnje emisije RTB, za novu 1974. godinu (Arhiv RTS)

Silvana Armenulić i orkestar Bore Višnjičkog na dočeku Nove 1976. godine na novosadskom Sajmu, restoran "Zlatna medalja" (privatna arhiva Bore Višnjičkog)

Koncert je ubrzo nastavljen, mi smo bili na sceni, pored bine je postavljena zatvorena tenda za muzičare, otvorena samo od strane bine, i ja sam u jednom trenutku ugledao Silvanu kako sedi na stolici, a Mirjana joj masira glavu. Nisam znao o čemu se radi, da Silvana ima strašnu glavobolju", sjeća se Bora Višnjički. Poslije koncerta Bora je podijelio dnevnice članovima ekipe, spakovao svoj razglas i odlučio je odmah da krene, ne ostajući na večeri sa ostalima. *"Dok sam pakovao opremu, vidio sam Ljubomira Đurovića kako vadi svog neseser iz Silvanine Granade, i odlazi prema restoranu da gledaju fudbalsku utakmicu, a prema autu odlaze Silvana, Mirjana i Rade Jašarević, kojem je Silvana dala ključeve da vozi. Bio sam iznenađen, znam da je bio slab vozač, a Silvanina Granada je bila impresivna limuzina, do tada neviđena na našim putevima. Divno oktobarsko veče, lagani povetarac ali toplo vreme, mesečina. Stari autoput za Beograd, nema gužve, prazan put. Ja sam prvi krenuo, a sa mnom u autu je bio bubnjar Dane Popovski. U Beograd smo stigli oko 20 časova, ja sam tada stanovao na Vračaru. Negdje oko 11 sati zove me Bane Đokić i saopštava mi tragičnu vijest, ostao sam u šoku, nisam mogao da verujem da se to desilo."* Kasnije je **Boki Milošević** ispričao Bori Višnjičkom da su oni po dolasku na mjesto tragedije vidjeli zastražujuću scenu. U potpuno smrskanom autu Radetovo tijelo se nalazilo zgrčeno za volanom, u prilično lošem stanju, na suvozačevom mjestu se nalazila Silvana koju nije bilo moguće prepoznati, a u tom trenutku su iznosili Mirjanino tijelo koje bilo u tako lošem stanju da se čulo krckanje kostiju dok su ga nosili. Svuda okolo automobila su bili razbacani Silvanini posteri i ploče. Prizor je bio jeziv, od kojeg se ledila krv u venama.

KRITIČAN TRENUTAK I STRADANJE

Na dionici magistralnog puta Beograd-Niš, preciznije relacija Smederevo-Beograd, na 60-om kilometru kod mjesta Kolari, 10. oktobra 1976. godine oko 21.15 časova, crveni *ford granada* registarskih oznaka **BG 329-782,** iz sasvim nepoznatnih razloga, prešao je u suprotnu traku i sudario se sa kamionom marke FAP registarskih oznaka **NS 913-23** u vlasništvu "Bečej-transa" iz Bečeja. Kamionom je upravljao profesionalni vozač **Rastko Grujić** (52), a pored njega je, na suvozačevom sjedištu, drijemao njegov kolega **Vukašin Glujić.** Međutim, **sudar nije bio direktan kao što se to tvrdilo**. Vozač kamiona je u svom iskazu rekao da je uočio kako mu se ogromnom brzinom približava automobil. Odmah je pokušao da koči svom snagom, pokušavao je da skrene, kako bi izbjegao udar, ali u tome nije uspio. Samo je konstatovao trenutnu situaciju riječima: *Ovaj gine sigurno.* To je rekao svom suvozaču u kamionu. Automobil je svojom desnom stranom silovito udario u prednji desni točak kamiona. Udar je bio toliko jak da je odbio desni točak na kamionu, a automobil je prednjim dijelom direktno podletio pod kamion i u trenutku se pretvorio u gomilu gvožđa.

arhiva "Politika"

Udar je bio tako snažan da je odjeknuo poput eksplozije, kako su kazali očevici ovog tragičnog događaja. Svi putnici u *ford granadi* su na licu mjesta poginuli. Neposredno nakon tragedije, na lice mjesta su stigle ekipe milicije, vatrogasaca, hitne pomoći. Nastradalima nije bilo pomoći. Svo troje su bili smrskani, njihove stvari razbacane oko olupine iz koje se dimilo. Uskoro je na lice mjesta stigao istražni sudija Okružnog suda Smederevo **Veljko Aleksić** koji je izvršio uviđaj i rukovodio istragom.

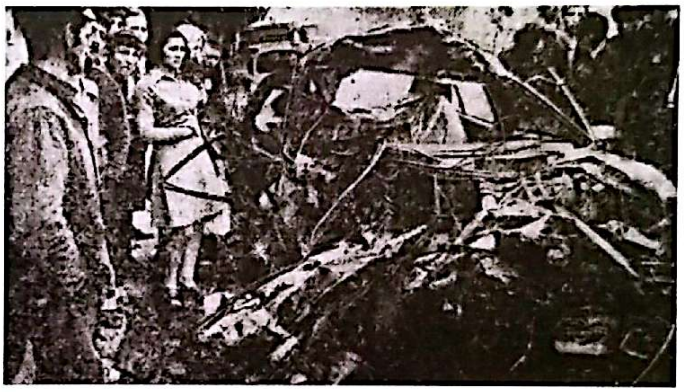

arhiva "Politika"

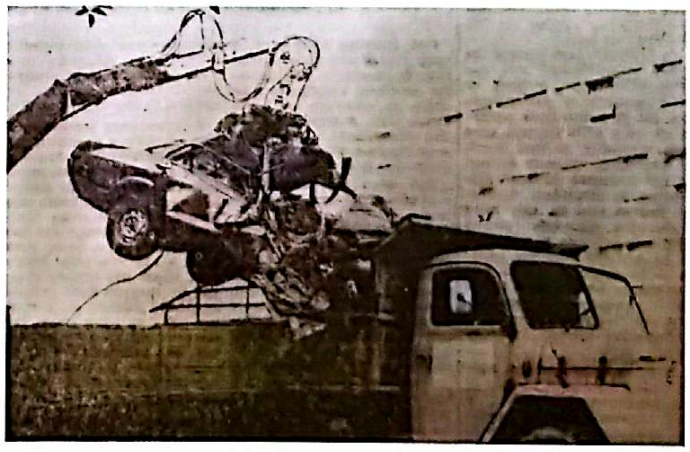

arhiva "Politika"

POGINULI OVI VAŠI

Nedugo nakon tragedije, negdje oko 22.30 časova, istim putem prema Beogradu iz Aleksandrovca, u automobilu marke volvo, kretali su se klarinetista **Božidar Boki Milošević**, pjevač **Ljubomir Đurović**, harmonikaš **Ljubiša Pavković** i kontrabasista **Toša Đorđević**. Kada su se približili kritičnom mjestu uočili su kolonu automobila i veliki odbljesak od rotacionih svjetala kroz koji se probijao dim. Odmah su stali i izašli iz svog automobila, te su se pokušali približiti da vide šta se događa. Usput su čuli da je riječ o teškoj saobraćajnoj nesreći.

Prvog milicionera su pitali šta se to događa, a on im je potpuno hladno i nezainteresovano rekao: ***Ma ništa, izginuli ovi vaši.*** Takav šok nikada nisu doživjeli, ali su odlučili da se približe. Prizor je bio jeziv. Tijela nastradalih su bila potpuno masakrirana do neprepoznatljivosti, a njihove stvari razbacane okolo. Od šoka su sva četvorica potpuno zanijemili, vilice su im se tresle, a noge su ih počele izdavati. Stanje apsolutnog šoka je uslijedilo i nikada im poslije toga nije bilo jasno kako su uopšte uspjeli doći do Beograda. Idući prema Beogradu, u jednoj od pekara su kupili hljeb da bi napunili usta kako bi spriječili da im se vilice tresu.[195]

arhiva "Ilustrovana politika"

Te noći nemirno je spavala **Dina Bajrkatarević**, najmlađa sestra Silvane i Mirjane, koja je stanovala zajedno sa Mirjanom u naselju Karburma u Beogradu. U toku noći, oko 2.30 časova, zazvonio joj je telefon. Sa druge strane je bila Silvanina kućna pomoćnica koja je namjeravala da Dini saopšti strašnu vijest, ali kada je čula njen glas nije imala hrabrosti. *Dina, šta radiš?* upitala je. *Spavala sam, šta je bilo?* odgovorila je Dina. *Mirjana i Silvana još nisu došle. Doći će sigurno, nemoj da spavaš, čekaj, javiće ti telefonom*, rekla je Silvanina kućna pomoćnica. Te riječi su ostavile Dinu u nedoumici, šta to znači? Potpuno se razbudila i odjednom ju je obuzeo strah. Šta znači taj noćni poziv telefonom? Gdje su Mirjana i Silvana, zašto ih još nema? Nekoliko minuta kasnije telefon se ponovo oglasio, ovaj put iz Doboja, iz kuće Bajraktarevića. Javio se brat Muhamed. *Dino, desila se strašna stvar. Silvana i Mirjana su večeras poginule. Smiri se, nemoj da praviš paniku, mi krećemo za Beograd*, rekao je Muhamed. *Nisam mogla da vjerujem. Mislila sam da je to ružan san. Moj plač i zapomaganje su probudili susjede koji su uplašeno dotrčali da pitaju šta je bilo. Uskoro je cijela zgrada na Karaburmi bila na nogama. Tragedija je šokirala sve koji su čuli vijest i došli su da me utješe. Bila je to najstrašnija noć u mome životu*, izjavila je kasnije Dina.

arhiva "Politika"

Поводом смрти наших вољених чланова, истакнутих естрадних уметника

СИЛВАНЕ АРМЕНУЛИЋ

МИРЈАНЕ БАЈРАКТАРЕВИЋ

МИОДРАГА РАДЕТА ЈАШАРЕВИЋА

породицама Арменулић, Бајрактаревић и Јашаревић изјављујемо наше најдубље и најискреније саучешће, свесни да је губитак за све нас ненадокнадив.

Сећаћемо их се увек као дивних људи, родитеља и колега.

УДРУЖЕЊЕ ЕСТРАДНИХ УМЕТНИКА И ИЗВОЂАЧА СРС

SPORNI MOMENTI U ISTRAZI

U zvaničnim dokumentima stoji da su na kolovozu uočeni tragovi kočenja kamiona u dužini od 50 metara, a da na suprotnoj traci nije bilo tragova kočenja *ford granade*. S obzirom da su tijelo Radeta Jašarevića pronašli ispod volana, pored nožnih komandi, milicija je u početka sumnjala da li je uopšte on vozio, ali se ispostavilo da jeste. Najavljena obdukcija tijela nikada nije adekvatno obavljena iz prostog razloga što su tijela bila u tako lošem stanju, praktično uništena i obdukcija bi, prema mišljenju stručnjaka, u tom slučaju bila beskorisna. Jedino što je mrtvozornik uspio da utvrdi jeste to da su svi putnici u automobilu, u trenutku udesa, vjerovatno spavali. Istražni sudija Okružnog suda Smederevo **Veljko Aleksić**, koji je rukovodio uviđajem na licu mjesta, naveo je da postoji pretpostavka da je Miodrag Jašarević u toku vožnje doživio infarkt, ali to nikada nije zvanično potvrđeno. Nalaz sa obdukcije njegovog tijela, koja je bila naređena u istražnom postupku da se uradi u smederevskoj bolnici, kako bi se histološkim nalazom utvrdilo da li je možda imao visok krvni pritisak, šećer u krvi ili alkohol,[196] nikada nije objelodanjen, a kao razlog navedeno je da je nemoguće uraditi obdukciju zbog stanja tijela u kojem se ono nalazilo i činjenice da je grudni koš potpuno uništen od udara volana. Ono što je izvjesno, ali nikada zvanično potvrđeno, jeste to da je Rade Jašarević pao u hiperglikemijsku ili dijabetesnu komu, jer je inače bio dijabetičar i to je znao, te da je u takvom stanju gubitka svijesti naglo stao na papučicu gasa, a volan pustio i automobil se nasumice kretao po putu. On je bio narušenog zdravlja, a kako su kasnije svjedočili njegovi saradnici i prijatelji, bio je hronično umoran i poslije svakog koncerta sjeo bi u vozilo koje ih je vozilo i odmah zaspao.

Nakon završenog uviđaja i istrage, a prema podacima iz *Upisnika za razne krivične predmete za godinu 1976*, pomenuti predmet u Okružnom sudu Smederevo bio je zaveden pod poslovnim brojem **Kri 165/76**. Spisi označenog predmeta su dana **25.10.1976.** godine dostavljeni **Okružnom javnom tužilaštvu u Smederevu**, koje je konstatovalo da u ovom predmetu nema elemenata krivičnog djela i da je vozač Rastko Grujić učinio što je mogao. Na kolovozu je uočen trag kočenja kamiona u dužini od **27 metara,** dok s druge strane nisu uočeni tragovi kočenja *ford granade*, što govori da vozač nije ni pokušao da koči, te tragedija se nije mogla izbjeći i Grujićeva krivica ne postoji. Policijski zapisnik, kao i zvanična dokumentacija sa uviđaja su pokazali površnost i šablonsku jednoličnost sa manjkavostima kakve se ne bi smjele dešavati. Izvještaj obiluje pret-

arhiva "Radio TV Revija"

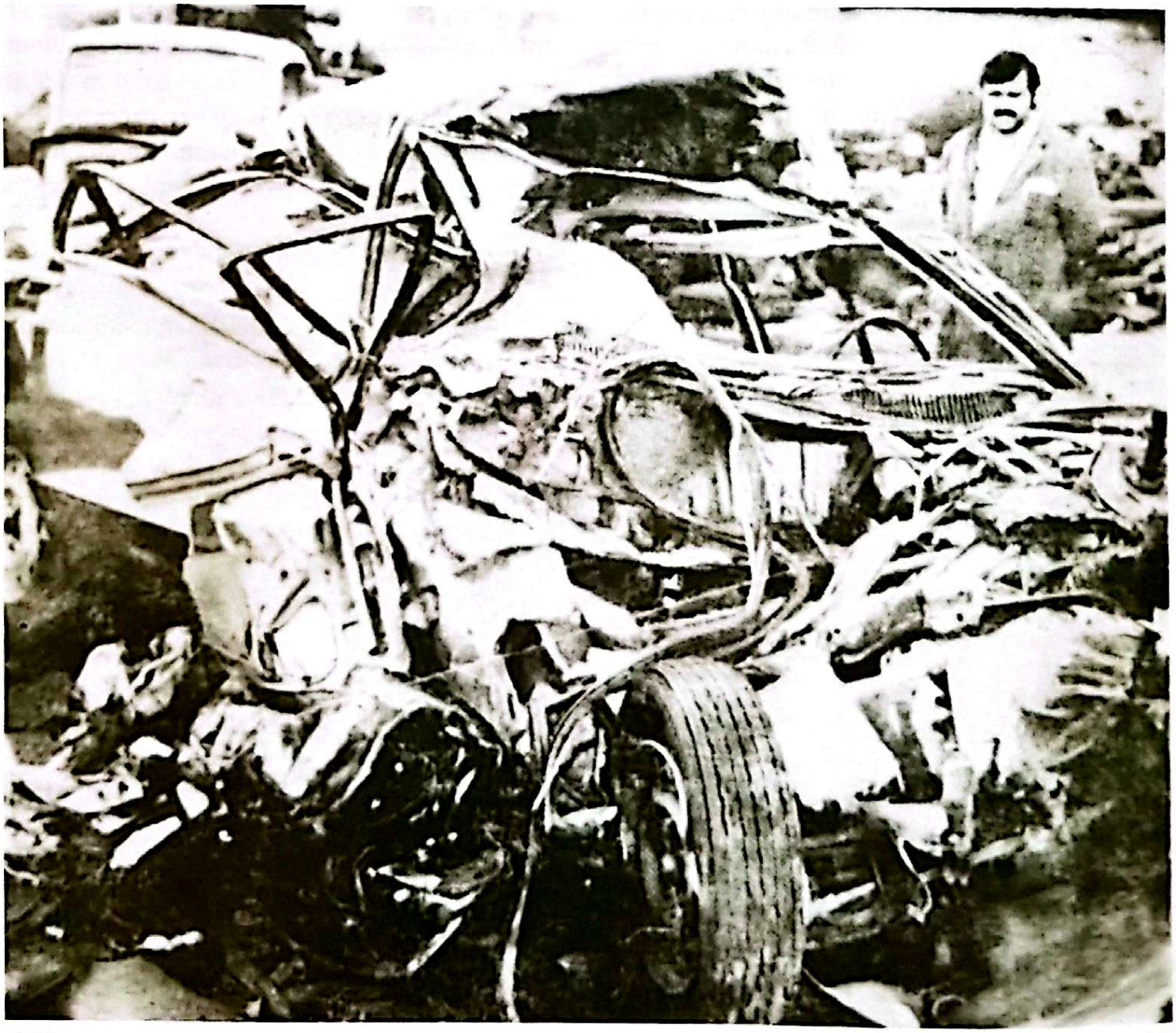

postavkama, natuknicama, terminima poput: "moglo bi biti", "pretpostavlja se", "moglo bi se zaključiti", "vjerovatno" i slično, što je neozbiljno. Jedina nepoznanica u cijeloj priči i misterija koja će ostati nerazjašnjena jeste to **zašto je uviđaj sa lica mjesta urađen tako površno i loše?** Same riječi tadašnjeg istražnog sudije Veljka Aleksića, koji je vodio uviđaj, bacaju sumnju na cijeli slučaj: *Ono što sam zatekao na mestu nesreće bilo je zaista stravično. Pošto sam video da nema preživelih, ostao mi je mukotrpan posao da ustanovim identitet poginulih. Po obilju reklamnog materijala, koji je bio rasturen i daleko van razmrskanih kola, odmah se videlo da se radi o estradnim umetnicima. Telo Silvane Armenulić nađeno je na oko četiri metra od mesta nesreće. Za vreme vožnje ona se nalazila na desnom sedištu pored vozača. Tela ostalih izginulih putnika iz ford granade bila su u uništenom vozilu.*[197] Istražni sudija Veljko Aleksić je na mjesto nesreće došao nešto kasnije u odnosu na miliciju, nesreća se dogodila u **21.15 časova,** a milicija, vatrogasci i hitna pomoć su stigli nešto kasnije oko **21.30**. Sudija je stigao oko sat vremena poslije. U vrijeme kada je **Boki Milošević** sa svojim automobilom i saputnicima stigao na mjesto nesreće, potvrdio je da su svi putnici bili u olupini.

Silavanin "Ford", dan nakon nesreće, kada je prevezen isred SUP-a u Smederevu, na stručnu ekspertizu (arhiva "Politika")

Kada je Ljubiša Pavković prišao smrskanom automobilu Mirjanino tijelo su vatrogasci vadili iz olupine, a istražna komisija je već bila tu. Potpuno je zamagljena i nejasna tvrdnja sudije Aleksića da je Silvanino tijelo bilo izvan automobila, udaljeno čak četiri metra. Druga nelogičnost i potvrda improvizacije jeste Aleksićeva izjava da je poginule identifikovao na osnovu razbacanog reklamnog materijala, pa je zaključio da se radi o estradnim umjetnicima. Istini na volju, ova izjava sama po sebi govori o visokom stepenu improvizacije i neozbiljnosti s jedne strane, a s druge strane se može postaviti pitanje autentičnosti prenesene izjave sudije Aleksića. Takođe, pitanje je kako su milicioneri i prenijeli sudiji Aleksiću stanje i kako su asistirali na samom uviđaju. Poznato je da se identitet poginulih utvrđuje na osnovu ličnih dokumenata, otisaka prstiju i drugim utvrđenim metodama, a ne na osnovu reklamnih postera, gramofonskih ploča ili nečega sličnog tome. Jedino logično objašnjenje ovakvog ponašanjaistražnog sudije jeste stanje šoka u kome se mogao nalaziti. Takav prizor, ne samo da nije prijatan, on sam po sebi izaziva složeno psihičko stanje, što se vjerovatno kod Aleksića i manifestovalo, jer njegove izjave u nekim segmentima djeluju konfuzno. Takođe, na osnovu svih elemenata nameće se zaključak da je na mjestu nesreće vladala konfuzija, dezorganizovanost i haos. Nema mjesta sumnji da su zvanični organi svoj posao uradili, ali da je bilo propusta, tu postoji opravdana sumnja. Naime, nikada nije objavljeno vještačenje za koje se tvrdilo da je navodno urađeno. Istraga je sprovedena dosta šturo i formalno, a ponašanje milicije na licu mjesta bilo je, u najmanju ruku, neprofesionalno o čemu govore prisutni svjedoci koji su se našli na licu mjesta. U izvještaju je navedeno da se automobil kretao brzinom od oko 140-150 km/h, što nije vjerodostojan i precizan podatak, jer saobraćajno vještačenje nije urađeno, pa je nejasno kojom metodom su, oni koji su vršili uviđaj, dobili taj podatak, osim što je bila primjetno zakovana kazaljka na brzinomjeru.

Posebno je indikativno i baca sumnju na cijeli događaj to što je u ponašanju postupajućeg istražnog sudije, koji je vodio uviđaj. Evidentna konfuzija i ozbiljni propusti u izjavama koje je davao medijima. Može se dogoditi i to da je sudija u tim trencima bio u stanju šoka zbog prizora koji je vidio i to nije sporno, ali se pojavljuje drugi problem a to je da je nepoznata osoba ili više njih na njega vršila veliki pritisak, i treći razlog jeste nekompetentnost policijskih službenika i inspektora koji su radili na ovom slučaju. Nesporno je da je ovo bila teška tragedija i da nikome nije bilo ni najmanje prijatno raditi na ovom slučaju, ali je sporno da na lice mjesta nije došao dežurni okružni tužilac. Po tadašnjim zakonima nije ni bio obavezan, ali je pod specifičnim okolnostima poginulo troje ljudi na licu mjesta, tako da bi bilo logično da se tu pojavio ali iz nekog, nama nepoznatog razloga to nije učinio.

SILVANIN FORD GRANADA

Fabrika automobila „*Ford*" je 70-ih godina u prodaju pustila nekoliko modela koji nisu bili baš adekvatni za evropsko tržište, kao što je to bio slučaj sa američkim tržištem. Modeli *consul* i *granada* nisu oduševili Evropljane iz nekoliko razloga. Jedan od razloga je taj što su to bila jaka vozila sa velikom kubikažom i isto tako velikom potrošnjom, kao i činjenično stanje da je u to vrijeme na drumovima Evrope saobraćajna infrastruktura nedovoljno razvijena, tako da se ta vozila i nisu imala gdje voziti kako bi mogla da razvijaju željenu brzinu.

Najljepša, prva generacija *granade*[198] naslijedila je ford *zephyr*, a život na tržištu je započela kao ford *consul*. Bila je to jedina *granada* koja se proizvodila i u Ujedinjenom Kraljevstvu i u Njemačkoj. Koristila je motore V konfiguracije sa četiri, šest i čak osam cilindara za tržište u Južnoj Africi, gdje je *granada* dobila svoju Perana izvedbu sa V8 motorom zapremine 4,9l i nevjerovatnih 255 konjskih snaga. Takođe, „Ford" je radio neke modele i namjenski, ali svi *limited etiditon* bili su po narudžbi i više su to bila ekskluzivna vozila namijenjena pojedincima iz visokih društvenih krugova.[199]

Ford Granada Perana - Ghia

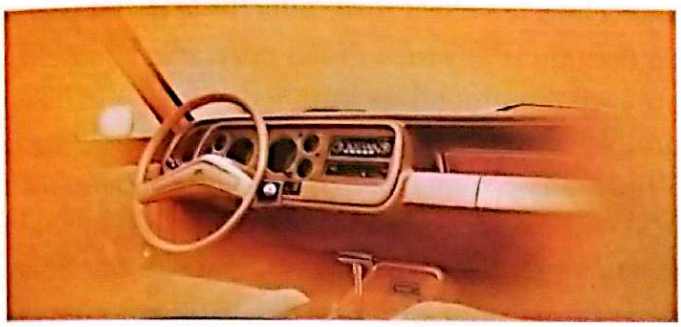

Visokoluksuzna unutrašnjost Ford Granade Perana

Iz jedne takve edicije posebnih modela za Južnu Afriku izašao je model *granada*, to jest njena *Perana* izvedba sa V8 motorom velike zapremine i za te uslove neobično mnogo konjskih snaga, koji je odlučio nabaviti sebi tadašnji gradonačelnik Beograda i visoki funkcioner KPJ **Branko Pešić**. Automobil ford *granada*, koji je 1975. godine kupio Branko Pešić za tačno neutvrđeni novčani iznos u devizama za koji se pretpostavlja da je bio veliki, bio je rađen za vanevropsko tržište. Zapravo, ovaj posebni model je rađen za afričko tržište, tačnije za visoke društvene krugove afričkih država koje su nakon uspješno okončanog procesa dekolonizacije, tražeći svoj put, uveliko bile u *Pokretu Nesvrstanih* u kojem je predsjednik SFRJ Tito imao izuzetno važnu ulogu. U vrijeme kada se svijet dijelio na dva suprotstavljena hladnoratovska bloka, Jugoslavija je bila zemlja koja je uspješno balansirala između imperijalnih ambicija SAD-a i tadašnjeg SSSR-a, a politika blokovskog nesvrstavanja učinila je Jugoslaviju svjetski relevantnom zemljom u političkom, ekonomskom i ideološkom smislu. Uživajući u blagodetima pozicije SFRJ u pomenutom pokretu, određeni broj ličnosti iz tašnjeg političkog vrha su mogli koristiti benefeite koji su im omogućeni. Na taj način je tadašnji gradonačelnik Beograda i visoki funkcioner KPJ Branko Pešić, posredstvom ličnih kontakata, uspio da za sebe obezbijedi jedan poseban visokoekskluzivni model automobila *ford granada-perana* koji je, kao što je rečeno, bio namijenjen za afričko tržište, tačnije za vladare afričkih zemalja (uglavnom diktatore) i njihove bliske saradnike, a carinsku proceduru je navodno proveo preko preduzeća *Interkomerc* kako bi ga u formalnom smislu legalizovao. Ovaj automobil je pružao mnogo više od klasičnog luksuza, bio je brz i snažan, što su naručioci od proizvođača i tražili. Unutrašnjost je bila više nego ekskluzivna. Pored izuzetnog enterijera, u kojem dominiraju detalji od mahagonija i drugih ekskluzivnih materijala, ovaj automobil je imao kožna sjedišta, elektronske podizače stakala, klima uređaj, moderan radio, kao i još mnogo drugih elemenata dodatne opreme. Na brzinomjeru je stajala brojka **180**, a kako je bio namijenjen za vanevropsko tržište graviran je u **miljama**, a ne u kilometrima. Ispod haube je bio posebno moćan.

Oznake sa automobila na kojima se jasno vide podaci i performanse za automobil u kakvom su nastradali Silvana Armenulić, Mirjana Barjaktarević i Rade Jašarević

U to vrijeme se teško moglo sresti takvo vozilo. Kao *limited edition* ovaj primjerak *ford granada-perana* je imao izuzetne performanse motora *V8*, zapremina od 4 900m^3, snaga motora **180** kw, sa potpuno nevjerovatnih **više od 255 konjskih snaga,** te **automatski mjenjač**. Ovaj automobil je za manje od 10 sekundi mogao postići brinu od 100 km/h. Njegova potrošnja je prelazila cifru od 20 litara na 100 kilometara. Sa navedenim performansama bio je, zapravo, drumska zvijer koja je mogla za vrlo kratko vrijeme razviti brzinu od preko **260 km/h**, što je za evropske puteve bilo nezamislivo, ali za druga područja ta brzina je bila u skladu sa trendovima.[200] Po preuzimanju automobila Branko Pešić je bio primjećen da vozi "nepodobno auto", te mu je iz ideološko-političkih razloga sugerisano da se riješi tog aristokratskog automobila, koje je namijenjeno za buržoaske slojeve, jer ideologija koju on slijedi se u potpunosti kosi sa posjedovanjem takvog jednog automobila. Da li zbog ljubomore ili nekih drugih razloga, drugovi su mu savjetovali da to što je kupio pomenuti automobil za svoje potrebe i nije mnogo pametan potez. Sve oči javnosti su bile uprte u prvog čovjeka prestonice. Na osnovu toga Pešić se pribojavao reakcije, ne samo partijskih funkcionera, nego i predsjednika Tita lično, jer je takav potez na neki način bio zlopupotreba Titovog povjerenja, ali i veza i tekovina Jugoslavije i Tita u *Pokretu Nesvrstanih*. Svega nakoliko mjeseci po preuzimanju automobila, odlučio je da ga se riješi, ali to nije bilo tako lako, jer nije bilo mnogo onih koji su bili spremni izdvojiti pozamašnu sumu deviza za automobil koji je uz to i neekonomičan. Pešić je bio obazriv zbog činjenice da je trgovina u devizama tada bila nepopularna i za funkcionere neprihvatljiva. Teško je bilo naći kupca koji će, uz sve pomenute uslove, uspjeti ostati diskretan. Zbog svog ranijeg poznanstva sa Silvanom, znao je da je ona ljubitelj brzih i snažnih automobila, a posebno je voljela ford, odlučio je da joj ponudi. Ponudu je Silvana odmah prihvatila i od Pešića preuzela automobil za sumu deviza u dinarskoj protivrijednosti od **28 miliona dinara**. Pošto je Silvana bila poznata kao vrlo ozbiljna i diskretna u poslovnim odnosima, nikome nije saopštila koliki je iznos izdvojila. Nije poznat iznos koji je Branko Pešić izdvojio za kupovinu ovog automobila, ali suma za koju ga je prodao Silvani Armenulić je bila impozantna. Kada se konvertuje u sadašnju vrijednost, za ovaj automobil Silvana je izdvojila sadašnjih oko **30 000 eura.**[201] Ilustracije radi, u to vrijeme je u Zapadnoj Njemačkoj novi automobil marke mercedes košta oko 25 000 DM, ali osnovna verzija bez dodatne opreme. Samo za klimu dodatno je bilo potrebno izdvojiti još 5 000 DM i tako za svu ostalu dodatnu opremu, tako da je cijena Silvaninog automobila bila realna, ali u to vrijeme impozantna, jer je za taj iznos bilo moguće kupiti prosječnu nekretninu. Po isplati automobil je prešao u vlasništvo Silvane Armenulić, ali vlasnička knjižica nikada nije promijenjena i do kraja je glasila na Branka Pešića.

Kada se uzme u obzir sve navedeno i okolnosti stradanja putnika u noći 10. oktobra 1976. godine, jasno je da je Miodrag Rade Jašarević usljed hiperglikemijske kome izgubio svijest i da je noga stisnula papučicu za gas do kraja, te se razvila ogromna brzinu zahvaljujući automatskom mjenjaču. Da je bio manuelni mjenjač, brzina ne bi mogla biti tako velika. Takođe, važno je naglasiti da je ovaj automobil bio graviran na 180 milja, a u trenutku tragedije kazaljka je "zakucala" 150 na brzinomjeru. To je vjerovatno zbunilo komisiju koja je radila uviđaj, pa su naveli da su putnici stradali pri brzini kretanja vozila od "oko" 150 km/h, a kada se 150 milja pretvori u kilometre dobije se vrtoglava cifra od **241 km/h,** što u potpunosti objašnjava stanje automobila kao i tijela poginulih koja su bila neprepoznatljiva. Ono što je posebno tužno u cijelom događaju i tragediji ne-

Iako je Pešić posredstvom svojih veza, jer je bio izuzetno uticajan, uspio u javnost plasirati netačnu informaciju da je njega Silvana dugo molila da joj on uveze auto jer ona nije imala pravo na to. Ovaj potez Branko Pešić je napravio jer je u javnost "procurila" informacija da je u vlasničkoj knjižici njegovo ime, te kako bi sa sebe skinuo eventualnu odgovornost ukoliko bi se utvrdilo da je za nesreću kriv automobil. Ni ovaj puta nije imao ko da stan u odbranu Silvane, jer je tada moćni Pešić diktirao mnoge stvari. Realno kada se sagleda ne postoji ni jedan jedini razlog da Silvane ne može da kupi uvozni automobil, posebno je besmislena tvrdnja da te automobile nisu mogli kupovati fizička lica jer je i sam Branko Pešić bio fizičko lice, nije bio vlasnik nikakve firme niti je mogao biti jer je obavljao dužnost gradonačelnika Beograda. Sistem je i ovaj puta bio protiv Silvane i ponovo je bačena sjena sumnje na njen moral, a sasvim je jasno da ona nije u ovom slučaju bila apsolutno kriva, međutim bilo je lakše nepostojeću krivicu usmjeriti prema "kafanskoj pjevačici" nego prema "moralnom i čestitom" čovjeku iz visokih društvenih krugova.

ХРОНИКА

ИСТРАГА ПОСЛЕ ПОГИБЉЕ ТРОЈЕ ПОЗНАТИХ ЕСТРАДНИХ УМЕТНИКА НА НИШКОМ ПУТУ

КВАР УЗРОК ТРАГЕДИЈЕ?

Укупно 47 несрећа

ЗЛАТНА ВИОЛИНА

Последњи концерт

ПЛОЧА ЗА ПЛОЧОМ

ПРЕКИНУТА ТУРНЕЈА

Две несреће четири мртва

ДИРЕКТОРУ ТРИ ГОДИНЕ ЗАТВОРА

ПОГИНУО ПЕШАК

"Politika Ekspres", oktobar 1976. god.

sagledivih razmjera, jeste činjenica da su poginuli opljačkani, odnosno sav novac i dragocjenosti koje su imali kod sebe su netragom nestali, čak i honorar sa koncerta u Aleksandrovcu. Nekome je trebao krvav novac iz ovakve tragedije. Kakav li je to čovjek? Sutradan, 11. oktobra, olupina automobila je pomoću specijalnog namjenskog vozila sklonjena sa puta, ali umjesto da bude adekvatno odvezena na vještačenje i drugo postupanje, samo je provela jedan dan ispred stanice milicije u Smederevu radi vještačenja, koje nikada nije obavljeno. Nakon toga je vraćena na mjesto nesreće i ostavljena da godinama nakon tragedije stoji pored nekog auto-servisa i jezivo podsjeća na taj događaj.[202]

Danas na ovom mjestu nema gotovo ništa. Auto put Beograd-Niš koji je prošao tom trasom zamijenio je dotadašnji magistralni put, ali sa bitnom promjenom putanje. Olupina *granade* je prema izjava svjedoka godinama stajala između jedne benzinske pumpe i servisa automobila, prekrivena najlonom i zaboravljena.

Na dan svoje pogibije bili smo zajedno. Bili smo u Požarevcu i učestvovali smo na snimanju emisije "Jesen u Stigu". Bio je prenos u podne negde od 11 do 1, mi smo završili emisiju, a oni su imali koncert popodnevni u nekom susednom mestu. I tog dana se prenosila neka utakmica međunarodna, naši fudbaleri su igrali, reprezentacija. Mi smo se vratili za Beograd, a Silvana kako je u Požarevac došla svojim kolima, tu je prenoćila u hotelu i krenula za to mesto. Kada su završili krenuli su za Beograd, a ovi su rekli Bata Radetu ajde i ti gledaj utakmicu, on je rekao ne, ja ću za Beograd i on je vozio kola, i infarkt je doživeo i eto tako. Sećam se Silvaninih reči, pile smo zajedno kafu i ona meni kaže: "Nikad srećnija u životu nisam bila." I te večeri je poginula , sjeća se Nada Jovanović.

(NE)SPORNI MOMENTI

Godinama nakon ove tragedije mediji su pisali i izvještavali. Pominjane su i teorije zavjere, a među najopskurnijim je ona teza koja govori o tome da su Silvana Armenulić, Mirjana Bajraktarević i Miodrag Rade Jašarević iz Aleksandrovca krenuli oko 18.15 časova, te da su u Beogradu trebali biti već oko 21.00, a oni su u 21.15 poginuli na 60-om kilometru od Beograda. Dakle, u putu su negdje izgubili oko sat vremena, pa se sumnja da su negdje svratili, te im je neko u piće sipao sredstvo za spavanje. Pravi razlog njihovog dužeg putovanja je taj što on, a to svjedoče oni koji su dobro upućeni u **vozačke kompetencije Radeta Jašarevića,** kao loš i nesiguran vozač nikada nije

До каквих је података дошла комисија после трагедије у којој су погинули Миодраг Јашаревић, Силвана Арменулић и Мирјана Барјактаревић

РЕКОНСТРУКЦИЈА НЕСРЕЋЕ

● ИСТРАЖНИ СУДИЈА И МЕДИЦИНСКИ СТРУЧЊАЦИ СУ ОБАВИЛИ СВОЈ ДЕО ПОСЛА ● ЗА САД НЕМА ПОДАТАКА ДА ЛИ ЈЕ ДО УДЕСА ДОШЛО ЗБОГ КВАРА НА ВОЗИЛУ

САОБРАЋАЈНА НЕСРЕЋА на магистралном путу Београд — Ниш у којој су погинули Миодраг Јашаревић, шеф Народног оркестра РТБ, Силвана Арменулић и Мирјана Барјактаревић естрадни уметници дошла је у тренутку када је аутомобил „форд гранада" регистрације БГ 329-782 скренуо на леву страну и директно се сударио са камионом „Трансбечеја" из Бечеја, регистрације 913-23.

То је јуче и у записнику констатовао Вељко Алексић, истражни судија Окружног суда у Смедереву.

ЈУЧЕ НА НОВОМ ГРОБЉУ

Последњи испраћај

НЕКОЛИКО хиљада људи опростило се јуче на Новом гробљу од Силване Арменулић, њене сестре Мирјане Барјактаревић и Миодрага Јашаревића — — трагично преминулих естрадних уметника.

Многобројна родбина, колеге, пријатељи, познаници и љубитељи њихове песме дошли су да испрате посмртне остатке настрадалих.

Пригодним говором од преминулих се опростио Вилим Кленен, председник „Југотона".

arhiva "Politika Ekspres", oktobar 1976. god.

vozio brže od 50 km/h. S obzirom da je bila noć, a njegov vid prilično oslabljen, vjerovatno brzina kretanja automobila pod njegovom komandom nije prelazila pomenuti broj.

Takođe, jedna od teorija zavjere je ta da je automobil *ford granada* bio u vlasništvu gradonačelnika Beograda Branka Pešića, te je pokušano da se fingira nepostojeća afera, po kojoj su Branko Pešić i Silvana Armenulić bili u ljubavnoj vezi, ali u tome oni koji su je smislili nisu imali uspjeha. Tačno je da je pomenuti automobil kupio Branko Pešić, ali ne da bi učinio uslugu Silvani. On se morao riješiti tog auta, s obzirom na funkciju koju je obavljao i ideologiju koju je zastupao, pa je prešao na FIAT 1300, čuveni "tristać" jer je to bio domaće automobil, a *ford granadu* je prodao Silvani Armenulić koja je prije toga vozila sportski automobil ford *capri* bijele boje. Silvana Armenulić sa Brankom Pešićem **nije bila ni u kakvoj vezi**, osim formalno poznaničkoj. On je cijenio njen rad i volio je njene pjesme, ona je njega cijenila kao čovjeka i političara i sve je ostalo na tome.U javnosti se pojavila vijest da je „Ford" 1976. godine izdao obavještenje da cijela serija automobila *ford granada* ima fabričku grešku na upravljačkom mehanizmu, a navodno je i Silvani došlo pismo iz „Forda" da isti vrati, što nije tačno, jer ona nije kupila nov automobil, nego korišten. Iako je kratko bio kod prvog vlasnika, ona je bila drugi vlasnik, te pismo nije moglo stići na njenu adresu. Međutim, to obavještenje postoji objavljeno u novinama, ali ne može to biti uzrok saobraćajne nesreće. Kako je navedeno "na kolovozu kojim se kretao *ford granada* nisu uočeni tragovi kočenja", što jasno pokazuje da vozač u kritičnom trenutku nije bio u stanju svjesnosti, jer da jeste, a da se volan ili upravljački mehanizam otkačio, vozač bi reagovao na neki način, ovako je izostala reakcija vozača, što potvrđuje da navedena teza o neispravnom mehanizmu nije tačna.

Des Ford construites en R.F.A. rappelées en vérification

PLUSIEURS modèles construits par les usines Ford d'Allemagne de l'Ouest doivent retourner à l'usine pour vérification. Un communiqué publié hier par la société ouest-allemande indique en effet que les Taunus produites entre avril et juin 1976 ont un défaut au niveau de la direction et que les Granada produites entre septembre 1975 et juin 1976 ont un défaut dans le blocage du frein à main.

La vérification de ces modèles est assurée gratuitement par usines Ford.

"Radio TV Revija", 1976. god.

Prevod članka iz Francuskog časopisa

Fordovi proizvedeni u R.F.A. povučeni na inspekciju

Nekoliko modela proizvedenih u Fordovim fabrikama u Zapadnoj Njemačkoj mora da se vrati u fabriku radi provjere. U saopštenju za javnost koje je juče objavila zapadnonjemačka kompanija navodi se da model Taunus proizveden između aprila i juna 1976. ima grešku u upravljačkom mehanizmu i da model Granada proizveden između septembra 1975. i juna 1976. ima grešku u zaključavanju kočnice.

Varifikaciju ovih modela besplatno obezbjeđuje kompanija Ford.

ЗЛАТНА ВИОЛИНА

Миодраг Јашаревић је рођен у Крушевцу, пре 60 година. Тек што је напунио пет година почео је да свира на старој виолини са две жице, коју је добио на поклон од комшије. Имао је само 12 година када је дошао у Београд, свирао је по кафанама, али само у оним одакле је Радио-Београд суботом и недељом вршио директне преносе.

За време рата вратио се у Крушевац, а од 1944. године био учесник НОБ. После рата био је стални члан секстета Душана Радетића, друга виолина у Народном оркестру РТБ и шеф оркестара познатих културно-уметничких друштава.

После смрти Властимира Павловића — Царепца 1965. године, наслиједио се на чело Народног оркестра РТБ. Никада није компоновао, али је аутор великог броја аранжмана. Неке његове соло интерпретације убрајају се међу врхунске те врсте не само код нас, него и у свету.

Свој живот посветио је музици. И како рече његов дугогодишњи сарадник Љубиша Павковић, и кад није радио, у мислима је био са својом виолином, са Студијом V и са Студијом VI Радио-Београда.

ПЛОЧА ЗА ПЛОЧОМ

Силвана Арменулић се годинама бринула за добру песму и добро расположење. Почела је у кафани, али кафански дим је није прогутао. Прве диско покушаје направила је пре 18 година, а прав успех уследио је три године касније, са песмом „Над извором врба се надмела".

Ускоро је било тешко замислити неки значајнији фестивал, приредбу или ТВ емисију без Силване Арменулић. Певала је новокомпововане народне песме, лансирала је хитове, али истовремено, за Радио-Београд снимила већи број изворних народних песама.

За њом је остао милионски тираж грамофонских плоча, велики број турнеја по земљи и иностранству и много успешних приредби и гостовања. Највећи успех постигла је у телевизијској серији „Љубав на сеоски начин", где је певала композицију Томе Здравковића „Шта ће ми живот без тебе драги".

Још пре четири дана Силвана је са својим колегама певала у хали „Пионир", на приредби са које је целокупни приход намењен зајму за изградњу ауто-пута Београд — Ниш. Ауто-пута, на којем је у недељу увече изгубила живот.

ПРЕКИНУТА ТУРНЕЈА

Мирјана Бајрактаревић, рођена сестра Силване Арменулић, сигурним корацима закорачила је у свет народне музике. Напунила је 25 година, а њене интерпретације постајале су из дана у дан све боље и запаженије.

„Пигамиле, свирај" била је композиција, којом је скренула на себе пажњу. Од тада концертне сале, стадиони, хале, телевизијска студија отварају јој широм врата. Пева на фестивалима, Хит-паради, Фестивалу југословенске песме у Нарису...

Прошле године, била је оцењена као једна од најбољих певачица народне музике у земљи. Мелодије „Само тебе волим" и „Имала сам другарицу" вртеле су се на грамофонима на широм Југославије.

Данас је требало да крене на десетодневну турнеју по Аустралији. Кобна вожња аутомобилом спречила је њен успешни развој и све лепше амбиције.

"Politika Ekspres", oktobar 1976. god.

I posljednja u nizu teorije koja se provlačila kroz medije je ona u kojoj se tvrdi da je Silvana likvidirana od strane Službe državne bezbjednosti, jer je stupila u ljubavnu vezu sa određenim visokopozicioniranim pripadnikom iste. To je, sasvim sigurno, najbesmislenija koja se pojavila i predstavlja potpunu fikciju koja nema nikakve veze sa stvarnim stanjem. Silvana Armenulić nikada nije bila u vezi sa bilo kojim pripadnikom Službe državne bezbjednosti.

Još jedan sporan podatak se godinama unazad provlači kroz novine i medije, a to je izjava Lepe Lukić, koja je više puta ponovila da je ona trebala nastupati zajedno sa Silvanom u Aleksandrovcu, da je trebalo da krene sa njom, ali da je bila umorna, pa je prespavala. Ova tvrdnja Lepe Lukić nije istinita i nepoznato je zbog čega je Lepa stalno ponavlja. U programu manifestacije "Župska berba '76" nije stajalo ime Lepe Lukić, pa je nejasno kako je ona trebala da ide na taj nastup kada je niko nije ni pozvao, niti predvidio. Lepa nije tada ni bila planirana da putuje sa Silvanom, jer je Silvana dan ranije otišla iz Beograda u Požarevac, gdje je prespavala i sutradan otišla u Aleksandrovac. Ovakve i slične tvrdnje imaju senzacionalistički karakter u cilju podizanja ličnog rejtinga onoga ko ih izmišlja, ali je takvo ponašanje i odnos prema cijelom događaju nekorektan.

Bilo je i onih koji su ovu saobraćajnu tragediju doživjeli kao puku slučajnost. Ipak, korijeni pomenute tragedije su mnogo dublji i zadiru u cijelu jednu društvenu i kulturnu pojavu. Priču je potrebno sagledati iz šire i veće perspektive koja nam otkriva pojedinosti iz određenog načina života i mišljenja. Manire jednog vremena koji su jednu nezaštićenu i bez svoje lične krivice stigmatizovanu ženu gurali surovim zakonima muzičke industrije i tržišta i beskrupulozne borbe za goli opstanak u velikoj i nepoznatoj sredini među mnogo nedobornamjernih ljudi. U takvim nepo-

ТЕШКА САОБРАЋАЈНА НЕСРЕЋА КОД КОЛАРА

СА КОНЦЕРТА У — СМРТ

● ЕСТРАДНИ УМЕТНИЦИ СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ, ЊЕНА СЕСТРА МИРЈАНА БАРЈАКТАРЕВИЋ И ВИОЛИНИСТА МИОДРАГ ЈАШАРЕВИЋ ПОГИНУЛИ У ДИРЕКТНОМ СУДАРУ „ФОРД ГРАНАДЕ" И КАМИОНА НОВОСАДСКЕ РЕГИСТРАЦИЈЕ

НА МАГИСТРАЛНОМ путу Београд — Ниш, код мотела у Коларима, синоћ око 21.15 часова, погинули су естрадни уметници Силвана Арменулић (37), њена сестра Мирјана Барјактаревић (25) и шеф народног оркестра РТБ, Миодраг Јашаревић (60). Саобраћајна несрећа се догодила када се аутомобил „форд гранада" БГ 329—782 директно сударио са камионом „Бечејтранса" из Бечеја, којим је управљао Растко Грујић (52).

— „Форд гранада", власништво Силване Арменулић, којим је управљао Миодраг Јашаревић, била је потпуно смрскана, јер је ударила у десни доњи део кабине камиона — каже Вељко Алексић, истражни судија Окружног суда у Смедереву — Силвана је седела до Јашаревића, а њена сестра Мирјана позади.

Према речима Алексића, увиђај је брзо обављен и установљено је да је Јашаревић са возилом великом брзином прешао на леву страну коловоза. Сведоци су потврдили да је возач камиона Грујић држао десну страну и кретао се брзином око 70 километара на час. После увиђаја он је пуштен.

— Возио сам дозвољеном брзином и у трепутку када сам видео да ми се приближава аутомобил, нагло сам почео да кочим, али све је било касно. Осетио сам оснажан ударац — испричао је возач камиона Растко Грујић.

Силвана Арменулић је у недељу учествовала у директном телевизијском преносу приредбе „Јесен у Стигу" у Пожаревцу. После емисије, својим колима отпутовала је за Александровац, где је њена сестра Мирјана Барјактаревић учествовала на завршној приредби борбе грожђа са оркестром Бокија Милошевића, чији је почасни гост био Миодраг Јашаревић.

— После концерта желели смо да гледамо утакмицу, али је Јашаревић, због пола, решио, да пође раније са Силваном и Мирјаном. Молили смо га да остане, али нас није послушао — каже Боки Милошевић, — Пре поласка Силвана се жалила на главобољу. Када су кренули, она је возила, али је вероватно успут уступила волан Јашаревићу.

Одмах пошто смо сазнали за несрећу разговарали смо са неколико колега и пријатеља трагично настрадалих уметника. Сви су били дубоко потресени. Раде Мумин, уредник за концерте Београдске естраде, у први мах није поверовао. Рекао је само да су ово троје естрадних уметника у своме професионалном раду служили за пример.

— Заједно смо певали у Пожаревцу и после приредбе Силвана је одмах отишла у Александровац — каже Гордана Рељић, интерпретаторка народних песама — То је велики губитак за Југословенску естраду сцену.

Лепа Лукић са Силваном Арменулић дуго година је један од најпопуларнијих извођача народне музике. Чес то су заједно певале на концертима, па и у недељу је требало да се заједно појаве у Пожаревцу:

— У последњем трепутку сам одустала, јер сам дан пре тога гостовала у Ужицу. Не знам да кажем... погинули су ... људи и добри уметници.

ДОАЈЕН ВИОЛИНЕ: Миодраг Јашаревић

НА ПРАГУ КАРИЈЕРЕ: Мирјана Барјактаревић

МЕЂУ НАЈПОПУЛАРНИЈИМА: Силвана Арменулић

"Večernje Novosti", oktobar 1976. god.

voljnim okolnostima, Silvana je uzletjela ka nekim nejasnim visinama, spoticala se i padala, učila na spostvenim greškama pokušavajući mlađu sestru Mirjanu zaštiti od svega toga.

Posljednjim nastupom Silvane Armenulić, kojoj je sestra Mirjana u pauzama programa pokušavala ublažiti glavobolju, manifestacija "Župska berba" je bila završena. Silvana je posljednji put otpjevala stihove svoje pjesme: *"Da sam ptica i da imam krila, ja bih cijelu Bosnu preletila, letila bih, nikad ne bih stala, dok se Bosne ne bih nagledala..."*

Završena je manifestacija koja je označila kraj jednog kratkog, ali plodotvornog života jedne umjetnice bez presedana, čije ime sija istim i jačim sjajem, a uspomena na nju ne blijedi. Otišla je **Silvana Zilha Armenulić**, iza sebe je ostavila veliku tugu, ali i radost svih onih koji su bili srećni što su je poznavali. Prema mišljenju mnogih bila je anđeo u ljudskom obliku, ličnost vanserijskih i rijetko ponovljivih kvaliteta, osoba za svako poštovanje, vrijedna posebne pažnje. Otišla je Silvana, ali ipak živi. U srcima, sjećanjima, pjesmama, Silvana je tu. Kako reče veliki Njegoš: ***Blago onom ko dovijeka živi, imao se rašta i roditi.***

ТЕШКА САОБРАЋАЈНА НЕСРЕЋА КОД КОЛАРА

СА КОНЦЕРТА - У СМРТ

● ЕСТРАДНИ УМЕТНИЦИ СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ, ЊЕНА СЕСТРА МИРЈАНА БАРЈАКТАРЕВИЋ И ВИОЛИНИСТА МИОДРАГ ЈАШАРЕВИЋ ПОГИНУЛИ У ДИРЕКТНОМ СУДАРУ „ФОРД ГРАНАДЕ“ И КАМИОНА НОВОСАДСКЕ РЕГИСТРАЦИЈЕ ● СТРАНА 8.

Последњи концерт

АЛЕКСАНДРОВАЦ, 12. — Вест о трагичној погибији, у саобраћајној несрећи код Колара, шефа оркестра Радио-телевизије Београд Миодрага Јашаревића и познатих певачица Силване Арменулић и њене сестре Мирјане Бајрактаревић примљена је у Александровцу с великим болом, јер су настрадали уметници свој последњи концерт одржали на летњој позорници у овом граду, последње вечери туристичке манифестације „Жупска берба 76“.

Јуче ујутру, чим је вест стигла у Александровац, разговарали смо с председником Туристичког савеза Александровца Томиславом Станићем. Он нам је рекао да су настрадали уметници одмах после концерта у недељу увече кренули према Београду.

— Ми смо их задржавали да остану и буду наши гости, али су се они журили јер су имали неких обавеза. Кренули су из Александровца око 18 часова. Њихов концерт био је изванредан. Више од 3.000 посетилаца одушевљено је поздравило извођаче програма — рекао нам је Томислав Станић.

У последњем концерту настрадалих уметника, под називом „Полетеће бели голуб“, учествовали су још Предраг Гојковић и Мира и Рале. Певаче је пратио народни оркестар под управом Бокија Милошевића и преминулог Миодрага Јашаревића.

М. Здравић

Љубомир Ђуровић, интерпретатор народне музике, само игром случаја избегао је прекомоћ сигурну смрт када је у последњем тренутку одустао да се из Александровца врати аутомобилом у којем су нашли смрт Миодраг Јашаревић, Силвана Арменулић и Мирјана Бајрактаревић. Својим колегама Аци Степићу, Лепи Лукић и Зорану Калезићу испричао је да је од пута одустао да би после концерта могао да гледа фудбалску утакмицу између Шпаније и Југославије коју је телевизија директно преносила.

Снимио З. Басоровић

Возач камиона покушао да избегне судар

Не зна се зашто је путнички аутомобил, у коме су били београдски уметници, изненада прешао на леву страну пута и дошао до банкине

Смедерево, 11. октобра

Истражни судија Окружног суда у Смедереву Вељко Алексић наставља истрагу о узроку тешке аутомобилске несреће која се догодила прошле ноћи на магистралном путу Београд — Ниш код Колара. У том трагичном саобраћајном удесу, као што је познато, живот су изгубили познати виолиниста и шеф народног оркестра Радио-телевизије Београд Миодраг Раде Јашаревић (60) и популарне интерпретаторке народних песама Силвана Арменулић (37) и њена сестра Мирјана Бајрактаревић (25).

Омиљени београдски уметници настрадали су у тешком директном судару путничког аутомобила „форд-гранада“ који је био власништво Силване Арменулић и камиона предузећа „Трансбечеј“ из Бечеја, за чијим је воланом био Растко Грујић (52). До трагичног удеса дошло је када је путнички аутомобил, који је возио Миодраг Јашаревић, долазећи из правца Ниша, изненада, из за сада сасвим непознатих разлога, прешао на леву страну пута и стигао чак до банкине.

У том критичном моменту камион је, долазећи из правца Београда, ишао брзином од 70 километара на час, држећи се своје десне стране. Возач камиона покушао је али није успео да избегне судар с путничким аутомобилом, остављајући на путу траг кочења дуг 30 метара.

Пошто је после саслушања на лицу места установио да возач камиона није крив за несрећу, истражни судија дозволио му је да настави пут. На захтев истраге, у смедеревској болници данас је извршена обдукција тела Миодрага Јашаревића, да би се хистолошким налазом у Београду установило да ли можда није имао висок крвни притисак, шећер, или алкохол у крви. После тога налаза вероватно ће се нешто више знати зашто је Јашаревић потрешио у вожњи.

У жестоком судару нови путнички аутомобил је готово уништен, једино није смрскан његов задњи део.

Популарни београдски уметници су јуче пре подне боравили у Пожаревцу, где су Јашаревић и Силвана Арменулић учествовали у директно преношеној телевизијској емисији „Јесен у Стигу“. Синоћ су све троје били у Жупском Александровцу где је Мирјана Бајрактаревић имала концерт, на коме је и Раде Јашаревић био гост и учесник. При повратку у Београд Силвана се жалила на главобољу, па је место за воланом свог новог аутомобила уступила Радету Јашаревићу. Силвана је седела на предњем седишту поред возача, а њена млађа сестра била је на задњем седишту.

М. Живковић

Članci iz "Večernjih novosti", "Politike" i "Politike Ekspres", oktobar 1976. god.

Троје истакнутих југословенских музичара погинуло у саобраћајној несрећи

Утихнула прва виолина

Јецај гудала: Миодраг Јашаревић

● НАЈБОЉИ ЈУГОСЛОВЕНСКИ ВИОЛИНИСТА, КОЈИ ЈЕ ДАО ПЕЧАТ ЧИТАВОЈ ЈЕДНОЈ ЕПОХИ НАШЕ НАРОДНЕ МУЗИКЕ, МИОДРАГ ЈАШАРЕВИЋ (60), ПОГИНУО ЗАЈЕДНО СА ПОЗНАТИМ ПЕВАЧИЦАМА, СЕСТРАМА СИЛВАНОМ АРМЕНУЛИЋ (37) И МИРЈАНОМ БАРЈАКТАРЕВИЋ (25)

НАЈПОПУЛАРНИЈЕ ПЕВАЧИЦЕ: Сестре Силвана Арменулић и Мирјана Барјактаревић

ПЛАЧУ данас виолине. Са сцене, животне, нестао је Бата Раде, човек што им је душу на најлепши начин дариваo.

У тешкој саобраћајној несрећи, на магистралном путу Београд-Ниш, код котела у Коларима, погинули су у недељу увече Миодраг ЈАШАРЕВИЋ (60) шеф Народног оркестра Радио телевизије Београд и Силвана АРМЕНУЛИЋ (37) и Мирјана БАРЈАКТАРЕВИЋ (25), сестре естрадне уметнице. Враћали су се са концерта. Аутомобилом „форд-гранада" Силване Арменулић управљао је Миодраг Јашаревић.

● „ДА ТИ БАТА РАДЕ ПОМОГНЕ"

— СМРТ Миодрага — Радета ЈАШАРЕВИЋА ненадокнадив је губитак за нашу народну музику. Он је после Властимира Павловића — Царевца, дао печат једној епохи у народној музици. Изванредан шеф оркестра, врхунски извођач и човек, васпитач и педагог — каже Ђорђе КАРАКЛАЈИЋ, композитор.

Тако сви говоре.

— Раде је био од оних људи што послу и задацима хитају у сусрет. Никад није чекао да му се каже кад је смењиа и шта треба да уради. Све је умео да предухитри и увек да нађе могућности да све што ради уради на најбољи могући начин — каже Љубинко МИЉКОВИЋ, етномузиколог руководилац ЈУР „Народни оркестар" РТБ.

— Велики човек и радник, изврстан уметник, добар друг и пријатељ, васпитач Раде је посебно бринуо о младима — каже Боривоје ИЛИЋ, уредник Радио Београда.

Животни мото Миодрага Јашаревића био је „да ти Бата Раде помогне" Било да је свирао у војном, симфонијском, забавном или народном оркестру.

— Двадесет година био је уметнички руководилац оркестра „Иво Лоле Рибара" Прикупљао је и обрађивао народне мелосе и окупљао око себе младе, школоване музичаре, што је подигло ниво нашег оркестра. Посебно признање Савеза аматера добио је 1955. године, због новог аранжирања народне музике. Од тада се такви аранжмани прихватају широм земље. Захваљујући Бати Радету, наш оркестар је 1957. проглашен најбољим у Југославији а на Седмом светском омладинском фестивалу у Бечу 1959. добио је специјалну диплому и две медаље... Утихнула је прва и, тако рећи, једина виолина у нашој земљи и не видим ко би могао достојно да га замени — прича Миленко ВУЈОВИЋ, оперативни директор ОКУД „Иво Лола Рибар".

● За истакнути извођачки и педагошки рад, председник Тито је Миодрага Јашаревића одликовао Орденом рада са златним венцем.

● САМО ПЕСМА ЈЕ ЖИВОТ

— ЗАЈЕДНО смо певали у Пожаревцу. После концерта Силвана је одмах отишла у Александровац, где је њена сестра Мирјана учествовала на завршној приредби бербе грожђа, са оркестром Бокија Милошевића чији је почасни гост био Миодраг Јашаревић. Њихова смрт је велики губитак за југословенску естрадну сцену — каже Гордана РУЊАЈИЋ, интерпретаторка народних песама.

— Мање је познато да су погинули музичари били активни у нашем Удружењу. Силвана је била члан Извршног одбора, а и њена сестра мада веома млада кренула је путем успеха— каже Благоје Петровић, директор Удружења естрадних уметника Србије.

О Силвани Арменулић се много писало. Пре свега о њеном певању, па о свему што је — живот. Певала је севдах, оно што се у родној јој Босни назива — дерт. Рекла је то, на одређени начин и сама

— Ја песму волим. Само кад певам — живим. Оно остало, то је само дисање..

Сестра јој Мирјана девето дете у породици покојног добојског пластичара Мехмеда Барјактаревића, недавно је изјавила:

Од песме више једино волим мајку.

Л. ЧАРНИЋ
В. МЕЂЕДОВИЋ

Са концерта у смрт

НЕСРЕЋА се догодила када је „форд-гранада" прешао на леву страну коловоза и директно се сударио са камионом којим је управљао Рестко Грујић (52) возач „Бечејтранса" из Бечеја.

— После концерта желели смо да гледамо утакмицу, али је Јашаревић због посла, решио да пође раније са Силваном и Мирјаном. Молили смо га да остане, али нас није послушао — каже кларинетиста Боки Милошевић. — Пре поласка Силвана се жалила на главобољу. Када су кренули, она је возила, али је вероватно успут уступила волан Јашаревићу.

Мајка

ВЕСТ о саобраћајној несрећи у којој су погинуле сестре Силвана Арменулић и Мирјана Барјактаревић, дубоко је потресла не само чланове њихове породице већ и многе грађане Добоја.

У Улици Османа Ђикића, где живи њихова мајка Хајра, од јутрос туга Многи долазе да изразе саучешће увијеној мајци која је и сама веома крхког здравља. Родила је деветоро деце, од којих пет кћери.

П. Ч.

arhiva "Večernje novosti", oktobar 1976. god.

XXIII poglavlje

Čovjek s violinom
Miodrag Rade Jašarević

Narodna muzika ne može da živi od starih ostvarenja.
Da bi opstala u njoj mora nešto da se događa.
A događaji su: nove pesme, novi pevači i nove kompozicije.

Rade Jašarević, 1973. god.

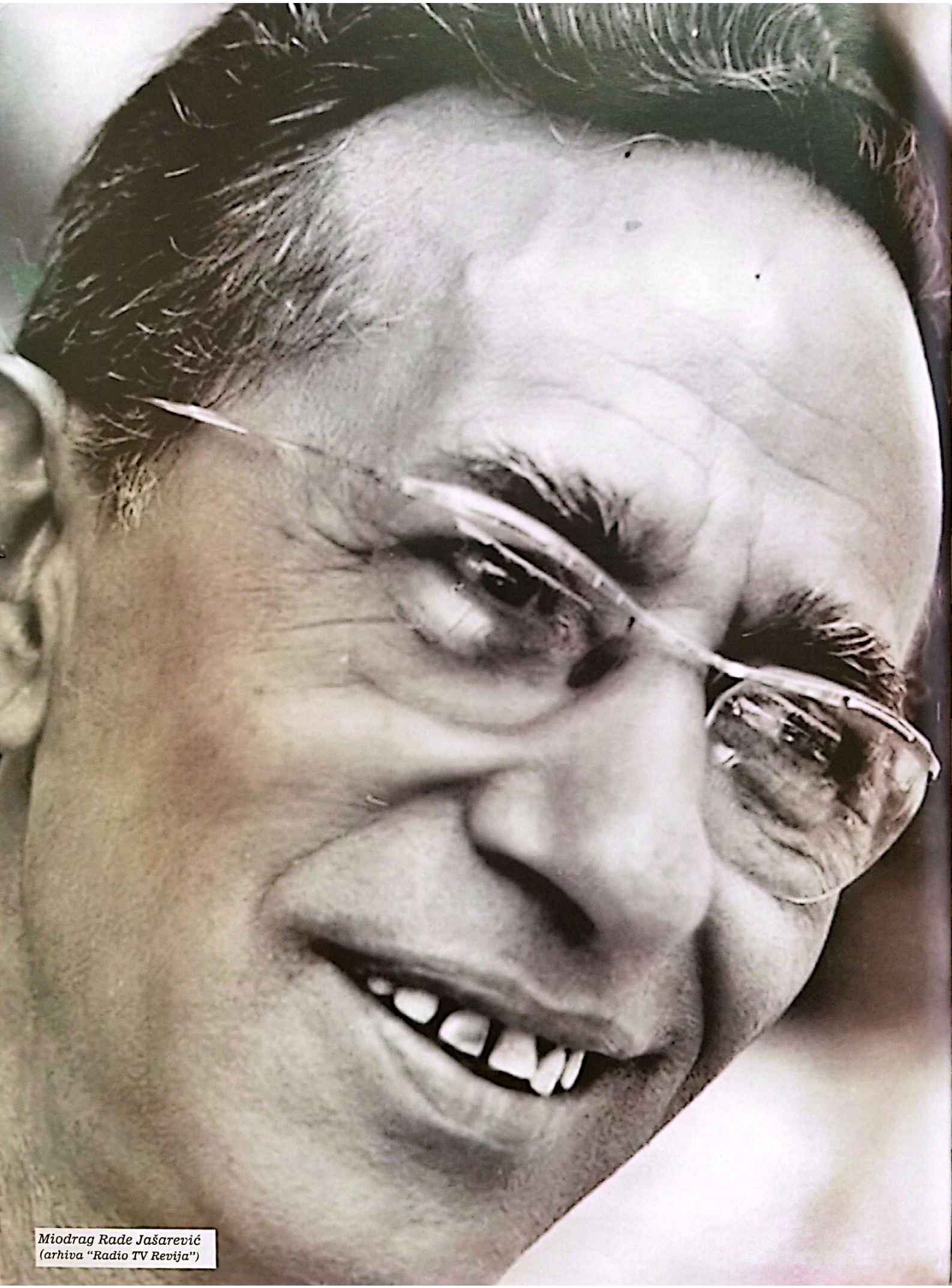

Miodrag Rade Jašarević
(arhiva "Radio TV Revija")

Miodrag Rade Jašarević je rođen u Kruševcu 1916. godine, gdje je i proveo svoje djetinjstvo. Kao petogodišnji dječak počeo je da svira na violini, da bi kasnije svoju dječačku strast pretvorio u životno opredjeljenje. Ljubav prema narodnoj muzici, čijom je ljepotom već tada bio opčinjen, a čiju je ljepotu do kraja svog života s predanošću pravog zanesenjaka prenosio na druge, dovela ga je još kao mladića u Beograd, gdje je završio muzičku školu, a kasnije Muzičku akademiju. Član *Narodnog orkestra* Radio Beograda postaje 1947. godine i tada dobija zvanični nadimak ***Bata Rade.*** Muzički vaspitavan na izvorima izvođačke umjetnosti velikog interpretatora i poznavaoca narodnog muzičkog blaga, tadašnjeg dirigenta **Vlastimira Pavlovića Carevca**, Miodrag Jašarević je poslije smrti svog učitelja 1965. godine, spremno preuzeo ansambl *Narodnog orkestra* Radio Beograda i nastavio njegovu uspješnu tradiciju. O tome najbolje govore mnogobrojni tonski snimci koje su Radio Beograd i druge jugoslovenske radio-stanice emitovale svakodnevno, televizijski nastupi i mnogobrojni koncerti. Sa jednog od svojih pohoda među ljubiteljima narodne muzike nikada se nije vratio. Njegove solo interpretacije na violini ubrajaju se među vrhunske te vrste na prostoru Balkana. Važio je za virutoza sa apsolutnim sluhom i vrhunskom tehnikom muziciranja.

U isto vrijeme Miodrag Rade Jašarević je svirao u *Simfonijskom* i *Zabavnom orkestru* Radio-televizije Beograd. Bio je koncert majstor *Velikog narodnog orkestra* Radio-televizije Beograd od samog njenog osnivanja i jedan od osnivača popularnog *Narodnog orkestra* Dušana Radetića. Miodrag Rade Jašarević je bio rijetko svestran violinista. Svirao je kao koncertmajstor Skopske opere, a kada je prešao u Beograd svirao je u *Beogradskoj operi, Revijalnom orkestru, Sekstetu* Duška Radetića. Bio je i veliki ljubitelj i prijatelj muzičara amatera, a dugo godina je vodio *Narodni orkestar* beogradskog omladinskog KUD-a *"Ivo Lola Ribar"*. Pod njegovim nadzorom stasali su mnogi izvođači narodne muzike. Njegova violina razlikovala se od drugih po zvuku, divnoj melodici i nostalgičnim tonovima. Znalački je birao pjesme i kola, a nepogrešivo izvođače. Svirao je muziku svih žanrova, njegovao i baštinio folklor svih naroda. Skroman, tih, nenametljiv i jednostavan, ostao je u sjeni svog prethodnika Carevca. Neopravdano je zaboravljen, a vodio je *Narodni orkestar* desetak godina. Svojom violinom oplemenio je na hiljade narodnih pjesama i kola, trajnih snimaka i diskografskih izdanja: *"Svilen konac"*, *"Orijent"*, *"Slavuj"*, *"Žikino kolo"*, *"Dva oka njena"*, *"Tužno vetri gorom viju"* (Šaban Šaulić), *"Sliku tvoju ljubim"* (Toma Zdravković), *"Kad sretneš Hanku"* (Safet Isović), *"Varaš me, varaš me"* (Lepa Lukić), *"Jeremija"*, *"Izvor voda izvirala"*, *"A ja neću, pa neću"* (Tozovac), *"U Novom Sadu"*, *"Rastao sam pored Dunava"* (Dragan Toković), *"Kosi tata, kosim ja"* (Dobrivoje Topalović), *"Malo ja, malo ti"*, *"Kad te vidim na sokaku"*, *"Oj, Jelo, Jeleno"* (sekstet Skadarlija), *"Ne plači srce moje"*, *"Đurđija"* (Nedžad Salković), *"Stani, stani zoro"* (Staniša Stošić)...

Omot ploče Miodraga Jašarevića iz 1975. god.

Ostala je zapamćena anegdota kad je Zoran Gajić zakasnio na snimanje u čuvenoj »Petici« (studio 5). U jednom momentu Rade Jašarević bijesan procjedi: »Kakav je to čovek, on je nikakav čovek.« U tom momentu Zoran Gajić otvara vrata, a Rade kao iz topa: »On je gospodin čovek!« Kad ga pitaju ko je bolji - Boki Milošević ili Blagoje Petrović, on je odgovarao: »Najbolji je Boki, a najbolji je i Blagoje.«[204]

Miodrag Jašarević i Boki Milošević (arhiva "Radio TV Revija")

Tih i uvijek nasmijan, Rade Jašarević je bio jedan od najcjenjenijih i među kolegama. Jedan od najomiljenijih ljudi jugoslovenske estrade. Na turnejama i putovanjima nikada nije došao u sukob sa svojim saradnicima, muzičarima, pjevačima. Nikada se nije loše izražavao o nekome. Mnogi su govorili da je on zaista bio najbolji, pravi nasljednik Carevca, vrijedan i zaljubljen u svoj posao. Nikada se nije žalio, ništa nije tražio. Godinama je marljivo i vrijedno radio kao šef *Narodnog orkestra* Radio Beograda, ali nikada nije uspio da dobije društveni stan.

Maestro na harmonici, poznati i istaknuti umjetnik Ljubiša Pavković je za Radeta rekao: *Moj pokojni šef i muzički uzor Bata Rade je bio predobar čovek i neponovljiv umetnik. Pogledom punim dobrote milovao je svoje svirače i pevače i tako nam je stavljao do znanja koliko mu je milo što napredujemo. To je bio violinista kakvog nema ni dan-danas. Svirao je i stvarao u vremenu kad se tehnika nije merila brzinom. Nije svirao harmonski instrument, a umeo je da postavi orkestar i da od svojih solista izvuče najviše. Bio je savršen sluhista, imao je taj plemenit ton i vrhunsku umetničku tehniku.* Poznati klarinetista Božidar Boki Milošević, Jašarevićev dugogodišnji saradnik i njegov nasljednik na čelu *Narodnog orkestra* Radio-televizije Beograd, je o njemu rekao: *Takvog dobricu nisam sreo. Dok je svirao naš Bata Rade, nikad nismo osetili da nam šefuje. Imali smo utisak da je i sam opčinjen zvucima, na licu mu je lebdeo neki blaženi osmeh, oči*

su mu svetlucale. Njegova dobrota se videla na priličnom odstojanju, plenio je prefinjenim manirima. Bio je detinjasto naivan, ali i besprekorno elegantan, uvek ispeglan, očešljan i doteran. Bata Radetove cipele su bile uglancane do visokog sjaja. Bio je to gospodin sa violinom i apsolutnim sluhom. Bio je redak šef i vođa orkestra koji je uživao u svakoj numeri. U njegove ljudske i umetničke kvalitete uverio sam se još u Sekstetu Duška Radetića. Ne znam da li ga je više volela publika ili kolege. Kao i svi istinski duhoviti ljudi nije se smejao svojim dosetkama, pa je ono što je rekao bivalo još smešnije. Za svakog je nalazio lepu reč. Za kolege koji lošije sviraju govorio je: "Dobar je čovek!"[205]

Miodrag Rade Jašarević je bio izuzetno dobar čovjek, ali nažalost i katastrofalan vozač. Ljubiša Pavković u svojim uspomenama na Radeta kazuje kako se sjeća njegovih tantalovih muka oko parkiranja u praznom Beogradu i vožnje od Beograda do Kraljeva koja je trajala osam sati. Na svoje posljednje putovanje krenuo je 10. oktobra u prijepodnevnim časovima iz Beograda u Aleksandrovac Župski. O tom događaju Ljubiša Pavković je rekao: *Tog kobnog dana zajedno smo putovali na "Župsku berbu". Boki je vozio, ja sam bio na mestu suvozača, iza mene Bata Rade, a iza Bokija Mirjana Bajraktarević. Tokom puta Bata Rade je često ponavljao: "Muči me šećer, neću ja dugo!"*

Miodrag Rade Jašarević (arhiva "Radio TV Revija")

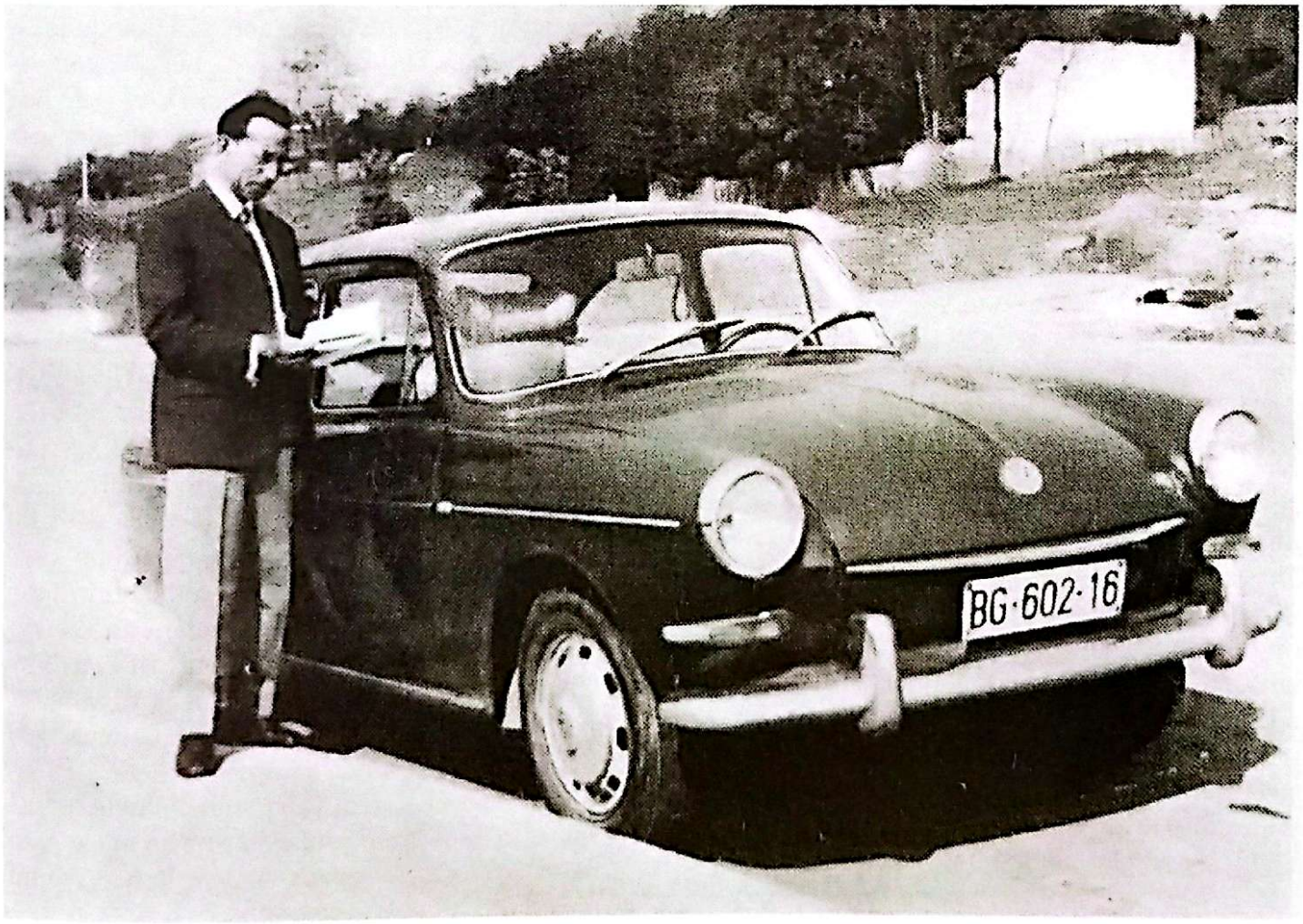

Увек с виолином — Раде Јашаревић

ЖИВОТ У ГЕ ДУРУ

Прва виолина РТБ Раде Јашаревић достојно је заменио свог великог учитеља, Властимира Павловића-Царевића

arhiva "Radio TV Revija", 2. 11. 1973. god

Dok su prolazili kroz Kruševac Rade Jašarević je sa nostalgijom i uzdisajima govorio o svom rodnom gradu: *Eh, kada uskoro odem u penziju, vratiću se ovde gde mi je bilo lepo*, ne sluteći da živi posljednje sate svog života.

Nakon održanog koncerta u Aleksandrovcu, u popodnevnim časovima tog kobnog 10. oktobra 1976. godine, svi zajedno su otišli na večeru. Dio ekipe je ostao da gleda utakmicu, a Silvana, Mirjana i Rade su odlučili da krenu nazad. Sklop nesrećnih okolnosti njih je spojio tog kobnog dana. Sa strašnom glavoboljom Silvana nije mogla da vozi, a Mirjana nije imala vozačku dozvolu i spalo je na njega, vozača skromnog znanja i ograničenih sposobnosti, da vozi. Da je u automobilu bio još neko ko je imao vozačku dozvolu, Jašarević svakako ne bi bio za volanom. Da je, ali nije. *U povratku za Beograd, Silvana je odabrala da vozi Bata Rade. Bila je preumorna jer je i prethodne noći imala naporan nastup. Boki i ja smo ostali da odgledamo kraj fudbalske utakmice (igrali mi i Španci) i onako iznervirani seli smo u auto i u Kolarima zatekli stravičan prizor. Od zapaljenog automobila gorelo je nebo. Jedan policajac nam je samo kratko rekao: "Oni vaši!"* u svojim uspomenama kazuje Ljubiša Pavković. Kada je saobraćajna milicija počela da vrši uviđaj, poslije stravičnog sudara kod Kolara, u jarku pored puta pronašli su polomljenu violinu. *To su neki muzičari*, zaključili su milicioneri, još ne shvatajući da se u gomili gvožđa i stakla koja je ispred njih, nalaze beživotna tijela troje omiljenih estradnih umjetnika. Kada su počeli da sijeku olupinu, pronašli su ispod volana, kod nožnih komandi, ostatak tijela Miodraga Jašarevića kome je volan prošao kroz grudni koš i tijelo je bilo potpuno uništeno do neprepoznatljivosti. Upravo to nedvosmisleno ukazuje da je on bio za volanom. Da zlo bude veće, nekoliko mjeseci prije kobne noći, iz zdravstvenih razloga, zbog povišenog pritiska, privremeno mu je bila oduzeta vozačka dozvola, ali ju je nečijom intervencijom u SUP-u uspio dobiti natrag. Da se to nije desilo možda bi ipak sve bilo drugačije.

Nekoliko sati poslije nesreće, pred malom i trošnom kućom Miodraga Jašarevića u Ulici Todora Dukina u Beogradu, našli su se **Boki Milošević, Ljubomir Đurović** i **Ljubiša Pavković.** Došli su da porodici saopšte da je Bata Rade poginuo. Bilo je negdje oko 2.30 časova ujutru kada su zazvonili da bi probudili Jašarevićevu unuku Ljilju, koja je sa svojim djedom živjela u toj kući. Veliki vučjak u dvorištu, inače Bata Radetov miljenik, neočekivano je, umjesto da zalaje, počeo tužno da zavija na šta su Milošević, Đurović i Pavković stajali kao skamenjeni.[206] Nervozna životinja je sve jače zavijala pokušavajući da iskida lanac kojim je bila vezana. Tada se upalilo svjetlo i Ljiljana, Jašarevićeva unuka je vrisnula. Vidjela je da nema njenog djeda, osjetila je da nešto nije u redu po licima trojice njegovih kolega. Pas je svojim lavežom naslutio najgore.

Miodrag Rade Jašarević i Dragan Živković Tozovac (arhiva "Radio TV Revija")

Silvana u pratnji Bokija Miloševića i Miodraga Jašarevića, 1970. godine (arhiva "TV Novosti")

arhiva "Ilustrovana politika", 1976. god.

Dnevni list *Politika* je u svom izdanju za srijedu 13. oktobra 1976. godine objavio vijest da je u Radio Beogradu, povodom smrti njihovog bliskog saradnika Miodraga Jašarevića, održana komemoracija. O Radetu je Borivoje Ilić, tadašnji urednik programa narodne muzike Radio Beograda, rekao: *Teško je u ovom trenutku naći reči koje bi izrazile svu prazninu koju osećamo za nestalim kolegom i drugom. Teško ćemo u dogledno vreme popuniti prazninu koju je u našoj narodnoj muzici ostavlja ovaj vrsni umetnik. Njegovom smrću kolektiv Radio Beograda gubi vrsnog saradnika i uzornog muzičkog pedagoga. Lik ovog umetnika i čoveka ostaće u trajnoj uspomeni njegovim neposrednim saradnicima i plejadi narodnih pevača i svirača.*

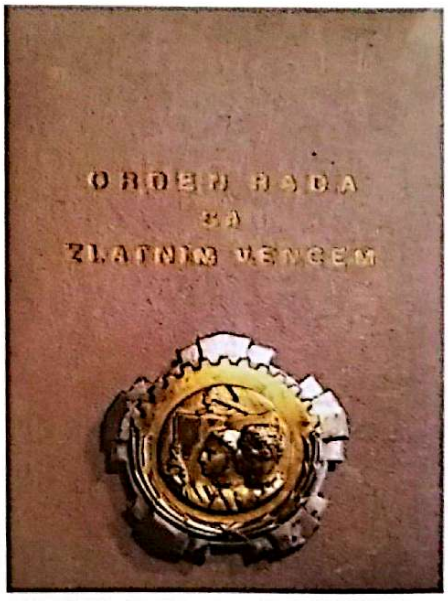

Orden rada sa Zlatnim vencem

Rukovodio je narodnim orkestrom više od deset godina, daleko od očiju javnosti. Iza umjetnika Miodraga Jašarevića, poznatijeg kao Rade ili Bata Rade, ostala je kćerka Ljubica, zet Dude i unuka Ljiljana. Sahranjen je odmah iza Silvane Armenulić i Mirjane Bajraktarević, na parceli br. 94 na Novom beogradskom groblju. Na sahrani su mu svirali muzičari iz njegovog ansambla, suzama zalivajući svaki odsviran ton, jer su ga zaista voljeli.

Miodrag Rade Jašarević, šef narodnog orkestra RTB i nosilac *Ordena rada sa zlatnim vijencem*, kojim ga je odlikovao Predsjednik SFRJ Josip Broz Tito, ostavio je u velikoj izvođačkoj porodici narodnih muzičara i pjevača mnogo uloženog truda i poseban orkestarski manir izvođenja u narodnoj muzici. Ostavio je ime koje će, pored Vlastimira Pavlovića Carevca, ući u anale jugoslovenske narodne muzike.

arhiva "Večernje novosti", 1976. god.

ПОВОДОМ СМРТИ МИОДРАГА ЈАШАРЕВИЋА

Остала је велика празнина

Јуче одржана свечана комеморација у Радио-Београду

У саобраћајној несрећи, која се догодила у недељу увече на путу Ниш — Београд код Колара, погинули су познати естрадни уметници Миодраг Јашаревић, виолиниста и шеф Народног оркестра Радио-телевизије Београд, и певачице народних песама Силвана Арменулић и Мирјана Бајрактаревић. Ова вест дубоко је потресла све њихове пријатеље, сараднике и многе поклонике њихове уметности.

Поводом смрти Миодрага Јашаревића у Радио-Београду је јуче одржана свечана комеморација. О свом колеги и пријатељу говорио је Боривоје Илић, уредник програма народне музике Радио-Београда:

— Тешко је у овом тренутку наћи речи које би изразиле сву празнину коју осећамо за несталим колегом и другом. Тешко ћемо у догледно време попунити празнину коју у нашој народној музици оставља овај врсни уметник. Његовом смрћу колектив Радио-Београда губи врсног сарадника и узорног музичког педагога. Лик овог уметника и човека остаће у трајној успомени његовим непосредним сарадницима и плејади народних певача и свирача — рекао је Боривоје Илић.

Миодраг Јашаревић је рођен у Крушевцу 1916. године. Почео је да свира на виолини као петогодишњи дечак, да би касније своју дечачку страст претворио у животно опредељење. Љубав пре-

ма народној музици, чијом је лепотом већ тада био опчињен, а чију је лепоту до краја свог живота с предношћу правог занесењака преносио на друге, довела га је још као младића у Београд. Члан Народног оркестра Радио-Београда је постао 1947. године. Музички васпитаван на врелима извођачке уметности великог интерпретатора и познаваоца нашег народног музичког блага, тадашњег диригента Властимира Павловића Царевца, Миодраг Јашаревић је после смрти свог учитеља спремно преузео ансамбл Народног оркестра Радио-Београда и наставио његову успешну традицију. О томе најбоље говоре многобројни тонски снимци које Радио-Београд и друге југословенске радио-станице емитују свакодневно, телевизијска наступања и многобројни концерти. Сајединог од својих похода међу љубитеље народне музике никада се није вратио... Његове соло интерпретације на виолини убрајају се међу врхунске те врсте у нас.

У исто време, Миодраг Јашаревић је свирао у Симфонијском и Забавном оркестру Радио-телевизије Београд. Био је концерт мајстор Великог народног оркестра Радио-телевизије Београд од самог његовог оснивања и један од оснивача популарног Народног секстета Душана Радетића. Јашаревић је био и велики љубитељ и пријатељ музичара аматера. Дуго година је водио Народни оркестар београдског омладинског КУД „Иво Лола Рибар". Под његовим надзором стасали су многи наши извођачи народне музике.

Б. Цунов

XXIV poglavlje

SAHRANA

dan kada su muzičari plakali

Ja zato danas ne umem i ne mogu da pevam vesele pesmice.
Ta tuga je duboko u meni, kroz pesmu izbija i deluje "zarazno"
na sve koji znaju šta je bol, šta je patnja, šta je razočaranje,
bilo ljubavno ili neko drugo-mi se razumemo.

Silvana Armenulić 1973. god

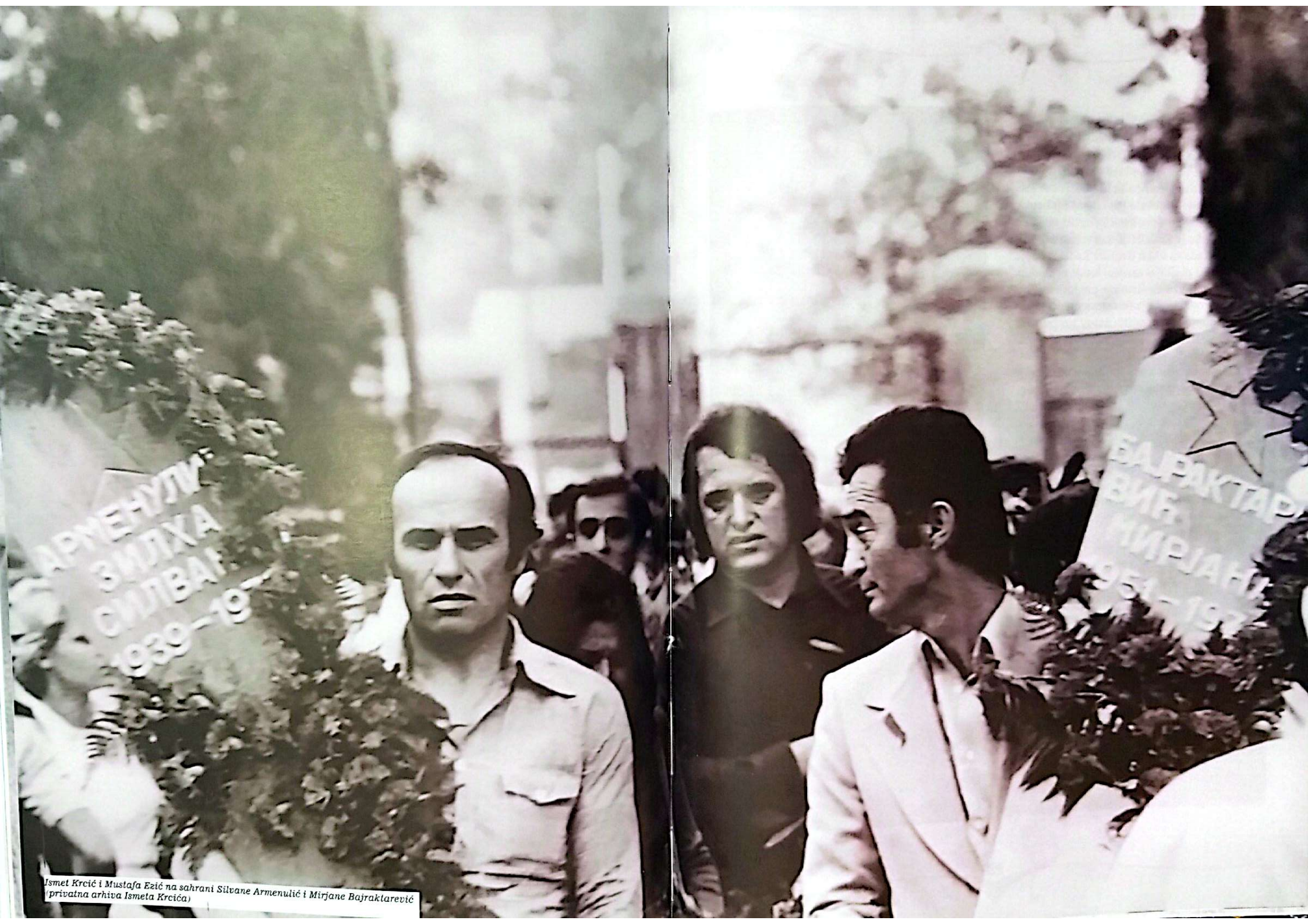

Ismet Krcić i Mustafa Ezić na sahrani Silvane Armenulić i Mirjane Bajraktarević (privatna arhiva Ismeta Krcića)

Vijest o pogibiji prvi je zvanično prenio Međuopštinski SUP Smederevo svojim zvaničnim kanalima. Trebalo je obavijestiti porodice i taj zadatak su imale lokalne stanice milicije. Radetovu porodicu su iste noći obavijestili **Boki Milošević, Ljubiša Pavković** i **Ljubomir Đurović.** Oni su po dolasku u Beograd otišli na Dušanovac, gdje je Rade živio sa svojom porodicom u kući. Kada su ušli u dvorište Radetov pas je veoma čudno i plačljivo zavijao, bio je neutješan, kao da je znao. Kažu da životinje predosjete. Pozvonili su na vrata, izašla je Radetova unuka Ljiljana. "*Ljiljo, moramo ti saopštiti jednu strašnu vest. Bata Rade je večeras poginuo*", rekli su. Radetova unuka je počela da pada, nekako su uspjeli da je pridrže, ali stanje šoka je bilo strašno. Tu noć je intervenisala i hitna pomoć. U Doboju je situacija bila dosta složenija. Dežurni milicioner SUP-a Doboj je oko 23.00 sata otišao u kuću Bajraktarevića da porodici saopšti ovu strašnu vijest, ali nije znao kako to da učini. Idući prema njihovoj kući razmišljao je kako da saopšti i kada je stigao pred kuću pokucao je na vrata. Majka Hajrija je izašla napolje. Milicioner je uspio samo da kaže da je poginula Silvana, kada je Hajrija izgubila svijest i pala. Kada se osvijestila milicioner je saopštio da je poginula i Mirjana. Samim čudom srce joj nije prepuklo. Strašan vrisak majke poginulih diva prolamao se dobojskom čaršijom u jedan čas prije ponoći. Silvanin brat Muhamed je uspio ostati pribran, ali šok je bio toliko veliki da je to neopisivo. Sestri Dini Bajraktarević, koja je u to vrijeme živjela sa Mirjanom u beogradskom naselju Karaburma, nešto oko 22.00 sata zazvonio je telefon, sa druge strane je bila Silvanina kućna pomoćnica.

Dina Bajraktarević, 1979. godine, na nastupu

Bio je utorak 12. oktobar 1976. godine, 14.00 časova. Velika, nepregledna kolona uputila se na Novo groblje u Beogradu da odaju posljednju počast velikanima narodne muzike Silvani, Mirjani i Radetu. Sahrana Silvane Armenulić i Mirjane Bajraktarević bila je zakazana za 14.30 časova, a Radetova istog dana u 16.00 časova. Na sahrani je, po nekim procjenama, bilo preko 50 000 ljudi.[207] Muk, suze, bol i nevjerica. Gotovo da nije bilo osobe koja nije plakala. Još uvijek se nije moglo povjerovati da ih više nema. Najbolji Silvanin prijatelj **Ismet Krcić,** koji je joj je bio kao rođeni brat, odabran je da nosi nadgrobno obilježje za nju, a **Mustafa Ezić** za Mirjanu. On je bio izuzetno dobar prijatelj sa Mirjanom, kao i njegova supruga, koja je radila u udruženju estradnih radnika i blisko sarađivala sa mnogim pjevačima, a Mirjanu je posebno voljela.

Ismet Krcić i Mustafa Ezić sa nadgrobnim znamenjem Silvane i Mirjane, u desnom uglu je Lepa Lukić (privatna arhiva Ismeta Krcića)

Takvu sahranu Beograd nije zapamtio. Pored estradnog esnafa, koji je gotovo cijeli došao na posljednji ispraćaj dvije velike dive i jednog muzičkog velikana, običnih građana je bilo toliko da nije bilo nikakve šanse da svi priđu grobu. Satima poslije obavljene sahrane narod je prilazio njihovom grobu i poklanjao se, odajući posljednju poštu velikim i nikada zaboravljenim ličnostima. Tada je plakala cijela Jugoslavija, a na Novom beogradskom groblju su samo crni gavrani probijali sablasnu tišinu koja je bila praćena jecajima, ridanjima i suzama destina hiljada ljudi koji su bili prisutni. Očevici svjedoče da gotovo nije bilo osobe koja nije plakala.

Tog 12. oktobra 1976. godine nisu sahranjeni samo njih troje. Sahranjena je i nerođena beba Mirjane Bajraktarević, koju je čekala sa svojim vjerenikom Draganom Vujkovićem. Skrhan od bola, jer su u smrt otišli i vjerenica i nerođeno dijete, samo je čudom ostao pribran i na nogama. To mu je bio šok od kojeg se mjesecima nije mogao oporaviti. U smrt su otišli njihovi zajednički planovi, želje i maštanja dvoje mladih i zaljubljenih.

Većina članova Silvanine i Mirjanine porodice bila je na teškim sedativima, ali su lijekove za smirenje u ozbiljnim količinama uzeli i njihovi bliski prijatelji, pa se mnogih dijelova sahrane i ne sjećaju.

arhiva "Radio TV Revija"

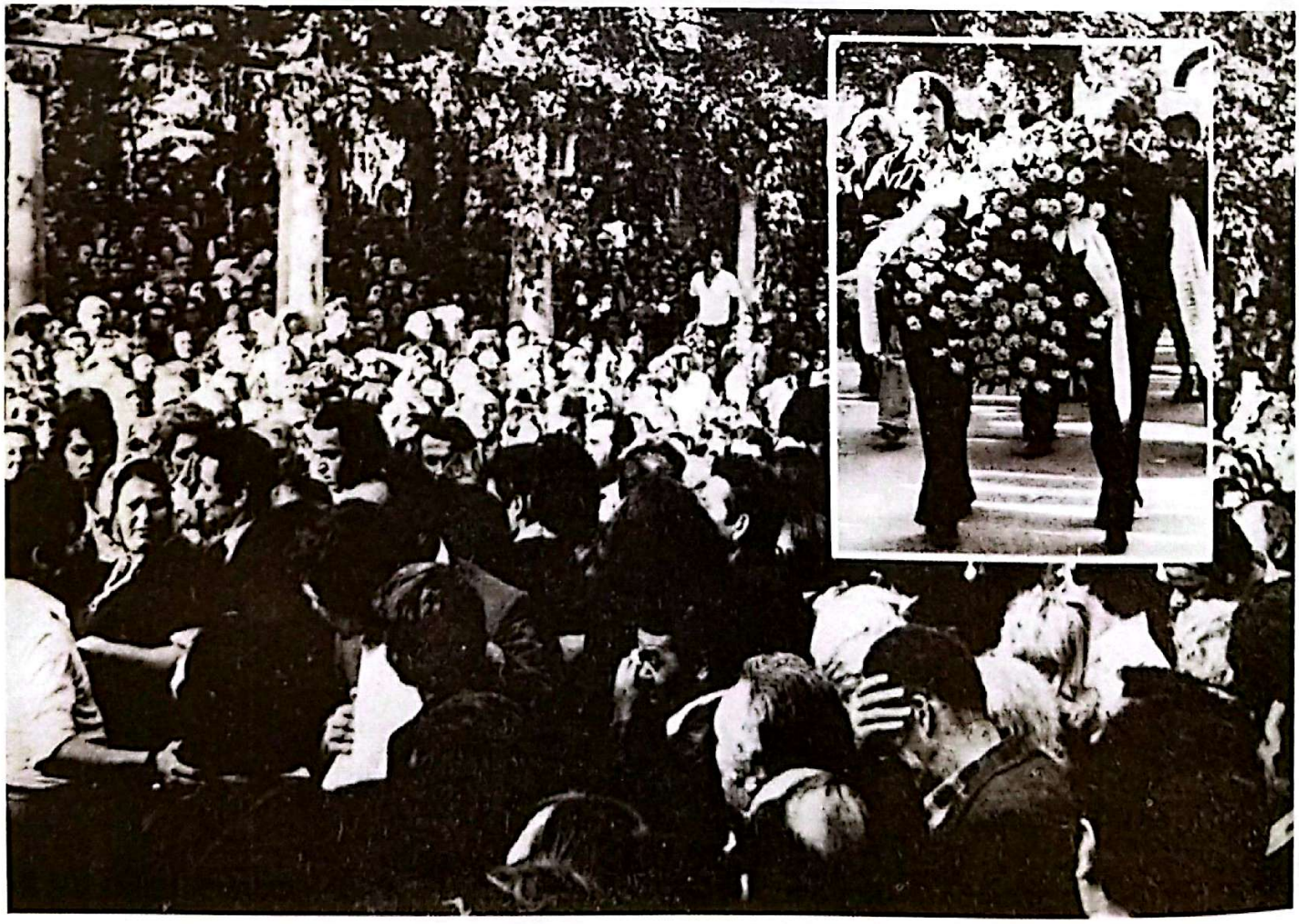

arhiva "TV Novosti"

arhiva "TV Novosti"

Нису ниште међу живима: две изузетне певачице, сестре Силвана Арменулић и Мирјана Бајрактаревић. Доле: Миодраг Јашаревић, шеф Народног оркестра РТБ.

arhiva "TV Novosti"

Stanje šoka je zabilježeno u tolikoj mjeri da muzičare iz Radetovog orkestra, koji su svirali na posljednjem ispraćaju, gotovo niko nije primjetio. Na posljednji ispraćaj Silvana i Mirjana nisu ispraćene sa muzikom, a Rade Jašarević je na vječni počinak otišao uz "Nizamski rastanak" koji mu je svirao njegov orkestar.

Obred sahrane nije bio vjerski. Iako su Silvana i Mirjana po rođenju bile muslimanske vjeroispovijesti, one su bile ateisti, a izjašnjavale su se kao Jugoslovenke. Postoje neke tvrdnje da su one bile komunisti, ali to nije precizno utvrđeno. Obje su bile od politike udaljene toliko da ih prosto nije zanimalno ništa što je vezano za politiku, pa se ova tvrdnja o pripadnosti komunistima ne može uzeti kao relevantna. Na sahrani nije bilo vjerskih poglavara, ni sveštenika, ni efendija. Sahranjene su po građanskim pravilima i obredima. Nadgrobna obilježja nisu bila muslimanski nišani, nego table sa petokrakom, kako su se tada sahranjivali svi koji su odbacivali religiju i prihvatali ideju jugoslovenstva. Posmrtni govor pročitao je **Vilim Klemen,** predstavnik *Jugotona.* Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević sahranjene su na Novom beogradskom groblju, na parceli br. 94 zajedno u jednoj grobnici, a odmah iza njih i Miodrag Rade Jašarević.

Са неизмерним болом у срцу јављамо да су наше драге, вољене и никад прежаљене сестре

Силвана Арменулић и **Мирјана Барјактаревић**

трагично изгубиле младе животе, у тешкој саобраћајној несрећи 10. октобра 1976. године.

Сахрана ће се обавити на Новом гробљу 12. октобра 1976. године, у 14,30 часова.

Ожалошћена породица Барјактаревић: мајка **Хајрија**, сестре **Шефка, Адиба** и **Дила**, браћа **Мухамед, Буда** и **Исмет** и остала родбина.

883

"Politika", oktobar 1976. godina

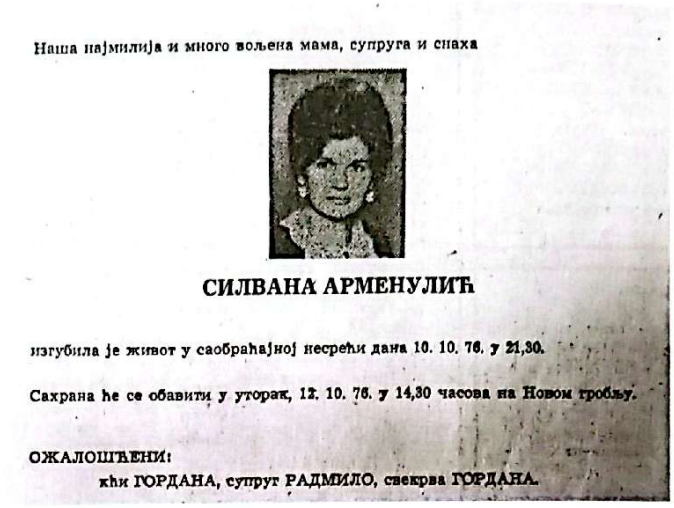
Наша најмилија и много вољена мама, супруга и снаха

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ

изгубила је живот у саобраћајној несрећи дана 10. 10. 76. у 21,30.

Сахрана ће се обавити у уторак, 12. 10. 76. у 14,30 часова на Новом гробљу.

ОЖАЛОШЋЕНИ:
кћи ГОРДАНА, супруг РАДМИЛО, свекрва ГОРДАНА.

"Politika", oktobar 1976. godina

Наши дугогодишњи сарадници познати естрадни уметници

МИОДРАГ ЈАШАРЕВИЋ
шеф Народног оркестра РТВ

СИЛВАНА АРМЕНУЛИЋ

МИРЈАНА БАЈРАКТАРЕВИЋ

трагично изгубише животе у саобраћајној несрећи дана 10. октобра 1976. године.

Својом музиком и песмом и љубављу према свом позиву стекли су велику популарност и поштовање и остаће у незаборавном сећању многих љубитеља народне музике и свих чланова нашег колектива.

КОЛЕКТИВ
„БЕОГРАДСКЕ ЕСТРАДЕ"

"Politika", oktobar 1976. godina

Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević su sahranjene na Novom beogradskom groblju na parceli br. 94 zajedno u jednu grobnicu, a odmah iza njih i Miodrag Rade Jašarević.

Silvanina i Mirjanina vječna kuća, na Novom groblju u Beogradu

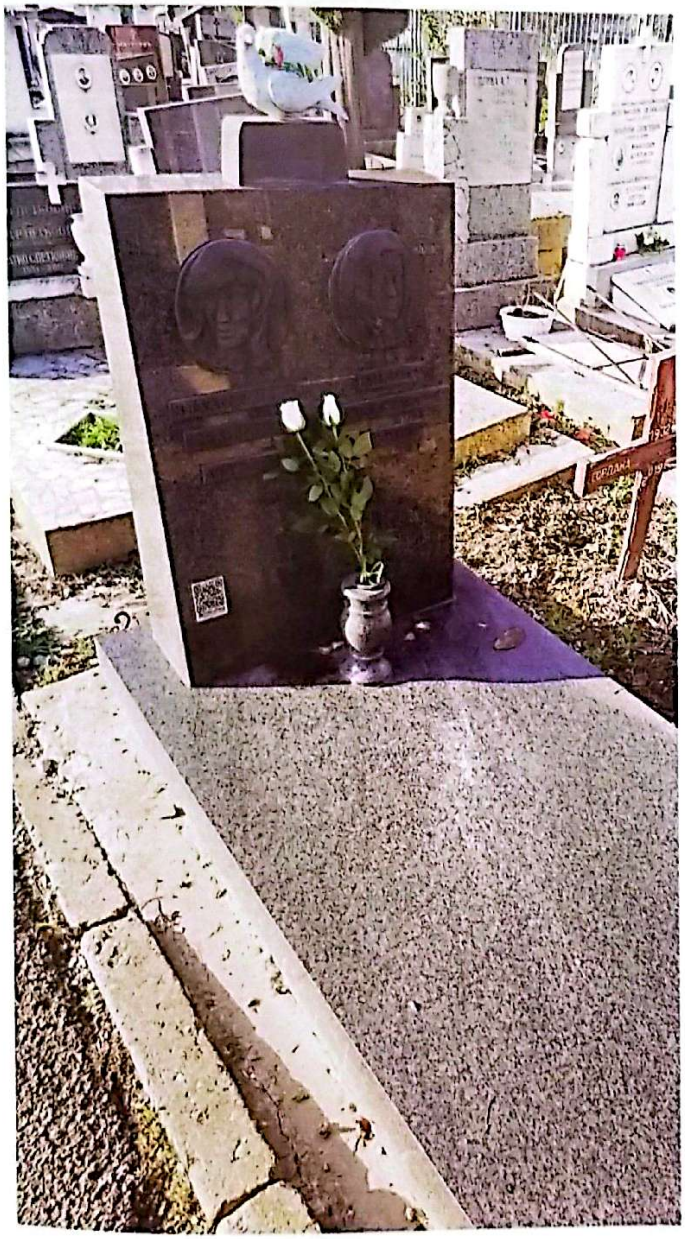

Vječna kuća Radeta Jašarevića na Novom groblju u Beogradu

XXV poglavlje

Embargo na smrt i dan poslije sutra

Ne znam, možda ću za 10 ili više godina
uzdisati za ovim vremenom u kojem sam sada,
možda će mi biti teško, što me noću, u gluvo doba,
niko ne zove telefonom i ne traži od mene
da mu otpevam neku svoju pesmu-preko telefona...

Silvana Armenulić, magazin "Čik" 1972. god.

arhiva "Studio"

U ponedjeljak 11. 10. 1976. godine, dan nakon tragične smrti, Silvana i Srba Ivkov su trebali da nastupaju u tada popularnoj ***Univerzalnoj Sali* u Skoplju,** kao specijalni gosti sa orkestrom Radio-televizije Skopje. To je jedan od razloga zašto se nije željela zadržavati u Aleksandrovcu, jer pored strašne glavobolje koju je imala, razlog više je bio upravo taj što je već sutradan imala zakazan koncert. Tog 11. oktobra 1976. godine Silvana Armenulić i Srba Ivkov su imali zakazan let za Skoplje sa beogradskog aerodroma u 9.00 časova. S obzirom da je **Srba Ivkov** živio u mjestu Stapar pored Sombora, namjeravao je da se probudi u 4.00 sata, kako bi se spremio i stigao do aerodroma na vrijeme. Kada se probudio i počeo sa spremanjem, Srbi Ivkovu je zazvonio telefon. S druge strane je bio **Milovan Stefanović,** menadžer iz Novog Sada. *Srbo, ne kreći na put. Koncert u Skoplju se odgađa. Silvana je noćas poginula,* bile su riječi koje je Srba tog jutra sa velikom nevjericom i u stanju šoka primio. Trebalo mu je nekoliko minuta da dođe sebi, ali cijeli taj dan je bio u stanju potpune dezorijentisanosti od šokantne vijesti.[208]

Univerzalna sala Skoplje

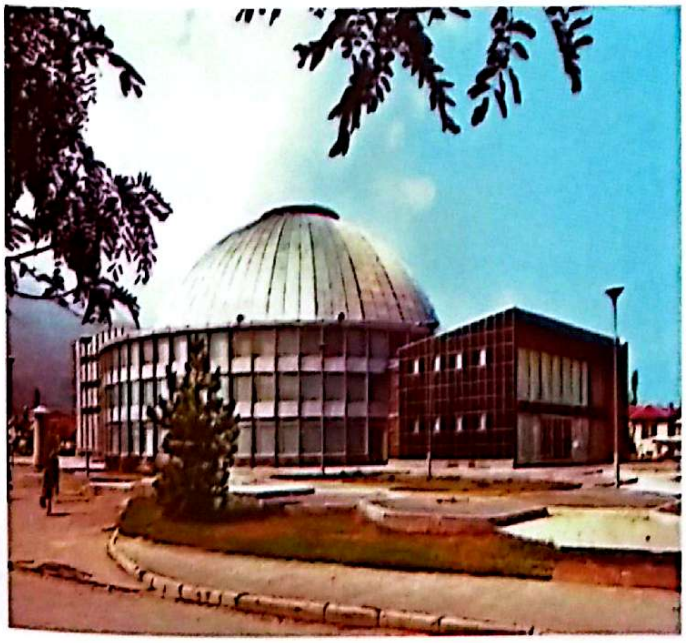

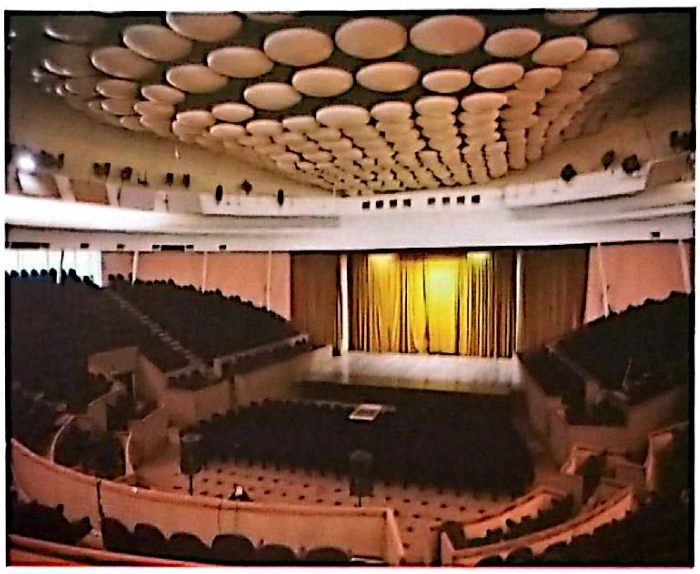

Unutrašnjost Univerzalne sale Skoplje

Poseban doprinos razvoju narodne muzike, posebno *novokomponovane,* dala je Radio-televizija Beograd koja je dala nesumnjiv prilog razvoju *novokomponovane* narodne muzike, ali je i prednjačila u stvaranju njenog paradoksa. Vjerovatno poneseni zaključcima *Kongresa kulturne akcije* iz 1971. godine, uredništvo se u prvoj dekadi 70-ih uveliko ograđivala od novih narodnjačkih zvijezda. Čest gost emisija RTV Beograd bila je megapopularna *Silvana Armenulić,* sa kojom je pomenutoj kući rejting gledanosti i popularnosti stalno rastao, ali je to nekome dobro smetalo. Pomenuta televizija je isticala značaj i popularnost Silvane Armenulić i njene muzike, a sada je odjednom ignorisala istu tu muzičku zvijezdu i to u trenutku njene smrti. Ne samo da urednici nisu našli za shodno da potraže lijepu riječ oproštaja od jedne takve dive, nego nisu čak ni spomenuli da je poginula, ni ona, ni Mirjana Bajraktarević, koja je bila ekskluzivac ove kuće. Vijest na RTV Beograd, u ponedjeljak 11. oktobra 1976. godine, je glasila: ***Sinoć oko 21.30 kod mjesta Kolari u blizini Smedereva, u teškoj saobraćajnoj nesreći život je izgubio Miodrag Jašarević, šef Narodnog orkestra RTV Beograd. Porodici i kolegama iskreno saučešće.***

Da li je RTV Beograd ovim nekorektnim i krajnje neljudskim ponašanjem tada dotakla dno? Naime, vijest o tragičnoj smrti troje estradnih umjetnika potresla je milione Jugoslovena, ali tada moćna televizija u revolucionarnoj borbi protiv šunda i *novokomponovane muzike*, nadahnuta zaključcima *Kongresa kulturne akcije*, ostala je po strani. Da li se uredništvo dodvoravalo lažnim moralnim autoritetima i "kulturnim vrijednostima" po njihovoj mjeri ili je po srijedi nešto drugo ne zna se, ali je ovakvo ponašanje krajnje bizarno i ostaće u istoriji zabilježeno kao jedna velika ljudska sramota. Humanost je u ovom tragičnom slučaju ipak zamijenjena kosmičkom utopijom. Da li je pravi razlog ovakvog ponašanja televizije bio pomenuti propali ideološki surogat *Kongres kulturne akcije* i dodvoravanje uredništva partijskim kadrovicima, koji u svom tumaranju po bespućima propale ideologije na sve moguće načine pokušavaju skrenuti pažnju sa stvarnih problema, pa lične frustracije i neuspjehe liječe na nevinim umjetnicima ili je po srijedi nešto drugo, to sa sigurnošću ne možemo tvrditi. Pomenuta sramota traje punih 47 godina i nikada se niko zbog toga nije izvinio ni porodici, niti estradnoj zajednici. Da tuga bude veća, ista ta televizija je godinama prije i poslije tragedije živjela od istih tih estradnih veličina kakve su bile Silvana i Mirjana. Međutim, licemjerstvo i tragikomičan odnos prema izvođačima narodne muzike je bio više nego očigledan. Za njih su interpretatori narodne muzike bili bića niže vrste, nedostojni pominjanja u *"naprednim samoupravnim informativnim programima"* koji su stremili nekim višim vasionskim ciljevima u propalom pokušaju kreiranja imaginarijuma zvanog "napredno jugoslovensko samoupravno društvo" koje je, kasnije će se ispostaviti, u svom osnovu bilo osuđeno na totalnu propast.

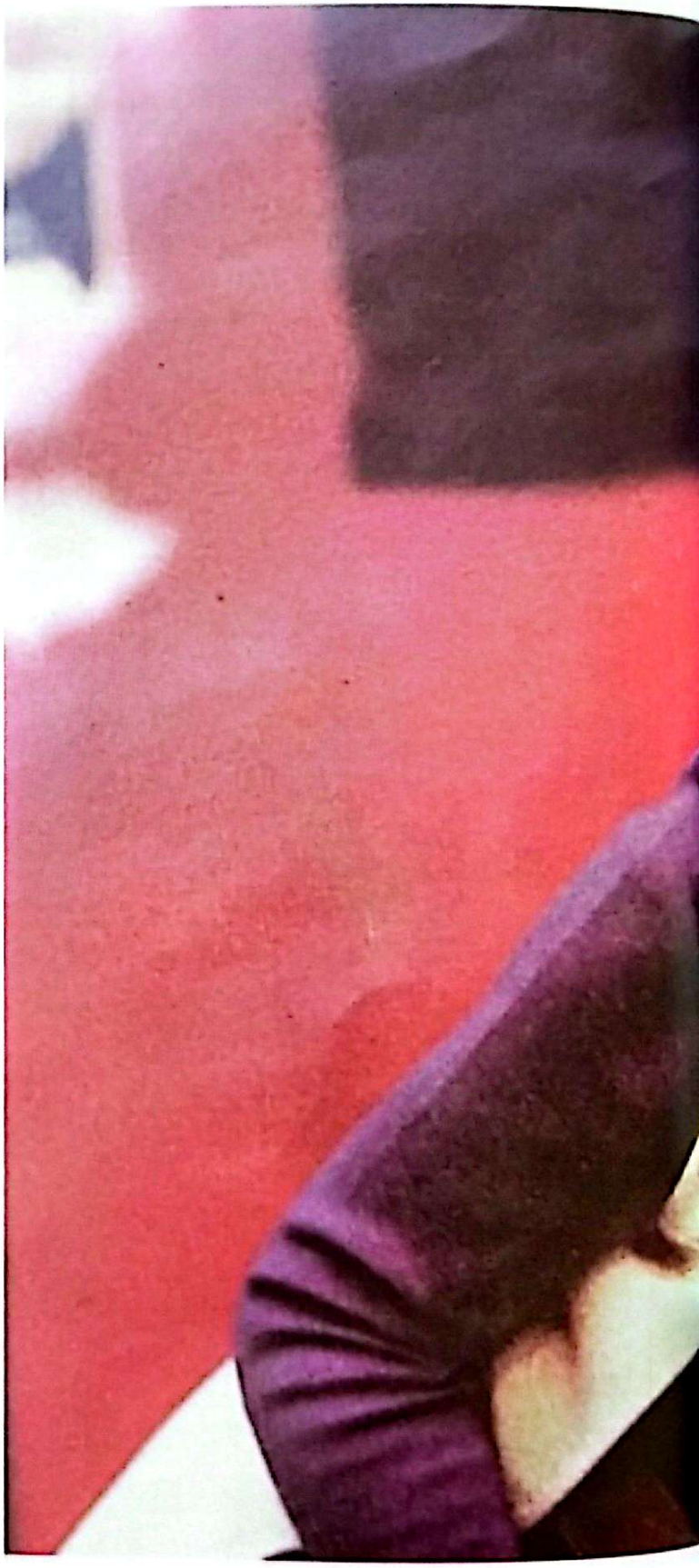

arhiva "Ilustrovana politika", 1973. god.

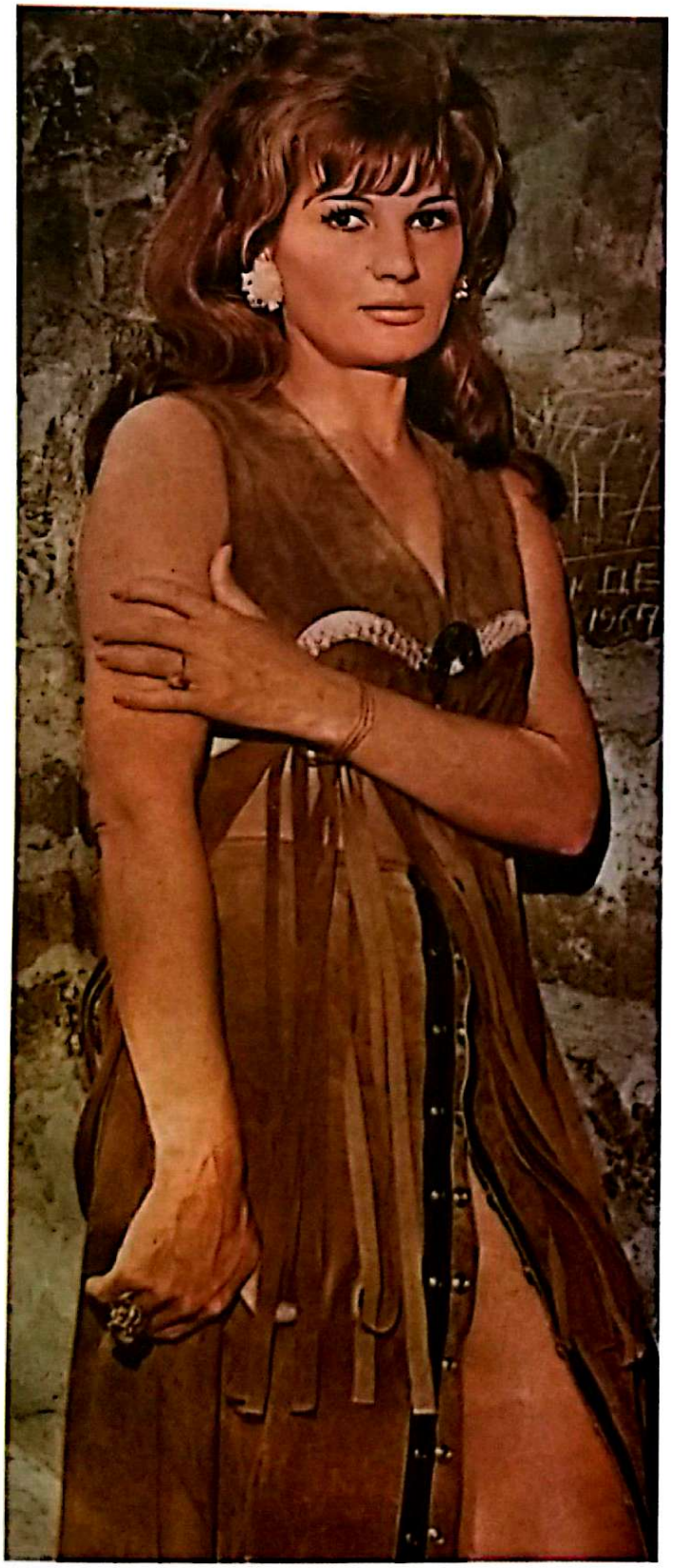

Silvana na omotu svoje ploče iz 1971.god

Dani poslije sahrane, kada su u pitanju glavni državni mediji, protekli su dosta tiho po pitanju informacija o stradanju troje velikih umjetnika. Najvažnije štampano glasilo u SFRJ list *"Borba"*, čuven po društveno-političkoj i državnoj važnosti, ali i po monumentalnim dimenzijama formata, ni u jednom svom dijelu nije posvetio pažnju stradanju Silvane, Mirjane i Radeta. Svo troje su bili veliki umjetnici, možda Mirjana i Rade nisu bili toliko poznati širom zemlje, ali Silvanina popularnost je bila saveznog karaktera. Ona je bila najveća zvijezda nove narodne muzike Jugoslavije, ali na stranicama ovog jugoslovenskog lista za nju nije bilo mjesta, čak ni o tragičnoj smrti. Uredništvo "Borbe" nije smatralo da je to važno i da nije bilo potrebno obraćati pažnju na ovu tragediju, a uvidom u arhive i periodiku ovog lista vidimo da se izvještavalo i o marginalnim stvarima. Opredjeljenje je ipak bilo da se poštuju zaključci partijskih kružoka, poput već pomenutog i veoma spornog *Kongresa kulturne akcije*, jer najvažnije je čuvati tekovine revolucije kroz tekstove o veličanju imaginarnog i nepostojećeg *"bratstva i jedinstva jugoslovenskih naroda i narodnosti"*, te se baviti skrivanjem stvarnog stanja i problema koji su tih godina uveliko bili na pomolu.

U noći kada se desila tragedija mnogi novinari su saznali šta se dogodilo u Kolarima i već sutradan pojedini štampani mediji su objavili strašnu vijest. U listu "Politika", od 11.10.1976. godine na strani broj 10, nalazimo gotovo zanemariv tekst u jednom stupcu od 27 uskih redova gdje stoji kratak opis pod naslovom *"Poginuli Silvana Armenulić, Mirjana Bajraktarević i Miodrag Jašarević"*, ali bez ijedne njihove fotografije. Listovi koji su dostojanstveno objavili tragičnu vijest bili su: *Radio TV Revija, TV Novosti, Ilustrovana politika, Politika ekspres, Večernje novosti* i *VUS (Vjesnik u srijedu).*

Kolege, pjevači i muzičari, su bili ogorčeni ovakvim postupcima zvaničnih državnih medija, te su odlučili da se nakon sahrane jednim zajedničkim protestnim pismom obrate televiziji u znak

solidarnosti. Međutim, stvari su se ubrzo naglo preokrenule. Mnoge kolege i koleginice su počeli da se povlače, pokazavši da nemaju mnogo zabluda, da su sasvim svjesni sebe i svojih vrijednosti, vremena i običaja i svojih ljudskih i profesionalnih interesa. Na samoj sahrani su gunđali, ali se nikad nisu okupili da potpišu planirani protest Televiziji Beograd. Mali broj je ostao pri svojoj odluci, a mađu njima su bili **Lepa Lukić** i **Hašim Kučuk Hoki**, koji su se pokazali kao iskrene kolege i prijatelji sa većim stepenom empatije. Tih dana Hašim Kučuk Hoki se odlično sjećao: *Odmah posle sahrane, grupa umetnika se skupila i odlučila da uputi protestno pismo beogradskoj televiziji. Silvana i Mirjana nisu bile političari, glumci ili književnici, ali su ih voleli milioni ljudi. Pevale su na toj istoj televiziji, učestvovale na festivalima i ne može se reći da njihov rad nije bio društveno priznat. Nažalost, naš dogovor je ubrzo propao. Moje kolege, koje su posle sahrane bile ogorčene, kao da su se nečega uplašile. Većina njih strahuje od televizije i njene osvete.*[209]

Većina kolega se izmicala u stranu, shvativši da Silvane, Mirjana i Radeta više nema, da ih oni ne mogu vratiti, a da, ukoliko se zamjere moćnoj Televiziji Beograd i još moćnijim strukturama, samo će sebi napraviti problem. Pravljenje nesporazuma, a imajući u vidu običaje i ponašanje koji su vladali u tadašnjoj zabavljačkoj industriji, moglo bi pojedine koštati karijere, a tako skupu cijenu niko nije bio spreman da plati. Jedan od rijetkih koji nije tako razmišljao bio je Hašim Kučuk Hoki, neobični *„dugokosi narodnjak"*, junak pjesme *„Pijem da je zaboravim"*, pjevač čija je zvijezda bljesnula i ugasila se sa tom jednom jedinom pjesmom. Čedan i naivan, kao što je bilo i njegovo pjevanje, prošao je kroz svu mašineriju šou-biznisa, a da ništa nije uspio da shvati, ni svoj položaj, ni svijet koji ga okružuje. Svoje najslavnije dane proživio je neiskvaren, stidljiv i zbunjen, vođen energičnom voljom i ljubavlju prema muzici, koja je tačno znala i šta hoće i kakvim se sredstvima to može postići.

ЖИВОТ И ТРАГЕДИЈА СИЛВАНЕ АРМЕНУЛИЋ

9)

САМО ХОКИ И ЛЕПА

За дво деценије певања, од избране до златне плоче, од Илиџе до Илиџанског фестивала и телевизије, Силвана Арменулић је сусретала људе, помагала им је. Годинама је била у служби њихове забаве.

Смрт ју је затекла у тренутку обнове популарности народне музике и таноzване новокомпоноване песме. После 1970. и 1971. године настала је криза ове врсте стваралаштва, вероватно и због јаке дела јавности на њене извођаче и ствараоце, у време познате друштвене акције за искорењивање шунда, у то време достиг омасовљеног, најчешће у текстовима народне музике. Дојучерашње звезде, Лепа, Силвана Тозовац, Тома Здравковић, Хоки, Нежа, наједном су изгубиле део своје публике. Кампања је смањила продају њихових плоча. Телевизија их је игнорисала, радио избегавао, штампа заборавила.

Све је то трајало, рекло би се, донедавно. Неславне цензуре на-

РАДИО ТВ РЕВИЈА ● 51

arhiva "Radio TV Revija"

I baš te osobine spriječile su Hokija da postane „profesionalac", pomogle mu da sačuva dječju nezlobnost i toplu osjećajnost za druge. Nekorektan odnos državne televizije prema tragediji Silvane, Mirjane i Radeta duboko ga je ganuo, izazvao u njemu osjećanje gorke, tihe, plemenite srdžbe. Smatrao je da je potrebno da se reaguje. Po pitanju Hokija i njegove reakcije, tu i nije bilo posebnog iznenađenja, nije mnogo mario ko će šta pomisliti, ali je veliko iznenađenje bilo to što je uz njega stala Lepa Lukić, doskorašnja rivalka. Njene su se suze mogle učiniti i neiskrenim, jer je štampa godinama podgrijavala rivalstvo među njom i Silvanom, proglašavajući čas jednu, čas drugu najboljom, najpopularnijom, najelegantnijom, trudeći se da preko njih sebi podižu tiraže, ali nisu bile neiskrene. Lepa je sigurno bila mnogo potresena i tužna. Mnogi nisu vjerovali da je Lepa spremna ići do kraja, povrijeđena zbog takvog odnosa televizije prema Silvani, Mirjani i Radetu, ali je bila. Duboko emotivno Lepa Lukić se prisjetila tih događaja: *Potresla me je Silvanina smrt, ali još više ono što se posle toga događalo. Tek sad shvatam koliko smo potisnuti i zvanično nepriznati. Nas samo narod voli, a narod se, izgleda, kad je reč o njegovoj muzici, slabo pita.*

Razočarale su me i kolege. Svi smo se sakupili na sahrani da odamo poštu poginulim prijateljima, ali kasnije se ispostavilo da su neki među nama iz nekih drugih razloga došli na groblje. Kada je trebalo odati poštu Silvani i Mirjani posle četrdeset dana, okupili su se samo najbliži rođaci i gotovo niko od kolega. Bili smo samo Hoki i ja...[210]

Međutim, od protestnog pisma na kraju nije bilo ništa. Još nekoliko dana u internim razgovorima pojedinci su izražavali svoje nezadovoljstvo, srdžbu i protest, ali se sve na kraju završilo na tome. Život ide dalje, ali za one koji su živi, oni kojih više nema ostaju u sjećanjima ili bivaju prepušteni zaboravu. Život je nemilosrdan, vrijeme ide svojim tokom, a društvo ne trpi kašnjenje i zastajkivanje. Uvijek važi stara parola: *Koga nema, bez njega se može.* Okrutno, ali realno. Situacija je takva da se ljudi okreću sebi i gledaju svoje interese. Malo je onih koji su spremni sebe žrtvovati radi drugoga.

U trenutku pogibije Silvane Armenulić u postupku je bilo štampanje njene posljenje ploče *Ludujem za tobom/Ne sjećaj se više mene.* Štampanje ploče je odmah zaustavljeno i odštampani materijal je povučen radi dorade, a na novi omot je, u desni donji ugao, dodat crni kajron na kome stoji **OVO SU POSLEDNJI SNIMCI SILVANE ARMENULIĆ.**

Udruženje estradnih umjetnika Srbije održalo je 11. oktobra komemorativnu skupštinu i minutom ćutanja odalo poštu svojim tragično nastradalim kolegama. Predsjednik udruženja Blagoje Petrović obavijestio je prisutne da je Silvani posthumno dodijeljen status i zvanje **umjetnika**. U svom govoru predsjednik Blagoje Petrović je rekao: *Mi, drugarice i drugovi, nismo ovde zato da bismo biranim rečima rekli najlepše o onima kojih ovde nema. Ostavimo to onima koji nas znaju samo svečano odevene, s podijuma i televizijskih ekrana. Mi, koji poznajemo svoje početke, koji se sećamo Bata Radeta kao upornog i talentovanog kafanskog muzičara, koji pamtimo zbunjenu šesnaestogodišnju provincijsku devojčicu u ogromnoj kafani velikog grada, koji se sećamo početaka jedne talentovane devojke u senci uspeha svoje poznate sestre, mi znamo koliko su učinili za muziku kojom se bavimo i kada je trebalo za svakog od nas ponaosob. Bili su dobri drugovi i divni prijatelji.*

U korist izgradnje auto-puta Beograd-Niš, kojim bi prestajao da bude u funkciji magistralni put koji je odnio mnoge živote, Sivana je nastupala dva puta. Prvi koncert je održan u hali "Pionir", drugi u Župskom Aleksandrovcu, a treći nastup u ime izgradnje ove značajne saobraćajnice trebao se desiti sredinom oktobra 1976. godine u velikoj dvorani Doma sindikata u Beogradu.

Ostaće nejasno iz kog razloga će Lepa kasnije u više navrata ponoviti da je izbjegla sigurnu smrt. Tvrdila je da je i ona trebala ići na nastup u Aleksandrovac Župski, ali je prespavala pa je Silvana otišla bez nje. Ovdje moramo navesti ono što je tačno i istinito: Lepa Lukić nije bila planirana da učestvuje u programu manifestacije "Župska berba" 10. oktobra 1976. godine u Aleksandrovcu Župskom, a Silvana Armenulić iz Beograda u Aleksandrovac nije otišla iz Beograda taj dan nego dan ranije 09. oktobra odlazi u Požarevac kako bi bila na otvaranju tada prestižnog restorana "Lenin bar", te sutradan nastupila na manifestaciji "Jesen u Stigu" nakon čega je iz Požarevca otišla za Aleksandrovac Župski.

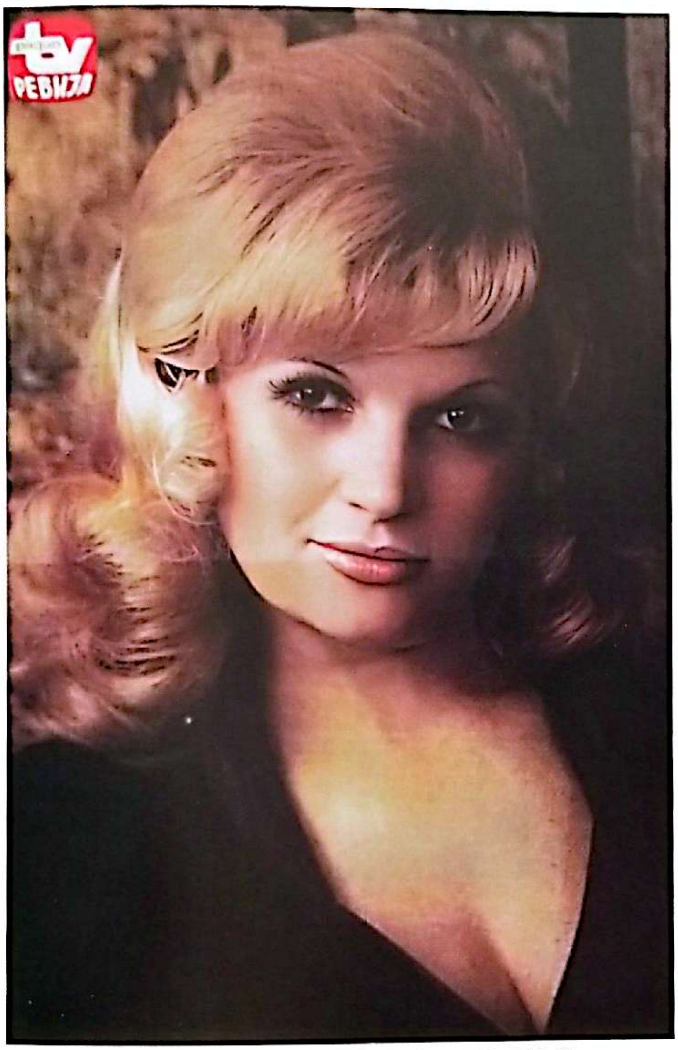

Poster iz 1975, godine (arhiva "Radio TV Revija")

Ovaj koncert je otkazan, ali u bilježnici voditelja **Nene Runjajića** ostali su zabilježeni nazivi i tonaliteti pjesama koje je Silvana trebala da pjeva na ovom koncertu: *"Dušo moja"* (as-mol), *"Ciganine, sviraj, sviraj"* (e-mol), *"Da sam ptica"* (a-mol). Posljednji repertoar Silvane Armenulić ostao je neizveden.

Uprkos svim naporima usmjerenim protiv Silvane, a preko nje i njene sestre Mirjane, uspomena na njih nije izblijedila. U opštoj društvenoj krizi i folklornoj anarhiji krajem sedamdesetih i osamdesetih godina, bez obzira na euforije, masovne delirijume i kreativne 80-te, kada se pojavilo mnogo novih imena, nije bilo nove Silvane.

Nije bilo ličnosti u svijetu muzike poput Silvane koja bi zračila otvorenošću, svjesna svoje vrijednosti i veze sa publikom. Nije se našla žena koja bi iskreno govorila o svojim slabostima, nikako ne pristajući da se to shvati kao reklamni trik. Jednostavno rečeno, poslije Silvane se nije pojavila ni jedna pjevačica narodne muzike koja bi se mogla uporediti s njom.[211] Možemo slobodno reći da Silvana nikada, ni nakon svih 47 godina poslije tragične pogibije, nije dobila dostojnu nasljednicu. Ne znači da se neće pojaviti neko poput nje, ali proći će sigurno još mnogo vremena dok se ne pojavi neko dostojan imena Silvane Armenulić. Vrijeme i anarhija u novoj narodnoj muzici nisu uništili Silvanu Armenulić. Iza nje je ostalo jedno dijete, jedan teniski trener, dvije više puta reprizirane TV serije, nekoliko filmova i tragedija najsjetnijeg i najtoplijeg glasa kome je život iznenada oduzet. Tu su svi elementi za film koji još niko nije snimio i koji gotovo pet decenija čeka svog autora.

arhiva magazina "Svet"

XXVI poglavlje

Silvanin posljednji intervju

Čovek nešto juri, a zna da nikad neće stići.
Posebno u mom poslu.
To je čokolada, samo s polja slatka,
iznutra ispunjena gorčinom.
Tek kad se zagrize, oseti se pravi ukus.

Silvana Armenuić 1976.

arhiva: "TV Novosti"

Samo nekoliko dana prije saobraćajne nesreće u kojoj će izgubiti život sestre Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević, a s njima i violinista Miodrag Rade Jašarević, novinarka lista VUS (*Vjesnik u srijedu:jugoslavenski informativni tjednik*) **Zdenka Marok** razgovarala je sa istaknutom jugoslovenskom pjevačkom zvijezdom Silvanom Armenulić. Intervju nije uspio biti objavljen za njenog života, pa je objavljen posthumno u broju 1275 od 16.10.1976. godine, nekoliko dana nakon njene pogibije. Intervju je objavljen pod nazivom **Silvana Armenulić: Ne umijem drugačije**

Što je sebičnije, uživati u dugom aplauzu stotina dlanova i žrtvovati porodicu ili obratno - misliti samo na sebe i svoje najbliže?

- U posljednje vreme mnogo se govori o imovini, o luksuzu, o hoštaplerajima, o snobizmu. A svega toga ima kod mene. I luksuza, i hoštaplerija, pa i snobovštine. Pušim long-size cigarete, pijem viski, kupujem skupe haljine. A u stvari niti sam pušač, niti volim piće, a skupe haljine kupujem zbog publike. Zašto se tako ponašam i radim ono do čega mi uopšte nije stalo? Zašto se maltretiram? Zar ne bi bilo bolje da hodam u farmerkama, da ne farbam kosu, da se ne trudim da izgledam kao poster. Sve ja to mogu. Živela bih tada ležernim, prirodnim životom i bila bih zadovoljnija - iskreno govori plavokosa, raskošna **„Silvana od Doboja"** i dodaje: *Ali, kad bih se tako vladala pokopala bih Silvanu Armenulić. Ostala bi Zilha Bajraktarević, gospodar same sebe, koja bi želela obradovati ili zabaviti samo svoga muža i svoje dete. Ali, dok tako razmišljam, znam da ima razloga da postoji i Silvana Armenulić, čije pevanje mnogima donosi odmor, toplinu, ugodne osećaje, opuštanje. Pitam se zato često što je sebičnije? Uživati u dugom apalauzu stotina dlanova i žrtvovati porodicu ili obratno - misliti samo na sebe i svoje najbliže? Svesno odricanje od stvari koje čine život: doma, porodice, muža, deteta, eto, to je moj najveći luksuz, u tome se očituje egoizam Silvane Armenulić.*

Vi ste među pjevačicama najvjerniji svom liku. Druge mijenjaju boju kose, način šminkanja i oblačenja i svaki čas eto sasvim nove osobe.

- Promene o kojima govorite dvostruki su mač. Nije problem promeniti svoj lik. Neka ga zato menjaju svi oni koji svojim likom nisu zadovoljni. Ali, za mene stvar nije u formi, već u sadržaju. Zadovoljna sam i jednim i drugim. Šta, napokon, znači biti moderan? Znači biti promenljiv! E, ja nisam promenljiva! Sve ono što gledaoci i slušaoci od mene očekuju - dobijaju. Silvana Armenulić je znak za kvalitet, kao „Mercedes", kao „Omega". To je ono što ljudi vole, što plaćaju, u što imaju poverenja. Ako posumnjaju, ako im to dosadi, potražiće druge izvore zabave. Ostajem uporna, jer Silvana Armenulić nije ničija kopija, nije pala s neba. Ja sam stvorila Silvanu Armenulić, vezana sam za nju i ostajem joj verna. Ona je nastala između Doboja, Beograda i Zagreba. U jednom sam rođena, u drugom živim, treći volim.

arhiva "Radio TV Revija"

arhiva "Radio TV Revija"

Imate sve uslove da ostvarite svoje snove? Vaš život je ispunjen radom koji Vas oduševljava. Mladi ste, sva svoja htijenja mogli ste ostvariti.

- Sumnjam da ću ostvariti svoje želje, svoje snove. Sve su mi stvari nadohvat ruke, ali ja nikako ne mogu doći u priliku da ih uzmem, uberem, stisnem, da u njima uživam. Dvadeset godina pevanja, kilometri prevaljeni avionima, lude vožnje automobilima, sve je to bilo potrebno da bi konačno ovog leta u potpunosti ostvarila svoj glavni cilj - vlastiti stan. Eto, upravo sam nabavila i televizor u boji - veoma sam ga želela - i time smatram da sam stavila tačku na potrebe svoga domaćinstva. Nema ni mesec dana kako sam uspela kupiti i novu „ford granadu". Krajem ove godine ističu sve moje ugovorene obaveze, pa ću uskoro početi živeti... U svojoj 35. godini, kao kakva šiparica, čeznuću za toplim stiskom ruke, za nekoliko nežnih reči. Govorim tako iako znam da se sva moja htenja, svi moji neispunjeni snovi javljaju zato što u meni žive dve osobe: Zilha Bajraktarević i Silvana Armenulić. Tek kad se one uspeju u svojim htenjima spojiti u jedno, kad se one „poklope", tek tada ću naći svoje zadovoljstvo, svoj mir. Pitam se samo kada će se to desiti?

arhiva "Praktična žena"

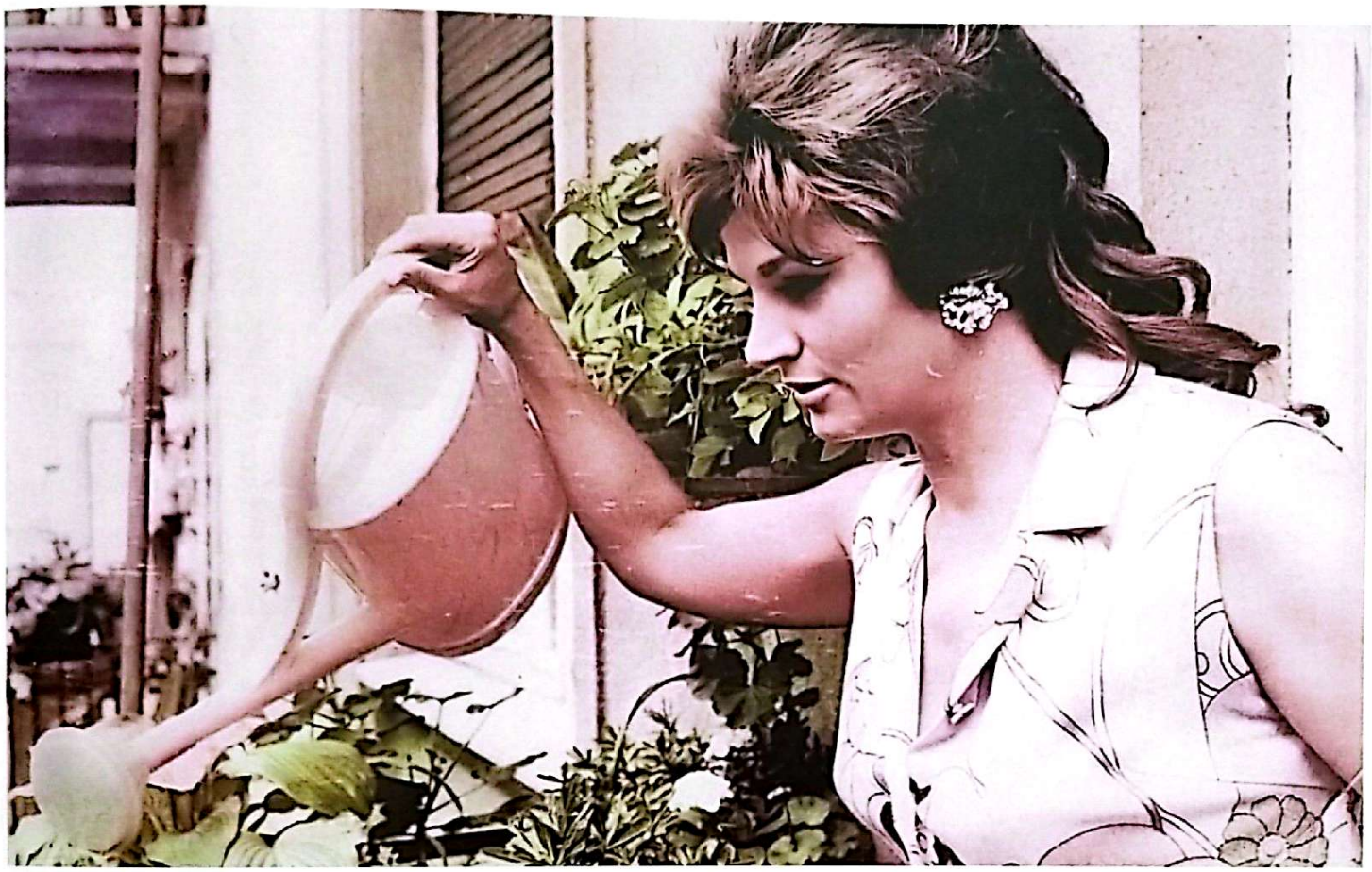

arhiva "Radio TV Revija"

Razgovor s Vama ispunjen je iskrenošću, toplinom, srdačnošću. Ali, sve ove osobine nestaju kad se nalazite u društvu drugih pjevača, iza pozornice. Tada ogrubite i „nivo" Vaše ličnosti opada. Kako je moguća takav preobražaj? Jeste li ga svjesni ili Vam se samo slučajno omakne?

- Ni jedno, ni drugo, ni treće. Dobrovoljno pristajem na to da u društvu „konkurencije" budem onakva kakvu me oni žele videti. Mojih pet minuta ogleda se onda kad izlazim na pozornicu, odakle ponekad silazim tek nakon deset, petnaest minuta aplauza. I šta je onda važnije: mišljenje trojice, četvorice pevača ili oduševljenje i priznanje ponekad i više hiljada ljudi koji se o meni izjašnjavaju aplauzom? Godinama se nalazim na vrhu top - liste popularnih pevača. Po visini zarade sam među prvima, zadovoljna sam svojim izgledom, osećam da sam još mlada... Zar zaista trebam svima na nos nabijati još i svoju pamet? Osim toga, smatram da postoji nekoliko vrsta inteligencije. Neko lako pamti latinske poslovice, netko citira Kamija ili Prusta, a neko ni jedno ni drugo, već jednostavno - oseća. Ja ništa ne znam, ni o čemu nemam pojma, ali posedujem intuitivno znanje o ljudima. Osećam da poznajem sve ljude. Umem im se približiti, oni meni daju iz sebe šta mogu, šta žele dati, a ja njima sve - čak i ono što bih htela zadržati za sebe. Moj život je ispunjen pozornicama, mikrofonima, ekranima. Što mu se više predajem to manje meni ostaje. S time sam izmirena, gledam u oči činjenicama i znam da ih više ne mogu izmeniti. Ja više ne umem drugačije živeti.

Razgovor vodila Zdenka MAROK,
6. oktobar 1976. god.

XXVII poglavlje

Nemojte me zaboraviti...

Govorim tako iako znam da se sva moja htenja,
svi moji neispunjeni snovi javljaju zato što u meni
žive dve osobe: Zilha Barjaktarević i Silvana Armenulić.
Tek kad se one uspiju u svojim htijenjima spojiti
u jedno, kad se one „poklope", tek tada ću
naći svoje zadovoljstvo, svoj mir...
Pitam se samo kada će se to zbiti?"

Silvana Armenulić 1976.god.

privatna kolekcija

Nakon tragične smrti Silvane Armenulić i Mirjane Bajraktarević, a na nagovor mnogih, stopama slavnih sestara krenula je najmlađa **Hajrudina-Dina Bajraktarević**. Muziku je voljela, ali nikada nije razmišljala da se joj se posveti, ali život je odlučio drugačije i dvije godine nakon smrti svojih sestara, Dina se odlučuje na snimanje svoje prve ploče *Ja na tugu nemam prava* koja je objavljena za Jugoton pod oznakom *Jugoton* – SY-23370. Više nego simboličnu i krajnje istinitu pjesmu "Ja na tugu nemam prava" napisao je ugledni i poznati pjesnik iz Priboja **Ruždija Krupa**, autor velikog broja hitova narodne muzike, a muziku za ovu pjesmu potpisuje veliki prijatelj njenih pokojnih sestara **Hašim Kučuk Hoki,** dok je aranžman uradio takođe veliki Silvanin i Mirjanin prijatelj i saradnik **Aca Stepić**. Na istoj ploči i druga pjesma "Sudbina je tako htjela" ima simboličnu poruku, a ovu pjesmu potpisuje Aca Stepić. ''*Mnogi su od mene tražili da pjevam kao Silvana jer mnogo ličim na nju, ali sam odbila i rekla sam da sam ja Dina i nisam Silvana i neću da imitiram svoju sestru. Ja pjevam ovako, kome se sviđa neka sluša, kome se ne sviđa ne mora. Moje sestre su bile izuzetni vokali i umjetnice, i njima je teško parirati, ali ja to i ne pokušavam*". Ubrzo nakon snimljene prve ploče Dina upoznaje kolegu **Žiku Nikolića** sa kojim ulazi u emotivnu vezu koja biva okončana brakom u kojem su im se rodili sinovi Silvano i Saša. ''*Žiki sam rekla, ako prvo naše dijete bude djevojčica zvaće se Silvana, a ako bude dječak biće Silvano*" , i tako je bilo. Nakon rođenja prvog djeteta Dina odmah nastavlja sa radom i 1979. godine ponovo za *Jugoton* izlazi njena druga ploča: *Ti nikada nisi bio sam / Srce si mi zapalio* pod oznakom Jugoton – SY-23584. Ploča je snimljena uz pratnju orkestra Predraga Negovanovića, a pjesme potpisuju Marta Milivojević i Radomir Vasiljević, muziku Kosta Mihajlović a aranžmane Predrag Negovanović. Treća Dinina ploča pod nazivom *Neću laži, hoću istinu* uz pratnju ansambla Tomice Miljića izlazi 1980. godine za *Beograd Disk* pod oznakom Beograd

Dina Bajraktarević, na jednom od svojih nastupa (privatna kolekcija)

Disk-SBK 0557 i na njoj se nalaze dvije pjesma Radoslava Graića: "Neću laži, hoću istinu" i "Ubrala sam jabuku rumenu". Nakon ove tri ploče Dina pravi sedmogodišnju diskografsku pauzu, za vrijeme koje zajedno sa svojim mužem Žikom Nikolićem nastupa po cijeloj Jugoslaviji. Za svoju četvrtu, ali prvu LP i ujedno posljednju snimljenu ploču odlučuje se 1987. godine i ovaj put u izdanju Diskosa sa oznakom Diskos – LPD-20001267 izlazi njena ploča *Dođi dragi ne dangubi* uz pratnju orkestra Rešada Jahje, na kojoj se kao autori tekstova pojavljuju: Mijat Božović, Miki Jovičić, Žika Nikolić, Žika Radujević i Demir Jetula, dok muziku potpisuju: Mijat Božović, Rešad Jahja i Žika Nikolić. Tokom osadmesetih godina Dina je mnogo nastupala i putovala, a često je bila u rodnom Doboju gdje joj je stariji Silvano pohađao osnovnu školu i bio je kod bake Hajrije jer su roditelji bili često odsutni i po turnejama, pa su odlučili da je za Silvana najbolje da za vrijeme dok su oni odsutni on bude kod bake Hajrije u Doboju. Svaki slobodan dan Dina i Žika su provodili u Doboju kod majke Hajrije i tako su u dogovoru sa braćom i majkom, odlučili da naprave svoju kuću u Doboju, odmah ispod porodične kuće Bajraktarevića. Braća i majka su Dini dali saglasnost da na tom placu mogu ona i Žika podići svoju kuću i bili su spremni da se dosele u Doboj i da tu žive, jer se i Silvanu Doboj mnogo sviđao. Uspjeli su kupiti svu građu i materijal za kuću i uskoro je trebala početi gradnja. Na poslovnom planu stvari su bile dobre, međutim nakon 1987. godine Dina Bajraktarević više nije snimala ploče i kasete jer joj je preokupacija bila da sagrade svoju kuću u Doboju i išli su prema tom cilju, ali uskoro će se planovi promijeniti i Dina i Žika će se potpuno povući iz svijeta muzike početkom devedesetih. *"Situacija i napetost koja je sve više tinjala u društvu nam se nije dopadala, i mi smo odlučili ne samo da se prestanemo baviti muzikom, nego da napustimo Jugoslaviju i preselimo se u Bugarsku jer smo procijenili da se situacija u zemlji neće promijeniti, i da dolaze neka čudna vremena."* Odlaskom u Bugarsku gdje su imali mnogo prijatelja i poznanika, nastanjuju se u glavnom gradu Sofiji gdje su otvorili svoj restoran i bavili su se ugostiteljstvom veoma uspješno sve do kraja devedesetih kada se odseljavaju u Dansku. Iznenada 2017. god. Žika umire, a Dina ostaje sa svojim sinovima daleko od očiju javnosti i javnog života. Ona danas živi povučeno u Danskoj, okružena porodicom i unučadima. Za medije ne daje izjave, pogotovo ne one koji se tiču njenih slavnih sestara na koje ljubomorno čuva uspomenu. Dina Bajraktarević-Nikolić je izuzetan primjer prave dame, gospođe i dostojanstvene ličnosti koja je na vrijeme prepoznala prave trenutke i koja će na estradi ostati upamćena kao ličnost bez afera i skandala, osoba koja je svojom pjesmom i muzikom sačuvala svoje sestre od zaborava i nikada se nije prestala boriti da Silvana i Mirjana ne budu zaboravljene.

Silvanina majka, Hajrija Bajraktarević sa unucima

Ja na tugu
nemam prava
Sudbina
je tako
htjela
DINA
BAJRAKTAREVIĆ
Jugoton

UBRALA SAM
JABUKU RUMENU
DINA
BAJRAKTAREVIĆ

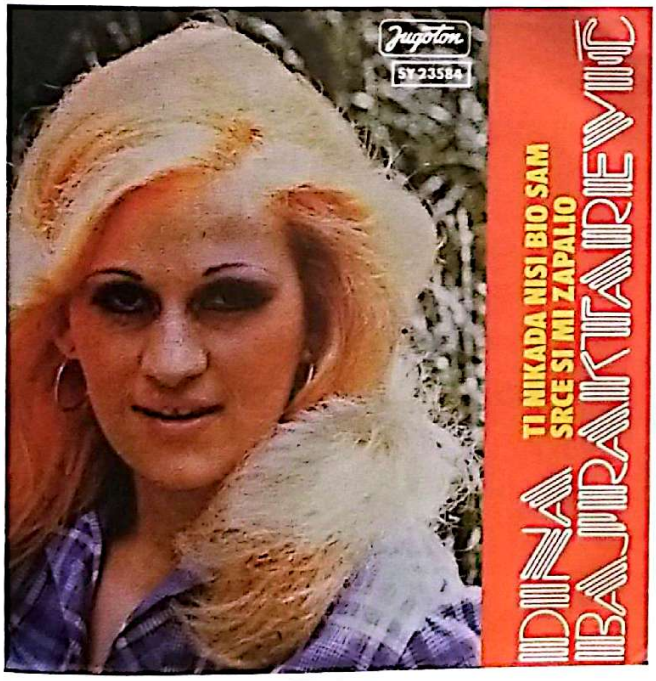
Jugoton
SY 23584
TI NIKADA NISI BIO SAM
SRCE SI MI ZAPALIO
DINA
BAJRAKTAREVIĆ

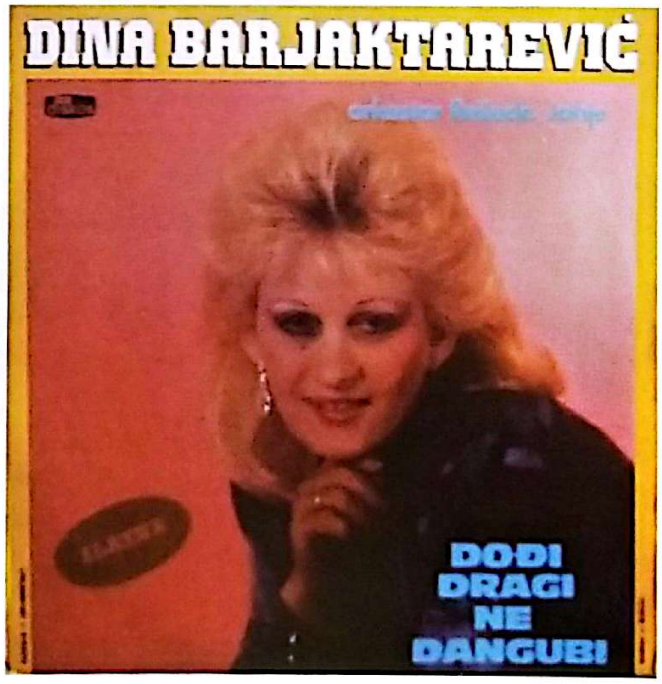
DINA BARJAKTAREVIĆ
DOĐI
DRAGI
NE
DANGUBI

Silvanina majka Hajrija, Dina i Žika Nikolić sa svojim sinom Silvanom, 1981. godine (arhiva "TV Novosti")

Poslije tragične pogibije razvijala se diskusija na temu: Kome će pripasti Silvanina imovina?[212] Jedini punopravni nasljednici bili su Silvanin zakoniti muž Radmilo Armenulić i maloljetna kćerka Gordana. Nesrećno nastradala Silvana Armenulić nije imala testament, na osnovu koga bi se podjelila njena imovina, pa je odlučeno da se postupi po zakonskom nasljedstvu. Njen suprug Radmilo Armenulić, iz Beograda, sa adresom stanovanja u Ulici 7. jula br. 57, obratio se Prvom opštinskom sudu Beograd predlažući pokretanje ostavinskog postupka nakon smrti Zilhe Silvane Armenulić. Radmilo objašnjava, u prijedlogu za pokretanje ostavinskog postupka, da je sa Silvanom imao zajedničko dijete, maloljetnu Gordanu rođenu 13. januara 1964. godine. On navodi šta je Silvana imala od nepokretnosti. Od nepokretne imovine Silvana je imala četvorosoban stan u Ulici Nehruovoj 4, na trećem spratu. Posjedovala je štednu knjižicu kod *Beogradske banke*, kod *JIK banke*, ali pod šifrom. Ovo su vrijednosti za koje je Radmilo naveo da zna. Iza Silvane su ostale razne umjetnine, skupocjena garederoba i nakit. Nije tačna tvrdnja da je tantijeme od prodatih ploča i drugih naknada za Silvaninu muziku Radmilo uzeo za sebe. To je ustupio maloj Gordani i ona je raspolagala pomenutim sredstvima. U Silvanin stan se uselio Radmilo, a njihov porodični stan, u kojem su ranije živjeli, prepustio je ćerki Gordani, koja tu i danas živi. Iako su mediji godinama pokušavali da konstruišu razne priče, nije im polazilo za rukom. O Silvani i životu sa njom Radmilo Armenulić nikada nije negativno govorio. Njegovi istupi u javnosti po pitanju Silvane su bili korektni, odmjereni i kulturni i po mnogim pitanjima je ostajao suzdržan bez obzira na njihove bračne probleme, nesuglasice i na kraju odvojen život. Kćerka Gordana nije imala mnogo istupa u javnosti, iako su je mnogi mediji kontaktirali. Uspomenu na majku ljubomorno čuva i uznemiri se svaki puta kada je neko kontaktira da govori o svojoj majci koju je izgubila u najtežim tinejdžerskim godinama svog života.

Prva publikacija o Silvani Armenulić, nakon tragične pogibije, objavljena je 1977. godine pod naslovom *"Život i tragična smrt Silvane Armenulić"*[213] autora Đure Perića. Ova publikacija, koja ima svega 20 stranica, napisana je kao jedna velika poema, u stihovima je opisan cijeli život Silvane Armenulić. Autor ove poeme nije poznat široj javnosti, niti u knjizi stoji njegova biografija. Knjiga nema zvaničnog izdavača, kao izdavač potpisan je Perić Đuro-Mlaka Ostrovo, pa se pretpostavlja da je štampanje finansirao sam autor, a kao štamparija potpisano je *Izdavačko grafičko poduzeće "Iskra" Vinkovci*. Druga publikacija o Silvani Armenulić jeste *"Knjiga o Silvani"* autora Dragana Markovića iz Loznice. Ova knjiga je zbirka novinskih tekstova prikupljenih sa raznih strana bez urednog navođenja i potpisivanja izvora. Takođe, knjiga nema objavljene recenzije, niti jasno određenje kojem žanru pripada, pa se može konstatovati da je žanrovski neorijentisana i metodološki nestrukturirana, autor se u ovom slučaju može odrediti kao priređivač. Međutim, korisna je za osnovno i opšte upoznavanje sa životom i stradanjem Silvane Armenulić, ali u najosnovnijim crtama bez stava autora. Prvi stručni rad koji je objavljen o Silvani Armenulić potpisuje prof. Adnan Kalesić pod naslovom: *"Silvana Armenulić – u našem narodnom muzičkom naslijeđu"*.[214] Pomenuti rad je vrlo neprecizan, obiluje netačnim podacima, metodološki nejasan i konfuzan i ne donosi ništa novo od onoga što je već objavljeno po opskurnim internet portalima i raznim novinama sumnjivog kvaliteta. Mnogo je poštovalaca lika i djela Silvane Armenulić, širom bivše Jugoslavije i svijeta, na svim meridijanima gdje su nekadašnji Jugosloveni raseljeni, ali su svi oni punih 47 godina ostali uskraćeni za istinite i provjerene informacije objedinjene na jednom mjestu. Svake godine, posebno kada je godišnjica smrti, po novinama i portalima se uglavnom prepisuju netačni tekstovi. Godinama je Silvana Armenulić misterija, od njenog života, a posebno od stradanja se pravi mit bez ikakve potrebe.

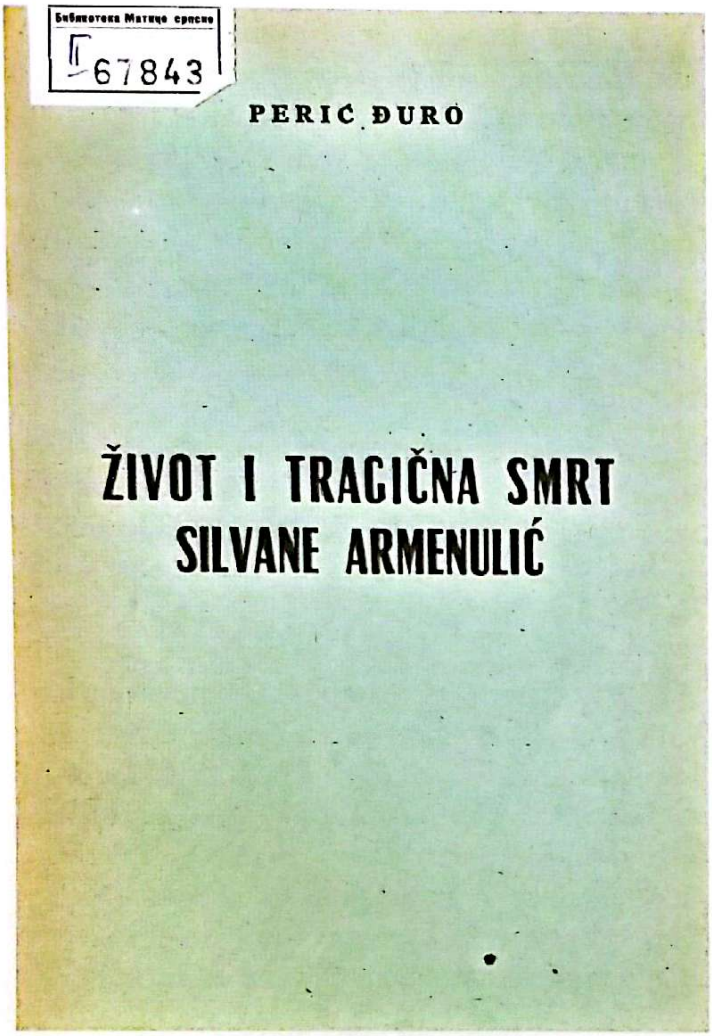

Život i stradanje Silvane Armenulić prikazan u formi spjeva, kroz stihove ličnim impresijama autor kazuje svoje viđenje tragedije svoje omiljene zvijezde (arhiva Matice Srpske)

Dragan Marković "Knjiga o Silvani"

Saobraćajna nesreća na magistralnom putu u blizini Kolara kod Smedereva 10. oktobra 1976. godine mnogi su željeli da shvate samo kao jednu ličnu i porodičnu nesreću, kao slučajnost. Ipak, korijeni te tragedije su dublji i zadiru u cijelu jednu društvenu i kulturnu pojavu, otkrivajući pojedinosti jednog načina života i mišljenja, manire jednog vremena, sudbinu čitave jedne generacije koja je bez svoje krivice gurana surovim zakonima industrijske proizvodnje i tržišta, uzletjela ka nekim nejasnim visinama, spoticala se i padala. Riječ je o ljudima bez pedigrea koji su kretali od nule i sami, gotovo bez ičije pomoći gradili svoj put, izlazili iz kafana na svjetlosti pozornica, prolazili kroz bljesak reflektora, publiciteta, televizijskih studija, elektronike, bižuterije, galanterije, luksuznih salona i skupih automobila da bi se negdje u svemu tome polako i izgubili.

KO JE ZAPRAVO BILA SILVANA ARMENULIĆ?

Ovo je možda jedno od najtežih pitanja i na njega ni malo nije jednostavno dati tačan, objektivan i naučno utemeljen odgovor. Ništa što je o Silvani Armenulić u smislu publikcija do sada objavljeno, a što bi trebalo da predstavlja ozbiljno štivo, nije vrijedno naročite pažnje, osim intervjua koji je objavljen posthumno, ali on se ne uzima kao publikacija. Takođe, važno je napomenuti da o Silvani nije objavljen niti jedan ozbiljan stručni ili naučni rad i to uzimamo kao veliki nedostatak. Neopravdano se nauka nije bavila tako važnim ličnostima, ne samo u svijetu muzike i popularne kulture, nego i na polju opšte kulturne istorije Jugoslavije 20. vijeka. Nećemo reći da je Silvana Armenulić presudna ličnost u nekim relacijama, ali sa velikom sigurnošću možemo reći da je riječ o ličnosti od velikog značaja za novu narodnu muziku i popularnu kulturu. Ukoliko uzmemo u obzir to da je svojom pojavom u muzici i na filmu Silvana oduševljavala milione gledalaca i slušalaca, onda ne možemo naći ni jedno valjano opravdanje zašto Silvane Armenulić nema u javnom, barem stručnom, ako već nije u naučnom diskursu. Riječ je o specifičnoj ličnosti i to po mnogo čemu. Nije Silvana Armenulić dobojska šiparica koja je pobjegla od kuće da bi živjela svoj američki san. To je notorna neistina i plod nečije novinarske mašte. Kompleksnost njene ličnosti, isprepletena sa složenim životnim i drugim okolnostima u kojima je živjela i radila 37 godina svog kratkog života, kazuje nam da je riječ o osobi vrijednoj svake pažnje.

Da bismo u potpunosti uspjeli rekonstruisati ličnost i karakter Silvane Armenulić, odabrali smo metodološku platformu koja je konstruisana za ovaj istraživački projekat, a sastoji se od složene kvalitativno-kvantitativne i multivarijantne analize sljedećih izvora: **pisani intervjui** i drugi štampani izvori, **fotografije**, **video-intervjui**, **filmovi** u kojima je igrala, **muzički video-spotovi** i **dubinski intervjui** sa članovima porodice, kolegama i savremenicima.

arhiva "Radio TV Revija"

Novinski članci su, inače, trećerazredni istorijski izvor koji sa sobom nosi opasnost da za naučno posmatranje i detaljnu eksplikaciju često istraživača mogu odvesti u pogrešnom smjeru. U Silvaninom slučaju to je više nego očigledno. Veći dio onoga što o njoj možemo naći u novinskoj arhivskoj građi, kada se upoređuje sa drugim izvorima i dobijenim podacima, djelimično ili u potpunosti ne odgovara istini. Pored toga, iz pisane arhivske građe, odnosno štampanog materijala raznih dnevnih novina, magazina, revija, nedeljnika i slično, vidljivo je da je amplituda frekvencije Silvaninog pojavljivanja veoma varijabilna i to je ono što je prvo indikativno i upečatljivo, zanemarujući u prvom činu samu suštinu tekstova, te

arhiva "Studio"

je itekako vrijedno pažnje sa pitanjem zašto je to tako? Odgovor je dat u XIV poglavlju ove knjige. Važno je istaći da je svaki pisani izvor potrebno uporediti sa ostalim izvorima, te primjenom širokog spektra komparativnih metoda i analize doći do istinitog zaključka šta je tačno i koji članak u potpunosti ili barem sa velikom približnošću odgovara istinosti. To je težak i dugotrajan zadatak, ali s obzirom da je u ovom radu postupak urađen kako je navedeno, mišljenja smo da smo u tome dobrim dijelom, ako ne i u potpunosti, uspjeli. Kroz cijelu knjigu se provlače informacije preuzete iz raznih štampanih medija, ali bez obzira što je u istraživačkom postupku prikupljena zavidna arhivska građa, ipak nije sva korištena u potpunosti, isključivo zbog navedenih razloga. Vrijedni pažnje su intervjui koji su najvjerodostojniji, mada i tu ima određenih odstupanja, što je i sama Silvana u nekoliko navrata potvrdila, ali iz pristojnosti i drugih razloga nije reagovala na neki nekorektno prenesen podatak, mada toga nije bilo tako često, te možemo govoriti o velikoj korisnosti objavljenih pisanih intervjua sa Silvanom Armenulić. To je građa koja je za rekonstrukciju Silvanine ličnosti, kao i društvenih okolnosti vremena u kojem je živjela i radila, izuzetno korisna.

Fotografija kao izvor u društvenim istraživanjima do skora nije bila poznata niti u tom smislu korištena ili eksploatisana. Sa trendovima u društvenoj nauci,[215] koji su od početka 80-ih godina postali prisutni u naučnom diskursu, stiglo je i interesovanje proučavanja događaja i razumijevanja pojedinaca, zajednice i društva putem fotografije. U kontekstu ovog istraživanja korištene su dvije vrste fotografija na kojima se nalaze Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević ili neki događaji blisko vezani za njih, a to su: **dokumentarne fotografije** i **lične fotografije** iz privatnih kolekcija i porodičnih albuma. Poznato je da istraživački potencijal dokumentarne fotografije leži u interaktivnom procesu u kojem su fotografije korišćene kao način odgovaranja ili proširivanja pitanja o određenoj temi,[216] što nas upućuje

arhiva "TV Novosti"

na specifičnu tehniku koja se koristi u vizuelnoj sociologiji, a riječ je o *foto-elicitaciji* (photo-elicitation). Ova tehnika predstavlja jednostavnu varijaciju na temu otvorenog intervjua, samo što je u ovom slučaju intervju (razgovor) stimulisan i vođen slikama,[217] a to podrazumijeva da se u toku razgovora ispitaniku pokazuju određene fotografije kako bi se od njega dobili odgovori za koje se može pretpostaviti da ih ne bi dao da nisu korištene fotografije. Na taj način se fotografije ponašaju kao jedna vrsta medijuma komunikacije između istraživača i ispitanika omogućavajući da interakcija među njima bude u izvjesnom smislu višesmjerna, a odgovori koje ispitanici daju daleko intenzivniji i višeslojniji.[218] Pored metode *foto-elicitacije*, korištena je metoda *shoot-ing script*, koja bi se mogla prevesti kao nacrt snimanja, koja u osnovi predstavlja listu istraživačkih tema ili pitanja koja mogu biti ispitana preko fotografske informacije. Ova metoda ima dvostruku funkciju, jer predstavlja jednu vrstu vodiča za sociološko posmatranje kako bi se što bolje uočili određeni obrasci u fotografijama, ali i za stvaranje fotografskog zapisa koji se inače može koristiti za sociološku analizu,[219] a koji smo u istraživanju i analizi Silvanine ličnosti i života primijenili. Zahvaljujući originalnim i autentičnim fotografijama, koje su za izradu monografije sa odobrenjem posuđene na korištenje iz službenih arhiva: Arhiv RTS, Arhiv HRT, Arhiv BORBA, Arhiv Jugoslavije, Arhiv Republike Srpske, Arhiv Vojvodine, Arhiv Tanjug-a, kao i privatnih kolekcija pojedinaca koji su pomenuti u Predgovoru ove monografije, a primjenom navedenih metoda, dobijena je kompletnija slika o ličnosti Silvane Armenulić. Velika vrijednost fotografija, koje su bile predmet analize,

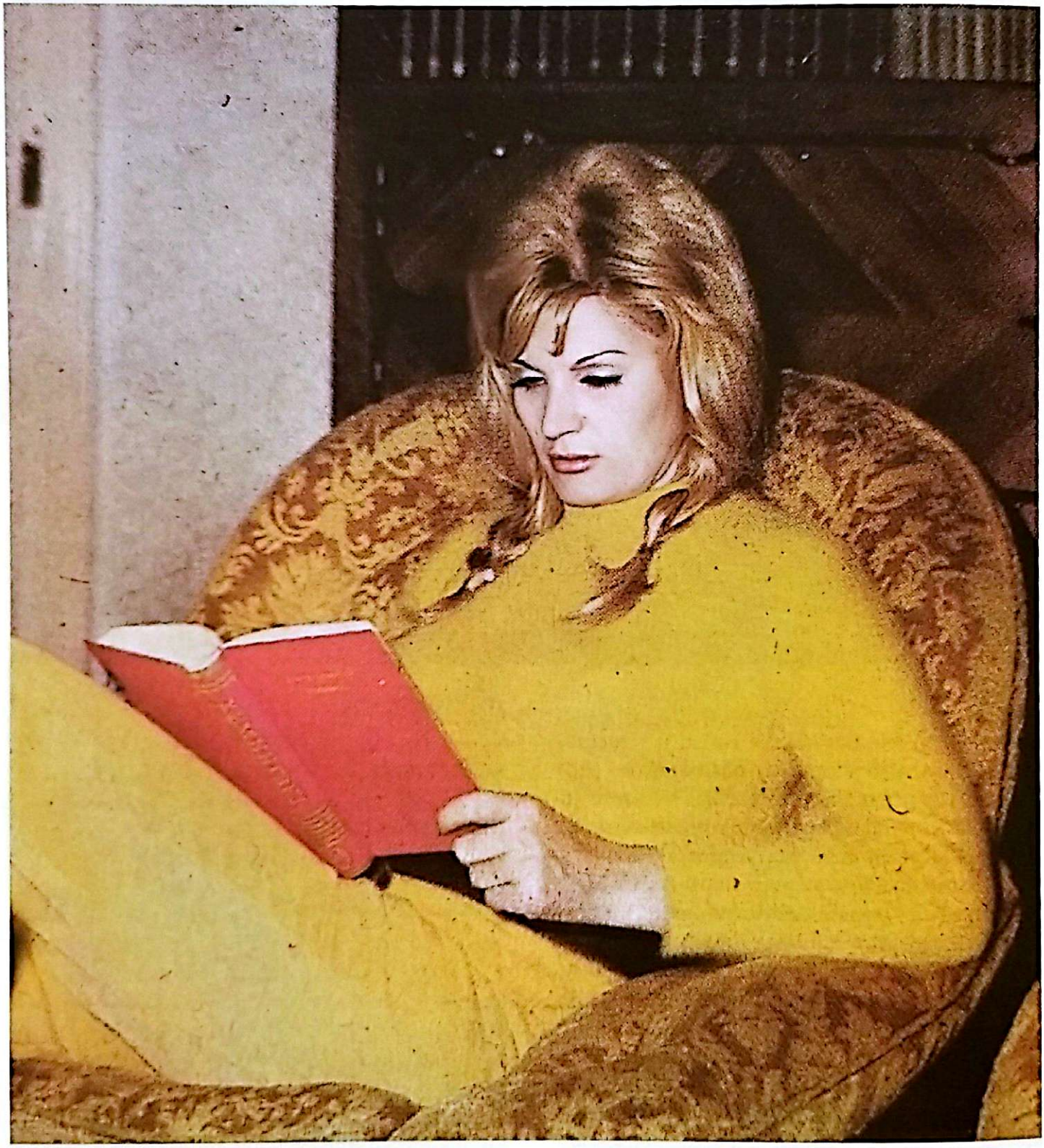

arhiva "Praktična žena"

je ta što je dobar dio njih spontanog karaktera, ali i ostale koje su formalnog karaktera dovoljno pokazuju neke važne karakterne crte ličnosti Silvane Armenulić koje smo dobili zahvaljući analizi pomenute fotografske građe.

Audio i video-zapisi spadaju u red najpoželjnijeg arhivskog materijala i građe za rekonstrukciju, analizu i proučavanje, zbog što kvalitetnijeg i objektivnijeg razumijevanja, kako ličnosti osobe koju proučavamo, tako i društvenih okolnosti tog vremena. U našem slučaju audio zapisi u kojima se čuje Silvanin glas i kazivanje, a u pitanju su uglavnom intervjui, od velikog su značaja. Detaljnom fono-analizom pribavljenog materijala, posebno radio-intervjua iz 1973. godine,[220] te primjenom odgovarajućih metoda, izvučeni su zaključci koji su značajno doprinijeli konačnoj formi ove monografije. Daleko značajniji su video-zapisi koji se u savremenom dobu koriste kao primarni istorijski izvor. Za nas je velika sreća što je Silvana živjela u vrijeme video-snimaka i televizije, ali iako je bila javna ličnost sa velikom popularnošću, nije ostao veliki broj video-intervjua sa njom i to je jedan od indikatora koji ukazuje na neobičan karakter odnosa medija prema njoj. Iz nepoznatih ili djelimično poznatih razloga nije ostao sačuvan sav arhivski video-materijal u kojem se nalazi Silvana. Male su šanse da se to dešava slučajno. Inače, video-intervju je najpoželjniji materijal za proučavanje nečije ličnosti ukoliko ona više nije živa, kao što je slučaj sa Silvanom. Pažljivim posmatranjem, analizom i detaljnom eksplikacijom video-materijala u kojima se pojavljuje Silvana, izvlačimo cijeli niz zaključaka o tome ko je zapravo ona bila i kakva je ličnost u pitanju. U televizijskoj emisiji *"Zapisi o jednom letu"*,[221] RTV Beograd, objavljen je snimak sa Silvaninog nastupa u Domu sindikata u Beogradu, gdje nastupa sa orkestrom Ace Stepića sa pjesmom *"Ja nemam prava nikoga da volim"*. Na ovom snimku se sasvim jasno vide pokreti, gestikulacije i facijalna ekspresija, zahvaljujući krupnim kadrovima, prilikom izvođenja pomenute pjesme. Primjenom analitičkih segmenata iz spektra bihejviorističkih metoda izvodi se zaključak da je Silvana za vrijeme pjevanja fokusirana isključivo na pjevanje i potpuno se prepušta emotivnom kazivanju toga o čemu pjeva. U toku foršpila i ostalih dionica Silvana se kroz blagi i sjetan osmjeh, te upečatljive poglede, obraća publici. Pažljivo kontrolisani pokreti tijela i skromno kretanje na bini, sa odmjerenim i dostojanstvenim držanjem, ukazuju da je u pitanju izgrađena ličnost, jakog karaktera i velikog i snažnog senzibiliteta, osjetljiva i emotivna, ali profesionalac koji u potpunosti vlada atmosferom i cijelom situacijom. Vješto postiže savršen sklad na bini na kojoj nema posebnog dekora, ali Silvana sa svojom muzikom pravi sliku scene koja odaje utisak jači nego da je postavljena ikakva scenografija. Ukoliko ovaj javni nastup stavimo u komparirajući odnos sa Silvaninim intervjuom u televizijskoj emisiji *"Mali noćni razgovori"*,[222] emitovanoj 06.01.1971. na RTV Zagreb, gdje Silvana na potpuno prirodan način i bez očigledne glume kazuje ono što je voditelj ispituje, vidjećemo da se radi o ličnosti koja nastoji biti ista i na sceni i van nje. Jasno se izvodi zaključak da je ona po svom vokabularu i načinu izražavanja daleko ispred mnogih svojih kolega što je, cijeneći sve okolnosti, uglavnom rezultat rada na sebi, čitanja, promišljanja i samoće u kojoj se najbolje sabiraju misli i formira taj dio personaliteta. Ne smijemo zaboraviti ni individualni karakter Silvanine ličnosti, kao ni rezultate primarne socijalizacije u biološkoj porodici, jer je rasla uz elokventnog oca koji je bio autoritet ne samo unutar njihove porodice, nego i u društvenoj zajednici u kojoj je živio i radio. Svaka Silvanina rečenica je pažljivo rečena, odmjerena i svaka riječ je na svom mjestu. Stilski gledano riječ je o osobi čije izražavanje prevazilazi okvire njenog formalnog obrazovanja. U Silvaninom izražavanju nalazimo naratologiju i stilistiku koja odudara od većine javnih ličnosti tog doba, sa pažljivo biranim riječima i većim stepenom elokvencije. Ukoliko analizu pomenutog intervjua i zaključke izvedene iz nje uporedimo sa podacima dobijenim iz dubinskih intervjua rađenih sa Silvaninim savremenicima, zaključujemo da su svi ispitanici, gotovo jedinstveno (iako su ispitivani individualno), opisali njene karakterne osobine: ljupkost,

finoća, dražesnost, nježnost i posebna suptilnost koju je Silvana imala. Zaključujemo da pomenuti opisi nisu plod subjektivnog osjećaja kazivača, nego istinit utisak koji je ostavljala. Za gramatiku sagovornika važnu ulogu ima i vokativ, odnosno obraćanje sagovorniku, koje je kod Silvane posebno izraženo na jedan specifičan način, a to je persuazivno obraćanje u jezičkom diskursu. Oslovljavanje i obraćanje Silvane u formi sagovornika, takođe su svojevrsni signali društvene deikse[223] u izrazima govorne pristojnosti prema starijem i društveno višem sagovorniku. To je kod Silvane bilo izraženo, a rezultat je većih kulturnih dometa, ne samo u izražavanju, nego uopšte u poimanju opšte kulture ponašanja. Ovo je vidljivo u svim njenim dostupnim video-intervjuima, poput onoga objavljenog u emisiji Radio-televizije Beograd *"Vrti, vrti kolo"*, iz 1972. godine, gdje Silvana u plovećoj brodici na Dunavu govori o sebi i o svom životu.

arhiva "TV Novosti"

arhiva "TV Novosti"

U ovom intervjuu nalazimo obilježja iskrene ispovijesti u kojima je najfrekventnije pripovijedanje u prvom licu, koje se prirodno odlikuje malo većom subjektivnošću, ali u tom smislu najmanje je važna sušta objektivnost u odnosu na stilističku interpretaciju koja je kod Silvane na visokom nivou. Najbolji primjer za to jeste Silvanino kazivanje dato u emisiji "Mali noćni razgovori" TV Zagreb, emitovanoj 6. januara 1971. godine, gdje ona, na pomalo provokativna pitanja voditelja, odgovara precizno i jasno, ne dozvoljavajući da se zbuni ili da se izgubi u kazivanju, što se često dešava kod nepripremljenih intervjua. U komparacionoj analizi korelacionih odnosa sadržaja video-snimaka sa izjavama onih koji su Silvanu poznavali i bili njeni savremenici, dolazimo do spoznaje da njihovi izvedeni zaključci, gotovo u potpunosti, odgovaraju elementima iz Silvaninih kazivanja. Njihovo svjedočenje i sjećanje na Silvanu podudara se sa analiziranim aspektima Silvanine ličnosti, pomoću dostupnih video-snimaka na kojima Silvana pokazuje sve manire o

kojima njeni savremenici govore, posebno Ismet Krcić i Andrija Bajić, koji su sa njom bili najbliskiji prijatelji, ali i Božidar Boki Milošević, Ljubiša Pavković, Srba Ivkov i mnogi drugi.

Učešće na filmu, u kontekstu proučavanja i razumijevanja Silvanine ličnosti, nam naizgled nije od prevelike koristi. Na filmu Silvana igra neku drugu ulogu. Dakle, to je samo dijelom ona, a zapravo je neka druga ličnost koju Silvana glumi. Ipak, ima mnogo razloga zašto bi mogli film uzeti kao relevantan u smislu razumijevanja i rekonstrukcije njene ličnosti. Sama činjenica da Silvanino pojavljivanje na filmu, kao naturščika[224] i amatera, u velikoj mjeri oduševljava i režisera i cijelu filmsku ekipu, a ni publiku ne ostavlja ravnodušnom, dovoljni su razlozi da se pozabavimo time. Međutim, da bismo u potpunosti razumjeli poziciju Silvane Armenulić u svijetu filma i glume, potrebno je u analitički diskurs uzeti u obzir još neke važne aspekte društvenog razumijevanja jugoslovenskog filma tog vremena, kako bi se što bolje shvatila Silvanina pozicija u tom smislu. Najprije, važan segment jeste društvena *recepcija filma*, tačnije ciljana publika. Ona je posebna kategorija koja se konstituiše kroz različite diferencijacije u okviru društvenih veza kakve se među gledaocima uspostavljaju, što je u direktnoj vezi sa konstituisanjem publike uzimajući u obzir distribucijske pogodnosti i ograničenost pristupa filmu u tom vremenu, posebno u ruralnim područjima, te problem ambijenta recepcije filma u zavisnosti da li se on gleda u bioskopu ili na televizijskom prijemniku, bilo da je to u privatnoj ili zajedničkoj TV prostoriji. Sve to je povezano sa strukturisanjem i diferencijacijom publike i recepcije filma uopšte. U kontekstu Silvaninih uloga važno je obratiti pažnju na to jesu li ti filmovi umjetnost ili nisu? Odnosno, jesu li ti filmovi i serije samo privremena zabavna atrakcija ili imaju trajniju mogućnost većih razvojnih mogućnosti. Nesporno je to da su filmovi i serije u kojima je Silvana igrala, pored zabave sa jakom poukom, bili u

arhiva "TV Novosti"

arhiva "Jugoton"

određenom smislu i fantazijska tvorevina, ali iz tog razloga se ne smije zanemariti društveni kontekst u kojem su nastali. Očigledno je eskapistički pristup bio i poželjan ili čak dirigovan obrazac iz centara društvene moći, jer je za tim postojala društvena i državna potreba. Takođe, važno je sagledati i kog statusa je ono što pomenuti filmovi i serije nude, odnosno da li su oni prizemna vulgarna pojava za niže obrazovne slojeve ili je u pitanju viša umjetnost i pouka vrijedna elitnih političkih, društvenih i intelektualnih struktura i posebno poklonjenog ličnog i društvenog interesa. Niko ne spori glumačke kvalitete bardova jugoslovenske glume sa kojima je Silvana igrala u filmovima i serijama, ali njihova pozicija se treba posmatrati sa stanovišta potrebe prilagođavanja filma ciljanoj publici, u ovom slučaju širokim narodnim masama. Shodno navedenom, problemima filmova i serija u kojima je Silvana igrala, strukturom i njihovim recepcijskim funkcijama, važno je pristupiti *sociofilmološkim* pristupom, odnosno uzeti u obzir sve aspekte filma, a ne samo tematske. Oni uvažavaju strukturalističko iskustvo po kojem pojedine komponente filmskog ostvarenja djeluju pod kontekstualnim restrikcijama cjeline čiji su dio, a cjelina je ta koja ima neku konkretnu kulturalnu funkciju koja nas zanima. Takvi se pristupi u pravilu temelje na detaljnim analizama filmova, potom na ispitivanju ideološke funkcije pojedinih postupaka i globalnih tipova strukturiranja koji prate scenario, režiju i posebno glumu. Dakle, u kontekstu jugoslovenskog filma 70-ih možemo reći da je prisutna snažna narativna strategija univerzalnosti u normativnom estetsko-formalnom smislu. Ovakve tendencije često sa sobom nose populističke ekranizacije koje na jeziku većinske publike, bez posebnih strategija kulturalnog esencijalizma, tvore jedan specifičan transnacionalni prostor, kao prostor međukulturnog kontakta, zarad njegovanja ideologije bratstva i jedinstva.

arhiva "Studio"

Uzimajući u obzir društvene okolnosti u kojima su nastajala filmska i TV ostvarenja u kojima je Silvana igrala, kao i ostale komponente i događaje koji su na to uticali, mora se priznati da jugoslovenska kinematografija, barem kada su u pitanju ozbiljni filmovi sa važnom tematikom, nije zabilježila neki veći broj ovako neobičnih i zanimljivih glumačkih ličnosti, kao što je to Silvana i njen doprinos u TV serijama i filmu, iako je bila glumac amater. Široj publici Silvana je postala poznata ulogom pjevačice Rade u izuzetno popularnoj TV seriji *"Ljubav na seoski način"* (1970. godine), u kojoj je igrala samo kafansku pjevačicu.

Silvana Armenulić na jednom od nastupa u Crnoj Gori 1972. god.
(privatna kolekcija)

arhiva "Radio TV Revija"

arhiva "Studio"

Zatim će uslijediti serija *"Građani sela Luga"*, koja nije postigla popularnost kao prethodna serija, ali je imala svoju gledanost. Na filmu Silvana debituje 1970. godine u manje poznatom filmu *"Milorade, kam bek"*, a igrala je i u filmu *"Koncert za komšije"* 1972. godine. Međutim, tek u filmu Fadila Hadžića *"Lov na jelene"* (1972. godine) Silvana ostvaruje zapaženu glavnu žensku ulogu. Sagledavajući cjelokupno glumačko stvaralaštvo Silvane Armenulić, a uzimajući u obzir činjenicu da nije pohađala čak ni kurs glume, niti je išla na časove glume kod nekoga, sam po sebi se nameće zaključak da je ona pažnje dostojna ličnost, koja se suočava sa svim izazovima i koristi samo svoj talenat, snalažljivost i naučenost na racionalno i praktično reagovanje u određenoj situaciji. U ovom segmentu ne možemo o Silvani govoriti kao o savršenom glumcu, jer nedostatak formalnog glumačkog obrazovanja sa sobom donosi određene propuste, ali oni su vidljivi samo pažljivom oku. Osim kroz literaturu koju je čitala, Silvana je gledala filmove i učila, te možemo reći da je ona samouk glumac. Odlično je razumjela imitativni karakter učenja i važnost oponašanja drugog zbog sticanja personalnih znanja i vještina. U tadašnjem svijetu filma nije bilo puno osoba koje imaju ovakve sposobnosti koje su najvećim dijelom urođene, ali mogu biti i stečene kroz razne životne situacije. Kao neko ko je isitinski volio teatar, posebno dramu, Silvana je tragajući za specifičnim izrazom u kojem bi spojila pjevanje i glumu, uspjela sebe pronaći u ulogama koje je igrala, ali ne u svim. Tek ulogom u pomenutom Hadžićevom filmu *"Lov na jelene"*, a dobrim dijelom u seriji *"Građani sela Luga"*, ona

je uspjela sa sebe ukloniti primarni epitet pjevačice i prikazati sebe kao glumicu. Odstupanjem od klasičnih formi glumačkog izraza i odlaskom u egzistencijalnu dramu Kamija i Sartra, što je posebno izraženo u filmu "*Lov na jelene*", Silvana vješto balansira između eksperimentalizma i avangarde, što joj i polazi za rukom. Ona vjerovatno nije shvatila da je scenario za ovaj film pisan u duhu proročko-kritičkog potencijala formacije i transformacije duha pojedinca i zajednice, gdje se treba progovoriti o onim životnim iskustvima koja se tiču običnog čovjeka: istini, laži, pravdi, nepravdi, ljubavi, prevari, požrtvovnosti, zlobi, podmetanju, nasilju, političkim, društvenim i previranjima i zbivanjima u turobnom ideološki opterećenom vremenu, čovjekovom življenju i umiranju, ali se svojom glumom odlično uklopila u cijeli kontekst. O tome je i sam Hadžić govorio u intervjuu[225] objavljenom na TV Zagreb 02. avgusta 1972. godine.

Muzički spotovi 70-ih godina nisu bili posebno poznata forma, jer su se *play back* nastupi pjevača dešavali uglavnom u studijskim emisijama kolažnog ili namjenskog karaktera, često u formi kabarea ili nekog sličnog televizijskog formata. Iza Silvane je ostalo svega nekoliko video-spotova i to za pjesme iz serije *Ljubav na seoski način*, a to su inserti iz serije gdje je Silvana izvodila te pjesme. Takođe, postoje integralni snimci iz serije *Građani sela Luga* i filma *Lov na jelene*, koji su korišteni kao video-spotovi. U televizijskoj emisiji *Zlatne ploče*, Radio-televizije Beograd iz 1971. godine, Silvana izvodi uživo pjesmu "*Rane moje*" i to je urađeno u formi video-spota. Jedini klasičan spot koji je Silvana snimila jeste za pjesmu "*Zapaklaće stara majka*" 1974. godine i u to vrijeme je počela era snimanja igranih video-spotova na *play back*. Zajednička odrednica svim video-spotovima, u kojima Silvana izvodi svoje pjesme, je ta da je ona u svim ista. Pokreti, gestikulacija i facijalana ekspresija su isti, te se sa velikom sigurnošću može izvesti zaključak da se Silvana ni u jednom spotu nije pretvarala. Ona je

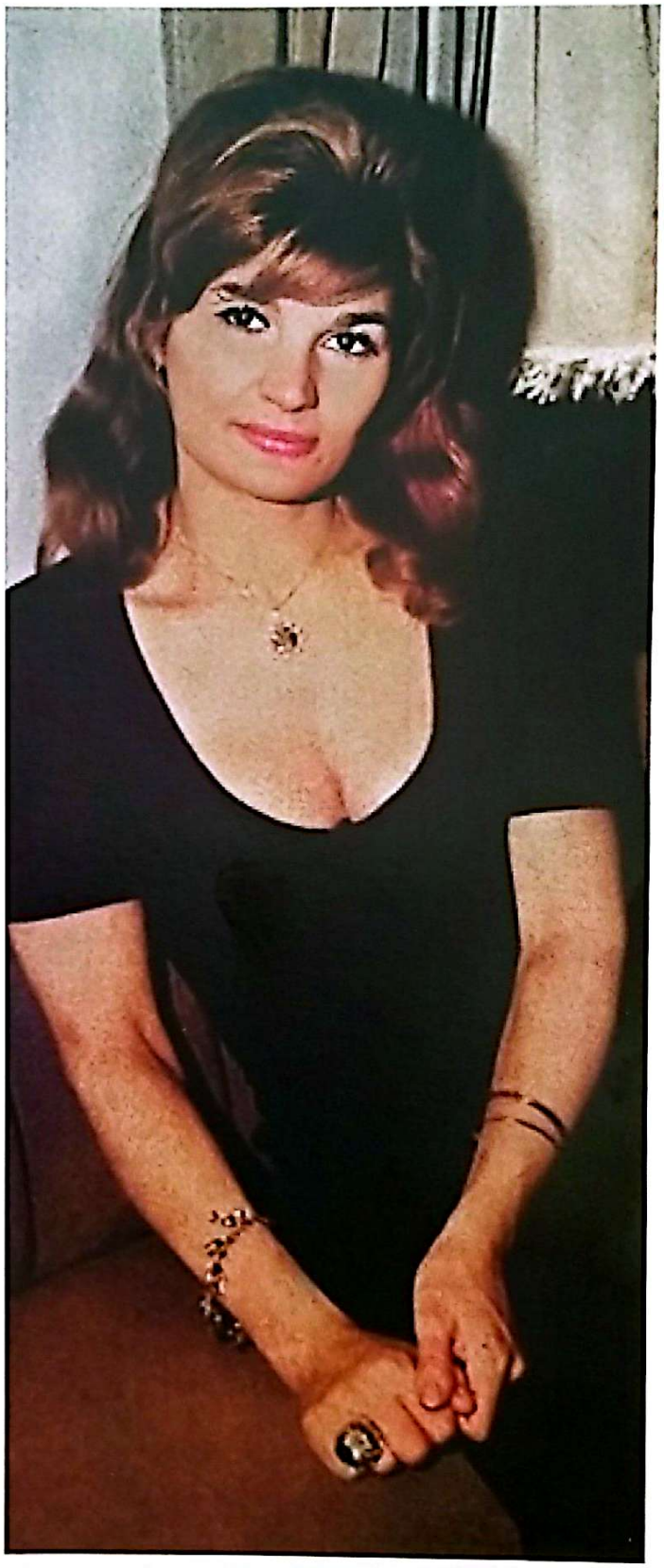

Silvana na nastupu u hotelu Esplanada, u Zagrebu, 1971. godine (Arhiva "Studio")

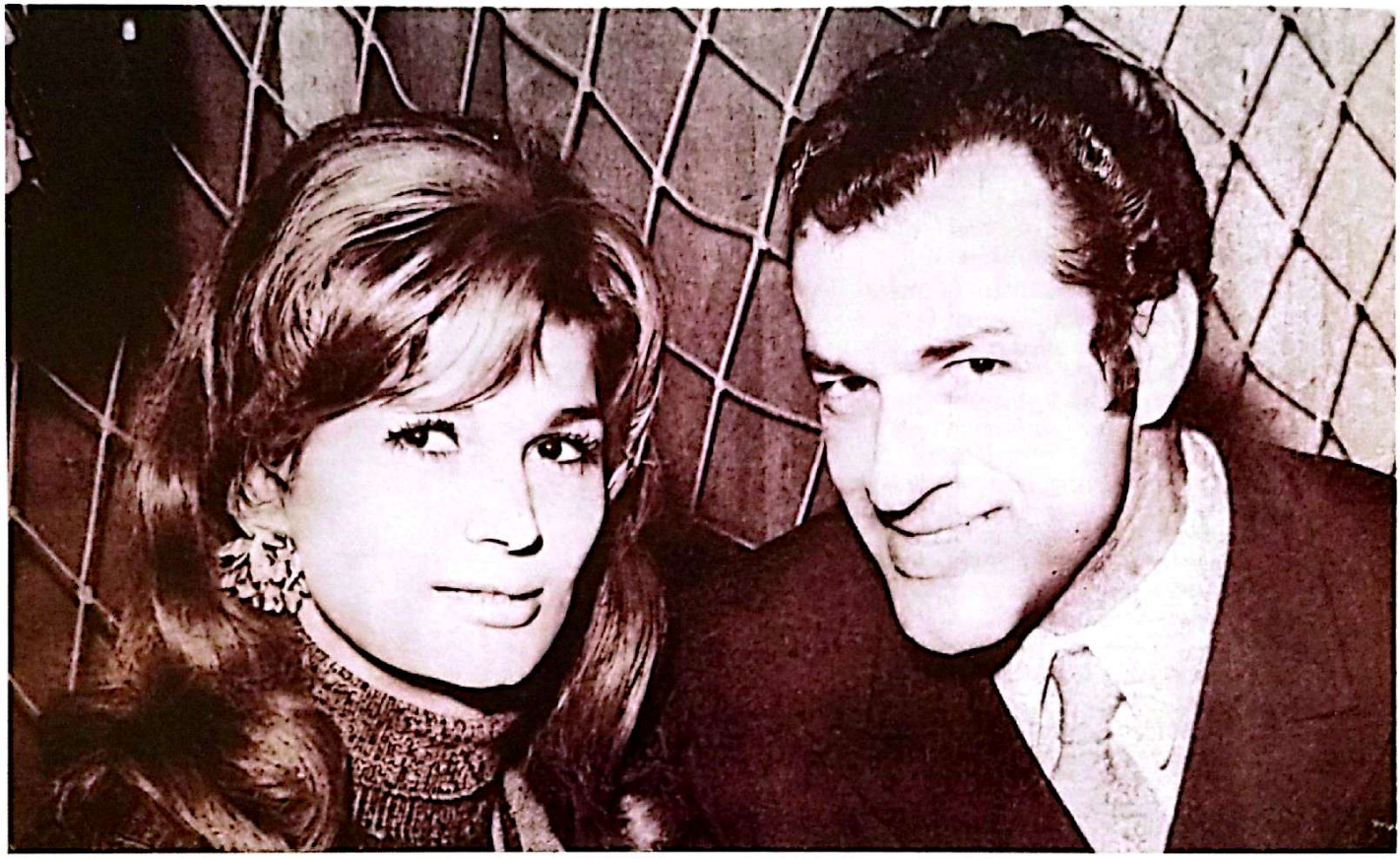

Silvana i Boki Milošević, 1970. godine (arhiva "Radio TV Revija")

bila iskrena, bez ustezanja, loše vještačke glume, podilaženja publici, glumatanja ili drugačijeg predstavljanja.

Dubinski intervjui sa članovima porodice, prijateljima, kolegama, saradnicima i savremenicima Silvaninim, otvorili su veliku mogućnost za bolje razumijevanje njene ličnosti. Tu se, u određenom smislu, može pojaviti zamka subjektivnosti izvora. Međutim, ako u odvojenim razgovorima više od deset ispitanika isto kaže, nemoguće je da sinhronizovano istinu skirva toliko osoba, tako da je u ovom slučaju svaka subjektivnost sagovornika isključena. Analizom sadržaja dubinskih intervjua i stavljajući ih u komparaciju sa ostalim izvorima i analiziranim, te do detalja proučenim materijalima, izvedeni su zaključci i kompletirana je detaljna mirko-analiza Silvanine kompleksne i složene ličnosti.

Ako bismo prihvatili stereotip da je cijeli Silvanin život bio muzika, prevarili bi se. Njen cijeli život je bio umjetnost i stvaranje. Živjela je život potpuno posvećen umjetničkom izrazu, primarno kroz muziku, ali i ostale vidove umjetničkog izražavanja. Možemo reći, a da ne pogriješimo, živjela je muziku i potpuno joj se predavala. Svoj život je, pored muzike, Silvana posvetila svojoj najvećoj ljubavi, muškarcu koji ju je povrijedio do granica šekspirovske tragedije, što je bitno uticalo na dalji razvoj njene ličnosti i njenog umjetničkog stvaralaštva. Svoja osjećanja Silvana je iskazivala kroz svoju umjetnost. Njene pjesme i duša koju je pjesmama davala, govorile su sve o njoj. Nije tačno da je Silvana skrivala emocije, naprotiv, pokazivala ih je. Svoju tugu dijelila je sa drugima, ali sigurno da to nisu baš svi mogli da prepoznaju. Nije bila hit pjevačica i nije bila neko ko snima po svaku cijenu komercijalne stvari, ali je snimila vanvremenske pjesme. Njen koncept je počivao na dva principa:

Silvana na novogodišnjem nastupu u Špicerovom dvorcu pored Beočina, 1972. god.

1. Izvoditi pjesme koje osjeća dušom i koje mogu kazati njenu emociju. Imala je potrebu da svoje emocije podijeli sa drugima kroz pjesmu.

2. Odmaći se od klasične narodne muzike, za koju je smatrala da nema dovoljno prostora gdje bi mogla iskazati svoj senzibilitet.

Struktura Silvaninih osjećanja i vjerovanja ogledala se, najvećim dijelom, u umjetnosti koju je ona ispoljavala kroz muziku i glumu, podjednako se posvećujući i jednom i drugom. Tačnije, svemu što je radila posvećivala se u potpunosti, dajući u većini slučajeva svoj maksimu. Zato, da bi smo u potpunosti razumjeli Silvanino stvaralaštvo, potrebno ga je analizirati sa dva aspekta: ***individualno*** i ***kolektivistički***.

U **individualističkoj analizi** njene stvaralačke ličnosti primjetno je da je umjetnički duh kod Silvane budio najdublje emocije. Poezija, pozorište, filmovi i književni romani koje je čitala, oblikovali su je na način da svojim umjetničkim izrazom širokoj publici pruža zadovoljstvo i privlači oduševljene mase naroda. Sama je tvrdila da ne zna da piše poeziju i prozu, da nema talenta, ali nije bilo tako. Talenta je imala, ali stepen obrazovanja i životni putevi kojima je hodila, su bili ti koji su je u tome djelimično sprečavali. U tim se potencijalima Silvaninog umjetničkog stvaralaštva nazire jedan od mogućih odgovora na životne krize kroz koje je prolazila (*"Moje je lice bledo, majko jer on mi život uze..."*), a čije uzroke je važno posmatrati u temeljnom duhovnom problemu koji je ona imala, a to je najvećim dijelom bila neuzvraćena ljubav (*"Šta će mi život bez tebe dragi.."*).

"Studio", 1972. god.

Nikada se nije mogla pomiriti sa činjenicom da nosi ogroman teret fizičke ljepote kojoj se dive desetine hiljada muškaraca, ali onaj koga ona želi to ne primjećuje. Bila je spremna sve da učini za ljubav čovjeka kome se obraća stihovima *"Srce više nije moje, tebi dragi pripalo je"*. Sam po sebi, nameće se zaključak da je Silvanina umjetnost imala proročku dimenziju koja se manifestovala oslobodilačkim načelom stvaralaštva. U njenoj muzici provejava proročko obećanje budućnosti koje nema (*"Kao i ja bez sreće i ti si, cvetala si, a rađala nisi..."*), a u kojem se pokazuje eshatološki karakter njene umjetnosti. Potencijal njene umjetničke proročke vizije se manifestovao kao preobražaj opažanja svog života, koji preobražaj doživljava nezavisno od njene volje, suprotno od poželjnog i planova koje je imala (*"Zaplakaće stara majka, što za tebe neću poći, što ja njenu davnu želju ispuniti neću moći"*). Sa tužnim krajem, kroz stihove *"Ostavite tugu moju, jer život je tako hteo, da ne nađem sreću svoju"*, Silvana kao da najavljuje završetak svog puta. S jedne strane reklo bi se da je Silvana završila svoju priču ovim stihovima, ali nije tako. Njeno individualno postignuće kroz navedene, ali i druge stihove, posebno kroz njihovu interpretaciju, usmjerava nas na sasvim drugu dimenziju Silvaninog umjetničkog djelovanja. Status individualnog postignuća u muzici i umjetnosti se ne može ignorisati, ali je njegov domet ograničen uticajima društvenog okruženja. Umjetničko stvaralaštvo, prije svega, treba da izrazi svijest o životu. Uticaj individualne ličnosti u stvaralaštvu je postojan, ali ograničen uslovima koje nameće društvo, kako prethodnog istorijskog razvoja umjetnosti, tako i ekonomskih, političkih i kulturnih osobenosti epohe u kojoj umjetnik stvara. Umjetnički vrijedna djela, otpočinju novu evoluciju ili revoluciju, ali u tome pregnuću nije sve novo i individualno „jer genijalno djelo je naročito ono koje dolazi u pravi čas da popuni prazninu koju je duh prezasićene javnosti počeo da osjeća, odvraćajući se umorno od ovještalih umjetničkih formi".[226] Još jedna individualna karakteristika Silvanine ličnosti se prokazuje na svojstven, tajnovit, ali ipak vidljiv način. Naime, poznato je da iz svake životne situacije u kojoj se pojedinac nađe, on može da nauči nešto, izvuče neku pouku, samo je važno da, na taj način stečena znanja, adekvatno akumulira i po potrebi koristi. Rijetke su životne situacije u kojima je Silvana dva puta ponavljala istu grešku To nas dovodi do zaključka da je ona ranija iskustva odlično bilježila u pamćenju i da su njenu ličnost dobrim dijelom oblikovale životne situacije i razna iskušenja. Jedino gdje to nije primjenjivala bila je ljubav i odnos prema svojoj najvećoj ljubavi u životu, Radmilu Armenuliću. U tom dijelu Silvana je griješila i greške ponavljala što će je, kasnije će se ispostaviti, u životu skupo koštati.

U **kolektivističkoj analizi** Silvanine stvaralačke ličnosti, ali i uopšte njenog društvenog uticaja i djelovanja, nalazimo dosta zanimljive elemente, koji u eklektičnom spoju donose zanimljive zaključke. Prvo, što je vrijedno pažnje, jeste Silvanino prevazilaženje problema odnosa između ličnog i interpersonalnog načela u umjetnosti i kulturi koji se očituje kao izlazak osobe iz sebe u zajednicu, što ni u kom slučaju ne smije biti iskorak u bezličnost,[227] što kod Silvane nije ni bilo. Popularna muzika se od početka konstituisala kao muzika široke publike i zbog toga su je elitistički orijentisani teoretičari često otpisivali kao površnu i bezvrijednu. Ovakav stav su djelili i kritički nastrojeni pojedinci sa velikim uticajem u visokim društvenim krugovima, smatrajući da je ovaj tip muzike samo još jedan artikl u asortimanu masovne kulture, namijenjen isključivo potrošnji i lakoj zabavi. Među prvima koji su se smjelo suprostavili ovakvim stavovima, po pitanju popularne kulture, bila je Silvana Armenulić. Ona je znala i to je samouvjereno tvrdila, da se između popularne i masovne kulture i šunda i neukusa, ipak ne može povući znak jednakosti. U osnovi razlika postoji i između popularne i masovne kulture, jer dok je popularna kultura isključivo namijenjena tržištu, dotle masovna kultura u sebi sadrži kako autorski pečat i izraženu kreativnost, u čisto estetskom smislu, tako i aktivan odnos prema društvu i stvarnosti, u sociološkom smislu. Sociologija estetiku posmatra na način da se estetskim predmetom može smatrati samo djelo čovjekovog stvaralačkog rada, rječju umetničko djelo. Priroda po sebi ne može imati estetske kvalitete, odnosno priroda ima estetsku vrijednost samo ako je viđena kroz neku umjetnost, prevedena na jezik djela na koga se navikao duh koga je vaspitao neki umjetnički postupak,[228] bilo da je masovna ili popularna kultura, jer ako ona kao takva odgovara publici i ima sljedbenike i autora, onda se njen društveni uticaj ne smije zanemariti, ali ni umjetnički i kulturni potencijal koji je realan.

arhiva "Studio"

Period začetka ozbiljnih kulturnih transformacija, posebno u književnosti, filmu i muzici, u većini svijeta, ali i u Jugoslaviji, dolazi nakon 60-ih godina 20. vijeka. Tada se stiže do veće otvorenosti, heterogenosti, uključenosti i eklektičnosti sadržaja, formi i stilova, a kada se tome dodaju brojne hibridne forme savremene kulture klasičnog i savremenog, koje su nastale same od sebe, muzika i uopšte obrasci transformisane kulturne svijesti i kulturnih potreba nužno bivaju oslobođene formalne i institucionalne ukalupljenosti. U zasnivanju moderne masovne kulture ogroman uticaj imaju sredstva masovnih komunikacija u kojima se kao glavni akter ne pojavljuje muzička avangarda, koja ima elitni karakter, već popularna muzika koja se rađala izvan formalnih sistema,

U jednom intervjuu u dijelu koji se odnosi na svijet umjetnosti Silvana je izjavila da joj je omiljena pjevačica Dalida. Inače, Dalida (Iolanda Cristina Gigliotti) je u to vrijeme bila svjetski poznata pjevačica koja je pjevala raznoliki repertoar sentimentalnih balada i zabavne muzike a srčanim interpretacijama stekla je naklonost široke publike, ali i političara i intelektualca. Upravo u ovom detalju leži Silvanin kolektivistički identitet, ona se na svojevrstan način, po uzoru na Dalidu, društvu ne nameće kao autoritet, nego kao neko ko tiho i latentno koristeći svoje individualne crte ličnosti u kombinaciji sa segmentarnim društvenim uticajima, osvaja široke narodne mase. To je, mora se priznati, Silvani zaista pošlo za rukom, i u tom smislu je važno odati joj priznanje. Sasvim sigurno tako nešto nije mogao bilo ko da učini.

na marginama i slamovima[229] velikih gradova. Ona je prolazila kroz ogromne mehanizme komercijalizovanog sistema zabavne umjetnosti, ali dopirući do omladinskih grupa, koje su se spontano i stihijski stvarale na osnovu zajedničkih muzičkih interesovanja i doživljaja, vraćala se u izvjesnom smislu svom izvorištu.[230] Nadrastajući opštu poetsku i muzičku naraciju, Silvana je u svoju muziku, ali i filmove, uvela poeziju slikarstva, muzike, koreografske plastičnosti, pa čak i pantomime, svaku sa svojim pojedinačnim pravilima, obogativši svoju umjetničku izražajnost novom suštinom sinteze umjetnosti i time otvorivši vrata budućnosti.

arhiva "Jugoton"

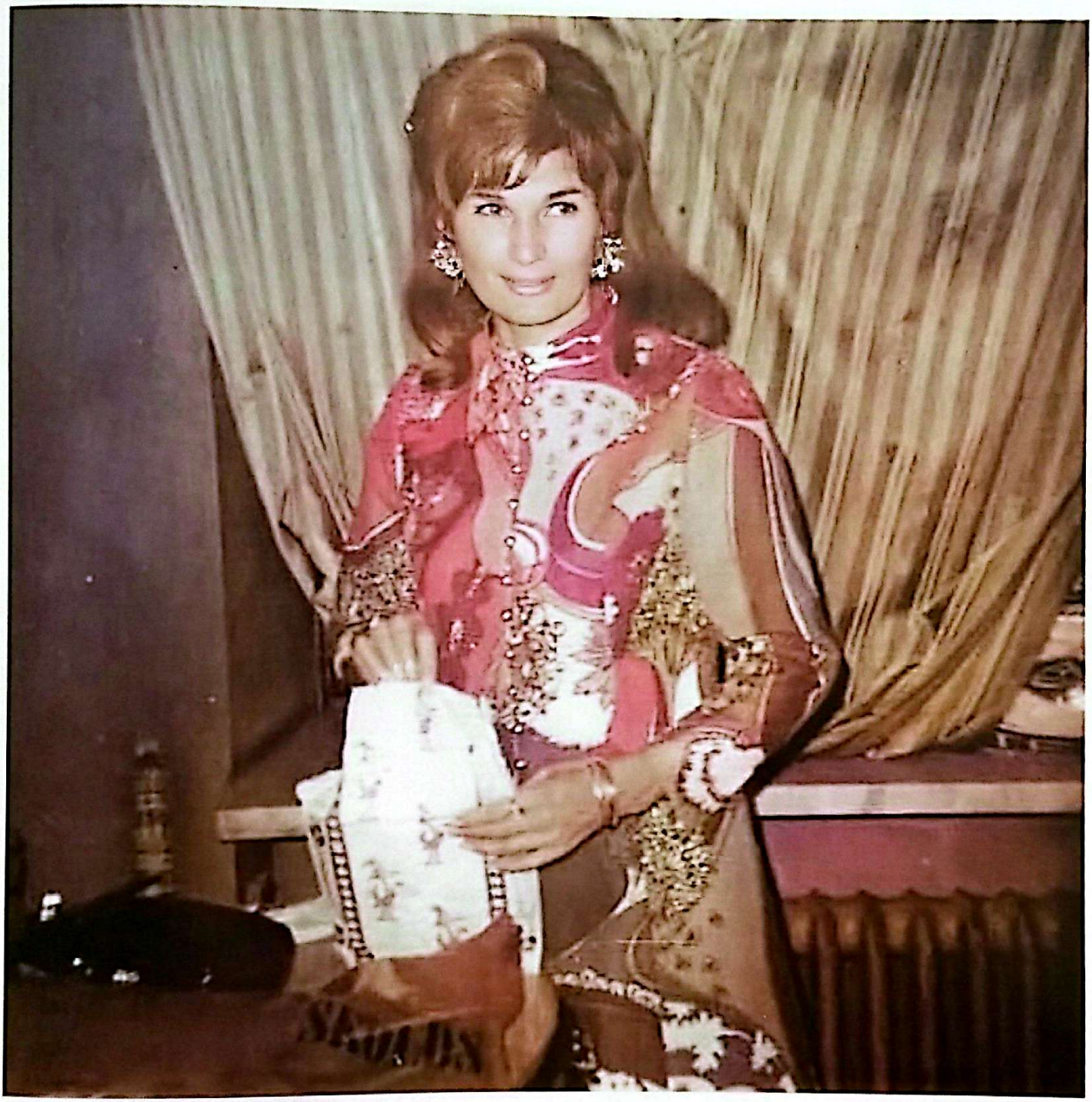

Silvana Armenulić (privatna arhiva)

Zamišljam sebe sa varjačom, u kućnom ambijentu, u kućnoj haljini svu razbarušenu. Želim da živim povučeno i skromno, daleko od očiju javnosti, jer nemam nameru da pevam po svaku cenu i onda kad za pesmu više nisam. Ja pevam za one koji me vole i pevaću im sve dok me zaista budu voleli. Sve dok to publika bude želela. Ne znam, možda ću kroz deset ili više godina uzdisati za ovim vremenom u kome sam sada, možda će mi biti teško što me noću, u gluvo doba, niko ne zove telefonom i ne traži od mene da mu otpevam neku svoju pesmu preko telefona.[231]

XXIX poglavlje

Silvana se vraća u Doboj

Obren Petrović, inicijator projekta SILVANA

Kao što je već rečeno, Silvana Armenulić, tada još uvijek Zilha Bajraktarević je iz rodnog Doboja otiša 1955. godine za Travnik, ali ne da bi postala pjevačica nego da radi u fabrici. To je vrijeme industrijskog razvoja i socijalističke izgradnje u Jugoslaviji, i nije bila neobična fluktuacija mladih ljudi koji u želji za radom, poslom i dokazivanjem odlaze u druge gradove. Nakon Travnika odlazi u Sarajevo i to je u ranijim poglavljima objašnjeno do najsitnijih detalja. Međutim, jedno od mističnih pitanja u vezi Silvane Armenulić i njene karijere jeste: Da li je Silvana ikada pjevala u svom rodnom gradu Doboju? Prema zvaničnim podacima nije nikada nastupala u Doboju, međutim takva tvrdnja ne odgovara istini. Šta je po srijedi i zbog čega se zvanično nikada nije govorilo o Silvaninim nastupima u Doboju ostaće dijelom nepoznaninca, ali veći dio nije nepoznat. Da bi se razumio kontekst cijele priče, važno je sve činioce raščlaniti kako bi na kraju cijeli mozaik bio razumljiv.

GLAS KOMUNA

U Doboju je nakon završetka Drugog sjetskog rata prvo štampano glasilo nosilo naziv Dobojski list, da bi kasnije bilo osnovano medijsko, tačnije novinsko i radio-difuzno preduzeće pod nazivom Glas komuna koje je u svom sastavu imalo novine, radio te izdavačku i diskografsku djelatnost. Zvanično su novine *Glas komuna* nosile epitet "Organ socijalističkog saveza radnog naroda dobojskog sreza" i uredno su izvještavale o stanju u komuni, sadašnjoj dobojskoj regiji koja je obuhvatala okolne opštine (Maglaj, Tešanj, Teslić, Derventu, Modriču, Odžak, Bosanski Šamac i Bosanski Brod). Kada se detaljno pregleda periodika ovog lista, a za potrebe istraživanja i izrade ove monografije kompletna periodika 1945-1992 je detaljno pregledana, i utvrđeno je da, osim fotografije i kratkog opisa o Silvaninom koncertu u Bosanskom Šamcu objavljenom u broju 625. od 13. januara 1971. godine i feljtona iz 1991. godine niti jedne riječi, napisa, članka ili bilo koje druge izvještajne novinarske forme u kojoj se pominju Silvana Armenulić i Mirjana Bajraktarević, jednostavno nema.

DOBOJKA SILVANA ARMENULIĆ, trenutno naša najpopularnija pjevačica, boravila je krajem decembra u Bosanskom Šamcu. Tom prilikom Silvana je učestvovala i u koncertu narodnih i zabavnih melodija, a bila je i gost Ekspoziture sarajevske Investicione banke. Razgovarala je sa radnicima Ekspoziture i grupom učenika.
Na slici: Mujo Tabaković, šef Ekspoziture, pozdravlja Silvanu Armenulić.

"Glas komuna" 13. 1. 1971. god.

Službenica Komunalne banke Ružica Martinović u B. Šamcu predaje štednu knjižicu Silvani Armenulić

Predaja poklona u Bosanskom Šamcu

U SPOMEN SILVANI I MIRJANI — Piše: Savo PETROVIĆ

DOBOJKE - PRVE DAME NARODNE MUZIKE

Sestre Zilha Silvana Armenulić i Mirsada Mirjana Barjaktarević, rođene u Doboju, na Čaršiji, bile su prije 18- 20 godina među najpopularnijim pjevačima narodnih pjesama u Jugoslaviji. - Kako se Radmilo Armenulić zaljubio u Silvanu?

Prije petnaest godina, sredinom oktobra 1976. u „Glasu komuna" objavljena je kratka vijest pod naslovom: „Poginule Silvana i Mirjana-" Već iz naslova čitaoci su znali da su to bile rođene Dobojke, sa Čaršije, sestre **Zilha Silvana Armenulić i Mirsada Mirjana Barjaktarević**, kćerke nekadašnjeg doboјskog slastičara **Mehmeda Barjaktarevića** i njegove supruge Hajrije. Bile su to tada svakako prve dame jugoslovenske narodne muzike, više cijenjene u Jugoslaviji nego u samom Doboju.

I danas, petnaest godina poslije tragične smrti, pjesme koje su pjevale Silvana i Mirjana vrte se po radio-stanicama širom Jugoslavije i, naravno, po kućnim kasetofonima i gramofonima. Valjda je i to neka božija pravda: deceniju i po nakon njihovog odlaska sa životne scene one žive na muzičkom nebu, a njihove pjesme kao da nisu ništa izgubile na svojoj popularnosti.

Otkuda tako dvije vrsne pjevačice u jednoj porodici?

Možda to i nije neka taina. **Hajrija Barjaktarević**, majka Silvane i Mirjane, i još trinaestoro djece, kaže da je u njihovoj kući često bilo veselo i da se pjevušilo. Dvije starije Silvanine i Mirjanine sestre **Šefka i Abida** takođe su lijepo pjevale, ali nisu pjesmu izabrale kao svoj životni poziv. Život u svijetu estrade - to kao da je bila sudbina i Silvane i Mirjane.

Silvana Armenulić

Mirjana Barjaktarević

- Moja starija sestra Silvana bila je u to vrijeme, a kraja šezdesetih godina, vrlo poznata i kada bi stizala u Doboj, donoseći svima poklone, ja sam gledala u nju kao u boga, tako mi se činila lijepa i nedostižna - pričala je novinaru „TV novosti" Mirjana Barjaktarević. Umjela je tiho da pjevuši dok je poslovala po kući, a ja bih napela uši da što bolje čujem pjesmu i zapamtim riječi.

Prve korake na muzičkoj sceni Silvana je napravila uz pomoć **Ismeta Alajbegovića Šerbe**, poznatog sarajevskog harmonikaša. Pjevala je i nastupala često, a životni put je odvodi u Beograd, gdje dolazi u Skadarliju. Kao pjevačica izuzetnog glasa osvojila je Beograđane, ali i srce tada mladog i perspektivnog jugoslovenskog tenisera Radmila Armenulića, danas savezног kapitena teniske reprezentacije Jugoslavije momka iz stare aristokratske beogradske porodice. Ljubav je nadjačala sve prepreke i Silvana je postala gospođa - Armenulić.

PJEVALA JE PO CIJELOJ EVROPI I — AUSTRALIJI

- Lijepo je moja Silvana živjela sa Radmilom, dobro su se slagali, rodili su i kćerku Gordanu, a prijatelji su nas uvijek srdačno dočekivali - kaže majka Hajrija. Postovali smo se međusobno, mi smo zavoljeli Beograd, a njima je bilo drago da dođu u Bosnu. Silvana je pjevala u Skadarliji sedam-osam godina. Radmilo je dolazio svaku veče i gledao je kao u boga. Voljeli su se i igali. Silvana je pjevala u Jugoslaviji, ali i po Evropi. Govorila mi je da nije bilo zemlje u Zapadnoj Evropi gdje nije pjevala našim radnicima. Svuda su je lijepo dočekivali i bili oduševljeni njenom pjesmom, tražili njene ploče i kasete. Osim Evrope gostovala je i u Australiji, cijeli mjesec dana. Govorila mi je da su je naši ljudi tako lijepo primili i po nekoliko puta tražili da im ponovo otpjeva svoje najdraže pjesme. Popotovu je bila popularna pjesma „Šta će mi život".

Baš za tu pjesmu vezana je i karijera još jednog pjevača narodnih pjesama **Tome Zdravkovića** koji je preminuo prije nekoliko sedmica. Prilikom jednog gostovanja u Leskovcu, Silvana je idući kroz park primijetila čovjeka kako spava na klupi. Obratila mu se i upitala ga šta radi tu, a on joj je odgovorio da nema od čega živjeti, ali da zna lijepo pjevati. Silvana ga je pozvala, osjetila da se u njemu krije pjevač velikih mogućnosti - bila je rođena nova zvijezda narodne muzike. Toma Zdravković to nikada nije zaboravio. Kada je počeo da piše pjesme, najljepše stihove uvijek je namjenjivao Silvani. Mnoge od njih su postali hitovi, kao što su „Šta će mi život", „Ja nemam pravo nikoga da volim", „Srećo moja" i druge. Tako se jedno slučajno poznanstvo pretvorilo u prijateljstvo, saradnju i poštovanje.

Tragičan povratak iz Bugarske

Poslije jednog od brojnih gostovanja u Bugarskoj, Silvana Armenulić i Mirjana Barjaktarević vraćale su se u Beograd. Negdje kod Niša, auto u kome su se nalazile njih dvije, zajedno sa rukovodiocem narodnog orkestra Radio—Beograda **Miodragom Jašarevićem**, iz nepoznatih razloga, sudario se sa drugim putničkim automobilom i sve troje su poginuli.

Desilo se to 10. oktobra 1976. godine. Sutradan je Mirjana trebalo da leti u Australiju, na jednomjesečnu turneju, a nakon toga da useli u novi stan u Beogradu. Sudbina je htjela da bude drugačije.

GLEDALA SAM U SILVANU KAO U BOGA

- Kao danas se sjećam svog ocapričala je Mirjana Barjaktarević novinaru „TV novosti" 1975. godine - kada bi, ponekad kasno uveče, banuo sa društvom u kuću, uzeo me na krilo i tjerao da pjevam. Pjevala sam dakle, maltene, otkako sam se rodila!

Majka Hajrija čuva brojne ploče i kasete svojih kćeri. Preistava i albume sa slikama i isječcima iz novina. Prisjeća se da je Silvana jednom otišla kod sestre Abide i zajedno s njom pjevušila. Abida je primijetila da Silvana ima izuzetan glas i preporučila joj da pokuša i javno nastupati. Silvana je poslušala savjet

"Glas komuna" 1991. god.

Ovakvo stanje proističe, a to možemo sa velikom vjerovatnoćom zaključiti, iz zaključaka *Kongresa kulturne akcije* koji se najviše obrušio na tzv. *narodnu novokomponovanu muziku*, a uredništvo tadašnjeg *Glasa komuna* nije smjelo odstupati od odluka ovako važnog tijela kao što je KKA bio. Važno je napomenuti da urednička politika tih godina nije bila u rukama jednog čovjeka, u ovom slučaju tadašnjeg direktora Zdravka Neškovića, nego u rukama Radničkog savjeta, Zbora radnih ljudi i ostalih organa u okviru društvenih preduzeća, a sve u skladu sa dometima demokratskog socijalizma i delegatskog sistema odlučivanja kao njegovog glavnog čeda. U *Glasu komuna*, pored direktora koji je bio i glavni i odgovorni urednik, u procesu odlučivanja gotovo odlučujuću ulogu su imali i Kasim Deraković (koji se proslavio knjigama poezije sa odama Titu, socijalizmu i jugoslovenskom patriotizmu), Ferid Čehić koji je smatrao da su jedina narodna muzika sevdalinka i starogradska te Boško Jelić koji nije imao pretenzije prema odbacivanju ni jedne muzičke forme i izraza. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da **Silvana Armenulić** i **Mirjana Bajraktarević** svoje mjesto u *Glasu komuna* nisu imale zbog navedenih razloga, ali nikako ne treba isključiti mogućnost i nekih zakulisnih radnji koje su bile usmjerene protiv Silvane, a čije reperkusije je Silvana itekako osjećala i trpila. Međutim, diktatura svjetonazora, bilo koje vrste, u svojoj osnovi je dehumanizujuća zbog toga što eutanazira slobodu umjetničkog stvaralaštva i ličnu i personalnu originalnost. Na taj način ona posvećuje bezličnost birokratsko-tehnokratske organizacije života putem dirigovanih medija i kontrolisanog načina mišljenja, što ponižava ljudsko dostojanstvo, budući da navedeno onemogućuje slobodu duhovnog života, koja se u slučaju umjetničkog stvaralaštva iskazuje kao sloboda izraza i kao takva je u društvu nužna. U svakom slučaju, neobjavljivanje informacija o slavnim Dobojkama, sestrama Bajraktarević u lokalnom listu, nema puno opravdanje. Više se nameće zaključak da su u pitanju lični animoziteti ili neki drugi razlozi koji su u osnovi imali dodvoravanje sistemu. Za sada je nepoznaninca navedenih okolnosti, razlozi i sve ostalo što je uticalo na odnos lokalnog lista prema Silvani Armenulić i Mirjani Bajraktarević, ali grad Doboj je pokazao da tu nepravdu učinjenu prema njima želi ispraviti.

ZANATSKA ZABAVA

U Doboju je 70-ih i 80-ih godina redovno svake godine u proljeće organizovana *Zanatska zabava*, na kojoj su učestvovali predstavnici privrednih subjekata, samostalnih zanatlija i uopšte ljudi iz privrednog života kako grada Doboja tako i okoline. Ova manifestacija se održavala u hotelu "Bosna" i pored redovnih učesnika, dolazili su gosti sa raznih strana, iz svih bivših jugoslovenskih republika. U muzičkom dijelu programa učešće su uzimala popularna imena tadašnje estrade, a više puta je na pomenutim zabavama nastupala Silvana Armenulić sa drugim poznatim pjevačima koje je ona dovodila u Doboj poput: Dragana Živkovića Tozovca, Predraga Gojkovića Cuneta, Bore Spužića Kvake, Bebe Selimović, Dobrivoja Topalovića i mnogih drugih. Događaji sa ovih zabava su mjesecima prepričavani, jer se radilo o značajnoj manifestaciji koja je organizovana na visokom nivou, ali lokalni list *Glas komuna* o tom događaju nije pisao ništa. Nepoznati su razlozi zbog čega se o tome u lokalnim glasilima ćutalo, ali sa velikom sigurnošću možemo utvrditi da je neki značajan razlog postojao, jer lokalna glasila u socijalizmu nisu bila izvan opštih društvenih tokova.

Stari hotel Bosna u Doboju 1971. god.

Silvana sa majkom Hajrijom i komšinicama na Zanatskoj zabavi u Doboju 1974. god. (privatna kolekcija)

Silvana sa drugaricama iz djetinjstva na Zanatskoj zabavi u Doboju 1974. god. (privatna kolekcija)

Silvana na Zanatskoj zabavi u Doboju 1975. god. (privatna kolekcija)

Panorama Doboj, 1972. god.
(zbirka fotografija Regionalnog muzeja u Doboju)

DA SAM PTICA...

Jedna od omiljenih Silvaninih pjesama koje je snimila jeste pjesma "Da sam ptica" i sa velikim zadovljstvom i posebnim uživanjem ju je izvodila na svojim nastupima. Autor pomenute pjesme je Mustafa Mujezinović, a autor muzike je Jovica Petković. To je pjesma koja govori o žalu za rodnim krajem, u ovom slučaju žal za Bosnom i to je ono što Silvana nikada nije poricala. Njen žal za rodnim krajem i za Bosnom je bio veliki. Često je nastupala u SR Bosni i Hercegovini ali su mediji o tome prilično ćutali kao što je već i rečeno, osim kada je u pitanju festival *Ilidža*. Međutim, uprkos cenzuri, neki podaci su ostali sačuvani, kao i posteri i fotografije. Samo na osnovu podataka koje je Srba Ivkov sačuvao vidimo koliko je nastupa Silvana imala u BiH, a tek ono što nije sačuvano iz nekih manje ili više poznatih razloga. Pouzdano se zna da je Silvana nastupala u svim većim gradovima BiH poput: Sarajeva, Banja Luke, Prijedora, Bihaća, Mostara, Bijeljine, Zvornika, Trebinja, ali i u manjima gradovima poput: Doboja, Dervente, Maglaja, Tešnja, Modriče, Brčkog, Bosanskog Šamca, Gradačca, Odžaka, Livna, Jajca, Goražda i mnogih drugih. Uvijek je govorila da su joj nastupi u Bosni posebno dragi, da se kući uvijek vraća zadovoljna i ispunjena posebnim osjećajem sreće i spokoja.

Silvana na jednom od svojih mnogobrojnih nastupa 70-ih godina u BiH (privatna arhiva)

POVRATAK U DOBOJ

Nakon Silvanine i Mirjanine smrti u Doboju se o njima i jeste i nije govorilo. Javno uglavnom ne. Ostalo je zapamćeno da je Silvana jednom prilikom pred svoju pogibiju rekla da joj je jedna od neostvarenih želja solistički koncert u rodnom Doboju. To se nažalost nikada nije desilo. Iako je Silvana uvijek potencirala da je iz Doboja, otvoreno govorila o događajima iz svog djetinjstva, rodni Doboj nije našao za shodno da joj posveti barem malo pažnje, tek toliko da ne bude zaboravljena. Razlozi za to leže i u činjenici da Mehmed Bajraktarević nije bio omiljen u društveno-političkim krugovima, posebno u krugovima komunističkih struktura, jer je kao prvoborac i iskreni partizan bio duboko razočaran kada je nakon završetka rata u prostorijama Komiteta vidio mnoge koji nisu bili ni u kakvim borbama, čak šta više vidio je neke koji su do 1944. godine bili na suprotnim stranama u odnosu na partizanski pokret, ali su nakon obrta na svjetskoj globalno-političkoj sceni i priznavanju partizanskog pokreta od strane Saveznika prešli na stranu partizana. Oštro je Mehmed to kritikovao i iz tog razloga se povukao i udaljio od pomenutih struktura, duboko razočaran u narodnooslobodilački pokret. Nakon toga, mogao je držati svoju poslastičarsku radnju, ali je izopšten iz drugih aktivnosti na izgradnji "pravednog socijalističkog društva" što mu uopšte nije teško palo, jer je po prirodi bio pravedan i iskren. Samim tim i njegova porodica nije bila pošteđena toga, posebno nakon "velike sramote" koju je Mehmed doživio jer su mu kćerke otišle u "pjevaljke".

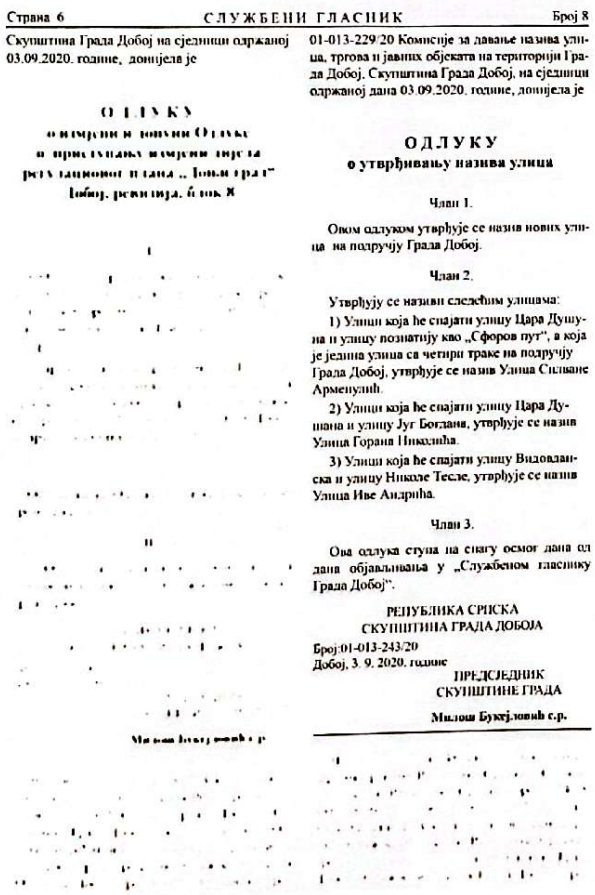

Страна 6 СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК Број 8

Скупштина Града Доboj на сједници одржаној 03.09.2020. године, донијела је

ОДЛУКУ

01-013-229/20 Комисије за давање назива улица, трговa и јавних објеката на територији Града Доboj. Скупштина Града Доboj, на сједници одржаној дана 03.09.2020. године, донијела је

ОДЛУКУ
о утврђивању назива улица

Члан 1.

Овом одлуком утврђује се назив нових улица на подручју Града Доboj.

Члан 2.

Утврђују се називи сљедећим улицама:

1) Улици која ће спајати улицу Цара Душана и улицу познатију као „Сфоров пут", а која је једина улица са четири траке на подручју Града Доboj, утврђује се назив Улица Силване Арменулић.

2) Улици која ће спајати улицу Цара Душана и улицу Југ Богдана, утврђује се назив Улица Горана Николића.

3) Улици која ће спајати улицу Видовданска и улицу Николе Тесле, утврђује се назив Улица Иве Андрића.

Члан 3.

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Града Доboj".

РЕПУБЛИКА СРПСКА
СКУПШТИНА ГРАДА ДОБОЈА

Број:01-013-243/20
Доboj, 3. 9. 2020. године

ПРЕДСЈЕДНИК
СКУПШТИНЕ ГРАДА

Милош Буквић,с.р.

Službeni glasnik Grada Doboja sa objavom odluke o dodjeli naziva Ulice Silvane Armenulić

Mural Silvane Armenulić autora Denija Božića u centru Doboja

Sumorna čaršija je zlurado komentarisala to, a Silvanine i Mirjanine uspjehe nije prihvatala jer su uspjesi sestara Bajraktarević negativno uticali na utvrđenu učmalost i malodušnost zlonamjernog provincijalnog duha koji je tada vladao u određenim strukturama. Godine koje su dolazile, sve više su Silvanu i Mirjanu davale zaboravu, jer prosto vrijeme čini svoje, i sve više su njih dvije padale u zaborav. I upravo kada se mislilo da je uspomena na slavne sestre, čiji je uticaj u narodnoj muzici 20. vijeka nemjerljiv, stigao je preokret. **Skupština grada Doboja**, na inicijativu tadašnjeg gradonačelnika **Obrena Petrovića** donijela je odluku 2020. godine da novoizgrađenoj, jedinoj ulici sa četiri trake na području Grada Doboja, koja spaja ulicu Cara Dušana i ulicu poznatiju kao "Sforov put" u južnom dijelu grada, dodijeli naziv **Ulica Silvane Armenulić**. Ova odluka je objavljena u Službenom glasniku grada Doboj br.8 dana 4. septembra 2020. god. pod brojem: 01-013-243/20. Ovakva odluka naišla je veliko odobravanje jer je prema mišljenju mnogih Silvana Armenulić odavno trebala dobiti mjesto koje joj pripada u njenom rodnom gradu. Međutim, to nije jedina aktivnost koju je Grad Doboj preduzeo u ovom smislu. Prije nekoliko godina urađen je mural sa Silvaninm likom. Plan je da se izgradi veliki spomenik i da se otvori spomen soba, a u planu je i pokretanje festivala "Silvanini dani" i jedan od najvećih zadataka jeste izrada prve monografije o Silvani Armenulić i taj posao je povjeren dr Davoru Vidakoviću sociologu iz Doboja.

Ulica Silvane Armenulić u Doboju

VEČE SILVANINE MUZIKE "A ŠTO ĆEMO LJUBAV KRITI"

U sklopu najave izlaska monografije organizovano je više televizijskih nastupa, radio-intervjua i pisanih objava u dnevnim listovima i agencijskim vijestima, a dana 17. jula 2023. godine na platou iznad SPKD "Prosvjeta" Doboj u kamernoj atmosferi održano je prvo veče Silvanine muzike pod nazivom: "*A što ćemo ljubav kriti*". Publika je u dvočasovnom programu uživala u hitovima: Silvane Armenulić, Mirjane Bajraktarević, Dragana Živkovića Tozovca i Tome Zdravkovića. Muzički program su pred oko 300 posjetilaca izveli vokalni solisti **Tamara Ćirić** i **Đorđe Đenić** uz pratnju renomiranog orkestra **Stefana Miloševića** iz Doboja. Naraciju je kazivala **Lara Ćetković**, učenica trećeg razreda Medicinske škole Doboj. Ovaj događaj je najavio izlazak monografije, ali i simbolični povratak Silvane u njen rodni Doboj. Događaj su ispratile medijske kuće: RTV Doboj, RTV K3 Prnjavor, Radio-televizija Republike Srpske, Alternativna televizija Banja Luka, Radio Bosne i Hercegovine, Dnevni avaz, Nezavisne novine, Glas Srpske, Srpska novinska agencija SRNA, Radio-televizija BN, kao i mnogi portali.

Otvaranje večeri Silvanine muzike 17.jula 2023. god, obraćanje gradonačelnika Doboja Borisa Jerinića

Otvaranje večeri Silvanine muzike 17.jula 2023. god, obraćanje dr Davora Vidakovića

Obren Petrović, Boris Jerinić, Sanja Vulić i Aleksandar Đedovac na večeri Silvanine muzike "A što ćemo ljubav kriti"

Veče Silvanine muzike 17.jula 2023. god, Orkestar Stefana Miloševića

Veče Silvanine muzike, Orkestar Stefana Miloševića 17. juli 2023. god

Generalni pokrovitelj koncerta bio je gospodin **Obren Petrović**, a kao podrška događaju su se uključili: destilerija Artisan Maglaj, Dobojske pite na vagu, restoran Intermezzo Doboj, kao i pojedinci: **mr Mladen Gajić** direktor dobojske bolnice, **Zoran Stjepanović** vlasnik firme *Drvodekor*, **Slobodan Jevtić-Jevta** vlasnik caffe-bar *"Paparazzo"*, **đakon Vlado Mojević**, naselje Usora Doboj, **Dražen Vasiljević** društveni aktivista i direktor omladinske škole fudbala "Željezničar" Doboj, prof. **Milena Damjanović,** direktor Medicinske škole Doboj, **mr Jasmina Bogdanović** profesor Medicinske škole Doboj, te logistička podrška: **Dragan Lalović, Martina** i **Marija Todorović, Barbara Bukejlović, Pavle Vidaković i Nikola Lalović.**

Obren Petrović i autor dr Davor Vidaković

Tamara Ćirić

Detalj sa večeri Silvanine muzike

Will Richard (direktor muzeja EX-YU ROCK Centar Sarajevo) uručuje originalni poster Silvane Armenulić

Drugo veče Silvanine muzike pod istim nazivom održano je u Gračanici 29. avgusta 2023. godine na platou ispred Turističke organizacije, na poznatom gračaničkom šetalištu. Ovaj događaj je organizovan na poziv prof. Omera Hamzića, mr Rusmira Djedovića i direktora BKC Nedžada Peljte. I ovaj, kao i prvi koncert je bio na visokom nivou, kulturno i dostojanstveno je predstavljen kako projekat Silvana tako i sam grad Doboj. Prisutna publika nije krila oduševljenje i pod velikim utiscima su i nakon koncerta ostali da se upoznaju i sa muzičarima i sa predstavnicima grada Doboja. Ovim događajem je pokazana otvorenost, pacifistička orijentacija i multikulturna dimenzija koja je jedan od simbola grada Doboja.

Veče Silvanine muzike u Gračanici, 29. avgusta 2023.

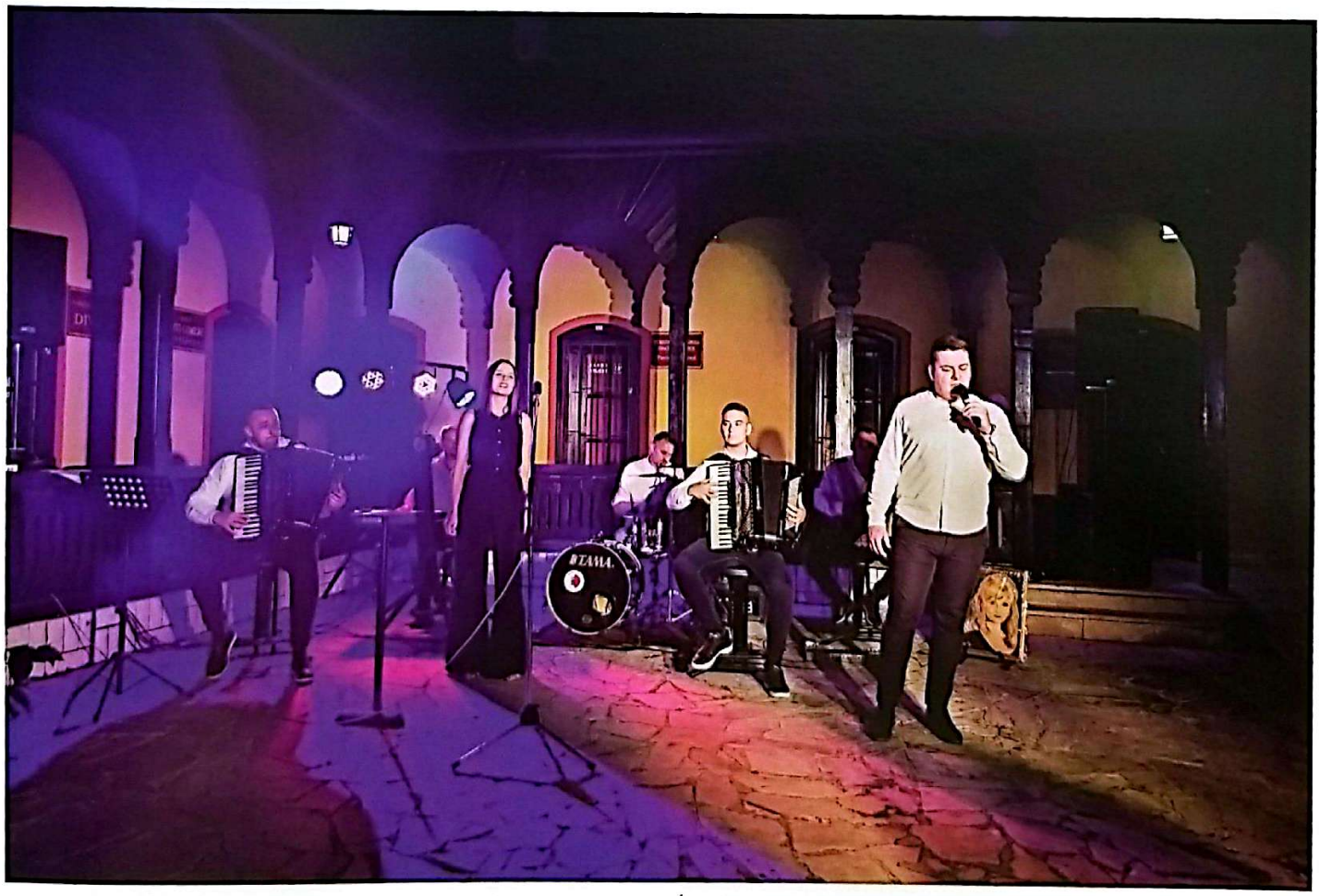

Orkestar Stefana Miloševića sa vokalnim solistima Tamarom Ćirić i Đorđem Božićem na koncertu Silvanine muzike 29. avgusta 2023. god. u Gračanici

GRAD DOBOJ NIJE ZABORAVIO SILVANU I MIRJANU

Iako je na prvu tako izgledalo, ali Doboj nije zaboravio svoje dive, sestre Silvanu Armenulić i Mirjanu Bajraktarević. Prošlo je 47 godina od njihove tragične pogibije, a više od 25 godina od kako u Doboju nema njihovih bližih srodnika, ali Radio-Doboj u svom programu redovno emituje njihove pjesme. Također, važno je naglasiti da se na području cijele Bosne i Hercegovine na radio-stanicama često mogu čuti Silvanine i Mirjanine pjesme, što ranije nije bio slučaj, a promjena je došla upravo nastojanjima grada Doboja da ove dvije istaknute umjetnice Dobojke, otrgne od zaborava. Više televizijskih nastupa i pažljivo osmišljena medijska kampanja o projektu Silvana, uticali su na to da se u medijskom smislu Silvana i Mirjana vrate, jer su nepravedno zapostavljene. Možda su ovo mali koraci, ali su ipak koraci i grad Doboj je upravo učinio te prve i najvažnije korake u čuvanju uspomene na Silvanu i Mirjanu. Ova monografije će sasvim sigurno nekima biti glavobolja, posebno onima koji godinama iznose neistine o Silvani i Mirjani, ali zahvaljući **gradu Doboju** i gospodinu **Obrenu Petroviću**, monografija, kao i svi ostali sadržaji koji prate cijeli projekat, sasvim sigurno će stvari postaviti na svoje mjesto. Grad Doboj sa ponosom ističe da su slavne sestre Dobojke i da one u svom rodnom gradu itekako imaju svoje mjesto.

Davanje naziva ulici po Silvani Armenulić i ova monografija će biti samo uvod u veću priču o slavnim Dobojkama, koje kao što je već rečeno nikada nisu zaboravile svoj grad Doboj, svoje porijeklo i najljepše djetinjstvo koje su u njemu provele.

EPILOG

I nakon svega što smo u ovom velikom, sistematskom i opsežnom istraživanju uspjeli da saznamo, ipak će na kraju ostati jedno veliko pitanje: **Ko je, zapravo, bila Silvana Armenulić?**

Moram priznati da osjetim bojazan da nismo uspjeli donijeti svu istinu o životu velike jugoslovenske dive Silvane Armenulić. Kao nekome ko se usudio istraživati jedan ovako veliki i značajan društveni fenomen, kao što je Silvana, uvijek će me mučiti pitanje da li sam zaista uspio u namjeri da se Silvana predstavi u pravom svjetlu? Zvučalo bi neprofesionalno i nenaučno kada bih rekao da je Silvana biće sa druge planete, ali ona prosto nije pripadala tadašnjem jugoslovenskom društvu. Živjela je burno, ali nikako kontroverzno. U odnosu na vrijeme u kojem je stvarala, ona je išla čak decenijama ispred. Muzičkim izrazom, imidžom i gardom bila je izvan vremena u kojem je postala miljenica nacije. Preživjela je salve laži i afera, loše porodične odnose, mržnju i ponižavanja, mnogo toga što bi malo ko izdržao, a svemu je odoljela. Bila je previše ponosna, suviše plemenita i duboko svjesna svojih umjetničkih, fizičkih, a prije svega moralnih vrijednosti. Pripadala je nekom posebnom svijetu koji se autentičan rađa, posebno živi i ostavlja poseban pečat i trag. Izašla je iz uštogljenih formi i stereotipnih klišea. Bila je duboko svjesna da su narodnoj muzici potrebne promjene, jer muzici i njenoj popularnoj formi se inače pripisuje „amaterski" status, uprkos očiglednom profesionalizmu pokazanom od strane njenih praktičara, prihoda njihovog razmatranog uspjeha, na osnovu kojih su sposobni da angažuju razne aktere: agente i menadžere, etikete, diskografske kuće, koncertne dvorane, distributere ploča, prodajna mjesta i sl. Komercijalna popularna muzika se stvara po šablonu ranije usvojenom na osnovu pokazatelja prodaje, dok se nova narodna muzika, kao svojevrsni vid protivrječnosti i koegzistencije supkultura i muzičke industrije, javlja kao kreativna potreba i stvaranje novog umjetničkog izraza kao takvog. Okruženje je ključni faktor u stvaralaštvu i recepciji bilo kog muzičkog izraza i samo stvaralaštvo je većim dijelom kolektivnog karaktera, društvo je to koje stvara muziku, a pojedinac-stvaralac, tek eksponent ove društvene tvorevine, a jedan od tih eksponenata bila je upravno Silvana. U isto vrijeme bila je majka i najpoželjnija žena, dama i mangup, graciozna i skromna, izdignuta iznad svake vjere, nacije, karaktera, narodnosti, jednostavno univerzalno jedinstvena. Kao da nije bila rođena za ovaj svijet, izgledala je nestvarno, živjela je svoj san. Nevjerovatno talentovana, svjesna svojih kvaliteta nikada se nije pogordila, nije ni pomislila da leti u visine, čvrsto je stajala na zemlji. Dobrota, ljupkost i izvanredan karakter su je krasili, bila je mudra i odluke je donosila promišljeno. Sa uspjehom je odolijevala svim iskušenjima, borila se i time pokazala lavovsku hrabrost u životu. Nije dozvolila da je bilo šta skrene s njenog puta, sve do jedne stvari koja ju je dotukla, a to je bio njen bračni život u koji se duboko razočarala, kao i u najveću svoju ljubav - muža Radmila. To je bila njena Ahilova peta u koju je sudbina podmuklo zabola svoje koplje i Silvani nanijela rane od kojih se nikada nije u potpunosti oporavila. Sav uspjeh, karijera, novac, obožavanje od strane njene milionske publike, sve to je bila spremna žrtvovati za mrvu ljubavi koju nije imala. Duboko je patila, iako je to malo ljudi znalo i moglo da primjeti. U njenim pjesmama se osjetila tuga i sjeta koju je nosila zbog neuzvraćene ljubavi. Da se mogla izboriti sa tim, vjerovatno bi poživjela još dugo. Ne tvrdim da to ima veze sa njenom pogibijom, ali sam siguran da su njena kretanja, potezi i ponašanje bili pod jakim uticajem složenih bračnih i porodičnih odnosa sa kojima nije uspjela da se izbori na pravi način. Trenutak kada je otišla bio je obilježen njenom neslućenom popularnošću, ali i velikom mržnjom i animozitetom određenih društvenih krugova i pojedinaca prema njoj. Radeći na ovom istraživanju i proučavajući njen život, stekao sam utisak da je svoje posljednje dane proživjela pod najstrašnijim pritiscima i nesnosnom težinom privatnih i poslovnih problema.

Apsolutno nezaštićena od bilo koga, u velikim iskušenjima i mukama koje su je opkolile, Silvana se počela gubiti. Njeno ponašanje posljednjih dana života je bilo dezorijentisano i prilično nasumično, što njoj nije bilo svojstveno, kao da je posrnula pod velikim teretom, kao da je u posljednjim životnim bitkama počela da gubi. Život joj se pretvarao u haos i po prvi put nije mogla da kontroliše sve kao što je to ranije mogla. U trenucima se osjećala bespomoćno. Mnogi muškarci su je željeli, a ona je željela samo jednog koji joj se izmicao. *Da li je problem u meni? pitala se često. Zašto ne mogu biti srećna, imati porodicu i topli dom, zašto me ljubav neće, zašto od mene bježi?* To su bila pitanja na koja nije mogla dati odgovor. Sa drugim problemima bi se izborila i izašla na kraj kao pobjednik, samo da je imala ljubav, ali nije. Osjećala je da nikada nije bila srećna. Njen odlazak nije bio svakidašnji, a mnoge svjetske zvijezde su otišle na sličan način na vrhuncu svoje karijere. Odlazak Silvanin, kao i Mirjanin, je ostavio veliku prazninu, ne samo u muzici nego uopšte u poimanju narodne muzike cijelog 20. vijeka. Možda ću biti kritikovan i osporavan, ali to nije tako važno i tome ne pridajem poseban značaj. Uvjeren sam da sam uradio ispravnu stvar. Uvijek je lakše biti kritičar nego autor, a mora se priznati da nikada ni jednom kritičaru nije podignut spomenik. Pametnom dosta!

Na kraju bih se zahvalio mojim najbližim saradnicima, **Danici Heriban Blagojević** i **Nebojši Mićiću**, na velikom trudu, strpljenju i trpljenju mene, mog temperamenta i načina rada. To su vrhunski profesioalci, divni ljudi i još bolji saradnici. Praštajte ako sam šta loše uradio, a ja se nadam da nisam. Takođe, veliku zahvalnost dugujem recenzentima ove monografije: **prof. dr Vesni Ivkov**, **mr Damiru Galijaševiću** i **prof. dr Ivanu Šijakoviću**. Hvala im na izuzetno korisnim savjetima, nemjerljivoj pomoći i sugestijama kako bi ova monografija bila što kvalitetnija i na visokom nivou.

Da zaključimo: ako smo moj tim i ja uspjeli u našoj namjeri, ja ću biti srećan zbog toga, a ako nismo, eto mogućnosti nekim novim istraživačima da urade nešto bolje. Iza nas je nešto više od godinu dana rada, putovanja, divnih momenata, lijepih uspomena, susreta sa dragim ljudima, novih poznanstava i svega onog lijepog što nam je donijelo ovo istraživanje i izrada monografije. Manje lijepe trenutke nećemo spominjati, zato što ih nema. Sve je bilo izuzetno i ova monografija se morala dogoditi. Zato, još jednom imam veliku potrebu da se najiskrenije zahvalim gospodinu **Obrenu Petroviću**, po mnogo čemu izuzetnom čovjeku, jer da nije bilo njega, ova monografija nikada ne bi bila pred vama.

Dr Davor Vidaković

KORIŠTENA LITERATURA I IZVORI:

Knjige:

1. Antonjina Kloskovska: "Sociologija kulture", Krug 99, Sarajevo 2003. god.
2. Davor Vidaković: "Samoupravljači između čekića i srpa-novi muzički narativi u jugoslovenskom samoupravljanju", Sociološki diskurs Banja Luka, 2022. god.
3. Deborah J. Haynes: "The Vocation of the Artist", New York, 1997., 127
4. Edgar Moren: "Duh vremena I", : XX vek, Beograd 1979. god
5. Edvard Sapir: "Ogledi iz kulturne antropologije", BIGZ 1974, Prosveta 1984. god.
6. Emil Durkheim: "The division of labor in society", Free Press 1984 edition., New York 1893. god.
7. Etjen, Surio: "Odnos među umjetnostima: problemi uporedne estetike", Svjetlost Sarajevo, 1958. god.
8. Giles Hooper: „Thank You for the Music", Popular Music Analysis, Expanding Approaches, ed. Scotto, C, Smith, K. Brackett, J.,Routledge 2018.
9. Gisèle Freund: "Fotografija i društvo", Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1981. god
10. Ibrahim Kemura: Muslimanska imena i njihova značenja, El-Kalem, 2000. god.
11. Nikola Božilović: "Ogledi o popularnom", Filozofski fakultet Niš 2016. god.
12. Nikola Božilović: "Popkulturni fenomeni XX veka (sociološki eseji o filmu i rokenrolu)", SKC Niš, 2021. god.
13. Nikolaj Berđajev: "Sudbina čovjeka u suvremenom svijetu: za razumijevanje naše epohe", Verbum Split 2007. god.
14. Petar Luković: "Bolja prošlost", NIRO "MLADOST", Beograd 1989. god.
15. Pierre Hadot: "Duhovne vježbe i antička filozofija", Sandorf Zagreb, 2013. god
16. prof. dr Dragana Gnjatović, prof. dr Veroljub Dugalić, Doc. dr Biljana Stojanović "Istorija nacionalnog novca", izdavačka kuća Sineks Beograd, 2003. god.
17. Robert D. Putnam: "Bowling alone: The collapse and revival of American community", Simon & Schuster, New York 2000. god.
18. Serđo Turkoni: "Neorealizam u italijanskom filmu, Izbor iz italijanskih filmskih časopisa", Kultura, Beograd, 1961, str. 213.
19. Simović Živomir: "Vreme radija", Radio Beograd, 1989. god.
20. Sreten Petrović: "Kič kao sudbina", Čigoja štampa Beograd 2006. god.
21. Šarl Lalo: "Osnovi estetike", BIGZ/Redakcija „Kultura", Beograd 1974. god.
22. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 233.
23. Viktorija Aleksander: "Sociologija umetnosti", Clio Beograd 2007. god.
24. Vladimir Petrić: "Uvođenje u film", Umetnička akademija Beograd, 1968. god.

Članci:

1. Barbara Kovačević: "Novinska patka, žuta štampa i sedma sila", časopis Hrvatski jezik : znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika, Vol. 5 No. 1, Zagreb, 2018.god
2. Boris Ilić: Popularna muzika: individualna kreativnost i društveni okvir, zbornik radova Akademije umetnosti Novi Sad, br. 10, 2012. god. DOI: 10.5937/ZbAkU2210202I
3. Charles Suchar: "Grounding Visual Sociology Research In Shooting Scripts", Qualita-tive Sociology 20 (1): 33–55. 1997.
4. Doc. dr. Mirza Džananović: „Uloga fabrike Bratstvo u razvoju Novog Travnika", Historijski pogledi 4, Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla 2020. god.
5. Douglas Harper: "An Argument for Visual Sociology" In: J. Prosser (ed), Image- -based Research: A Sourcebook for Qualitative Researchers, London: Falmer Press, pp. 24–41, 1998.
6. Đokica Jovanović (i dr): "Parodija tragičnog", Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica, Beograd: IFDT, Niš: IAC (str. 115-131)
7. Dr. sc. Salkan Užičanin: „Privreda Doboja i okoline od 1918. do 1941. godine", Zbornik radova sa naučnog skupa Naslijeđe Doboja i okoline, održanog 27. 9. 2014. godine u Doboju, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturnohistorijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona i Medžlis IZ Doboj, Tuzla, 2014. god.
8. Gianna Moscardo: "Analysing the role of festivals and events in regional development", Event Management, 11(1), 23-32. , 2007.god.
9. Josip Obradović, Mira Čudina-Obradović: „Bračna kvaliteta: poimanje, uzroci i posljedice", časopis za opća društvena pitanja: Društvena istraživanja, Vol. 7 No. 4-5 (36–37), Institut društvenih znanosti "IVO PILAR", Zagreb, 1998. god.
10. Nemanja Zvijer: "Sociologija vizuelnog – mogući pravci budućeg razvoja sociologije u Srbiji", Sociološki pregled, Vol. XLVI (2012), no. 3–4, str. 1070–1089. Posebno izdanje Sto godina sociologije u Srbiji.
11. Pavlović, M., Manić, Lj., Aleksić, M: „Umjetnost spektakla kao druga realnost", Međunarodni znanstveni časopis za filozofiju medija, In medias res, Vol. 2, br. 2, 2013, Zagreb, 2014, str.650-663, ISSN 1848-6304, UDK 7.011.26-3, str. 180-190
12. Viktorija Car: "Televizija u novomedijskom okruženju", časopis Medijske studije Vol. 1 No. 1-2, 2010. 1. 1-2, Fakultet političkih znanosti Zagreb 2010.g od.je.
13. Tihomir Stančević: "Istorija nosača zvuka, vek i po muzike", magazin Svet kompjutera online izdanje od 01.09.2017. god, dostupno na: https://www.sk.rs/arhiva/clanak/14440/istorija-nosaca-zvuka-vek-i-po-muzike

Intervjui:

1. Intervju sa Dragoslavom Lazićem u emisiji "SFRJ za početnike" autora Radovana Kupresa u produkciji Filmskih novosti Beograd 2011.
2. Miloš Gojković: „Bratovljeva smrt", feljton, magazin Radio TV Revija, 1971. god.
3. Ratko Dmitrović: "Kako su „Pesma leta" i Vice rušili Jugoslaviju", magazin Pečat, 26. oktobra, 2012. god.
4. Televizijska emisija: "Mali noćni razgovori" od 06.01.1971. god. RTV Zagreb, Arhivska oznaka MALI NOĆNI RAZGOVORI - SIROVINA - 06.01.1971 Broj medija: B-19700, Broj dokumenta (ID): 200256. Materijal ustupljen od strane Arhiva HRT u svrhu našeg istraživanja i za izradu ove monografije.
5. Televizijska emisija: "Zapisi o jednom letu" RTV Beograd. Arhivska oznaka ARH_011026, TC:6,26-9,43. Materijal ustupljen od strane Arhiva RTS u svrhu našeg istraživanja i za izradu ove monografije.
6. Tihomir Stančević: "Istorija nosača zvuka, vek i po muzike", magazin Svet kompjutera online izdanje od 01.09.2017. god, dostupno na: https://www.sk.rs/arhiva/clanak/14440/istorija-nosaca-zvuka-vek-i-po-muzike
7. Dubinski intervju sa Andrijom Bajićem, rađen 11. novembra 2022. god. u Beogradu
8. Dubinski intervjui rađeni sa Dinom Bajraktarević u periodu septembar 2022-maj 2023. god.
9. Dubinski intervju sa Ismetom Krcićem rađen u novembru 2022.god.
10. Dubinski intervju sa Srbom Ivkovim, rađen 26. januara 2023. god.
11. Intervju sa Ljubišom Pavkovićem, 24. novembar 2022. god.
12. Dubinski intervju sa Borom Višnjičkim, rađen 26. avgusta 2023. god.
13. Dubinski intervju sa Miloram Jakšićem Fanđom, 15. mart 2023. god.
14. Dubinski intervju sa Zoranom Kuzmanovićem Munjom, 10. mart 2023. god.
15. Intervju sa Mijom Milutinovićem, direktorom DISKOS-a, 12. januara 2023. god.
16. Intervju sa Ljubišom Đorićem, 12. januar 2023. god.

Periodike:

1. Periodika magazina "Radio TV Revija" Beograd;
2. Periodika revije "TV Novosti" Beograd;
3. Periodika časopisa "SABOR" Beograd;
4. Periodika magazina "STUDIO" Zagreb;
5. Periodika magazina "PLAVI VJESNIK" Zagreb;
6. Periodika lista "Večernje novosti" Beograd;
7. Periodika lista "Politika" Beograd;
8. Periodika lista "Ilustrovana politika" Beograd;
9. Periodika lista "Politika ekspres" Beograd;
10. Periodika lista "BORBA" Beograd;
11. Periodika lista "OSLOBOĐENJE" Sarajevo;
12. Periodika lista "Glas komuna" Doboj;
13. Periodika magazina "Čik" Beograd;
14. Periodika lista "Veseli svet" Beograd;
15. Periodika nedeljnika "NIN", Beograd;

FUSNOTE, BILJEŠKE I KOMENTARI

1. Ibrahim Kemura: Muslimanska imena i njihova značenja, El-Kalem, 2000. god.
2. Magazin Radio TV Revija, broj 180.
3. Magazin Radio TV Revija, 1971.
4. Miloš Gojković: „Bratovljeva smrt", feljton, magazin Radio TV Revija, 1971. god.
5. Ibid.
6. Magazin Radio TV Revija, 1971.
7. Magazin Radio TV Revija, br 180.
8. Ibid.
9. Miloš Gojković: „Bratovljeva smrt", feljton, magazin Radio TV revija, 1971. god.
10. Dr sc. Salkan Užičanin: „Privreda Doboja i okoline od 1918. do 1941. godine", Zbornik radova sa naučnog skupa Naslijeđe Doboja i okoline, održanog 27. 9. 2014. godine u Doboju, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturnohistorijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona i Medžlis IZ Doboj, Tuzla, 2014. god.
11. Dubinski intervju sa Dinom Bajraktarević, rađen novembra 2022.god.
12. Kazivanje M.J. poznanika porodice Bajraktarević, dato 11.10.2022. god.
13. Kazivanje H.A. sina bliskog poznanika Mehmeda Bajraktarevića, decembra 2022.
14. Revija TV Novosti, 2–9. oktobra 1970. god.
15. Kazivanje A.H. sina bliskog prijatelja Mehmeda Bajraktarevića Garana, dato 03.09.2022. god.
16. Kazivanje M.J. poznanika porodice Bajraktarević, dato 11.10.2022. god
17. Kazivanje A.H. sina bliskog prijatelja Mehmeda Bajraktarevića Garana, dato 03.09.2022. god.
18. Magazin Radio TV Revija, broj 180, od 7. 8. 1970. god.
19. Ibid;
20. Ibid;
21. Reditelj Đuzepe de Santis je poslije studija filozofije nastavio školovanje na Čentro Sperimentale u Rimu, ali je i kao aktivan učesnik Komunističke partije i Pokreta otpora tokom Drugog svjetskog rata dao i ideološki obojen stav svojim filmovima.
22. Serđo Turkoni: Neorealizam u italijanskom filmu, Izbor iz italijanskih filmskih časopisa, Kultura, Beograd, 1961, str. 213.
23. Vladimir Petrić: Uvođenje u film, Umetnička akademija Beograd, 1968. god.
24. Ibid;
25. Netačne i neprovjerene informacije o Silvani su objavili na desetine elektronskih portala ali i štampanih medija u skorije vrijeme (unazad 10 godina), najvjerovatnije po prinicpu preuzimanja tekstova. Ranijih godina kao npr. u Radio TV Reviji, Studiju, TV Novostima i sl. informacije su bile većim dijelom provjerene i tačne, ali iz nekog razloga su kasnije krenuli tekstovi sa neistinitim sadržajima vezanim za Silvanih život.
26. Dubinski intervju sa Dinom Bajraktarević, obavljen novmbra 2022. god.
27. Doc. dr Mirza Džananović: „Uloga fabrike Bratstvo u razvoju Novog Travnika", Historijski pogledi 4, Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla 2020. god.
28. Dubinski intervju sa Dinom Bajraktarević, obavljen novmbra 2022. god.
29. Revija TV Novosti, 2–9. 10. 1970. god.
30. Časopis Sabor , 4. 8. 1986. god.
31. Radio TV Revija, 1971. god.
32. Boris Ilić: Popularna muzika: individualna kreativnost i društveni okvir, zbornik radova Akademije umetnosti Novi Sad, br. 10, 2012. god. DOI: 10.5937/ZbAkU2210202I
33. Kazivanje Z.M. kćerke žene koja je radila u hotelu "Topola" na Ilidži, dato decembra 2022.god
34. Ibid;
35. Dubinski intervju sa Dinom Bajraktarević, obavljen novmbra 2022. god.
36. Ibid;
37. Radio TV Revija 1971.
38. Ibid;
39. Matična knjiga venčanih Beograd SO Vračar za 1961. godinu pod rednim brojem 740.
40. Radio TV Revija , 1971.god.
41. Dubinski intervjui rađeni sa Dinom Bajraktarević-Nikolić, Andrijom Bajićem i Ismetom Krcićem novembra 2021. god.
42. Dnevni list Politika, 12. 4. 2008. god.
43. Dnevni list Blic, 26. 8. 2007. god.
44. Izjava Leposave Jankov objavljena u magazinu TV Novosti, septembar 1971. godine, str. 23.
45. Magazin TV Novosti, br. 238, septembar 1971. godine, str. 17.
46. Ibid.
47. Magazin TV Novosti, br. 238, septembar 1971. godine, str. 17.
48. Ibid.
49. Izjava Leposave Jankov objavljena u magazinu TV Novosti, septembar 1971. godine, str. 23.
50. Magazin TV Novosti , br. 238, septembar 1971. godine, str. 17.
51. Ibid.
52. Josip Obradović, Mira Čudina-Obradović: „Bračna kvaliteta: poimanje, uzroci i posljedice", časopis za opća društvena pitanja: Društvena istraživanja, Vol. 7 No. 4-5 (36–37), Institut društvenih znanosti "IVO PILAR", Zagreb, 1998. god.

88. Magazin TV Novosti, br. [illegible], septembar 1971. godine, str. 17
89. Radio TV Revija 1972. god.
90. Dubinski intervju sa Danom Bajraktarević rađen novembra 2022. god.
91. Dubinski intervju sa Danom Bajraktarević rađen novembra 2022. god.
92. Magazin "Ok", maj 1971. godine.
93. Magazin "Ok", maj 1971. godine.
94. Intervju sa Silvanom Armenulić, autora Darinke Ristović objavljen u magazinu Radio TV Revija 1976. god.
95. Intervju sa Silvanom Armenulić, autora V. Meda objavljen 1. 4. 1969. godine.
96. Magazin Vesni svet, iz 1980.' god.
97. Ibid.
98. Magazin "TV Novosti" - od 12. do 19. marta 1971. god., str. 8.
99. Podaci dobijeni terenskim istraživanjem obavljenim 12. 1. 2023.god. u Aleksandrovcu Župskom;
100. Ovu pjesmu je Silvana nekoliko godina kasnije ponovo snimiti.
101. Ova pjesma je prvi puta snimljena 1966. godine u interpretaciji dueta Milošević-Aleksić, ploča je objavljena decembra 1966. godine u izdanju PGP RTB pod nazivom Duet Milošević-Aleksić, Ansambl Dušana Radetića - Lepa Šumadinka, sa oznakom PGP RTB - SP 12254.
102. Format manji od singlice (6 inča) i savitljiv je, a takva forma ploča rađena je kao promotivni materijal za pojedinu predstavu - forma
103. Iste godine je ovu pjesmu snimila i Nataša Vladetić na singlici u izdanju Jugotona sa oznakom Jugoton - SY 22757.
104. Intervju sa Dragoljubom Lazićem u emisiji "SFRJ za početnike" autora Radovana Kupresa u produkciji Filmskih novosti, Beograd 2011.god.
105. Magazin "Radio TV Revija", septembar 1972. godine
106. Ibid.
107. Dubinski intervju sa filmskim snimateljem Miloradom Jakšićem Fanđom rađen u Beogradu 15.marta 2023. god.
108. Ibid.
109. Magazin "TV Revija", avgust 1970. godine
110. Gianna Moscardo: "Analysing the role of festivals and events in regional development", Event Management, 11(1), 23-32, 2007.god.
111. Robert D. Putnam: "Bowling alone: The collapse and revival of American community", Simon & Schuster, New York 2000.god.
112. Emil Durkheim: "The division of labor in society", Free Press 1984 edition., New York 1893.god.
113. Alternacija je podrazumijevala da jednu pjesmu, izvode dva različita pjevača, često i dva različita aranžmana, a na kraju najbolji nastupi na ulazi u finale. Pritit nekoliko festivala Ilidža je tako funkcionisalo.
114. Tekst: "Silvana: Ilidža me uopće ne zanima.." objavljen u Reviji "Plavi vjesnik", 1970.god.
115. Ibid.
116. Dragan Bartulović: "Dosko kuće vodu mute" , revija "Plavi vjesnik', 1970. god.
117. Tekst "Safet zagrmio Silvanu", objavljen u RTV Revija 9.7.1971.god.
118. Avdo Mujčinović: "Šajo, ti si svoje otpevao", Politika ekspres 16.7.1971.god.
119. Izjava Silvane Armenulić data novinaru TV Novosti, 7.5.1971.godine.
120. Ratko Dmitrović: "Kako su „Pesma leta" i Vice rušili Jugoslaviju", magazin Pečat, 26. oktobra, 2012. god.
121. Ibid.
122. Ibid.
123. Kao što o posljednjim Silvaninim koncertima u Požarevcu (9.10.1976.) i Aleksandrovcu Župskom (10.10.1976.), u medijima, ni u biografiji, nije pisano ništa o tome, posebno o prvom, koji je čak išao u direktnom televizijskom prenosu, tako su, sa velikom sigurnošću, mnogim kritičarima postajali mnogi događaji od 1971. do 1976. god. na kojima je Silvana učestvovala, a da isti nisu bili pomenuti u nekom od medijskih medija.
124. Podaci dobijeni terenskim istraživanjem obavljenim od septembra do decembra 2022. godine.
125. Magazin "Ok", novembar 1969. god.
126. Revija "TV Novosti", 2-9-16. 1976. god.
127. Nije isključeno da je ovaj podatak upitoran od strane nekih novinara.
128. Dubinski intervju sa Andrijom Bajićem rađen 16. novembra 2022. god. u Beogradu.
129. Radio TV Revija, 1971. god.
130. Izvor: //www.[illegible].com/silvana-armenulic-tuga-nije-otisla-bestrage
131. Petar Lakićević: "Knjiga predloženi: prizori iz muzičkog života Jugoslavije", Mladost, Beograd 1983.god.
132. Ibid.
133. Ibid.
134. Izvor: //www.[illegible].com/silvana-armenulic-tuga-nije-otisla-bestrage
135. Dubinski intervju sa Miloradom Jakšićem Fanđom rađen marta 2023. god. u Beogradu.
136. Izvor: //www.[illegible].com/silvana-armenulic-tuga-nije-otisla-bestrage
137. Časopis "Studio", 1971. god.
138. Dubinski intervju rađen sa Ismetom Kečićem, 11.novembra 2022. god.
139. Ibid.
140. Ibid.
141. Ibid.
142. Podatke ustupila Irena Pokrajac, supruga Jovana Pokrajca.
143. Irena Zdravković: "Nije pesme, nije ljubavi" (o) Šajtom objavljen u magazinu Radio TV Revija iz 1984.godine.
144. Ibid.
145. Ibid.

104. https://www.discogs.com/release/5476868-Toma-Zdravkovi%C4%87-O-Majko-Majko (pristupljeno 15.11.2022.)
105. Toma Zdravković: "Moje pesme, moje ljubavi" (5), feljton objavljen u magazinu Radio TV Revija iz 1983. godine.
106. Dubinski intervju sa Andrijom Bajićem rađen 10. novembra 2022.godine
107. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 66.
108. Intervju sa Srbom Ivkovim vođen 25,7.2023.godine, intervju vodila prof.dr Vesna Ivkov.
109. Ibid;
110. Ibid;
111. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 233.
112. Ibid;
113. Ibid;
114. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 233.
115. Intervju sa Srbom Ivkovim vođen 25,7.2023.godine, intervju vodila prof.dr Vesna Ivkov.
116. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 66.
117. Intervju sa Srbom Ivkovim vođen 25,7.2023.godine, intervju vodila prof.dr Vesna Ivkov.
118. Ibid;
119. Ibid;
120. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 233.
121. Ibid;
122. Ibid;
123. Vesna Ivkov: "Harmonika život moj", izdavač: Beogradska knjiga, Beograd 2008. str. 233.
124. Intervju sa Srbom Ivkovim vođen 25,7.2023.godine, intervju vodila prof.dr Vesna Ivkov.
125. Magazin "Radio TV Revija", 1972. god.
126. Magazin "Studio", 1972. god.
127. Magazin "Radio TV Revija", avgust 1972. god.
128. Magazin "Čik", maj 1971. godine
129. Hram posvećen svima demonima ili polubogovima; svi zli duhovi, svi đavoli; prebivalište svih šavola, carstvo sotone, pakao. (grč.)
130. Dušan M. Jovanović: "Želje slušalaca merilo popularnosti" Magazin "TV Novosti", 1975. god.
131. O ovom događaju je govorio Vlada Perović u jednom video-intervju objavljenom na platformi youtube.
132. Podaci dobijeni iz dubinskog intervjua sa Dinom Bajraktarević, rađen 15. novembra 2022. god.
133. Pavlović, M., Manić, Lj., Aleksić, M: „Umjetnost spektakla kao druga realnost", Međunarodni znanstveni časopis za filozofiju medija, In medias res, Vol. 2, br. 2, 2013, Zagreb, 2014, str.650-663, ISSN 1848-6304, UDK 7.011.26-3, str. 180-190
134. Simović Živomir: "Vreme radija", Radio Beograd, 1989.god.
135. Viktorija Car: "Televizija u novomedijskom okruženju", časopis Medijske studije Vol. 1 No. 1-2, 2010. 1. 1-2, Fakultet političkih znanosti Zagreb 2010. god.
136. Barbara Kovačević: "Novinska patka, žuta štampa i sedma sila", časopis Hrvatski jezik : znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika, Vol. 5 No. 1, Zagreb, 2018.god
137. Tihomir Stančević: "Istorija nosača zvuka, vek i po muzike", magazin Svet kompjutera online izdanje od 01.09.2017.god, dostupno na: https://www.sk.rs/arhiva/clanak/14440/istorija-nosaca-zvuka-vek-i-po-muzike
138. Ibid;
139. Ibid;
140. Davor Vidaković: "Samoupravljači između čekića i srpa-novi muzički narativi u jugoslovenskom samoupravljanju", Sociološki diskurs Banja Luka, 2022. god. str.169.
141. Magazin "Radio TV Revija" broj 113. od 25.04.1969.godine
142. Feljton u magazinu "TV Novosti", broj 879. oktobar 1981. godine
143. Intervju sa Silvanom Armenulić objavljen u emisiji Televizije Beograd "Vrti, vrti kolo" (1972)
144. Dubinski intervju rađen sa Andrijom Bajićem 21.01.2023.god.
145. Magazin "TV Novosti" 30.oktobar – 6. novembar 1970.god.
146. Ibid;
147. Ibid;
148. Ibid;
149. Magazin "TV Novosti", decembar 1974. god.
150. Magazin "Radio TV Revija", oktobar 1970.god.
151. Magazin "Radio TV Revija", avgust 1971. god.
152. Magazin "Arena" novembar 1971.god.
153. Feljton "Cena slave Silvane Armenulić", magazin "Čik", 1973. god.
154. Ibid;
155. Nedeljnik "NIN " od 24. januara 1971. god
156. https://www.xxzmagazin.com/silvana-armenulic-tuga-nije-otisla-bestraga
157. Matična knjiga rođenih Doboj za 1951. godinu strana 334, pod brojem 101.
158. Slobodanka Veselinović: "Pevačica bez dodatka", intervju sa Mirjanom Bajraktarević objavljen u listu "Radio TV Revija", 1973. god.
159. Ibid;
160. Inervju sa Mirjanom Bajraktarević objavljen u listu "TV Novosti" mart 1976. god

161. Slobodanka Veselinović: "Pevačica bez dodatka", intervju sa Mirjanom Bajraktarević objavljen u listu "Radio TV Revija", 1973. god.
162. Bobana Veselinović, kratki osvrt na Mirjanino stvaralštvo objavljen na omotu LP ploče iz 1974. god
163. Prije ove pjesme Graić je već ima veliki hit "Mito bekrijo" koju je snimila Vasilija Radojčić 1972. god
164. Bobana Veselinović, kratki osvrt na Mirjanino stvaralštvo objavljen na omotu LP ploče iz 1974. god
165. Ibid;
166. Bobana Veselinović, kratki osvrt na Mirjanino stvaralštvo objavljen na omotu LP ploče iz 1974. god
167. Slobodanka Veselinović: "Pevačica bez dodatka", intervju sa Mirjanom Bajraktarević objavljen u listu "Radio TV Revija", 1973. god.
168. Matična knjiga vjenčanih Beograd SO Savski venac za 1974. godinu pod rednim brojem 75.
169. Presuda Okružnog suda u Beogradu br. P-4912/74 od 30.09.1974. godine
170. Rješenje br. 201-1-10/75-06 Sekretarijata za opšte poslove SO Voždovac, Beograd od 27.01.1975. godine
171. Matična knjiga umrlih Smederevo za 1976. godinu pod rednim brojem 268.
172. Podaci dobijeni iz dubinskog intervjua sa Ljubišom Pavkovićem, rađenim 25.11.2022. god
173. Feljton "U spomen Silvani i Mirjani" (IV dio) autora Save Petrovića, Glas komuna Doboj, 13.11.1991. godine
174. U više novina i interent portala su ove vijesti prenošene. Autori teksta se ne referišu na originalni izvor podataka.
175. Izvor: Deutsche Welle, 02.sep.2018.
176. Dubinski intervju sa Srbom Ivkovim, rađen 26.1.2023.godine u Somboru
177. Intervjui sa Andrijom Bajićem, Ismetom Krcićem i Ljubišom Pavkovićem obavljeni od oktobra do decembra 2022. god.
178. Boza je bezalkoholno i osvježavajuće piće koje se spravlja od kukuruznog brašna, kvasca, šećera i vode. Specifičnog je slatkog ukusa i žućkaste boje.
179. Periodika lista Oslobođenje, 1972. god.
180. Više puta je ponovila ovo u datim intervjuima;
181. Podaci dobijeni iz dubinskog intervjua sa Ismetom Krcićem održanim 11. novembra 2022. god. u Beogradu.
182. Podaci dobijeni iz dubinskog intervjua sa Srbom Ivković održanim 26.1.2023. god. u Somboru.
183. Snimak intervjua sa Bokijem Miloševićem iz 2002. god. (privatna arhiva)
184. Podaci dobijeni iz razgovora sa Ljubišom Pavkovićem vođenim decembra 2022. god.
185. Video-intervju sa Acom Stepićem iz 2001. god. (privatna arhiva)
186. Podaci dobijeni terenskim istraživanjem i intervjuima sa više relevantnih sagovornika, u periodu od septembra do decembra 2022. god.
187. Radio TV Revija 1973. god.
188. Nikola Božilović: "Popkulturni fenomeni XX veka (sociološki eseji o filmu i rokenrolu)", SKC Niš, 2021. god.
189. Nikola Božilović: "Ogledi o popularnom", Filozofski fakultet Niš 2016. god.
190. Deborah J. Haynes: "The Vocation of the Artist", New York, 1997., 127
191. Pierre Hadot: "Duhovne vježbe i antička filozofija", Sandorf Zagreb, 2013.god
192. Giles Hooper: „Thank You for the Music", Popular Music Analysis, Expanding Approaches, ed. Scotto, C, Smith, K. Brackett, J.,Routledge 2018.
193. Etjen, Surio: "Odnos među umjetnostima: problemi uporedne estetike", Svjetlost Sarajevo, 1958. god.
194. Nikolaj Berđajev: "Sudbina čovjeka u suvremenom svijetu: za razumijevanje naše epohe", Verbum Split 2007.god.
195. Dubinski intervju sa Srbom Ivkovim rađen dana 26.01.2023. godine u Somboru.
196. Dubinski intervju sa Ljubišom Đorićem urađen 12.1.2023. godine u Aleksandrovcu Župskom.
197. Podaci dobijeni iz dubinskog intervjua sa Ljubišom Pavkovićem, rađenim 25.11.2022. god
198. Dnevni list "Politika", 12.10.1976. god.
199. Dnevni list "Politika ekspres" od 12.10.1976. godine, str. 4
200. Tekst: Ford Granada Perana Ghia, South African Howler, objavljen na internet stranici bangsheft.com
201. Podaci dobijeni terenskim istraživanjem obavljenim u periodu od septembra do novembra 2022. god.
202. Podaci dobijeni iz zvaničnih kataloga;
203. Konverzija izvršena prema knjizi "Istorija nacionalnog novca" autora: prof.dr Dragana Gnjatović, prof.dr Veroljub Dugalić, Doc.dr Biljana Stojanović, izdavačka kuća Sineks Beograd, 2003.god.
204. Podaci dobijeni iz dubinskog intervjua sa Andrijom Bajićem rađenim 10.11.2022.god.
205. Intervju sa Nadom Jovanović, TV emisija "Sećanje na Silvanu" iz serijala "Dok je sveta i veka", RTS 26.10.2021. god
206. Radio TV Revija, 1976. god.
207. Video-intervju sa Bokijem Miloševićem iz 2002.god.
208. Intervju sa Ljubišom Pavkovićem rađen novembra 2022.god.
209. Magazin "TV Revija" oktobar 1976. god. str.51
210. Dubinski intervju sa Srbom Ivković, rađen u Somboru 26.01.2023.god.
211. Feljton u Radio TV Revija 1976. god.
212. Ibid;
213. Petar Luković: "Bolja prošlost", NIRO "MLADOST", Beograd 1989. god.
214. Radio TV revija, 1976. god.
215. Publikacija je pronađena u biblioteci Matice Srpske u Novom Sadu pod brojem 67843.
216. Rad je izložen na skupu „Naslijeđe Doboja i okoline" 27. 09. 2014. godine u Doboju, i objavljen u zborniku JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona i Medžlis IZ Doboj.
217. Gisèle Freund: "Fotografija i društvo", Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1981.god
218. Charles Suchar: "Grounding Visual Sociology Research In Shooting Scripts", Qualita-tive Sociology 20 (1): 33–55. 1997.
219. Douglas Harper: "An Argument for Visual Sociology" In: J. Prosser (ed), Image- -based Research: A Sourcebook for Qualitative Researchers, London: Falmer Press, pp. 24–41, 1998.

222. Nemanja Zvijer: "Sociologija vizuelnog – mogući pravci budućeg razvoja sociologije u Srbiji", Sociološki pregled, Vol. XLVI (2012), no. 3–4, str. 1070–1089. Posebno izdanje Sto godina sociologije u Srbiji.
223. Charles Suchar: "Grounding Visual Sociology Research In Shooting Scripts", Qualita-tive Sociology 20 (1): 33–55. 1997.
224. Radio-intervju sa Silvanom Armenulić pod nazivom "Moje ime je Rajski cvijet", snimljenog za Radio Sarajevo 1973. godine
225. Televizijska emisija: "Zapisi o jednom letu" RTV Beograd. Arhivska oznaka ARH_011026, TC:6,26-9,43. Materijal ustupljen od strane Arhiva RTS u svrhu našeg istraživanja i za izradu ove monografije.
226. Televizijska emisija: "Mali noćni razgovori" od 06.01.1971. god. RTV Zagreb, Arhivska oznaka MALI NOĆNI RAZGOVORI - SIROVINA - 06.01.1971 Broj medija: B-19700, Broj dokumenta (ID): 200256. Materijal ustupljen od strane Arhiva HRT u svrhu našeg istraživanja i za izradu ove monografije.
227. Socijalna deiksa u jeziku prenosi socijalne uloge učesnika u govornom činu. Personalna deiksa podrazumijeva jezično kodiranje uloga učesnika u govornom događaju, a najčešća sredstva njenog izražavanja su lične zamjenice i njima odgovarajući glagolski oblici. Prvo lice podrazumijeva gramatikalizaciju govornikove autoreference, drugo lice govornikovo referisanje na jednog ili više sagovornika kojima se obraća, a treće lice govornikovo referisanje na osobe koje ne učestvuju direktno u govornom događaju (Levinson 1983: 68).
228. naturščik – onaj koji igra samog sebe, a ona je često igrala pjevačicu
229. Intervju sa Fadilom Hadžićem, autor i voditelj Rudolf Sremec, 02.08.1972.god. AV arhiv/znanstveno-obrazovni program, broj medija B-41050. Materijal ustupljen od strane Arhiva HRT za potrebe izrade ove monografije.
230. Šarl Lalo: "Osnovi estetike", BIGZ/Redakcija „Kultura", Beograd 1974. god.
231. Nikolaj Berđajev: "Sudbina čovjeka u suvremenom svijetu: za razumijevanje naše epohe", Verbum Split 2007.god.
232. Šarl Lalo: "Osnovi estetike", BIGZ/Redakcija „Kultura", Beograd 1974. god.
233. Ta riječ je neprevodiva na srpski jezik, a podrazumijeva prigradsko naselje vrlo siromašnih i društveno odbačenih ili „potisnutih" stanovnika.
234. Antonjina Kloskovska: "Sociologija kulture", Krug 99, Sarajevo 2003.god.
235. Magazin "Čik", maj 1971. godine

RECENZIJE

Monografija pod nazivom *Silvana*, autora dr Davora Vidakovića, predstavlja omaž liku i delu Silvane Armenulić, koji su značajno obeležili jednu epohu u domenu narodne i popularne muzike komponovane u narodnom duhu, na tlu bivše Jugoslavije i šire. Hronološki posmatrano, u sveobuhvatnom društvenom kontekstu, autor prikazuje okolnosti i uslove života primarne Silvanine porodice Bajraktarević, Silvanino odrastanje, školovanje i njene iskre ljubavi prema muzici. Ne zaobilazeći šire sagledavanje razvoja pojedinca u manjoj ili većoj urbanoj životnoj sredini, predstavljaju se okolnosti Silvaninog početka bavljenja muzikom, uz osvrt na presudne momente i ličnosti koji su uticali na njen profesionalni muzički put. Polazeći od toga da se životna i profesionalna kretanja pojedinca nesporno prepliću i jedna na druge bitno utiču, na etnografski način, u ovoj monografiji slikovito su prikazane i Silvanine životne etape, bez kojih priča o ovoj muzičkoj legendi ne bi mogla u potpunosti biti razmotrena. Autor precizno beleži sva diskografska izdanja Silvane Armenulić u periodu od 1964. do 1976. godine, uz navode naziva pesama, imena autora muzike i teksta, vođe ansambla i muzičkih aranžera. Na kritički način, autor, između ostalog, sagledava i filmska ostvarenja u okviru kojih je Silvana imala učešće, a takođe vešto čitaocima približava duh vremena i okolnosti realizacije muzičkih festivala 70-ih godina 20. veka, čiji je učesnik između ostalih, bila i Silvana. Kroz svedočanstva o odnosu sa kolegama, ličnost Silvane Armenulić razmatra se na profesionalnoj muzičkoj ravni. Između ostalih, značajno mesto u Silvaninom životu zauzima sestra Mirjana, pa je s razlogom životu i radu Mirjane Bajraktarević autor monografije posvetio adekvatnu pažnju. S obzirom na činjenično stanje da je Silvana, pre svega, bila ostvarena ličnost u svakom smislu te reči, a kako se na nju kao pojedinca nije mogao vršiti uticaj, uticalo se na mišljenje drugih o njoj. Autor monografije se bavi rasvetljavanjem mogućih aspekata i uzroka duže vreme izražene medijske i društvene stigmatizacije Silvane – uspešne muzičke ličnosti i to tumačenjem ustrojstva muzičke industrije, kao i stubove društvene moći: radio, televizija, popularna štampa i diskografija. Pored detaljnog rasvetljavanja Silvaninog života i profesionalnog delovanja, autor posvećuje pažnju i okolnostima njene smrti, uz rasvetljavanje do sada nepoznatih podataka široj javnosti. Pomalo neuobičajeno, pri kraju monografije navodi se metodološki postupak koji je primenjen tokom istraživanja radi prikupljanja građe za nastanak ove monografije, te primenjene metode, tehnike, instrumenti u terenskom i kabinetskom radu. Međutim, njihovo mesto u ovoj monografiji se uveliko opravdava time što se oni usko povezuju sa zaključnim, temeljnim razmatranjima o karakteru ličnosti Silvane Armenulić.

Monografija *Silvana*, autora dr Davora Vidakovića, je spretno koncipirana kompozicija, napisana jasno i koncizno, sa kritičkim promatranjima iz domena naučnog sociološkog stanovišta, sa primesama interdisciplinarnog pristupa. Tema i sadržaj ove monografije su više nego poželjni i opravdani u oblasti društveno-humanističkih nauka i predstavljaju svojevrsni putokaz interdisciplinarnosti na relaciji nauka o društvu i nauka o muzici. Stoga je ova monografija podjednako korisna i zanimljiva kako stručnoj, tako i široj čitalačkoj publici.

Prof. dr i dr Vesna Ivkov
v. d. Šefa Katedre za muzikologiju i etnomuzikologiju
rukovodilac studijskog programa Etnomuzikologija
Akademija umetnosti
Univerzitet u Novom Sadu

Monografija „Silvana" (o životu dobojske umjetnice Silvane Zilhe Armenulić) autora dr Davora Vidakovića predstavlja vrlo važan događaj u spisateljskoj i izdavačkoj delatnosti, kako Doboja, tako i ostalih prostora ex Jugoslavije. Monografija ima svoja dva aspekta. Prvi aspekt čini biografija poznate interpretatorke narodne muzike Silvane Armenulić (rođene kao Zilha Bajraktarević), dok drugi aspekt ćini sociološka analiza vremena, događaja, stanja i karakteristika društva u nepune četiri decenije Silvaninog života i rada.

Prvi aspekt, prva dimenzija ove monografije donosi vrlo opširnu, detaljnu, pažljivo sročenu biografiju Silvane Armenulić od njenog rođenja i porodičnih prilika u kojima je rođena (1939.) pa to njene tragične smrti (1976.). Biografija je zasnovana na veoma bogatoj građi, marljivo i pažljivo prikupljenoj. Treba napomenuti da je autor Davor Vidaković i sam Dobojlija, te da mu to daje prednost, jer je mogao da koristi i još žive svedoke Silvaninog detinjstva, života njene porodice i drugih detalja, koji nebi bili dostupni nekome ko bi kao „stranac" pisao biografiju o Silvani Armenulić. Ovaj deo monografije „Silvana" se lako i sa pažnjom i radoznalošću čita jer donosi mnoštvo detalja iz života Silvane Armenulić koji nisu bili poznati publici i čitaocima (npr. boravak u Travniku i Sarajevu) koji vole njene pesme (specifičnu i jedinstvenu interperetaciju) i čuvaju uspomenu na nju. U biografskom opisu demistifikuju se i demantuju mnogi detalji koji su ranije, iz neznanja ili zlonamere, plasirani u medijima o životu Silvane Armenuluć. Posebno su zanimljivi detalji iz Silvanine borbe da nađe svoje mesto u „estradnoj džungli" koja je nastajala, posebno u Srbiji i Beogradu, ali da sačuva svoje visoke moralne i tradicionalne poglede i stavove o životu i porodiici. Analiziraću te uslove u kojima je radila Silvana Armenući, autor nam daje, onako usput, biografske detalje mnogih poznatih ličnosti iz muzičkog i kulturnoga (pa i političkog) života posleratne Jugoslvije, posebno Beograda. Treba istaći još jedan detalj iz ovog dela monografije „Silvana" a to je da tekst nije zbir suvoparnih podataka, već je sve to interpretirano na jedan literaran način.Druga dimenzija, drugi aspekt monografije „Silvana" doonosi čitaocu jedanu sociološku analizu vremena u kome je živela Silvana Armenulić. Tu su kratki opisi karakteristika života ljudi i samog društva u Doboju pred Drugi svetski rat, zatim analiza stanja u Jugoslaviju pred Drugi svetski rat, kao i neki detalji o samom ratu, posebno u Doboju, ali u širem njegovom okruženju. Svaki biografski detalj Silvane Armenulić, autor smešta u određeni društveni kontekst, tako da čitalac može steći širu sliku o tome šta je uticalo na Silvanu iz njenog okruženja a šta je posledica njenog karaktera i drugih osobina njene ličnosti. U ovom delu monografije „Silvana" možemo naći, pored analize Silvanine porodice i porodice njenog muža (Radmilo Armenulić), interesantne stavove o porodici tog vremena, siromaštvu, raslojavanju i drugim važnim aspektima za razvoj porodice tokom Drugog svetskog rata i tri decenije posle rata. Opisujući detalje kako je Zilhu Bajraktarević inspirisala junjakinja iz filma „Gorki piirinač" (Silvana Mangano) da sebi doda ime Silvana, autor daje vrlo zanimljivu sociološku analizu tog filma. Još jedan detalj iz ove monografije treba istaći, a to je psihološka analiza pojedinih ljudi iz Silvaninog okruženja, pa i same Silvane Armenulić. Recimo, Silvanina mimikrija ličnog imena gde autor to ilustruje njenom izjavom da se u njoj bore dve ličnosti: Ziha Bajrakterević i Silvana Armenulić.

Monogfafija „Silvana" predstavlja veoma dobro, korisno i značajno štivo za vrlo raznovrsnu čitalačku publiku. Tako da će izdavač učiniti značajajan poklon čitalačkoj publici Doboja, BiH, Srbije i ostalih delova ex Jugoslavije objavljivanjem ovog dela autora dr Davora Vidakovića.

Prof. dr Ivan Šijaković

Još od začetka ideje o monografiji o životu i radu jedinstvene muzičke umjetnice bivše Jugoslavije Silvane Armenulić, upoznat sam sa aktivnostima na izradi iste. Kad god bi mi, u kasnim večernjim satima, zazvonio telefon, znao sam da me to zove moj prijatelj Davor Vidaković da sa mnom podijeli radost, vraćajući se sa neke od svojih istraživačkih putešestvija. Isto osjećanje radosti pratilo me čitajući gotovu monografiju „Silvana".

Monografija prati život Zilhe Bajraktarević od njenog rođenja u Doboju 1939. godine, porodične prilike i kontekste, ali i širi kontekst lokalne zajednice. Nije nikakva novost ako kažemo da nas mjesto rođenja i odrastanja u mnogome oblikuje u našem životu. Doboj, kao stara bosanska čaršija sa svim svojim dražima, a naročito sa visokom sviješću o značaju očuvanja i njegovanja kulture i tradicije, bez sumnje je kreirao snažnu ličnost Zilhe Bajraktarević, koja će pod umjetničkim imenom Silvana i bračnim prezimenom Armenulić kasnije napraviti izuzetnu karijeru u muzičkoj umjetnosti i postati poznata i priznata u jugoslovenskim, i ne samo jugoslovenskim okvirima. Od njenih muzičkih početaka sredinom pedesetih godina u Travniku i Sarajevu, do odlaska u Beograd i stvaranja izvanredne muzičke karijere, ova monografija detaljno i iscrpno, potkrijepljeno neoborivim argumentima kroz metode struktuiranih intervjua sa živim Silvaninim savremenicima i iscrpno korištenje historijskih izvora, donosi i najsitnije detalje iz njene karijere, gostovanja po zemlji i inostranstvu, diskografske uspjehe, učešće na festivalima i velikim turnejama, ali i detalje iz privatnog života koji su neophodni da bismo shvatili kontekst njenog umjetničkog djelovanja. Lično sam svjedočio velikom angažmanu dr Vidakovića da se do najsitnijih detalja obradi „Afera Ilidža 71" – od zajedničkog prikupljanja izvora do razgovora između dr Vidakovića i Zlatka Prlende, jedinog danas živog direktnog aktera ove afere.

Ova monografija donosi i neke dosad nepoznate i nikad javno objavljene detalje iz života, ali i iz života nakon života Silvane Armenulić. Ovdje u prvom planu mislim na odnos tadašnjeg državnog vrha prema Silvani Armenulić, kao i detalje o tragičnom odlasku s ovoga svijeta. Potkrijepljeno svjedočenjima tada živih aktera događaja, jer pisanih tragova, očekivano, i nema, iscrpno je opisan odnos uticajnog političara tog doba Staneta Dolanca prema Silvani, što je navedenu umjetnicu mnogo koštalo u karijeri i životu. Taj podatak do danas, koliko mi je poznato, nije iznošen u javnosti. Istovremeno, kroz historijske izvore i svjedočenje očevidaca, pogibija Silvane Armenulić, Mirjane Bajraktarević i Miodraga Jašarevića u ovoj monografiji gotovo da je rekonstruisana, iznošenjem manje poznatih detalja i podataka, te „zavirujući" i u najskrivenije dokumente poput uviđaja policijskih organa sa lica mjesta nesreće.

Stalno balansirajući između emotivnog i objektivnog, jer je u ovom slučaju i jedno i drugo, dr Vidaković uspio je napisati ozbiljno štivo koje na dosad neviđen način monografski obrađuje život, rad, uspjehe, uspone, padove, lik i životno djelo jedne reprezentativne muzičke umjetnice. Imajući u vidu sve ranije navedeno, od srca i iskreno preporučujem ovo djelo za objavljivanje, čitanje i svakodnevno promovisanje u svim sredstvima informisanja, kako bi isto stiglo do ruku svih znatiželjnika, ali i ljudi iz struke i muzičke nauke.

U Sarajevu, septembra 2023. godine.

mr. sci Damir Galijašević, etnomuzikolog

RECENZENTI

Prof. dr Vesna IVKOV je rođena 1976. godine u Somboru. Školovala se u rodnom Staparu, Apatinu i Novom Sadu. Dvostruki je doktor nauka. Prvu doktorsku tezu u oblasti etnomuzikologije odbranila je 2013. godine, a drugu 2016. u oblasti etnomuzikologije i muzičke pedagogije, uz prisustvo članova komisija i mentora iz Srbije i inostranstva. Profesor je Univerziteta u Novom Sadu, v. d. šefa Katedre za muzikologiju i etnomuzikologiju i rukovodilac studijskog programa Etnomuzikologija na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Njeno istraživanje fokusirano je na muzičku tradiciju naroda i nacionalnih zajednica u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Sloveniji i Nemačkoj, kao i na instrument harmonika. Tokom postdiplomskih studija bila je stipendista Republike Austrije. Do sada je napisala šest knjiga i uredila dva zbornika naučnih radova, a deluje kao recenzent inostranih međunarodnih naučnih časopisa i član odbora međunarodnih simpozijuma. Kao prva harmonika u okviru orkestra harmonika Srednje muzičke škole „Isidor Bajić" Novi Sad, dobitnik je I evropske nagrade u Kastelfidardu (ital. Castelfidardo) u Italiji 1994. godine i učesnik otvaranja svetskog kupa harmonikaša u Klingentalu (nem. Klingenthal) u Nemačkoj 1995. godine. U svojstvu aktivnog izvođača/akordeoniste realizovala je brojne radijske snimke i televizijske emisije solo (žanr klasične i komercijalne muzike) i u duetu sa ocem Srbom Ivkov uz pratnju VNO RTV (žanr narodne i muzike komponovane u narodnim duhu) i deluje kao član žirija međunarodnih takmičenja harmonikaša. Rukovodilac je brojnih projekata koje finansira Pokrajinski sekretarijat za kulturu, javno informisanje i odnose s verskim zajednicama i Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost. Aktivan je istraživač u okviru projekata Matice srpske i Naučnoistraživačke organizacije Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Učesnik je projekata Univerziteta u Bonu (nem. Bonn), Etnološkog muzeja u Berlinu i Univerziteta u Frajburgu (nem. Freiburg). Gostujući je profesor i učesnik naučnih kongresa i simpozijuma na univerzitetima u inostranstvu. Dobitnica je priznanja „Zlatna značka" (2017) za dugogodišnji doprinos razvijanju kulturnih delatnosti, nesebičan i predan rad, koju dodeljuje Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, Kulturno-prosvetna zajednica Srbije, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije. Živi u Staparu pored Sombora i majka je dečaka Srboslava.

Prof. dr. Ivan ŠIJAKOVIĆ, rođen 1955. godine u Rijeci Crnojevića (Crna Gora) gdje je završio osnovnu školu i Gimnaziju. Diplomirao je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na odsjeku za sociologiju kao jedan od najboljih studenata. Magistrirao i doktorirao iz oblasti sociologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Nakon završenog fakulteta 1978. godine zaposlio se kao asistent na Ekonomskom fakultetu u Banjoj Luci, gdje ostaje do 1987. godine kada prelazi u Beograd. Na banjalučki univerzitet se vraća 2000. godine kao docent na Ekonomskom, Pravnom i Filozofskom fakultetu. Predavao je Opštu sociologiju, Uvod u sociologiju, Klasične sociološke teorije, Savremene sociološke teorije i Sociologiju umjetnosti. Bio je od osnivača Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci. Izvodio je nastavu na postdiplomskim studijama, a predavao je i na doktorskim studijama na odsjeku za Sociologiju Fakulteta političkih nauka u Sarajevu. Radio je i na Univerzitetu "Union-Nikola Tesla" u Beogradu, kao i u Institutu za Evropske studije u Beogradu. Pokrenuo je ugledni naučni časopis "Sociološki diskurs". Autor je velikog broja naučnih radova, knjiga i udžbenika.

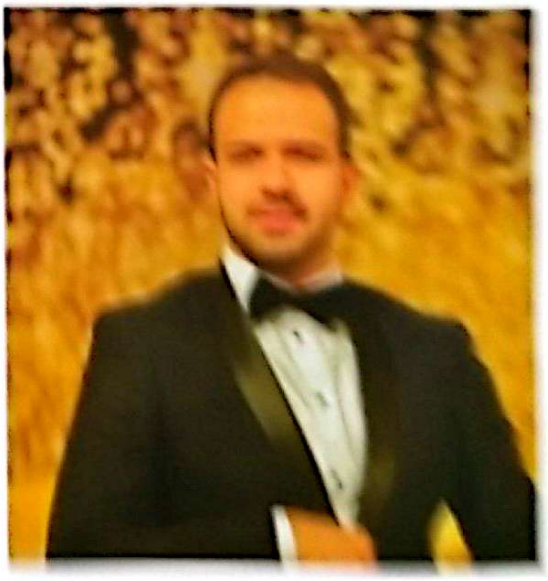

Mr. sci. Damir GALIJAŠEVIĆ, rođen 1996. godine u Rijeci, Republika Hrvatska. Djetinjstvo proveo u Tešnju, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Godine 2015. upisuje Muzičku akademiju Univerziteta u Sarajevu, gdje je 2019. godine diplomirao, a u julu 2025. godine i magistrirao, oboje u klasi red. prof. dr. Tamare Karaula-Beljak. Saradnik Muzičke produkcije JU BHRT-a od marta 2019. godine, zaposlen u Muzičkoj produkciji JU BHRT-a kao član Velikog narodnog orkestra, a u novembru 2022. godine prelazi na poziciju producenta u muzičkoj redakciji Radija Krune i Hercegovine. Kao etnomuzikolog, bio je angažovan na akademskim timovima u organizaciji Odsjeka za muzikologiju i etnomuzikologiju i Odsjeka za muzičku teoriju i pedagogiju, te je bio urednik Regionalnih centara dokumentacije muzikologije i etnomuzikologije u organizaciji Fakulteta za muzikologiju Fakulteta muzičke umjetnosti u Beogradu u trajanju od 3 godine. Član je Nacionalnog komiteta BiH u The International Council for Traditional Music. Istraživač je bogate zbirke bosanskohercegovačkih gusala i vrši snimanje i video izdanja. Je organizator više naučnih i stručnih skupova. Krajem 2021. osnivao Kulturno-umjetničko društvo BHRT u Sarajevu, čiji je izvršitelj. Kao solista na harmoniji i dijatonici sa prvenstvom nastupao, snimao i gostovao sve najznačajnije izvođače sevdalinke i tamburice muzike bivše zajedničke Države. Ulazio u najuspješnije sastave i veteran sevdaha sjeverne Bosne i Hercegovine, regiona i Europe. Dobitnik najvećeg broja nagrada za sevdalinku u okviru kulturne manifestacije "Bosanski inat" u Sjevernoj Kozarcu, i za najbolju interpretaciju i izvođenje sevdalinki i tamburaškog repertoara od strane žirija sastava od dobitnika najvećih nagrada Bosne i Hercegovine. Živi i radi u Sarajevu.

O AUTORU:

Dr Davor VIDAKOVIĆ je rođen u Doboju **04.12.1981.** godine. Osnovnu školu započeo je 1988. godine u Osnovnoj školi "Sulejman Omerović Car" u Maglaju, nastavio u Osnovnoj školi "Ozren" Gornji Rakovac-Jablanica, a završio u Osnovnoj školi "Dositej Obradović" u Doboju. Svoje školovanje nastavlja 1996. godine u Tehničkoj školi u Doboju gdje je maturirao 2000. godine kada upisuje studije filozofije i sociologije na Univerzitetu u Banjoj Luci koje uspješno okončava 2005. godine kao prvi student u generaciji i stiže zvanje **profesora filozofije i sociologije.** Za vrijeme studija bavio se volonterskim radom i omladinskim aktivizmom. Obavljao je dužnost sekretara Studentske organizacije Filozofskog fakulteta SOFF, a u dvogodišnjem mandatu (2003.-2005.) obavljao je dužnost studenta-prodekana. Nakon završenog fakulteta, svoje školovanje nastavlja 2006. godine na Filozofskom fakultetu Univerzitetu u Istočnom Sarajevu, kolegijum savremena sociološka istraživanja gdje 6. 2. 2010. godine brani magistarski rad i stiče zvanje **magistra sociologije**. Doktorske studije upisuje 2012. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu koje okončava 2017. godine odbranivši doktorsku disertaciju iz oblasti teorijske sociologije 28.10.2017. godine kojom stiče zvanje **doktora sociioloških nauka**. U periodu 2005-2013 radio je kao srednjoškolski profesor filozofsko-sociioloških disciplina u Gimnaziji, Ekonomskoj školi, Tehničkoj školi i Medicinskoj školi, a u periodu 2006-2016 godine bio je asistent iz sociioloških predmeta na Višoj tehničkoj školi i Saobraćajnom fakultetu u Doboju. Od 2005. do 2008. godine bio je koordinator Unije savjeta učenika srednjih škola opštine Doboj. U Okružnom zatvoru Doboj radio je od 2008.-2009. godine kao viši stručni saradnik za prevaspitanje osuđenih lica. U period 2013-2018 godine bio je direktor srednjoškolskog internata. Za docenta na Univerzitetu PIM Banja Luka izabran je 2018. godine gdje predaje Sociologiju, Retoriku i Poslovnu etiku. Oblast naučnog interesovanja: teorijska sociologija, sociologija kulture, vizuelna sociologija, sociologija masovnih medija, virtuelno društvo, sociologija muzike, popularna kultura i sociologija društvenih promjena. U dva mandata obavljao je funkciju člana Predsjedništva Sociološkog društva Republike Srpske. Dužnost umjetničkog rukovodioca muzičkog društva ***"Stakato"*** u Doboju obavljao je od 2011. do 2014. godine, kao i dužnost rukovodioca Gradskog omladinskog teatra. Ljubav prema muzici naslijedio je od svog oca Tomislava, samoukog violiniste, a od prvog razreda osnovne škole uz starijeg brata Milenka naučio je da svira bubnjeve. U ranijoj mladosti svirao je sa više različitih bendova. Autor je više knjiga i naučnih radova a posljednje knjige: "Na razmeđima vijekova, društveno-istorijski pregled parohije maglajske 1883-2019." i "Samoupravljači između čekića i srpa-novi muzički narativi u jugoslovenskom samoupravljanju" postigle su međunarodni uspjeh. Iz hobija se bavi fotografijom, videom, grafičkim dizajnom te volonterskim radom kroz nekoliko udruženja, a kao predsjednik zavičajnog udruženja ***"Ognjište Rakovačko"*** uspio je da sa saradnicima za kratko vrijeme oživi potpuno napušteno selo Gornji Rakovac kod Maglaja, iz kojeg vodi porijeklo. Aktivan je u crkvenom životu, a od 2010. do 2014. godine bio je na čelu Svetosavske omladinske zajednice Maglaj i dugogodišnji je crkveni pojac. Zaposlen je u Gradskoj upravi Doboj kao savjetnik u kabinetu gradonačelnika. Oženjen je suprugom **Jelenom** sa kojom ima sina **Pavla** i kćerku **Jovanu.**

Orkestar Stefana Miloševića
s lijeva na desno:
Dragoslav MIRIĆ - bubnjevi
Sretko PERIĆ - gitara
Stefan MILOŠEVIĆ - prva harmonika
Tamara ĆIRIĆ - vokalni solista
Denis SALKIĆ - klavijature
Bojan PETROVIĆ - druga harmonika

NAŠ TIM:

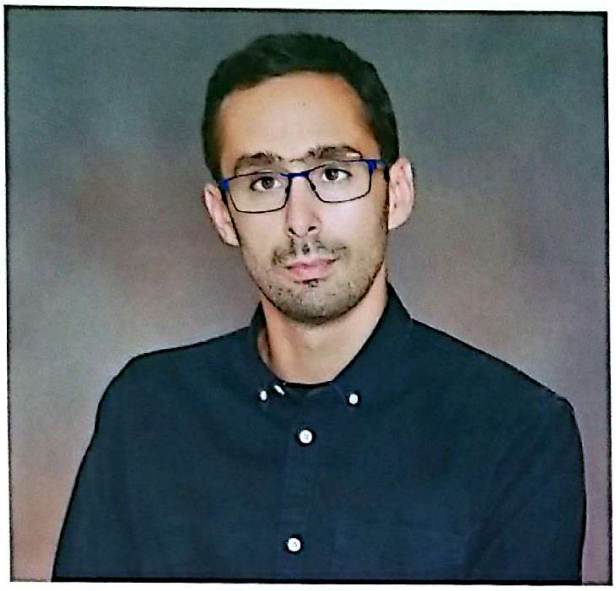

Nebojša MIĆIĆ, rođen 1988. godine u Doboju. Osnovnu i srednju školu završio je Doboju. Diplomirao je na Pravnom fakultetu. Nakon završenog fakulteta radio je u pravosuđu, zatim u RUGIP-odjeljenje Doboj, odakle prelazi u Arhiv Republike Srpske, regionalna kancelarija Doboj gdje intenzivno radi na prikupljanju građe, sortiranju, sređivanju i proširivanju arhivskih fondova. Pored redovnog posla u Arhivu Republike Srpske, angažovan je kao istraživač na raznim projektima iz oblasti arhivistike, istoriografije i etnologije.

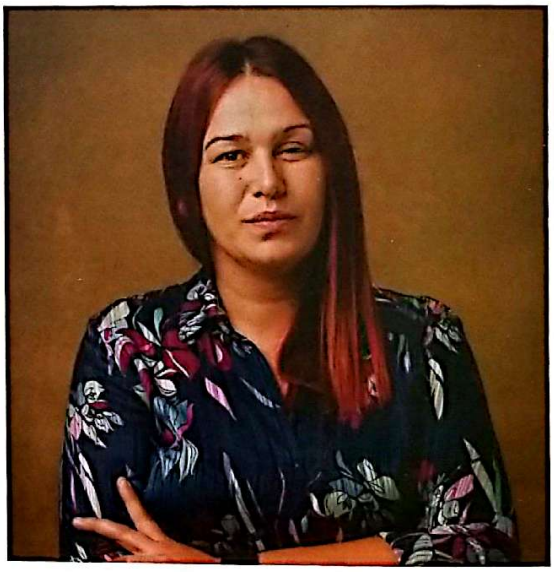

Danica HERIBAN BLAGOJEVIĆ, rođena 1986. godine u Altoetingu. Osnovnu i srednju školu završila je Doboju. Diplomirala je na Akademijii umjetnosti, odsjek za dizajn i grafiku. Zaposlena u JU Centar za kulturu i obrazovanje Doboj na mjestu stručnog saradnika za galerijske djelatnosti. Udata, majka tri djevojčice.

Vladimir Vlado ILIĆ, rođen 18. jula 1989. godine u Doboju gdje je završio osnovnu i srednju školu. Diplomirao je 2015. godine na fakultetu za informacione tehnologije i stekao zvanje diplomirani inženjer informatike. Zaposlen je u Željeznicama Republike Srpske u ETP sektoru. Iz hobija se bavi muzikom od mladih dana, bio je istaknuti član muzičkog društva "Stakato" u Doboju. Na projektu SILVANA angažovan je na poslovima digitalne obrade arhivske građe i poslovima produkcije koncerata i multimedijalne i kompjuterske podrške.

Stefan MILOŠEVIĆ, rođen 07.03.1996. godine u Doboju. Osnovnu školu je pohađao u Novom Sadu, a uporedo je išao i u Osnovnu muzičku školu "Isidor Bajić", smjer harmonika u klasi prof. Svetlane Stojčić i kasnije u klasi prof. Ane Tokanović. Bio je član orkestra harmonika "Margita Baračkov" pod dirigentskom palicom prof. Igora Paroškog. Po završetku osnovne i niže muzičke škole upisuje Gimnaziju "Jovan Dučić" u Doboju. Već u prvom razredu Gimnazije njegov izuzetan talenat primjetio je prof. Davor Vidaković koji ga je pozvao u muzičko društvo "Stakato" u kojem je prof. Vidaković bio umjetnički rukovodilac. Ubrzo je u ovom muzičkom društvu, koje je bilo veoma ozbiljan projekat na nivou grada Doboja, djelujući je pri Centru za kulturu Doboj i okupljajući preko 60 aktivnih članova, postavljen za šefa orkestra. Na Akademiju umjetnosti Univerziteta u Banjoj Luci upisuje se 2015. godine, smjer Muzička teorija i pedagogija, a zahvaljujući izvanrednim profesorima stiče nova znanja i iskustva u svim sferama muzičkog obrazovanja. Već na prvoj godini studija formirao je svoj orkestar koji ima 7 stalnih članova, a osim uobičajenih radnih obaveza rado se odaziva na kulturne manifestacije i humanitarne koncerte.

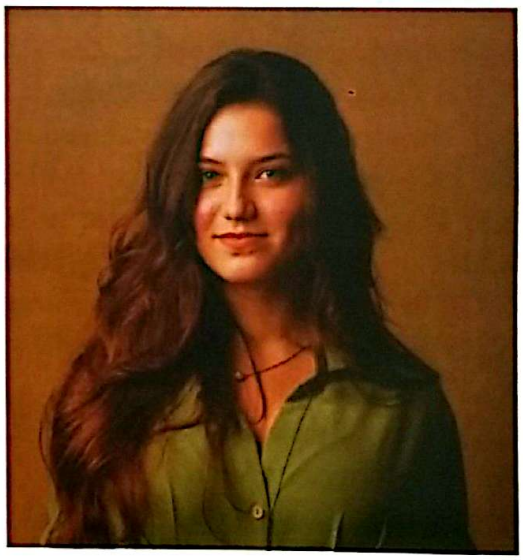

Lara ĆETKOVIĆ, rođena 07. avgusta 2006. godine u Derventi gdje je završila osnovu školu sa odličnim uspjehom. Učenica je Medicinske škole u Doboju. Aktivan je član Srpskog crkvenog pjevačkog društva "Bogoljublje" i Pjevačke grupe SKUD Derventa. Redovno učestvuje na, kako školskim tako i crkvenim i drugim kulturnim manifestacijama. Kreativna je i ambiciozna sa izraženim talentom za umjetnost i stvaralaštvo. Zbog postignutih rezultata i zavidnog talenta, u sklopu projekta Silvana angažovana je kao narator na svim manifestacijama, koncertima i pratećim sadržajima.

Biljana JANKOVIĆ je rođena 18.2.1972. godine u Aleksandrovcu Župskom. Osnovnu i srednju školu završila je u Kruševcu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Nišu i stekla zvanje diplomirani filolog za srpski jezik i književnost. Godine 2000. dolazi u Doboj, zavičaj svoje majke, te se zapošljava i radi kao profesor srpskog jezika u srednjoj školi. Za svoj rad i doprinos u obrazovanju dobila je Svetosavsku nagradu za školsku 2021/22. godinu.

SADRŽAJ

I Rođenje i djetinjstvo 10
II Porodične prilike 26
III Školovanje i muzički počeci 38
IV Kako je Zilha postala Silvana 46
V Odlazak iz Doboja 58
VI Dolazak u Beograd 68
VII Udaja i brak 76
VIII Prva ploča 100
IX Diskografija 108
X Silvana na filmu 132
XI Učešće na festivalima 156
XII Odnos sa kolegama i konkurencijom 174
XIII Silvana, Lari Nanos i " Kup pevača *72" 222
XIV Neko je iznenada odlučio: Silvaninu karijeru treba zaustaviti i uništiti 230
XV Montirane afere, lažni procesi i društvena stigmatizacija Silvane Armenulić 242
XVI Popularnost i klubovi obožavalaca 268
XVII Mirjana Bajraktarević 298
XVIII Vračare, gatare i baba Vanga 350
XIX Humani karakter i društvena odgovornost Silvane Armenulić 360
XX 1976. godina velikih očekivanja i razočarenja 370
XXI Tragedija kod Kolara 10. 10. 1976. 386
XXII Čovjek s violinom: Miodrag Rade Jašarević 412
XXIII Sahrana, dan kada su muzičari plakali 422
XXIV Embargo na smrt i dan poslije sutra 432
XXV Silvanin poslednji intervju 442
XXVI Nemojte me zaboraviti 448
XXVII Silvana se vrača u Doboj 447
Epilog 492
Korištena literatura i izvori 494
Fusnote, bilješke i komentari 497
Recenzije 502
Recenzenti 505
O autoru 507
Naš tim 510

ДОБОЈ

Kada se kaže Silvana, zna se, nepogrešivo,
da to može biti samo jedna Silvana Zilha Armenulić
iz Doboja, takvi drugi jednostavno ne postoje...